

THE BOOK OF
COMMON PRAYER,

ſc. ſc.

IN WELSH AND ENGLISH.

LLYFR

GWEDDI GYFFREDIN,

A GWEINYDDIAD Y

SACRAMENTAU,

A

DEDDFAU A DEFODAU ERAILL YR EGLWYS.

YN OL ARFER

Egkws Loege:

YNGHYD A'R

PSALLWYR, NEU PSALMAU DAFYDD.

RHYDYCHEN:
ARGRAFFEDIG YN ARGRAFFDY Y BRIFYSGOL.

LLUNDAIN:
CYMDEITHAS ER TAENU GWYBODAETH GRISTIONOGOL.

BANNAU Y LLYFR HWN.

Y Rhagymadrodd.

Am Wasanaeth yr Eglwys.

Am Soremoniau, panam y diddymwyd rhai, ac y cedwir eraill.

Y Drefn pa wedd y gosodir darllain y Psallwyr.

Y Drefn pa wedd y gosodir darllain y rhan arall o'r Ysgrythyr Lân.

Tafennau o'r Llithiau a'r Psalman priod.

Y Calendar, gyd â Thafsten y Llithiau.

Tafennau a Threfnau y Gwyliau a'r Ymprydiau trwy'r holl flwyddyn.

Tafsen i gael Dydd Pasg hyd y flwyddyn 1899 gyfrifedig.

Tafsen arall i'r unrhyw.

Tafsen o'r Gwyliau symmudol, dros dteng mlynedd a deugain.

Tafsen o'r unrhyw, yn ol yr amryw ddyddiau y geill y Pasg ddiwyoda arnynt.

Tafsen i gael Dydd Pasg o'r Flwyddyn 1900 hyd y Flwyddyn 2199 gyfrifedig.

Tair Tafsen Gyffredin i gael y Llythyren Sul a Lleoedd y Prifau yn y Calendar.

Trefn y Weddi Foreol.

Trefn y Weddi Brydnhawol.

Creô Sant Athanasius.

Y Litani.

Gweddïau a Diolohadau ar amryw achosion.

Y Colectau, yr Epistolau, a'r Efangylau, a arferir trwy'r Flwyddyn.

Trefn Gweinyddiad Swpper yr Arglwydd, neu y Cymmun Bendigaid.

Gweinyddiad Bedydd Cyhoedd Plant bychain, i'w arfer yn yr Eglwys.

Gweinyddiad Bedydd Neillduol Plant mewn Tai gartref.

Gweinyddiad Bedydd y rhai a fo mewn Oedran addfedach.

Y Catecism.

Trefn Confirmasiwn.

Ffur Gweinyddiad Prïodas.

Y Drefn i ymwed â'r Claf.

Cymmun y Claf.

Trefn Claddiedigaeth y Marw.

Dioloch Gwragedd ar ol esgor Plant.

Y Comminasiwn, neu Gyhoeddiad Digofaint a Banedigaethau Druic yn erbyn Pechaduriaid.

Y Psallwyr, neu Psalman Dafydd.

Ffuriau o Weddi i'w harfer ar y Môr.

Ffuriau o Weddi ar Gylchawyl dydd Dyfodiad y Brenhin f'r Orsedd.

Y XXXIX. Erthyglau Crefydd, a'u Tafsen.

Y RHAGYMDRODD.

DOETHINEB Eglwys *Loegr*, er pan gyntaf i llunwyd iddi Liturgi Gyhoedd, ydoedd, cadw cyfrwyg y ddaau eithaf, na byddai rhyw i wrthod, na rhy bylyd i oddi ef, cyfnewid arni. Canys megis o'r naill du y mac Prawf sathredig yn dangos, dyf'n o amrywfol anghymmysderau, lle y cyfnewidiwyd heb fod anghenraidd eglur yn perly i pethau trwy bwyll da a sefydlaidd; a'r rhai bynnag gan mwya yn amlach, a dwysach na'r drygau a amcanwyd eu diwygio drwy y cyfrwy newid-iaid: felly, o'r tu arall, yn gymunnat a bod Ffuriau gosodedig o Wasanaeth Duw, a'r Defodau, a'r Seremoniau gosodedig i'w harer ynddo, yn bethau rhesymol, a newidlaidd, ac a gyffair eu bod felly; rheswm yw eu newid a'u hail weddu ar ddwys a phwyfawr ystyr, yn ol ag y ho amryngon yr amseroedd a'r achlysurau yn gofyn, modd y gwelo Gwyr o Awdurdod o amser bywyddidd fod yn rheidiol neu yn fuddiol. Fel hyn y gwelwn ganiatáu o'r Eglwys yn Nicrynasiad amrywiol Dywysogion o goffadwriaeth bonddigedig, er amser y Diwygiad, ar iawn a dwys ystyriau yn ei chymmell i hynny, wneuthur y cyfrwy newidiadau mewn rhyw bethau ag a farnwyd yn eu priod amseroedd yn gymmwas; eithr fel y bu yn wastad safonwy yr holl Rannau cyfannol a hanfodol o honi yn un hyd heddyw (yn gystal yn y defnyddiau penaf ag yn ei Luniatheidiad a'i threfn) ac y safant etto yn gadarn ac yn ddwygog, er yr holl anturiau ofer, a rhuthrau rhychwyllt a wnaed i'w herbyn gan ffa anwastad, a ddangosant bob amser ychwaneg o rench i'w hewyllys a'u helw neillduol, nag i'r ddydedydd arnynt i'r cyffredin.

Trwy ba foddion anaddas, ac i ba ddibenion drwg, y dech bwrw heibio arfer y Liturgi (er ei bod yn orchymymedig trwy Gyfreithiau'r Deyrnas, y cyfrwy na ddiddymwyd erioed etto) dros amseroedd y diweddar gythrwedd anoddedd, rhy hyspys yw i'r byd, ac nid oes rhywun ewyllys yma i'w hadgoffau. Eithr pan, ar ddedwydd Adferiad

ei Fawrhydi, yr oedd tebygol, yn mhllith pethau orall, y dychwelai hofyd ar unwaith arfer y Liturgi (canys erioed ni ddiddymwyd hi trwy Gyfraith) oni wnaid cais cyfrwy i'w rhaglaennu hi; y rhai a'i gwnaethant yn i'w ffrath o'u gorch-wyl dan y gamrwyg ddiweddar i ddwyn y werin i ddi'ffasau arni hi, a gasiant y perthynai iddynt, am (oddi eithr iddynt rwydd-gydnabod eu Hamryfusedd, yr hyn beth an-hawdd iawn dwyn y cyfrwy w'r i'w wneuthur) a'u llawn egni wrthladd ei dwyn hi i fewn eilwaith. A thu ag at hynny y taoned ar led llaw y Lyfrau bach yn erbyn y Llyfr *Gweddai Gyffredin*; yr ardrwyd yr hen Wrthresymuau, ac yr arddodwyd rhai o newydd ychwaneg nag a wnaethid o'r blaen, fel yr al yn unchwedd eu nifer. Ar ffr, llawer taer-ymgais a wnaethpwyd at ei ras-naf Fawrhydi, am gael adchwilo'r Llyfr dywededig, ac ychwanegu ato'r cyfrwy bethau a dybygid yn gymmwas er emwpythra i ddyner Gydwbyodan: yr hyn beth ein Hargwiwyd Frenhin, rwydd (sern belled a thwy reswm y gellid disgwyl) i'w Deiliadid oll, o ba hygoledd bynnag, yn rhwydd-rasol a ganiattaodd.

Yn yr hon ail Olygiad ni ym-rosion i gadw yr unrtwy bwyll a welwn ei harferu ar y cyffelyb achos yn y cyf-amseroedd. Am hynny, o'r ein bron, bwriasion heibio gyfunier oll yn gystal a dwysant adwydd ar eu hol (megis yn dirgel daro ar rwy Athrawiaeth oodedig, neu rwy Ddedod gamoladwy yn Eglwys *Loegr*, neu yn hytrach holl Eglwys Catholig Crist) a'r cyfrwy na arwyddocaent ddim, eithr oeddnt i'wyr-wagaw a gorwag. Ond y cyfrwy newidiadau a ddygwrd attom (gan bwy bynnag, dan ba rich, neu i ba berwyl bynnag) a welam ar rwy fesuwr yn lleol a buddiol, nyny i wir fereddwydd ewyllys a ymfoddlon-ason ynddynt: nid o herwydd ein cymmell trwy nerth dad i hynny

Y RHAGYMDRODD.

I'n bargyoeiddi y gorffodai gwnouthur y newidiadau dywededig: canys llawn ddiogel yw gennym yn ein meddyliau (ac wele ni yma yn profesu hynny i'r byd oll) nad yw'r Llyfr, megis yr ydoedd o'r blaen wedi ei sefydlu trwy Gyfraith, yn cynnwys ynddo ddim yngwrthwyneb i Air Duw, nac i Athrawiaeth Iachus, na dim na alio Gwr dawliol a chydwybod dda ei arfer ac ymddarostwng iddo, ac na eillir ei iawn-amddiffyn yn erbyn pwy bynnag a'i gwrthwynebo; os caualtoir iddo Gymmeriad cyfawn a theg, y cyfrwy o wir iawnder cyffredin a'r a ddyldid ei roddi bob Ysgrifenedau Dynion, yn enwedig y cyfrwy a osodir allan trwy Awdurdod, ac hyl yn nod i'r Cyfethiadau rhagoraf o'r Ysgrithyr Llan ei hun.

Am hynny ein diben cyffredinol ni yn hyn o waith ydoedd, nid boddioni nac un blaidd nac arll yn neb rhyw un o'u gofynion anrhesymol; ond gwnaethur yr hyn i'r eithaf o'n deallwriaeth ni, a ddir-nadasom a dueddai fyfraf at ddiffyniad Heddwch ac Undeb yn yr Eglwys, i beri Farch, ac i anng i Ddawlioddi a Defosiwn ynghyhoedd Wasanaeth Duw; ac i dorri ymaith achlysur oddi wrth y sawl a goisiant ganllaw i wrthddadlen a chynhennu yn erbyn Liturgi'r Eglwys. Ac am a berthyn i'r amrywiadau oddi wrth y Llyfr cyntaf, pa un bynnag ai trwy Gyfnewid, Ychwanegiad, neu fodd arall, gwasanethed hyn o gyfrif yn gyfnddion-ol; Gwnaethpwyd y rhan fyfraf o'r Cyfnewidiadau, naill ai, yn gyntaf, er manylach gyfarwyddo'r Gweinidogion ar bob rhan o Wasanaeth Duw: a hyn a wneir yn benaf yn y Calendar a'r Rubric; neu, yn ail, er adrodd yn briodolach ryw eiriaw neu ddywediadau a arferwyd gynt, trwy leferydd cysonach i dafodiath yr amserau presenol, ac er mwyn egluro yn amlycach ryw eiriaw a dywediadau eraill a ddygent arwyddocaidd amwys, neu a oeddnt agored i gam-gymmeriad; neu, yn

drydydd, er adrodd yn gywirach y cyfrwy rannau o'r Ysgrithyr Llan, a ddodod o fewn y Liturgi, y rhai yn awr a drefnwyd i'w darllain; yn enwedig yn yr Epiatolau a'r Efrangylau, ac amrywiol leoced eraill, ya ol Cyfethiadau diweddar y Bibl: a baruwyd yn gymhesur ychwanegu yn eu gweddus leoced, rwy Wedd-lau, a Ffuriau a Ddiolch wedi eu cynhwysio i uchlysurau priodol: yn bennodol, i'r sawl y sydd ar y Môr, gyd & Gwasanaeth am Feddyd y sawl sy mewn oedran addfedach; y hwn er nad oeddmodd angenrheidiol pan iuniwyd y Llyfr cyntaf, er hynny, o herwydd cynnyddiad Sect yr Anabaptistiaid, a ymlusgodd i'n mwyg ni trwy beurhydd-did yr amseroedd diweddar, a aeth yr awrion yn angenrheidiol, ac a ail fod yn luddiol rhag llaw i feddyddio Prd-orion yn ein Plan-wedydd tramor, ac eraill a droer i'r Ffrdd. Od oes a ddeisyio gyfrif hyspysach o bob Cyfnewid yn un rhan o'r Liturgi, cymuned y boen i gydygmaru'r Llyfr hwn a'r cyntaf: nid oes am-nue na chaffi weled yn eglur yr achos a oedd o'r Cyfnewid.

A chan i ni ymgerio fel hyn i dalu ein dydedwydd yn hyn o Orch-wyl ymawr, megis dan olwg Duw, ac i gymmeradwyo ein purdeb yn y peth (hyd a oedd ym) i gydw-bodau sawl oll; er bod yn hyspys i ni mai ammhoseibl yw boddioni pawb (pan fo'r fath amrywiaeth o athrylith, o fympwy, ac o briod-clw yn y byd, ac nad allwn disgwyl y bydd i w'r o yspdyoedd torfysgu, gorphwylus, a chynnyng, ym-fodloni i ddim o'r dull yma a eilir ei wneuthur gan heb arall ond ganddynt hwy eu hunain: er hynny i e'g, y mae gennym ohaith da am a gyfnyir yma, ac a holwyd yn ddi-wydd iawn ac a gymmeradwyydd gan Gymmanteidd y ddwy Daliaith, y derbynir ei hefyd ac y cymerir yn dda gan gyfunier oll o Feibion Eglwys *Loegr*, ag sy sobr, heddych-ol, a gwir gydwbyddus.

AM WASANAETH YR EGLWYS.

Ni bu erioed ddim wedi ei ddychymygu mor ddiabell, neu wedi ei gyferthu mor gadarn, trwy sywyr dyn, yr hwn mewn yspaid amser ni's llgyrwyd; megis, ym mhildu petrau eraill, y mae'n eglur ddiagon wrth y Gweddau Cyfridin yn yr Eglwys, y rhai a elwir yn athredig, *Gwasanaeth Duw*; bonedd a dechreuad cyntaf pa rail, pe chwila am danynt ym mysg gwaliau yr hen Dadau, fe geid gweld nad ordainiwyd y Gwasanaeth bhwnw, ond er amcan datonus, ac er mawr ddyrchafad. Duwioledeb. Canys hwynt-hwy a drefnasant y matter felly, fel y darllenir yr holl Ffili drosto (neu y rhan fwyaf o hono) unwaith a y rhwyddyn; gan amcanu wrth hynny, fod yr Gw'r Llan, ac yn enwedig y maw'r Iffyddnt Weiniadogion y Gynulleidia, allu (trwy fynych ddarllain a myfyrio ar Air Duw) fod wedi ymgysyllto i Dduwioledeb, a bod hefyd yn gynhwysach i amog eraill, trwy Ddyg-eidiaeth iachus, fr yn peth, ac i'alu gorthrechd dadl y rhai a wrthwyneben y Gwirionedd. Ac ym mhell-sch, fel y gallaf boll (trwy glywed beunydd ddarllain yr Ysgrythyr Llan yn yr Eglwys) gynnyddu yn wasiad twyfw mewn gwyrbydaeth am Dduw, a dyfod i garu yn wresocach ei wir Grefydd ef.

Ond, er ys talm o flynddoedd, y darfa newidod, torri, ac egeuluso'r dduwiol a'r weddus Drefn yma o waith yr hon Dadau, trwy blaenu i newyn ei lle Historiau ambus: Legendau, llawo Attection, Gwersi, Adwersi gweigion, Cofriad ystrathau, a Seneaddollon; fel yn gyffredinol pan ddechreuad y Llyfr o'r Bibl, ym darfod darllain i'ar neu befaid, pennod o hono, y cwbll ond hynny a adewid heb ei ddarllain. Ac yn y wedd hon y dechreuad llyfr *Esay* yn yr *Adwersi*, a llyfr *Genesis* yn *Septuaginta*; eithr eu dechreu a newid yn unig, heb orphen eu darllain byth. A'r un fundd yr arferid am y llyfrau eraill o'r Ysgrythyr Llan. A chyd hynny, lle mwnnai *S. Paul*, fod dywedyd y cyfrwy iaith wrth y boll yn yr Eglwys, ac a allent hwy ei deall, a chaffael llesid o' eilywedd; y Gwasanaeth yn yr Eglwys hon o *Loep* (er ys llawer o flynddoedd) a ddarllenwyd yn *Lladin* fr boll, yr hwn nid oedd-

yn hwy yn ei ddeall; ac felly yr oeddynt yn unig yn clywed a'u ciustiau, ond eu calonnau, a'u hyspydd, a'u meddwl, oedd yn ddi-eidd odol wrtho. Ac heb law hynny, er darfod fr hen Dadau ddisparthu'r Psalmu yn saith ran, a phob un o honynt a elwid *Nocturns*; yn awr, er yn ddiweddar, ychydig o honynt a ddwyded beunydd, gan eu mynydd ad-dywyded, gan adael heibio y gweddill yn hollol. Gyd a hynny, nifer ac anhawdra y Rheolau y rhai a elwid y *Pie*, ac amrywioed gyfnewidiol y Gwasanaeth, oedd yr achos, fod mor galed ac mor rwystrus droi at gyfnodu'r Llyfr yn unig; fel yn fynych o amser y byddai mw y drafford yn chwiflo am y peth a ddarllenid, nag yn ei ddarllain wedi ei gaffael.

Felly wrth ystyried yr anghyfeudra bhwnw, fe'a osodir yma y cyfrwy Drefn, fel y diwygir fr unryw beithau. Ac, er mwyn parod-rywydd yn y matter yma, y tynnwyd Calendar fr diben bhwnw, yr hwn sydd eglur a hawdd ei ddeall; ym mhia un (hyd y gellid), y gosodwyd allan wedd i ddarllain yr Ysgrythyr Llan, fel y gwnele pob peth mewn Trefn, heb wahanu un darn o hoi odoll wrth ei gilydd. Ac, oblegid hyn y lorrwyd ymwith Antheman, Respondau, Infatoriau, a chyfrwy wag beithau amherthynasol, ag oedd yn torri chwrs cyfan ddarllain yr Ysgrythyr.

Etto, gan nad oes fodd amgen na byddo angenrheidiol bod ymbell Reol; am hynny y gosodwyd yma ryw Reolau, y rhai, megis nad ydynt nad ychydig o nifer, felly y mae't yn rhywydd, ac yn hawdd ei deall. Wrth hynny mae i chw'i yma Drefn am Weddod, ac am ddarllain yr Ysgrythyr Llan, yn gwbl gyson a meddwl ac amcan yr hen Dadau, ac o lawer yn fwy llesol a chymmwnn a'r un yr oeddynt yn ddiweddar yn ei bafter. Y mae'n fwy llesol, o achos bod yma'n gadu allan lawer o beithau, o ba sawl y mae rhai heb fod yn wir, rhai yn ambus, rhai yn wag ac o oler-goel; ac nid ydy yn ordainio darllain dim ond pur wir Air Duw, yr Ysgrythyr Llan, neu'r cyfrwy a seilir arnt yn eglur; a hynny yn y cyfrwy iaith a threfn ag y sydd eunwythaf a hawsaf eu deall

AM SEREMONIAU.

gan y Darllenwyr, a'r Gwrndawwr. Y mae hefyd yn fwy cymmwys, yn gystal, o herwydd ei Gyrrad, ac o herwydd bod y Rheolau yn ychydig o nifer, ac yn hawdd.

A lle bu cyn hyn amrywiaeth mawr wrth ddywedyd a chanu yn yr Eglwys o fewn y Deyrnas hon, rhai yn canlyn Arfer *Salisbury*, rhai Arfer *Henford*, rhai Arfer *Bangor*, rhai Arfer *Erfraig*, a rhai eraill Arfer swyddau, yn awr o hyn allan ni bydd fr holl Deyrnas ond un Arfer.

Ac yn gymmairt ag na ellir gosod dim allan gan mwyaf mor eglur, ag na chyfodo petrader wrth ymferfer (o chyfyd yr un) ac am benderfynu pob rhyw betruder ynghylch y modd a'r wedd y mae dda'r gwneuthur, a chwila yn peth a gyhwysir yn y Llyfr hwn: y cyfrwy a fyddont yn cymmeryd dim mewn gwabanol foddol, a ant at Esgob yr Esgobaeth, yr Arfer ei ddochineb a'r drefn er llonyddu a heddyche'r ddaid, trwy na byddo'r drefn honno yn wrthwyneb i ddim ar y sydd yn y Llyfr hwn.

Ac o hwyd Esgob yr Esgobaeth mewn dim petrader, yna ehe a all anfon am hyspyrwydd at yr Arch-Esgob.

FR bod yn oededig, fod pob peth a'r a ddarllenir ac a genir yn yr Eglwys, yn yr iaith *Gymraeg*, er mwyn adelladu'r Gynulleidia; er hynny nid ydy yn meddwl pan ddywedyd neu Blagaint a Gosper gartref, na ddichon efo eu dywedyd ym mhia iaith bynnag a ddeallo.

A phob Offerriad a Diacon gydd rwyddedig i ddywedydd beunydd y Ffeseol a Bryduhawid Weddi, naill ar yn neillduol, ai ar osteg, oddeithr bod rhywystr arnynt trwy glyfyd, neu o ran achos arall tra angenrheidiol.

A'r Curad, sef y Perigol, a fo yn gwasanaethu ym holl Eglwys blwyf neu Capel, ac efo gartref, heb luddias rhesymol arno, a ddywedyd y Gwasanaeth hwnw yn yr Eglwys blwyf neu'r Capel lle y bo efo efo y Gwasanaeth; ac a bair ganu cloch lido amser cynhesur, cyn y dechreu, modd y gallo'r boll ddyfod i wrandio Gair Duw, ac i weddio gyd ag ef.

AM SEREMONIAU,

PAHAM Y DIDDYMMWYD RHAU, AC Y CEDWIR ERAILL.

OR Seremoniau arferedig yn yr Eglwys, ag y bu eu codiad o' ordinhad dyn, dychymmwyd rhai ar y cyntaf o feddwl patriol, ac i berwyd da; eithr trowyd hwynt o'r diwedd i wagedd ac o'er-goel: eraill a ddaethant i fewn fr Eglwys trwy Ddefosiion ammwyllog, ac o zel diddwynt a hwynt ar y cyntaf, cynyddasant fr can-arferu fwyfw beunydd; a'r rhai hyn a haeddasant, nid yn unig oblegid eu haddes, ond hefyd oblegid iddynt ddallur boll yn ddarfawr, a chaddugo Gogoniat Duw, eu torri ymaith, a'u bwyr heibio'n llwy'r; y mae eraill, y rhai er eu dychymmygu gan ddyu, etto gwelwyd yn dda eu cadw, er mwyn Trefn weddus yn yr Eglwys fr hyn beth y dychymmwyd hwy gyntaf nid yn lai, nag o herwydd eu bod yn gwasanaethu er Adeiladaeth, at gyfrwy a seilir arnt yn eglur y dydd cyntio pob peth a gwnele yn yr Eglwys.

Ac er nad yw cadw neu egeuluso Seremoni, o hono ei hwn, ond peth ddystr; etto nid bai bychan yngolwg Duw, yw troseddau a thorro'r Urdd a Rheolaeth gyffredin, trwy gynyddu rwydd a dirmyg. *Gwnele* pob peth yn eich mysg (medd *S. Paul*) *mewn ym weddadaid a dyladwy*. Yr hon Drefn nid eiddo'r weraid ei gosod; am hynny na chymmered neb arno ac na rlygyd, na threfnu, na nowid un Ooedidigaeth gyhoedd, neu gyffredin o fewn Eglwys Grist, ond y sawl a elwir ac a awdurdorid yn gyfreithlawn i hynny.

A chan fod yn awr amryw feidd-glyan gan boll o'r hamser ni, h'yd pan ddybygo rhai yn beth pwyfawr mewn Cydwbydd, ymade a'r tipynn llesid o'r Seremoniau, y maent felly wedi ymroddi fr hen Ddefodau: ac ym hyn ymgyntair ar bob amheuthun, fel y chwmnychent newyddu pob peth, a dirmygant yr hen cym-

AM SEREMONIAU.

helled, na fydd dim wrth eu bodd hwy ond y sy newyddbeth: gwelwyd yn gymmws, na edrychid cymaint am foddiau a boddioni yr un o'r ddyddiad, ag ar wneuthur wrth fodd Duw, ac ar les pob un o honny hwy. Ac etto, fel na rwystrer neb a aller ei foddioni a Rhesm eglur, gosodir i lawr yma Achosion penodol, pahan y bwriwyd ymait hui o'r Seremoniau arferedig, a phahan y cynhelir ac y cedwir eraill etto yn mhellach.

Rhai a furiwyd ymait, oblegid cymyddasai eu gorllawr a'u haalder yn y dyddiau diweddaraf hyn, hyd onid aethai eu baich yn anodd-efadwy i am y rhai cywodd S. Austin yn ei amser ef, gynnodd eu rhifedl mor ddirfawr, hyd onid oedd cyfwr y bobl Gristionogol yn waeth o'u plegid nag eiddo'r Indewon. Ac eto a gyghorodd fwrw ymait y fath iau a baich, tra gwasnathu-ai'r amser i wneuthur hynny yn ddistaw heb derfys. Eithr beth a ddwyedasai S. Austin, pe gwelasi'r Seremoniau a arferid yn ddiweddar yn ein plith ni, i'r rhai nid oedd y lliaws a arferid yn ei amser ef i'w cystadlu? Cymaint oedd gorllawriaws ein Seremoniau, a bagod o honny mor dywyll, hyd pan oedd ym dyfysgu ac yn tywylu, yn hytrach nag yn mynegi ac yn gosod allan Ddaioni Crist i ni. Heb lawr hyn i gyd, nid Cyfraith seremoniaidd yd Efengyl Grist (fel yr oedd rhan lawr o Gyfraith Moses) eithr Crefydd i wasanethu Duw, nid ynghaethiwed cyffelybiath, neu sygod, eithr yn rhyddid yr Yspryd; gan ymfoddioni i gynnifer o weddadaid, a Rheolaeth dduwiol; a'r cyfryw ag a ydynt gymmws i gyfrôl pwl feddwl dyn i gospo ei ddy-leddydd i Dduw, trwy ryw arwydd-eglar ac amlyg i'w adelladaeth. Ym mhellach etto: Yr achos prysaf, we-ocaf o ddiddymu rhai Seremoniau, ydoedd eu cam-arterf hwy cyn bell, mewn rhan o herwydd dall-ineb ganu-grefyddol y rhai anghy-wardd ac anysgedig, ac mewn rhan trwy anisgonol gybydd-dra'r cyf-ryw a geisient eu helw a'u budd eu hunain, yn hytrach na Gogoniant Duw; fel nad oedd hayach fodd i gymmud y cam-arteru, a'r peth etto yn sefyll.

Eithr yn awr, am y rhai ond antur a rwystrir, o herwydd cadw etto rai o'r hen Seremoniau: os ystyriant nad yw bosibl cynnal Trefn a Rheolaeth heddychol yn yr Eglwys heb well-ral Seremoniau, can't yn lawdd well-ral o newydd, eithr gan iddynt ganiatáu mai cymhwys yr cael rhyw Seremoniau; diau, lle gellir yn dda arfer yr hen, nid oes fodd iddynt wrth reswm argyoeidri yr hen, yn unig am eu bod yn hen, heb ddatguddio eu gwall-gymwysel hunain: canys os felly y mae, hwy a ddylent roddi parch iddynt o herwydd eu Henaidrwydd, os myniant dangos fod yn hollach ganddynt Undeb a Chyd-gordiad, na Newid-iaid, a Newydd-wyniau, yr hyn (cymhellid ag y gall hynny gytuno a gosod allan Fydd Grist) y dydd bob amser i'w ocheryd. Ym mhell-ach etto: I'r cyfryw ni bydd achos cyfiaw i feio ar y Seremoniau a ad-awyd: canys megis y bwriwyd allan y rhai a gam-arterid fwyaf, ac a oedd ynt yn faich ar Gydwybodau dyntion heb achos; felly'r lleiliai get-wir o'r mwyn Rheolaeth a Threfn, ac a ellir (ar achosion cyfiawn) eu ham-genu a'u newiduo, am hynny nid ydynt i'w barnu yn un-ri a Chyfraith yduw. Ym mhellach drachefn: Nid ynt Seremoniau tywyll nac adfard, ond rhai a osodir allan fel y gallo pob dyn ddirnad beth y maent yn ei arwyddoca, ac i'w ddefnydd y maent yn gwasanethu; fel nad rhaid fawr ofni i gam-arterif hwy rhwgl llaw, fel y lleill o'r blaen. Ac wrth wneuthur hyn, nid ym yn condemnio un Genedl arall, nac yn gosod dim, namyn i'n Genedl ein hun yn unig: canys cymhesur yw yn ein barn ni, fod i bob Gwlad arferu'r cyfryw Seremoniau a welont hwy yn oreu i ddyrchau Aurbydd-edd a Gogoniant Duw, a shebceaf i ddwyn eu pobl i Fuchedd berfaith a duwiol, heb nac Amryfusedd na Chael-grefydd; a dodi o honny ymait beithau eraill a ganyddant o amser hwy gilydd yn fwyaf eu cam-arteru, megis yn fynych y dig-wydd ar amrywiol foddion, mewn amrywiol Wledydd yn Ordinaduan Dynion.

Y DREFN PA WEDD Y GOSODIR DARLLAIN Y PSALLWYR.

Y Psallwyr a ddarllenir drostio unwaith bob mis, fel y gosodir yno, ar Foreol a Phrydnhawol Weddi: eithr yn Chwefror y darllenir yn unig hyd yr wythfed dydd ar hugain neu nawed ar hugain o mis.

A lle y mae i Ionawr, Mawrth, Mai, Gorphenaf, Awst, Hydref a Rhagfyr, un ar ddeg ar hugain o dyddiau bob un, fe a ordainwyd fod darllain y dydd diweddar o'r misoedd hynny, y Psalmau a ddarllenwyd y dydd o'r blaen, fel y gallo'r Psalmau dechreu drachefn y dydd cyntaf o'r mis a fyddo'n canlyn.

A lle y cyfrennir y bedwaredd Psalm ar bymtheg ar ol cant yn ddwy ran ar hugain, a'i bod yn rhy hir i'w darllain ar unwaith, fe

a drefnydd na bo darllain uwch law pedair neu bump o'r rhannau hynny ar un amser.

Ac ar ddiwedd pob Psalm, a phob cyfryw ran o'r bedwaredd Psalm ar bymtheg ar ol cant, dyweder yr Emyn yma.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab: ac i'r Yspryd Glan;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad: yn oes oesoedd Amen.

Notdech, Fod y Psallwyr yn canlyn Doseparthiad yr Hebraid, a Chyffethiad arferedig y Bibl Gymraeg, oddi eithr amryw ychwaneg-iaid yn y drydedd Psalm ar ddeg ar bedwaredd ar ddeg, y rhai a ar-grepir rhwng cromfachau.

Y DREFN PA WEDD Y GOSODIR DARLLAIN Y RHAN ARALL O'R YSGRITHYR LAN.

YR Hen Testament a osodwyd yn Lithoedd cyntaf ar Foreol a Phrydnhawol Weddi: ac felly y rhan fwyaf o hono a ddarllenir unwaith bob blydydd, fel y gosodir yn y Calendar.

Y Testament Newydd a osodwyd yn all Lithoedd, ar Foreol a Phrydnhawol Weddi, ac a ddarllenir drosto mewn trefn bob blydydd ddyrwyath, unwaith yn y Bore, ac unwaith yn y Prydnhawol, heblaw'r Epistolau a'r Efangyliau; oddi eithr y Datguddiad, o'r hwn y gosodwyd yn unig ryw Lithoedd appwyntiedig ar ddiwedd y blydydd, a rhai Lithoedd Prid appwyntiedig ar amrywioi Wyliau.

Ac i wybodd pa Lithoedd a ddarllenir bob dydd, edrych am y dydd o'r Mis yn y Calendar canlynol; ac yno y ceir y Pennodau a'r rhannau o Bennodau a ddarllenir yn Lithoedd ar Foreol a Phrydnhawol Weddi, oddi eithr y Gwyliau Symmuadol yn unig, y rhai nid ydynt yn y Calendar; a'r Ansymmuadol, lle y gadewir gwagle yng Ngholofn y Lithiau. Y Lithiau Prid i'r holl ddyddiau hynny a geir yn Nhasfen y Lithoedd Prid.

Os dywedir Gwedd Brydnhawol ar ddwy o weithiau gwahanol yn yr un lle o addoliad ar unrhyw Sul (odd eithr Sul y bo iddo ddewis o all Lithiau, fel yr appwyntir yn bendant yn y Dafen), gall yr all Lith ar yr ail waith fod, yn ol doethineb y Gweinidog, yn unrhyw

Bennod o'r pedair Efengyl, neu unrhyw Lith appwyntiedig yn Nhasfen y Lithiau allan o'r pedair Efengyl.

Ar achlysuron, i'w cymmeradwyo gan yr Ordinari, fe ellir, gyd â'i gydsyniad ef, ddarllen Lithoedd eraill yn lle y rhai a appwyntir yn y Calendar.

A rhaid yw nodi yma; Pa bryd bynnag y byddo Psalmau neu Lithoedd Prid wedi eu gosod, yna'r Psalmau a'r Lithoedd a appwyntir yn y drefn gyffredin yn y Psallwyr a'r Calendar (o byddant yn rhai gwahanol) a adewir hebho am yr amser hwnnw.

Noder hefyd: Ar achlysuron i'w hapyntwyo gan yr Ordinari, y gellir, gyd â'i gydsyniad ef, arferdy Psalmau eraill yn lle y rhai a appwyntir yn y Psallwyr.

Os bydd i unrhyw Dydd Gwyl yr appwyntiedig iddo Lithoedd yn y Dafen, ddigwydd syrtio ar Sul ag a fydd yn Sul cyntaf yn Adfent, Dydd Passg Dydd y Sulgwyn, neu Sul y Drindod, darllenir y Lithoedd appwyntiedig i'r cyfryw Sul; ond os syrtio eidd ar ryw Sul arall, gellir darllen y Lithoedd naill ai am y Dydd Sul neu am y Dydd Gwyl, yn ol doethineb y Gweinidog.

Rhaid yw nodi hefyd, y bydd i'r Coleot, yr Epistol, a'r Efengyl, a appwyntir am y Sul, wasanethu droe yr holl wythnos canlynol, lle ni's trefnydd yn amgensch yn y Llyfr hwn.

¶ LLITHIAU

*Neillduol neu briodol, i'w darlawn ar Fforest a Phrydnhaunol Weddi,
ar y Sultau, a Cuyliâu eraill, trwy'r holl Flwyddyn.*

¶ LLITHIAU PRIOD I'R SULIAU.

	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>Sultau yr Adfent.</i>		
Cyntaf	Essay — 1	Essay — 2 neu Essay — 4 a. 2
All	5	11 f. a. 11 .. 24
Trydydd	25	26 .. 38 a. 5 f. a. 19
Pedwerydd ..	30 f. a. 27	32 .. 33 a. 2 f. a. 23
<i>Sultau gwedi Nadodig Crist.</i>		
Cyntaf	35	38 .. 40
All	42	43 .. 44
<i>Sultau gwedi'r Ystyfyll.</i>		
Cyntaf	51	52 a. 13 a. 53 .. 54
All	55	57 .. 61
Trydydd	62	65 .. 66
Pedwerydd ..	Job	Job — 26 .. Job — 29
Fummed	Diarheb. — 1	Diarheb. — 3 .. Diarheb. — 8
Chweched	9	11 .. 15
<i>Septuagesima.</i>		
1 Lith.	Gen. — 1 a. 2 f. a. 4	Genesis — 2 a. 4 .. Job — 38
2 Lith.	Dat. — 21 f. a. 9	Dat. — 21 a. 9 (f. 2 a. 6)
<i>Sexagesima.</i>		
	Genesis — 3	Genesis — 6 .. Genesis — 8
<i>Quinquagesima.</i>		
	— 9 f. a. 20	— 12 .. 13
<i>Y Garawys.</i>		
<i>Y Sul</i>		
Cyntaf	— 19 a. 12 f. a. 30	— 22 f. a. 20 .. 23
All	27 f. a. 41	28 .. 32
Trydydd	37	39 .. 40
Pedwerydd ..	42	43 .. 45
Fummed	Exodus — 3	Exodus — 5 .. Exod. 6 f. a. 14
Chweched	9	10 .. 11
1 Lith.	Math. — 26	Luc — 19 a. 28 .. Luc 20 a. 9 (f. a. 21)
2 Lith.		
<i>Dydd Pasg.</i>		
1 Lith.	Exodus — 12 f. a. 29	Exodus — 12 a. 29 .. Exodus — 14
2 Lith.	Dat. — 1 a. 10 f. a. 19	Ioan — 20 a. 11 .. Dat. — 5 (f. a. 19)
<i>Sultau gwedi'r Pasg.</i>		
<i>Cyntaf</i>		
1 Lith.	Numeri — 16 f. a. 26	Numeri — 16 a. 26 .. Numeri 17 f. a. 12
2 Lith.	1 Cor. — 15 f. a. 29	Ioan — 20 a. 24 (f. a. 22)
All	Numeri — 20 f. a. 14	Numeri — 20 a. 14 .. Numeri — 21 a. 10 (f. 21 a. 10)

LLITHIAU PRIOD I'R SULIAU.

	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>Sultau gwedi'r Pasg.</i>		
Trydydd	Numeri — 22	Numeri — 23 neu Numeri — 24
Pedwerydd ..	Deut. — 4 f. a. 23	Deuter. — 4 a. 23 .. Deuter. — 5 (f. a. 41)
Fummed	6	9 .. 10
<i>Y Sul gwedi'r Dyrchafael.</i>		
	30	34 .. Josua — 1
<i>Y Sulgwys.</i>		
1 Lith.	— 16 f. a. 18	Essay — 11 .. Ezecei — 26 a. 25
2 Lith.	Rhuf. — 8 f. a. 18	Galatiaid — 3 a. 16 .. Act. — 18 a. 24 f. (19 a. 21)
<i>Sul y Drindod.</i>		
1 Lith.	Essay — 6 f. a. 11	Genesis — 18 .. Gen. — 1 a. 2 f. a. 4
2 Lith.	Dat. — 1 f. a. 9	Ephes. — 4 f. a. 17 .. Matthew — 8
<i>Sultau gwedi'r Drindod.</i>		
1	Josua — 3 a. 7 f. a. (a. 15)	Josua — 5 a. 13 f. 6 .. Josua — 24 (a. 21)
2	Barn. — 4	Barn. — 5 .. Barn. — 6 a. 11
3	1 Sam. — 2 f. a. 27	1 Samuel — 8 .. 1 Sam. — 4 f. a. 19
4	— 13	13 .. Ruth — 1
5	— 15 f. a. 24	16 .. 1 Samuel — 17
6	2 Samuel — 1	2 Sam. — 12 f. a. 24 .. 2 Samuel — 18
7	1 Chroniel — 21	1 Chroniel — 22 .. 1 Chron. 23 f. a. 31
8	— 29 a. 9 f. a. 29	2 Chroniel — 1 .. 1 Bren. — 3
9	1 Bren. — 10 f. a. 25	1 Bren. — 11 f. a. 15 .. 11 a. 26
10	— 12	13 .. 17
11	— 18	19 .. 21
12	— 22 f. a. 41	2 Bren. — 2 f. a. 16 .. 2 Bren. 4 a. 8 f. a. 28
13	2 Bren. — 5	— 6 f. a. 24 .. 7
14	— 9	10 f. a. 33 .. 18
15	— 18	19 .. 23 f. a. 81
16	2 Chroniel — 36	Neb. — 1 a. 2 f. a. 9 .. Nebemiah — 8
17	Jeremi — 5	Jeremi — 22 .. Jeremi — 35
18	— 26	Ezecei — 2 .. Ezecei — 13 f. a. 17
19	Ezecei — 14	— 18 .. 24 a. 15
20	— 34	37 .. Daniel — 1
21	Daniel — 3	Daniel — 4 .. 5
22	— 6	— 7 a. 9 .. 12
23	Hosea — 14	Jjel — 2 a. 21 .. Jjel — 3 a. 9
24	Amos — 3	Amos — 5 .. Amos — 9
25	Mich. — 4 a. 6 f. a. 8	Mlobah — 6 .. Michah — 7
26	Habacuc — 2	Habacuc — 3 .. Sefaniah — 3
27	Preg. — 11 a. 12	Hag. — 2 f. a. 10 .. Malachi — 3 a. 4

Noda.— Fod i'w Llithioedd appwyntedig yn y Dafen uchod am y Seithfed Sul ar hugain gwedi'r Drindod, gwel eu darlawn bob amser ar y Sul nesaf o'r fasn yr Adfent.

Os bydd trydydd Gwasanaeth ar Suliau, gall yr all Lith am y Gwasanaeth hwnnw fod yn unryw Bennod o'r pedair Efyngyl, neu unryw Lith appwyntedig yn y Calendar allian o'r pedair Efyngyl, yn ol dosodloneb y Gweltaidog; oddi eithr ar y Suliau hynny i be rai y mae dewis o all Lithiau wedi cael eu harrwyntio yn bendant yn y Dafen uchod.

¶ LLITHIAU PRIOD I'R DDYDIAU GWYLION.

	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>St. Andrew.</i>	Esay ——— 54 Ioan ——— 1 a. 35 i a. 43	Esay ——— 65 i a. 17 Ioan ——— 12 a. 20 i a. 43
<i>St. Thomas.</i>	Job ——— 42 i a. 7 Ioan ——— 20 a. 10 i a. 24	Esay ——— 35 Ioan ——— 14 i a. 8
<i>Nadolig Crist.</i>	Esay ——— 9 i a. 9 Luc ——— 2 i a. 15	Esay ——— 7 a. 10 i a. 17 Titus ——— 3 a. 4 i a. 9
<i>St. Stephen.</i>	Genesis ——— 4 i a. 11 Act. ——— 6	2 Chron. ——— 24 a. 15 i a. 23 Act. ——— 8 i a. 9
<i>St. Iwan Efwang.</i>	Exodus ——— 23 a. 9 Ioan ——— 13 a. 23 i a. 36	Esay ——— 6 Datgudd. ——— 1
<i>Dydd y Gwioniaid.</i>	Jeremi ——— 31 i a. 18	Baruch ——— 4 a. 21 i a. 31
<i>Dydd yr Enwaclad.</i>	Genesis ——— 17 a. 9 Rhuf. ——— 2 a. 17	Deuter. ——— 10 a. 12 Colosa. ——— 2 a. 8 i a. 18
<i>Ystwyll.</i>	Esay ——— 60 Luc ——— 3 a. 15 i a. 23	Esay ——— 49 a. 18 i a. 24 Ioan ——— 2 i a. 12
<i>Troad St. Paul.</i>	Esay ——— 49 i a. 18 Galatiaid ——— 1 a. 11	Jeremi ——— 1 i a. 11 Act. ——— 26 i a. 21
<i>Puredigaeth Mair Forywyn.</i>	Exodus ——— 18 i a. 17	Haggai ——— 2 i a. 10
<i>St. Mathias.</i>	1 Sam. ——— 2 a. 27 i a. 36	Esay ——— 23 a. 15
<i>Cyfarchiad ein Har- gwyddes.</i>	Genesis ——— 3 i a. 16	Esay ——— 52 a. 7 i a. 18
<i>Dydd Merchur y Lladro.</i>	Esay ——— 58 i a. 13 Moro ——— 2 a. 13 i a. 23	Jonah ——— 3 Heb. ——— 13 a. 3 i a. 9
<i>Dydd Llun cyn y Pasg.</i>	Galarnad ——— 1 i a. 15 Ioan ——— 14 a. 15	Galarnad ——— 2 a. 13 Ioan ——— 14 a. 15.
<i>Dydd Mawrth cyn y Pasg.</i>	Galarnad ——— 3 i a. 34 Ioan ——— 15 i a. 14	Galarnad ——— 3 a. 34 Ioan ——— 15 a. 14
<i>Dydd Merchur cyn y Pasg.</i>	Galarnad ——— 4 i a. 21 Ioan ——— 16 i a. 18	Daniel ——— 9 a. 20 Ioan ——— 16 a. 18
<i>Dydd Iou cyn y Pasg.</i>	Hosea ——— 13 i a. 15 Ioan ——— 17	Hosea ——— 14 Ioan ——— 18 i a. 30
<i>Gwener y Crogliath.</i>	Genesis ——— 23 i a. 20 Ioan ——— 18	Esay ——— 52 a. 18 i a. 53 1 Petr ——— 2
<i>Nos Basg.</i>	Zechariah ——— 0 Luc ——— 23 a. 60	Hosea ——— 5 a. 8 i a. 4 Rhuf. ——— 6 i a. 4
<i>Llun Pasg.</i>	Exodus ——— 15 i a. 22 Luc ——— 24 i a. 18	Caniad ——— 2 a. 10 Matthew ——— 28 i a. 10

LLITHIAU PRIOD I'R DDYDIAU GWYLION.

	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>Dydd Mawrth Pasg.</i>	2 Bren. ——— 18 a. 14 i a. 22 Ioan ——— 21 a. 15	Ezeziel ——— 37 i a. 15 Ioan ——— 21 a. 15
<i>St. Marc.</i>	1 Lith. Esay ——— 62 a. 6	Ezeziel ——— 1 i a. 15
<i>St. Phylip a St. Iago.</i>	1 Lith. Ioan ——— 1 a. 43	Zochariah ——— 4
<i>Dydd y Dyrchafael.</i>	1 Lith. Daniel ——— 7 a. 9 i a. 15 2 Lith. Iuo ——— 24 a. 44	2 Bren. ——— 2 i a. 16 Hebreaid ——— 4
<i>Dydd Llun y Sul- gwyn.</i>	1 Lith. Genesis ——— 11 i a. 10 2 Lith. 1 Corinth. ——— 12 i a. 14	Num. ——— 11 a. 16 i a. 31 1 Corinth. ——— 12 a. 27 a. 13
<i>Dydd Mawrth y Sul- gwyn.</i>	1 Lith. Job ——— 2 a. 21 2 Lith. 1 Thesa. ——— 5 a. 12 i c. 22	Michah ——— 4 i a. 8 1 Ioan ——— 4 i a. 14
<i>St. Barnabas.</i>	1 Lith. Deuter. ——— 33 i a. 13 2 Lith. Act. ——— 4 a. 31	Nahum ——— 1 Act. ——— 14 a. 8
<i>St. Iwan Fed.</i>	1 Lith. Malaohi ——— 3 i a. 7 2 Lith. Matthew ——— 3	Malaohi ——— 4 Matthew ——— 14 i a. 13
<i>St. Petr.</i>	1 Lith. Ezec. ——— 3 a. 4 i a. 15 2 Lith. Ioan ——— 21 a. 15 i a. 23	Zochariah ——— 3 Act. ——— 4 a. 8 i a. 23
<i>St. Iago.</i>	1 Lith. 2 Bren. ——— 1 i a. 16 2 Lith. Iuo ——— 9 a. 51 i a. 57	Jer. ——— 28 a. 8 i a. 16
<i>St. Bartholomäus.</i>	1 Lith. Gen. ——— 23 a. 10 i a. 18	Deutero. ——— 18 c. 15
<i>St. Matthew.</i>	1 Lith. 1 Bren. ——— 19 a. 15	1 Chroniol ——— 29 i a. 30
<i>St. Mihangel.</i>	1 Lith. Genesis ——— 83 2 Lith. Act. ——— 12 a. 5 i a. 18	Daniel ——— 10 a. 4 Datgudd. ——— 14 c. 14
<i>St. Luc.</i>	1 Lith. Esay. ——— 53	Eccles. ——— 38 i a. 23
<i>St. Simon a St. Judas.</i>	1 Lith. ——— 28 a. 0 i a. 17	Jer. ——— 3 a. 13 i c. 19
<i>Holl Saint.</i>	1 Lith. Doeth. ——— 3 i a. 10 2 Lith. Heb. 11 a. 23 a. 12 i a. 7	Doeth. ——— 5 i a. 17 Datgudd. ——— 19 i a. 17

PSALMAU PRIOD AR DDYDIAU PENNODOL.

	PLYGAIN.	GOSPER.	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>Dydd Nadolig Crist.</i>	Psalm. 19	Psalm. 80	Psalm. 9	Psalm. 113
.....	45	110	57	114
.....	85	132	111	118
<i>Dydd Merchur y Lladro.</i>	6	102	8	24
.....	32	130	15	47
.....	38	143	21	108
<i>Dydd Gwener y Crogliath.</i>	21	63	48	104
.....	40	88	69	145
.....	54

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

IONAWR SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	A	Enacediad.			
2	b	Gen.—i. a. 20	Matth. i. a. 18	Genesis i. a. 20 (i ii. a. 4)	Act. ——— i.
3	c	——— ii. a. 4	——— ii.	——— iii. a. 20	——— ii. a. 22
4	d	——— iii. a. 20 i (iv. a. 16)	——— iii.	——— iv. a. 16	——— ii. a. 22
5	e	——— v. a. 28	——— iv. a. 23	v. a. 28 i vi. a. 9	——— iii.
6	f	Ys'opll.			
7	g	Genesis vi. a. 9	Matth.—iv. a. 23 (i v. a. 13)	——— vii.	——— iv. a. 32
8	A	Lucian, O. a. M.			
		Genesis—viii.	v. a. 13 i a. 33	——— ix. a. 20	iv. a. 32 i v. a. 17
9	b	——— xi. a. 10	——— v. a. 33	——— xii.	——— v. a. 17
10	c	——— xiii.	——— vi. a. 19	——— xiv.	——— vi.
11	d	——— xv.	vi. a. 19 i vii. a. 7	——— xvi.	——— vii. a. 35
12	e	——— xvii. a. 23	——— vii. a. 7	——— xviii. a. 17	——— vii. a. 35 i (viii. a. 5)
13	f	Hilari, E. a. C.			
		Gen. xviii. a. 17	——— viii. a. 18	xix. a. 12 i a. 30	viii. a. 5 i a. 26
14	g	——— xx.	——— viii. a. 18	——— xxi. a. 22	——— viii. a. 26
15	A	——— xxi. a. 33 i (xxii. a. 20)	——— ix. a. 18	——— xxiii.	——— ix. a. 23
16	b	——— xxiv. a. 29	——— ix. a. 18	xxiv. a. 29 i a. 52	——— ix. a. 23
17	c	——— xxiv. a. 52	x. a. a. 24	xxv. a. 5 i a. 19	——— x. a. 24
18	d	Pricea, F. a. M.			
		Gen. xxv. a. 19	——— x. a. 24	——— xxvi. a. 18	——— x. a. 24
19	e	——— xxvi. a. 18	——— xi.	xxvii. a. a. 30	——— xi.
20	f	Ffablan, E. a. H.			
		Gen. xxvii. a. 30	——— xii. a. 22	——— xxviii.	——— xii.
21	g	Agnes, F. a. M.			
		Gen. xxix. a. 21	——— xii. a. 22	——— xxxi. a. 25	——— xiii. a. 23
22	A	Vincent, D. a. M.			
		Gen. xxxi. a. 35	——— xiii. a. 24	——— xxxii. a. 22	——— xiii. a. 23
23	b	——— xxxii. a. 22	——— xiii. a. 24 (i a. 53)	——— xxxiii.	——— xiv.
24	c	——— xxxv. a. 21	——— xiii. a. 53 (i xiv. a. 13)	xxxvii. a. a. 12	——— xv. a. 30
25	d	Troad S. Paul.			
26	e	Genesis xxxvii. (a. 12)	——— xiv. a. 13	——— xxxix.	——— xv. a. 30 i (xvi. a. 16)
27	f	——— xl.	——— xv. a. 21	——— xli. a. 17	——— xvi. a. 16
28	g	——— xli. a. 17 i (a. 53)	——— xv. a. 21	——— xli. a. 53 (i xlii. a. 25)	——— xvii. a. 16
29	A	——— xlii. a. 25	——— xvi. a. 24	——— xliii. a. 25	——— xvii. a. 16
30	b	——— xliii. a. 25 i (i xlii. a. 14)	——— xvi. a. 24 (i xlii. a. 14)	——— xliii. a. 25	——— xviii. a. 16
31	c	——— xlv. a. 25	——— xvii. a. 14	——— xlv. a. 25 (i xlii. a. 8)	——— xviii. a. 24 i (xix. a. 21)

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

CHWEFROR SYDD IDDO XXVIII. O DDYDDIAU.
AC YM MHOE BLWYDDYN NAID XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	d	Ymryd.			
		Gen. xvi. a. 28 (i xvii. a. 13)	Matthew xviii. (i a. 21)	Gen. xviii. a. 13	Act. xix. a. 21
2	e	Par. Mair For.	——— xviii. a. 21 (i xix. a. 3)	———	——— xx. a. 17
3	f	Blessus, E. a. M.			
		Genesis xlviii.	xix. a. 3 i a. 27	Genesis—xlix.	——— xx. a. 17
4	g	——— i.	——— xix. a. 27 (i xx. a. 17)	Exodus—i.	——— xxi. a. 17
5	A	Agatha, F. a. M.			
		Exodus—ii.	——— xx. a. 17	——— iii.	xxi. a. 17 i a. 37
6	b	——— iv. a. 24	——— xxi. a. 23	——— iv. a. 27 i v. (a. 16)	——— xxi. a. 23 (xxii. a. 23)
7	c	——— v. a. 15 i (vi. a. 14)	——— xxi. a. 23	——— vi. a. 28 i (vii. a. 14)	——— xxi. a. 23 (i xxiii. a. 12)
8	d	——— vii. a. 14	——— xxi. a. 15	——— viii. a. 20	——— xxiii. a. 12
9	e	——— viii. a. 20 (i ix. a. 13)	——— xxi. a. 15 (i a. 41)	——— ix. a. 13	——— xxiv.
10	f	——— x. a. 21	——— xxii. a. 41 (i xxiii. a. 13)	——— x. a. 21 a xi.	——— xxv.
11	g	——— xii. a. 21	——— xxiii. a. 13	xii. a. 21 i a. 43	——— xxvi.
12	A	——— xii. a. 43 i (xiii. a. 17)	——— xxiv. a. 29	——— xiii. a. 17 (i xiv. a. 10)	xxvii. a. 18
13	b	——— xiv. a. 10	——— xxiv. a. 29	——— xv. a. 22	——— xxvii. a. 18
14	c	Falestin, E. a. M.			
		Exod. xv. a. 22 i (xvi. a. 11)	——— xxv. a. 31	——— xvi. a. 11	xxviii. a. 17
15	d	——— xvii.	——— xxv. a. 31	——— xviii.	——— xxviii. a. 17
16	e	——— xix.	——— xxvi. a. 31	——— xx. a. 22	Rhurf. ——— i.
17	f	——— xxi. a. 18	——— xxvi. a. 31 (i a. 57)	——— xxi. a. 21 (i xxiii. a. 10)	——— ii. a. 17
18	g	——— xxiii. a. 14	——— xxvi. a. 57	——— xxiv.	——— ii. a. 17
19	A	——— xxv. a. 23	——— xxvii. a. 27	xxviii. a. 13	——— iii.
20	b	——— xxviii. a. 29	——— xxvii. a. 27 (i a. 42)	——— xxix. a. 35	——— iv.
21	c	——— xxxi.	——— xxvii. a. 57	——— xxx. a. 11 (i xxxi. a. 15)	——— v.
22	d	——— xxxii. a. 16	——— xxviii.	——— xxxii. a. 12	——— vi.
23	e	Ymryd.			
		——— xxxiii. a. 12 (i xxxiv. a. 10)	——— xxxiii. a. 12	——— xxxiv. a. 10 (i a. 27)	——— vii.
24	f	St. Mathias, Ap.			
		Exodus xxxiv. (a. 27)	——— li. a. 21	Exod. xxxv. a. (29 i xxxvi. a. 8)	——— viii. a. 18
26	A	——— xxxix. a. 30	——— li. a. 23 i li. a. 13	——— xl. a. 17	——— ix. a. 19
27	b	——— xl. a. 17	——— lii. a. 13	Leift. ix. a. 22 (i x. a. 12)	——— ix. a. 19
28	c	Leif. xiv. a. 23	——— lv. a. 35	——— xvi. a. 23	——— x.
29	d	——— xix. a. 19	Matthew—vii.	xix. a. 30 i xx. a. 9	——— xii.

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

MAWRTH SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		FRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	d	Dewi, Arch. Lef. xxv. i. a. 18 Chad. Esgob. Lef. xxvi. i. a. 21	Marc—iv. a. 35 i (v. a. 21 v. a. 21 vi. i. a. 14	Lef. xxv. a. 18 i (a. 44 xxvi. a. 21 Num. ix. a. 15 i (x. a. 11	Rhuf.— xl. i (a. 25 xi. a. 25 xii. xiii. xiv. a. xv. i. a. 8 xv. a. 8
2	e	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
3	f	Perpetua, M. Num. xiv. a. 26	vii. a. 24 i viii. a. 10 (ix. a. 2	— xvi. i. a. 23 — xvii.	— xvi. 1 Cor. i. i. a. 26
4	g	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
5	a	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
6	b	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
7	c	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
8	d	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
9	e	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
10	f	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
11	g	— x. a. 11 — xi. a. 24 — xiii. a. 17	vi. a. 14 i. a. 30 vi. a. 30 vii. i. a. 24 [viii. a. 10	— xi. i. a. 24 — xii. — xiv. i. a. 26	— xiii. — xiv. a. xv. i. a. 8 — xv. a. 8
12	A	Grygor, E. a. C. Numerl— xxiii	x. a. 32 xi. a. 27 i xii. a. 15 (xiii. a. 14	— xxiv. — xxvii. a. 12	— iv. a. 13 a. v. — vi.
13	b	— xxv.	xi. a. 27 i xii. a. 15 (xiii. a. 14	— xxvii. a. 12	— vi.
14	c	Deut.— i. i. a. 19	xi. a. 27 i xii. a. 15 (xiii. a. 14	Deut.— i. a. 19	— vii. i. a. 25
15	d	— ii. i. a. 26	xii. a. 13 i. a. 35 xii. a. 35 i (xiii. a. 14	ii. a. 26 i iii. a. 18	— vii. a. 25
16	e	— iii. a. 18	xii. a. 13 i. a. 35 xii. a. 35 i (xiii. a. 14	— iv. i. a. 25	— viii.
17	f	— iv. a. 25 i. a. 41	— xiii. a. 14	— v. i. a. 22	— ix.
18	g	Edward, Bren. Deut.— v. a. 22	— xiv. i. a. 27	— vi.	— x. a. xi. a. 1
19	A	— vii. i. a. 12	xiv. a. 27 i. a. 63	— vii. a. 12	— xi. a. 2 i. a. 17
20	b	— viii.	— xiv. a. 63	— x. a. 8	— xi. a. 17
21	c	Benedict, Ab. Deut. xi. i. a. 18	— xv. i. a. 42	— xi. a. 18	— xii. i. a. 28
22	d	— xv. i. a. 16	— xv. a. 42 a. xvi.	— xvii. a. 8	— xii. a. 28 a. xiii.
23	e	— xviii. a. 9	Luc — i. i. a. 26	— xxiv. a. 5	— xiv. i. a. 30
24	f	— Ymryd.	— i. a. 26 i. a. 46	— xxvii.	— xiv. a. 20
25	g	Cyf. Mab For.	— i. a. 46	— xxviii. a. 15 i	— xv. i. a. 35
26	A	Deut.— xxviii. i (a. 15	— ii. i. a. 21	— xxviii. a. 15 i (a. 47	— xv. a. 35
27	b	— xxviii. a. 47	— iii. a. 21	— xxxix. a. 9	— xvi.
28	c	— xxx.	— iii. i. a. 23	— xxxi. i. a. 14	2 Cor. i. i. a. 23
29	d	— xxxi. a. 14 i (a. 30	— iv. i. a. 16	— xxxi. a. 30 i (xxxii. a. 44 (ii. a. 14	— i. a. 23 i (ii. a. 14
30	e	— xxxii. a. 44	— iv. a. 16	— xxxiii.	— ii. a. 14 a. iii.
31	f	— xxxiv.	— v. i. a. 17	Josua — i.	— iv.

Nodwch. Y Rhifau a ddodwyd yma gyferbyn a'r amryw Ddyddiau rhwng yr 21 Dydd o Fawrth a'r 18 Dydd o Ebrill, y ddau yn gydyffwrdd, a ddangosant y Dyddiau ar ba rai y cyrch y Llith Lloeddau a ddigwyddant ar, neu yn ncaaf ar ol, yr 21 dydd o Fawrth, yn

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

EBRILL SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		FRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	g	Josua — ii.	Luc — v. a. 17	Josua — iii.	2 Corinth.—v. —vi. a. vii. a. 1
2	A	— iv.	— vi. i. a. 20	— v.	— vi. a. vii. a. 1
3	b	Rhisart, E. Josua — vi.	— vi. a. 20	— vii.	— vii. a. 2
4	c	St. Ambros, E. Josua — ix. a. 3	— vii. i. a. 24	— x. i. a. 16	— viii.
5	d	— xxi. a. 43 i (xxii. a. 11	— viii. a. 24	— xxi. a. 11	— ix.
6	e	— xxiii.	— viii. i. a. 28	— xxiv.	— x.
7	f	Barn.— ii.	— viii. a. 28	Barnwyr— iv.	— xi. i. a. 30
8	g	— v.	— ix. i. a. 28	— vi. i. a. 24	— xi. a. 30 i (xii. a. 14
9	A	— vi. a. 24	ix. a. 28 i. a. 51	— viii.	xii. a. 14 a. xiii.
10	b	— viii. a. 32 i (ix. a. 25	ix. a. 51 i. a. 17	— x.	Galattiaid— i.
11	c	— xi. i. a. 29	— x. a. 17	— xi. a. 29	— ii.
12	d	— xiii.	— xi. i. a. 29	— xiv.	— iii.
13	e	— xv.	— xi. a. 29	— xvi.	— iv. i. a. 21
14	f	Ruth — i.	— xii. i. a. 35	Ruth — ii.	iv. a. 21 i. v. a. 15
15	g	— iii.	— xii. a. 35	— iv.	— v. a. 13
16	A	1 Samuel — i.	— xiii. i. a. 18	1 Sam. ii. i. a. 21	— vi.
17	b	— ii. a. 21	— xiii. a. 18	— iii.	Ephesiaid— i.
18	c	— iv.	— xiv. i. a. 25	— v.	— ii.
19	d	Alpheg, A. Esg. 1 Samuel — vi.	— xiv. a. 25 i (xv. a. 11	— vii.	— iii.
20	e	— viii.	— xv. a. 11	— ix.	— iv. i. a. 25
21	f	— x.	— xvi.	— xi.	iv. a. 25 i. v. a. 22
22	g	— xii.	— xvii. i. a. 20	— xiii.	— v. a. 22 i. vi.
23	A	St. Sior, Mer. 1 Sam. xiv. i. a. 24	— xvii. a. 20	xiv. a. 24 i. a. 47	(a. 10 — vi. a. 10
24	b	— xv.	— xviii. i. a. 31	— xiv.	Phillipplaid— i.
25	c	St. Marc, Ef. a. M. (xix. a. 11	— xviii. a. 31 i (xix. a. 11	— xv.	— ii.
26	d	1 Sam. — xvii. i (a. 31	— xix. a. 11 i (a. 28	— xvii. a. 31 (i. a. 65	— iii.
27	e	— xviii. a. 35 i (xviii. a. 17	— xix. a. 28	— xix.	— iv.
28	f	— xx. i. a. 18	— xx. i. a. 27	— xx. a. 18	Colos. i. i. a. 21
29	g	— xxi.	— xx. a. 27 i (xxi. a. 5	— xxii.	— i. a. 21 i (ii. a. 8
30	A	— xxiii.	— xxi. a. 5	— xxiv. a. xxv. a. 1	— iii. a. 8 — ii. a. 8

Y Blynyddoedd bynnu o ba rai y maent bob un yn Britan; a'r Llythrenn Sul ncaaf ar ol y cyrch Law Lloeddau a ddigwyd Ddydd Pass a'r Fferyddyn honno. Yr hyn oll a ddell yn gywir hyd Fferyddyn yr Arglwydd 2169 yn gydyffwrdd; gwedi'r Fferyddyn honno rhadd newid lloedd y Britan hyn yn y Calendar, fel y dangosir yma rhaglawn.

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

MAI SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

	BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1 b	<i>St. Phylip a St. Iago.</i> Ap. a Merth.			<i>Colos.</i> iii. f. a. 13
2 o	1 Sam. — xxvi.	<i>Luc</i> xxii. f. a. 31	1 Sam. xxviii. a. 3	<i>Ill.</i> a. 18 f. iv. a. 7
3 d	<i>Cassiel y Groes.</i>			
	1 Samuel xxxi.	xxii. a. 31 f. a. 54	2 Samuel — i.	— iv. a. 7
4 e	2 Sam. iii. a. 17	— xxii. f. a. 54	1 Theos. — i.	—
5 f	— vi.	— xxiii. f. a. 23	— vii. f. a. 13	— ii.
6 g	<i>S. Ioan Efrang.</i> (ante Port. Lat.)			
	2 Sam. vii. a. 18	xxiii. f. a. 26 f. a. 50	— ix.	— iii.
7 A	— xi.	— xxiii. f. a. 50	— xii. f. a. 24	— iv.
		(f xxiv. a. 13		
8 b	— xiii. a. 33	— xxiv. a. 13	— xv. f. a. 10	— v.
	(f xiv. a. 26			
9 c	— xv. a. 16	Ioan — i. f. a. 29	— xvi. f. a. 15	2 Theos. — i.
10 d	— xvi. a. 15	— f. a. 29	— xvii. a. 24	— ii.
	(f xvii. a. 24		(f xviii. a. 18	
11 e	— xviii. a. 18	— ii.	— xix. f. a. 24	— iii.
12 f	— xix. a. 24	— iii. f. a. 22	— xxi. f. a. 15	1 Tim. i. f. a. 18
13 g	— xxii. f. a. 24	— iii. f. a. 22	— xxiv.	— i. a. 18 a. ii.
14 A	1 Bren. i. f. a. 28	— iv. f. a. 31	1 Bren. i. a. 28	— iii.
		(f a. 49	(f a. 49	
15 b	1 Chr. xxix. a. 10	— iv. a. 31	— iii.	— iv.
16 c	1 Bren. iv. a. 20	— v. f. a. 24	— v.	— v.
17 d	— vi. f. a. 15	— v. a. 24	— viii. f. a. 22	— vi.
18 e	— viii. a. 22	— vi. f. a. 22	— viii. a. 54	2 Tim. — i.
	(f a. 54		(f ix. a. 10	
19 f	<i>Dunstan, A. C.</i>			
	1 Brechin. — x.	vi. a. 22 f. a. 41	— xi. f. a. 26	— ii.
20 g	— xi. a. 20	— vi. a. 41	— xii. f. a. 25	— iii.
21 A	— xii. a. 25 f	— vii. f. a. 25	— xiii. a. 11	— iv.
	(xiii. a. 11			
22 b	— xiv. f. a. 21	— vii. a. 25	— xv. a. 25 i	Titos — i.
			(xvi. a. 8	
23 c	— xvi. a. 8.	— viii. f. a. 31	— xvii.	— ii.
24 d	— xviii. f. a. 17	— viii. a. 31	— xviii. a. 17	— iii.
25 e	— xix.	— ix. f. a. 39	— xxi.	Philemon.
26 f	<i>Awstin, A. cy.</i> <i>Cnarg.</i>			
	1 Bren. xxii. f. a. 41	ix. a. 39 f. x. a. 22	2 Bren. — i.	Hobread — i.
27 g	<i>Bode, Offetr.</i>			
	2 Bren. — ii.	— x. a. 22	— iv. a. 8	— ii. a. iii. f. a. 7
28 A	— v.	— xi. f. a. 17	— vi. f. a. 24	iii. a. 7 f. iv. a. 14
29 b	— vi. a. 24	— xi. a. 17 f. a. 47	— vii.	— iv. a. 14 a. v.
30 o	— viii. f. a. 16	— xi. a. 47 f	— ix.	— vi.
		(xii. a. 30		
31 d	— x. f. a. 18	— xii. a. 20	— x. a. 18	— vii.

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

MEHEFIN SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

	BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1 o	<i>Nico. O. a M.</i>			
	2 Bren. — xiii.	Ioan xiii. f. a. 21	2 Bren. — xvii. f	Hobread — viii.
			(a. 24	
2 f	— xvii. a. 24	— xiii. a. 21	2 Chron. — xii.	— ix.
3 g	2 Chron. — xiii.	— xiv.	— xiv.	— x. f. a. 19
4 A	— xv.	— xv.	— xvi. a. xviii.	— x. a. 19
			(f a. 14	
5 b	<i>Bonl. Es. a M.</i>			
	2 Chron. — xix.	— xvi. f. a. 16	— xx. f. a. 31	— xi. f. a. 17
6 c	— xx. a. 31 a. xxi.	— xvi. a. 16	— xxii.	— xi. a. 17
7 d	— xxiii.	— xvii.	— xxiv.	— xii.
8 e	— xxv.	— xviii. f. a. 28	— xxvi. a. xxvii.	— xiii.
9 f	— xxviii.	— xviii. a. 23	2 Bren. xviii. f	Iago — i.
			(a. 9	
10 g	— xxix. a. 3	— xix. f. a. 25	2 Chron. xxx. a	— ii.
	(f a. 21		(xxx. a. 1	
11 A	<i>St. Barnabas, Ap.</i>			
12 b	2 Br. xviii. a. 13	— xix. a. 25	2 Br. xix. f. a. 20	— iii.
13 c	— xix. a. 20	— xx. f. a. 19	— xx.	— iv.
14 d	<i>Esay</i> — xxxviii.	— xx. a. 19	2 Chron. xxxiii.	— v.
	(a. 9 f. a. 21			
15 o	2 Bren. — xxii.	— xxi.	2 Br. xxiii. f. a. 21	1 Petr. i. f. a. 22
16 f	— xxiii. a. 21	Act. — i.	— xxiv. a. 8	— i. a. 22 f
	(f xxiv. a. 8		(f xxv. a. 8	(ii. a. 11
17 g	<i>S. Alban, Mer.</i>			
	2 Bren. xxv. a. 8	— ii. f. a. 22	— Ezra — i. a. iii.	ii. a. 11 f. iii. a. 8
18 A	<i>Ezra</i> — iv.	— ii. a. 22	— v.	iii. a. 8 f. iv. a. 7
19 b	— vii.	— iii.	— viii. a. 15	— iv. a. 7
20 c	<i>Edward, Broc.</i>			
	<i>Ezra</i> — iv.	— iv. f. a. 32	— x. f. a. 20	— v.
21 d	<i>Nehemiah</i> — i.	— iv. v. 32 f. v.	<i>Nehemiah</i> — ii.	2 Petr. — i.
		(a. 17		
22 e	— iv.	— v. a. 17	— v.	— ii.
23 f	— Ymptyd.			
	<i>Neho.</i> vi. a. vii.	— vi.	vii. a. 73 a viii.	— iii.
		(f a. 5		
24 g	<i>St. Ioan Fed.</i>			
25 A	<i>Neh.</i> xiii. f. a. 15	Act. vii. f. a. 35	— xiii. a. 15	1 Ioan — i.
26 b	<i>Eather</i> — i.	— vii. a. 33 f	<i>Eather</i> ii. a. 15	— ii. f. a. 15
		(viii. a. 5	(a. iii.	
27 c	— iv.	— viii. a. 5	— v.	— ii. a. 15
		(f a. 26		
28 d	— Ymptyd.			
	<i>Eather</i> — vi.	— viii. a. 23	— vii.	— iii. f. a. 16
29 e	<i>St. Petr.</i> Apos.			
30 f	<i>Job</i> — i.	Act. ix. f. a. 23	<i>Job</i> — ii.	1 Ioan iii. a. 16
			(f iv. a. 7	

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

GORPHENHAF SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	g	Job — iii.	Act. — ix. a. 23	Job — iv.	1 Ioan iv. a. 7
2	A	Ymwel. M. F.	— x. f. a. 21	— vi.	— v.
3	b	Job — vii.	— x. a. 24	— ix.	2 Ioan.
4	c	Martin, E. a. C.	—	—	—
		Job — x.	— xi.	— xi.	3 Ioan.
5	d	— xii.	— xii.	— xiii.	Judas.
6	e	— xiv.	— xiii. f. a. 26	— xvi.	Matthew I. a. 18
7	f	— xvii.	— xiii. a. 26	— xix.	— ii.
8	g	— xxi.	— xiv.	— xxi. a. 12 f. a. 29	— iii.
9	A	— xxiii.	— xv. f. a. 30	— xxiv.	— iv. f. a. 23
10	b	— xxv. a. xxvi.	— xv. a. 30 f. (xvi. a. 16)	— xxvii.	— iv. a. 23 f. (v. a. 13)
11	c	— xxviii.	— xvi. a. 16	— xxix. a. 1	— v. a. 13 f. a. 33
12	d	— xxx. a. 12 f. a. 27	— xvii. f. a. 18	— xxxi. a. 13	— v. a. 33
13	e	— xxxii.	— xvii. a. 16	— xxxviii. f. a. 30	— vi. f. a. 19
14	f	— xxxviii. a. (39 a xxxix.	— xviii. f. a. 24	— xl.	— vi. a. 19 f. (vii. a. 7)
15	g	Swthun, E.	—	—	—
		Job — xli.	— xviii. a. 24	— xlii.	— vii. a. 7
		—	(i xix. a. 21)	—	—
16	A	Diar. — i. f. a. 20	— xix. a. 21	Diar. — i. a. 20	— viii. f. a. 18
17	b	— ii.	— xx. f. a. 17	— iii. f. a. 27	— viii. a. 18
18	c	— iii. a. 27	— xx. a. 17	— iv. a. 20 f. (v. a. 15)	— ix. f. a. 18
19	d	— v. a. 15	— xxi. f. a. 17	— vi. f. a. 20	— ix. a. 18
20	e	Marg. F. a. M.	—	—	—
		Diar. — vii.	— xxi. a. 17 f. a. 37	— viii.	— x. f. a. 24
21	f	— ix.	— xxi. a. 37 f. (xxii. a. 23)	— x. a. 16	— x. a. 24
22	g	S. Matr Magda.	—	—	—
		Diar. xi. f. a. 15	— xxii. a. 23	— xi. a. 15	— xi.
		—	(i xxiii. a. 12)	—	—
23	A	— xii. a. 10	— xxiii. a. 12	— xiii.	— xii. f. a. 22
24	b	— Ympryd.	—	—	—
		— xiv. a. 9 f. (a. 28)	— xxiv.	— xiv. a. 23	— xii. a. 22
25	c	St. Iago, Apos.	—	—	—
26	d	S. Ann, Mam	—	—	—
		Matr Forwyn.	—	—	—
		Diar. xv. a. 13.	— xxv.	— xvi. f. a. 20	— xiii. a. 24 f. a. 33
27	e	— xvi. a. 31	— xxvi.	— xviii. a. 10	— xiii. a. 13
		(i xvii. a. 13)	—	—	(i xiv. a. 13)
28	f	— xix. a. 13	— xxvii.	— xx. f. a. 23	— xiv. a. 13
29	g	— xxi. f. a. 17	— xxviii. f. a. 17	— xxii. f. a. 17	— xv. f. a. 21
30	A	— xxiii. a. 10	— xxviii. a. 17	— xxiv. a. 21	— xv. a. 21
31	b	— xxv.	Rhuf. — i.	— xxvi. f. a. 21	— xvi. f. a. 24

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

AWST SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	c	Lammas.	—	—	—
		Diar. — xxvii. f. (a. 23)	Rhuf. ii. f. a. 17	Diar. — xxviii. f. (a. 15)	Meth. xvi. a. 24 (i xvii. a. 14)
2	d	— xxx. f. a. 18	— ii. a. 17	— xxxd. a. 10	— xvii. a. 14
3	e	Progethwr — i.	— iii.	Prog. — ii. f. a. 12	— xviii. f. a. 21
4	f	— iii.	— iv.	—	— xviii. a. 21 (i xix. a. 3)
5	g	— v.	— v.	— vi.	— xix. a. 3 f. a. 27
6	A	Gweld-newid.	—	—	—
		Progethwr vii.	— vi.	— viii.	— xix. a. 27 f. (xx. a. 17)
7	b	Ew'r Iesu.	—	—	—
		Progethwr — ix.	— vii.	— xi.	— xx. a. 17
8	c	—	— viii. f. a. 13	Jerom — i.	— xxi. f. a. 23
9	d	Jer. — ii. f. a. 14	— viii. a. 13	— v. f. a. 19	— xxi. a. 23
10	e	S. Lawrence.	—	—	—
		Jerom v. a. 19	— ix. f. a. 19	— vi. f. a. 22	— xxii. f. a. 15
11	f	— vii. f. a. 17	— ix. a. 19	— viii. a. 4	— xxii. a. 15 f. a. 41
12	g	— ix. f. a. 17	— x.	— xiii. a. 8 f. a. 24	— xxiii. a. 41 (i xxiii. a. 13)
13	A	— xv.	— xi. f. a. 25	— xvii. f. a. 19	— xxiii. a. 15
14	b	— xviii. f. a. 18	— xi. a. 23	— xix.	— xxiv. f. a. 29
15	c	— xxi.	— xii.	— xxii. f. a. 13	— xxiv. a. 29
16	d	— xxiii. a. 13	— xiii.	— xxiii. f. a. 16	— xxv. f. a. 31
17	e	— xxiv.	xiv. a. xv. f. a. 8	— xxv. f. a. 15	— xxv. a. 31
18	f	— xxvi.	— xv. a. 8	— xxviii.	— xxvi. f. a. 31
19	g	— xxix. a. 4 f. (a. 20)	— xvi.	— xxx.	— xxvi. a. 31 f. a. 57
20	A	— xxxi. f. a. 15	1 Cor. i. f. a. 23	— xxxi. a. 15 (i a. 38)	— xxvi. a. 57
21	b	— xxxiii. f. a. 11	— i. a. 26 a. 11.	— xxxiii. a. 14	— xxvii. f. a. 27
22	c	— xxxv.	— iii.	— xxxvii. f. a. 14	— xxvii. a. 27 (i a. 57)
23	d	— Ympryd.	—	—	—
		Jor. xxxvi. a. 14	— iv. f. a. 18	— xxxviii. f. a. 14	— xxvii. a. 57
24	e	S. Bartholomeu, A.	— iv. a. 18 a. v.	—	— xxxviii.
25	f	Jerom xxxviii.	— vi.	— xxxix.	— Marc — i. f. a. 21 (a. 14)
26	g	— i. f. a. 21	— vii. f. a. 25	—	— ii. a. 21
27	A	Ezec. i. f. a. 15	— vii. a. 25	Ezec. — i. f. a. 15	— ii. f. a. 23
28	b	S. Awstin, E.	—	—	—
		Ezeciel — ii.	— viii.	— iii. f. a. 15	— ii. a. 23 f. (iii. a. 13)
29	c	Torrpen Ioan P.	—	—	—
		Ezeciel iii. a. 15	— ix.	— viii.	— iii. a. 13
30	d	— ix.	— x. a. 1. 1	— xi. a. 14	— iv. f. a. 25
31	e	— xii. a. 17	— xi. a. 2 f. a. 17	— xiii. f. a. 17	— iv. a. 35 f. a. 21

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

MEDI SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

	BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
	LLITH GYNTAF.	AIL LLTH.	LLITH GYNTAF.	AIL LLTH.
1 f	Egidi. A. a C. Ezec. xiii. a. 17	1 Corin. xi. a. 17	Ezec. xiv. f. a. 12	Marc — v. a. 21
2 g	— xiv. a. 12	— xii. f. a. 24	— xvi. a. 44	— vi. f. a. 14
3 A	— xviii. f. a. 19	xii. a. 28 a xiii.	— xviii. a. 19	vi. a. 14 f a. 30
4 b	— xx. f. a. 18	— xiv. f. a. 20	xx. a. 18 f a. 33	— vi. a. 80
5 c	xx. a. 33 f a. 44	— xiv. a. 20	— xxii. a. 23	— vii. f. a. 24
6 d	— xxiv. a. 15	— xv. f. a. 35	— xxvi.	— vii. a. 24 f (viii. a. 10)
7 o	Evertias, Es. Ezec. — xxvii. f (a. 23)	— xv. a. 35	— xxvii. a. 26	— viii. a. 10 (f ix. a. 2)
8 f	Gened. M. F. Ez. xxviii. f. a. 20	— xvi.	— xxxi.	ix. a. 2 f a. 30
9 g	— xxxiii. f. a. 17	2 Cor. i. f. a. 28	xxxiii. f. a. 21	— ix. a. 30
10 A	— xxxiii. a. 21	i. a. 23 f ii. a. 14	— xxxiv. f. a. 17	— x. f. a. 32
11 b	— xxxiv. a. 17	— ii. a. 14 a iii.	— xxxv. a. 16 f (a. 33)	— x. a. 32
12 o	xxxvii. f. a. 15	— — — — — iv.	— xxxvii. a. 16	— xi. f. a. 27
13 d	— xlvii. f. a. 13	— — — — — v.	Daniel — i.	— xi. a. 27 f (xii. a. 13)
14 o	Dydd y Gr. S. Dan. — ii. f. a. 24	— vi. a. vii. a. 1	— — — — — ii. a. 24	xii. a. 13 f a. 35
15 f	— — — — — iii.	— — — — — vii. a. 2	— — — — — iv. f. a. 19	— xii. a. 35 f (xiii. a. 14)
16 g	— — — — — iv. a. 19	— — — — — viii.	— — — — — v. f. a. 17	— — — — — xiii. a. 14
17 A	Lamb. E. & M. Dan. — v. a. 17	— — — — — ix.	— — — — — vi.	— — — — — xiv. f. a. 27
18 b	— — — — — vii. f. a. 15	— — — — — x.	— — — — — vii. a. 8	— — — — — xiv. a. 27 (f a. 63)
19 c	— — — — — ix. f. a. 20	— — — — — xi. f. a. 30	— — — — — ix. a. 20	— — — — — xiv. a. 63
20 d	— — — — — Ympryd. Dan. x. f. a. 20	— — — — — xi. a. 30 f (xii. a. 14)	— — — — — xii.	— — — — — xv. f. a. 42
21 e	St. Matthew, Ap. Hosea — ii. a. 14	xii. a. 14 a xiii.	— — — — — xv. a. 42 a xvi.	— — — — — xv. a. 42 a xvi.
22 f	— — — — — v. a. 8 f vi. a. 7	Galatheid — i.	— — — — — Luc — i. f. a. 26	— — — — — i. a. 26 f a. 87
23 g	— — — — — viii.	— — — — — ii.	— — — — — vii. a. 8	— — — — — f. a. 26 f a. 87
24 A	— — — — — x.	— — — — — iv. f. a. 21	— — — — — ix.	— — — — — i. a. 57
25 b	— — — — — S. Cyp. A. & M. Dan. xiii. f. a. 15	— — — — — iv. a. 21 f (v. a. 13)	— — — — — xiv.	— — — — — ii. a. 21
27 d	Jöel — i.	— — — — — v. a. 13	Jöel — i. f. a. 15	— — — — — iii. f. a. 23
28 e	— — — — — ii. a. 15 f a. 28	— — — — — vi.	— — — — — ii. a. 28 f	— — — — — iv. f. a. 16
29 f	St. Michael a'r hall Anghylion.	— — — — — vii. a. 13	— — — — — iii. a. 9	— — — — —
30 g	Jöel — iii. a. 9	Ephesiald — i.	Amos — i. a. 15 f (a. 4)	— — — — — iv. a. 16

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

HYDREF SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

	BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
	LLITH GYNTAF.	AIL LLTH.	LLITH GYNTAF.	AIL LLTH.
1 A	Remigius, E. Amos ii. a. 4 f (iii. a. 9)	Ephesiald — ii.	Amos — iv. a. 4	Luc — v. f. a. 17
2 b	— — — — — v. f. a. 18	— — — — — iii.	v. a. 18 f vi. a. 9	— — — — — v. a. 17
3 c	— — — — — vii.	— — — — — iv. f. a. 25	— — — — — viii.	— — — — — vi. f. a. 20
4 d	— — — — — ix.	— — — — — iv. a. 25 f (v. a. 22)	Obediah.	— — — — — vi. a. 20
5 e	Jonah — i.	v. a. 22 f vi. a. 10	Jonah — ii.	— — — — — vii. f. a. 24
6 f	Ffydd, F. a M. Jonah — iii.	— — — — — vi. a. 10	— — — — — iv.	— — — — — vii. a. 24
7 g	Mich. i. f. a. 10	Philippiald i.	Michah — ii.	— — — — — viii. f. a. 23
8 A	— — — — — iii.	— — — — — ii.	— — — — — i.	— — — — — viii. a. 26
9 b	S. Denys Areop. Michah — v.	— — — — — iii.	— — — — — vi.	— — — — — ix. f. a. 28
10 c	— — — — — vii.	— — — — — iv.	Nahum — i.	ix. a. 28 f a. 61
11 d	Nahum — ii.	Coloss. i. f. a. 21	— — — — — iii.	ix. a. 61 f x. a. 17
12 e	Habacuc — i.	— — — — — i. a. 21 f (ii. a. 8)	Habacuc — ii.	— — — — — x. a. 17
13 f	Edward, B. a C. Habacuc — iii.	— — — — — ii. a. 8	Seph. i. f. a. 14	— — — — — xi. f. a. 29
14 g	Seph. i. a. 14 f (ii. a. 4)	— — — — — iii. f. a. 18	— — — — — ii. a. 4	— — — — — xi. a. 29
15 A	— — — — — iii.	iii. a. 18 a iv.	Haggai — i.	— — — — — xii. f. a. 35
16 b	Hag. ii. f. a. 10	1 Thess. — i.	— — — — — ii. a. 10	— — — — — xii. a. 35
17 c	Etheldreda, F. Zech. i. f. a. 18	— — — — — ii.	Zech. i. a. 18 a ii.	— — — — — xiii. f. a. 18
18 d	St. Luc, Efang.	— — — — — iii.	— — — — —	— — — — — xiii. a. 18
19 e	Zechariah iii.	— — — — — iv.	— — — — — iv.	— — — — — xiv. f. a. 25
20 f	— — — — — v.	— — — — — v.	— — — — — vi.	— — — — — xiv. a. 25 (f xv. a. 11)
21 g	— — — — — vii.	2 Thess. — i.	— — — — — vii. f. a. 14	— — — — — xv. a. 11
22 A	— — — — — viii. a. 14	— — — — — ii.	— — — — — ix. a. 9	— — — — — xvi.
23 b	— — — — — x.	— — — — — iii.	— — — — — xi.	— — — — — xvii. f. a. 20
24 c	— — — — — xii.	1 Tim. i. f. a. 18	— — — — — xii.	— — — — — xvii. a. 20
25 d	Crispin, M. Zechariah xiv.	— — — — — i. a. 18 a ii.	Malachi — i.	— — — — — xviii. f. a. 31
26 o	Malachi — ii.	— — — — — iii.	— — — — — iii. f. a. 13	— — — — — xviii. a. 31 (f xix. a. 11)
27 f	— — — — — Ympryd. — — — — — iii. a. 13 a iv.	— — — — — iv.	Doeth. — i.	xix. a. 11 f a. 23
28 g	St. Simon a St. Judas, App.	— — — — — v.	— — — — —	— — — — — xix. f. a. 23
29 A	Doeth. — ii.	— — — — — vi.	— — — — — iv. a. 7	— — — — — xx. f. a. 27
30 b	— — — — — vi. f. a. 22	2 Tim. — i.	— — — — — vi. a. 22 f (vii. a. 15)	— — — — — xx. a. 27 f (xxi. a. 5)
31 c	— — — — — Ympryd. Doeth. vii. a. 15	— — — — — ii.	— — — — — viii. f. a. 19	— — — — — xxi. a. 5

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

TACHWEDD SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	d	Holl Sain.			
2	e	Doeth. — ix.	2 Tim. — iii.	Doeth. xl. i. o. 16	Luc xxii. i. a. 31
3	f	— xl. a. 16 i	— iv.	— xvii.	— xxii. a. 31
		(xli. a. 3		(i. a. 54	
4	g	Ecol. — i. i. a. 14	Titus — i.	Ecol. — ii.	— xxii. a. 54
5	A	iii. a. 17 i. a. 30	—	— iv. a. 10	— xxiii. i. a. 26
6	b	Leonard, C.			
		Ecol. — v.	— iii.	— vii. a. 27	— xxiii. a. 28
				(i. a. 50	
7	c	— x. a. 18	Philemon. —	— xiv. i. a. 20	— xxiii. a. 50
				(i. xxiv. a. 13	
8	d	— xv. a. 9	Hebroad — i.	— xvi. a. 17	— xxiv. a. 13
9	e	— xviii. i. a. 15	— ii. a. iii. i. a. 7	— xviii. a. 16	Ioan i. i. a. 28
10	f	— xix. a. 13	— iii. a. 7 i	— xxi. a. 6 i	— i. a. 29
11	g	S. Martin, E. a. C.	(iv. a. 14	(a. 24	
		Ecol. xiv. i. a. 24	— iv. a. 14 a. v.	— xxiv. a. 24	— ii.
12	A	— xxiii. i. a. 7	— vi.	— xxiv. a. 15	— iii. i. a. 22
		(i. a. 23			
13	b	Britus, Esgob.			
		Ecol. — xxv.	— vii.	— xxvii. a. 8	— iii. a. 22
				(i. a. 19.	
14	c	— xxix. i. a. 13	— viii.	— xxxix. a. 13	— iv. i. a. 31
15	d	Machutus, E.			
		Ecol. xli. i. a. 14	— ix.	— xlii. a. 16	— iv. a. 31
16	e	— xlv. i. a. 16	— x. i. a. 19	— l. i. a. 25	— v. i. a. 24
17	f	Huw, Esgob.			
		Ecol. — ii. a. 10	— x. a. 19	Baruch iv. i. a. 21	— v. a. 24
18	g	Baruch iv. a. 33	— xi. i. a. 17	Esay — i. i. a. 21	— vi. i. a. 23
		(a. v.			
19	A	Esay — i. a. 21	— xi. a. 17	—	— vi. a. 22 i. a. 41
20	b	Edmund, B. a. M.			
		Esay iii. i. a. 16	— xii.	— iv. a. 2	— vi. a. 41
21	c	— v. i. a. 18	— xiii.	— v. a. 18	— vii. i. a. 25
22	d	Cecilia, F. a. M.			
		Esay — vi.	Iago — i.	— vii. i. a. 17	— vii. a. 25
23	e	S. Clem. E. a. M.			
		Esay — viii. a. 5	— ii.	— viii. a. 18	— viii. i. a. 31
		(i. a. 18		(i. ix. a. 8	
24	f	ix. a. 8 i. x. a. 5	— iii.	— x. a. 5 i. a. 20	— viii. a. 31
25	g	Catherin, F. a. M.			
		Esay — x. a. 20	— iv.	— xi. i. a. 10	— ix. i. a. 39
26	A	— xi. a. 10	— v.	— xii.	ix. a. 39 i. x. a. 22
27	b	— xiii.	1 Petr. i. i. a. 22	— xiv. i. a. 24	— x. a. 22
28	c	— xvii.	i. a. 22 ii. a. 11	— xviii.	— xi. i. a. 17
29	d	Ympryd.			
		Esay xix. i. a. 16	ii. a. 11 i. iii. a. 8	— xix. a. 16	— xi. a. 17 i. a. 47
30	e	St. Andrew, Ap.			

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

RHAGFYR SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	f	Esay xxi. i. a. 13	1 Petr — iii. a. 8	Esay — xxii. i	Ioan xi. a. 47 i
			(i. iv. a. 7	(a. 15	(xii. a. 20
2	g	— xxii. a. 15	— iv. a. 7	— xxiii.	— xii. a. 20
3	A	— xxiv.	— v.	— xxv.	— xiii. i. a. 21
4	b	— xxvi. i. a. 20	2 Petr — i.	— xxvi. a. 20	— xiii. a. 21
				(a. xxvii.	
5	c	— xxviii. i	— d.	— xxviii. a. 14	— xiv.
		(a. 14			
6	d	Nicolas, Esgob.			
		Esay xxix. i. a. 9	— iii.	— xxix. a. 9	— xv.
7	e	— xxx. i. a. 18	1 Ioan — l.	— xxx. a. 18	— xvi. i. a. 16
8	f	Ymdd. Mair F.			
		Esay — xxxi.	— ii. i. a. 16	— xxxii.	— xvi. a. 16
9	g	— xxxiii.	— ii. a. 16	— xxxiv.	— xvii.
10	A	— xxxv.	— iii. i. a. 16	— xli. i. a. 12	— xviii. i. a. 28
11	b	— xl. a. 12	— iii. a. 16 i	— xlii. i. a. 17	— xviii. a. 28
			(iv. a. 7		
12	c	— xli. a. 17	— iv. a. 7	— xlii. i. a. 18	— xix. i. a. 25
13	d	Luci, F. a. Mer.			
		Esay xlii. a. 18	— v.	— xliii. a. 8	— xix. a. 25
		(i. xliii. a. 8			
14	e	— xliiv. i. a. 21	2 Ioan.	— xliiv. a. 21	— xx. i. a. 19
				(i. xliiv. a. 8	
15	f	— xlv. a. 8	3 Ioan.	— xlv.	— xx. a. 19
16	g	O Sapientia.			
		Esay — xlvii.	Judas.	— xlviii.	— xxi.
17	A	— xlix. i. a. 13	Datgudd. — i.	— xlix. a. 13	Dat. ii. i. a. 18
18	b	—	— ii. a. 18 i. iii.	— li. i. a. 9	— iii. a. 7
			(a. 7		
19	c	— li. a. 9	— iv.	— lii. i. a. 13	— v.
20	d	— Ymryd.			
		— li. a. 13 a. liii.	— vi.	— liiv.	— vii.
21	e	St. Thomas, Ap.			
		Esay — lv.	— viii.	— lvi.	— x.
22	f	—	— ix.	— lvii.	— xii.
23	g	—	— x.	— lviii.	—
24	A	— Ympryd.	— xiv.	— lx.	— xv.
		Esay — lix.			
25	b	Nadolig Crist.			
26	c	St. Stephan, M.			
27	d	St. Ioan, Efang.			
28	e	—	— xvi.	— lxiii.	— xviii.
		Gwioniaid. —	— xvii.	— lxiv.	— xix. a. 11
29	f	—	— xviii.	— lxv.	— xxi. i. a. 15
30	g	—	— xix. i. a. 11	— lxvi.	—
		Esay — lxi.	— xx.	(i. a. 8	
		— lxiii.			
31	A	Sylfestr, Es.			
		Esay — lxi. a. 8	— xxi. a. 16	— lxvii.	— xxii. a. 6
			(i. xxii. a. 6		

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

TACHWEDD SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLYTH GYNTAF.	AIL LLYTH.	LLYTH GYNTAF.	AIL LLYTH.
1	d	<i>Holl Sat.</i> —			
2	e	<i>Doeth.</i> —ix.	2 Tim.—iii.	<i>Doeth.</i> xi. f. 15	<i>Luc</i> xxii. f. a. 31
3	f	— xi. a. 15 f (xii. a. 3)	— iv.	— xvii.	— xxii. a. 31 (f. a. 54)
4	g	<i>Eccl.</i> — i. f. 14	<i>Titus</i> — i.	<i>Eccl.</i> — ii.	— xxii. o. 64
5	A	<i>Ill. a. 17 f</i> a. 30	— ii.	— iv. a. 10	— xxiii. f. a. 26
6	b	<i>Leonard, C.</i> <i>Eccl.</i> — v.	— iii.	— vii. a. 27	— xxiii. a. 26 (f. a. 50)
7	c	— i. a. 18	<i>Philemon.</i>	— xiv. f. a. 20	— xxiii. o. 50 (f. xxiv. a. 13)
8	d	— xv. a. 9	<i>Hebroad</i> — i.	— xvi. a. 17	— xxiv. a. 13
9	e	— xviii. f. a. 15	— ii. a. iii. f. a. 7	— xviii. a. 16	<i>Ioan</i> i. f. a. 29
10	f	— xix. a. 13	— iii. a. 7 f	— xxii. a. 6 f	— i. a. 29
11	g	<i>S. Martin, E. a. C.</i> <i>Eccl.</i> xxiv. f. a. 24	— iv. a. 14	— (v. a. 14)	— (a. 24)
12	A	— xxiii. f. a. 7 (f. a. 23)	— vi.	— xxiv. a. 24	— ii.
13	b	<i>Britnus, Esgob.</i> <i>Eccl.</i> — xxv.	— vii.	— xxvii. a. 8 (f. a. 19)	— iii. a. 22
14	c	— xxix. f. a. 13	— viii.	— xxxix. a. 13	— iv. f. a. 31
15	d	<i>Machutus, E.</i> <i>Eccl.</i> xli. f. a. 14	— ix.	— xlii. a. 15	— iv. o. 31
16	e	— xlv. f. a. 16	— x. f. a. 19	— l. f. a. 25	— v. f. a. 24
17	f	<i>Huw, Esgob.</i> <i>Eccl.</i> — li. a. 10	— xi. a. 19	<i>Baruch</i> iv. f. a. 21	— v. a. 24
18	g	<i>Baruch</i> iv. a. 33 (a. v.)	— xi. f. a. 17	<i>Esay</i> — i. f. a. 21	— vi. f. a. 22
19	A	<i>Esay</i> — i. a. 21	— xi. a. 17	— ii.	— vi. a. 22 f. a. 41
20	b	<i>Edmund, B. a. M.</i> <i>Esay</i> iii. f. a. 16	— xii.	— iv. a. 2	— vi. a. 41
21	c	— v. f. a. 18	— xiii.	— v. a. 12	— vii. f. a. 25
22	d	<i>Cecilia, F. a. M.</i> <i>Esay</i> — vi.	<i>Iago</i> — i.	— vii. f. a. 17	— vii. a. 25
23	e	<i>S. Clem. E. a. M.</i> <i>Esay</i> — viii. a. 5 (f. a. 18)	— ii.	— viii. a. 18 (f. ix. a. 8)	— viii. f. a. 31
24	f	<i>ix. a. 8 f</i> x. a. 5	— iii.	— x. a. 5 f. a. 20	— viii. a. 31
25	g	<i>Catberin, F. a. M.</i> <i>Esay</i> — x. a. 20	— iv.	— xi. f. a. 10	— ix. f. a. 39
26	A	— xi. a. 10	— v.	— xii.	<i>ix. a. 39 f</i> x. a. 22
27	b	— xiii.	1 Pet. i. f. a. 22	— xiv. f. a. 24	— x. a. 22
28	c	— xvii.	i. a. 22 f. ii. a. 11	— xviii.	— xi. f. a. 17
29	d	— Ymptyd.	—	—	—
30	e	<i>Esay</i> xix. f. a. 16	ii. a. 11 f. iii. a. 8	— xix. a. 16	— xi. a. 17 f. a. 47
31		<i>St. Andrew, Ap.</i>	—	—	—

**Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.**

RHAGFYR SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLYTH GYNTAF.	AIL LLYTH.	LLYTH GYNTAF.	AIL LLYTH.
1	f	<i>Esay</i> xxi. f. a. 19	1 Petr.—iii. a. 8 (f. iv. a. 7)	<i>Esay</i> — xxii. f (o. 15)	<i>Ioan</i> xi. a. 47 f (xii. a. 20)
2	g	— xxii. a. 15	— iv. a. 7	— xxiii.	— xii. a. 20
3	A	— xxiv.	— v.	— xxv.	— xiii. f. a. 21
4	b	— xxvi. f. a. 20	2 Petr.— i.	— xvi. a. 20 (a. xxvii.)	— xiii. a. 21
5	c	— xxviii. f (o. 14)	— ii.	— xxviii. a. 14	— xiv.
6	d	<i>Nicolas, Esgob.</i> <i>Esay</i> xxix. f. a. 9	— iii.	— xxix. o. 9	— xv.
7	e	— xxx. f. a. 18	1 Ioan— i.	— xxx. a. 18	— xvi. f. a. 16
8	f	<i>Ymdd, Malr F.</i> <i>Esay</i> — xxxi.	— ii. f. a. 15	— xxxii.	— xvi. a. 16
9	g	— xxxiii.	— ii. o. 15	— xxxiv.	— xvii.
10	A	— xxxv.	— iii. f. a. 16	— xl. f. a. 12	— xviii. f. a. 28
11	b	— xl. a. 12	— iii. o. 16 f (iv. a. 7)	— xli. f. a. 17	— xviii. a. 28
12	c	— xli. a. 17	— iv. a. 7	— xlii. f. a. 18	— xix. f. a. 25
13	d	<i>Luci, F. a. Mer.</i> <i>Esay</i> xlii. a. 18 (f. xliii. o. 8)	— v.	— xliii. o. 8	— xix. a. 25
14	e	— xliiv. f. a. 21	2 Ioan.	— xlv. a. 21 (f. xlv. o. 8)	— xx. f. a. 19
15	f	— xlv. a. 8	3 Ioan.	— xlv.	— xx. o. 19
16	g	<i>O Sapientia.</i> <i>Esay</i> — xlvii.	<i>Judaa.</i>	— xlviii.	— xxi.
17	A	— xlix. f. a. 13	<i>Dauydd.</i> — i.	— xlix. o. 13	<i>Dut.</i> ii. f. a. 18
18	b	— i.	— ii. a. 18 f. iii. (a. 7)	— li. f. a. 9	— iii. a. 7
19	c	— ii. a. 9	— iv.	— lii. f. a. 13	— v.
20	d	— Ymptyd.	— v.	— liii. f. a. 13	— vii.
21	e	— iii. o. 13 a. iii.	— vi.	— liiv.	— viii.
22	f	<i>St. Thomas, Ap.</i> <i>Esay</i> — lv.	— vii.	— liv.	— ix.
23	g	— lvii.	— viii.	— lv.	— x.
24	A	— Ymptyd.	— ix.	— lvii.	— xii.
25	b	<i>Esay</i> — lix.	— xiv.	— lx.	— xv.
26	c	<i>Nadolig Crist.</i>	— xv.	— lxi.	— xvi.
27	d	<i>St. Stephan, M.</i>	— xvi.	— lxii.	— xvii.
28	e	<i>St. Ioan, Efang.</i>	— xvii.	— lxiii.	— xix. a. 11
29	f	<i>Gwionnodd.</i>	— xviii.	— lxiv. a. lxx.	— xxi. f. a. 15
30	g	<i>Esay</i> — lxi.	— xix.	— lxv.	—
31	A	— lxiii.	— xx.	— lxvi.	—
		<i>Sylfestr. Es.</i> <i>Esay</i> — lxx. a. 8	— xxi. a. 15 (f. xxii. o. 6)	— lxvii.	— xxii. a. 6

TAFLENNAU A THREFNAU Y GWYLIAU

SYMMUDOL A DISYMMUDOL; YNGHYD A'R DYDDIAU
YMPRYD AC ARBEDRWYDD, TRWY'R HOLL
FLWYDDYN.

CYFARWYDDIADAU I WYBOD PA BRYD Y MAE'R GWYLIAU SYMMUDOL YN DECHREU.

DYDD PASG, ar ba un y mae'r lleill yn sefyll, yw bob amser y Sul cyntaf wedi'r Lluwn Lleuad a syrthio ar, neu nesaf ar ol, yr Unfed dydd ar hugain o *Fuorth*. Ac os digwydd y Lluwn Lleuad ar Ddydd Sul, *Dydd Pasg* yw y Sul ar ol.
Sul yr *Absent* yw bob amser y Sul nesaf at Wyl *S. Andreas*, pa un bynnax ai cyn ai gwedi.

Sul	{ Septuagesima Sexagesima Quinquagesima Quadragesima	sy	{ Naw Wyth Saith Chwech	Wythnos cyn y <i>Pasg</i> .
Sul y <i>Gweddiau</i> <i>Dydd y Dyrcsafael</i> Y <i>Sulgwyn</i> Sul y <i>Drindod</i>	{	sy	{ 5 Wythnos 40 Nydd 7 Wythnos 8 Wythnos	gwedi'r <i>Pasg</i> .

TAFLEN

O'R HOLL WYLIAU Y SYDD I'W CADW YN EGLWYS LOEGR
TRWY'R FLWYDDYN.

Yr holl Sullau yn y Flwyddyn.

Enwaediad ein Harglwydd IESU GRIST.
Yr Ystwyll.
Troed *S. Paul*.
Puredigaeth y Fendigedig Forwyn.
S. Mathias yr Apostol.
Cyfarodiad y Fendigedig Forwyn.
S. Marc yr Efangylwr.
S. Phylip a *S. Iago* yr Apostollon.
Dyrcsafael ein Harglwydd IESU GRIST.
S. Barnabas.
Geneidigaeth *S. Ioan Fedyddiwr*.
S. Petr yr Apostol.
S. Iago yr Apostol.
S. Bartholomewus yr Apostol.
S. Matthew yr Apostol.
S. Mihangel a'r holl Angylion.
S. Luc yr Efangylwr.
S. Simon a *S. Judas* yr Apostollon.
Yr Holl Saint.
S. Andreas yr Apostol.
S. Thomas yr Apostol.
Nadolig ein Harglwydd.
S. Stephan y Merthyr.
S. Ioan yr Efangylwr.
Y Sancteiddian Wirioniaid.
Dydd Llun a Dydd Mawrth *Pasg*.
Dydd Llun a Dydd Mawrth *Sulgwyn*.

DYDD GWYL

TAFLEN

O'R NOS-WYLIAU, YMPRYDIAU, A DYDDIAU ARBEDRWYDD,
I'W CADW YN Y FLWYDDYN.

Y NOS WYL CYN	}	Nadolig ein Harglwydd.
		Puredigaeth y Fendigedig Fair Forwyn.
		Cyfarodiad y Fendigedig Forwyn.
		<i>Dydd Pasg</i> .
		<i>Dydd y Dyrcsafael</i> .
		Y <i>Sulgwyn</i> .
		<i>S. Mathias</i> .
		<i>S. Ioan Fedyddiwr</i> .
		<i>S. Petr</i> .
		<i>S. Iago</i> .
		<i>S. Bartholomewus</i> .
		<i>S. Matthew</i> .
		<i>S. Simon</i> a <i>S. Judas</i> .
<i>S. Andreas</i> .		
<i>S. Thomas</i> .		
Yr Holl Saint.		

Nodwch, Os syrth rhyw un o'r Dyddiau Gwyliau hyn ar Ddydd Llun, yna'r Nos Wyl neu'r Ymryd a gedwir ar Ddydd Sadwrn, ac nid ar y Sul nesaf o'i haen.

DYDDIAU YMPRYD, NEU ARBEDRWYDD.

- I. Y Deugain Nydd Garawys.
- II. Dyddiau y Cyd-gorïau ar y Pedwar Tymmor; y rhai } ar ol { Y Sul cyntaf o'r Garawys.
Gwt Ddydd Mercur, Dydd } { Gwyl y *Sulgwyn*.
Gwener, a Dydd Sadwrn, } { Y 14 o *Fedi*.
} { Y 13 o *Raflwr*.
- III. Tridiau y Gweddiau, y rhai yw Dydd Llun, Dydd Mawrth, a Dydd Mercur, o haen Sanctaidd Ddydd Ion, neu Dyrcsafael ein Harglwydd.
- IV. Pob Dydd Gwener yn y flwyddyn, ond *Dydd Nadolig Crist*.

DYDD ARBENNIG, I'R HWN Y TREFNWYD GWASANAETH NEILLDUOL.

Ffuriau o Weddi ar Gylchwyll dydd Dyfodiad
y Breuhin i'r Orsedd.

TAFLEN I GAEL DYDD PASG,

O'H AMSER PRESENNOL HYD Y FLWYDDYN 2199 YN GYDGYFRIFEDIG,
YN OL Y CALENDAR RHAG-FLAENOL.

PRIFIAU.	DYDD Y MIS.	LLYTHYR SUL.
	Mawr. 21	G
XIV.	— 22	D
III.	— 23	E
	— 24	F
XI.	— 25	G
	— 26	A
XIX.	— 27	B
VIII.	— 28	C
	— 29	D
XVI.	— 30	E
V.	— 31	F
	Ebrill 1	G
XIII.	— 2	A
II.	— 3	B
	— 4	C
X.	— 5	D
	— 6	E
XVIII.	— 7	F
VII.	— 8	G
	— 9	A
XV.	— 10	B
IV.	— 11	C
	— 12	D
XII.	— 13	E
I.	— 14	F
	— 15	G
IX.	— 16	A
XVII.	— 17	B
VI.	— 18	C
	— 19	D
	— 20	E
	— 21	F
	— 22	G
	— 23	A
	— 24	B
	— 25	C

MAER Dafien hon yn cynnwys cymmaint o'r Calendar ag sydd angenrheidiol i sefydlu'r *Pasg*; i gael yr hwn, edrychwch am Brif y Flwyddyn yn y Golofn gyntaf o'r Dafien, a chyferbyn ag o'r cewch Ddydd y Llawn Lleuad *Pasg*; yna edrychwch yn y drydedd Golofn am y Llythyren Sul nesaf ar ol Dydd y Llawn Lleuad, a'r Dydd o'r Mis yn sefyll gyferbyn a'r Llythyren Sul honno yw *Dydd Pasg*. Os digwydd y Llawn Lleuad ar Ddydd Sul, yna (yn ol y Rheol gyntaf) y Sul canlynol yw *Dydd Pasg*. I gael y Prif, dodwch Un at Flwyddyn ein Harglwydd, ac yna rhennwch wrth 19; y Gweddill, os bydd peth, ydyw'r Prif; ond os ni fydd dim Gweddill, yna 19 yw'r Prif.

I gael y Llythyren Sul, yn ol y Calendar, hyd y Flwyddyn 2099 yn gydyfrifedig, chwanegwch ei phedwaredd Ran at Flwyddyn yr Arglwydd, gan adael heibio y marnrifau, ac hefyd y Rhif 6; rhennwch y Swm wrth 7; ac os ni fydd Gweddill, yna A yw y Llythyren Sul; ond os bydd Rhif yngweddill, yna'r Llythyren yn sefyll gyferbyn a'r Rhif hwnnw yn y Dafien fechan hon, yw y Llythyren Sul.

Am y Gannif nesaf, sef, o'r Flwyddyn 2100 hyd y Flwyddyn 2199 yn gydyfrifedig, chwanegwch at y Flwyddyn redogol ei Phedwaredd Ran ac hefyd y Rhif 6, ac yna rhennwch wrth 7, ac ewch ym mlaen fel yn y Rheol ddiweddar.

Nodwch, Ym mhob Blwyddyn Naid, y Llythyren a geir fel uchod, fydd y Llythyren Sul o'r Dydd Naid allan, hyd Dalwedd y Flwyddyn.

0	A
1	G
2	F
3	E
4	D
5	C
6	B

TAFLEN ARALL I GAEL Y PASG

HYD Y FLWYDDYN 2199 YN GYDGYFRIFEDIG.

LLYTHYRENNAU SUL

Y PRIF.	A	B	C	D	E	F	G
I.	Ebr. 16	— 17	— 18	— 19	— 20	— 21	— 15
II.	Ebr. 9	— 10	— 4	— 5	— 6	— 7	— 8
III.	Maw. 26	— 27	— 28	— 29	— 30	— 24	— 25
IV.	Ebr. 16	— 17	— 18	— 12	— 13	— 14	— 15
V.	Ebr. 2	— 3	— 4	— 5	— 6	— 7	— 1
VI.	Ebr. 23	— 24	— 25	— 19	— 20	— 21	— 22
VII.	Ebr. 9	— 10	— 11	— 12	— 13	— 14	— 15
VIII.	Ebr. 2	— 3	— 4	Maw. 29	— 30	— 31	Ebr. 1
IX.	Ebr. 23	— 17	— 18	— 19	— 20	— 21	— 22
X.	Ebr. 9	— 10	— 11	— 12	— 6	— 7	— 8
XI.	Maw. 26	— 27	— 28	— 29	— 30	— 31	Ebr. 1
XII.	Ebr. 16	— 17	— 18	— 19	— 20	— 14	— 15
XIII.	Ebr. 9	— 3	— 4	— 5	— 6	— 7	— 8
XIV.	Maw. 26	— 27	— 28	— 29	— 23	— 24	— 25
XV.	Ebr. 16	— 17	— 11	— 12	— 13	— 14	— 15
XVI.	Ebr. 2	— 3	— 4	— 5	— 6	Maw. 31	Ebr. 1
XVII.	Ebr. 23	— 24	— 18	— 19	— 20	— 21	— 22
XVIII.	Ebr. 9	— 10	— 11	— 12	— 13	— 14	— 8
XIX.	Ebr. 2	— 3	Maw. 29	— 29	— 30	— 31	Ebr. 1

I Wneuthur Defnydd o'r Dafien yma, celsiwch y Llythyren Sul am y Flwyddyn yn y Llinell uchaf, a'r Prif yngholofn y Prifiau; a chyferbyn a'r Prif, yn yr un Llinell dan y Llythyren Sul, chwif gwech y Dydd o'r Mis ar yr hwn y digwydd y *Pasg* y Flwyddyn honno. Ond Nodwch, fod Enw'r Mis wedi ei osod ar y Llaw Arwy, neu yn unfon ar gyfer y Ffigur; ac na charyn, fel mewn Tafenniau eraill, trwy Ddiagnosis, ond trwy Gyd-gyferbyniad.

TAFLEN I GAEL DYDD PASG,

O'R

FLWYDDYN 2200 HYD Y FLWYDDYN 2299 YN GYDGYFRIFEDIG.

Y PRIFIAU	DYDD O'R MIS.	LLYTHYR EN SUL.
VI.	Mawr. 21	C
	22	D
XIV.	23	E
III.	24	F
	25	G
XI.	26	A
	27	B
XIX.	28	O
VIII.	29	D
	30	E
XVI.	31	F
V.	Ebrill 1	G
	2	A
XIII.	3	B
II.	4	O
	5	D
X.	6	E
	7	F
XVIII.	8	G
VII.	9	A
	10	B
XV.	11	C
IV.	12	D
	13	E
XII.	14	F
I.	15	G
	16	A
IX.	17	B
XVII.	18	C
	19	D
	20	E
	21	F
	22	G
	23	A
	24	B
	25	C

Y Prifiau yn y Calendar rhaglaenol a ddangosant Ddyddiau'r Llawn Lleuadau Pasg hyd Flwyddyn ein HARELWYDD 2200; ym mha Amser, fel y syrthio'r Llawn Lleuadau Eglwysig yn agos i'r un Dyddiau a'r gwir Lawn Lleuadau, bydd yn rhaid symmud y Prifiau i Ddyddiau eraill o'r Calendar, fel y gwnaethpwyd yn y Dafen yma, yr hon sy'n cynnwys cymmaint o'r Calendar i'w arfer y pryd hwnnw, ag sydd angsurhediol i gael y Llawn Lleuadau Pasg, a Gwyl y Pasg, o'r Flwyddyn 2200 hyd y Flwyddyn 2299 yn gydyfrifedig. Mae'r Dafen hon i'w harfer yr un modd yn hollol a'r Dafen syntaf a roddwyd o'r blaen, i gael y Pasg hyd y Flwyddyn 2199.

TAFLENNAU

CYFFREDIN I GAEL Y LLYTHYREN SUL,

A LLEORDD Y PRIFIAU, YN Y CALENDAR.

TAFLEN I.

6	5	4	3	2	1	0
B	C	D	E	F	G	A
				1600	1700	1800
1900 2000	2100	2200	2300 2400	2500	2600	2700 2800
2900	3000	3100 3200	3300	3400	3500 3600	3700
3800	3900 4000	4100	4200	4300 4400	4500	4600
4700 4800	4900	5000	5100 5200	5300	5400	5500 5600
5700	5800	5900 6000	6100	6200	6300 6400	6500
6600	6700 6800	6900	7000	7100 7200	7300	7400
7500 7600	7700	7800	7900 8000	8100	8200	8300 8400
8500	&c.					

I Gael y Llythyren Sul am y Flwyddyn a fynner, anghwanegwch ei phedwaredd Ran at Flwyddyn yr *Arglwydd*, gan adael helbio'r Torriadau, ac hafyd y Rhif yr hwn yn Nhaflon L. sy'n sefyll ym Mrig y Golofn, ym mha un y mae Rhifedl'r Cannoedd a gynhwysir yn y Flwyddyn honno i'w cael: rhannwch y Swm wrth 7; ac os ni bydd Gweddill, yna A yw y Llythyren Sul; ond os bydd rhyw Rif yngweddill, yna y Llythyren sy'n sefyll dan y Rhif hwanw ym Mrig y Dafen, yw y Llythyren Sul.

TAFLEN II.

I. II. III.			I. II. III.		
BLYNYDDOEDD SIN NAROL.			BLYNYDDOEDD SIN NAROL.		
N	1600	0	N	6200	15
	1700	1		6300	16
	1800	1		6400	17
	1900	2		6500	17
N	2000	2	N	6600	17
	2100	3		6700	18
	2200	3		6800	18
	2300	4		6900	19
N	2400	3	N	6000	19
	2500	4		6100	19
	2600	5		6200	20
	2700	5		6300	21
N	2800	6	N	6400	20
	2900	6		6500	21
	3000	6		6600	22
	3100	7		6700	22
N	3200	7	N	6800	22
	3300	7		6900	23
	3400	8		7000	24
	3500	9		7100	24
N	3600	8	N	7200	24
	3700	9		7300	25
	3800	10		7400	25
	3900	10		7500	25
N	4000	10	N	7600	25
	4100	11		7700	26
	4200	12		7800	27
	4300	12		7900	28
N	4400	12	N	8000	27
	4500	13		8100	28
	4600	13		8200	29
	4700	14		8300	29
N	4800	14	N	8400	29
	4900	14		8500	30
	5000	15		&c.	
	5100	16			

I Gael y Mis, a Dyddiau'r Mis, wrth ba ral y dylid rhoi'r Prif-lau yn y Calendar mewn un rhyw Flwyddyn i'n Harglwydd, wneuthuredig o gyfan Gannoedd o Flwyddoedd, ac yn yr holl Flwyddoedd rhwng hynny a'r ganfed Flwyddyn nesaf yn canlyn; odrychwch yn yr all Golofn o'r Daflen II. am y cyfryw Flwyddyn wneuthuredig o gyfan Gannoedd, a deli-wch sulw ar y Rhif neu'r Gwagnod sy'n sefyll gyferbyn â hi yn y drydedd Golofn: yna edrychwch yn Nhaflen III. am yr un Rhif yn y Golofn dan un rhyw Brif; a phan gaffoch ef, cyfeiriwch eich Llygad yn ystlysot at y Llaw Aswy, ac yn y Golofn gyntaf chwli gewch y Mis a'r Dydd y dylid rhoi y Prif hwnnw wrthynt yn y Calendar tros y Cych hwnnw o Gan Mlynedd.

Y Llythyren N gyferbyn â rhyw Gannoedd Blynnyddoedd yn Nhaflen II. a ddengys y Blynnyddoedd hynny sy fyth i'w cyfrif yn Flwyddoedd Nafed, yn y Calendar Newydd; ond am yr holl Gannoedd Blynnyddoedd eraill, maent i'w cyfrif yn Flwyddoedd Cyffredin.

TAFLEN III.

LLAWN LLEUAD BASG.	LITTYREN SUL.	Y PRIFIAU.																		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Maw. 21	C	8	16	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26
Maw. 22	D	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27
Maw. 23	E	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28
Maw. 24	F	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29
Maw. 25	G	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0
Maw. 26	A	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1
Maw. 27	B	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2
Maw. 28	C	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3
Maw. 29	D	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4
Maw. 30	E	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5
Maw. 31	F	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6
Ebrill 1	G	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7
Ebrill 2	A	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8
Ebrill 3	B	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9
Ebrill 4	C	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10
Ebrill 5	D	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11
Ebrill 6	E	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12
Ebrill 7	F	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13
Ebrill 8	G	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14
Ebrill 9	A	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15
Ebrill 10	B	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16
Ebrill 11	C	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17
Ebrill 12	D	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18
Ebrill 13	E	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19
Ebrill 14	F	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20
Ebrill 15	G	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21
Ebrill 16	A	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22
Ebrill 17	B	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23
Ebrill 17	B																			
Ebrill 17	B																			
Ebrill 18	C	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26								
Ebrill 18	C																			
Ebrill 18	C																			
Ebrill 18	C	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25

TREFN Y

WEDDI FOREOL,

BOB DYDD TRWY'R FLWYDDYN.

TREFN Y

FOREOL A'R BRYDNHAWNOL WEDDI

I'W DYWEDYD BEUNYDD A'I HARFERU TRWY'R FLWYDDYN.

Y Foreol a'r Brydnhawol Weddi a arferir yn y Man cynnesinol o'r Eglwys, Capel, neu Gangell; oddi eithr i Ordinari'r Lle farnu yn amgenach. A'r Canghellau a gânt sefyll yn y modd yr oeddynt o'r blaen.

Ac yma noder, Fod yn rhaid cadw a chynnal Addurniadau'r Eglwys a'i Gweinidogion, ar bob amser o'u Gweinidogaeth, yn yr un wedd ag yr oeddynt yn Eglwys *Loegr*, trwy Awdurdod y Parliament, yn yr all Flwyddyn o Deyrnasiad y Brenhin *Edward* y Chweched.

¶ *Ar ddechreu'r Foreol Weddi, darllued y Gweinidog, & llef uchel, ryw un neu ychwaneg o'r adnodau hyn o'r Ysgrifthy'r Lân y rhai sydd yn canlyn. Ac yna dywedod yr hyn y sydd ysgrifenedig ar ol yr unrhyw adnodau.*

PAN ddychwelo'r annuwial oddi wrth ei ddyrgioni yr hwn a wnaeth, a gwneuthur barn a chyfiawnder, hwnnw a geidw yn fyw ei enaid. *Ezek. xviii. 27.*

Yr wyf yn cydnabod fy ngham-weddau, a'n pechod sydd yn wastad ger fy mron. *Psal. li. 3.*

Cuddia dy wyneb oddi wrth fy mhechodau, a dilea fy holl anwiredau. *Psal. li. 9.*

Aberthau Duw ydynt yspryd drylliedig: calon ddrylliog, gystuddiedig, O Dduw, ni ddirmygi. *Psal. li. 17.*

Rhwygwch eich calon, ac nid eich dillad, ac ymchwelwch at yr Arglwydd eich Duw: o herwydd graslawn a thrugarog yw efe, hwyrfyddig i ddigofaint, a mawr ei drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg. *Joel ii. 13.*

Gan yr Arglwydd ein Duw y mae trugareddau a maddeuant, er gwrthryfelu o honom i'w erbyn: ni wrandawsom chwaith ar lais yr Arglwydd ein Duw, i rodio yn ei gyfreithiau ef, y rhai a roddodd efe o'n blaen ni. *Dan. ix. 9, 10.*

Cospa fi, Arglwydd, etto mewn barn; nid yn dy lid, rhag it' fy

WHEN the wicked man turneth away from his wickedness that he hath committed, and doeth that which is lawful and right, he shall save his soul alive. *Ezek. xviii. 27.*

I acknowledge my transgressions, and my sin is ever before me. *Psal. li. 3.*

Hide thy face from my sins, and blot out all mine iniquities. *Psal. li. 9.*

The sacrifices of God are a broken spirit: a broken and a contrite heart, O God, thou wilt not despise. *Psal. li. 17.*

Rend your heart, and not your garments, and turn unto the Lord your God: for he is gracious and merciful, slow to anger, and of great kindness, and repenteth him of the evil. *Joel ii. 13.*

To the Lord our God belong mercies and forgivenesses, though we have rebelled against him: neither have we obeyed the voice of the Lord our God, to walk in his laws which he set before us. *Dan. ix. 9, 10.*

O Lord, correct me, but with judgement; not in thine anger,

BOREOL WEDDI.

ngwneuthur yn ddiddym. *Jer. x. 24. Psal. vi. 1.*

Edifarhewch ; canys nesaodd teyrnas nefoedd. *St. Matt. iii. 2.*

Mi a godaf, ac a fâf at fy nhad, ac a ddywedaf wrtho, Fy nhad, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen dithau ; ac mwyach nid ydwyf deilwng i'm galw yn fab i ti. *St. Luc. xv. 18, 19.*

Arglwydd, na ddos i farn â'th was ; o herwydd ni chyfiawnheir neb byw yn dy olwg di. *Psal. cxliii. 2.*

Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom. Os cyfaddefwn ein pechodau, ffyddlon yw efe a chyfiawn, fel y maddeuo i ni ein pechodau, ac y'n glanhao oddi wrth bob anghyfiawnder. *1 Ioan. i. 8, 9.*

FY anwyl gariadus frodyr, y mae'r Ysgrhythyr Lân yn ein cyhyrfu, mewn amrywiol fannau, i gydnabod ac i gyffesu ein haml bechodau a'n hanwiredd ; ac na wnelem na'u cuddio na'u celu yngwydd yr Holl-alluog Dduw ein Tad nefol ; eithr eu cyffesu â gostyngedig, isel, edifarus, ac ufudd galon ; er mwyn caffael o honom fadd-euant am danynt, trwy ei anfeidrol ddaioni a'i drugaredd ef. Ac er y dylem ni bob amser addaf yn ostyngedig ein pechodau ger bron Duw ; eto ni a ddylem yn bennaf wneuthur hynny, pan ymgynhullom i gyd-gyfarfod, i dalu diolch am yr aml ddaioni a dderbyniom ar ei law ef, i ddatgan ei haedddeciaf foliant, i wrando ei sancteiddiaf Air ef, ac i erchi y cyfryw bethau ag a fyddo cymmwys ac angenrheidiol, yn gystal ar les y corph a'r enaid. O herwydd pagam myfi a erfyniaf ac a attolygaf i chi, cynnifer ag y sydd yma yn bres-

lest thou bring me to nothing. *Jer. x. 24. Psal. vi. 1.*

Repent ye ; for the Kingdom of Heaven is at hand. *St. Matt. iii. 2.*

I will arise, and go to my father, and will say unto him, Father, I have sinned against heaven, and before thee, and am no more worthy to be called thy son. *St. Luke. xv. 18, 19.*

Enter not into judgment with thy servant, O Lord ; for in thy sight shall no man living be justified. *Psal. cxliii. 2.*

If we say that we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us : but, if we confess our sins, he is faithful and just to forgive us our sins, and to cleanse us from all unrighteousness. *1 St. John. i. 8, 9.*

DEARLY beloved brethren, the Scripture moveth us in sundry places to acknowledge and confess our manifold sins and wickedness ; and that we should not dissemble nor cloke them before the face of Almighty God our heavenly Father ; but confess them with an humble, lowly, penitent, and obedient heart ; to the end that we may obtain forgiveness of the same, by his infinite goodness and mercy. And although we ought at all times humbly to acknowledge our sins before God ; yet ought we most chiefly so to do, when we assemble and meet together to render thanks for the great benefits that we have received at his hands, to set forth his most worthy praise, to hear his most holy Word, and to ask those things which are requisite and necessary, as well for the body as the soul. Wherefore I pray and beseech you, as many as are here present, to accom-

BOREOL WEDDI.

enol, gyd-dynnu â myfi â chalon bur, ac â lleserydd ostyngedig, hyd yngorseddffa'r nefol râd, gan ddywedyd ar fy ol i ;

† Cyffes gyffredin, i'w ddywedyd gan yr holl Gynulleidfâ ar ol y Gweinidog, gan ostwng ar eu gliniau oll.

HOLL-alluog Dduw a thru-garoccaf Dad ; Nyni a aethom ar gyfeiliorn allan o'th ffyrdd di fel defaid ar gyfrgoll. Nyni a ddilynasom ormod ar amcanion a chwantau ein calonnau ein hunain. Nyni a wnaethom yn erbyn dy sancteiddiol gyfreithiau. Nyni a dawdom heb wneuthur y pethau a ddylesym eu gwneuthur ; Ac a wnaethom y pethau ni ddylesym eu gwneuthur ; Ac nid oes iechyd ynom. Eithr tydi, O Arglwydd, cymmer drugaredd arnom, ddrwg weithredwyr truaïn. Arbed di hwynt-hwy, O Dduw, y rhai sy'n cyffesu eu beiau. Cyweiria di'r sawl sydd yn edifarus ; Yn ol dy addewid-ion a hyspyswyd i ddyng yng Nghrist Iesu ein Harglwydd. A chaniatâ, drugaroccaf Dad, er ci fywn ef ; Fyw o honom rhag llaw mewn duwiol, union, a sobr fuchedd, I ogoniant dy sancteiddiol Enw. Amen.

† Y Gollyngdod, neu Faddenant pechodau, i'w ddatgan gan yr Offeiriad yn unig, yn ei sefyll ; a'r bobl etto ar eu gliniau.

YR Holl-alluog Diluw, Tad yr hwn ni ddeisyf farwolaeth pechadur, eithr yn hytrach ymchwelyd o hono oddi wrth ei anwiredl, a byw ; ac a roddes allu a gorchymyn i'w Weinidogion, i ddatgan ac i fynegi i'w bobl, sydd yn edifarus, Olyngdod a Maddeuant am eu pechodau : Efe a bardyna ac a ollwng y rhai oll sydd yn edifeiriol, ac yn ddiffuant yn credu i'w sancteiddiol Efengyl ef. O herwydd

pany me with a pure heart, and humble voice, unto the throne of the heavenly grace, saying after me ;

† A general Confession to be said of the whole Congregation after the Minister, all kneeling.

ALmighty and most merciful Father ; We have erred, and strayed from thy ways like lost sheep. We have followed too much the devices and desires of our own hearts. We have offended against thy holy laws. We have left undone those things which we ought to have done ; And we have done those things which we ought not to have done ; And there is no health in us. But thou, O Lord, have mercy upon us, miserable offenders. Spare thou them, O God, which confess their faults. Restore thou them that are penitent ; According to thy promises declared unto mankind in Christ Jesu our Lord. And grant, O most merciful Father, for his sake ; That we may hereafter live a godly, righteous, and sober life, To the glory of thy holy Name. Amen.

† The Absolution, or Remission of sins, to be pronounced by the Priest alone, standing ; the people still kneeling.

ALmighty God, the Father of our Lord Jesus Christ, who desireth not the death of a sinner, but rather that he may turn from his wickedness, and live ; and hath given power, and commandment, to his Ministers, to declare and pronounce to his people, being penitent, the Absolution and Remission of their sins : He pardoneth and absolveth all them that truly repent, and unfeignedly believe his holy Gospel. Wherefore let us be-

paham attolygwn ni iddo ganiat-tau i ni wir edifeirwch, a'i Ys-
pryd Glân; fel y byddo bodd-
lon ganddo'r pethau yr ydym
y pryd hwn yn eu gwneuthur,
a bod y rhan arall o'n bywyd
rhag llaw yn bur ac yn sanct-
eiddiol; modd y delom o'r diwedd
i'w lawenydd tragywyddol; trwy
Iesu Grist ein Harglwydd.

¶ *Atteb y bobl yma, ac ar ddiwedd pob un o'r Gweddïau eraill, Amen.*

¶ *Yna y gostwng y Gweinidog ar ei liniau, ac a ddywed Weddi'r Arglwydd â llef uchel; a'r bobl hefyd ar eu gliniau, yn ei dywed-
yd gyd âg ef, yn y fan yma, ac yn niha le bynnag arall yr arferir hi yng Ngwasanaeth Duw.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydd-
ed dy ewylls ar y ddaer, Megis
y mac yn y nefoedd. Dyro i ni
heddyw ein bara beunyddiol. A
maddeu i ni ein dyledion, Fel y
maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac
nac arwain ni i brofedigaeth;
Eithr gwared ni rhag drwg:
Canys eiddot ti yw'r deyrnas,
A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes
oesoedd. Amen.

¶ *Yna y dywed efe yn yr un modd, Arglwydd, agor ein gwefusau.*

Atteb. A'n genau a fynega dy
foliant.

Offeiriad. Duw, brysia i'n
cynnorthwyo.

Atteb. Arglwydd, prysura i'n
cymmorth.

¶ *Yna, a phawb yn eu sefyll, yr Offeiriad a ddywed,*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab:
ac i'r Yspryd Glân;

Atteb. Megis yr oedd yn y
dechreu, y mae yr awr hon, ac y
bydd yn wastad: yn oes oesoedd.
Amen.

Offeiriad. Molwch yr Ar-
glwydd.

Atteb. Moliannus fyddo Enw'r
Arglwydd.

seech him to grant us true re-
pentance, and his holy Spirit,
that those things may please
him, which we do at this pre-
sent; and that the rest of our life
hereafter may be pure, and holy;
so that at the last we may come
to his eternal joy; through Jesus
Christ our Lord.

¶ *The people shall answer here, and at the end of all other Prayers, Amen.*

¶ *Then the Minister shall kneel, and say the Lord's Prayer with an audible voice; the people also kneeling, and repeating it with him, both here, and wheresoever else it is used in Divine Service.*

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As it
is in heaven. Give us this day
our daily bread. And forgive
us our trespasses, As we forgive
them that trespass against us.
And lead us not into tempta-
tion; But deliver us from evil:
For thine is the kingdom, The
power, and the glory, For ever
and ever. Amen.

¶ *Then likewise he shall say, O Lord, open thou our lips.*

Answer. And our mouth shall
shew forth thy praise.

Priest. O God, make speed to
save us.

Answer. O Lord, make haste
to help us.

¶ *Here all standing up, the Priest shall say,*

Glory be to the Father, and
to the Son: and to the Holy
Ghost;

Answer. As it was in the be-
ginning, is now, and ever shall
be: world without end. A-
men.

Priest. Praise ye the Lord.

Answer. The Lord's Name be
praised.

¶ *Yna y dymedir, neu y cenir, y Psalm hon sy'n canlyn; oddi eithr ar Ddydd Pasg, ar yr hwn y mae Anthem arall wedi ei gosod: ac ar y namyn un ugeinfed dydd o bob mis, ni ddarllenir mo honi yn y fan hon, ond yn arferol gyloch y Psalmau.*

Venite, exultemus Domino.

Psal. xciv.

DEUWCH, canwn i'r Ar-
glwydd: ymlawenhawn
yn nerth ein hiechyd.

Deuwn ger ei fron ef â dj-
olch: canwn yn llafar iddo â
Psalmau.

Canys yr Arglwydd sy Dduw
mawr: a Brenhin mawr ar yr
holl dduwiau.

Oblegid yn ei law ef y mae
gorddyfnderau'r ddaer: ac efe
biau uchelder y mynyddoedd.

Y môr sydd eiddo, canys efe
a'i gwnaeth: a'i ddwyllaw a lun-
iasant y sychdir.

Deuwch, addolwn, a syrthiwn
i lawr: a gostyngwn ger bron
yr Arglwydd ein Gwneuthurwr.

Canys efe yw ein Duw ni: a
ninnau ym bobl ei borfa ef, a
defaid ef ddwyllaw.

Heddyw, os gwrandêwch ar
ei leferydd, na chaledwch eich
calonnau: megis yn yr ymry-
sonfa, fel yn nydd profedigaeth
yn yr anialwch;

Lle y temtiodd eich tadau fi:
y profasant fi, a gwelsant fy
ngweithredoedd.

Deugain mlynedd yr ymry-
sonais â'r genhedlaeth hon, a
dywedais: Pobl gyfeiliornus yn
eu calonnau ydynt hwy, canys
nid adnabuant fy ffyrdd.

Wrth y rhai y tyngais yn
fy lliid: na ddelent i'm gor-
phwysfa.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab:
ac i'r Yspryd Glân;

Megis yr oedd yn y dechreu,
y mae yr awr hon, ac y bydd yn
wastad: yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Then shall be said or sung this Psalm following: except on Easter-Day, upon which another Anthem is appointed; and on the Nineteenth day of every Month it is not to be read here, but in the ordinary course of the Psalms.*

Venite, exultemus Domino.

Psal. xciv.

O Come, let us sing unto the
Lord: let us heartily rejoice in
the strength of our salvation.

Let us come before his pre-
sence with thanksgiving: and
shew ourselves glad in him with
Psalms.

For the Lord is a great God:
and a great King above all gods.

In his hand are all the corners
of the earth: and the strength
of the hills is his also.

The sea is his, and he made
it: and his hands prepared the
dry land.

O come, let us worship, and
fall down: and kneel before the
Lord our Maker.

For he is the Lord our God:
and we are the people of his pas-
ture, and the sheep of his hand.

To day if ye will hear his
voice, harden not your hearts:
as in the day of temptation in the
wilderness;

When your fathers tempted
me: proved me, and saw my
works.

Forty years long was I grieved
with this generation, and said:
It is a people that do err in their
hearts, for they have not known
my ways.

Unto whom I sware in my
wrath: that they should not en-
ter into my rest.

Glory be to the Father, and to
the Son: and to the Holy Ghost;

As it was in the beginning, is
now, and ever shall be: world
without end. Amen.

BOREOL WEDDI.

¶ *Ar ol hyn y dilyn y Psalmau newn trefn, megis y gosodwyd. Ac ar ddiwedd pob Psalm trwy'r fwyddyn, a'r un modd ar ddiwedd y Benedicite, Benedictus, Magnificat, a Nunc dimittis, y dywedir,*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;
Atteb. Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y darllenir yn llawn llythyr, & lleferydd uchel, y Llith gyntaf, gwedi ei chymeryd allan o'r Hen Destament, megis ag y gosodwyd wrth y Calendar (oddi eithr bod Llithiau priod gosodedig i'r Dydd hennu.) Y Gweinidog a ddarlleno, safed, ac ymchwelod, megis y galler ei glywed yn oreu gan bawb oll a'r a fo yn bresennol. Ac ar ol hymny y dywedir, neu y cenir, yr Gymraeg, yr Emyn a chwir, Te Deum Laudamus, beunydd trwy'r holl fwyddyn.*

¶ *O faen pob Llith, y Gweinidog a ddywed, Yma y mae yn dechreu y cyfryw Bennod, neu Adnod o'r cyfryw Bennod, o'r Llyfr a'r Llyfr : ac ar ol pob Llith, Yma y terfyn y Llith gyntaf, neu, yr ail.*

Te Deum Laudamus.

TI, Dduw, a folwn : ti a gydnabyddwn yn Arglwydd.

Yr holl ddaear a'th fawl di : y Tad dragywyddol.

Arnat ti y llefa'r holl Angylion : y Nefoedd, a'r holl Nerthoedd o'u mewn.

Arnat ti y llefa Cerubin a Seraphin : a lleferydd ddibaid, Sanct, Sanct, Sanct : Arglwydd Dduw Sabaoth.

Nefoedd a Daear sydd yn llawn : o'th Ogoniant.

Gogoneddus gor yr Apostolion : a'th fawl di.

Moliannus nifer y Prophwydi : a'th fawl di.

¶ *Then shall follow the Psalms in order as they are appointed. And at the end of every Psalm throughout the Year, and likewise at the end of Benedicite, Benedictus, Magnificat, and Nunc dimittis, shall be repeated,*

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;
Answer. As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall be read distinctly with an audible voice the First Lesson, taken out of the Old Testament, as is appointed in the Calendar, except there be proper Lessons assigned for that day : He that readeth so standing and turning himself, as he may best be heard of all such as are present. And after that, shall be said or sung, in English, the Hymn called Te Deum Laudamus, daily throughout the Year.*

¶ *Note, That before every Lesson the Minister shall say, Here beginneth such a Chapter, or Verse of such a Chapter, of such a Book : And after every Lesson, Here endeth the First, or the Second Lesson.*

Te Deum Laudamus.

WE praise thee, O God : we acknowledge thee to be the Lord.

All the earth doth worship thee : the Father everlasting.

To thee all Angels cry aloud : the Heavens, and all the Powers therein.

To thee Cherubin, and Seraphin : continually do cry, Holy, Holy, Holy : Lord God of Sabaoth ;

Heaven and earth are full of the Majesty : of thy Glory.

The glorious company of the Apostles : praise thee.

The godly fellowship of the Prophets : praise thee.

BOREOL WEDDI.

Ardderchog lu y Merthyri : a'th fawl di.
Yr Eglwys Lân trwy'r holl fyd : a'th addef di ;

Y Tad : o anfeidrol Fawredd ;
Dy anrhydeddus, wir : ac unig Fab ;
Hefyd yr Yspryd Glân : y Diddanydd.

Ti, Crist : yw Brenhin y Gogoniant.

Ti yw tragywyddol Fab : y Tad.

Pan gymmeraiat arnat war-edu dyn : ni ddiystyraiast fru y Wryf.

Pan orchfygaist holl nerth angau : yr agoiraist Deyrnas Nef i bawb a gredant.

Ti sydd yn eistedd ar Ddehulaw Dduw : yngogoniant y Tad.

Yr ym ni yn credu mai Tydi a ddaw : yn Farnwr arnom.

Gan hynny yr attolygwn i ti gynnorthwyo dy weision : y rhai a brynaist a'th werthfawr Waed.

Pâr iddynt gael eu cyfrif gyd a'th Saint : yn y Gogoniant tragywyddol.

Arglwydd, cadw dy bobl : a bendithia dy etifeddiaeth.

Llywia hwy : a dyrcha hwy yn dragywydd.

Beunydd ac fyth : y clodforwn dydi ;

Ac anrhydeddwn dy Enw : byth ac yn oes oesoedd.

Teilynga, Arglwydd : ein cadw y dydd hwn yn ddiibechod.

Arglwydd, trugarhâ wrthym : trugarhâ wrthym.

Arglwydd, poed dy drugaredd a ddél arnom : megis yr ym yn ymddiried ynot.

Arglwydd, ynot yr ymddiriedais : na'm gwaradwydder yn dragywydd.

The noble army of Martyrs : praise thee.

The holy Church throughout all the world : doth acknowledge thee ;

The Father : of an infinite Majesty ;

Thine honourable, true : and only Son ;

Also the Holy Ghost : the Comforter.

Thou art the King of Glory : O Christ.

Thou art the everlasting Son : of the Father.

When thou tookest upon thee to deliver man : thou didst not abhor the Virgin's womb.

When thou hadst overcome the sharpness of death : thou didst open the Kingdom of Heaven to all believers.

Thou sittest at the right hand of God : in the Glory of the Father.

We believe that thou shalt come : to be our Judge.

We therefore pray thee, help thy servants : whom thou hast redeemed with thy precious blood.

Make them to be numbered with thy Saints : in glory everlasting.

O Lord, save thy people : and bless thine heritage.

Govern them : and lift them up for ever.

Day by day : we magnify thee ;

And we worship thy Name : ever world without end.

Vouchsafe, O Lord : to keep us this day without sin.

O Lord, have mercy upon us . have mercy upon us .

O Lord, let thy mercy lighten upon us : as our trust is in thee.

O Lord, in thee have I trusted : let me never be confounded.

BOREOL WEDDI.

¶ *Neu'r Ganiad hon,*

Benedicite, omnia Opera.

CHWYCHWI holl Weithredoedd yr Arglwydd, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Angylion yr Arglwydd, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi'r Dyfroedd, sydd uwch ben y ffurfafen, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi holl Nerthoedd yr Arglwydd, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Haul a Lleuad, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Sery Nefoedd, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Gawodau a Gwlith, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Wÿntoedd Duw, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Dàn a Gwres, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Auaf a Haf, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Wlithoedd a Rhewoedd, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Rew ac Oerfel, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Iâ ac Eira, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

¶ *Or this Canticle,*

Benedicite, omnia Opera.

O All ye Works of the Lord, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Angels of the Lord, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Heavens, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Waters that be above the Firmament, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O all ye Powers of the Lord, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Sun, and Moon, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Stars of Heaven, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Showers, and Dew, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Winds of God, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Fire and Heat, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Winter and Summer, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Dews, and Frosts, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Frost and Cold, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Ice and Snow, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

BOREOL WEDDI.

Chwychwi Nosau a Dyddiau, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Oleuni a Thywyllwch, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Fellt a Chymmylau, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Bendithied y Ddaear yr Arglwydd : moleid a mawrhâed ef yn dragywydd.

Chwychwi Fynyddoedd a Bryniau, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi holl Wÿrddion Bethau ar y Ddaear, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Ffynhonnau, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Foroedd a Lliferiant, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Forfilod, ac oll a'r sydd yn ymsymud yn y Dyfroedd, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi holl Adar yr Awyr, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi holl Anifeiliaid ac Ysgrubliaid, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Blant Dynion, bendithiuch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Bendithied Israel yr Arglwydd : moleid a mawrhâed ef yn dragywydd.

Chwychwi Offeiriaid yr Arglwydd, bendithiuch yr Ar-

O ye Nights, and Days, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Light and Darkness, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Lightnings, and Clouds, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O let the Earth bless the Lord : yea, let it praise him, and magnify him for ever.

O ye Mountains, and Hills, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O all ye Green Things upon the Earth, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Wells, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Seas, and Floods, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Whales, and all that move in the Waters, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O all ye Fowls of the Air, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O all ye Beasts, and Cattle, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Children of Men, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O let Israel bless the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Priests of the Lord, bless

glwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Wasanaethwyr yr Arglwydd, bendithiwrch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Ysprydion, ac Enidiau'r cyflawn, bendithiwrch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi y rhai sanctaidd a gostyngedig o galon, bendithiwrch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Ananias, Azarias, a Misael, bendithiwrch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yma y darllenir yn yr un modd yr ail Lith, gwedi ei chynnweryd allan o'r Testament Newydd. Ac wedi hynny yr Enynn sy'n canlyn : oddi eithr pan ddiagreiddo i'w darlawn ym mhennod y Dydd, neu yn yr Esgengyl ar Ddydd St. Ioan Fedyddiwr.*

Benedictus. St. Luc i. 68.

BENDIGEDIG fyddo Arglwydd Dduw Israel : canys efe a ymwelodd ac a brynodd ei bobl ;

Ac a ddychafodd iachawdriaeth nerthol i ni : yn nhŷ Dda-fydd ei wasanaethwr ;

Megis y dywedodd trwy enau ei sanctaidd Brophwydi : y rhai oedd o ddechreuad y byd ;

Yr anfonai efe i ni ymwared rhag ein gelynyon : ac oddi wrth ddwyllaw pawb o'n digasogion ;

Y gwnai efe drugaredd â'n tadau : ac y cofai ei sanctaidd Gyfammod ;

A'r llw yr hwn a dyngodd efe wrth ein tad Abraham : sef bod iddo ganiattâu i ni, gwedi ein

ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Servants of the Lord, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Spirits and Souls of the Righteous, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye holy and humble men of heart, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O Ananias, Azarias, and Misael, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall be read in like manner the Second Lesson, taken out of the New Testament. And after that, the Hymn following ; except when that shall happen to be read in the Chapter for the Day, or for the Gospel on St. John Baptist's Day.*

Benedictus. St. Luke i. 68.

BLESSED be the Lord God of Israel : for he hath visited, and redeemed his people ;

And hath raised up a mighty salvation for us : in the house of his servant David ;

As he spake by the mouth of his holy Prophets : which have been since the world began ;

That we should be saved from our enemies : and from the hands of all that hate us ;

To perform the mercy promised to our forefathers : and to remember his holy Covenant ;

To perform the oath which he sware to our forefather Abraham : that he would give us

hymwared oddi wrth ddwyllaw ein gelynyon, allu ei wasanaethu ef yn ddiöfn ;

Mewn sancteiddrwydd a chyfa-iawnder ger ei fron ef : holl ddyddiau ein bywyd.

A thithau, Fab, a elwir yn Brophwyd i'r Goruchaf : canys ti a ai o flaen wyneb yr Arglwydd, i barotöi ei ffyrdd ef ;

Ac i roddi gwybodaeth iachawdriaeth i'w bobl ef : trwy faddeuant o'u pechodau,

O herwydd thiondeb trugaredd ein Duw : trwy yr hon yr ymwelodd â ni Godiad Haul o'r uchelder ;

I roddi llewyrch i'r rhai sydd yn eistedd mewn tywyllwch a chysgod angau : ac i gyfeirio ein traed i ffordd tangnefedd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *New y Psalm hon, Jubilate Deo. Psalm c.*

CENWCH yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaear : gwasanaethwch yr Arglwydd mewn llawenydd, deuwrch yn ei swydd ef mewn gorfoledd.

Gwybyddwch mai yr Arglwydd sy Dduw : efe a'n gwnaeth, ac nid ni ein hunain ; ei bobl ef ydym, a defaid ei borfa.

Ewch i mewn i'w byrth ef â diolch, ac i'w lysoedd â moliant gennyh : diolchwch iddo, a chlodforwch ei Enw.

Canys daionus yw yr Arglwydd, a'i drugaredd sydd yn dragywydd : a'i wirionedd a bery o genhedlaeth i genhedlaeth byth.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

That we being delivered out of the hand of our enemies : might serve him without fear ;

In holiness and righteousness before him : all the days of our life.

And thou, Child, shalt be called the Prophet of the Highest : for thou shalt go before the face of the Lord to prepare his ways ;

To give knowledge of salvation unto his people : for the remission of their sins,

Through the tender mercy of our God : whereby the day-spring from on high hath visited us ;

To give light to them that sit in darkness, and in the shadow of death : and to guide our feet into the way of peace.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Or this Psalm, Jubilate Deo. Psalm c.*

OBE joyful in the Lord, all ye lands : serve the Lord with gladness, and come before his presence with a song.

Be ye sure that the Lord he is God : it is he that hath made us, and not we ourselves ; we are his people, and the sheep of his pasture.

O go your way into his gates with thanksgiving, and into his courts with praise : be thankful unto him, and speak good of his Name.

For the Lord is gracious, his mercy is everlasting : and his truth endureth from generation to generation.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y ceir, neu y dywedir, Cred-o'r Apostolion, gan y Gweinidog a'r bobl, yn eu sefyll : oddi eithr y dyddiau hynny yn unig ar y rhat y gosodwyd Credo Sant Athanasius i'w darlun.*

CREDAF yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear :

Ac yn Iesu Grist ei un Mab ef, ein Harglwydd ni ; Yr hwn a gaed trwy yr Yspryd Glân, A aned o Fair Forwyn, A ddi-dddefodd dan Pontius Pilatus, A groeshoeliwyd, a fu farw, ac a gladdwyd ; A ddisgynodd i uffern ; Y trydydd dydd y cyfoddod o feirw ; A esgynodd i'r nefoedd, Ac y mae yn eistedd ar ddeheu-law Dduw Dad Holl-gyfoethog ; Oddi yno y daw i farnu byw a meirw.

Credaf yn yr Yspryd Glân ; Yr Eglwys Lân Gatholig ; Cymmun y Saint ; Maddeuant Pechodau ; Adgyfodiad y cnawd, A'r Bywyd tragwyddol. Amen.

¶ *Ac ar ol hymny, y Gweddian hyn sy'n canlyn, a phawb yn gostroeg yn ddefosynol ar eu giniau ; y Gweinidog yn gyntaf a lesara â lles uchel,*

Yr Arglwydd a fo gyd â chwi. *Atteb.* A chyd â' th yspryd dithau.

Gweinidog. Gweddian. Arglwydd, trugarhâ wrthym. *Christ, trugarhâ wrthym.* Arglwydd, trugarhâ wrthym.

¶ *Yna'r Gweinidog, yr Ysgolheigion, a'r bobl, a ddywedant Weddi'r Arglwydd & llesferydd uchel.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewylls ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall be sung or said the Apostles' Creed by the Minister and the people, standing : except only such days as the Creed of Saint Athanasius is appointed to be read.*

I Believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth :

And in Jesus Christ his only Son our Lord, Who was conceived by the Holy Ghost, Born of the Virgin Mary, Suffered under Pontius Pilate, Was crucified, dead, and buried, He descended into hell ; The third day he rose again from the dead, He ascended into heaven, And sitteth on the right hand of God the Father Almighty ; From thence he shall come to judge the quick and the dead.

I believe in the Holy Ghost ; The holy Catholick Church ; The Communion of Saints ; The Forgiveness of sins ; The Resurrection of the body, And the life everlasting. Amen.

¶ *And after that, these Prayers following, all devoutly kneeling ; the Minister first pronouncing with a loud voice,*

The Lord be with you. *Answer.* And with thy spirit.

Minister. Let us pray. Lord, have mercy upon us. *Christ, have mercy upon us.* Lord, have mercy upon us.

¶ *Then the Minister, Clerks, and people, shall say the Lord's Prayer with a loud voice.*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day

beddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth ; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

¶ *Yna y Gweinidog yn ei sefyll a ddywed,*

Arglwydd, dangos dy drugar-dd arnom.

Atteb. A chaniattâ i ni dy iachawdwrriaeth.

Offeiriad. Arglwydd, cadw y Brenhin.

Atteb. A gwrando ni yn drugarog pan alwom arnat.

Offeiriad. Gwisg dy Weinidogion âg iawnder.

Atteb. A gwna dy ddewisol bobl yn llawen.

Offeiriad. Arglwydd, cadw dy oobl.

Atteb. A bendithia dy etifedd-iaeth.

Offeiriad. Arglwydd, dyro dangnefedd yn ein dyddiau.

Atteb. Gan nal oes neb arall a ymladd drosom, ond tydi, Dduw, yn unig.

Offeiriad. Duw, glanhâ ein calonau ynom.

Atteb. Ac na chlymmer dy Yspryd Glân oddi wrthym.

¶ *Yna y canlyn tri Cholect : y cyntaf, o'r Dydd, yr hwn a fydd yr un âg a osodir ar y Cymmun ; yr ail, am Ddangnefedd ; y trydydd, am Ras i fyw yn dda. A'r ddau Golect diweddaf ni chlyfnewidir un amser, ond en dywedyd beunydd ar y Foreol Weddi trwy'r holl flwydd-yn, fel y canlyn ; a phawb ar eu giniau.*

Yr ail Golect, am Ddangnefedd.

DUW, yr hwn wyt Awdwr tangnefedd a charwr cytundeb, yr hwn o 'th iawn adnabod y mae'n buchedd dragywydd yn sefyll arno, a' th wasanaeth sydd wir fraint ; Amddiffyn nyini, dy ostyngedig weision, rhag holl ruthrau ein gelyn-

our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation ; But deliver us from evil. Amen.

¶ *Then the Priest standing up shall say,*

O Lord, shew thy mercy upon us.

Answer. And grant us thy salvation.

Priest. O Lord, save the King.

Answer. And mercifully hear us when we call upon thee.

Priest. Endue thy Ministers with righteousness.

Answer. And make thy chosen people joyful.

Priest. O Lord, save thy people.

Answer. And bless thine inheritance.

Priest. Give peace in our time, O Lord.

Answer. Because there is none other that fighteth for us, but only thou, O God.

Priest. O God, make clean our hearts within us.

Answer. And take not thy holy Spirit from us.

¶ *Then shall follow three Collects ; the first of the Day, which shall be the same that is appointed at the Communion ; the second for Peace ; the third for Grace to live well. And the two last Collects shall never alter, but daily be said at Morning Prayer throughout all the year, as followeth ; all kneeling.*

The second Collect, for Peace.

O God, who art the author of peace and lover of concord, in knowledge of whom standeth our eternal life, whose service is perfect freedom ; Defend us thy humble servants in all assaults of our enemies ; that we, surely trusting in thy de-

ion; fel, trwy gwbl ymddiried yn dy amddiffyn di, nad ofnom allu neb gwrthwynebwyr, trwy nerth Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Y trydydd Colect, am gael Grus.
O Arglwydd, nefol Dad, Holl-alluog a thragywyddol Dduw, yr hwn a'n cedwaist yn ddiangol hyd ddechreu'r dydd heddyw; Amddiffyn nyini ynddo a'th gadarn allu; a chaniattâ na syrthiom y dydd hwn mewn un pechod, ac nad elom mewn neb rhyw berygl; eithr bod ein holl weithredoedd wedi eu trefnu a'u llwyio wrth dy lywodraeth, i wneuthur yn wastad y peth sy gyfiawn yn dy olwg di; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ Mewn Corau a Mannau lle'r arferont ganu, yma y canlyn yr Anthem.

¶ Yma y pun Gweddî hyn sy'n canlyn a ddarllenir yma, oddi eithr pan ddarllenir y Litani; ac yma y ddwy olaf yn unig a ddarllenir, fel y maent gweddî eu cyflëu yno.
Gweddî dros Fawrhydd'r Brenhin.

O Arglwydd, ein Tad nefol, goruchel a galluog, Brenhin y brenhinoedd, Arglwydd yr arglwyddi, unig Lywiawdwr y tywysogion, yr hwn wyt o'th eisteddfe yn edrych ar holl drigolion y ddaear; Ni a attolygwn ac a erfyniwn i ti, edrych o honot yn ddarbodus ar ein grasusaf oruchel Arglwydd, y Brenhin *GEORGE*; ac felly ei gyflawni ef o ras dy Sanctaidd Yspryd, fel y bo iddo yn wastadol bywso at dy feddwl, a rhodio yn dy ffordd: Cynnysgaedda ef yn helaeth â doniau nefol; caniatâ iddo mewn llwyddiant ac iechedd hir hoedl; nertha ef modd y gallo oresgyn a gorchfygu ei holl elynion; ac o'r diwedd, ar ol y fuchedd hon, bod iddo fwynhau llawenydd a dedwyddyd tragywyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

fence, may not fear the power of any adversaries, through the might of Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The third Collect, for Grace.

O Lord, our heavenly Father, Almighty and everlasting God, who hast safely brought us to the beginning of this day; Defend us in the same with thy mighty power; and grant that this day we fall into no sin, neither run into any kind of danger; but that all our doings may be ordered by thy governance, to do always that is righteous in thy sight; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ In Quires and Places where they sing, here followeth the Anthem.

¶ Then these five Prayers following are to be read here, except when the Litany is read; and then only the two last are to be read, as they are there placed.

A Prayer for the King's Majesty.

O Lord our heavenly Father, high and mighty, King of kings, Lord of lords, the only Ruler of princes, who dost from thy throne behold all the dwellers upon earth; Most heartily we beseech thee with thy favour to behold our most gracious Sovereign Lord, King *GEORGE*; and so replenish him with the grace of thy Holy Spirit, that he may always incline to thy will, and walk in thy way: Endue him plenteously with heavenly gifts; grant him in health and wealth long to live; strengthen him that he may vanquish and overcome all his enemies; and finally, after this life, he may attain everlasting joy and felicity; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Gweddî dros y Brenhinol Deulu.

HOLL-alluog Dduw, ffynnon pob daioni, yr ydym ni yn ostyngedig yn attolwg i ti fendithio ein grasul Frenhines *Elizabeth, Mary y Fam Frenhines, y Dywysoges Elizabeth, a'r holl Frenhinol Deulu*: Cynnysgaedda hwy a'th Yspryd Glân; cyfoethoga hwy a'th nefol ras; llwydda hwy a phob dedwyddwch; a dwg hwy i'th dragywyddol deyrnas; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gweddî dros yr Offeiriad a'r bobl.

HOLL-gyfoethog a thragywyddol Dduw, yr hwn wyt yn unig yn gwneuthur rhyfeddodau; Danfon i lawr ar ein Hesgobion a'n Curadiaid, a'r holl gynnulleidfaoen a orchymynwyd dan eu gofal hwynt, iachol Yspryd dy ras; ac fel y gallont wir ryngu bodd i ti, tywallt arnynt ddyfal wllth dy fendith. Caniatâ hyn, Arglwydd, er anrhydedd ein Dadleuwr a'n Cyfryngwr, Iesu Grist. *Amen.*

Gweddî o waith St. Chrysostom.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddai i ni ras y pryd hwn, trwy gyfundeb a chyd-gyfarach, i weddio arnat; ac wyt yn addaw, pan ymgynhullo dau neu dri yn dy Enw, bod i ti ganiattâu eu gofynion: Cyflawna yr awr hon, O Arglwydd, ddymuniaid a deisyfiad dy weision, fel y bo mwyaf buddiol iddynt; gan ganiattâu i ni yn y byd hwn wybodaeth am dy wirionedd, ac yn y byd a ddaw, fywyd tragywyddol. *Amen.*

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. *Amen.*

Yma y diwedd Trefn y Foreol Weddî trwy'r Flwyddyn.

A Prayer for the Royal Family.

ALmighty God, the fountain of all goodness, we humbly beseech thee to bless our gracious Queen *Elizabeth, Mary the Queen Mother, the Princess Elizabeth, and all the Royal Family*: Endue them with thy holy Spirit; enrich them with thy heavenly grace; prosper them with all happiness; and bring them to thine everlasting kingdom; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer for the Clergy and people.

ALmighty and everlasting God, who alone workest great marvels; Send down upon our Bishops, and Curates, and all Congregations committed to their charge, the healthful Spirit of thy grace; and that they may truly please thee, pour upon them the continual dew of thy blessing. Grant this, O Lord, for the honour of our Advocate and Mediator, Jesus Christ. *Amen.*

A Prayer of St. Chrysostom.

ALmighty God, who hast given us grace at this time with one accord to make our common supplications unto thee; and dost promise, that when two or three are gathered together in thy Name thou wilt grant their requests: Fulfil now, O Lord, the desires and petitions of thy servants, as may be most expedient for them; granting us in this world knowledge of thy truth, and in the world to come life everlasting. *Amen.*

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. *Amen.*

TREFN Y

WEDDI BRYDNHAWNOL,

BOB DYDD TRWY'R FLWYDDYN.

¶ *Ar ddechreu'r Weddi Brydnhawanol, darlledu y Gwctnidog, & llef uchel, rhyw un neu ychwaneg o'r adnodau hyn o'r Ysgrhythyr Lân y rhai sydd yn canlyn. Ac yna dywedodd yr Iesu y sydd ysgrifenedig ar ol yr un-rhyw adnodau.*

PAN dlychwelo'r amuwial oddi wrth ei ddrygioni yr hwn a wnaethl, a gwneuthur barn a chyfiawnder, hwnnw a geidw yn fyw ei enaid. *Ezek. xviii. 27.*

Yr wyf yn cydnabod fy ngham-weddau, a'n pechod sydd yn wastad ger fy mron. *Psal. li. 3.*

Cuddia dy wyneb oddi wrth fy inhechodau, a dilea fy holl anwiredlau. *Psal. li. 9.*

Aberthau Duw ydynt yspryd drylliedig: calon ddrylliog, gys-tuddiedig, O Dduw, ni ddirmygi. *Psal. li. 17.*

Rhwygwch eich calon, ac nid eich dillad, ac ymchwelwch at yr Arglwydd eich Duw: o herwydd graslawn a thuragarog yw efe, hwyrfrydig i ddigofaint, a mawr ei drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg. *Jhel ii. 13.*

Gan yr Arglwydd ein Duw y mae trugareddau a maddauant, er gwrthryfelo o honon i'w erbyn: ni wrandawsom chwaith ar lais yr Arglwydd ein Duw, i rodio yn ei gylreithiau ef, y rhai a roddodd efe o'n blaen ni. *Dan. ix. 9, 10.*

Cospa fi, Arglwydd, etto mewn barn; nid yn dy lid, rhag it' fy

WHEN the wicked man turneth away from his wickedness that he hath committed, and doeth that which is lawful and right, he shall save his soul alive. *Ezek. xviii. 27.*

I acknowledge my transgressions, and my sin is ever before me. *Psal. li. 3.*

Hide thy face from my sins, and blot out all mine iniquities. *Psal. li. 9.*

The sacrifices of God are a broken spirit: a broken and a contrite heart, O God, thou wilt not despise. *Psal. li. 17.*

Rend your heart, and not your garments, and turn unto the Lord your God: for he is gracious and merciful, slow to anger, and of great kindness, and repenteth him of the evil. *Joel ii. 13.*

To the Lord our God belong mercies and forgivenesses, though we have rebelled against him: neither have we obeyed the voice of the Lord our God, to walk in his laws which he set before us. *Dan. ix. 9, 10.*

O Lord, correct me, but with judgement; not in thine anger,

ngwneuthur yn ddiddym. *Jer. x. 24. Psal. vi. 1.*

Edifarhêwch; canys nesaodd teyrnas nefoedd. *St. Matt. iii. 2.*

Mi a godaf, ac a âf at fy nhad, ac a ddywedaf wrtho, Fy nhad, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen dithau, ac mwyach nid ydwyf deilwng i'm galw yn fab i ti. *St. Luc. xv. 18, 19.*

Arglwydd, na ddos i farn a'th was; o herwydd ni chyfiawnhêir neb byw yn dy olwg di. *Psal. cxliii. 2.*

Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynoin. Os cyfaddefwn ein pechodau, ffyddlon yw efe a chyfiawn, fel y maddeuo i ni ein pechodau, ac y'n glanhao oddi wrth bob anghyfiawnder. *1 Ioan i. 8, 9.*

FY anwyl gariadus frogyr, y mae'r Ysgrhythyr Lân yn ein cynhyrfu, mewn amrywiol fannau, i gydnabod ac i gyffesu ein haml bechodau a'n hanwired; ac na wnelem na'u cuddio na'u celu yngŵydd yr Holl-alluog Dduw ein Tad nefol; eithr eu cyffesu â gostyngedig, isel, edifarus, ac ufudd galon; er mwyn caffael o honom fadd-euant am danynt, trwy ei anfeidrol ddaioni a'i drugaredd ef. Ac er y dylem ni bob amser addef yn ostyngedig ein pechodau ger bron Duw; etto ni a ddylem yn bennaf wneuthur hynny, pan ymgynhullom i gyd-gyfarfod, i dalu diolch am yr aml ddaioni a dderbynasom ar ei law ef, i ddatgan ei haeddedicaf foliant, i wrando ei sanct-eiddiaf Air ef, ac i erchi y cyfryw bethau ag a fyddo cymmwys ac angenrheidiol, yn gystal ar les y corph a'r enaid. O herwydd paham myfi a erfyniaf ac a ta-

lest thou bring me to nothing. *Jer. x. 24. Psal. vi. 1.*

Repent ye; for the Kingdom of heaven is at hand. *St. Matt. iii. 2.*

I will arise, and go to my father, and will say unto him, Father, I have sinned against heaven, and before thee, and am no more worthy to be called thy son. *St. Luke. xv. 18, 19.*

Enter not into judgement with thy servant, O Lord; for in thy sight shall no man living be justified. *Psal. cxliii. 2.*

If we say that we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us: but, if we confess our sins, he is faithful and just to forgive us our sins, and to cleanse us from all unrighteousness. *1 St. John i. 8, 9.*

DEARLY beloved brethren, the Scripture moveth us in sundry places to acknowledge and confess our manifold sins and wickedness; and that we should not dissemble nor cloke them before the face of Almighty God our heavenly Father; but confess them with an humble, lowly, penitent, and obedient heart; to the end that we may obtain forgiveness of the same, by his infinite goodness and mercy. And although we ought at all times humbly to acknowledge our sins before God; yet ought we most chiefly so to do, when we assemble and meet together to render thanks for the great benefits that we have received at his hands, to set forth his most worthy praise, to hear his most holy Word, and to ask those things which are requisite and necessary, as well for the body as the soul. Wherefore I pray and beseech you, as many

tolygaf i cwni, cynnifer ag y sydd yma yn bresennol, gyd-dynnu â myfi â chalon bur, ac â llefyrydd ostyngedig, gan ddyngoseddfa'r nefol rad, han dygwelyd ar fy ol i;

¶ *Cyffes gyffredin, f'w dywedyd gan yr holl Gynullidfa, ar ol y Gweinidog, gan ostrwg ar eu gliniau oll.*

HOLL-alluog Dduw a thrugaroccaf Dad; Nyini a aethom ar gyfeiliorn allan o'th ffyrdd di fel defaid ar gyfngoll. Nyini a ddilynasom ormod ar amcanion a chwantau ein calonnau ein hunain. Nyini a wnaethom yn erbyn dy sancteiddiol gyfreithiau. Nyini a adawsom heb wneuthur y pethau a ddylesym eu gwneuthur; Ac a wnaethom y pethau ni ddylesym eu gwneuthur; Ac nid oes iechyd ynom. Eithr tydi, O Arglwydd, cymmerdrugaredd arnom, ddrwg weithredwyr truaïn. Arbed di lhwyt-hwy, O Dduw, y rhai sy'n cyffesu eu beiau. Cyweiria di'r sawl sydd yn edifarus; Yn ol dy addewidion a hyspyswyd i ddyn yng Nghrist Iesu ein Harglwydd. A chaniatâ, drugaroccaf Dad, er ei fwyn ef; Fyw o honom rhag llaw mewn duwiol, union, a sobr fuchedd, I ogoniant dy sancteiddiol Enw. Amen.

¶ *Y Gollngdod, neu Faddauant pechodau, f'w ddatgan gan yr Offeriad yn unig, yn ei sefyll; a'r bobl etto ar eu gliniau.*

YR Holl-alluog Dduw, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn ni ddeisyf farwolaeth pechadur, eithr yn hytrach ymchwelyd o hono oddi wrth ei anwreidd, a byw; ac a roddes allu a gorchlymyu i'w Weinidogion, i ddatgan ac i fynegi i'w bobl, sydd yn edifarus. Olyngdod a Maddeuant am eu pechodau: Efe a bardyna ac a ollwng y rhai oll sydd wir edifeiriol, ac

as are here present, to accompany me with a pure heart, and humble voice, unto the throne of the heavenly grace, saying after me;

¶ *A general Confession to be said of the whole Congregation after the Minister, all kneeling.*

ALmighty and most merciful Father; We have erred, and strayed from thy ways like lost sheep. We have followed too much the devices and desires of our own hearts. We have offended against thy holy laws. We have left undone those things which we ought to have done; And we have done those things which we ought not to have done; And there is no health in us. But thou, O Lord, have mercy upon us, miserable offenders. Spare thou them, O God, which confess their faults. Restore thou them that are penitent; According to thy promises declared unto mankind in Christ Jesu our Lord. And grant, O most merciful Father, for his sake; That we may hereafter live a godly, righteous, and sober life, To the glory of thy holy Name. Amen.

¶ *The Absolution, or Remission of sins, to be pronounced by the Priest alone, standing; the people still kneeling.*

ALmighty God, the Father of our Lord Jesus Christ, who desireth not the death of a sinner, but rather that he may turn from his wickedness, and live; and hath given power, and commandment, to his Ministers, to declare and pronounce to his people, being penitent, the Absolution and Remission of their sins: He pardoneth and absolveth all them that truly repent,

yn ddiffuant yn credu i'w sancteiddiol Efengyl ef. O herwydd paham atolgywn ni iddo gan-iattau i ni wir edifeirwch, a'i Yspryd Glân; fel y byddo boddlon ganddo'r pethau yr ydym y pryd hwn yn eu gwneuthur; a bod y rhan arall o'n bywyd rhag llaw yn bur ac yn sancteiddiol; modd y delom o'r diwedd i'w lawenydd tragwyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna y gostwng y Gweinidog ar ei liniau, ac a ddywed Weddi'r Arglwydd â llef uchel; a'r bobl hefyd ar eu gliniau, yn ei dywedyd gyd âg ef.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg: Cans eiddot ti yw'r deyrnas, A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y dywed efe yn yr un modd, Arglwydd, agor ein gwefusau.*

Atteb. A'n genau a fynega dy foliant.

Offeriad. Duw, brysia i'n cyn-northwyo.

Atteb. Arglwydd, prysura i'n cymmorth.

¶ *Yna, a pharw yn eu sefyll, yr Offeriad a ddywed,*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab; ac i'r Yspryd Glân;

Atteb. Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad: yn oes oesoedd. Amen.

Offeriad. Molwch yr Arglwydd.

Atteb. Moliannus fyddo Enw'r Arglwydd.

and unfeignedly believe his holy Gospel. Wherefore let us beseech him to grant us true repentance, and his holy Spirit, that those things may please him, which we do at this present; and that the rest of our life hereafter may be pure, and holy; so that at the last we may come to his eternal joy; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then the Minister shall kneel, and say the Lord's Prayer; the people also kneeling, and repeating it with him.*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil: For thine is the kingdom, The power, and the glory, For ever and ever. Amen.

¶ *Then likewise he shall say, O Lord, open thou our lips.*

Answer. And our mouth shall shew forth thy praise.

Priest. O God, make speed to save us.

Answer. O Lord, make haste to help us.

¶ *Here all standing up, the Priest shall say,*

Glory be to the Father, and to the Son: and to the Holy Ghost;

Answer. As it was in the beginning, is now, and ever shall be: world without end. Amen.

Priest. Praise ye the Lord.

Answer. The Lord's Name be praised.

¶ *Yna y dywedir, neu y cenir, y Psalmau mewn trefn, megis y gosodwyd hwy. Yna Llith o'r Hen Destament, megis ag yr gosodwyd. Ar ol hynny, y Magnificat (neu Gân y foneddig Fair Forwyn) yn Gymraeg, megis y canlyn.*

Magnificat. St. Luc i.

FY enaid a fawrhâ yr Arglwydd : a'm hyspryd a law-enchodd yn Nuw fy Iachawdwr.

Canys efe a edrychodd : ar ostyngieiddrwydd ei wasanaethyddes.

Oblegid wele, o hyn allan : yr holl genhedlaethau a'm geilw yn wynfydedig.

Canys yr hwn sydd alluog a wnaeth i mi fawredd : a sanctaidd yw ei Enw ef.

A'i drugaredd sydd yn oes oesoedd : ar y rhai a'i hofnant ef.

Efe a ddangosodd nerth a'i fraich : efe a wasgarodd y rhai beilchion ym mwriadau eu calonnau.

Efe a dynnodd i lawr y cedyrn o'u heisteddfaau : ac a ddyrchafodd y rhai isel radd.

Efe a lanwodd y rhai newynog â phethau da : ac a anfonodd ymaith y rhai goludog mewn eisiau.

Efe a gynnorthwyodd ei was Israel, gan gofio ei drugaredd : fel y dywedodd wrth ein tadau, Abraham a'i had, yn dragywydd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *New ynte y Psalm hon ; oddi eithr ar y namyn un ugeinfed dydd o'r mis, pan ddarlleir hi yn nhrefn gyffredin y Psalmau.*

Cantate Domino. Psal. xcvi.

CENWCH i'r Arglwydd ganiad newydd : canys efe a wnaeth bethau rhyfedd : a'i

¶ *Then shall be said or sung the Psalms in order as they are appointed. Then a Lesson of the Old Testament, as is appointed. And after that, Magnificat (or the Song of the blessed Virgin Mary) in English, as followeth.*

Magnificat. St. Luke i.

MY soul doth magnify the Lord : and my spirit hath rejoiced in God my Saviour.

For he hath regarded : the lowliness of his hand-maiden.

For behold, from henceforth all generations shall call me blessed.

For he that is mighty hath magnified me : and holy is his Name.

And his mercy is on them that fear him : throughout all generations.

He hath shewed strength with his arm : he hath scattered the proud in the imagination of their hearts.

He hath put down the mighty from their seat : and hath exalted the humble and meek.

He hath filled the hungry with good things : and the rich he hath sent empty away.

He remembering his mercy hath holpen his servant Israel : as he promised to our forefathers, Abraham and his seed, for ever.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ; As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Or else this Psalm ; except it be on the Nineteenth Day of the Month, when it is read in the ordinary Course of the Psalms.*

Cantate Domino. Psal. xcvi.

O Sing unto the Lord a new song : for he hath done marvellous things.

ddeheulaw, ac a'i fraich sanctaidd, y parodd iddo ei hun iachawdwriaeth.

Hyspysodd yr Arglwydd ei iachawdwriaeth : a datguddiodd ei gyfiawnder yngolwg y cenhedloedd.

Cofiodd ei drugaredd a'i wirionedd i dŷ Israel : a holl derfynau'r ddaear a welsant iachawdwriaeth ein Duw ni.

Cenwch yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaear : llefwch, ac ymlawenhêwch, a chenwch.

Cenwch i'r Arglwydd gyd a'r delyn : sef gyd a'r delyn â llef canmoliaeth.

Cenwch yn llafar o faen yr Arglwydd y Brenhin : ar yr udgryn a sain cornet.

Rhued y môr, ac y sydd ynddo : y byd, a'r rhai a drigant o'i fewn.

Cured y llifeiriaint eu dwylaw, a chyd-ganed y mynyddoedd o faen yr Arglwydd : canys efe a ddaeth i farnu'r ddaear.

Efe a farna'r byd mewn cyfiawnder : a'r bobloedd mewn uniondeb.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna Llith o'r Testament Newydd, megis y gosodwyd : ac ar ol hynny, Nunc dimittis (neu Gân Simeon) yn Gymraeg, megis y canlyn.*

Nunc dimittis. St. Luc ii. 29.

YR awr hon, Arglwydd, y goflyngid dy was mewn tangnefedd : yn ol dy air.

Canys fy llygaid a welsant : dy iachawdwriaeth,

Yr hon a barottoaist : ger bron wyneb yr holl bobl ;

I fod yn oleuni i oleuo'r Cen-

With his own right hand, and with his holy arm : hath he gotten himself the victory.

The Lord declared his salvation : his righteousness hath he openly shewed in the sight of the heathen.

He hath remembered his mercy and truth toward the house of Israel : and all the ends of the world have seen the salvation of our God.

Shew yourselves joyful unto the Lord, all ye lands : sing, rejoice, and give thanks.

Praise the Lord upon the harp : sing to the harp with a psalm of thanksgiving.

With trumpets also and shawms : O shew yourselves joyful before the Lord the King.

Let the sea make a noise, and all that therein is : the round world, and they that dwell therein.

Let the floods clap their hands, and let the hills be joyful together before the Lord : for he cometh to judge the earth.

With righteousness shall he judge the world : and the people with equity.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then a Lesson of the New Testament, as it is appointed. And after that, Nunc dimittis (or the Song of Symeon) in English, as followeth.*

Nunc dimittis. St. Luke ii. 29.

LORD, now lettest thou thy servant depart in peace : according to thy word.

For mine eyes have seen : thy salvation,

Which thou hast prepared : before the face of all people ;

To be a light to lighten the

hedloedd : ac yn ogoniant i'rh bobl Israel.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Neu y Psalm hon ; oddi eithr ar y deuddegfed dydd o'r mis.*

Deus misereatur. Psal. lxxvii.

DUW a drugarhao wrthym, ac a'n bendithio : a thywynned llewyrch ei wyneb arnom, a thrugarhâed wrthym.

Fel yr adwaener dy ffordd ar y ddaear : a'rh iachawdwriaeth ym mhlith yr holl genhedloedd.

Molianned y bobl di, O Dduw : molianned yr holl bobl dydi.

Llawenhâed y cenhedloedd, a byddant hyfryd : canys tydi a ferni'r bobl yn uniawn, ac a lywodraethi'r cenhedloedd ar y ddaear.

Molianned y bobl di, O Dduw : molianned yr holl bobl dydi.

Yna'r ddaear a rydd ei ffwrth : a Duw, sef ein Duw ni, a'n bendithia.

Duw a'n bendithia : a holl derfynau'r ddaear a'i hofnant ef.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y cenir, neu y dywedir, Cred-o'r Apostolion gan y Gweinidog a'r bobl, yn eu sefyll.*

CREDAF yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear :

Ac yn Iesu Grist ei un Mab ef, ein Harglwydd ni, Yr hwn a gaed trwy yr Yspryd Glân, A aned o Fair Forwyn, A ddiöddfodd dan Pontius Pilatus, A

Gentiles : and to be the glory of thy people Israel.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Or else this Psalm ; except it be on the Twelfth Day of the Month.*

Deus misereatur. Psal. lxxvii.

GOD be merciful unto us, and bless us : and shew us the light of his countenance, and be merciful unto us :

That thy way may be known upon earth : thy saving health among all nations.

Let the people praise thee, O God : yea, let all the people praise thee.

O let the nations rejoice and be glad : for thou shalt judge the folk righteously, and govern the nations upon earth.

Let the people praise thee, O God : yea, let all the people praise thee.

Then shall the earth bring forth her increase : and God, even our own God, shall give us his blessing.

God shall bless us : and all the ends of the world shall fear him.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall be said or sung the Apostles' Creed by the Minister and the people, standing.*

I Believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth :

And in Jesus Christ his only Son our Lord, Who was conceived by the Holy Ghost, Born of the Virgin Mary, Suffered under Pontius Pilate, Was cru-

groeshoeliwyd, a fu farw, ac a gladdwyd ; A ddisgynodd i uffern ; Y trydydd dydd y cyfododd o feirw ; A esgynodd i'r nefoedd, Ac y mae yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Holl-gyfoethog ; Oddi yno y daw i farnu byw a meirw.

Credaf yn yr Yspryd Glân ; Yr Eglwys Lân Gatholig ; Cymmunn y Saint ; Maddeuant Pechodau ; Adgyfodiad y Cnawd, A'r Bywyd tragwyddol. Amen.

¶ *Ac ar ol hynny, y Gweddïau hyn sy'n canlyn, a pharob yn gos-twng yn ddefosïynol ar eu gliniau ; y Gweinidog yn gyntaf a lesara â llef uchel,*

Yr Arglwydd a fo gyd â chwi. *Atteb.* A chyd â'rh yspryd dithau.

Gweinidog. Gweddïwn. Arglwydd, trugarhâ wrthym. *Crist, trugarhâ wrthym.* Arglwydd, trugarhâ wrthym.

¶ *Yna'r Gweinidog, yr Ysgolheigion, a'r bobl, a ddywedant Weddi yr Arglwydd â lleferydd uchel.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewylls ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth ; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

¶ *Yna'r Gweinidog yn ei sefyll, a ddywed,*

Arglwydd, dangos dy drugaredd arnom.

Atteb. A chaniattâ i ni dy iachawdwriaeth.

Offeriad. Arglwydd, cadw y Brenhin.

Atteb. A gwranddo ni yn drugarog pan alwom arnat.

cified, dead, and buried, He descended into hell ; The third day he rose again from the dead, He ascended into heaven, And sitteth on the right hand of God the Father Almighty ; From thence he shall come to judge the quick and the dead.

I believe in the Holy Ghost ; The holy Catholick Church ; The Communion of Saints ; The Forgiveness of sins ; The Resurrection of the body, And the life everlasting. Amen.

¶ *And after that, these Prayers following, all devoutly kneeling ; the Minister first pronouncing with a loud voice,*

The Lord be with you. *Answer.* And with thy spirit.

Minister. Let us pray. Lord, have mercy upon us. *Christ, have mercy upon us.* Lord, have mercy upon us.

¶ *Then the Minister, Clerks, and people, shall say the Lord's Prayer with a loud voice.*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation ; But deliver us from evil. Amen.

¶ *Then the Priest standing up shall say,*

O Lord, shew thy mercy upon us ;

Answer. And grant us thy salvation.

Priest. O Lord, save the King.

Answer. And mercifully hear us when we call upon thee.

Offeiriad. Gwisg dy Weinid-ogion ág iawnder.

Atteb. A gwna dy ddewisol bobl yn llawen.

Offeiriad. Arglwydd, cadw dy bobl.

Atteb. A bendithia dy etifedd-iaeth.

Offeiriad. Arglwydd, dyro dangnefedd yn ein dyddiau.

Atteb. Gan nad oes neb arall a ymladd drosom, ond tydi, Dduw, yn unig.

Offeiriad. Duw, glanhâ ein calonnau ynom.

Atteb. Ac na chymmer dy Yspryd Glân oddi wrthym.

¶ *Yna y canlyn tri Colect; y cyntaf, o'r Dydd; yr ail, am Dangnefedd; y trydydd, am Gynhorthwyl yn erbyn pob Perygl, fel y canlyn yma rhaglâw. A'r ddau Colect diwedd-af a ddwyedir bob dydd ar Brydnhawol Weddi, heb gyfnewid.*

Yr ail Colect, ar y Brydnhawol Weddi.

DUW, oddi wrth ba un y daw pob adduned sanct-aid, pob cyngor da, a phob gweithred gyflawn; Dyro i'th wasanaeth-ddynion y rhyw dangnefedd a'r na ddichon y byd ei roddi; modd y gallo ein calon-
nau ymrô i ufuddhâu i'th orchymynion, ac hefyd trwy'n hamddiffyn ni rhag ofn ein gelynion, allu o honom dreulio ein hamser mewn heddwch a thangnefedd; trwy haeddedigaethau Iesu Grist ein Hiachawdwr. *Amen.*

Y trydydd Colect, am Gynhorthwyl yn erbyn pob Peryglon.

GOLEUA ein tywyllwch, ni a attolygwn i ti, O Arglwydd; a thrwy dy fawr drugaredd amddiffyn nyri rhag pob perygl ac enbydrwydd y nos hon; er serch ar dy un Mab, ein Hiachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

¶ *Mewn Corau, a Maman lle'r arfer-ont gamu, yma y canlyn yr Anthem.*

Priest. Endue thy Ministers with righteousness.

Answer. And make thy chosen people joyful.

Priest. O Lord, save thy peo-ple.

Answer. And bless thine inheritance.

Priest. Give peace in our time, O Lord.

Answer. Because there is none other that fighteth for us, but only thou, O God.

Priest. O God, make clean our hearts within us.

Answer. And take not thy holy Spirit from us.

¶ *Then shall follow three Collects; the first of the Day; the second for Peace; the third for Aid against all Perils, as hereafter followeth; which two last Collects shall be daily said at Evening Prayer without alteration.*

The second Collect at Evening Prayer.

O God, from whom all holy desires, all good counsels, and all just works do proceed; Give unto thy servants that peace which the world cannot give; that both our hearts may be set to obey thy commandments, and also that by thee we being defended from the fear of our enemies may pass our time in rest and quietness; through the merits of Jesus Christ our Saviour. *Amen.*

The third Collect, for Aid against all Perils.

LIGHTEN our darkness, we beseech thee, O Lord; and by thy great mercy defend us from all perils and dangers of this night; for the love of thy only Son, our Saviour, Jesus Christ. *Amen.*

¶ *In Quires and Places where they sing, here followeth the Anthem.*

Gweddî dros Fawrhydi'r Brenhin.

O Arglwydd, ein Tad nefol, goruchel a galluog, Brenhin y brenhinoedd, Arglwydd yr arglwyddi, unig Lywiau'dwr y tywysogion, yr hwn wyt o' th eisteddle yn edrych ar holl drigolion y ddaear; Ni a attolygwn ae a erfyniwn i ti, edrych o hon-ot yn ddarbodus ar ein grasusaf oruchel Arglwydd, y Brenhin *GEORGE*; ac felly ei gyflawni ef o ras dy Sanctaidd Yspryd, fel y bo iddo yn wastadol bwysu at dy feddwl, a rhodio yn dy ffordd: Cynnysgaedda ef yn hel-aeth â doniau nefol; caniatâ iddo mewn llwyddiant ac iechyd hir hoedl; nertha ef modd y gallo oresgyn a gorchfygu ei holl elynion; ac o'r diwedd, ar ol y fuchedd hon, bod iddo fwynhâu llawenydd a dedwyddyd tragy-wyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gweddî dros y Brenhinol Deulu.

HOLL-alluog Dduw, ffynnon H pob daioni, yr ydym ni yn os-tyngedig yn attolwg i ti fendithio eingrasusol Frenhines *Elizabeth, Mary* y Fam Frenhines, y Dy-wysoges *Elizabeth*, a'r holl Fren-
hinol Deulu: Cynnysgaeida hwy â' th Yspryd Glân; cyfoethoga hwy â' th nefol ras; llwydda hwy â phob dedwyddwch; a dwg hwy i' th dragwyddol deyrnas; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gweddî dros yr Offeiriad a'r bobl.

HOLL-gyfoethog a thragy-wyddol Dduw, yr hwn wyt yn unig yn gwneuthur rhyfedd-odau; Danfon i lawr ar ein Hes-gobion a'n Curadiaid, a'r holl gynnulleidfaon a orchymynwyd dan eu gofal hwynt, iachol Ys-
pryd dy ras; ac fel y gallont wir ryngu bodd i ti, tywallt ar-nynt ddyfal wlith dy fendith. Caniatâ hyn, Arglwydd, er an-

A Prayer for the King's Ma-jesty.

O Lord our heavenly Father, high and mighty, King of kings, Lord of lords, the only Ruler of princes, who dost from thy throne behold all the dwell-ers upon earth; Most heartily we beseech thee with thy favour to behold our most gracious So-vereign Lord, King *GEORGE*; and so replenish him with the grace of thy Holy Spirit, that he may always incline to thy will, and walk in thy way; Endue him plenteously with heavenly gifts; grant him in health and wealth long to live; strengthen him that he may vanquish and overcome all his enemies; and finally, after this life, he may attain everlasting joy and felicity; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer for the Royal Family.

ALmighty God, the foun-tain of all goodness, we hum-bly beseech thee to bless our gra-cious Queen *Elizabeth, Mary* the Queen Mother, the Princess *Elizabeth*, and all the Royal Family: Endue them with thy holy Spirit; enrich them with thy heavenly grace; prosper them with all happiness; and bring them to thine everlasting king-dom; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer for the Clergy and people.

ALmighty and everlasting God, who alone werkest great marvels; Send down upon our Bishops, and Curates, and all Congregations committed to their charge, the healthful Spi-rit of thy grace; and that they may truly please thee, pour up-on them the continual dew of thy blessing. Grant this, O Lord, for the honour of our Advocate

PRYDNHAWNOL WEDDI.

rhydedd ein Dadleuwr a'n Cyf-
ryngwr, Iesu Grist. Amen.

Gweddi o waith St. Chrysostom.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn
a roddaist i ni ras y pryd
hwn, trwy gyfundeb a chyd-
gyfarch, i weddio arnat; ac wyt
yn addaw, pan ymgynhullo dau
neu dri yn dy Enw, bod i ti
ganiattâu eu gofynion: Cyf-
lawna yr awr hon, O Arglwydd,
ddymuniad a deisyfiad dy weis-
ion, fel y bo mwyaf buddiol
iddynt; gan ganiattâu i ni yn y
byd hwn wybodaeth am dy wir-
ionedd, ac yn y byd a ddaw,
fywyd tragywyddol. Amen.

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu
Grist, a chariad Duw, a
chymdeithas yr Yspryd Glân, a
fyddo gyd â ni oll byth byth-
oedd. Amen.

Yma y diwedd Trejn y Bryanhawnoi Weddi trwy'r Fflwyddyn.

and Mediator, Jesus Christ. A-
men.

A Prayer of St. Chrysostom.

ALMIGHTY God, who hast
given us grace at this time
with one accord to make our
common supplications unto thee;
and dost promise, that when two
or three are gathered together in
thy Name thou wilt grant their
requests: Fulfil now, O Lord,
the desires and petitions of thy
servants, as may be most ex-
pedient for them; granting us
in this world knowledge of thy
truth, and in the world to come
life everlasting. Amen.

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus
Christ, and the love of God,
and the fellowship of the Holy
Ghost, be with us all evermore.
Amen.

CREDO SANT ATHANASIUS.

1 *Ar y Gwyliau hyn; sef, dydd Nadolig Crist, dydd gwyl Ystwyll, dydd gwyl Sant Matthias, dydd Pasg, y Dyrchafael, y Sulgwyn, dydd Gwyl Sant Ioan Fedyddiwr, Sant Iago, Sant Bartholomeus, Sant Matthew, Sant Simon a Sant Judas, Sant Andreas, a Sul y Drindod; y centr, neu y dywedd, ar y Forcol Weddi, yn lle Credo yr Apostolion, y Cwffes hon o'u Ffydd Gristionogol, a elwir yn gyffredin, Credo Sant Athanasius, gan y Gweinidog a'r Bobl, yn sefyll.*

Quicumque vult.

PWY bynnag a fynno fod yn
gadwedig: o flaen dim
rhaid iddo gynnal y Ffydd Gat-
holig.

Yr hon Ffydd, oni's ceidw pob
dyn yn gyfan ac yn ddihalog:
dianmeu y collir ef yn dragy-
wydd.

A'r Ffydd Gatholig yw hon:
Bod i ni addoli un Duw yn
Drindod, a'r Drindod yn Undod.
Nid cymmysgu o honom y
Personau: na gwahanu'r Syl-
wedd.

Canys un Person sydd i'r Tad,
arall i'r Mab: ac arall i'r Ys-
pryd Glân.

Eithr Dwdod y Tad, y Mab,
a'r Yspryd Glân, sydd unrhyw:
Gogoniant gogyfuwch, Mawr-
hydi gogyd-tragywyddol.

Unrhyw yw'r Tad, unrhyw
yw'r Mab: unrhyw yw'r Ys-
pryd Glân.

Digrëedig Dad, digrëedig Fab:
digrëedig Yspryd Glân.

Anfesuredig Dad, anfesur-
edig Fab: anfesuredig Yspryd
Glân.

Tragywyddol Dad, tragy-
wyddol Fab: tragywyddol Ys-
pryd Glân.

Ac etto nid ydynt dri thragy-
wyddolion: ond un tragywyddol.
Ac fel nad ynt dri anfesuredig-
ion, na thri digrëedigion:
ond un digrëedig, ac un an-
fesuredig.

Felly yn gyffelyb, Holl-alluog
yw'r Tad, Holl-alluog yw'r Mab:
Holl-alluog yw'r Yspryd Glân.

Quicumque vult.

WHOSOEVER will be sav-
ed: before all things it is
necessary that he hold the Cat-
holic Faith.

Which Faith except every one
do keep whole and undefiled:
without doubt he shall perish
everlastingly.

And the Catholick Faith is
this: That we worship one God
in Trinity, and Trinity in Unity;

Neither confounding the Per-
sons: nor dividing the Sub-
stance.

For there is one Person of the
Father, another of the Son: and
another of the Holy Ghost.

But the Godhead of the Fa-
ther, of the Son, and of the Holy
Ghost, is all one: the Glory
equal, the Majesty co-eternal.

Such as the Father is, such is
the Son: and such is the Holy
Ghost.

The Father uncreate, the Son
uncreate: and the Holy Ghost
uncreate.

The Father incomprehen-
sible, the Son incomprehensible:
and the Holy Ghost incompre-
hensible.

The Father eternal, the Son
eternal: and the Holy Ghost
eternal.

And yet they are not three
eternals: but one eternal.

As also there are not three
incomprehensibles, nor three
uncreated: but one uncreated,
and one incomprehensible.

So likewise the Father is Al-
mighty, the Son Almighty: and
the Holy Ghost Almighty.

CREDO SANT ATHANASIUS.

Ac etto nid ynt dri Holl-alluogion : ond un Holl-alluog.

Felly y Tad sy Dduw, y Mab sy Dduw : a'r Yspryd Glân sy Dduw. Ac etto nid ynt dri Duwiau : ond un Duw.

Felly y Tad sydd Arglwydd, y Mab sydd Arglwydd : a'r Yspryd Glân sydd Arglwydd ;

Ac etto nid ynt dri Arglwyddi : namyn un Arglwydd.

Canys fel y'n cymhellir trwy y Cristionogaidd wirionedd : i gyfaddef bod pob Person o hono ei hun yn Dduw ac yn Arglwydd ;

Felly y'n gwaherddir trwy'r Gatholig Grefydd : i ddywedyd, bod tri Duwiau, neu dri Arglwyddi.

Y Tad ni wnaethpwyd gan neb : ni's crëwyd, ac ni's cenhedlwyd.

Y Mab sydd o'r Tad yn unig : heb ei wneuthur, na'i grëu ; eithr wedi ei genhedlu.

Yr Yspryd Glân sydd o'r Tad a'r Mab : heb ei wneuthur, na'i grëu, na'i genhedlu ; eithr yn deilliaw.

Wrth hynny, un Tad y sydd, nid tri Thad ; un Mab, nid tri Mab : un Yspryd Glân, nid tri o Ysprydion Glân.

Ac yn y Drindod hon, nid oes un cynt, neu gwedi eu gilydd : nid oes un mwy na llai na'u gilydd ;

Eithr yr holl dri Phersonau ydynt ogyd-tragywyddol : a gogyfuwch.

Ac felly ym mhob peth, fel y dywedwyd uchod : yr Undod yn y Drindod, a'r Drindod yn yr Undod sydd i'w haddoli.

Pwy bynnag gan hynny a fynno fod yn gadwedig : synied felly o'r Drindod.

Y mae hefyd yn anghenraid, er mwyn tragwyddol iachawdwriaeth : gredwch o ddyn yn ffyddlon am gnawdoliaeth ein Harglwydd Iesu Grist

And yet they are not three Almighty : but one Almighty.

So the Father is God, the Son is God : and the Holy Ghost is God.

And yet they are not three Gods : but one God.

So likewise the Father is Lord, the Son Lord : and the Holy Ghost Lord.

And yet not three Lords : but one Lord.

For like as we are compelled by the Christian verity : to acknowledge every Person by himself to be God and Lord ;

So are we forbidden by the Catholick Religion : to say, There be three Gods, or three Lords.

The Father is made of none : neither created, nor begotten.

The Son is of the Father alone : not made, nor created, but begotten.

The Holy Ghost is of the Father and of the Son : neither made, nor created, nor begotten, but proceeding.

So there is one Father, not three Fathers ; one Son, not three Sons : one Holy Ghost, not three Holy Ghosts.

And in this Trinity none is afore, or after other : none is greater, or less than another ;

But the whole three Persons are co-eternal together : and co-equal.

So that in all things, as is aforesaid : the Unity in Trinity, and the Trinity in Unity is to be worshipped.

He therefore that will be saved : must thus think of the Trinity.

Furthermore, it is necessary to everlasting salvation : that he also believe rightly the Incarnation of our Lord Jesus Christ.

CREDO SANT ATHANASIUS.

Canys yr iawn ffydd yw, credu a chyffesu o honom : fod ein Harglwydd ni Iesu Grist, Fab Duw, yn Dduw ac yn Ddyn ;

Duw, o Sylwedd y Tad, wedi ei genhedlu cyn yr oesoedd : a Dyn, o Sylwedd ei fam, wedi ei eni yn y byd ;

Perffaith Dduw, a pherffaith Ddyn : o enaid rhesymmol, a dynol gnawd yn hanfod ;

Gogyfuwch a'r Tad, oblegid ei Dduwdod : a llai na'r Tad, oblegid ei Ddyndod.

Yr hwn er ei fod yn Dduw ac yn Ddyn : er hynny nid yw efe ddau, ond un Crist.

Un ; nid trwy ymchwelyd y Duwdod yn gnawd : ond gan gymmeryd y Dyndod at Dduw ;

Un i gyd oll ; nid gan gymmysgu'r Sylwedd : ond drwy undod Person.

Canys fel y mae yr enaid rhesymol a'r cnawd yn un dyn : felly Duw a Dyn sydd un Crist :

Yr hwn a ddiodeffodd er ein hachawdwriaeth : a ddisgynodd i uffern, a gyfododd y trydydd dydd o feirw.

Esgynodd i'r nefoedd, ac y mae yn eistedd ar ddeheulaw'r Tad, Duw Holl-alluog : oddi yno y daw i farnu byw a meirw.

Ac ar ei ddyfodiad y cyfyd pob dyn yn eu cyrph eu hunain : ac a roddant gyfrif am eu gweithredoedd priod.

A'r rhai a wnaethant dda, a ant i'r bywyd tragwyddol : a'r rhai a wnaethant ddrwg, i'r tân tragwyddol.

Hon yw y Ffydd Gatholig : yr hon pwy bynnag a'r ni's cretto yn ffyddlon, ni all efe fod yn gadwedig.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

For the right Faith is, that we believe and confess : that our Lord Jesus Christ, the Son of God, is God and Man ;

God, of the Substance of the Father, begotten before the worlds : and Man, of the Substance of his Mother, born in the world ;

Perfect God, and perfect Man : of a reasonable soul and human flesh subsisting ;

Equal to the Father, as touching his Godhead : and inferior to the Father, as touching his Manhood.

Who although he be God and Man : yet he is not two, but one Christ ;

One ; not by conversion of the Godhead into flesh : but by taking of the Manhood into God ;

One altogether ; not by confusion of Substance : but by unity of Person.

For as the reasonable soul and flesh is one man : so God and Man is one Christ ;

Who suffered for our salvation : descended into hell, rose again the third day from the dead.

He ascended into heaven, he sitteth on the right hand of the Father, God Almighty : from whence he shall come to judge the quick and the dead.

At whose coming all men shall rise again with their bodies : and shall give account for their own works.

And they that have done good shall go into life everlasting : and they that have done evil into everlasting fire.

This is the Catholick Faith : which except a man believe faithfully, he cannot be saved.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

Y LITANI.

¶ *Yma y canlyn y Litani, neu Ymbiliau Cysfredinol, i'w canu, neu i'w dywedyd, ar ol y Forcol Weddi, ar y Suliau, y Merchurau, a'r Gwenerau, ac ar Amserau eraill, pan orchymynr gan yr Ordinari.*

Duw Dad, o'r nef : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Dad, o'r nef : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Fab, Brynwr y byd : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Fab, Brynwr y byd : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Yspryd Glân, yn deill-iaw oddi wrth y Tad a'r Mab : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Yspryd Glân, yn deill-iaw oddi wrth y Tad a'r Mab : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Yr ogoned, lân, fendigaid Drindod, tri Pherson, ac un Duw : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Yr ogoned, lân, fendigaid Drindod, tri Pherson, ac un Duw : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Na chofia, Arglwydd, ein hanwiredd, nac anwiredd ein rhieni; ac na ddyro ddiâl am ein pechodau : arbed nyni, Arglwydd daionus, arbed dy bobl a brynaist a'th werthfawroccaf waed, ac na lidia wrthym yn dragwydd.

Arbed ni, Arglwydd daionus.
Oddi wrth bob drwg ac anffawd; oddi wrth bechod, oddi wrth ystryw ac ymgrych y cythraul; oddi wrth dy lid, ac oddi wrth farnedigaeth dragwyddol.

Gwarded ni, Arglwydd daionus.
Oddi wrth bob dallineb calon; oddi wrth falchder, a gwag-ogoniant, a ffug sancteiddrwydd; oddi

O God the Father, of heaven : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Father, of heaven : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Son, Redeemer of the world : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Son, Redeemer of the world : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Holy Ghost, proceeding from the Father and the Son : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Holy Ghost, proceeding from the Father and the Son : have mercy upon us miserable sinners.

O holy, blessed, and glorious Trinity, three Persons and one God : have mercy upon us miserable sinners.

O holy, blessed, and glorious Trinity, three Persons and one God : have mercy upon us miserable sinners.

Remember not, Lord, our offences, nor the offences of our forefathers; neither take thou vengeance of our sins : spare us, good Lord, spare thy people, whom thou hast redeemed with thy most precious blood, and be not angry with us for ever.

Spare us, good Lord.
From all evil and mischief; from sin, from the crafts and assaults of the devil; from thy wrath, and from everlasting damnation,

Good Lord, deliver us.
From all blindness of heart, from pride, vain-glory, and hypocrisy; from envy, hatred, and

Y LITANI.

wrth gynffigen, digasedd, a bwriad drwg, a phob anghariadoldeb,

Gwarded ni, Arglwydd daionus.

Oddi wrth anniweirdeb, a phob pechod marwol arall; ac oddi wrth holl dwyll y byd, y cnawd, a'r cythraul,

Gwarded ni, Arglwydd daionus.

Oddi wrth felt a thymmestl; oddi wrth bla, haint y nodau, a newyn; oddi wrth ryfel, a llofruddiaeth, ac oddi wrth angau disyfyd,

Gwarded ni, Arglwydd daionus.

Oddi wrth bob terfysg, dirgel frad, a gwrthryfel; oddi wrth bob gau ddysgeidiaeth, heresi, a sism; oddi wrth galedrwydd calon, a dirmyg ar dy Air a'th Orchymyn,

Gwarded ni, Arglwydd daionus.

Trwy ddirgelwch dy lân Gnawdoliaeth; trwy dy sanctaidd Enedigaeth, a'th Enwaediad; trwy dy Fedydd, dy Ymryd, a'th Brofedigaeth,

Gwarded ni, Arglwydd daionus.

Trwy dy ddirfawr Ing, a'th Chwys gwaedlyd; trwy dy Grog, a'th Ddiodeffaint; trwy dy werthfawr Angau, a'th Gladdiedigaeth; trwy dy anrhydeddus Adgyfodiad, a'th Esgyniad; a thrwy ddyfodiad yr Yspryd Glân,

Gwarded ni, Arglwydd daionus.

Yn holl amser ein trallod, yn holl amser ein gwynfyd; yn awr angau, ac yn nydd y farn,

Gwarded ni, Arglwydd daionus.

Nyni bechaduriaid a attolygwn i ti ein gwrando, O Arglwydd Dduw; a theilyngu o honot gadw, rheoli, a llywodraethu dy lân Eglwys Gyffredinol yn y ffordd union;

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot gadw a nerthu i'th wir addoli, mewn iawnder a glendid buchedd, dy

malice, and all uncharitable-ness,

Good Lord, deliver us.

From fornication, and all other deadly sin; and from all the deceits of the world, the flesh, and the devil,

Good Lord, deliver us.

From lightning and tempest; from plague, pestilence, and famine; from battle and murder, and from sudden death,

Good Lord, deliver us.

From all sedition, privy conspiracy, and rebellion; from all false doctrine, heresy, and schism; from hardness of heart, and contempt of thy Word and Commandment,

Good Lord, deliver us.

By the mystery of thy holy Incarnation; by thy holy Nativity and Circumcision; by thy Baptism, Fasting, and Temptation,

Good Lord, deliver us.

By thine Agony and bloody Sweat; by thy Cross and Passion; by thy precious Death and Burial; by thy glorious Resurrection and Ascension; and by the coming of the Holy Ghost,

Good Lord, deliver us.

In all time of our tribulation; in all time of our wealth; in the hour of death, and in the day of judgement,

Good Lord, deliver us.

We sinners do beseech thee to hear us, O Lord God; and that it may please thee to rule and govern thy holy Church universal in the right way;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to keep and strengthen in the true worshipping of thee, in righteousness and holiness of life, thy

Wasanaethwr *GEORGE*, ein grasusaf Frenhin a'n Pen-llywydd;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot lywodraethu ei galon yn dy ffydd, ofn, a chariad; ac iddo ymddiried byth ynot, ac ymgais yn wastad a'th anrhydedd a'th ogoniant;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot ei amddiffyn a'i gadw, gan roddi iddo fuddugoliaeth ar ei holl elynion;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot fendithio a chadw ein grasusol Frenhines *Elizabeth, Mary* y Fam Frenhines, y Dywysoges *Elizabeth*, a'r holl Frenhinol Deulu;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot lewyrchu yr holl Esgobion, Offeriaid, a Diaconiaid, âgiawn wybodaetha deall dy Air; ac iddynt hwy, trwy eu pregeth a'u buchedd, ei fynegi a'i ddangos yn ddyladwy;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot gynnysgaedu Arglwyddi'r Cynghor, a'r holl Fonedd, â gras, doethineb, a deall;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot fendithio a chadw y Pen-swyddogion; gan roddi iddynt ras i wneuthur cyfiawnder, ac i amddiffyn y gwir;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot fendithio a chadw dy holl bobl;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot roddi i bob cenedl undeb, tangnefedd, a chyd-gordio;

Servant *GEORGE*, our most gracious King and Governor;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to rule his heart in thy faith, fear, and love, and that he may evermore have affiance in thee, and ever seek thy honour and glory;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to be his defender and keeper, giving him the victory over all his enemies;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to bless and preserve our gracious Queen *Elizabeth, Mary* the Queen Mother, the Princess *Elizabeth*, and all the Royal Family;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to illuminate all Bishops, Priests, and Deacons, with true knowledge and understanding of thy Word; and that both by their preaching and living they may set it forth, and shew it accordingly;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to endue the Lords of the Council, and all the Nobility, with grace, wisdom, and understanding;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to bless and keep the Magistrates, giving them grace to execute justice, and to maintain truth;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to bless and keep all thy people;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to give to all nations unity, peace, and concord;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot roddi i ni galon i'th garu ac i'th ofni, ac i fyw yn ddiessgeulus yn ol dy orchymynion;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot roddi i'th holl bobl ychwaneg o ras, i wrando yn ufudd dy Air, ac i'w dderbyn o bur ewylllys, ac i gynhyrchu ffrwythau yr Yspryd;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot ddwyn i'r ffordd wir bawb a'r aeth ar gyfeiliorn, ac a dwyllwyd;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot nerthu y rhai sydd yn sefyll; a chysuro a chynnorthwyo y rhai sydd â gwan galon, a chyfodi'r sawl a syrhiant, ac o'r diwedd curo i lawr Satan dan ein traed;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot gymmorth, helpu, a diddanu, pawb a'r sy mewn perygl, angenoctid, a thrallod;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot gadw pawb a'r y sydd yn ymdaith ar fôr neu dir, pob gwraig wrth esgor plant, yr holl gleifion, a rhai bychain; a thosturiu wrth bawb a fyddo mewn caethiwed a charchar;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot amddiffyn ac amgeddu y plant amddifaid, a'r gwraegedd gweddwon, a phawb a'r y sydd yn unig, ac yn goddef gorthrymder;

Nyni a attolygwn i ti ein gworando, Arglwydd trugarog.

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to give us an heart to love and dread thee, and diligently to live after thy commandments;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to give to all thy people increase of grace to hear meekly thy Word, and to receive it with pure affection, and to bring forth the fruits of the Spirit;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to bring into the way of truth all such as have erred, and are deceived;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to strengthen such as do stand; and to comfort and help the weak-hearted; and to raise up them that fall; and finally to beat down Satan under our feet;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to succour, help, and comfort, all that are in danger, necessity, and tribulation;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to preserve all that travel by land or by water, all women labouring of child, all sick persons, and young children; and to shew thy pity upon all prisoners and captives;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to defend, and provide for, the fatherless children, and widows, and all that are desolate and oppressed;

We beseech thee to hear us, good Lord.

Teilyngu o honot drugarhâu
wrth bob dyn ;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot faddeu i'n
gelynyon, erlynwyr, ac enllib-
wyr, a throi eu calonau ;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot roddi a
chadw er ein lles, amserol
ffrwythau'r ddaear, modd y
caffom mewn amser dyledus eu
mwynhâu ;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot roddi i ni
wir edifeirwch ; a maddeu i ni
ein holl bechodau, ein hegseu-
lusdra, a'n hanwybod ; a'n cyn-
nysgaeddu â gras dy Yspryd
Glân, i wellhâu ein buchedd yn
ol dy Air sanctaidd ;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Mab Duw : attolygwn i ti ein
gwrando.

*Mab Duw : attolygwn i ti ein
gwrando.*

Oen Duw : yr hwn wyt yn
dilêu pechodau'r byd ;

Caniattâ i ni dy dangnesfedd.

Oen Duw : yr hwn wyt yn
dilêu pechodau'r byd ;

Trugarhâ wrthym.

Crist, clyw nyni.

Crist, clyw nyni.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad, a'r bobl
gyd âg ef, Weddi'r Arglwydd.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy dŵrnas. Bydd-
ed dy ewyllys ar y ddaear, Meg-

That it may please thee to
have mercy upon all men ;

*We beseech thee to hear us
good Lord.*

That it may please thee to for-
give our enemies, persecutors,
and slanderers, and to turn their
hearts ;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
give and preserve to our use the
kindly fruits of the earth, so
as in due time we may enjoy
them ;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
give us true repentance ; to for-
give us all our sins, negligences,
and ignorances ; and to endure
us with the grace of thy Holy
Spirit to amend our lives accord-
ing to thy holy Word ;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

Son of God : we beseech thee
to hear us.

*Son of God : we beseech thee to
hear us.*

O Lamb of God : that takest
away the sins of the world ;

Grant us thy peace.

O Lamb of God : that takest
away the sins of the world ;

Have mercy upon us.

O Christ, hear us.

O Christ, hear us.

Lord, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

¶ *Then shall the Priest, and the
people with him, say the Lord's
Prayer*

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As

is y mae yn y Nefoedd. Dyro i
ni heddyw ein bara beunyddiol.
A maddeu i ni ein dyledion, Fel
y maddeuwn ni i'n dyledwyr.
Ac nac arwain ni i brofedig-
aeth ; Eithr gward ni rhag drwg.
Amen.

Offeiriad. Arglwydd, na wna
â nyni yn ol ein pechodau.

Atteb. Ac na obrwya ni yn ol
ein hanwireddau.

Gweddiwn.

DUW Dad trugarog, yr hwn
nid wyt yn dirmygu uchen-
aid calon gystuddiedig, nac add-
uned y gorthymmedig ; Cyn-
northwya yn drugarog ein
gweddïau, y rhai yr ym ni yn
eu gwneuthur ger dy fron yn
ein holl drallod a'n blinfyd, pa
bryd bynnag y gwasgant arnom ;
a gwrando ni yn rasusol, fel y
bo i'r drygau hynny, y rhai y
mae ystryw a dicheil diafol neu
ddyn yn eu gwneuthur i'n her-
byn, fynes yn ofer ; a thrwy
raglunïaeth dy ddaioni di iddynt
fod yn wasgaredig, inodd na'n
briwer ni dy weision drwy erlyn
neb, a gallu o honom byth ddi-
olch i ti yn dy lân Eglwys ; trwy
Iesu Grist ein Harglwydd.

*O Arglwydd, cyfod, cymmorth
ni, a gwared ni, er mwyn dy Enw.*

ODduw, ni a glywsom a'n
clustiau, a'n tadau a fyne-
asant i ni, y gweithredoedd ar-
dderchog a wnaethost yn eu
dyddïau, ac yn y cynfyd o'u
blaen hwy.

*O Arglwydd, cyfod, cymmorth
ni, a gwared ni, er mwyn dy
Anrhydedd.*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Yspryd Glân ;

Atteb. Megis yr oedd yn y
dechreu, y mae yr awr hon, ac
y bydd yn wastad : yn oes oes-
oedd. Amen.

it is in heaven. Give us this day
our daily bread. And forgive us
our trespasses, As we forgive
them that trespass against us.
And lead us not into tempta-
tion ; But deliver us from evil.
Amen.

Priest. O Lord, deal not with
us after our sins.

Answer. Neither reward us
after our iniquities.

Let us pray.

O God, merciful Father, that
despiseest not the sighing
of a contrite heart, nor the de-
sire of such as be sorrowful ;
Mercifully assist our prayers
that we make before thee in
all our troubles and adversi-
ties, whensoever they oppress
us ; and graciously hear us, that
those evils, which the craft and
subtily of the devil or man
worketh against us, be brought
to nought ; and by the provi-
dence of thy goodness they may
be dispersed ; that we thy ser-
vants, being hurt by no per-
secutions, may evermore give
thanks unto thee in thy holy
Church ; through Jesus Christ
our Lord.

*O Lord, arise, help us, and de-
liver us for thy Name's sake.*

O God, we have heard with
our ears, and our fathers
have declared unto us, the noble
works that thou didst in their
days, and in the old time before
them.

*O Lord, arise, help us, and de-
liver us for thine honour.*

Glory be to the Father, and
to the Son : and to the Holy
Ghost ;

Answer. As it was in the be-
ginning, is now, and ever shall
be . world without end. A-
men.

Y LITANI.

Rhag ein gelynon anddiffyn ni, O Crist.

Yn rasol edrych ar ein poenedigaethau.

Yn dosturus ystyria wrth drymder ein calonnau.

Yn drugarog maddeu bechodau dy bobl.

Yn garedigol gan drugaredd gwrandao ein gweddïau.

Iesu Fab Dafydd, trugarhâ wrthym.

Yr awr hon a phob amser teilynga ein gwrandao, O Crist.

Yn rasol clyw ni, O Crist; yn rasol clyw nymt, O Arglwydd Grist.

Offeiriad. Arglwydd, dangos dy drugaredd arnom;

Atteb. Fel yr ym yn ymddiried ynot.

Gweddiwn.

NYNI yn ufudd a attolygwn i ti, O Arglwydd Dad, yn drugarog edrych ar ein gwendid; ac, er gogoniant dy Enw, ymchwel oddi wrthym yr holl ddrygau a ddarfu i ni o wir gyfiawnder eu haeddu; a chaniattâ fod i ni yn ein holl dralloed ddodi ein cyfan ymddiried a'n gobaith yn dy drugaredd, ac byth dy wasanaethu mewn sancteiddrwydd a phurdeb buchedd, i'th anrhydedd a'th ogoniant; trwy ein hunig Gyfyngwr a'n Dadleuwr, Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Gweddi o waith St. Chrysostom.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddaist i ni ras y pryd hwn, trwy gyfundeb a chydgyfarch, i weddio arnat; ac wyt yn adlaw, pan ymgynhullo dau neu dri yn dy Enw, bod i ti ganiattâu eu gofynion: Cyflawna yr awr hon, O Arglwydd, ddymuniad a deisyfiad dy weision, fel y bo mwyaf buddiol

From our enemies defend us, O Christ.

Graciously look upon our afflictions.

Pitifully behold the sorrows of thy hearts.

Mercifully forgive the sins of thy people.

Favourably with mercy hear our prayers.

O Son of David, have mercy upon us.

Both now and ever vouchsafe to hear us, O Christ.

Graciously hear us, O Christ; graciously hear us, O Lord Christ.

Priest. O Lord, let thy mercy be shewed upon us;

Answer. As we do put our trust in thee.

Let us pray.

WE humbly beseech thee, O Father, mercifully to look upon our infirmities; and for the glory of thy Name turn from us all those evils that we most righteously have deserved; and grant, that in all our troubles we may put our whole trust and confidence in thy mercy, and evermore serve thee in holiness and pureness of living, to thy honour and glory; through our only Mediator and Advocate, Jesus Christ our Lord. Amen.

A Prayer of St. Chrysostom.

ALMIGHTY God, who hast given us grace at this time with one accord to make our common supplications unto thee; and dost promise, that when two or three are gathered together in thy Name thou wilt grant their requests; Fulfil now, O Lord, the desires and petitions of thy servants, as may be most

GWEDDIAU.

didynt; gan ganiattâu i ni yn y byd hwn wybodaeth am dy wirionedd, ac yn y byd a ddaw, fywyd tragwyddol. Amen.

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. Amen.

expedient for them; granting us in this world knowledge of thy truth, and in the world to come life everlasting. Amen.

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. Amen.

Yma y diwedd y LITANI.

GWEDDIAU A DIOLCHIADAU

AR AMRYW ACHOSION;

† I'w harfer o flaen y ddwy Weddi ddiweddaf o'r Litani, neu o'r Foreol a'r Brydnhawol Weddi.

GWEDDIAU.

Am Wlaw.

ODduw, nefol Dad, yr hwn a trwy dy Fab Iesu Grist a addewaist i bawb a geisiant dy deyrmas a'th gyfiawnder, bob peth angenrheidiol i'w cynhaliâeth corphorol; Danfon i ni wrth ein hangenocid hwn, ni a attolygwn i ti, gyfryw wlaw a chawodydd cymhedrol, modd y derbyniom ffwrwthau'r ddaear i'n mwyniant ni, ac i'th ogoniant dithau, trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Am Dywydd teg.

HOLL-alluog Arglwydd Dduw, yr hwn am bechod dyn a foddiaist unwaith yr holl fyd, oddi eithr wyth-nyn o bobl, ac ar ol hynny o'th fawr drugaredd a addewaist na's distrywit ef felly byth drachefu; Yn ostyngedig ni a attolygwn i ti, er i ni am ein hanwireddau gyflawn haeddu pla o wlaw a dyfroedd;

For Rain.

O God, heavenly Father, who by thy Son Jesus Christ hast promised to all them that seek thy kingdom, and the righteousness thereof, all things necessary to their bodily sustenance; Send us, we beseech thee, in this our necessity, such moderate rain and showers, that we may receive the fruits of the earth to our comfort, and to thy honour; through Jesus Christ our Lord. Amen.

For fair Weather.

O Almighty Lord God, who for the sin of man didst once drown all the world, except eight persons, and afterward of thy great mercy didst promise never to destroy it so again; We humbly beseech thee, that although we for our iniquities have worthily deserved a plague of rain and waters, yet upon our

etto, wrth ein gwir edifeirwch, danfon i ni y cyfryw dywydd a hion, fel y derbyniom ffwrwythau'r ddaear mewn amser dyladwy; ac y dysgom drwy dy gopedigaeth wellhau ein bucheddan, ac am dy fwynder roddi i ti foliant a gogoniant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Ar amser Drudaniaeth a Newyn.

O Dduw, Dad o'r nef, trwy ddawn pa un y disgyn y gwlaw, y mae'r ddaear yn ffwrwythlawn, yr hilia anifeiliaid, ac yr amlhâr pysgod; Edrych, attolwg, ar adfyd dy bobl; a chaniatâ am y prinder a'r drudaniaeth (yr ym ni yr awr hon yn eu dioddef yn gwbl gyfiawn am ein hanwiredd) iddynt, trwy dy drugarog ddaioni di, ymchwelyd yn rhad ac yn helaethrwydd, er cariad ar Iesu Grist ein Harglwydd; i'r hwn, gyd â thydï a'r Yspryd Glân, y bo'r holl anrhydedd a'r gogoniant, yr awr hon ac yn oes oesoedd. *Amen.*

New hon.

O Dduw, drugarog Dad, yr hwn, yn amser Elisêus y prophwyd, a droaist yn ddi-symmwrth y prinder mawr a'r drudaniaeth yn Samaria yn helaethrwydd a rhad; Cymmer drugaredd anrom, fel y bo i ni, y rhai am ein pechodau a boenir yr awr hon a'r cyffelyb adfyd, dderbyn yr un fath brydol gymmorth: Trwy dy nefol fendith par gynnyrch ar ffwrwythlau'r ddaear; a chaniatâ fod i ni, sy'n derbyn dy haelionus lawnder, arferu'r unrhyw i'th ogoniant di, i gymmorth eraill y sw'n dwyn eisiau, ac i'n diddanwch ein hunain; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

true repentance thou wilt send us such weather, as that we may receive the fruits of the earth in due season; and learn both by thy punishment to amend our lives, and for thy clemency to give thee praise and glory; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

In the time of Dearth and Famine.

O God, heavenly Father, whose gift it is, that the rain doth fall, the earth is fruitful, beasts increase, and fishes do multiply; Behold, we beseech thee, the afflictions of thy people; and grant that the scarcity and dearth, which we do now most justly suffer for our iniquity, may through thy goodness be mercifully turned into cheapness and plenty; for the love of Jesus Christ our Lord, to whom with thee and the Holy Ghost be all honour and glory, now and for ever. *Amen.*

Or this.

O God, merciful Father, who, in the time of Elisha the prophet, didst suddenly in Samaria turn great scarcity and dearth into plenty and cheapness; Have mercy upon us, that we, who are now for our sins punished with like adversity, may likewise find a seasonable relief: Increase the fruits of the earth by thy heavenly benediction; and grant that we, receiving thy bountiful liberality, may use the same to thy glory, the relief of those that are needy, and our own comfort; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Ar amser Rhufel a Therfysgau.

HOLL-alluog Dduw, Brenhin yr holl frenhinoedd, a Phen-llywiawdrw pob peth, yr hwn ni ddichon neb creadur wrthladd ei nerth, i'r hwn y perthyn o gyfiawnder gospi pecladuriaid, a bod yn drugarog wrth y rhai a fyddont wir edifeiriol; Cadw a gwared nyni, yn ostyngedig ni a attolygwn i ti, rhag dwylaw ein gelymion; gostwng eu balchder, gwareiddia eu drygioni, a gwardwydda eu bwriadau; modd y gallom, yn arfogion gan dy amddiffyn di, fod byth yn gadwedig rhag pob perygl, i'th ogoneddu di yr hwn wyt unig roddwr pob buddugoliaeth, trwy haeddiedigaethau dy un Mab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn amser Pla cyffredin, neu Glesyd.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn yn dy lid a anfonaist bla ar dy bobl dy hun yn yr anialwch, oblegid eu gwâr-sythni a'u gwrthryfel yn erbyn Moses ac Aaron; ac hefyd, yn amser y brenhin Dafydd, a leddaist â phla'r nodau ddengmil a thriugeinmil, ac yn y man, gan goffio dy drugaredd, a gedwaist y lleill; Trugarhâ wrthym wir bechaduriaid, a'r rhai yr ymwelir yr awr hon â dirfawr haint a marwol-aeth; fel megis y pryd hwnnw y derbyniaist gymmodaeth, ac y gorchymynaist i'r Angel dinystrïol beidio â chospi, felly bod yn awr yn deilwng genuyt wrthladd oddi wrthym y bla a'r gofidus haint yma; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn Wythnosau y Cyd-goriau, i'w dywedyd bob dydd dros y rhai a fyddant i dderbyn Urddau Cyssegredig.

HOLL-alluog Dduw, ein Tad nefol, yr hwn a brynaist i'th

In the time of War and Tumults.

O Almighty God, King of all kings, and Governour of all things, whose power no creature is able to resist, to whom it belongeth justly to punish sinners, and to be merciful to them that truly repent; Save and deliver us, we humbly beseech thee, from the hands of our enemies; abate their pride, assuage their inalice, and confound their devices; that we, being armed with thy defence, may be preserved evermore from all perils, to glorify thee, who art the only giver of all victory; through the merits of thy only Son, Jesus Christ our Lord. *Amen.*

In the time of any common Plague or Sickness.

O Almighty God, who in thy wrath didst send a plague upon thine own people in the wilderness, for their obstinate rebellion against Moses and Aaron; and also, in the time of king David, didst slay with the plague of Pestilence threescore and ten thousand, and yet remembering thy mercy didst save the rest; Have pity upon us miserable sinners, who now are visited with great sickness and mortality; that like as thou didst then accept of an atonement, and didst command the destroying Angel to cease from punishing, so it may now please thee to withdraw from us this plague and grievous sickness; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

In the Ember Weeks, to be said every day, for those that are to be admitted into Holy Orders.

ALMIGHTY God, our heavenly Father, who hast pur-

Eglwys gyffredinol trwy werthfawr waed dy anwyl Fab; Edrych yn ddarbodus ar yr unrhyw; ac ar hyn o amser cyfarwydda a llywia felly feddyliau dy weision yr Esgobion a Bugeiliaid dy braidd, fel na ddodent ddwyllaw yn ebrwydd ar neb, eithr bod iddynt ddewis yn ffyddlon ac yn bwyllog rai cymmwys i wasanaethu yn sanctaidd Weinidogaeth dy Eglwys. A dyro dy ras a'th fendith nesol i'r sawl a urddir i bob swyddogaeth sancteiddlan; fel y bo iddynt trwy eu buchedd a'u hathrawiaeth osod allan dy ogoniant di, a hyfforddio iachawdriaeth pawb oll; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Neu hon.

HOLL-alluog Dduw, rhoddwr pob dawn daionus, yr hwn o'th ddwyfol ddarbodaeth a osodaist amryw Raddau yn dy Eglwys; Ni yn ufudd a attolygwn i ti roddi dy ras i'r sawl oll a alwer i bob Swydd a Gweinyddiaeth yn yr unrhyw; ac felly cyflawna hwynt a'th wir Athrawiaeth, a chynnysgaedda hwynt a diniweidrwydd buchedd, fel y wasanaethont yn ffyddlon ger dy fron, i ogoniant yr ddiirfawr Enw, ac er les i'th Eglwys sanctaidd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Gweddi a ellir ei dywedyd ar ol pob un o'r rhai o'r blaen.*

O Dduw, yr hwn biau o naturiaeth a phriodokleib drugarhau yn wastad a maddeu, derbyn ein hufudd weddiau; ac er ein bod ni yn rhwym gan gaethiwed cadwynau ein pechodau, er hynny dattoder ni gan dosturi dy fawr drugaredd, er anrhydedd Iesu Grist ein Cysryngwr a'n Dadleuwr. Amen.

chased to thyself an universal Church by the precious blood of thy dear Son; Mercifully look upon the same, and at this time so guide and govern the minds of thy servants the Bishops and Pastors of thy flock; that they may lay hands suddenly on no man, but faithfully and wisely make choice of fit persons to serve in the sacred Ministry of thy Church. And to those which shall be ordained to any holy function give thy grace and heavenly benediction; that both by their life and doctrine they may set forth thy glory and set forward the salvation of all men; through Jesus Christ our Lord. Amen.

Or this.

ALmighty God, the giver of all good gifts, who of thy divine providence hast appointed divers Orders in thy Church; Give thy grace, we humbly beseech thee, to all those who are to be called to any office and administration in the same; and so replenish them with the truth of thy doctrine, and endure them with innocency of life, that they may faithfully serve before thee, to the glory of thy great Name, and the benefit of thy holy Church; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *A Prayer that may be said after any of the former.*

O God, whose nature and property is ever to have mercy and to forgive, receive our humble petitions; and though we be tied and bound with the chain of our sins, yet let the pitifulness of thy great mercy loose us; for the honour of Jesus Christ, our Mediator and Advocate. Amen.

¶ *Gweddi dros Oruchel Lys y Parliament, i'w dywedyd tra byddont yn eistedd.*

O Dduw grasusaf, yn ufudd attolygwn i ti, megis dros y Deyrnas hon yn gyffredinol, felly yn enwedig dros yr Uchel Lys Parliament, ymgynlledig yr awrhon dan ein duwiolaf a'n grasusaf Frenhin; Deilyngu o honot lywio a llwyddo eu holl ymgynghoriadau er dyrchafiad i'th Ogoniant, er daioni i'th Eglwys, ac er diogelwch, anrhydedd, a llwyddiant i'n Brenhin a'i Arglwyddiaethau; trwy eu llafur hwy felly trefner a gwastattâer pob peth ar y sail oreu a chadarnaf, fel y bo heddwch a dedwyddwch, gwirionedd a chyfiawnder, ffydd a duwioldeb, yn sefydlog yn ein plith trwy'r holl genhedlaethau. Hyn, a phob peth arall anghenraid iddynt hwy, i ni, ac i'th Eglwys oll, yr ym yn ostyngedig yn eu herfyn yn Enw a Chyfrngod Iesu Grist ein Harglwydd a'n Hiachawdwr bendigedig. Amen.

¶ *Colect neu Weddi dros bob Cystwr o ddynion, i'w harfer pan na bo osodedig dywedyd y Litani.*

O Arglwydd, Creawdwr a Cheidwad pob rhyw ddyn, yn ostyngedig attolygwn i ti dros bob cystwr a gradd o ddynion, ar fod yn wiu gennynt hyspysu iddynt dy ffyrdd, dy iachawdriaeth i'r holl genhedloedd. Yn bennaf erfyniwn arnat dros lwyddiannus gyflwr yr Eglwys Gatholig; fel, gan gael ei harwain a'i llywio gan dy Yspryd grasusol, y casto pawb yn eu professu ac yn eu galw eu hunain yn Cristionogion, eu tywys ar hyd ffordd y gwirionedd, a chynnal y ffydd mewn undeb

¶ *A Prayer for the High Court of Parliament, to be read during their Session.*

MOST gracious God, we humbly beseech thee, as for this Kingdom in general, so especially for the High Court of Parliament, under our most religious and gracious King at this time assembled: That thou wouldst be pleased to direct and prosper all their consultations to the advancement of thy glory, the good of thy Church, the safety, honour, and welfare of our Sovereign, and his Dominions; that all things may be so ordered and settled by their endeavours, upon the best and surest foundations, that peace and happiness, truth and justice, religion and piety, may be established among us for all generations. These and all other necessities, for them, for us, and thy whole Church, we humbly beg in the Name and Mediation of Jesus Christ our most blessed Lord and Saviour. Amen.

¶ *A Collect or Prayer for all Conditions of men, to be used at such times when the Litany is not appointed to be said.*

O God, the Creator and Preserver of all mankind, we humbly beseech thee for all sorts and conditions of men; that thou wouldst be pleased to make thy ways known unto them, thy saving health unto all nations. More especially, we pray for the good estate of the Catholick Church; that it may be so guided and governed by thy good Spirit, that all who profess and call themselves Christians may be led into the way of truth, and hold the faith in unity of

yspryd, rhwymyn tangnefedd, ac uniondeb buchedd. Yn ddiweddaf, ni a orchymynwn i' th dadol amgeledd y rhai oll a gystuddir mewn un modd, neu sydd yn gyfyng arnynt mewn meddwl, corph, neu ystâd ;

* Hyn a dydd-weddir pan ddyrnir y Weddïau y Grynulleidfa. [** yn enwedig y sawl dros ba rai y dymunir ein gweddïau,*] rhyngu bodd i ti eu diddanu a'u cym-morth yn ol angenrheidiau pob un ; gan roddi iddynt amynedd dan eu dioddefiadau, a dedwyddol ymwared o'u holl gystuddiau. A hyn a erfyniwn er mwyn Iesu Grist. *Amen.*

spirit, in the bond of peace, and in righteousness of life. Finally, we commend to thy fatherly goodness all those, who are any ways afflicted, or distressed, in mind, body, or estate ; [** especially those for whom our prayers are desired,*] that it may please thee to comfort and relieve them, according to their several necessities, giving them patience under their sufferings, and a happy issue out of all their afflictions. And this we beg for Jesus Christ his sake. *Amen.*

FFURFIAU O DALU DIOLCH.

¶ *Diolch cyffredinol.*

HOLL-alluog Dduw, Tad yr holl drugareddau, yr ydym ni dy weision annheilwng yn rhoddi i ti ddiolch gostyng-eiddiaf a ffyddlonaf am dy holl ddaioni a' th drugareddau i ni, ac i bob dyn ; [** yn arbennig i'r rhai y sydd yr awr hon yn ewyllysio offrymmu i' eu mol-iannau a'u diolch am y tosturi a ryglyddaist iddynt yn ddiweddar.*] Ni a' th fendithiwn am ein creadigaeth, am ein cadwraeth, ac am holl fendithion y bywyd hwn ; eithr uwch law pob dim, am dy anfeidrol gariad ym mhrynedig-aeth y byd trwy ein Harglwydd Iesu Grist ; am foddion gras, ac am obaith gogoniant. Ac ni a attolygwn i ti roddi i ni y cyfryw ddwys ac iawn ymsyniad ar dy holl drugareddau, fel y bo 'n calonnau yn ddiffuant yn ddi-olchgar ; ac fel y mynegom dy foliant, nid a'n gwefusau yn unig, eithr yn ein bucheddau ;

¶ *A General Thanksgiving.*
ALMIGHTY God, Father of all mercies, we thine unworthy servants do give thee, most humble and hearty thanks for all thy goodness and loving-kindness to us, and to all men ; [** particularly to those who desire now to offer up their praises and thank-givings for thy late mercies vouchsafed unto them.*] We bless thee for our creation, preservation, and all the blessings of this life ; but above all, for thine inestimable love in the redemption of the world by our Lord Jesus Christ ; for the means of grace, and for the hope of glory. And, we beseech thee, give us that due sense of all thy mercies, that our hearts may be unfeignedly thankful, and that we shew forth thy praise, not only with our lips, but in our lives ; by giving up ourselves to thy service, and by walking before thee

trwy ymroddi i' th wasanaeth, a thrwy rodio ger dy fron mewn sancteiddrwydd ac uniondeb dros ein holl ddyddiau ; trwy Iesu Grist ein Harglwydd, i'r hwn gyd â thydi a'r Yspryd Glân, bydded yr holl anrhydedd a'r gogoniant, byth bythoedd. *Amen.*

in holiness and righteousness all our days ; through Jesus Christ our Lord, to whom with thee and the Holy Ghost be all honour and glory, world without end. *Amen.*

Am gael Gwlaw.

O Dduw, ein Tad nefol, yr hwn drwy dy rasol raglun-iaeth wyt yn peri i'r gwlaw cynnar a'r diweddar ddisgyn ar y ddaear, fel y dygo ffrwyth er mwyniant dyn ; Yr ydym ni yn rhoi i ti ostyngedig ddiolch, fod yn wiw gennyt, wrth ein dirfawr anghenraid, ddanfôn i ni o'r diwedd wlaw hyfryd ar dy etiffediaeth, a'i hireiddio pan oedd sech ; i'n mawr dddidanwch ni dy weision anwiw, ac i ogoniant dy sanctaidd Enw ; trwy dy drugareddau yn Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

For Rain.

O God our heavenly Father, who by thy gracious providence dost cause the former and the latter rain to descend upon the earth, that it may bring forth fruit for the use of man ; We give thee humble thanks that it hath pleased thee, in our great necessity, to send us at the last a joyful rain upon thine inheritance, and to refresh it when it was dry, to the great comfort of us thy unworthy servants, and to the glory of thy holy Name ; through thy mercies in Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Am Dywydd teg.

O Arglwydd Dduw, yr hwn yn gyfiawn a'n darostyng-aist ni trwy dy ddiweddar bla o wlaw a dyfroedd anghymhedrol, ac yn dy drugaredd a gymhorth-aist ac a ddiendenaist ein heneidiau trwy y tymhoraidd a'r bendig-edig gyfnewid yma ar dywydd ; Nyni a foliannwn ac a ogoneddwn dy sanctaidd Enw am dy drugaredd hon ; ac a ddatganwn byth dy dosturi o genhedlaeth i genhedlaeth ; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

For fair Weather.

O Lord God, who hast justly humbled us by thy late plague of immoderate rain and waters, and in thy mercy hast relieved and comforted our souls by this seasonable and blessed change of weather ; We praise and glorify thy holy Name for this thy mercy, and will always declare thy loving-kindness from generation to generation ; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Am Helaethrwydd.

O Drugarocaf Dad, yr hwn o' th raslon ddaioni a wrandewaist ddirifol Weddïau dy Eglwys, ac a droaist ein prinder ni a'n drudaniaeth yn rhad ac yn helaethrwydd ; Yr ydym ni rhoi i ti ostyngedig ddiolch am dy ragorol haelioni

For Plenty.

O Most merciful Father, who of thy gracious goodness hast heard the devout prayers of thy Church, and turned our dearth and scarcity into cheapness and plenty ; We give thee humble thanks for this thy special bounty ; beseeching thee to

yma gan attolygu i ti barhâu dy garedigrwydd tu ag attom, fel y rhoddo ein tir i ni ei ffrwythau toreithiog, i'th ogoniant di a'n diddanwch ninnau; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Am Heddwch ac Ymwared oddi wrth ein Gelynyon.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn wyt gadarn dŵr amddiffynfa i'th weision rhag wyneb eu gelynyon; Yr ydym ni yn rhoddi i ti foliant a diolch am ein hymwared ni oddi wrth y mawr a'r amlwg beryglon oedd yn ein hamgylchu: Yr ydym ni yn cydnabod mai dy ddaioni di yw, na'n rhoddwyd ni i fynu yn ysglyfaeth iddynt lhw; gan attolygu i ti yn wastadol barhâu dy gyfryw d'ugareddau tu ag attom, fel y gwypo'r holl fyd mai tydi yw ein Hachubwr a'n cadarn Waredwr ni; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Am adferu Heddwch cyffredinol Gartref.

Y Tragywyddol Dduw, ein Tad nefol, yr hwn yn unig wyt yn gwneuthur i ddynion fod yn unfryd mewn tŷ, ac yn gostegu cynddeiriogrwydd pobl angerddol ac afreolus; Ni a fendithiwn dy Enw sanctaidd, am fod yn wiw gennynt lonyddu y cythrwff terfysgus a gyffrowyd yn ddiweddar yn ein plith; ac yn ostyngedig yr attolygwn i ti ganiattâu i bawb o honom ras, i rodio o hyn allan yn ufudd i'th orchymynion sanctaidd; a chan fyw mewn buchedd lonydd a heddychol ym mhob duwioldeb a gonestrwydd, i offrymmu yn ddbaid i ti ein haberth o foliant a diolchgarwch am dy drugareddau hyn tu ag attom; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

continue thy loving-kindness unto us, that our land may yield us her fruits of increase, to thy glory and our comfort; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For Peace and Deliverance from our Enemies.

O Almighty God, who art a strong tower of defence unto thy servants against the face of their enemies; We yield thee praise and thanksgiving for our deliverance from those great and apparent dangers wherewith we were compassed: We acknowledge it thy goodness that we were not delivered over as a prey unto them; beseeching thee still to continue such thy mercies towards us, that all the world may know that thou art our Saviour and mighty Deliverer; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For restoring Publick Peace at Home.

O Eternal God, our heavenly Father, who alone makest men to be of one mind in a house, and stillest the outrage of a violent and unruly people; We bless thy holy Name, that it hath pleased thee to appease the seditious tumults which have been lately raised up amongst us; most humbly beseeching thee to grant to all of us grace, that we may henceforth obediently walk in thy holy commandments; and, leading a quiet and peaceable life in all godliness and honesty, may continually offer unto thee our sacrifice of praise and thanksgiving for these thy mercies towards us; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Am Ymwared oddi wrth Bla y Nodau, neu neb rhyw Glesyd arall.

For Deliverance from the Plague, or other common Sickness.

O Arglwydd Dduw, yr hwn a'u harchollaist ni am ein pechodau, ac a'n difeist am ein hanwireddau, trwy dy ddiweddar ymweliad gorthwrwm ac ofnadwy; ac etto ynghanol dy farnedigaethau a gofaist dy drugaredd, ac a achubaist ein heneidiau allan o safn angau; Yr ydym ni yn offrwim i'th dadol ddaioni ein hunain, ein heneidiau, a'n cyrph, y rhai a waredaist ti, i fod yn aberth bywiol i ti; gan foliannu a mawrygu yn wastadol dy drugareddau ynghanol dy Eglwys; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Neu hon.

YR ydym ni yn ostyngedig yn cyfaddef ger dy fron di, O drugaroccaf Dad, y gallasai yr holl gospedigaethau a fygythir yn dy gyfraith, yn gyfiawn ddisgyn arnom ni, o herwydd ein haml droseddau a chaledwch ein calonnau. Etto, gan fod yn wiw gennynt, o'th dyner drugaredd, ar ein gwan a'n hannheilwng ymddarostyngiad ni, esmwythâu y bla niweidiol, a'r hon yn ddiweddar y'n cystuddiwyd yn ddirfawr, ac adferu llef gorfoledd ac iechyd yn ein cyfanneddau; yr ydym ni yn offrwim i'th Ddwyfol Fawredd, aberth moliant a diolch, gan glodfori a mawrygu dy ogoneddus Enw, o herwydd dy amgeledd a'th rag-ddarbodacth drosom; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

O Lord God, who hast wounded us for our sins, and consumed us for our transgressions, by thy late heavy and dreadful visitation; and now, in the midst of judgement remembering mercy, hast redeemed our souls from the jaws of death; We offer unto thy fatherly goodness ourselves, our souls and bodies which thou hast delivered, to be a living sacrifice unto thee, always praising and magnifying thy mercies in the midst of thy Church; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Or this.

WE humbly acknowledge before thee, O most merciful Father, that all the punishments which are threatened in thy law might justly have fallen upon us, by reason of our manifold transgressions and hardness of heart: Yet seeing it hath pleased thee of thy tender mercy, upon our weak and unworthy humiliation, to assuage the contagious sickness wherewith we lately have been sore afflicted, and to restore the voice of joy and health into our dwellings; We offer unto thy Divine Majesty the sacrifice of praise and thanksgiving, lauding and magnifying thy glorious Name for such thy preservation and providence over us; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

COLECTAU, EPISTOLAU, A'R EFANGYLAU,

A ARFERIR TRWY'R FLWYDDYN.

¶ *Nodwch, Am y Colect a osodir i bob Sul, neu Wyl y bo iddi Nos-wyl neu Ucher-wyl, y dywedir ef ar y Gwasanaeth Prydihawmol ar y Nos-wyl.*

*Y Sul cyntaf yn Adfent.**Y Colect.*

HOLL-alluog Dduw, dyro i ni ras i ymwrthod â gweithredoedd y tywyllwch, ac i wisgo arfau y goleuni, yn awr yn amser y bywyd marwol hwn, pryd y daeth dy Fab Iesu Grist i ynwelod â ni mewn mawr ostyng-eiddrwydd; fel y byddo i ni yn y dydd diweddaf, pan ddelo efe drachefn yn ei ongeddus Fawredd i farnu byw a meirw, gyfodi i'r bywyd anfarwol drwyddo ef, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu awr â thi a'r Yspryd Glân, yr awr hon ac yn dragywydd. *Amen.*

¶ *Y Colect hwn a ddywedir beunydd gyd â'r Colectau eraill yn Adfent, hyd Nos Nadolig.*

Yr Epistol. Rhuf. xiii. 8.

NA fyddwch yn nyled neb o ddim, ond o garu bawb eich gilydd: canys yr hwn sydd yn caru arall a gyflawnodd y gyfraith. Canys hyn, Na odineba, Na ladd, Na ladratta, Na ddwg gam-dystiolaeth, Na thrachwanta; ac od oes un gorchymyn arall, y mae wedi ei gynnwys yn gryno yn yr ymadrodd hwn, Câr dy gymmydog fel ti dy hun. Cariad ni wna ddrwg i'w gymmydog: am hynny cyflawnder y gyfraith yw cariad. A hyn, gan wybod yr amser, ei bod hi weithian yn bryd i ni i ddeffroi o gysgu: canys yr awr hon y mae ein hiachawdwriaeth ni yn nês nâ phan gredasom. Y nos a

*The first Sunday in Advent.**The Collect.*

ALMIGHTY God, give us grace that we may cast away the works of darkness, and put upon us the armour of light, now in the time of this mortal life, in which thy Son Jesus Christ came to visit us in great humility; that in the last day, when he shall come again in his glorious Majesty to judge both the quick and dead, we may rise to the life immortal, through him who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, now and ever. *Amen.*

¶ *This Collect is to be repeated every day, with the other Collects in Advent, until Christmas Eve.*

The Epistle. Rom. xiii. 8.

OWE no man any thing, but to love one another: for he that loveth another hath fulfilled the law. For this, Thou shalt not commit adultery, Thou shalt not kill, Thou shalt not steal, Thou shalt not bear false witness, Thou shalt not covet; and if there be any other commandment, it is briefly comprehended in this saying, namely, Thou shalt love thy neighbour as thyself. Love worketh no ill to his neighbour; therefore love is the fulfilling of the law. And that, knowing the time, that now it is high time to awake out of sleep: for now is our salvation nearer than when

Y Sul cyntaf yn Adfent.

gerddodd ym mhell, a'r dydd a nesaodd: am hynny bwriwn oddi wrthym weithredoedd y tywyllwch, a gwisgwn arfau y goleuni. Rhodiwn yn weddus, megis wrth liw dydd; nid mewn cyfeddach a meddwdod, nid mewn cyd-orwedd ac anlladrwydd, nid mewn cynnen a chynfigen. Eithr gwisgwch am danoch yr Arglwydd Iesu Grist, ac na wnewch ragddarbot dros y cnawd, er mwyn cyflawni ei chwantau ef.

Yr Efengyl. St. Matth. xxi. 1.

APhan ddaethant yn gyfagos i Jerusalem, a'u dyfod hwy i Bethphage, i fynydd yr Olewýdd, yna yr anfonodd yr Iesu ddau ddisgybl, gan ddywedyd wrthynt, Ewch i'r pentref sydd ar eich cyfer; ac yn y man chwí a gewch asen yn rhwym, ac ebol gyd â hi; gollyngwch hwynt, a dygwch attaf fi. Ac os dywed neb ddim wrthyich, dywedwch, Y mae'n rhaid i'r Arglwydd wrthynt; ac yn y man efe a'u denfyn hwynt. A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedasad irwy'r prophwyd, yn dywedyd, Dywedwch i ferch Sion, Wele, dy Frenhin yn dyfod i ti, yn addfwyn, ac yn eistedd ar asyn, ac ebol llwdn asyn arferol a'r iau. Y disgyblion a aethant, ac a wnaethant fel y gorchymynasai'r Iesu iddynt. A hwy a ddygasant yr asen a'r ebol, ac a dddasant eu dillad arnynt, ac a'i gosodasant ef i eistedd ar hynny. A thyrfa ddifawr a daenasant eu dillad ar y ffordd; eraill a dorrasant gangau o'r gwýdd, ac a'u taenasant ar hýd y ffordd. A'r torfeydd, y rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ol, a leasant, gan ddywedyd, Hosanna i Fab Dafydd; Bendigedig yw'r hwn sydd yn dyfod yn Enw'r Arglwydd: Hosanna yn y

we believed. The night is far spent, the day is at hand; let us therefore cast off the works of darkness, and let us put on the armour of light. Let us walk honestly as in the day; not in rioting and drunkenness, not in chambering and wantonness, not in strife and envying. But put ye on the Lord Jesus Christ, and make not provision for the flesh, to fulfil the lusts thereof.

The Gospel. St. Matth. xxi. 1.

WHEN they drew nigh unto Jerusalem, and were come to Bethphage, unto the mount of Olives, then sent Jesus two disciples, saying unto them, Go into the village over against you, and straightway ye shall find an ass tied, and a colt with her: loose them, and bring them unto me. And if any man say ought unto you, ye shall say, The Lord hath need of them; and straightway he will send them. All this was done, that it might be fulfilled which was spoken by the Prophet, saying, Tell ye the daughter of Sion, Behold, thy King cometh unto thee, meek, and sitting upon an ass, and a colt the foal of an ass. And the disciples went, and did as Jesus commanded them; and brought the ass, and the colt, and put on them their clothes, and they set him thereon. And a very great multitude spread their garments in the way; others cut down branches from the trees, and strawed them in the way. And the multitudes that went before, and that followed, cried, saying, Hosanna to the Son of David; Blessed is he that cometh in the Name of the Lord; Hosanna in the highest. And when he was come into Jeru-

goruchafion. Ac wedi ei ddyfod ef i mewn i Jerusalem, y ddinas oll a gynhyrfodd, gan ddywedyd, Pwy yw hwn? A'r torfeydd a ddywedasant, Hwn yw Iesu y Prophwyd o Nazareth yn Galilea. A'r Iesu a aeth i mewn i deml Dduw, ac a dafodd allan bawb a'r oedd yn gwerthu ac yn prynu yn y deml, ac a ddywedyd i lawr fyrdau a newidwyr arian, a chadeiriau y rhai oedd yn gwerthu colommennod; ac efe a ddywedodd wrthynt, Ysgrifenydwyd, Tŷ gweddi y gelwir fy nhŷ i; eithr chwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron.

Yr ail Sul yn Adfent.

Y Collect.

Y Gwynfydedig Arglwydd, yr hwn a beraist fod yr holl Ysgrifthyrau Lân yn ysgrifenedig er mwyn ein hiathrawiaeth a'n haddysg ni; Caniattâ fod i ni yn y cyfryw fodd ei gwranddo, ei darllain, ei chwilio, a'i dysgu, ac i'n mewn i mwynhâu; fel, trwy amynedd a diddanwch dy gyssegredig Air, y cofseidiom ac yr ymgynhaliom yn wastadol wrth fendigaidd o baith y bywyd tragwyddoll, yr hwn a roddaist i ni yn ein Hiachawdwr Iesu Grist. Amen.

Yr Epistol. Rhuf. xv. 4.

PA bethau bynnag a ysgrifenydwyd o'r blaen, er addysg i ni yr ysgrifenydwyd hwynt; fel, trwy amynedd a diddanwch yr ysgrifthyrau, y gallm gael gobaiith. A Duw yr amynedd a'r diddanwch a roddo i chi synied yr un peth tu ag at eich gilydd, yn ol Crist Iesu: fel y galloch yn unfryd, o un genau, ogoneddu Duw, a Thad ein Harglwydd Iesu Grist. O herwydd paham derbyniwch eich gilydd, megis ag y derbyniodd Crist ninnau i ogoniant Duw. Ac yr wyf yn

salem all the city was moved, saying, Who is this? And the multitude said, This is Jesus the Prophet of Nazareth of Galilee. And Jesus went into the temple of God, and cast out all them that sold and bought in the temple; and overthrew the tables of the money-changers, and the seats of them that sold doves; and said unto them, It is written, My house shall be called the house of prayer; but ye have made it a den of thieves.

The second Sunday in Advent.

The Collect.

BLESSED Lord, who hast caused all holy Scriptures to be written for our learning; Grant that we may in such wise hear them, read, mark, learn, and inwardly digest them, that by patience, and comfort of thy holy Word, we may embrace, and ever hold fast the blessed hope of everlasting life, which thou hast given us in our Saviour Jesus Christ. Amen.

The Epistle. Rom. xv. 4.

WHATSOEVER things were written aforetime, were written for our learning; that we through patience, and comfort of the Scriptures, might have hope. Now the God of patience and consolation grant you to be like-minded one towards another, according to Christ Jesus: that ye may with one mind, and one mouth, glorify God, even the Father of our Lord Jesus Christ. Wherefore receive ye one another, as Christ also received us, to the

dywedyd, wneuthur Iesu Grist yn weinidog i'r enwaediad, er mwyn gwirionedd Duw, er mwyn cadarnhau yr addeiwidion a wnaethpwyd i'r tadau: ac fel y byddai i'r Cenhedloedd ogoneddu Duw am ei drugaredd; fel y mae yn ysgrifenedig, Am hyn y cyffesaf i ti ym mhllith y Cenhedloedd, ac y canaf i'th enw. A thrachefn y mae yn dywedyd, Ymlawen-hewch, Cenhedloedd, gyd a'i bobl ef. A thrachefn, Molwch yr Arglwydd, yr holl Cenhedloedd; a chlodforwch ef, yr holl bobloedd. A thrachefn y mae Esaias yn dywedyd, Fe fydd gwreiddyn o Jesse; a'r hwn a gyfyd i lywodraethu'r Cenhedloedd, ynddo ef y gobeithia'r Cenhedloedd. A Duw'r gobaiith a'ch cyflawno o bob llawenydd a thangnefedd gan gredu, fel y cynnyddoch mewn gobaiith, trwy nerth yr Yspryd Glân.

Yr Efengyl. St. Luc xxi. 25.

A Bydd arwyddion yn yr haul, a'r lleuad, a'r ser; ac ar y ddaear ing cenhedloedd, gan gyfyng-gyngor; a'r môr a'r tonnau yn rhuo; a dynion yn llewygu gan ofn, a disgwyl am y pethau sy'n dyfod ar y ddaear: oblegid nerthoedd y nefoedd a ysgydwir. Ac yna y gwelant Fab y dyn yn dyfod mewn cwmml, gyd â gallu a gogoniant mawr. A phan ddechreuo'r pethau hyn ddyfod, edrychwch i fynu, a chodwch eich pennau; canys y mae eich ymwarded yn nesâu. Ac efe a ddywedodd ddammeg iddynt, Edrychwch ar y ffygysbren, a'r holl breniau; pan ddelliant hwy weithian, chwi a welwch ac a wyddoch o honoch eich hunain, fod yr haf yn agos. Felly chwithau, pan weloch y pethau hyn yn digwydd, gwybyddwch fod teyrnas Dduw yn agos. Yn wir medd-

glory of God. Now I say, that Jesus Christ was a minister of the circumcision for the truth of God, to confirm the promises made unto the fathers: And that the Gentiles might glorify God for his mercy; as it is written, For this cause I will confess to thee among the Gentiles, and sing unto thy Name. And again he saith, Rejoice, ye Gentiles, with his people. And again, Praise the Lord, all ye Gentiles, and laud him, all ye people. And again, Esaias saith, There shall be a root of Jesse, and he that shall rise to reign over the Gentiles, in him shall the Gentiles trust. Now the God of hope fill you with all joy and peace in believing, that ye may abound in hope, through the power of the Holy Ghost.

The Gospel. St. Luke xxi. 25.

AND there shall be signs in the sun, and in the moon, and in the stars; and upon the earth distress of nations, with perplexity, the sea and the waves roaring; men's hearts failing them for fear, and for looking after those things which are coming on the earth: for the powers of heaven shall be shaken. And then shall they see the Son of Man coming in a cloud with power and great glory. And when these things begin to come to pass, then look up, and lift up your heads; for your redemption draweth nigh. And he spake to them a parable, Behold the fig-tree, and all the trees; when they now shoot forth, ye see and know of your own selves that summer is now nigh at hand. So likewise ye, when ye see these things come to pass, know ye that the Kingdom of God is nigh at hand.

af i chwi, Nid â yr oes hon heibio, hyd oni ddél y cwbl i ben. Y nef a'r ddaear a ant heibio, ond fy ngeiriau i nid ant heibio ddim.

Y trydydd Sul yn Adfent.

Y Colect.

O Arglwydd Iesu Grist, yr hwn ar dy ddyfodiad cyntaf a anfaist dy genhadwr i barottôï dy ffordd o'th flaen; Caniattâ i weinidogion a goruchwylwyr dy ddirgeledigaethau felly barottôï ac arloesi dy ffordd, gan droi calonnau y rhai anufudd i ddoethineb y cyflawn, fel, ar dy ail ddyfodiad i farnu'r byd, y'n caffer yn bobl gymmeradwy yn dy olwg di, yr hwn wyt yn byw ac yn teyrnasu gyd â'r Tad a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drangc na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. iv. 1.

FELLY cyfrifed dyn nyni, megis gweinidogion i Grist, a goruchwylwyr ar ddirgeledigaethau Duw. Am ben hyn, yr ydys yn disgwyl mewn goruchwylwyr, gael un yn ffyddlon. Eithr gennyf fi bychan iawn yw fy marnu gennych chwi, neu gan farn dyn: ac nid wyf chwaith yn fy marnu fy hun. Canys ni wn i ddim arnaf fy hun: ond yn hyn ni'm cyfiawnhawyd; eithr yr Arglwydd yw yr hwn sydd yn fy marnu. Am hynny na fernwech ddim cyn yr amser, hyd oni ddelo'r Arglwydd, yr hwn a oleua ddirgelion y tywyllwch, ac a eglura fwrïadau y calonnau; ac yna y bydd y glod i bob un gan Dduw.

Yr Efengyl. St. Matth. xi. 2.

A Ioan, pan glybu yn y carchar weithredoedd Crist, wedi danfon dau o'i ddisgyblion, a ddywedodd wrtho, Ai tydi

Verily I say unto you, This generation shall not pass away, till all be fulfilled: heaven and earth shall pass away; but my words shall not pass away.

The third Sunday in Advent.

The Colect.

O Lord Jesu Christ, who at thy first coming didst send thy messenger to prepare thy way before thee; Grant that the ministers and stewards of thy mysteries may likewise so prepare and make ready thy way, by turning the hearts of the disobedient to the wisdom of the just, that at thy second coming to judge the world we may be found an acceptable people in thy sight, who livest and reignest with the Father and the Holy Spirit, ever one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. iv. 1.

LET a man so account of us, as of the ministers of Christ, and stewards of the mysteries of God. Moreover, it is required in stewards, that a man be found faithful. But with me it is a very small thing that I should be judged of you, or of man's judgement: yea, I judge not mine own self. For I know nothing by myself, yet am I not hereby justified; but he that judgeth me is the Lord. Therefore judge nothing before the time, until the Lord come, who both will bring to light the hidden things of darkness, and will make manifest the counsels of the hearts; and then shall every man have praise of God.

The Gospel. St. Matth. xi. 2.

NOW when John had heard in the prison the works of Christ, he sent two of his disciples, and said unto him, Art

yw'r hwn sy'n dyfod? ai un arall yr ydym yn ei ddisgwyl? A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ewch, a mynegwch i Ioan y pethau a glywch ac a welwch. Y mae'r deillion yn gweled eilwaith, a'r cloffion yn rhodio, a'r cleiffion gwahanol wedi eu glanhâu, a'r byddariaid yn clywed; y mae'r meirw yn cyfodi, a'r tlodion yn cael pregethu'r efengyl iddynt. A dedwydd yw'r hwn ni rwystrir ynof fi. Ac a liwy yn myned ymaith, yr Iesu a ddechreuodd ddywedyd wrth y bobloedd am Ioan, Pa beth yr aethoch allan i'r anialwch i edrych am dano? Ai corsen yn ysgwyd gan wÿnt? Eithr pa beth yr aethoch allan i'w weled? Ai dyn wedi ei wisgo â dillad esmwyth? Wele, y rhai sy 'n gwisgo dillad esmwyth, mewn tai brenhinoedd y maent. Eithr pa beth yr aethoch allan i'w weled? Ai prophwyd? Ie, meddaf i chwi, a mwy nâ phrophwyd. Canys hwn ydyw efe am yr hwn yr ysgrifenydwyd, Wele, yr ydwyf fi yn anfon fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a barottoa dy ffordd o'th flaen.

Y pedwerydd Sul yn Adfent.

Y Colect.

DYRCHA, Arglwydd, attolwg i ti, dy gadernid, a thyred i'n plith, ac â mawr nerth cymorth ni; fel gan fod arnom, o herwydd ein pechodau a'n hanwreiddau, ddirfawr luddias a rhwystr i redeg yr yrfa a osodir o'n blaen, y byddo i'th ddaionus rad di a'th drugaredd ein cymorth a'n gwared yn ebrwydd, trwy iawn digonol dy Fab ein Harglwydd: i'r hwn, gyd â thi a'r Yspryd Glân, y byddo anrhydedd a gogoniant, yn oes oesoedd. *Amen.*

thou he that should come, or do we look for another? Jesus answered and said unto them, Go and shew John again those things which ye do hear and see: The blind receive their sight, and the lame walk, the lepers are cleansed, and the deaf hear, the dead are raised up, and the poor have the Gospel preached to them: And blessed is he whosoever shall not be offended in me. And as they departed, Jesus began to say unto the multitudes concerning John, What went ye out into the wilderness to see? a reed shaken with the wind? But what went ye out for to see? a man clothed in soft raiment? behold, they that wear soft clothing are in kings' houses. But what went ye out for to see? a prophet? yea, I say unto you, and more than a prophet. For this is he of whom it is written, Behold, I send my messenger before thy face, which shall prepare thy way before thee.

The fourth Sunday in Advent.

The Colect.

O Lord, raise up (we pray thee) thy power, and come among us, and with great might succour us; that whereas, through our sins and wickedness, we are sore let and hindered in running the race that is set before us, thy bountiful grace and mercy may speedily help and deliver us; through the satisfaction of thy Son our Lord, to whom with thee and the Holy Ghost be honour and glory, world without end. *Amen.*

Yr Epistol. Phil. iv. 4.

LAWENHEWCH yn yr Arglwydd yn wastadol; a thrachefn meddaf, Liawenhewch. Bydded eich arafwch yn hyspys i bob dyn. Y mae'r Arglwydd yn agos. Na ofelwch am ddim: eithr ym mhob peth mew'n gweddi ac ymbil, gyd â dïolchgarwch, gwneler eich deisyfiadau chwi yn hyspys ger bron Duw. A thangnefedd Dduw, yr hwn sydd uwch law pob deall, a geidw eich calonau a'ch meddyliau yng Nghrist Iesu.

Yr Efyngyl. St. Ioan i. 19.

HON yw tystiolaeth Ioan, pan anfonodd yr Iuddewon o Jerusalem, Offeiriaid a Lefaid i ofyn iddo, Pwy wyt ti? Ac efe a gyffesodd, ac ni walodd; a chyffesodd, Nid myfi yw'r Crist. A hwy a ofynasant iddo, Beth ynte? Ai Elias wyt ti? Yntau a ddywedodd, Nag é. Ai'r Prophwyd wyt ti? Ac efe a atebodd, Nag é. Yna y dywedasant wrtho, Pwy wyt ti? fel y rhoddom ateb i'r rhai a'n danfonodd. Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd am danat dy hun? Eb efe, Myfi yw llef un yn gwaeddi yn y diffaethwch, Uniawnwch ffordd yr Arglwydd; fel y dywedodd Esay y prophwyd. A'r rhai a anfonasid oedd o'r Phariseaid. A hwy a ofynasant iddo, ac a ddywedasant wrtho, Paham gan hynny yr wyt ti yn bedyddio, onid ydwyt ti na'r Crist, nac Elias, na'r Prophwyd? Ioan a atebodd iddynt, gan ddywedyd, Myfi sydd yn bedyddio â dwf; ond y mae un yn sefyll yn eich plith chwi, yr hwn nid adwaenoch chwi: Efe yw'r hwn sydd yn dyfod ar fy ol i, yr hwn a aeth o'm blaen i; yr hwn nid ydwyf fi deilwng i ddatod carrai ei esgid. Y pethau hyn a wnaethpwyd yn Bethabara, y tu hwnt

The Epistle. Phil. iv. 4.

REJOICE in the Lord alway, and again I say, Rejoice. Let your moderation be known unto all men. The Lord is at hand. Be careful for nothing: but in every thing, by prayer and supplication with thanksgiving, let your requests be made known unto God. And the peace of God, which passeth all understanding, shall keep your hearts and minds through Christ Jesus.

The Gospel. St. John i. 19.

THIS is the record of John, when the Jews sent Priests and Levites from Jerusalem to ask him, Who art thou? And he confessed, and denied not; but confessed, I am not the Christ. And they asked him, What then? Art thou Elias? And he saith, I am not. Art thou that Prophet? And he answered, No. Then said they unto him, Who art thou? that we may give an answer to them that sent us. What saiest thou of thyself? He said, I am the voice of one crying in the wilderness, Make straight the way of the Lord, as said the prophet Esaias. And they which were sent were of the Pharisees. And they asked him, and said unto him, Why baptizest thou then, if thou be not that Christ, nor Elias, neither that Prophet? John answered them, saying, I baptize with water: but there standeth one among you, whom ye know not: He it is who coming after me is preferred before me, whose shoe's latchet I am not worthy to unloose. These things were done in Bethabara

i'r Iorddonen, lle yr oedd Ioan yn bedyddio.

Genedigaeth ein Harghwydd, neu Dydd Nadolig Crist.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddaist i ni dy unig-anedig Fab i gymmyrd ein banian arno, i'w eni ar gyfenw i'r amser yma o Forwyn bur; Caniattâ i ni, gan fod wedi ein had-genedlu, a'n gwneuthur yn blant i ti trwy fabwys a rhad, beunydd ymadnewyddu trwy dy Lân Yspryd, trwy yr unrhyw ein Harghwydd Iesu Grist, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi, a'r unrhyw Yspryd, byth yn un Duw, yn oes oes-odd. Amen.

Yr Epistol. Heb. i. 1.

DUW, wedi iddo lefaru lawer gwaith, a llawer modd, gynt wrth y tadau trwy y prophwydi, yn y dyddiau diweddaf hyn a lefarodd wrthym ni yn ei Fab; yr hwn a wnaeth efe yn etifedd pob peth, trwy'r hwn hefyd y gwnaeth efe y bydoedd. Yr hwn, ac efe yn ddisgleirdeb ei ogoniant ef, ac yn wir lun ei berson ef, ac yn cynnal pob peth trwy air ei nerth, wedi puro ein pechodau ni trwyddo ef ei hun, a eisteddodd ar ddeheuulaw ymawredd, yn y goruwch-leoedd: wedi ei wneuthur o hynny yn well na'r angylion, o gymmaint ag yr etifeddodd efe enw mwy rhagorol nâ hwynt-hwy. Canys wrth bwy o'r angylion y dywedodd efe un amser, Fy Mab ydwyt ti; myfi heddyw a'th genhedlais di? A thrachefn, Myfi a fyddaf iddo ef yn Dad, ac efe a fydd i mi yn Fab? A thrachefn, pan yw yn dwn y cyntaf-anedig i'r byd, y mae yn dywedyd, Ac addoled holl angylion Duw ef. Ac am

beyond Jordan, where John was baptizing.

The Nativity of our Lord, or the Birth-day of CHRIST, commonly called Christmas-day.

The Collect.

ALmighty God, who hast given us thy only-begotten Son to take our nature upon him, and as at this time to be born of a pure Virgin; Grant that we being regenerate, and made thy children by adoption and grace, may daily be renewed by thy Holy Spirit; through the same our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the same Spirit, ever one God, world without end. Amen.

The Epistle. Heb. i. 1.

GOD, who at sundry times and in divers manners spake in time past unto the fathers by the prophets, hath in these last days spoken unto us by his Son, whom he hath appointed heir of all things, by whom also he made the worlds; who being the brightness of his glory, and the express image of his person, and upholding all things by the word of his power, when he had by himself purged our sins, sat down on the right hand of the Majesty on high; being made so much better than the angels, as he hath by inheritance obtained a more excellent name than they. For unto which of the angels said he at any time, Thou art my Son, this day have I begotten thee? And again, I will be to him a Father, and he shall be to me a Son? And again, when he bringeth in the first-begotten into the world, he saith, And let all the angels of God wor-

yr angylion y mae yn dywedyd, Yr hwn sydd yn gwneuthur ei angylion yn ysprydion, a'i weinidogion yu ffam dân. Ond wrth y Mab, Dy orseddfaingc di, O Dduw, sydd yn oes oesoedd; teyrn-wialen uniondeb yw teyrnwialen dy deyrnas di. Ti a geraist gyflawnder, ac a gaseaist anwiredd; am hynny yth eneiiodd Duw, sef dy Dduw di, âg olew gorfoledd tu hwnt i' th gyfeillion. Ac, Tydi yn y dechreuad, Arglwydd, a sylfaenaist y ddaear; a gwaith dy ddwyllaw di yw y nefoedd. Hwyt-hwy a ddarfuddant; ond tydi sydd yn parhâu: a hwyt-hwy oll fel dilledyn a heneiddiant; ac megis gwisg y plygi di hwyt, a hwy a newidir: ond tydi yr un ydwyt, a' th flynyddoedd ni phallant.

Yr Efyngyl. St. Ioan i. 1.

YN y dechreuad yr oedd y Gair, a'r Gair oedd gyd â Duw, a Duw oedd y Gair. Hwn oedd yn y dechreuad gyd â Duw. Trwyddo ef y gwnaethpwyd pob peth; ac hebdo ef ni wnaethpwyd dim a'r a wnaethpwyd. Ynddo ef yr oedd bywyd, a'r bywyd oedd oleuni dynion. A'r goleuni sydd yn llewyrchu yn y tywyllwch, a'r tywyllwch nid oedd yn ei amgyffred. Yr ydoedd gwr wedi ei anfon oddi wrth Dduw, a'i enw Ioan. Hwn a ddaeth yn dystiolaeth, fel y dystiolaethai am y goleuni, fel y credai pawb trwyddo ef. Nid efe oedd y goleuni, eithr efe a anfonasid fel y dystiolaethai am y goleuni. Hwn ydoedd y gwir oleuni, yr hwn sydd yn goleuo pob dyn a'r y sydd yn dyfod i'r byd. Yn y byd yr oedd efe, a'r byd a wnaethpwyd trwyddo ef; a'r byd nid adnabu ef. At ei eiddo ei hun y daeth, a'r eiddo ei hun ni dderbyniasant ef. Ond

ship him. And of the angels he saith, Who maketh his angels spirits, and his ministers a flame of fire. But unto the Son he saith, Thy throne, O God, is for ever and ever; a sceptre of righteousness is the sceptre of thy kingdom: Thou hast loved righteousness, and hated iniquity; therefore God, even thy God, hath anointed thee with the oil of gladness above thy fellows. And, Thou, Lord, in the beginning hast laid the foundation of the earth; and the heavens are the works of thine hands: they shall perish, but thou remainest; and they all shall wax old as doth a garment; and as a vesture shalt thou fold them up, and they shall be changed; but thou art the same, and thy years shall not fail.

The Gospel. St. John i. 1.

IN the beginning was the Word, and the Word was with God, and the Word was God. The same was in the beginning with God. All things were made by him; and without him was not any thing made that was made. In him was life, and the life was the light of men. And the light shineth in darkness, and the darkness comprehended it not. There was a man sent from God, whose name was John. The same came for a witness, to bear witness of the light, that all men through him might believe. He was not that light, but was sent to bear witness of that light. That was the true light, which lighteth every man that cometh into the world. He was in the world, and the world was made by him, and the world knew him not. He came unto his own, and his own received him not. But as

cynnifer ag a i derbyniasant ef, efe a roddes iddynt allu i fod yn feibion i Dduw, sef i'r sawl y gredant yn ei Enw ef: y rhai ni aned o waed, nac o ewylls y cnaud, nac o ewylls gwr, eithr o Dduw. A'r Gair a wnaethpwyd yn gnawd, ac a drigodd yn ein plith ni (ac ni a welsom ei ogoniant ef, gogoniant megis yr unig-anedig oddi wrth y Tad) yn llawn gras a gwirionedd.

Dydd Gwyl Sant Stephan.

Y Collect.

CANIATTA i ni, O Arglwydd, yn ein holl ddiodeffadau yma ar y ddaear, o herwydd tystiolaeth i' th wirionedd di, edrych yn ddyfal tu a'r nef, a thrwy ffydd ganfod y gogoniant a ddatguddir; ac yn llawn o'r Yspryd Glân, ddysgu caru a bendithio ein herlidwyr trwy esamp! dy gyn-ferthyr Sant Stephan, yr hwn a weddiodd dros ei lofruddion arnat ti, O Iesu wñnyfydedig, yr hwn wyt yn sefyll ar ddeheulaw Dduw i gymmorth y rhai oll y sydd yn dioddef er dyfwyn di, ein hunig Gyfryngwr a'n Dadleuwr. Amen.

¶ Yna y cantlyn Collect y Nadolig, yr hwn a ddywedir yn wastad hyd Ucher-wyl Dydd Calan.

Yn lle yr Epistle. Act. vii. 55.

A Stephan, yn gyflawn o'r Yspryd Glân, a edrychodd yn ddyfal tu a'r nef; ac a welodd ogoniant Duw, a'r Iesu yn sefyll ar ddeheulaw Dduw. Ac efe a ddywedodd, Wele, mi a welaf y nefoedd yn agored, a Mab y dyn yn sefyll ar ddeheulaw Dduw. Yna y gwaeddasant â llef uchel, ac a gauasant eu clustiau, ac a ruthasant yn unfryd arno, ac a'i bwriasant allan o'r ddinas, ac a'i labyddiasant; a'r tystion a ddoasant eu dillad wrth draed dyn ieuangc a elwid Saul. A

many as received him, to them gave he power to become the sons of God, even to them that believe on his Name: which were born, not of blood, nor of the will of the flesh, nor of the will of man, but of God. And the Word was made flesh, and dwelt among us (and we beheld his glory, the glory as of the only-begotten of the Father) full of grace and truth.

Saint Stephen's Day.

The Collect.

GRANT, O Lord, that, in all our sufferings here upon earth for the testimony of thy truth, we may steadfastly look up to heaven, and by faith behold the glory that shall be revealed; and, being filled with the holy Ghost, may learn to love and bless our persecutors by the example of thy first Martyr Saint Stephen, who prayed for his murderers to thee, O blessed Jesus, who standest at the right hand of God to succour all those that suffer for thee, our only Mediator and Advocate. Amen.

¶ Then shall follow the Collect of the Nativity, which shall be said continually unto New-year's Eve.

For the Epistle. Acts vii. 55.

STEPHEN, being full of the holy Ghost, looked up steadfastly into heaven, and saw the glory of God, and Jesus standing on the right hand of God, and said, Behold, I see the heavens opened, and the Son of Man standing on the right hand of God. Then they cried out with a loud voice, and stopped their ears, and ran upon him with one accord, and cast him out of the city, and stoned him: and the witnesses laid down their clothes at a young man's

hwya a labyddiasant Stephan, ac efe yn galw ar Dduw, ac yn dywedyd, Arglwydd Iesu, derbyn fy yspryd. Ac efe a ostyngodd ar ei liniau, ac a lefodd â llef uchel, Arglwydd, na ddod y pechod hwn yn eu herbyn. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a hunodd.

Yr Efyngyl. St. Matth. xxiii. 34. **W**ELE, yr ydwyf yn danfon attoch brophwydi, a doethion, ac ysgrifenyddion; a rhai o honynt a leddwch, ac a groeshoeliwch; a rhai o honynt a ffreyllwch yn eich synagogau, ac a erlidwch o dref i dref: fel y delo arnoch chiwi yr holl waed cyfiawn a'r a ollngwyd ar y ddaear, o waed Abel gyfiawn hyd waed Zacharias, fab Barachias, yr hwn a laddasoch rhwng y deml a'r allor. Yn wir meddaf i chiwi, daw hyn oll ar y genhedlaeth hon. Jerusalem, Jerusalem, yr hon wyt yn lladd y prophwydi, ac yn llabyddio y rhai a ddanfonir attat; pa sawl gwaith y mynnaswn gasglu dy blant ynghyd, megis y casglu iari ei chywion dan ei hadenydd, ac ni's mynnech? Wele, yr ydys yn gadael eich tŷ i chiwi yn anghyffannedd. Canys meddaf i chiwi, Ni'm gwelwch ar ol hyn, hyd oni ddywedoch, Bendigedig yw yr hwn sydd yn dyfod yn Enw yr Arglwydd.

Dydd Gwyl Sant Iowan Efangylwr.

Y Colect.

A RGLWYDD trugarog, ni a attolygwn i ti fwrw dy ddisglair belydr goleuni ar dy Eglwys; fel, wedi ei goleuo gan athrawiaeth dy wynfydedig Apostol ac Efangylwr Sant Iowan, y gallo hi rodio felly yngoleuni dy wirionedd, fel y delo hi yn y diwedd i oleuni bywyd tragy-

feet, whose name was Saul. And they stoned Stephen, calling upon God, and saying, Lord Jesus, receive my spirit. And he kneeled down, and cried with a loud voice, Lord, lay not this sin to their charge. And when he had said this, he fell asleep.

The Gospel. St. Matth. xxiii. 34. **B**EHOULD, I send unto you prophets, and wise men, and scribes; and some of them ye shall kill and crucify; and some of them shall ye scourge in your synagogues, and persecute them from city to city; that upon you may come all the righteous blood shed upon the earth, from the blood of righteous Abel unto the blood of Zacharias, son of Barachias, whom ye slew between the temple and the altar. Verily I say unto you, All these things shall come upon this generation. O Jerusalem, Jerusalem, thou that killest the prophets, and stonest them which are sent unto thee; how often would I have gathered thy children together, even as a hen gathereth her chickens under her wings, and ye would not! Behold, your house is left unto you desolate. For I say unto you, Ye shall not see me henceforth, till ye shall say, Blessed is he that cometh in the Name of the Lord.

Saint John the Evangelist's Day.

The Collect.

MERCIFUL Lord, we beseech thee to cast thy bright beams of light upon thy Church, that it being enlightened by the doctrine of thy blessed Apostle and Evangelist Saint John may so walk in the light of thy truth, that it may at length attain to the light of

wyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Iowan i. 1.

Y R hyn oedd o'r dechreuad, yr hyn a glywsom, yr hyn a welsoim a'n llygaid, yr hyn a edrychasom arno, ac a deimlodd ein dwylaw am air y bywyd (canys y bywyd a eglurhawyd, ac ni a welsoim, ac ydym yn tystiolaethu, ac yn mynegi i chiwi y bywyd tragywyddol, yr hwn oedd gyd a'r Tad, ac a eglurhawyd i ni) yr hyn a welsoim ac a glywsom, yr ydym yn ei fynegi i chiwi, fel y caffoch chwithau hefyd gymdeithas gyd â ni: a'n cymdeithas ni yn wir sydd gyd a'r Tad, a chyd â'i Fab ef Iesu Grist. A'r pethau hyn yr ydym yn eu hysgrifenu attoch, fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn. A hon yw'r gennadwri a glywsom ganddo ef, ac yr ydym yn ei hadrodd i chiwi, Mai goleuni yw Duw, ac nad oes ynddo ddim tywyllwch. Os dywedwn fod i ni gymdeithas âg ef, a rhodio yn y tywyllwch, celwyddog ydym, ac nid ydym yn gwneuthur y gwirionedd. Eithl os rhodiwn yn y goleuni, megis y mae efe yn y goleuni, y mae i ni gymdeithas a'n gilydd, a gwaed Iesu Grist ei Fab ef sydd yn ein glanhau ni oddi wrth bob pechod. Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom. Os cyfadddefwn ein pechodau, ffyddlon yw efe, a chyfiawn, fel y maddeuo i ni ein pechodau, ac y'n glanhau oddi wrth bob anghyfiawnder. Os dywedwn na phechasom, yr ydym yn ei wneuthur ef yn gelwyddog, a'i air ef nid yw ynom.

Yr Efyngyl. St. Iowan xxi. 19.

Y R Iesu a ddywedodd wrth y Petr, Canlyn fi. A Phetr a drodd, ac a welodd y disgybl yr

everlasting life; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 St. John i. 1.

THAT which was from the beginning, which we have heard, which we have seen with our eyes, which we have looked upon, and our hands have handled of the word of life; (for the life was manifested, and we have seen it, and bear witness, and shew unto you that eternal life, which was with the Father, and was manifested unto us;) That which we have seen and heard declare we unto you, that ye also may have fellowship with us; and truly our fellowship is with the Father, and with his Son Jesus Christ. And these things write we unto you, that your joy may be full. This then is the message which we have heard of him, and declare unto you, That God is light, and in him is no darkness at all. If we say that we have fellowship with him, and walk in darkness, we lie, and do not the truth: but if we walk in the light, as he is in the light, we have fellowship one with another, and the blood of Jesus Christ his Son cleanseth us from all sin. If we say that we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us. If we confess our sins, he is faithful and just to forgive us our sins, and to cleanse us from all unrighteousness. If we say that we have not sinned, we make him a liar, and his word is not in us.

The Gospel. St. John xxi. 19.

JESUS said unto Peter, Follow me. Then Peter, turning about, seeth the disciple

oedd yr Iesu yn ei garu, yn canlyn: yr hwn hefyd a bwysasai ar ei ddwyfron ef ar swpper, ac a ddywedasai, Pwy, Arglwydd, yw yr hwn a'th fradycha di? Pan welodd Petr hwn, efe a ddywedodd wrth yr Iesu, Arglwydd, ond beth a wna hwn? Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddel-wyf, beth yw hynny i ti? canlyn di fyfi. Am hynny yr aeth y gair yma allan ym mhliith y brodyr, na fyddai y disgybl hwnnw farw: ac ni ddywedasai yr Iesu wrtho, na fyddai efe farw; ond, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddel-wyf, beth yw hynny i ti? Hwn yw'r disgybl sydd yn tystiolaethu am y pethau hyn, ac a ysgrifennodd y pethau hyn; ac ni a wyddom fod ei dystiolaeth ef yn wir. Ac y mae hefyd lawer o bethau eraill a wnaeth yr Iesu, y rhai ped ysgrifenedd hwy bob yn un ac un, nid wyf yn tybied y cynhwysai y byd y llyfrau a ysgrifenedd.

Dydd Gwyl y Gwirioniaid.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn ho enau plant bychain, a rhai yn sugno, a beraist nerth, ac a wnaethost i blant affafar dy o-goneddu trwy farw; Marweiddia a lladd bob rhyw anwiredd ynom, a nertha ni felly a'th ras, fel trwy fuchedd ddiiniweid, a ffydd ddiysgog hyd angau, y gogoneddom dy Enw bendigedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Dat. xiv. 1.

AC mi a edrychais; ac wele, A Oen yn sefyll ar fynydd Sion, a chyd ag ef bedair mil a saith-ugeinmil, a chanddynt enw ei Dad ef yn ysgrifenedig yn eu talcennau. Ac mi a glywais lef o'r nef, fel llef dyfroedd lawer, ac fel llef taran fawr; ac mi a glyw-

whom Jesus loved following; which also leaned on his breast at supper, and said, Lord, which is he that betrayeth thee? Peter seeing him saith to Jesus, Lord, and what shall this man do? Jesus saith unto him, If I will that he tarry till I come, what is that to thee? Follow thou me. Then went this saying abroad among the brethren, That that disciple should not die: yet Jesus said not unto him, He shall not die; but, If I will that he tarry till I come, what is that to thee? This is the disciple which testified of these things, and wrote these things, and we know that his testimony is true. And there are also many other things which Jesus did, the which if they should be written every one, I suppose, that even the world itself could not contain the books that should be written.

The Innocents' Day.

The Collect.

O Almighty God, who out of the mouths of babes and sucklings hast ordained strength, and madest infants to glorify thee by their deaths; Mortify and kill all vices in us, and so strengthen us by thy grace, that by the innocency of our lives, and constancy of our faith even unto death, we may glorify thy holy Name; through Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Rev. xiv. 1.

I Looked, and lo, a Lamb stood on the mount Sion, and with him an hundred forty and four thousand, having his Father's Name written in their foreheads. And I heard a voice from heaven, as the voice of many waters, and as the voice of a great

ais lef telynorion yn canu ar eu telynuau: a hwy a ganasant megis caniad newydd ger bron yr orseddfaingc, a cher bron y pedwar anifail a'r henuriaid; ac ni allodd neb ddyysgu y gân, ond y pedair mil a'r saith-ugeinmil, y rhai a brynwyd oddi ar y ddaear. Y rhai hyn yw y rhai ni halogwyd â gwragedd; canys gwyrionyd ydynt: y rhai hyn yw y rhai sy'n dilyn yr Oen pa le bynnag yr elo; y rhai hyn a brynwyd oddi wrth ddyinion, yn flaen-ffrwyth i Dduw, ac i'r Oen. Ac yn eu genau ni chaed twyll; canys difai ydynt ger bron gorseddffaingc Dduw.

Yr Efengyl. St. Matth. ii. 13.

WELE angel yr Arglwydd yn ymddangos i Joseph mewn breuddwyd, gan ddywedyd, Cyfod, cymmer y mab bychan a'i fam; a ffo i'r Aipht, a bydd yno hyd oni ddywed-wyf i ti: canys ceisio a wna Herod y mab bychan i'w ddi-fetha ef. Ac yntau pan gyfododd, a gymmerth y mab bychan a'i fam o hyl nos, ac a gliodd i'r Aipht, ac a fu yno hyd farwolaeth Herod: fel y cyflawnid yr hyn a ddywed-wyd gan yr Arglwydd trwy'r prophwyd, gan ddywedyd, O'r Aipht y gelwais fy Mab. Yna Herod pan weles ei siommi gan y doethion, a ffrommodd yn aruthr, ac a ddanfonodd ac a laddodd yr holl fechgion oedd yn Bethlelem, ac yn ei holl gyffiniau, o ddwy flwydd oed a than hynny, wrth yr amser yr ymofynasai efe yn fanwl a'r doethion. Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddywedasad gan Jeremias y prophwyd, gan ddywedyd, Llef a glybuwyd yn Rama, galar, ac wylofain ac

thunder: and I heard the voice of harpers harping with their harps: and they sung as it were a new song before the throne, and before the four beasts, and the elders; and no man could learn that song, but the hundred and forty and four thousand, which were redeemed from the earth. These are they which were not defiled with women, for they are virgins: these are they which follow the Lamb whithersoever he goeth: these were redeemed from among men, being the first-fruits unto God, and to the Lamb. And in their mouth was found no guile; for they are without fault before the throne of God.

The Gospel. St. Matth. ii. 13.

THE Angel of the Lord appeared to Joseph in a dream, saying, Arise, and take the young child, and his mother, and flee into Egypt, and be thou there until I bring thee word; for Herod will seek the young child to destroy him. When he arose, he took the young child and his mother by night, and departed into Egypt, and was there until the death of Herod; that it might be fulfilled which was spoken of the Lord by the prophet, saying, Out of Egypt have I called my Son. Then Herod, when he saw that he was mocked of the wise men, was exceeding wroth; and sent forth, and slew all the children that were in Bethlelem, and in all the coasts thereof, from two years old and under, according to the time which he had diligently enquired of the wise men. Then was fulfilled that which was spoken by Jeremy the prophet, saying, In Rama was there a voice heard, lamentation, and

ochain mawr, Rahel yn wyllo am ei phlant, ac ni fynnai ei chysuro, am nad oeddnyt.

Y Sul gwedi'r Nadolig.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddaist i ni dy unig-anedig Fab i gymmeryd ein hanian arno, i'w eni ar gyfenw i'r amser yma o Forwyn bur; Caniattâ i ni, gan fod wedi ein had-genhedlu, a'n gwneuthur yn blant i ti trwy fabwys a rhad, beunydd ymadnewyddu trwy dy Lân Yspryd, trwy yr unrhyw ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r unrhyw Yspryd, byth yn un Duw yn oes oesoedd. Amen.

Yr Epistol. Gal. iv. 1.

A Hyn yr wyf yn ei ddywed-
yd; dros gymmaint o amser ag y mae'r etifedd yn fachgen, nid oes dim rhagor rhyngddo a gwas, er ei fod yn arglwydd ar y cwbl: eithr y mae efe dan ymgeleddwyr a llywodraethwyr, hyd yr amser a osodwyd gan y tad. Felly ninnau hefyd, pan oeddym fechgyn, oeddym gaethion dan wyddlorion y byd. Ond pan ddaeth cyflawnder yr amser, y danfonodd Duw ei Fab, wedi ei wneuthur o wraig, wedi ei wneuthur tan y ddeddf; fel y prynai y rhai oedd dan y ddeddf, fel y derbyniem ymabwysiad. Ac o herwydd eich bod yn feibion, yr anfonodd Duw Yspryd ei Fab i'ch calonnau chwi, yn llefain, Abba, Dad. Felly nid wyt ti mwy yn was, ond yn fab: ac os mab, etifedd hefyd i Dduw trwy Grist.

Yr Efenngyl. St. Matth. i. 18.

A Genedigaeth yr Iesu Grist oedd fel hyn: Wedi dyweddio Mair ei fam ef â Joseph (cyn eu dyfod hwy ynghyd) hi a gafwyd yn feichiog o'r Yspryd

weeping, and great mourning, Rachel weeping for her children, and would not be comforted, because they are not.

The Sunday after Christmas-day.

The Collect.

ALMIGHTY God, who hast given us thy only-begotten Son to take our nature upon him, and as at this time to be born of a pure Virgin; Grant that we being regenerate, and made thy children by adoption and grace, may daily be renewed by thy Holy Spirit; through the same our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the same Spirit, ever one God, world without end. Amen.

The Epistle. Gal. iv. 1.

NOW I say, that the heir, as long as he is a child, differeth nothing from a servant, though he be lord of all; but is under tutors and governors, until the time appointed of the father. Even so we, when we were children, were in bondage under the elements of the world: but when the fullness of the time was come, God sent forth his Son, made of a woman, made under the law, to redeem them that were under the law, that we might receive the adoption of sons. And because ye are sons, God hath sent forth the Spirit of his Son into your hearts, crying, Abba, Father. Wherefore thou art no more a servant, but a son; and if a son, then an heir of God through Christ.

The Gospel. St. Matth. i. 18.

THE birth of Jesus Christ was on this wise: When as his mother Mary was espoused to Joseph, before they came together she was found with

Glân. A Joseph ei gwr hi, gan ei fod yn gyfiawn, ac heb chwenych ei gwneuthur hi yn siampl, a ewyllysodd ei rhoi hi ymaith yn ddirgel. Ac efe yn meddwl y pethau hyn, wele, angel yr Arglwydd a ymddangosodd iddo mewn breuddwyd, gan ddywed-
yd, Joseph mab Dafydd, nac ofna gymmeryd Mair dy wraig; oblegid yr hyn a genhedlwyd ynddi, sydd o'r Yspryd Glân. A hi a esgor ar Fab, a thi a elwi ei enw ef IESU; oblegid efe a wared ei bobl oddi wrth eu pechodau. (A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedwyd gan yr Arglwydd trwy'r prophwyd, gan ddywed-
yd, Wele, Morwyn a fydd feichiog, ac a esgor ar Fab, a hwy a alwant ei enw ef Emmanuel; yr hyn o'i gyfieithu yw, Duw gyd â ni.) A Joseph, pan ddeffroes o gwsg, a wnaeth megis y gorchymynasai angel yr Arglwydd iddo, ac a gymmerodd ei wraig. Ac nid adnabu efe hi, hyd oni esgorodd hi ar ei mab cyntaf-anedig; a galwodd ei enw ef IESU.

Dydd Enwaediad Crist.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a wnaethost i'th wŷnfydedig Fab dderbyn enwaediad, a bod yn ufudd i'r ddeddf er mwyn dyn; Caniattâ i ni iawn Enwaediad yr Yspryd, fel y bo i'n calonnau, a'n holl aelodau (wedi eu marwolaethu oddi wrth bob bydol a chnawdol anwydau) allu ym mhob rhyw beth ufuddhâu i'th wŷnfydedig ewylllys; trwy'r unrhyw dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Rhuf. iv. 8.

DEDWYDD yw y gwr nid yw yr Arglwydd yn cyfrif

child of the Holy Ghost. Then Joseph her husband, being a just man, and not willing to make her a publick example, was minded to put her away privily. But while he thought on these things, behold, the angel of the Lord appeared unto him in a dream, saying, Joseph thou son of David, fear not to take unto thee Mary thy wife; for that which is conceived in her is of the Holy Ghost: And she shall bring forth a Son, and thou shalt call his name JESUS; for he shall save his people from their sins. (Now all this was done, that it might be fulfilled which was spoken of the Lord by the prophet, saying, Behold, a Virgin shall be with child, and shall bring forth a Son, and they shall call his name Emmanuel, which being interpreted is, God with us.) Then Joseph, being raised from sleep, did as the angel of the Lord had bidden him, and took unto him his wife; and knew her not till she had brought forth her first-born son: and he called his name JESUS.

The Circumcision of Christ.

The Collect.

ALMIGHTY God, who madest thy blessed Son to be circumcised, and obedient to the law for man; Grant us the true Circumcision of the Spirit; that, our hearts, and all our members, being mortified from all worldly and carnal lusts, we may in all things obey thy blessed will; through the same thy Son Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Rom. iv. 8.

BLESSED is the man to whom the Lord will not

pechod iddo. A ddaeth y ded-wyddwch hwn, gan hynny, ar yr enwaediad yn unig, ynte ar y dienwaediad hefyd? Canys yr ydym yn dywedyd, ddarford cyfrif ffydd i Abraham yn gyfiawnder. Pa fodd gan hynny y cyfrifwyd hi? ai pan oedd yn yr enwaediad, ynte yn y dienwaediad? Nid yn yr enwaediad, ond yn y dienwaediad. Ac efe a gymmerth arwydd yr enwaediad, yn insel cyfiawnder y ffydd, yr hon oedd ganddo yn y dienwaediad; fel y byddai efe yn dad pawb a gredent, yn y dienwaediad; fel y cyfrifid cyfiawnder iddynt hwythau hefyd; ac yn dad yr enwaediad, nid i'r rhai o'r enwaediad yn unig, ond i'r sawl hefyd a gerddant lwybrau ffydd Abraham ein tad ni, yr hon oedd ganddo yn y dienwaediad. Canys nid trwy'r ddeddf y daeth yr addewid i Abraham, neu i'w had, y byddai efe yn etifedd y byd; eithr trwy gyfiawnder ffydd. Canys os y rhai sydd o'r ddeddf yw'r etifeddlion, gwnaed ffydd yn ofer, a'r addewid yn ddiryfym.

Yr Efengyl. St. Luc ii. 15.

ABu, pan aeth yr angylion a ymaith oddi wrth y bugeiliaid i'r nef, ddywedyd o honi ynt hwythau wrth eu gilydd, Awn hyd Bethlehem, a gwelwn y peth hwn a wnaethpwyd, yr hwn a hyspysodd yr Arglwydd i ni. A hwy a ddaethant ar frys; ac a gawsant Mair a Joseph, a'r dyn bach yn gorwedd yn y preseb. A phan welsant, hwy a gyhoeddasant y gair a ddywedasant wrthynt am y bachgen hwn. A phawb a'r a'i clywsant, a ryfeddasant am y pethau a ddywedasant gan y bugeiliaid wrthynt. Eithr Mair a gadwodd y

impute sin. Cometh this blessedness then upon the circumcision only, or upon the uncircumcision also? For we say, that faith was reckoned to Abraham for righteousness. How was it then reckoned? when he was in circumcision, or in uncircumcision? Not in circumcision, but in uncircumcision. And he received the sign of circumcision, a seal of the righteousness of the faith which he had yet being uncircumcised; that he might be the father of all them that believe, though they be not circumcised; that righteousness might be imputed unto them also: And the father of circumcision to them who are not of the circumcision only, but also walk in the steps of that faith of our father Abraham, which he had being yet uncircumcised. For the promise, that he should be the heir of the world, was not to Abraham, or to his seed, through the law, but through the righteousness of faith. For if they which are of the law be heirs, faith is made void, and the promise made of none effect.

The Gospel. St. Luke ii. 15.

AND it came to pass, as the angels were gone away from them into heaven, the shepherds said one to another, Let us now go even unto Bethlehem, and see this thing which is come to pass, which the Lord hath made known unto us. And they came with haste, and found Mary and Joseph, and the babe lying in a manger. And when they had seen it, they made known abroad the saying which was told them concerning this child. And all they that heard it wondered at those things which were told them by the

pethau hyn oll, gan eu hystyried yn ei chalon. A'r bugeiliaid a ddychwelasant, gan o-goneiddu a molianu Duw am yr holl bethau a glywsent ac a welsent, fel y dywedasant wrthynt. A phan gyflawnwyd wyth niwrnod i enwaedu ar y dyn bach, galwyd ei enw of IESU; yr hwn a enwasid gan yr angel, cyn ei ymddwyn ef yn y groth.

Yr un Colect, Epistol, ac Efengyl, a gaiff wasanaethu bob dydd ar ol hyn, hyd at yr Ystmyll.

Dydd Gwyl Ystmyll, neu'r Serenywl, sef Ymddatgudd Crist i'r Cenhedloedd.

Y Colect.

ODduw, yr hwn trwy dywyriad seren a ddangosaist dy unig-anedig Fab i'r Cenhedloedd; Caniata yn drugarog i ni, y sawl ydym yn dy adnabod yr awr hon trwy ffydd, allu ar ol y fuchedd hon fwynhau dy ogoneddus Dduwdod; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Ephes. iii. 1.

ER mwyn hyn, myfi Paul, carcharor Iesu Grist trosoch chwi y Cenhedloedd; os clywsch am oruchwyliaeth gras Duw, yr hon a roddwyd i mi tu ag atoch chwi: mai trwy ddatguddiad yr hyspysodd efe i mi y dirgelwch (megis yr ysgrifenis o'r blaen ar ychydig eiriau, wrth yr hyn y gellwch, pan ddarllenoch, wybod fy neall i yn nirgelwch Crist) yr hwn yn oesoedd eraill nid eglurwyd i feibion dynion, fel y mae yr awr hon wedi ei ddatguddio i'w sanctaidd apostolion a'i brophwydi trwy'r Yspryd; y byddai'r Cenhedloedd yn gyd-etifeddion, ac yn gydgorph, ac yn gyd-gyfrannogion o'i addewid ef yng Nghrist,

shepherds. But Mary kept all these things, and pondered them in her heart. And the shepherds returned, glorifying and praising God for all the things that they had heard and seen, as it was told unto them. And when eight days were accomplished for the circumcising of the child, his name was called JESUS, which was so named of the angel before he was conceived in the womb.

The same Collect, Epistle, and Gospel shall serve for every day after unto the Epiphany.

The Epiphany, or the Manifestation of Christ to the Gentiles.

The Collect.

O God, who by the leading of a star didst manifest thy only-begotten Son to the Gentiles; Mercifully grant, that we, which know thee now by faith, may after this life have the fruition of thy glorious Godhead; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Ephes. iii. 1.

FOR this cause, I Paul, the prisoner of Jesus Christ for you Gentiles; if ye have heard of the dispensation of the grace of God, which is given me to you-ward: How that by revelation he made known unto me the mystery (as I wrote afore in few words, whereby, when ye read, ye may understand my knowledge in the mystery of Christ) which in other ages was not made known unto the sons of men, as it is now revealed unto his holy Apostles and Prophets by the Spirit; That the Gentiles should be fellow-heirs, and of the same body, and partakers of his promise in Christ, by the Gospel: whereof I was

trwy'r efengyl: i'r hon y'm gwnaed i yn weinidog yn ol rhodd gras Duw, yr hwn a roddwyd i mi yn ol grymmus weithrediad ei allu ef. I mi, y llai nâ'r lleiaf o'r holl saint, y rhoddwyd y gras hwn, i efangylu ym mysg y Cenhedloedd, anchwiliadwy olud Crist; ac i egluro i bawb, beth yw cyndeithas y dirgelwch, yr hwn oedd guddiedig o ddechrenad y byd yn Nuw, yr hwn a greodd bob peth trwy Iesu Grist: fel y byddai yr awrhon yn hyspys i'r tywysogaethau ac i'r awdurdodau yn y nefolion loeodd, trwy'r eglwys, fawr amryw ddoethineb Duw; yn ol yr arfaeth dragywyddol yr hon a wnaeth efe yng Nghrist Iesu ein Harglwydd ni: yn yr hwn y mae i ni hyfdra a dyfodfa mewn hyder trwy ei fydd ef.

Yr Efengyl. St. Matth. ii. 1.

AC wedi geni 'r Iesu yn Bethlehem Judea, yn nyddiau Herod frenhin, wele, doethion a ddaethant o'r dwyrain i Jerusalem, gan ddywedyd, Pa le y mae'r hwn a anwyd yn Frenhin yr Iuddewon? canys gwelom ei seren ef yn y dwyrain, a daethom i'w addoli ef. Ond pan glybu Herod frenhin, efe a gyffrowyd, a holl Jerusalem gyd âg ef. A chwedi dwyn ynghyd yr holl arch-offeiriad ac ysgrifenyddion y bobl, efe a ymofynnodd â hwynt, pa le y genid Crist. A hwy a ddywedasant wrtho, yn Bethlehem Judea. Canys felly'r ysgrifenydd trwy'r prophwyd A thithau, Bethlehem tir Judah, nid lleiaf wyt ym mhllith tywysogion Judah: canys o honot ti y daw Tywysog yr hwn a fugeilia fy mhobl Israel. Yna Herod, wedi galw'r doethion yn ddirgel, a'u holodd hwynt yn fanwl am yr amser yr ymddangosai'r

made a minister, according to the gift of the grace of God given unto me by the effectual working of his power. Unto me, who am less than the least of all saints, is this grace given, that I should preach among the Gentiles the unsearchable riches of Christ; and to make all men see what is the fellowship of the mystery, which from the beginning of the world hath been hid in God, who created all things by Jesus Christ: to the intent, that now unto the principalities and powers in heavenly places might be known by the Church the manifold wisdom of God, according to the eternal purpose which he purposed in Christ Jesus our Lord: In whom we have boldness and access with confidence by the faith of him.

The Gospel. St. Matth. ii. 1.

WHEN Jesus was born in Bethlehem of Judea, in the days of Herod the king, behold, there came wise men from the east to Jerusalem, saying, Where is he that is born King of the Jews? for we have seen his star in the east, and are come to worship him. When Herod the king had heard these things, he was troubled, and all Jerusalem with him. And when he had gathered all the chief priests and scribes of the people together, he demanded of them, where Christ should be born. And they said unto him, In Bethlehem of Judæa: for thus it is written by the prophet, And thou, Bethlehem, in the land of Juda, art not the least among the princes of Juda: for out of thee shall come a Governour that shall rule my people Israel. Then Herod, when he had privily called the wise men,

seren. Ac wedi eu danfon hwy i Bethlehem, efe a ddywedodd, Ewch, ac ymofynwch yn fanwl am y mab bychan; a phan gaffoch ef, mynegwch i mi, fel y gallwyf finnau ddyfod a'i addoli ef. Hwythau, wedi clywed y frenhin, a aethant; ac wele, y seren a welstant yn y dwyrain, a aeth o'u blaen hwy, hyd oni ddaeth hi a sefyll goruwch y lle yr oedd y mab bychan. A phan welstant y seren, llawenychasant â llawenydd mawr dros ben. A phan ddaethant i'r tŷ, hwy a welstant y mab bychan gyd â Mair ei fam; a hwy a rhythiasant i lawr, ac a'i haddolasant ef: ac wedi agoryd eu trysorau, a offrymmasant iddo anrhegion; aur, a thus, a myrr. Ac wedi eu rhybuddio hwy gan Dduw trwy freuddwyd, na ddychwelent at Herod, hwy a aethant drachefn i'w gwlad ar hŷd ffordd arall.

Y Sul cyntaf gwedi'r Ystwyll.

Y Collect.

O Arglwydd, nyni a attolygwn i ti dderbyn yn drugarog weddïau dy bobl sydd yn galw arnat; a chaniattâ iddynt ddeall a gwybod yr hyn a ddylent ei wneuthur, a chael hefyd ras a gallu yn ffyddlon i wneuthur yr unrhyw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Rhuf. xii. 1.

AM hynny yr wyf yn attolwg i chi, frodyr, er trugareddau Duw, roddi o honoch eich cyrph yn aberth byw, sanctaidd, cymmeradwy gan Dduw; yr hyn yw eich rhesymol wasanaeth chi. Ac na chyd-ymffurfiwch â'r byd hwn; eithr ymnewidiwch trwy adnewyddiad eich meddwl;

enquired of them diligently what time the star appeared. And he sent them to Bethlehem, and said, Go, and search diligently for the young child, and when ye have found him, bring me word again, that I may come and worship him also. When they had heard the king, they departed; and lo, the star which they saw in the east went before them, till it came and stood over where the young child was. When they saw the star, they rejoiced with exceeding great joy. And when they were come into the house, they saw the young child with Mary his mother, and fell down and worshipped him: and when they had opened their treasures, they presented unto him gifts; gold, and frankincense, and myrrh. And being warned of God in a dream that they should not return to Herod, they departed into their own country another way.

The first Sunday after the Epiphany.

The Collect.

O Lord, we beseech thee mercifully to receive the prayers of thy people which call upon thee; and grant that they may both perceive and know what things they ought to do, and also may have grace and power faithfully to fulfil the same; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Rom. xii. 1.

IBeseech you therefore, brethren, by the mercies of God, that ye present your bodies a living sacrifice, holy, acceptable unto God, which is your reasonable service. And be not conformed to this world; but be ye transformed by the renewing of your mind, that ye

fel y profoch beth yw daionus, a chymmeradwy, a pberffaith ewyllys Duw. Canys yr wyf yn ddedwyd, trwy yr gras a roddwyd i mi, wrth bob un a'r sydd yn eich plith, na byddo i neb uchelynydd yn amgen nag y dyldd synied; eithr synied i sobrwydd, fel y rhannodd Duw i bob un fesur ffydd. Canys megis y mae gennynt aelodau lawer mewn un corph, ac nad oes gan yr holl aelodau yr un swydd; felly ninnau, a ni yn llawer, ydym un corph yng Nghrist, a phob un yn aelodau i'w gilydd.

Yr Efenngyl. St. Luc ii. 41.

RHIENI yr Iesu a aent i Jerusalem bob blwyddyn ar wyl y pasg. A phan oedd efe yn ddeuddeng mlwydd oed, hwynt-hwy a aethant i fynu i Jerusalem, yn ol defod yr wyl. Ac wedi gorphen y dyddiau, a hwy yn dychwelyd, arhosodd y bachgen Iesu yn Jerusalem, ac ni wyddai Joseph a'i fam ef. Eithr gan dybied ei fod ef yn y fintai, hwy a aethant daith diwrnod, ac a'i ceisiasant ef ym mhlith eu cenedl a'u cydnabod. A phryd na chwasant ef, hwy a ddychwelasant i Jerusalem, gan ei geisio ef. A bu, ar ol tridiau, gael o honynt hwy ef yn y deml, yn eistedd ynghanol y doctoriaid, yn gwrandao arnynt, ac yn eu holi hwynt. A synnu a wnaeth ar bawb a'r a'i clywsant ef, o herwydd ei ddeall ef a'i atebion. A phan welsant ef, bu aruthr ganddynt: a'i fam a ddywedodd wrtho, Fy mab, paham y gwnaethost felly a ni? wele dy dad a minnau yn offidus a'rh geisiasom di. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham y ceisiech fi? oni wyddech fod yn rhaid i mi fod ynghylch y pethau a berthyn i'm Tad? A hwy ni ddeallasant

may prove what is that good, and acceptable, and perfect will of God. For I say, through the grace given unto me, to every man that is among you, not to think of himself more highly than he ought to think, but to think soberly, according as God hath dealt to every man the measure of faith. For as we have many members in one body, and all members have not the same office; so we, being many, are one body in Christ, and every one members one of another.

The Gospel. St. Luke ii. 41.

NOW his parents went to Jerusalem every year at the feast of the passover. And when he was twelve years old, they went up to Jerusalem, after the custom of the feast. And when they had fulfilled the days, as they returned, the child Jesus tarried behind in Jerusalem; and Joseph and his mother knew not of it. But they, supposing him to have been in the company, went a day's journey, and they sought him among their kinsfolk and acquaintance. And when they found him not, they turned back again to Jerusalem, seeking him. And it came to pass, that after three days they found him in the temple, sitting in the midst of the doctors, both hearing them, and asking them questions. And all that heard him were astonished at his understanding and answers. And when they saw him, they were amazed: and his mother said unto him, Son, why hast thou thus dealt with us? behold, thy father and I have sought thee sorrowing. And he said unto them, How is it that ye sought me? wist ye not that I must be about

y gair a ddywedasai efe wrthynt. Ac efe a aeth i waered gyd â hwynt, ac y ddaeth i Nazareth, ac a fu ostyngedig iddynt. A'i fam ef a gadwodd yr holl eiriau hyn yn ei chalon. A'r Iesu a gynyddodd mewn doethineb a chorpholaeth, a ffafr gyd â Duw a dynion.

my Father's business? And they understood not the saying which he spake unto them. And he went down with them, and came to Nazareth, and was subject unto them: but his mother kept all these sayings in her heart. And Jesus increased in wisdom, and stature, and in favour with God and man.

Yr ail Sul gwedi'r Ystwyll.

Y Colect.

HOLL-alluog a thragywydd-hol Dduw, yr liwn wyt yn llywio pob peth yn y nef a'r ddaear; Clyw yn drugarog eirchion dy bobl, a chaniattâ i ni dy dangnefedd holl ddyddiau ein bywyd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Rhuf. xii. 6.

GAN fod i ni amryw ddoniau, yn ol y gras a roddwyd i ni, pa un bynnag ai prophwydoliaeth, prophwydwn yn ol cyssondeb y ffydd; ai gweini-dogaeth, byddwn ddyfal yn y weinidogaeth; neu'r hwn sydd yn athrawiaethu, yn yr athrawiaeth; neu'r hwn sydd yn cyngori, yn y cyngor: yr hwn sydd yn cyfrannu, gwnaed mewn syml-rwydd; yr hwn sydd yn llywodraethu, mewn diwydrwydd; yr hwn sydd yn trugarhau, mewn llawenydd. Bydded cariad yn ddiragrith. Casewch y drwg, a glynwch wrth y da. Mewn cariad brawdol byddwch garedig i'ch gilydd; yn rhoddi parch, yn blaenori eich gilydd; nid yn ddiog mewn diwydrwydd; yn wresog yn yr yspryd; yn gwasanaethu yr Arglwydd; yn llawen mewn gobaith; yn ddi-ddesgar mewn cystudd; yn dyfal-barhau mewn gweddi; yn cyfrannu i gyfreidiau'r saint; ac vn dilyn llettygarwch. Ben-

The second Sunday after the Epiphany.

The Collect.

ALMIGHTY and everlasting God, who dost govern all things in heaven and earth; Mercifully hear the supplications of thy people, and grant us thy peace all the days of our life; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Rom. xii. 6.

HAVING then gifts differing according to the grace that is given to us, whether prophecy, let us prophesy according to the proportion of faith; or ministry, let us wait on our ministering; or he that teacheth, on teaching; or he that exhorteth, on exhortation: he that giveth, let him do it with simplicity; he that ruleth, with diligence; he that sheweth mercy, with cheerfulness. Let love be without dissimulation. Abhor that which is evil, cleave to that which is good. Be kindly affectioned one to another with brotherly love, in honour preferring one another: not slothful in business; fervent in spirit; serving the Lord; rejoicing in hope; patient in tribulation; continuing instant in prayer; distributing to the necessity of saints; given to hospitality. Bless them which persecute you; bless,

dithiwch y rhai sydd yn eich ymlid: bendithiwch, ac na fell-dithiwch. Byddwch lawen gyd â'r rhai sy lawen, ac wylwch gyd â'r rhai sy'n wylu. Byddwch yn unfryd â'ch gilydd: heb roi eich meddwl ar uchel-bethau, eithr yn gyd-ostyngedig â'r rhai isel-radd.

Yr Efengyl. St. Ioan ii. 1.

A'R trydydd dydd yr oedd A priodas yn Cana Galilea: a mam yr Iesu oedd yno. A galwyd yr Iesu hefyd a'i ddisgyblion i'r briodas. A phan ballodd y gwin, mam yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Nid oes ganddynt mo'r gwin. Iesu a ddywedodd wrthi, Beth sydd i mi a wnelwyf â thi, wraig? ni ddaeth fy awr i etto. Ei fam ef a ddywedodd wrth y gwasanaethwyr, Beth bynnag a ddywedodd efe wrthy, gwnewch. Ac yr oedd yno chwech o ddyfr-lestri meini wedi eu gosod, yn ol defod pur-edigaeth yr Iuddewon, y rhai a ddalient bob un ddau fircryn neu dri. Iesu a ddywedodd wrthynt, Llenwch y dyfr-lestri o ddwfr. A hwy a'u llanwasant hyd yr ymyl. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Gollyngwch yn awr, a dygwch at lywodraethwr y wledd. A hwy a ddygasant. A phan brofodd llywodraethwr y wledd y dwfr a wnaethid yn win, ac ni wyddai o ba le yr ydoedd (eithr y gwasanaethwyr, y rhai a ollyngasant y dwfr, a wyddent) llywodraethwr y wledd a alwodd ar y priod-fab, ac a ddywedodd wrtho, Pob dyn a esyd y gwin da yn gyntaf; ac wedi iddynt yfed yn dda, yna un a fo gwaeth: tithau a gedwaist y gwin da hyd yr awr hon. Hyn o ddechreu gwyrthiau a wnaeth yr Iesu yn Cana Galilea, ac a eglurodd ei ogoniant; a'i ddisgyblion a gredasant ynddo.

and curse not. Rejoice with them that do rejoice, and weep with them that weep. Be of the same mind one towards another. Mind not high things, but condescend to men of low estate.

The Gospel. St. John ii. 1.

AND the third day there was a marriage in Cana of Galilee, and the mother of Jesus was there. And both Jesus was called, and his disciples, to the marriage. And when they wanted wine, the mother of Jesus saith unto him, They have no wine. Jesus saith unto her, Woman, what have I to do with thee? mine hour is not yet come. His mother saith unto the servants, Whatsoever he saith unto you, do it. And there were set there six water-pots of stone, after the manner of the purifying of the Jews, containing two or three firkins apiece. Jesus saith unto them, Fill the water-pots with water. And they filled them up to the brim. And he saith unto them, Draw out now, and bear unto the governor of the feast. And they bare it. When the ruler of the feast had tasted the water that was made wine, and knew not whence it was, (but the servants which drew the water knew,) the governor of the feast called the bridegroom, and saith unto him, Every man at the beginning doth set forth good wine, and when men have well drunk, then that which is worse: but thou hast kept the good wine until now. This beginning of miracles did Jesus in Cana of Galilee, and manifested forth his glory, and his disciples believed on him.

Y trydydd Sul gwedi'r Ystmyll.

Y Collect.

HOLL-alluog a thragywyddol Ddauw, edrych yn drugarog ar ein gwendid; ac yn ein holl beryglon a'n hanghenion, estyn dy ddeheulaw i'n cymorth ac i'n hamddiffyn; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Rhuf. xii. 16.

NA fyddwch ddoethion yn eich tyb eich hunain. Na thelwch i neb ddrwg am ddrwg. Darperwch bethau onest yngolwg pob dyn. Os yw bosibl, hyd y mae ynoch chwi, byddwch heddychlaw'n â phob dyn. Nac ymddielwch, rai anwyl, ond rhoddwch le i ddigofaint: canys y mae yn ysgrifenedig, I mi y mae dial; myfi a dalaf, medd yr Arglwydd. Am hynny os dy elyn a newyna, portha ef; os sycheda, dyro iddo ddiod: canys wrth wneuthur hyn, ti a bentryr farwor tanllyd ar ei ben ef. Na orchfyger di gan ddrygioni, eithr gorchfyga di ddrygioni trwy ddaioni.

Yr Efengyl. St. Matth. viii. 1.

GWEDI dyfod Iesu i waered a'i canlynasant ef. Ac wele, un gwahan-glwylfus a ddaeth ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, os mynni, ti a ellfi y nglanhau i. A'r Iesu a estynnodd ei law, ac a gyffyrddodd âg ef, gan ddywedyd, Mynnaf; glanhâer di. Ac yn y fan ei wahan-glywff ef a lanhawyd. A dywedodd yr Iesu wrtho, Gwel na ddywedych wrth neb; eithr dos, dangos lly hun i'r offeiriad, ac offrymma'r rhodd a orchymynodd Moses, er tystiolaeth iddynt. Ac wedi dyfod yr Iesu i mew'n i Capernaum, daeth atto ganwriad, gan ddeisyfu arno, a dywedyd, Arglwydd, y mae fy

The third Sunday after the Epiphany.

The Collect.

ALmighty and everlasting God, mercifully look upon our infirmities, and in all our dangers and necessities stretch forth thy right hand to help and defend us; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Rom. xii. 16.

BE not wise in your own conceits. Recompense to no man evil for evil. Provide things honest in the sight of all men. If it be possible, as much as lieth in you, live peaceably with all men. Dearly beloved, avenge not yourselves, but rather give place unto wrath; for it is written, Vengeance is mine; I will repay, saith the Lord. Therefore, if thine enemy hunger, feed him; if he thirst, give him drink: for in so doing thou shalt heap coals of fire on his head. Be not overcome of evil, but overcome evil with good.

The Gospel. St. Matth. viii. 1.

WHEN he was come down from the mountain, great multitudes followed him. And behold, there came a leper and worshipped him, saying, Lord, if thou wilt, thou canst make me clean. And Jesus put forth his hand, and touched him, saying, I will; be thou clean. And immediately his leprosy was cleansed. And Jesus saith unto him, See thou tell no man, but go thy way, shew thyself to the priest, and offer the gift that Moses commanded, for a testimony unto them. And when Jesus was entered into Capernaum, there came unto him a centurion beseeching him, and saying, Lord, my servant lieth

ngwas yn gorwedd gartref yn glaf o'r parlys, ac mewn poen ddirfawr. A'r Iesu a ddywedodd wrtho. Mi a ddeuaf ac a'i biachâf ef. A'r canwriad a attebodd ac a ddywedodd, Arglywydd, nid ydwyf fi deilwng i ddyfod o honot tan fy nghronglywydd: eithr yn unig dywed y gair, a'm gwas a iachêir. Canys dyn ydwyf finnau dan awdurdod, a chennyf filwyr danaf; a dywedaf wrth hwn, Cerdda, ac efe a â; ac wrth arall, Tyred, ac efe a ddaw; ac wrth fy ngwas, Gwna hyn, ac efe a'i gwna. A'r Iesu, pan glybu, a ryfeddodd, ac a ddywedodd wrth y rhai oedd yn canlyn, Yn wir meddaf i chwi, Ni chefais gymmair ffydd, na ddo yn yr Israel. Ac yr ydwyf yn dywedyd i chwi, y daw llawer o'r dwyrain a'r gorllewin, ac a eisteddant gyd âg Abraham, ac Isaac, a Jacob, yn nheyrnas nefoedd; ond plant y deyrnas a defir i'r tywyllwch eithaf; yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd. A dywedodd yr Iesu wrth y canwriad, Dos ymaith; ac megis y credaist, bydded i ti. A'i was a iachawyd yn yr awr honno.

Y pedwerydd Sul gwedi'r Ystwyll.

Y Colect.

O Dduw, yr hwn a wyddost ein bod ni wedi ein gosod mewn cymmair a chynnifer o beryglon, fel na's gallwn, o herwydd gwendid ein dynol anian, sefyll bob amser yn uniawn; Caniattâ i ni y cyfryw nerth a nodded, ag a'n cymhortho ym mhob perygl, ac a'n harweinio trwy bob profedigaeth; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Rhuf. xiii. 1.

Y MDDAROSTYNGED pob enaid i'r awdurdodau gor-

at home sick of the palsy, grievously tormented. And Jesus saith unto him, I will come and heal him. The centurion answered and said, Lord, I am not worthy that thou shouldst come under my roof; but speak the word only, and my servant shall be healed. For I am a man under authority, having soldiers under me: and I say unto this man, Go, and he goeth; and to another, Come, and he cometh; and to my servant, Do this, and he doeth it. When Jesus heard it, he marvelled, and said to them that followed, Verily I say unto you, I have not found so great faith, no not in Israel. And I say unto you, That many shall come from the east and west, and shall sit down with Abraham, and Isaac, and Jacob, in the kingdom of heaven. But the children of the kingdom shall be cast out into outer darkness: there shall be weeping and gnashing of teeth. And Jesus said unto the centurion, Go thy way, and as thou hast believed, so be it done unto thee. And his servant was healed in the self-same hour.

The fourth Sunday after the Epiphany.

The Collect.

O God, who knowest us to be set in the midst of so many and great dangers, that by reason of the frailty of our nature we cannot always stand upright; Grant to us such strength and protection, as may support us in all dangers, and carry us through all temptations; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Rom. xiii. 1.

L ET every soul be subject unto the higher powers;

uchel: canys nid oes awdurdod ond oddi wrth Dduw; a'r awdurdodau y sydd, gan Dduw y maent wedi eu hordeinio. Am hynny pwy bynnag sydd yn ymosod yn erbyn yr awdurdod, sydd yn gwrthwynebu ordinhâd Duw: a'r rhai a wrthwynebant, a dderbyniant farnedigaeth iddynt eu hunain. Canys tywysogion nid ydynt ofn i weithredoedd da, eithr i'r rhai drwg. A fyddi di nad ofnech yr awdurdod? gwna'r hyn sydd dda, a thi agai glod ganddo: canys gweinidog Duw ydyw efe i ti er dani. Eithr os gwnei ddrwg, ofna; canys nid yw efe yn dwyn y cledddyf yn ofer: oblegid gweinidog Duw yw efe, dialydd llid i'r hwn sydd yn gwneuthur drwg. Herwydd paham, angenraid yw ymddarostwng, nid yn unig o herwydd llid, eithr o herwydd cydwybod befyd. Canys am hyn yr ydych yn talu teyrn-ged hefyd: oblegid gwasnaethwyr Duw ydynt hwy, yn gwylid ar hyn yma. Telwch gan hynny i bawb eu dyledion: teyrn-ged i'r hwn y mae teyrnged yn ddyledus; toll, i'r hwn y mae toll; ofn, i'r hwn y mae ofn; parch, i'r hwn y mae parch yn ddyledus.

Yr Efengyl. St. Matth. viii. 23.

AC wedi iddo fyned i'r llong, ei ddisgyblion a'i canlynasant ef. Ac wele, bu cynnwrf mawr yn y môr, hyd oni chuddiwyd y llong gan y tonnau: eithr efe oedd yn cysgu. A'i ddisgyblion a ddaethant atto, ac a'i deffroasant, gan ddywedyd, Arglywydd, cadw ni: darfu am danom. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych yn ofnus, O chwi o ychydig ffydd? Yna y cododd efe, ac y ceryddodd y gwyntoedd a'r môr, a bu dawelwch mawr. A'r dynion a

for there is no power but of God: the powers that be are ordained of God. Whosoever therefore resisteth the power resisteth the ordinance of God: and they that resist shall receive to themselves damnation. For rulers are not a terror to good works, but to the evil. Wilt thou then not be afraid of the power? do that which is good, and thou shalt have praise of the same: for he is the minister of God to thee for good. But if thou do that which is evil, be afraid; for he beareth not the sword in vain: for he is the minister of God, a revenger to execute wrath upon him that doeth evil. Wherefore ye must needs be subject, not only for wrath, but also for conscience sake. For for this cause pay ye tribute also; for they are God's ministers, attending continually upon this very thing. Render therefore to all their dues; tribute to whom tribute is due, custom to whom custom, fear to whom fear, honour to whom honour.

The Gospel. St. Matth. viii. 23.

AND when he was entered into a ship, his disciples followed him. And behold, there arose a great tempest in the sea, inasmuch that the ship was covered with the waves: but he was asleep. And his disciples came to him, and awoke him, saying, Lord, save us, we perish. And he saith unto them, Why are ye fearful, O ye of little faith? Then he arose, and rebuked the winds and the sea, and there was a great calm. But the men marvelled, saying, What manner of man is this,

ryfeddasant, gan ddywedyd, Pa ryw un yw hwn, gan fod y gwŷntoedd hefyd a'r môr yn ufuddbâu iddo? Ac wedi ei ddyfod ef i'r lau arall, i wlad y Gergesiaid, dau ddieffig a gyfarfuant âg ef, y rhai a ddeuant o'r beddau, yn dra ffyrnig, fel na allai neb fyned y ffordd honno. Ac wele, hwy a lefasant, gan ddywedyd, Iesu Fab Duw, beth sydd i ni a wnelom â thi? a ddaethost ti yma i'n poeni ni cyn yr amser? Ac yr oedd ym mhell oddi wrthynt genfaint o foch lawer yn pori. A'r cythreuliaid a ddeisyfiasant arno, gan ddywedyd, Os bwri ni allan, caniattâ i ni fyned ymaith i'r genfaint foch. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch. A hwy, wedi myned allan, a aethant i'r genfaint foch. Ac wele, yr holl genfaint foch a ruthrodd dros y dibyn i'r môr, ac a fuant feirw yn y dyfroedd. A'r meichiaid a ffoisant; ac wedi eu dyfod hwy i'r ddinas, hwy a fynegasant bob peth, a pha beth a ddarfuasai i'r rhai dieffig. Ac wele, yr holl ddinas a ddaeth allan i gyfarfod â'r Iesu. A phan ei gwelsant, attolygasant iddo ymadael o'u cyffiniau hwynt.

Y pummed Sul gwedi'r Ystwyll.

Y Colect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti gadw dy Eglwys a' th deulu yn wastad yn dy wir grefydd; fel y gallont hwy oll, y sawl sydd yn yngynnol yn unig wrth obaith dy nefol ras, gael byth eu hamddiffyn gan dy alluog nerth; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Col. iii. 12.

MEGIS etholeddigion Duw, sanctaidd ac anwyl, gwisg-

that even the winds and the sea obey him! And when he was come to the other side into the country of the Gergesenes, there met him two possessed with devils, coming out of the tombs, exceeding fierce, so that no man might pass by that way. And behold, they cried out, saying, What have we to do with thee, Jesus, thou Son of God? art thou come hither to torment us before the time? And there was a good way off from them an herd of many swine, feeding. So the devils besought him, saying, If thou cast us out, suffer us to go away into the herd of swine. And he said unto them, Go. And when they were come out, they went into the herd of swine: and behold, the whole herd of swine ran violently down a steep place into the sea, and perished in the waters. And they that kept them fled, and went their ways into the city, and told every thing, and what was befallen to the possessed of the devils. And behold, the whole city came out to meet Jesus: and when they saw him, they besought him, that he would depart out of their coasts.

The fifth Sunday after the Epiphany.

The Collect.

O Lord, we beseech thee, to keep thy Church and household continually in thy true religion; that they who do lean only upon the hope of thy heavenly grace may evermore be defended by thy mighty power; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Col. iii. 12.

PUT on therefore, as the elect of God, holy and be-

wch am danoch ymysgaroedd trugareddau, cymmwynasgarwch, gostyngeddwrwydd, addfwynder, ymaros; gan gyddwyn â'ch gilydd, a maddeu i'ch gilydd, os bydd gan neb gweryl yn erbyn neb: megis ag ymaddeuodd Crist i chwi, felly gwnewch chwithau. Ac am ben hyn oll, rhisgwch gariad, yr hwn yw rhwymyn perffeithrwydd. A llywodraethed tangnefedd Dduw yn eich calonnau, i'r hwn hefyd y'ch galwyd yn un corph; a byddwch ddiolchgar. Preswylid gair Crist yn och yn helaeth ym mhob doethioneb; gan ddysgu a rhybuddio bawb eich gilydd mewn psalmiau, a hymnau, ac odlau ysprydol, gan ganu trwy ras yn eich calonnau i'r Arglwydd. A pha beth bynnag a wneloch, ar air neu ar weithred, gwnewch bob peth yn enw'r Arglwydd Iesu, gan ddiolch i Dduw a'r Tad trwyddo ef.

Yr Efyngyl. St. Matth. xiii. 24.

THE YRNAS nefoedd sy gyffelyb i ddyn a hauodd had da yn ei faes: a thra yr oedd y dynion yn cysgu, daeth ei elyn ef ac a hauodd efrau ym mhlith y gwenith, ac a aeth ymaith. Ac wedi i'r eginyn dyfu, a dwyn ffrwyth, yna'r ymdangosodd yr efrau hefyd. A gweision gwr y tŷ a ddaethant, ac a ddywedasant wrtho, Arglwydd, oni haaiait ti had da yn dy faes? o ba le gan hynny y mae'r efrau ynddo? Yntau a ddywedodd wrthynt, Y gelyon ddyn a wnaeth hyn. A'r gweision a ddywedasant wrtho, A fynni di gan hynny i ni fyned a'u casglu hwynt? Ac efe a ddywedodd, Na fynnaf; rhag i chwi, wrth gasglu'r efrau, ddiwreiddio'r gwenith gyd â hwynt. Gadewch i'r ddau gyd-dyfu hyd y cynhaaf: ac yn amser y cyn-

loved, bowels of mercies, kindness, humbleness of mind, meekness, long-suffering; forbearing one another, and forgiving one another, if any man have a quarrel against any; even as Christ forgave you, so also do ye. And above all these things put on charity, which is the bond of perfectness. And let the peace of God rule in your hearts, to the which also ye are called in one body; and be ye thankful. Let the word of Christ dwell in you richly in all wisdom, teaching and admonishing one another in psalms, and hymns, and spiritual songs, singing with grace in your hearts to the Lord. And whatsoever ye do, in word or deed, do all in the Name of the Lord Jesus, giving thanks to God and the Father by him.

The Gospel. St. Matth. xiii. 24.

THE kingdom of heaven is likened unto a man which sowed good seed in his field. But while men slept, his enemy came and sowed tares among the wheat, and went his way. But when the blade was sprung up, and brought forth fruit, then appeared the tares also. So the servants of the householder came, and said unto him, Sir, didst not thou sow good seed in thy field? from whence then hath it tares? He said unto them, An enemy hath done this. The servants said unto him, Wilt thou then that we go and gather them up? But he said, Nay; lest while ye gather up the tares, ye root up also the wheat with them. Let both grow together until the harvest; and in the time of harvest I will say to the reapers, Gather

hauaf y dywedaf wrth y medelwyr, Ceshglwch yn gyntaf yr efrau, a rhwymwch hwynt yn ysgubau i'w llwyr losgi; ond ceshglwch y gwenith i'm hysgubor.

Y chweched Sul gwedi'r Ystwyll.

Y Collect.

O Dduw, bendigedig Fab yr hwn a ymddangosodd fel y dattodai weithredoedd diafol, ac y gwnai ni yn feibion i Dduw, ac yn etifedion bywyd tragwyddol; Caniattâ i ni, ni a attolygw'n i ti, gan fod gennym y gobaith hwn, ein puro ein hunain, megis y mae yntau yn bur; fel, pan yr ymddangoso eilwaith gyd â nerth a gogoniant mawr, y'n gwnele'r yn gyffelyb iddo ef yn ei dragwyddol a'i ogoneddus deyrnas; ym mha un, gyd â thi, O Dad, a chyd â thi, O Yspryd Glân, ymae efe yn byw ac yn teyrnasu, byth yn un Duw, heb drango na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Ioan iii. 1.

GWELWCH pa fath gariad a roes y Tad arnom, fel y'n gelwid yn feibion i Dduw: oblegid hyn nid edwyn y byd chwi, oblegid nad adnabu efe ef. Anwylyd, yr awrhon meibion i Dduw ydym, ac nid amlygwyd etto beith a fyddwn: eithr ni a wyddom, pan ymddangoso efe, y byddwn gyffelyb iddo; oblegid ni a gawn ei weled ef megis ag y mae. Ac y mae pob un sy ganddo y gobaith hwn ynddo ef, yn ei buro ei hun, megis y mae yntau yn bur. Pob un a'r sydd yn gwneuthur pechod, sydd hefyd yn gwneuthur anghyfraith: oblegid anghyfraith yw pechod. A chwi a wyddoch ymddangos o hono ef, fel y dileai ein pechodau ni; ac ynddo ef nid oes pechod. Pob un a'r sydd yn aros ynddo ef, nid yw yn pechu;

ye together first the tares, and bind them in bundles to burn them: but gather the wheat into my barn.

The sixth Sunday after the Epiphany.

The Collect.

O God, whose blessed Son was manifested that he might destroy the works of the devil, and make us the sons of God, and heirs of eternal life; Grant us, we beseech thee, that, having this hope, we may purify ourselves, even as he is pure; that, when he shall appear again with power and great glory, we may be made like unto him in his eternal and glorious kingdom; where with thee, O Father, and thee, O Holy Ghost, he liveth and reigneth, ever one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 1 St. John iii. 1.

BEHOOLD, what manner of love the Father hath bestowed upon us, that we should be called the sons of God: therefore the world knoweth us not, because it knew him not. Beloved, now are we the sons of God, and it doth not yet appear what we shall be: but we know, that, when he shall appear, we shall be like him; for we shall see him as he is. And every man that hath this hope in him purifieth himself, even as he is pure. Whosoever committeth sin transgresseth also the law: for sin is the transgression of the law. And ye know that he was manifested to take away our sins; and in him is no sin. Whosoever abideth in him sinneth not: whosoever sinneth hath not seen him, nei-

pob un a'r sydd yn pechu, ni's gwelodd ef, ac ni's adnabu ef. O blant bychain, na thwyllid neb chwi; yr hwn sydd yn gwneuthur cyfiawnder, sydd gyfiawn, megis y mae yntau yn gyfiawn. Yr hwn sydd yn gwneuthur pechod, o ddiabol y mae; canys y mae diafol yn pechu o'r dechreuad. I hyn yr ymddangosodd Mab Duw, fel y dattodai weithredoedd diafol.

Yr Efengyl. St. Matth. xxiv. 23.

YNA os dywed neb wrthy ch, Wele, llyma Grist, neu llyma; na chredwch. Canys cyfyd gau-gristiau a gau-brophwydi, ac a roddant arwyddion mawrion a rhyfeddodau; hyd oni thwyllant, pe byddai bosibl, i.e. yr etholedigion. Wele, rhag-ddywedais i chwi. Am hynny os dywedant wrthy ch, Wele, y mae efe yn y diffaethwch; nac ewch allan: Wele, yn yr ystafelloedd; na chredwch. Oblegid fel y daw y fellten o'r dwyrain, ac y tywynna hyd y gorllewin; felly hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn. Canys pa le bynnag y byddo'r gelain, yno'r ymgasgl yr eryrod. Ac yn y fan wedi gorthrymder y dyddiau hynny, y tywyllir yr haul, a'r lleuad ni rydd ei goleuni, a'r ser a syrth o'r nef, a nerthoedd y nefoedd a ysgydwir. Ac yna yr ymddengys arwydd Mab y dyn y nef: ac yna y galara holl lwythau'r ddaear, a hwy a welant Fab y dyn yn dyfod ar gymylau'r nef gyd â nerth a gogoniant mawr. Ac efe a ddenfyn ei angylion â mawr sain udgorn; a hwy a gasglant ei etholedigion ef ynghyd o'r pedwar gwylt, o eithafoedd y nefoedd hyd eu nothafodd hwynt.

ther known him. Little children, let no man deceive you: he that doeth righteousness is righteous, even as he is righteous. He that committeth sin is of the devil: for the devil sinneth from the beginning. For this purpose the Son of God was manifested, that he might destroy the works of the devil.

The Gospel. St. Matth. xxiv. 23.

THEN if any man shall say unto you, Lo, here is Christ, or there; believe it not. For there shall arise false Christs, and false prophets, and shall shew great signs and wonders; insomuch that (if it were possible) they shall deceive the very elect. Behold, I have told you before. Wherefore, if they shall say unto you, Behold, he is in the desert; go not forth: behold, he is in the secret chambers; believe it not. For as the lightning cometh out of the east, and shineth even unto the west; so shall also the coming of the Son of Man be. For wheresoever the carcase is, there will the eagles be gathered together. Immediately after the tribulation of those days shall the sun be darkened, and the moon shall not give her light, and the stars shall fall from heaven, and the powers of the heavens shall be shaken. And then shall appear the sign of the Son of Man in heaven: and then shall all the tribes of the earth mourn, and they shall see the Son of Man coming in the clouds of heaven, with power and great glory. And he shall send his angels with a great sound of a trumpet, and they shall gather together his elect from the four winds, from one end of heaven to the other.

Y Sul a elwir Septuagesima, neu y trydydd Sul cyn y Garawys.

Y Colect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti wrando yn ddarbodus weddiâu dy bobl, fel y byddo i ni, y rhai a gospir yn gyfiawn am ein camweddau, yn drugarog gael ein hymwared gan dy ddaioni di; er gogoniant dy Enw, trwy Iesu Grist ein Hiachawdwr, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, byth yn un Ddu heb drange na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. ix. 24.

ONI wyddoch chiw fod y rhai sydd yn rhedeg mewn gyrfa, i gyd yn rhedeg, ond bod un yn derbyn y gamp? Felly rhedwch, fel y caffoch asael. Ac y mae pob un a'r sydd yn ymdrechu, yn ymgadw ym mhob peth; a hwynt-hwy yn wir, fel y derbyniont goron lygredig, eithr nyini, un anlygredig. Yr wyf fi gan hynny felly yn rhedeg, nid megis ar amcan; felly yr wyf yn ymdrechu, nid fel un yn curo yr awyr. Ond yr wyf fi yn cospi fy nghorph, ac yn ei ddwyn yn gaeth; rhag i mi mewn un modd, wedi i mi bregethu i eraill, fod fy hun yn anghymmeradwy.

Yr Efengyl. St. Matth. xx. 1.

TEYRNAS nefoeld sy deb- yg i wr o berchen tŷ, yr hwn a aeth allan, a hi yn dyddhâu, i gyflogi gweithwyr i'w winllan. Ac wedi cytuno â'r gweithwyr er ceiniog y dydd, efe a'u hanfodd hwy i'w winllan. Ac efe a aeth allan ynghylch y drydedd awr, ac a welodd eraill yn sefyll yn segur yn y farchnadfa; ac a ddywedodd wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan, a pha beth bynnag a fyddo cyfiawn, mi a'i rhoddaf i chiw. A hwy a aethant ym- aith. Ac efe a aeth allan drachefn ynghylch y chweched a'r nawfed

The Sunday called Septuagesima, or the third Sunday before Lent.

The Collect.

O Lord, we beseech thee favourably to hear the prayers of thy people; that we, who are justly punished for our offences, may be mercifully delivered by thy goodness, for the glory of thy Name; through Jesus Christ our Saviour, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. ix. 24.

KNOW ye not, that they which run in a race run all, but one receiveth the prize? So run that ye may obtain. And every man that striveth for the mastery is temperate in all things: now they do it to obtain a corruptible crown, but we an incorruptible. I therefore so run, not as uncertainly; so fight I, not as one that beateth the air: but I keep under my body, and bring it into subjection, lest that by any means, when I have preached to others, I myself should be a cast-away.

The Gospel. St. Matth. xx. 1.

THE kingdom of heaven is like unto a man that is an housholder, which went out early in the morning to hire labourers into his vineyard. And when he had agreed with the labourers for a peny a day, he sent them into his vineyard. And he went out about the third hour, and saw others standing idle in the market-place, and said unto them, Go ye also into the vineyard, and whatsoever is right I will give you. And they went thither way. Again he went out a-

awr, ac a wnaeth yr un modd. Ac efe a aeth allan ynghylch yr unfed awr ar ddeg, ac a gafodd eraill yn sefyll yn segur, ac a ddywedodd wrthynt, Paham ysefwich chiw yma ar hyd y dydd yn segur? Dywedasant wrtho, Am na chyflogodd neb nyini. Dywedodd yntau wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan; a pha beth bynnag fyddo cyfiawn chiw a'i ceuwch. A phan aeth hi yn hwyr, arglwydd y winllan a ddywedodd wrth ei oruchwyliwr, Galw'r gweithwyr, a dyro iddynt eu cyflog, gan ddechreu o'r rhai diweddaf hyd y rhai cyntaf. A phan ddaeth y rhai a gyflogasid ynghylch yr unfed awr ar ddeg, hwy a gawsant bob un geiniog. A phan ddaeth y rhai cyntaf, hwy a dybiasant y caent fwy; a hwythau a gawsant bob un geiniog. Ac wedi iddynt gael, grwgnach a wnaethant yn erbyn gwyr y tŷ, gan ddywedyd, Un awr y gweithiodd y rhai olaf hyn, a thi a'u gwnaethost hwynt yn gystal â ninnau, y rhai a ddygasom bwys y dydd a'r gwres. Yntau a atebodd ac a ddywedodd wrth un o honynt, Y cyfaill, nid ydwyf yn gwneuthur cam â thi: onid er ceiniog y cytunaist â mi? Cymmer yr hyn sydd eiddot, a dos ymaith: yr ydwyf yn ewyllysio rhodd i'r olaf hwn megis i tithau. Ai nid cyfreithlawn i mi wneuthur a fynnywyf â'r eiddod fy hun? neu a ydyw dy lygad di yn ddrwg, am fy mod i yn dda? Felly y rhai olaf fyddant yn flaenaf, a'r rhai blaenaf yn olaf: canys llawer sy wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis.

but the sixth and ninth hour, and did likewise. And about the eleventh hour he went out, and found others standing idle, and saith unto them, Why stand ye here all the day idle? They say unto him, Because no man hath hired us. He saith unto them, Go ye also into the vineyard, and whatsoever is right, that shall ye receive. So when even was come, the lord of the vineyard saith unto his steward, Call the labourers, and give them their hire, beginning from the last unto the first. And when they came that were hired about the eleventh hour, they received every man a peny. But when the first came, they supposed that they should have received more; and they likewise received every man a peny. And when they had received it, they murmured against the goodman of the house, saying, These last have wrought but one hour, and thou hast made them equal unto us, which have borne the burden and heat of the day. But he answered one of them, and said, Friend, I do thee no wrong; didst not thou agree with me for a peny? Take that thine is, and go thy way; I will give unto this last even as unto thee. Is it not lawful for me to do what I will with mine own? Is thine eye evil, because I am good? So the last shall be first, and the first last: for many be called, but few chosen.

Y Sul a elwir Sexagesima, neu'r ail Sul cyn y Garawys.

Y Colect.

O Arglwydd Dduw, yr hwn a weli nad ydym ni yn ymddir-

The Sunday called Sexagesima, or the second Sunday before Lent.

The Collect.

O Lord God, who seest that we put not our trust in any

ied mewn un weithred a wnelom; Caniattâ yn drugarog fod i ni, trwy dy nerth, gael ein hamddiffyn rhag pob gwrthwyneb; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Cor. xi. 19.

YR ydych yn goddef ffyliaid yn llawen, gan fod eich hunain yn synhwyrol. Canys yr ydych yn goddef os bydd un i'ch caethiwo, os bydd un i'ch llwyr fwytta, os bydd un yn cymmeryd gennyh, os bydd un yn ymddyrchafu, os bydd un yn eich taro chi wi ar eich wyneb. Am amharch yr ydwyf yn dywedyd, megis pe buasem ni weiniaid: eithr ym mha beth bynnag y mae neb yn hŷ (mewn ffolineb yr wyf yn dywedyd) hŷ wyf finnau hefyd. Ai Hebreaid ydynt hwy? felly finnau. Ai Israeliaid ydynt hwy? felly finnau. Ai had Abraham ydynt hwy? felly finnau. Ai gweinidogion Crist ydynt hwy? (yr ydwyf yn dywedyd yn ffol) mwy wyf fi. Mewn blinderau yn helaethach, mewn gwialennodiau dros fesur, mewn carcharau yn amlach, mewn marwolaethau yn fynych. Gan yr Iuddewon bumwaith y derbyniais ddeugain gwialennod onid un. Teirgwaith y'm curwyd â gwaiail; unwaith y'm llabyddiwyd; teirgwaith y torrodd llong arnaf; noswaith a diwrnod y bum yn y dyfnfor: mewn teithiau yn fynych, ym mheryglon llif-ddyfoedd; ym mheryglon lladron; ym mheryglon gan fy nghenedl fy hun; ym mheryglon gan y cenedloedd; ym mheryglon yn y ddinas; ym mheryglon yn yr anialwch; ym mheryglon ar y môr; ym mheryglon ym mhlith brodyr gau: mewn llafur a lludded, mewn anhunedd yn fynych; mewn newyn a syched; mewn ymprydiau yn fynych; mewn anwyd a noethni. Heblaw y pethau sydd yn digwydd oddi

thing that we do; Mercifully grant that by thy power we may be defended against all adversity; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 2 Cor. xi. 19.

YE suffer fools gladly, seeing ye yourselves are wise. For ye suffer if a man bring you into bondage, if a man devour you, if a man take of you, if a man exalt himself, if a man smite you on the face. I speak as concerning reproach, as though we had been weak: howbeit, whereinsoever any is bold, (I speak foolishly,) I am bold also. Are they Hebrews? so am I. Are they Israelites? so am I. Are they the seed of Abraham? so am I. Are they ministers of Christ? (I speak as a fool,) I am more: in labours more abundant; in stripes above measure; in prisons more frequent; in deaths oft. Of the Jews five times received I forty stripes save one; thrice was I beaten with rods; once was I stoned; thrice I suffered shipwreck; a night and a day I have been in the deep; in journeying often; in perils of waters; in perils of robbers; in perils by mine own countrymen; in perils by the heathen; in perils in the city; in perils in the wilderness; in perils in the sea; in perils among false brethren; in weariness and painfulness; in watchings often; in hunger and thirst; in fastings often; in cold and nakedness; besides those things that are without, that which cometh upon me daily, the care of all the churches. Who is weak, and I am not weak? who is offended, and I burn not?

allan, yr ymosod yr hwn sydd arnaf beunydd, y gofal dros yr holl eglwysi. Pwy sy wan, nad wyf finnau wan? pwy a dramgwyddir, nad wyf finnau yn llosgi? Os rhaid ymfrostio, mi a ymfrostiaf am y pethau sydd yn perthyn i'm gwendid. Duw a Thad ein Harglwydd ni Iesu Grist, yr hwn sy fendigedig yn oes oesoedd, a wyf nad wyf yn dywedyd celwydd.

Yr Efengyl. St. Luc viii. 4.

GWEDI i lawer o bobl ymgynnull ynghyd, a chyrchu atto o bob dinas, efe a ddywedodd ar ddammeg: Yr hauwr a aeth allan i hau ei had: ac wrth hau, peth a syrthiodd ar ymyl y ffordd, ac a fathrwyd, ac ehedaid y nef a'i bwyttaodd. A pheth arall a syrthiodd ar y graig; a phan eginodd, y gwywodd, am nad oedd iddo wlybwr. A pheth arall a syrthiodd ym mysg drain; a'r drain a gyd-dyfasant, ac a'i tagasant ef. A pheth arall a syrthiodd ar dir da, ac a eginodd, ac a ddug ffrwyth ar ei ganfed. Wrth ddywedyd y pethau hyn efe a lefodd, Y neb sydd â chlustiau ganddo i wrando, gwrandawed. A'i ddisgyblion a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Pa ddammeg oedd hon? Yntau a ddywedodd, I chi y rhoddwyd gwybod dirgeleodd teyrnas Dduw: eithr i eraill ar ddamhegion; fel yn gwelend na welant, ac yn clywed na ddeallant. A dyma'r ddammeg; Yr had yw gair Duw; a'r rhai ar ymyl y ffordd, ydyw y rhai sydd yn gwrando; wedi hynny y mae diafol yn dyfod, ac yn dwyn ymaith y gair o'u calon hwynt, rhag iddynt gredu, a bod yn gadwedig. A'r rhai ar y graig yw y rhai, pan glywant, a dderbyniant y gair yn llawen; a'r rhai hyn nid oes ganddynt wreiddyn, y rhai sydd yn credu

If I must needs glory, I will glory of the things which concern mine infirmities. The God and Father of our Lord Jesus Christ, which is blessed for evermore, knoweth that I lie not.

The Gospel. St. Luke viii. 4.

WHEN much people were gathered together, and were come to him out of every city, he spake by a parable: A sower went out to sow his seed; and as he sowed, some fell by the way-side, and it was trodden down, and the fowls of the air devoured it. And some fell upon a rock, and as soon as it was sprung up, it withered away, because it lacked moisture. And some fell among thorns, and the thorns sprang up with it, and choked it. And other fell on good ground, and sprang up, and bare fruit an hundred-fold. And when he had said these things, he cried, He that hath ears to hear, let him hear. And his disciples asked him, saying, What might this parable be? And he said, Unto you it is given to know the mysteries of the kingdom of God: but to others in parables; that seeing they might not see, and hearing they might not understand. Now the parable is this: The seed is the Word of God. Those by the way-side are they that hear; then cometh the devil, and taketh away the word out of their hearts, lest they should believe, and be saved. They on the rock are they, which, when they hear, receive the word with joy; and these have no root, which for a while

dros amser, ac yn amser profed-igaeth yn cilio. A'r hwn a syrthioed yn mysg drain, yw y rhai a wrandawsant, ac wedi iddynt fyned ymaith, hwy a dagwyd gan ofalon, a golud, a meluswedd buchedd, ac nid ydynt yn dwyn ffrwyth i berffeithrwydd. A'r hwn ar y tir da yw y rhai hyn, y rhai â chalon hawddgar a da, ydynt yn gwrando'r gair, ac yn ei gadw, ac yn dwyn ffrwyth trwy amynedd.

Y Sul a elwir Cwincwagesima, neu'r Sul nesaf o flaen y Garauys.

Y Colect.

O Arglwydd, yr hwn a'n dysgaist, na thâl dim ein holl weithredoedd a wnelom, heb gariad perffaith; Anfon dy Yspryd Glân, a thywallt yn ein calonau ragorol ddawn cariad perffaith, gwir rwymyn tangnefedd a holl rinweddau da, heb yr hwn pwy bynnag sydd yn byw, a gyfrifir yn farw ger dy fron di: Caniattâ hyn er mwyn dy un Mab Iesu Grist. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. xiii. 1.

Pellefarwn â tafodau dynion ac angylion, ac heb fod gennyf gariad, yr wyf fel efydd yn seinio, neu symbol yn tingcian. A phe byddai gennyf brophwydoliaeth, a gwybod o honof y dirgelion oll, a phob gwybodaeth; a phe bai gennyf yr holl ffydd, fel y gallwn symmudo mynyddoedd, ac heb gennyf gariad, nid wyf fi ddim. A phe porthwn y tlodion a'm holl ddâ, a phe rhoddwn fy nghorph i'm llosgi, ac heb gariad gennyf, nid yw ddim llesâd i mi. Y mae cariad yn hir-ymaros, yn gymmwyn-asgar; cariad nid yw yn cynfigennu, nid yw cariad yn ymfrostio, nid yw yn ymchwyddo, nid yw yn gwneuthur yn anwedd-

believe, and in time of temptation fall away. And that which fell among thorns, are they, which, when they have heard, go forth, and are choaked with cares, and riches, and pleasures of this life, and bring no fruit to perfection. But that on the good ground, are they, which in an honest and good heart, having heard the word, keep it, and bring forth fruit with patience.

The Sunday called Quinquagesima, or the next Sunday before Lent.

The Collect.

O Lord, who hast taught us that all our doings without charity are nothing worth; Send thy Holy Ghost, and pour into our hearts that most excellent gift of charity, the very bond of peace and of all virtues, without which who-soever liveth is counted dead before thee: Grant this for thine only Son Jesus Christ's sake. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. xiii. 1.

THOUGH I speak with the tongues of men and of angels, and have not charity, I am become as sounding brass, or a tinkling cymbal. And though I have the gift of prophecy, and understand all mysteries, and all knowledge; and though I have all faith, so that I could remove mountains, and have no charity, I am nothing. And though I bestow all my goods to feed the poor, and though I give my body to be burned, and have not charity, it profiteth me nothing. Charity suffereth long, and is kind; charity envieth not; charity vaunteth not itself, is not puffed up, doth not behave itself un-

aid, nid yw yn ceisio yr eiddo ei hun, ni chythruddir, ni feddwl ddrwg, nid yw lawen am anghyflawnder, ond cyd-lawenhâu y mae a'r gwirionedd; y mae yn dioddef pob dim, yn credu pob dim, yn gobeithio pob dim, yn ymaros â phob dim. Cariad byth ni chwymp ymaith: eithr pa un bynnag ai prophwydoliaethau, hwy a ballant; ai tafodau, hwy a beidiant; ai gwybodaeth, hi a ddiiflanna. Canys o ran y gwyddom, ac o ran yr ydym yn prophwydo. Eithr pan ddelo yr hyn sy berffaith, yna yr hyn sydd o ran, a ddilêir. Pan oeddlwn fachgen, fel bachgen y llesarwn, fel bachgen y deallwn, fel bachgen y meddylwn; ond pan aethum yn wr, mi a rois heibio bethau bachgennaidd. Canys gwelw yr ydym yr awrhon trwy ddrych mewnddammeg; ond yna, wyneb yn wyneb: yn awr yr adwaen o ran; ond yna yr adnabyddaf megis y'm hadwaenir. Yr awrhon y mae yn aros ffydd, gobaith, cariad, y tri hyn; a'r mwyafr o'r rhai hyn yw cariad.

Yr Efengyl. St. Luc xviii. 31.

YNA Iesu a gymmerodd y deuddeg atto, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem; a chyflawnir pob peth a'r sydd yn ysgrifenedig trwy'r prophwydi am Fab y dyn. Canys efe a draddodir i'r Cenhedloedd, ac a watwerir, ac a amhherchir, ac a boerir arno: ac wedi iddynt ei fflangellu, y lladdant ef; a'r trydydd dydd efe a adgyfyd. A hwy ni ddeallasant ddim o'r pethau hyn: a'r gair hwn oedd guddiedig oddi wrthynt, ac ni wybuant y pethau a ddywedwyd. A bu, ac efe yn nesâu at Jericho, i ryw ddyn dall fod yn eistedd yn ymyl y ffordd, yn cardotta. A phan glybu efe y dyrfa yn

seemly, seeketh not her own, is not easily provoked, thinketh no evil, rejoiceth not in iniquity, but rejoiceth in the truth; beareth all things, believeth all things, hopeth all things, endureth all things. Charity never faileth: but whether there be prophecies, they shall fail; whether there be tongues, they shall cease; whether there be knowledge, it shall vanish away. For we know in part, and we prophesy in part. But when that which is perfect is come, then that which is in part shall be done away. When I was a child, I spake as a child, I understood as a child, I thought as a child; but when I became a man, I put away childish things. For now we see through a glass darkly; but then face to face: now I know in part; but then shall I know even as also I am known. And now abideth faith, hope, charity, these three; but the greatest of these is charity.

The Gospel. St. Luke xviii. 31.

THEN Jesus took unto him the twelve, and said unto them, Behold, we go up to Jerusalem, and all things that are written by the prophets concerning the Son of Man shall be accomplished. For he shall be delivered unto the Gentiles, and shall be mocked, and spitefully entreated, and spitted on: and they shall scourge him, and put him to death; and the third day he shall rise again. And they understood none of these things: and this saying was hid from them, neither knew they the things which were spoken. And it came to pass, that as he was come nigh unto Jericho, a certain blind man sat by the way-side begging: and hearing the multitude pass by, he asked

myned heibio, efe a ofynodd pa beth oedd hyn. A hwy a ddywedasant iddo, mai Iesu o Nazareth oedd yn myned heibio. Ac efe a lefodd, gan ddywedyd, Iesu fab Dafydd, trugarhâ wrth-yf. A'r rhai oedd yn myned o'r blaen a'i ceryddasant ef i dewi: eithr efe a lefodd yn fwy o lawer. Mab Dafydd, trugarhâ wrth-yf. A'r Iesu a safodd, ac a orchymynodd ei ddwyn ef atto. A phan ddaeth yn agos, efe a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Pa beth a fynni di i mi ei wneuthur i ti? Yntau a ddywedodd, Arglwydd, cael o honof fy ngolwg. A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Cymmer dy olwg; dy fydd a'th iachaodd. Ac allan o law y cafodd efe ei olwg, ac a'i canlynodd ef, gan o-goneddu Duw: a'r holl bobl, pan welsant, a roisant foliant i Dduw.

Y Dydd cyntaf o'r Garawys, yr hwn a elwir yn guffredin, Dydd Merchur y Llundw.

Y Colect.

HOLL-gyfoethog a thragywyddol Dduw, yr hwn ni chasâi ddim a'r a wnaethost, ac a faddeui bechodau pawb y sydd edifeiriol; Crêa a gwna ynom newydd a drylliedig galonau; fel y bo i ni, gan ddyledus ddolorio am ein pechodau, a chyfaddef ein trueni, gaffael gennyti, Dduw'r holl drugaredd, gwbl faddeuant a gollyngod; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ Y Colect hwn a ddarllenir bob dydd o'r Garawys, ar ol y Colect a osodir i'r diwrnod.

Yn lle yr Epistol. Jôel ii. 12.

DYCHWELWCH attaf fi (medd yr Arglwydd) â'ch holl galon, âg ympryd hefyd, ac âg wylfain, ac â galar. A rhwygwch eich calon, ac nid eich dillad, ac ymchwelwch at yr Arglwydd eich Duw: o herwydd

what it meant. And they told him, that Jesus of Nazareth passeth by. And he cried, saying, Jesus, thou Son of David, have mercy on me. And they which went before rebuked him, that he should hold his peace: but he cried so much the more, Thou Son of David, have mercy on me. And Jesus stood, and commanded him to be brought unto him: and when he was come near, he asked him, saying, What wilt thou that I should do unto thee? And he said, Lord, that I may receive my sight. And Jesus said unto him, Receive thy sight; thy faith hath saved thee. And immediately he received his sight, and followed him, glorifying God: and all the people, when they saw it, gave praise unto God.

The first Day of Lent, commonly called Ash-Wednesday.

The Collect.

ALMIGHTY and everlasting God, who hatest nothing that thou hast made, and dost forgive the sins of all them that are penitent; Create and make in us new and contrite hearts, that we worthily lamenting our sins, and acknowledging our wretchedness, may obtain of thee, the God of all mercy, perfect remission and forgiveness; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ This Collect is to be read every day in Lent after the Collect appointed for the Day.

For the Epistle. Joel ii. 12.

TURN ye even to me, saith the Lord, with all your heart, and with fasting, and with weeping, and with mourning. And rend your heart, and not your garments, and turn unto the Lord your God: for he

graslawn a thrugarog yw efe, hwyrfrydig i ddigofaint, a mawr ei drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg. Pwy a wŷr a dry efe, ac edifarhâu, a gweddill bendith ar ei ol; sef bwyd-offrwm, a diod-offrwm i'r Arglwydd eich Duw? Cenwch udgorn yn Sion, cysegwrch ympryd, gelwch gymmanfa, cesglwch y bobl, cysegwrch y gynulleidfa, cynhullwch yr henuriaid, cesglwch y plant, a'r rhai yn sugno bronau: deued y priod-fab allan o'i ystafell, a'r briod-ferch allan o ystafell ei gwely: wyled yr offeiriad, gweinidogion yr Arglwydd, rhwng y porth a'r allor; a dywedant, Arbed dy bobl, O Arglwydd, ac na ddryo dy etifeddiaeth i warth, i lywodraethu o'r cenhedloedd arnynt. Paham y dywedent ym mhlith y bobloedd, Pa le y mae eu Duw hwynt?

Yr Efengyl. St. Matth. vi. 16.

PAN ymprydioch, na fyddwch fel y rhagrithwŷr, yn wyneb drist; canys anffurfio eu hwynebau y maent, fel yr ymddangosont i ddynion eu bod yn ymprydio. Yn wir meddaf i chwî, Y maent yn derbyn eu gwobr. Eithr pan ymprydioch di, enneinia dy ben, a golch dy wyneb; fel nad ymddangosech i ddynion dy fod yn ymprydio, ond i'th Dad yr hwn sydd yn dirgel: a'th Dad, yr hwn sydd yn gweled yn y dirgel, a dâl i ti yn yr awlg. Na thrysorwch iwch' drysorau ar y ddaear, lle y mae gwlyfyn a rhwd yn llygru, a lle y mae lladron yn cloddio trwodd, ac yn lladratta. Eithr trysorwch iwch' drysorau yn y nef; lle nid oes na gwlyfyn na rhwd yn llygru, a lle ni's cloddia lladron trwodd, ac ni's lladrattant. Canys lle y mae eich trysor, yno y bydd eich calon hefyd.

is gracious and merciful, slow to anger, and of great kindness, and repenteth him of the evil. Who knoweth if he will return, and repent, and leave a blessing behind him, even a meat-offering and a drink-offering unto the Lord your God? Blow the trumpet in Zion, sanctify a fast, call a solemn assembly, gather the people, sanctify the congregation, assemble the elders, gather the children, and those that suck the breasts; let the bridegroom go forth of his chamber, and the bride out of her closet; let the priests, the ministers of the Lord, weep between the porch and the altar, and let them say, Spare thy people, O Lord, and give not thine heritage to reproach, that the heathen should rule over them: wherefore should they say among the people, Where is their God?

The Gospel. St. Matth. vi. 16.

WHEN ye fast, be not as the hypocrites, of a sad countenance: for they disfigure their faces, that they may appear unto men to fast. Verily I say unto you, They have their reward. But thou, when thou fastest, anoint thine head, and wash thy face, that thou appear not unto men to fast, but unto thy Father which is in secret; and thy Father, which seeth in secret, shall reward thee openly. Lay not up for yourselves treasures upon earth, where moth and rust doth corrupt, and where thieves break through and steal: but lay up for yourselves treasures in heaven, where neither moth nor rust doth corrupt, and where thieves do not break through nor steal: for where your treasure is, there will your heart be also.

Y Sul cyntaf yn y Garawys.

Y Colect.

O Arglwydd, yr hwn er ein mwyn a ymprydiaist ddeugain niwrnod a deugain nos; Dyro i ni ras i ymarfer â chyfryw ddirwest, fel, wedi gostwng ein cnawd i'r Yspryd, y gallom fyth ufuddhâu i'th dduwiol anniogaethau mewn cyflawnder a gwir sancteiddrwydd, i'th anrhydedd a'th ogoniant, yr hwn wyt yn byw ac yn teyrnasu gyd â'r Tad, a'r Yspryd Glân, yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Cor. vi. 1.

NYNI, gan gyd-weithio, ydym yn attolwg i chwi, na dderbynioc ras Duw yn ofer. (Canys y mae efe yn dywedyd, Mewn amser cymmeradwy y'th wrandewais: ac yn nydd iachawdwr iaeth y'th gynnorthwyais: wele, yn awr yr amser cymmeradwy; wele, yn awr ddydd yr iachawdwr iaeth.) Heb roddi dim achos tramgydd mewn dim, fel na feier ar y weinidogaeth: eithr gan ein dangos ein hunain ym mhob peth fel gweinidogion Duw, mewn amynedd mawr, mewn custuddiau, mewn anghenion, mewn cyfyngderau, mewn gwialennodiau, mewn carcharau, mewn terfysgau, mewn poenau, mewn gwyliadwriaethau, mewn ymprydiau, mewn purdeb, mewn gwybodaeth, mewn hir ymaros, mewn tiriondeb yn yr Yspryd Glân; mewn cariad diragrith, yngair y gwirionedd, yn nerth Duw, trwy arfau cyflawnder ar ddehau ac ar aswy, trwy barch ac ammharch, trwy anglod a chlod; megis twyllwyr, ac er hynny yn eirwir; megis anadnabyddus, ac er hynny yn adnabyddus; megis yn meirw, ac wele byw ydym; megis wedi ein ceryddu, ac heb ein lladd; megis wedi ein tristâu, ond yn wastad yn llawen; megis

The first Sunday in Lent

The Collect.

O Lord, who for our sake didst fast forty days and forty nights; Give us grace to use such abstinence, that, our flesh being subdued to the Spirit, we may ever obey thy godly motions in righteousness, and true holiness, to thy honour and glory, who livest and reignest with the Father and the Holy Ghost, one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 2 Cor. vi. 1.

WE then, as workers together with him, beseech you also, that ye receive not the grace of God in vain; (for he saith, I have heard thee in a time accepted, and in the day of salvation have I succoured thee: behold, now is the accepted time; behold, now is the day of salvation;) giving no offence in any thing, that the ministry be not blamed; but in all things approving ourselves as the ministers of God, in much patience, in afflictions, in necessities, in distresses, in stripes, in imprisonments, in tumults, in labours, in watchings, in fastings; by pureness, by knowledge, by long-suffering, by kindness, by the holy Ghost, by love unfeigned, by the word of truth, by the power of God, by the armour of righteousness on the right hand and on the left, by honour and dishonour, by evil report and good report; as deceivers, and yet true; as unknown, and yet well known; as dying, and behold, we live; as chastened, and not killed; as sorrowful, yet alway rejoicing; as poor, yet making many

yn dlodion, ond yn cyfoethogi llawer; megis heb ddim gennym, ond etto yn meddiannu pob peth.

Yr Efengyl. St. Matth. iv. 1.

YNA yr Iesu a arweiniwyd i fynu i'r anialwch gan yr Yspryd, i'w demtio gan ddiabol. Ac wedi iddo ymprydio ddeugain niwrnod a deugain nos, ar ol hynny efe a newynodd. A'r themtiwr, pan ddaeth atto, a ddywedodd, Os Mab Duw wyt ti, arch i'r cerrig hyn fod yn fara. Ac yntau a atebodd ac a ddywedodd, Ysgrifenwyd, Nid trwy fara yn unig y bydd byw dyn, ond trwy bob gair a ddaw allan o enau Duw. Yna y cymmerth diabol ef i'r ddinas sanctaidd, ac a'i gosododd ef ar binacl y deml; ac a ddywedodd wrtho, Os Mab Duw wyt ti, bwrw dy hun i lawr: canys ysgrifenwyd, y rhydd efe orchymyn i'w angylion am danat, a hwy a'th ddygant yn eu dwylaw, rhag taro o honot un amser dy droed wrth garreg. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, ysgrifenwyd drachefn, Na themtia'r Arglwydd dy Dduw. Trachefn y cymmerth diabol ef i fynydd tra uchel, ac a ddangosodd iddo holl deyrnasoedd y byd, a'u gogoniant; ac a ddywedodd wrtho, Hyn oll a roddaf i ti, os syrthi i lawr a'm haddoli i. Yna yr Iesu a ddywedodd wrtho, Ymaith, Satan: canys ysgrifenwyd, Yr Arglwydd dy Dduw a addoli, ac ef yn unig a wasanaethi. Yna y gadawodd diabol ef; ac wele, angylion a ddaethant ac a weiniasant iddo.

Yr ail Sul yn y Garawys.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn wyt yn gwled nad oes gennym o'n n'rth ein hunain ddim meddiant i'n cymmorth ein

rich; as having nothing, and yet possessing all things.

The Gospel. St. Matth. iv. 1.

THEN was Jesus led up of the Spirit into the wilderness, to be tempted of the devil. And when he had fasted forty days and forty nights, he was afterward an-hungred. And when the tempter came to him, he said, If thou be the Son of God, command that these stones be made bread. But he answered and said, It is written, Man shall not live by bread alone, but by every word that proceedeth out of the mouth of God. Then the devil taketh him up into the holy city, and setteth him on a pinnacle of the temple, and saith unto him, If thou be the Son of God, cast thyself down; for it is written, He shall give his angels charge concerning thee, and in their hands they shall bear thee up, lest at any time thou dash thy foot against a stone. Jesus said unto him, It is written again, Thou shalt not tempt the Lord thy God. Again, the devil taketh him up into an exceeding high mountain, and sheweth him all the kingdoms of the world, and the glory of them; and saith unto him, All these things will I give thee, if thou wilt fall down and worship me. Then saith Jesus unto him, Get thee hence, Satan; for it is written, Thou shalt worship the Lord thy God, and him only shalt thou serve. Then the devil leaveth him, and behold, angels came and ministered unto him.

The second Sunday in Lent.

The Collect.

ALmighty God, who seest that we have no power of ourselves to help ourselves; Keep

hunain; Cadw di ni oddi fewn ac oddi allan, sef enaid a chorph; fel yr amddiffynwr ni rhag pob gwrthwyneb a ddigwyddo i'r corph, a rhag pob drwg feddwl a wna niweid na chynnwrf i'r enaid; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Thess. iv. 1.

YM mhellach gan hynny, frodyr, yr ydym yn attolwg i chwi, ac yn deisyf yn yr Arglwydd Iesu, megis y derbyniasoch gennym pa fodd y dylech rodio, a boddloni Duw, ar i chwi gynyddu fwyfwy. Canys chwi a wyddoch pa orchymynion a roddasom i chwi trwy'r Arglwydd Iesu. Canys hyn yw ewyllys Duw, sef eich sancteiddiad chwi, ar ymgadw o honoch rhag godineb; ar fedru o bob un o honoch feddiannu ei lestr ei hun mewn sancteiddrwydd, a pharch; nid mewn gwŷn trachwant, megis y Cenhedloedd, y rhai nid adwaenant Dduw: na byddo i neb orthrymmu na thwylllo ei frawd mewn dim: canys dialydd yw'r Arglwydd ar y rhai hyn oll, megis y dywedasom i chwi o'r blaen, ac y tystiasom. Canys ni alwodd Duw ny ni i'w astendid, ond i sancteiddrwydd. Am hynny y neb sydd yn eiddymgu, nid dyn y mae yn ei ddirmygu, ond Duw, yr hwn hefyd a roddes ei Ys- pryd Glân i ni.

Yr Efenngyl. St. Matth. xv. 21.

A'r Iesu a aeth oddi yno, ac a giliodd i dueddau Tyrus a Sidon. Ac wele, gwraig o Canaan a ddaeth o'r parthau hynny, ac a lefodd, gan ddywedyd wrtho, Trugarh wrthyf, O Arglwydd, fab Dafydd: y mae fy merch yn ddrwg ei hwyll gan gythraul. Eithr nid atebodd efe iddi un gair. A daeth ei ddisgyblion atto, ac a atolygasant iddo, gan ddywedyd, Go-

us both outwardly in our bodies, and inwardly in our souls; that we may be defended from all adversities which may happen to the body, and from all evil thoughts which may assault and hurt the soul; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 Thess. iv. 1.

WE beseech you, brethren, and exhort you by the Lord Jesus, that as ye have received of us how ye ought to walk, and to please God, so ye would abound more and more. For ye know what commandments we gave you by the Lord Jesus. For this is the will of God, even your sanctification, that ye should abstain from fornication; that every one of you should know how to possess his vessel in sanctification and honour; not in the lust of concupiscence, even as the Gentiles which know not God; that no man go beyond and defraud his brother in any matter; because that the Lord is the avenger of all such, as we also have forewarned you, and testified. For God hath not called us unto uncleanness, but unto holiness. He therefore that despiseth despiseth not man, but God, who hath also given unto us his holy Spirit.

The Gospel. St. Matth. xv. 21.

JESUS went thence, and departed into the coasts of Tyre and Sidon. And behold, a woman of Canaan came out of the same coasts, and cried unto him, saying, Have mercy on me, O Lord, thou Son of David; my daughter is grievously vexed with a devil. But he answered her not a word. And his disciples came and besought him, saying, Send her

llwng hi ymaith; canys y mae hi yn llefain ar ein hol. Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, Ni'm danfonwyd i ond at ddefaid coll-edig tŷ Israel. Ond hi a ddaeth ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, cymmorth fi. Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, Nid da cymmeryd bara'r plant, a'i fwrw i'r cwn. Hithau a ddywedodd, Gwir yw, Arglwydd: canys y mae'r cwn yn bwyta o'r brwsion sy'n syrthio oddi ar wrdd eu harglwyddi. Yna'r atebodd yr Iesu, ac a ddywedodd wrthi, Ha wraig, mawr wy dy ffydd: bydded i ti fel yr wyt yn ewyllysio. A'i merch a iachawyd o'r awr honno allan.

Y trydydd Sul yn y Garawys.

Y Colect.

NYNI a atolygw'n i ti, Hollalluog Dduw, edrych o honot ar ddeisyfiadau diffuant dy ufudd weision, ac estyn deheulaw dy Fawredd i fod yn ymwared i ni yn erbyn ein holl elynion; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. v. 1.

BYDDWCH gan hynny ddi-lynwyr Duw, fel plant awyl; a rhodiwch mewn cariad, megis y carodd Crist ninnau, ac a'i rhoddodd ei hun drosom ni, yn offrw'n ac yn aberth i Dduw, o arogl peraidd. Eithr godineb, a phob astendid, neu gybydd-dra, na enwer chwaith yn eich plith, megis y gweddai i saint, na serthedd, nac ymadrodd ffol, na choeg ddirgrifwch, pethau nid ydynt weddus: eithr yn hytrach, rhoddi dŷloch. Canys yr ydych chi yn gwybod hyn, am bob puttein- iwr, neu afflan, neu gybydd, yr hwn sy ddelw-addolwr, nad oes iddynt etifeddiaeth yn nheyrnas Crist a Duw. Na thwyllod

away; for she crieth after us. But he answered and said, I am not sent, but unto the lost sheep of the house of Israel. Then came she and worshipped him, saying, Lord, help me. But he answered and said, It is not meet to take the children's bread, and to cast it to dogs. And she said, Truth, Lord; yet the dogs eat of the crumbs which fall from their master's table. Then Jesus answered and said unto her, O woman, great is thy faith: be it unto thee even as thou wilt. And her daughter was made whole from that very hour.

The third Sunday in Lent.

The Collect.

WE beseech thee, Almighty God, look upon the hearty desires of thy humble servants, and stretch forth the right hand of thy Majesty, to be our defence against all our enemies; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Ephes. v. 1.

BE ye therefore followers of God, as dear children; and walk in love, as Christ also hath loved us, and hath given himself for us, an offering and a sacrifice to God for a sweet-smelling savour. But fornication, and all uncleanness, or covetousness, let it not be once named amongst you, as becometh saints; neither filthiness, nor foolish-talking, nor jesting, which are not convenient; but rather giving of thanks: for this ye know, that no whoremonger, nor unclean person, nor covetous man, who is an idolater, hath any inheritance in the kingdom of Christ, and

neb cniwi â geiriau ofer: canys oblegid y pethau hyn y mae dig-faifant Duw yn dyfod ar blant yr anafudd-dod. Na fyddwch gan hynny gyfrannogion â hwynt: canys yr oeddych chi gynt yn dywyllwch, ond yr awrhon goleuni dydech yn yr Arglwydd. Rhodiwch fel plant y goleuni; (canys ffirwy yr Yspryd sydd ym mhob daioni, a chyfiawnder, a gwirionedd) gan brofi beth sy gynmeradwy gan yr Arglwydd. Ac na fydded i chi gyd-gyfeillach â gweithredoedd anffrwythlawn y tywyllwch; eithr yn hytrach argyoddwch hwynt: canys brwnt yw adrodd y pethau a wneir ganddynt hwy yn ddirgel. Eithr pob peth, wedi'r argyodder, a eglurir gan y goleuni: canys beth bynnag sydd yn egluro, goleuni yw. O herwydd paham y mae efe yn dywelyd, Deffro di yr hwn wyt yn cysgu, a chyfod oddi wrth y meirw; a Christ a oleua i ti.

Yr Efsnygl. St. Luc xi. 14.

YR oedd yr Iesu yn bwrw all-an gythraul, a hwnnw oedd fud. A bu, wedi i'r cythraul fyned allan, i'r mudan lefaru: a'r bobloedd a ryfeddasant. Eithr rhai o honynt a ddywedasant, Trwy Beelzebub, pennaeth y cythreuliaid, y mae efe yn bwrw allan gythreuliaid. Ac eraill, gan ei dermio, a geisiasant ganddo arwydd o'r nef. Yntau, yn gwybod eu meddyliau hwynt, a ddywedodd wrthynt, Pob teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, a anghyfanneddir; a thy yn erbyn ty, a syrth. Ac os Satan hefyd sy wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, pa fodd y saif ei deyrnas ef? gan eich bod yn dywedyd, mai trwy Beelzebub yr wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid. Ac os trwy Beelzebub yr wyf fi yn bwrw allan

of God. Let no man deceive you with vain words: for because of these things cometh the wrath of God upon the children of disobedience. Be not ye therefore partakers with them: for ye were sometimes darkness, but now are ye light in the Lord: walk as children of light; (for the fruit of the Spirit is in all goodness, and righteousness, and truth;) proving what is acceptable unto the Lord. And have no fellowship with the unfruitful works of darkness, but rather reprove them: for it is a shame even to speak of those things which are done of them in secret. But all things that are re-proved are made manifest by the light: for whatsoever doth make manifest is light. Wherefore he saith, Awake, thou that sleepest, and arise from the dead, and Christ shall give thee light.

The Gospel. St. Luke xi. 14.

JESUS was casting out a devil, and it was dumb. And it came to pass, when the devil was gone out, the dumb spake; and the people wondered. But some of them said, He casteth out devils through Beelzebub, the chief of the devils. And others, tempting him, sought of him a sign from heaven. But he, knowing their thoughts, said unto them, Every kingdom divided against itself is brought to desolation; and a house divided against a house falleth. If Satan also be divided against himself, how shall his kingdom stand? because ye say, that I cast out devils through Beelzebub. And if I by Beelzebub cast out devils, by whom do your sons cast them out? there-

gythreuliaid, trwy bwy y mae eich plant chiwi yn eu bwrw hwynt allan? am hynny y byddant hwy yn farnwyr arnoch chiwi. Eithr os myfi trwy fys Duw ydyw ym bwrw allan gythreuliaid, diammeu ddyfod teyrnas Dduw atoch chiwi. Pan fyddo un cryf arfog yn cadw ei neuadd, y mae yr hyn sy ganddo mewn heddwch: ond pan ddél un cryfach nag ef arno, a'i orchfygu, efe a ddwg ymaith ei holl arfogaeith ef, yn yr hon yr oedd yn ymddiried, ac a ran ei anrhaith ef. Y neb nid yw gyd â mi, sydd yn fy erbyn: a'r neb nid yw yn casglu gyd â mi, sydd yn gwasgaru. Pan él yr yspryd aflan allan o ddynt, efe a rodia mewn lleoedd sychion, gan geisio gor-phwysdra; a phryd na chaffo, efe a ddywed, Mi a ddychwelaf i'm ty o'r lle y daethum allan. A phan ddél, y mae yn ei gael wedi ei ysgubo a'i drefnu. Yna yr â ef ac y cymmer atto saith yspryd eraill, gwaeth nag ef ei hun; a hwy a ant i mewn, ac a arhosant yno: a diwedd y dyn hwnnw fydd gwaeth na'i ddechreuad. A bu fel yr oedd efe yn dywedyd hyn, rhyw wraig o'r dyrfa a gododd ei llef, ac a ddywedodd wrtho, Gwýn fyd y groth a'th ddug di, a'r bronnau a sugnast. Ond efe a ddywedodd, Yn hytrach gwýn fyd y rhai sydd yn gwrando gair Duw, ac yn ei gadw.

fore shall they be your judges. But if I with the finger of God cast out devils, no doubt the kingdom of God is come upon you. When a strong man armed keepeth his palace, his goods are in peace; but when a stronger than he shall come upon him, and overcome him, he taketh from him all his armour wherein he trusted, and divideth his spoils. He that is not with me is against me: and he that gathereth not with me scattereth. When the unclean spirit is gone out of a man, he walketh through dry places, seeking rest; and finding none, he saith, I will return unto my house whence I came out. And when he cometh, he findeth it swept and garnished. Then goeth he and taketh to him seven other spirits more wicked than himself, and they enter in, and dwell there; and the last state of that man is worse than the first. And it came to pass, as he spake these things, a certain woman of the company lift up her voice, and said unto him, Blessed is the womb that bare thee, and the paps which thou hast sucked. But he said, Yea rather, blessed are they that hear the Word of God, and keep it.

Y pedwerydd Sul yn y Garawys.

Y Colect.

CANIAT'GA, ni a attolygw'n i ti, Holl-alluog Dduw, fod i ni y rhai yn gyfiawn a haedd-asom gael ein poeni am ein drwg weithredoedd, trwy ddiddanwch dy ras di allu yn drugarog gael esmwythad; trwy ein Harglwydd a'n Iachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

+

The fourth Sunday in Lent.

The Collect.

GRANT, we beseech thee, Almighty God, that we, who for our evil deeds do worthily deserve to be punished, by the comfort of thy grace may mercifully be relieved; through our Lord and Saviour Jesus Christ. *Amen.*

H

Yr Epistol. Gal. iv. 21.

DYWEDWCH i mi, y rhai ydych yn chwennych bod dan y ddeddf, onid ydych chwi yn clywed y ddeddf? Canys y mae yn ysgrifenedig, fod i Abraham ddau fab; un o'r wasanaeth-ferch, ac un o'r wraig rydd. Eithr yr hwn oedd o'r wasanaeth-ferch, a aned yn ol y cnawd; a'r hwn oedd o'r wraig rydd, trwy'r addewid. Yr hyn bethau ydynt mewn alegori: canys y rhai hyn yw y ddau destament; un yn ddiâu o fynydd Sina, yn cenhedlu i gaethiwed, yr hon yw Agar. Canys yr Agar yma yw mynydd Sina yn Arabia, ac y mae yn cyfateb i'r Jerusalem sydd yn awr, ac y mae yn gaeth hi a'i phlant. Eithr y Jerusalem honno uchod, sy rydd, yr hon yw ein mam ni oll. Canys ysgrifenedig yw, Llawenhâ, di yr amhlantadwy, yr hon nid wyt yn eppilio; tor allan a llefa, yr hon nid wyt yn esgor: canys i'r unig y mae llawer mwy o blant nag i'r hon y mae iddi wr. A ninnau, frodyr, megis yr oedd Isaac, ydym blant yr addewid. Eithr megis y pryd hwnnw, yr hwn a anwyd yn ol y cnawd, a erlidiai yr hwn a anwyd yn ol yr yspryd; felly yr awrhon hefyd. Ond beth y mae'r ysgrhythyr yn ei ddywedyd? Bwrw allan y wasanaeth-ferch, a'i mab; canys ni chaiff mab y wasanaeth-ferch etifeddu gyd â mab y wraig rydd. Felly, frodyr, nid plant i'r wasanaeth-ferch ydym, ond i'r wraig rydd.

Yr Efengyl. St. Ioan vi. 1.

YR Iesu a aeth tros fôr Galilea, hwnnw yw môr Tiberias. A thyrfâ fawr a'i canlynodd ef; canys hwy a welsent ei arwyddion y rhai a wnaethai efe ar y cleifion. A'r Iesu a aeth i fynu i'r mynydd, ac a cisteddodd

The Epistle. Gal. iv. 21.

TELL me, ye that desire to be under the law, do ye not hear the law? For it is written, that Abraham had two sons, the one by a bond-maid, the other by a free-woman. But he who was of the bond-woman was born after the flesh; but he of the free-woman was by promise. Which things are an allegory: for these are the two covenants; the one from the mount Sinai, which gendereth to bondage, which is Agar. For this Agar is mount Sinai in Arabia, and answereth to Jerusalem which now is, and is in bondage with her children. But Jerusalem which is above is free; which is the mother of us all. For it is written, Rejoice, thou barren that bearest not; break forth and cry, thou that travailest not: for the desolate hath many more children than she which hath an husband. Now we, brethren, as Isaac was, are the children of promise. But as then he that was born after the flesh persecuted him that was born after the Spirit; even so it is now. Nevertheless, what saith the Scripture? Cast out the bond-woman and her son; for the son of the bond-woman shall not be heir with the son of the free-woman. So then, brethren, we are not children of the bond-woman, but of the free.

The Gospel. St. John vi. 1.

JESUS went over the sea of Galilee, which is the sea of Tiberias. And a great multitude followed him, because they saw his miracles which he did on them that were diseased. And Jesus went up into a mountain,

yn gyd â'i ddisgyblion. A'r pasg, gwyl yr Iuddewon, oedd yn agos. Yna'r Iesu a ddyrchafodd ei lygaid, ac a welodd fod tyrfâ fawr yn dyfod atto; ac a ddywedodd wrth Phylip, O ba le y prynwn ni fara, fel y caffo y rhai hyn fwyta? (A hyn a ddywedodd efe i'w brofi ef: canys efe a wyddai beth yr oedd efe ar fedr ei wneuthur.) Phylip a'i hattebodd ef, Gwerth dau can ceiniog o fara nid yw ddigon iddynt hwy, fel y gallo pob un o honynt gymmeryd ychydig. Un o'i ddisgyblion a ddywedodd wrtho, Andreas, brawd Simon Petr, Y mae yma ryw fachgennyn, a chanddo bum torth haidd, a dau bysgodyn; ond beth yw hynny rhwng cynnifer? A'r Iesu a ddywedodd, Perwch i'r dynion eistedd i lawr. Ac yr oedd glaswellt lawer yn y fan honno. Felly y gwyr a eisteddasant i lawr, ynghylch pum mil o nifer. A'r Iesu a gymmerth y torthau, ac wedi iddo ddiolch, efe a'u rhanodd i'r disgyblion, a'r disgyblion i'r rhai oedd yn eistedd; felly hefyd o'r pysgod cymmaint ag a fynnasant. Ac wedi eu digoni hwynt, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Cesglwch y briwfwyd gweddill, fel na choller dim. Am hynny hwy a'i casglasant, ac a lanwasant ddeuddeg basgedaid o'r briwfwyd, o'r pum torth haidd a weddillasai gan y rhai a fwyttasant. Yna y dynion, pan welsant yr arwydd a wnaethai'r Iesu, a ddywedasant, Hwn yn ddiâu yw y Prophwyd oedd ar ddyfod i'r byd.

Y pummed Sul yn y Garawys.

Y Collect.

NI a atolygwn i ti, Holl alluog Dduw, edrych o honot yu drugarog ar dy bobl;

and there he sat with his disciples. And the Passover, a feast of the Jews, was nigh. When Jesus then lift up his eyes, and saw a great company come unto him, he saith unto Philip, Whence shall we buy bread, that these may eat? (And this he said to prove him; for he himself knew what he would do.) Philip answered him, Two hundred peny-worth of bread is not sufficient for them, that every one of them may take a little. One of his disciples, Andrew, Simon Peter's brother, saith unto him, There is a lad here, which hath five barley-loaves, and two small fishes: but what are they among so many? And Jesus said, Make the men sit down. Now there was much grass in the place. So the men sat down, in number about five thousand. And Jesus took the loaves, and when he had given thanks he distributed to the disciples, and the disciples to them that were set down; and likewise of the fishes as much as they would. When they were filled, he said unto his disciples, Gather up the fragments that remain, that nothing be lost. Therefore they gathered them together, and filled twelve baskets with the fragments of the five barley-loaves, which remained over and above unto them that had eaten. Then those men, when they had seen the miracle that Jesus did, said, This is of a truth that Prophet that should come into the world.

The fifth Sunday in Lent.

The Collect.

WE beseech thee, Almighty God, mercifully to look upon thiv people; that by thiv

fel y bo iddynt, trwy dy fawr ddaioni, gael byth eu llywodraethu a'u cadw mewn enaid a choroph; trwy Iesu Grist ein Hargwyllydd. Amen.

Yr Epistol. Heb. ix. 11.

CRIST, wedi dyfod yn Arch-offeiriad y daionus bethau a fyddent, trwy dabernacl mwy a pherffeithiach, nid o waith llaw, hynny yw, nid o'r adeiladaeth yna, nid chwaith trwy waed geifr a lloi, eithr trwy ei waed ei hun, a aeth unwaith i mewn i'r cyssegr, gan gael i ni dragwyddol ryddhad. Oblegid os ydych chi gwaed teirw a geifr, a lludwranner wedi ei daenllu ar y rhai a halogwyd, yn sancteiddio i bureiddiaid y cnawd; pa faint mwy y bydd i waed Crist, yr hwn trwy yr yspryd dragwyddol a'i hoffrymmodd ei hun yn ddfail i Dduw, buro eich cydwybod chwi oddi wrth weithredoedd meirwon i wasanaethu y Duw byw? Ac am hynny y mae efe yn Gyfryngwr y cyfammod newydd, megis trwy fod marwolaeth yn ymwared oddi wrth y troseddau oedd dan y cyfammod cyntaf, y cai y rhai a alwyd dderbyn addewid yr etifeddiaeth dragwyddol.

Yr Efyngyl. St. Ioan viii. 46.

IESU a ddywedodd, Pwy o honoch a'm hargyoddla i o bechod? ac od wyf fi yn dywedyd y gwir, palham nad ydych yn credu i mi? Y mae yr hwn sydd o Dduw, yn gwranddo geiriau Duw: am hynny nid ydych chiwi yn eu gwranddo, am nad ydych o Dduw. Yna'r atebodd yr Iuddewon, ac y dywedasant wrtho ef, Onid da yr ydym ni yn dywedyd, mai Samaritan wyt ti, a bod gennyt gythraul? Yr Iesu a atebodd, Nid oes gennyf gythraul; ond yr wyf fi yn anrhydeddu fy Nhad,

great goodness they may be governed and preserved evermore, both in body and soul; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Heb. ix. 11.

CHRISt being come an High Priest of good things to come, by a greater and more perfect tabernacle, not made with hands; that is to say, not of this building; neither by the blood of goats and calves; but by his own blood he entered in once into the holy place, having obtained eternal redemption for us. For if the blood of bulls and of goats, and the ashes of an heifer sprinkling the unclean, sanctifieth to the purifying of the flesh; how much more shall the blood of Christ, who, through the eternal Spirit, offered himself without spot to God, purge your conscience from dead works to serve the living God? And for this cause he is the Mediator of the new testament, that by means of death, for the redemption of the transgressions that were under the first testament, they which are called might receive the promise of eternal inheritance.

The Gospel. St. John viii. 46.

JESUS said, Which of you convinceth me of sin? and if I say the truth, why do ye not believe me? He that is of God heareth God's words; ye therefore hear them not, because ye are not of God. Then answered the Jews, and said unto him, Say we not well, that thou art a Samaritan, and hast a devil? Jesus answered, I have not a devil; but I honour my Father, and ye do dishonour me. And I seek

ac yr ydych chwithau yn fy ni-anrhydeddu innau. Ac nid wyf fi yn ceisio fy ngogoniant fy hun; y mae a'i cais, ac a farn. Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Os ceidw neb fy ymadrodd i, ni wél efe farwolaeth yn dragwydd. Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Yr awr hon y gwyddom fod gennyt gythraul. Bu Abraham farw, a'r prophwydi; ac meddi di, Os ceidw neb fy ymadrodd i, nid archwaetha efe farwolaeth yn dragwydd. Ai mwy wyt ti nag Abraham ein tad ni, yr hwn a fu farw? a'r prophwydi a fuant feirw: pwy yr wyt ti yn dy neweuthur dy hun? Yr Iesu a atebodd, Os wyf fi yn fy ngogoneddu fy hun, fy ngogoniant i nid yw ddim: fy Nhad yw'r hwn sydd yn fy ngogoneddu i, yr hwn yr ydych chiwi yn dywedyd mai eich Dduw chwi yw. Ond nid adnabuoch chiwi ef; eithr myfi a'i hadwaen ef: ac os dywedaf nad adwaen ef, myfi a fyddaf debyg i chiwi, yn gelwyddog: ond mi a'i hadwaen ef, ac yr wyf yn cadw ei ymadrodd ef. Gorfoledd oedd gan eich tad Abraham weled fy nydd i; ac efe a'i gwelodd hefyd, ac a lawenychodd. Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Nid wyt ti ddengmlwydd a deugain etto, ac a welaist ti Abraham? Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Cyn bod Abraham, yr wyf fi. Yna hwy a godasant gerrig i'w tafu atto ef. A'r Iesu a ymguddiodd, ac a aeth allan o'r deml.

Y Sul nesaf o flaen y Pasg.

Y Colect.

HOLL-gyfoethog a thragywyddol Dduw, yr hwn o'th gareidigol serch ar ddyn, a ddanfonaist dy Fab ein Hiachawdwr Iesu Grist, i gymmeryd arno ein cnawd, ac i ddioddef

not mine own glory there is one that seeketh and judgeth. Verily, verily, I say unto you, If a man keep my saying, he shall never see death. Then said the Jews unto him, Now we know that thou hast a devil: Abraham is dead, and the prophets; and thou sayest, If a man keep my saying, he shall never taste of death. Art thou greater than our father Abraham, which is dead? and the prophets are dead; whom makest thou thyself? Jesus answered, If I honour myself, my honour is nothing; it is my Father that honoureth me, of whom ye say, that he is your God: yet ye have not known him; but I know him: and if I should say, I know him not, I shall be a liar like unto you; but I know him, and keep his saying. Your father Abraham rejoiced to see my day, and he saw it, and was glad. Then said the Jews unto him, Thou art not yet fifty years old, and hast thou seen Abraham? Jesus said unto them, Verily, verily, I say unto you, before Abraham was, I am. Then took they up stones to cast at him: but Jesus hid himself, and went out of the temple.

The Sunday next before Easter.

The Collect.

ALmighty and everlasting God, who, of thy tender love towards mankind, hast sent thy Son, our Saviour Jesus Christ, to take upon him our flesh, and to suffer death upon

angau ar y groes, fel y gallai pob rhyw ddyn ddilyn esampl ei fawr ostyngeddwridd ef; Cianiattâ o'th drugaredd fod i ni ganlyn esampl ei ddioddefgarwch, a bod hefyd yn gyfrannogion o'i adgyfodiad; trwy yr unrhyw Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Phil. ii. 5.

BYDDED ynoch y meddwl yma, yr hwn oedd hefyd yng Nglrist Iesu: yr hwn, ac efe yn ffurf Duw, ni thybiodd yn drais fod yn ogyfuwch â Duw: eithr efe a'i dibrisiodd ei hun, gan gymmeryd arno agwedd gwas, ac a wnaed mewn cyffelybiaeth dynion: a'i gael mewn dull fel dyn, efe a'i darostyngodd ei hun, gan fod yn ufudd hyd angau, i.e. angau'r groes. O herwydd pahan, Duw a'i tra-drechafodd yntau, ac a roddes iddo Enw, yr hwn sy goruwch pob enw: fel yn Enw'r Iesu y plygai pob glin o'r nefolion, a'r daearolion, a than-ddaearolion bethau; ac y cyffesai pob tafod fod Iesu Grist yn Arglwydd, er gogoniant Duw Dad.

Yr Efengyl. St. Matth. xxvii. 1.

A Phan ddaeth y bore, cydymgyngorodd yr holl arch-offeiriad a henuriaid y bobl yn erbyn yr Iesu, fel y rhoddent ef i farwolaeth. Ac wedi iddynt ei rwymo, hwy a'i dygasant ef ymaith, ac a'i traddodasant ef i Pontius Pilat y rhaglaw. Yna pan welodd Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, ddarfod ei gondeinio ef, bu edifar ganddo; ac a ddug drachefn y deg ar hugain arian i'r arch-offeiriad a'r henuriaid, gan ddywedyd, Pechais, gan fradychu gwaed gwirion. Hwytthau a ddywedasant, Pa beth yw hynny i ni? edrych di. Ac wedi iddo dafu'r

the cross, that all mankind should follow the example of his great humility; Mercifully grant, that we may both follow the example of his patience, and also be made partakers of his resurrection; through the same Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Phil. ii. 5.

LET this mind be in you, which was also in Christ Jesus: who, being in the form of God, thought it not robbery to be equal with God; but made himself of no reputation, and took upon him the form of a servant, and was made in the likeness of men: and being found in fashion as a man, he humbled himself, and became obedient unto death, even the death of the cross. Wherefore God also hath highly exalted him, and given him a Name which is above every name; that at the Name of Jesus every knee should bow, of things in heaven, and things in earth, and things under the earth; and that every tongue should confess that Jesus Christ is Lord, to the glory of God the Father.

The Gospel. St. Matth. xxvii. 1.

WHEN the morning was come, all the chief priests and elders of the people took counsel against Jesus, to put him to death. And when they had bound him, they led him away, and delivered him to Pontius Pilate the governour. Then Judas who had betrayed him, when he saw that he was condemned, repented himself, and brought again the thirty pieces of silver to the chief priests and elders, saying, I have sinned, in that I have betrayed the innocent blood. And they said, What is that to us?

arian yn y deml, efe a ymadawodd, ac a aeth ac a ymgrogodd. A'r arch-offeiriad a gymmerasant yr arian, ac a ddywedasant, Nid cyfreithlawn i ni eu bwrw gwynt yn y drysorfa; canys gwerth gwaed ydyw. Ac wedi iddynt gyd-ymgyngori, hwy a brynasant â hwynt faes y crochenydd, yn gladdfa dïeithriaid. Am hynny y galwyd y maes hwnnw, Maes y gwaed, hyd heddyw. (Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddywedwyd trwy Jeremias y prophwyd, gan ddywedyd, A hwy a gymmerasant y deg ar hugain arian, pris y prisedig, yr hwn a brynasant gan feibion Israel, ac a'u rhoiant hwy am faes y crochenydd, megis y gosododd yr Arglwydd i mi.) A'r Iesu a safodd ger bron y rhaglaw: a'r rhaglaw a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon? A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd. A phan gyhuddid ef gan yr arch-offeiriad a'r henuriaid, nid atebodd efe ddim. Yna y dywedodd Pilat wrtho, Oni chlywi di faint o bethau y maent hwy yn eu tystiolaethu yn dy erbyn di? Ac nid atebodd efe iddo i un gair; fel y rhyfeddodd y rhaglaw yn fawr. Ac ar yr wyl honno yr arferai y rhaglaw ollwng yn rhydd i'r bobl un carcharor, yr hwn a fynnent. Ac yna yr oedd ganddynt garcharor hynod, a elwid Barabbas. Wedi iddynt gan hynny ymgasglu ynghyd, Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa un a fynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i chwi, Barabbas, ai yr Iesu, yr hwn a elwir Crist? canys efe a wyddai mai o gynfigen y traddodasant ef. Ac efe yn eistedd ar yr orseddfaingc, ei wraig a ddanfonodd atto, gan ddywedyd, Na

see thou to that. And he cast down the pieces of silver in the temple, and departed, and went and hanged himself. And the chief priests took the silver pieces, and said, It is not lawful for to put them into the treasury, because it is the price of blood. And they took counsel, and bought with them the potter's field, to bury strangers in. Wherefore that field was called, The field of blood, unto this day. (Then was fulfilled that which was spoken by Jeromy the prophet, saying, And they took the thirty pieces of silver, the price of him that was valued, whom they of the children of Israel did value, and gave them for the potter's field, as the Lord appointed me.) And Jesus stood before the governour; and the governour asked him, saying, Art thou the King of the Jews? And Jesus said unto him, Thou sayest. And when he was accused of the chief priests and elders, he answered nothing. Then saith Pilate unto him, Hearst thou not how many things they witness against thee? And he answered him to never a word, insomuch that the governour marvelled greatly. Now at that feast the governour was wont to release unto the people a prisoner, whom they would. And they had then a notable prisoner, called Barabbas. Therefore when they were gathered together, Pilate said unto them, Whom will ye that I release unto you? Barabbas, or Jesus which is called Christ? For he knew that for envy they had delivered him. When he was set down on the judgement-seat, his wife sent unto him, saying, Have thou nothing to

fydded i ti a wnych á'r cyfiaw'n hwnnw: canys goddefais lawer heddyw mewn breuddwyd o'i achos ef. A'r arch-offeiriad a'r henuriaid a bersediasant y bobl, fel y gofynent Barabbas, ac y difethent yr Iesu. A'r rhaglaw a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Pa un o'r ddau a fyynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i chwi? Hwytthau a ddywedasant, Barabbas. Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa beth gan hyuny a wnafl'r Iesu, yr hwn a elwir Crist? Hwytthau oll a ddywedasant wrtho, Croeshoelir ef. A'r rhaglaw a ddywedodd, Ond pa ddrwg a wnaeth efe? Hwytthau a leasant yn fwy, gan ddywedyd, Croeshoelir ef. A Philat, pan welodd nad oedd dim yn tycio, ond yn hytrach bod cynnwrf, a gymmerth ddrwf, ac a olchodd ei ddwyllaw ger bron y bobl, gan ddywedyd, Dieuog ydwyf fi oddi wrth waed y cyfiawn hwn: edrychwch chwi. A'r holl bobl a atebodd ac a ddywedodd, Bydded ei waed ef arno'n ni, ac ar ein plant. Yna y gollyngodd efe Barabbas yn rhydd iddynt; ond yr Iesu a fflangelodd efe, ac a'i rhoddes i'w groeshoelio. Yna milwyr y rhaglaw a gymmerasant yr Iesu i'r dadleudy, ac a gynnullasant atto yr holl fyddin. A hwy a'i diosgasant ef, ac a roisant am dano fantell o ysgarlad. A chwedi iddynt blethu coron o ddrain, hwy a'i gosodasant ar ei ben ef, a chorsen yn ei law ddehau: ac a blygasant eu gliniau ger ei fron ef, ac a'i gwatwasant, gan ddywedyd, Henffych well, Brenhin yr Iuddewon. A hwy a boerasant arno, ac a gymmerasant yr gorsen, ac a'i tarawsant ar ei ben. Ac wedi iddynt ei

do with that just man: for I have suffered many things this day in a dream because of him. But the chief priests and elders persuaded the multitude that they should ask Barabbas, and destroy Jesus. The governor answered and said unto them, Whether of the twain will ye that I release unto you? They said, Barabbas. Pilate saith unto them, What shall I do then with Jesus, which is called Christ? They all say unto him, Let him be crucified. And the governor said, Why, what evil hath he done? But they cried out the more, saying, Let him be crucified. When Pilate saw that he could prevail nothing, but that rather a tumult was made, he took water, and washed his hands before the multitude, saying, I am innocent of the blood of this just person: see ye to it. Then answered all the people, and said, His blood be on us, and on our children. Then released he Barabbas unto them: and when he had scourged Jesus he delivered him to be crucified. Then the soldiers of the governor took Jesus into the common hall, and gathered unto him the whole band of soldiers. And they stripped him, and put on him a scarlet robe. And when they had platted a crown of thorns they put it upon his head, and a reed in his right hand: and they bowed the knee before him, and mocked him, saying, Hail, King of the Jews. And they spit upon him, and took the reed, and smote him on the head. And after that they had mocked him they took the robe off from him, and put his own raiment on him, and led him away to crucify him. And as

watwar, hwy a'i diosgasant ef o'r fantell, ac a'i gwisgasant a'i ddillad ei hun, ac a'i dygasant ef ymaith i'w groeshoelio. Ac fel yr oeddynt yn myned allan, hwy a gawsant ddyn o Cyrene, a'i enw Simon: hwn a gymmellasant i ddwyn ei groes ef. A phan ddaethant i le a elwid Golgotha, yr hwn a elwir Lle'r benglog, hwy a roisant iddo i'w yfed finegr yn gymmysgedig â bustl. Ac wedi iddo ei brofi, ni fyynnodd efe yfed. Ac wedi iddynt ei groeshoelio ef, hwy a rannasant ei ddillad, gan frwr coelbren; er cyflawni y peth a ddywedwyd trwy'r prophwyd, Hwy a rannasant fy nillad yn eu plith, ac ar fy ngwisg y bwriasant goelbren. A chan eistedd, hwy a'i gwyliasant ef yno. A gosodasant hefyd uwch ei ben ef ei achos yn ysgrifenedig, HWN YW IESU BRENHIN YR IUDDEWON. Yna y croeshoeliwyd gyd âg ef ddau leidr, un ar y llaw ddehau, ac un ar yr aswy. A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablasant ef, gan ysgwyd eu pennau, a dywedyd, Ti yr hwn a ddinystri'r deml, ac a'i hadeiledi mewn tridiau, gwared dy hun: os ti yw Mab Duw, disgyn oddi ar y groes. A'r un modd yr arch-offeiriad hefyd, gan watwar, gyd â'r ysgrifenyddion a'r henuriaid, a ddywedasant, Efe a waredodd eraill, ei hunan ni's gall efe ei waredu: os Brenhin Israel yw, disgyned yr awrhone oddi ar y groes, ac ni a gredwn iddo. Ymddiriedodd yn Nuw; gwareded efe ef yr awrhone, os efe a'i myn ef: canys efe a ddywedodd, Mab Duw ydwyf. A'r un peth hefyd a edliwiodd y lladron iddo, y rhai a groeshoeliasid gyd âg ef. Ac o'r cheched awr y bu tywyllwch ar yr holl ddaear, hyd y nawfed

they came out they found a man of Cyrene, Simon by name; him they compelled to bear his cross. And when they were come unto a place called Golgotha, that is to say, a place of a skull, they gave him vinegar to drink mingled with gall: and when he had tasted thereof, he would not drink. And they crucified him, and parted his garments, casting lots: that it might be fulfilled, which was spoken by the prophet, They parted my garments among them, and upon my vesture did they cast lots. And sitting down they watched him there; and set up over his head his accusation written, THIS IS JESUS THE KING OF THE JEWS. Then were there two thieves crucified with him; one on the right hand, and another on the left. And they that passed by reviled him, wagging their heads, and saying, Thou that destroyest the temple, and buildest it in three days, save thyself: if thou be the Son of God, come down from the cross. Likewise also the chief priests mocking him, with the scribes and elders, said, He saved others, himself he cannot save: if he be the King of Israel, let him now come down from the cross, and we will believe him. He trusted in God; let him deliver him now, if he will have him: for he said, I am the Son of God. The thieves also, which were crucified with him, cast the same in his teeth. Now from the sixth hour there was darkness over all the land unto the ninth hour. And about the ninth hour Jesus cried with a loud voice, saying, *Eli, Eli, lama sabachthani?* that is to say, My God, my God, why hast

awr. Ac ynghylch y nawfed awr y llefoddyr yf Iesu â llef uchel, gan ddywedyd, *Eli, Eli, lama sabachthani*? hynny yw, Fy Nuw, fy Nuw, paham y'm gadewaist? A rhai o'r sawl oedd yn sefyll yno, pan glywsant, a ddywedasant, Y mae hwn yn galw am Elias. Ac yn y fan yn o honynt a roddod ac a gymmerth yspwng, ac a'i llanwodd o finegr, ac a'i rhoddod ar gorsen, ac a'i diododd ef. A'r lleill a ddywedasant, Paid; edrychw'n a ddaw Elias i'w waredu ef. A'r Iesu, wedi llefain drachefn â llef uchel, a ymadawodd â'r yspryd. Ac wele, llen y deml a rwygwyd yn ddau, oddi fynu hyd i waered, a'r ddaear a grynodd, a'r meini a holltwyd; a'r beddau a agorwyd, a llawer o gyrfh y saint a hunasant a gyfodasant, ac a ddaethant allan o'r beddau, ar ol ei gyfodiad ef, ac a aethant i mewn i'r ddinas sanctaidd, ac a ymddangosasant i lawer. Ond y canwriad, a'r rhai oedd gyd âg ef yn gwylid yr Iesu, wedi gweled y ddaear-gryn, a'r pethau a wnaethid, a ofnasant yn fawr, gan ddywedyd, Yn wir Mab Duw ydoedd hwn.

Dydd Llun o faen y Pasg.

Yn lle yr Epistol. Essay lxxiii. 1.

PWY yw hwn yn dyfod o Edom, yn goch ei ddillad o Bozrah? hwn sydd hardd yn ei wisg, yn ymdaith yn amllder ei rym? Myfi, yr hwn a lefaraf mewn cyfiawnder, ac wyf gadarn i iachâu. Pahau yr ydwynt yn goch dy ddillad, a'th wisgoedd fel yr hwn a sathrai mewn gwin-wryf? Sethrais y gwin-wryf fy hunan, ac o'r bobl nid oedd yn gyd â mi: canys mi a'u sathraf hwynt yn fy nig, ac a'u mathraf

thou forsaken me? Some of them that stood there, when they heard that, said, This man calleth for Elias. And straightway one of them ran, and took a sponge, and filled it with vinegar, and put it on a reed, and gave him to drink. The rest said, Let be, let us see whether Elias will come to save him. Jesus, when he had cried again with a loud voice, yielded up the ghost. And behold, the veil of the temple was rent in twain from the top to the bottom, and the earth did quake, and the rocks rent, and the graves were opened, and many bodies of saints which slept arose, and came out of the graves after his resurrection, and went into the holy city, and appeared unto many. Now when the centurion, and they that were with him, watching Jesus, saw the earthquake, and those things that were done, they feared greatly, saying, Truly this was the Son of God.

Monday before Easter.

For the Epistle. Isai. lxxiii. 1.

WHO is this that cometh from Edom, with dyed garments from Bozrah? this that is glorious in his apparel, travelling in the greatness of his strength? I that speak in righteousness, mighty to save. Wherefore art thou red in thine apparel, and thy garments like him that treadeth in the wine-fat? I have trodden the wine-press alone, and of the people there was none with me: for I will tread them in mine

hwynt yn fy lliidiowgrwydd; a'u gwael hwynt a daenellir ar fy nillad, a'm holl wisgoedd a lychwinaf. Canys dydd dial sydd yn fy nghalon, a blwyddyn fy ngwaredigion a ddaeth. Edrychais hefyd, ac nid oedd gyn-northwywr; rhyfeddais hefyd am nad oedd gynhaliwr: yna fy mraich fy hun a'm hachubodd, a'm lliidiowgrwydd a'm cynhaliodd; ac mi a sathraf y bobl yn fy nig, ac a'u meddwaf hwynt yn fy lliidiowgrwydd, a'u cadernidd a ddisgynaf i'r llawr. Cofiaf drugareddau yr Arglwydd, a moliant Duw, yn ol yr hyn oll a roddodd Duw i ni, ac amllder ei ddaioni i dŷ Israel, yr hyn a roddodd efe iddynt, yn ol ei dosturiaethau, ac yn ol amllder ei drugareddau. Canys efe a ddywedodd, Dïau fy mhobl ydynt hwy; meibion ni ddywedant gelwydd: felly efe a aeth yn lachawdwr iddynt. Yn eu holl gystudd hwynt efe a gystuddiwyd, ac angel ei gyd-ddrychioldeb a'u hachubodd hwynt: yn ei gariad, ac yn ei drugaredd y gwaredodd efe hwynt; efe a'u dygodd hwynt, ac a'u harweiniodd yr holl ddyddiau gynt. Hwytthau oeddylt wrthryfelgar, ac a ofidiasent ei Yspryd Sanctaidd ef: am hynny y trodd efe yn elyn iddynt, ac yr ymladdodd yn eu herbyn. Yna y cofodd efe i'r dyddiau gynt, Moses a'i bobl, gan ddywedyd, Mae'r hwn a'u dygodd hwynt i fynu o'r môr, gyd â bugail ei braidd? mae'r hwn a osododd ei Yspryd Sanctaidd o'i fewn ef? yr hwn a'u tywysodd hwynt â deheulaw Moses, ac a'i ogoneddus fraich, gan hollti'r dyfroedd o'u blaen hwynt, i wneuthur iddo ei hun Enw tragwyddol? yr hwn a'u harweiniodd hwynt trwy y dyfnderau, fel march yn yr anial-

anger, and trample them in my fury, and their blood shall be sprinkled upon my garments, and I will stain all my raiment. For the day of vengeance is in mine heart, and the year of my redemption is come. And I looked, and there was none to help; and I wondered that there was none to uphold: therefore mine own arm brought salvation unto me, and my fury it upheld me. And I will tread down the people in mine anger, and make them drunk in my fury, and I will bring down their strength to the earth. I will mention the loving-kindnesses of the Lord, and the praises of the Lord, according to all that the Lord hath bestowed on us, and the great goodness towards the house of Israel, which he hath bestowed on them, according to his mercies, and according to the multitude of his loving-kindnesses. For he said, Surely they are my people, children that will not lie: so he was their Saviour. In all their affliction he was afflicted, and the angel of his presence saved them: in his love, and in his pity, he redeemed them, and he bare them, and carried them all the days of old. But they rebelled, and vexed his Holy Spirit; therefore he was turned to be their enemy, and he fought against them. Then he remembered the days of old, Moses and his people, saying, Where is he that brought them up out of the sea with the shepherd of his flock? where is he that put his Holy Spirit within him? that led them by the right hand of Moses, with his glorious arm, dividing the water before them, to make himself an everlasting Name? that led them through the deep as an horse in the wilderness, that they should not stumble? As a beast

wch, fel na thrangwyddynt? Fel y disgyn anifail i'r dyffryn, y gwna Yspryd yr Arglwydd iddo orphwys: felly y tywysaist dy bobl, i wneuthur i't Enw gogoneddus. Edrych o'r nef-oedd, a gwel o annedd dy sanct-eiddrwydd, a'th ogoniant: mae dy zél a'th gadernid, lliosowgrwydd dy dosturiaethau, a'th drugareddau tu ag ataf fi? a ymattaliasant? Canys ti yw ein Tad ni, er nad edwyn Abraham ni, ac na'n cydnebydd Israel: ti, Arglwydd, yw ein Tad ni, ein gwaredydd; dy Enw sydd erioed. Paham, Arglwydd, y gwnaethost i ni gyfeiliorni allan o'th ffyrdd? ac y caledaist ein calonnau oddi wrth dy ofn? Dychwel, er mwyn dy weision, llwythau dy etifeddiaeth. Dros ychydig ennyd y meddiannodd dy bobl sanctaidd: ein gwrthwynebwyr a fathrasant dy gyssegr di. Nyni ydym eiddot ti; crioed ni buost yn arglwyddiaethu arnynt hwy, ac ni elwid dy Enw arnynt.

Yr Efengyl. St. Marc xiv. 1.

AC wedi deuddydd yr oedd y pasg, gwyl y bara croyw: a'r arch-offeiriad a'r ysgrifenyddion a geisiasant pa fodd y dalient ef trwy dwyll, ac y lladdent ef. Eithr dywedasant, Nid ar yr wyl, rhag bod cynnwrf ym mhilith y bobl. A phan oedd efe yn Bethania, yn nhŷ Simon y gwahan-glywysus, ac efe yn eistedd i fwytta, daeth gwraig a chanddi flwch o ennaint o nard gwlyb gwerthfawr; a hi a dorodd y blwch, ac a'i tywalltodd ar ei ben ef. Ac yr oedd rhai yn anfodlon ynddynt eu hunain, ac yn dywedyd, I ba beth y gwnaethpwyd y golled hon o'r ennaint? oblegid fe allasid gwerthu hwn uwch law tri chan ceiniog, a'u

goeth down into the valley, the Spirit of the Lord caused him to rest: so didst thou lead thy people, to make thyself a glorious Name. Look down from heaven, and behold from the habitation of thy holiness, and of thy glory: where is thy zeal, and thy strength, the sounding of thy bowels, and of thy mercies towards me? Are they restrained? Doubtless thou art our Father, though Abraham be ignorant of us, and Israel acknowledge us not: Thou, O Lord, art our Father, our Redeemer, thy Name is from everlasting. O Lord, why hast thou made us to err from thy ways? and hardened our hearts from thy fear? Return for thy servants' sake, the tribes of thine inheritance. The people of thy holiness have possessed it but a little while: our adversaries have trodden down thy sanctuary. We are thine; thou never barest rule over them; they were not called by thy Name.

The Gospel. St. Mark xiv. 1.

AFTER two days was the feast of the Passover, and of unleavened bread: and the chief priests and the scribes sought how they might take him by craft, and put him to death. But they said, Not on the feast-day, lest there be an uproar of the people. And being in Bethany, in the house of Simon the leper, as he sat at meat, there came a woman having an alabaster box of ointment of spikenard, very precious; and she brake the box and poured it on his head. And there were some that had indignation within themselves, and said, Why was this waste of the ointment made? for it might

rhoddi i'r tlodion: a hwy a ffromasant yn ei herbyn hi. A'r Iesu a ddywedodd, Gadewch iddi; paham y gwnewch flinder iddi? hi a wnaeth weithred dda arnaf fi. Canys bob amser y cewch y tlodion gyd â chwi, a phan fynnoch y gellwch wneuthur da iddynthwy: ond myfi ni chewch bob amser. Hyn a allodd hon, hi a i' gwnaeth; hi a achubodd y blaen i enneinio fy nghorph erbyn y claddedig-aeth. Yn wir meddaf i chwi, Pa le bynnag y pregether yr efengyl hon yn yr holl fyd, yr hyn a wnaeth hon hefyd, a adroddir er cofia am dani. A Judas Iscariot, un o'r deuddeg, a aeth ymaith at yr arch-offeiriad, i'w fradychu ef iddynt. A phan glywsant, fe fu lawen ganddynt, ac a addawsant roi arian iddo. Yntau a geisiodd pa fodd y gallai yn gymmwys ei fradychu ef. A'r dydd cyntaf o wyl y bara croyw, pan aberthent y pasg, dywedodd ei ddisgyblion wrtho, I ba le yr wyt ti yn ewyllysio i ni fyned i barottô i ti, i fwytta'r pasg? Ac efe a anfonodd ddau o'i ddisgyblion, ac a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r ddinas, a chyferfydd â chwi ddyn yndwyr ystenaidd o ddwfr: dilynwch ef. A pha le bynnag yr êl i mewn, dywedwch wrth wr y tŷ, fod yr Athraw yn dywedyd, Pa le y mae'r lletty, lle y gallwyf, mi a'm disgyblion, fwytta'r pasg? Ac efe a ddengys i chwi oruwch-ystafell fawr wedi ei thaenu yn barod: yno parottôwch i ni. A'i ddisgyblion a aethant, ac a ddaethant i'r ddinas, ac a gawsant megis y dywedasai efe wrthynt; ac a barottoisant y pasg. A phan aeth hi yn hwyr, efe a ddaeth gyd â'r deuddeg. Ac fel yr oeddynt yn eistedd, ac yn bwytta, yr Iesu a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, Un o honoch, yr hwn sydd yn bwytta gyd â myfi, a'm brad-

have been sold for more than three hundred pence, and have been given to the poor: and they murmured against her. And Jesus said, Let her alone; why trouble ye her? she hath wrought a good work on me. for ye have the poor with you always, and whosoever ye will ye may do them good; but me ye have not always. She hath done what she could; she is come aforehand to anoint my body to the burying. Verily I say unto you, Whosoever this Gospel shall be preached throughout the whole world, this also that she hath done shall be spoken of for a memorial of her. And Judas Iscariot, one of the twelve, went unto the chief priests to betray him unto them. And when they heard it they were glad, and promised to give him money. And he sought how he might conveniently betray him. And the first day of unleavened bread, when they killed the passover, his disciples said unto him, Where wilt thou that we go and prepare, that thou mayest eat the passover? And he sendeth forth two of his disciples, and saith unto them, Go ye into the city, and there shall meet you a man bearing a pitcher of water; follow him: And whosoever he shall go in, say ye to the good-man of the house, The Master saith, Where is the guest-chamber, where I shall eat the passover with my disciples? And he will shew you a large upper-room furnished, and prepared: there make ready for us. And his disciples went forth, and came into the city, and found as he had said unto them: and they made ready the passover. And in the

ycha i. Hwytbau a ddechreu-
asant dristâu, a dywedyd wrtho
bob yn un ac un, Ai myfi? ac
arall, Ai myfi? Ac efe a atebodd
ac a ddywedodd wrthynt, Un o'r
deuddeg, yr hwn sydd yn gwlych-
u gyd â mi yn y ddywyl, yw efe.
Mab y dyn yn wir sydd yn myned
ymaith, fel y mae yn ysgrifenedig
am dano: ond gwae'r dyn
hwnnw trwy'r hwn y bradychir
Mab y dyn; da fuasai i'r dyn
hwnnw pe na's ganesid. Ac fel
yr oeddynt yn bwytta, yr Iesu a
gymmerodd fara, ac a'i bendith-
iodd, ac a'i torrodd, ac a'i rhoddes
iddynt, ac a ddywedodd, Cym-
merwch, bwytêwch: hwn yw fy
nghorph. Ac wedi iddo gym-
meryd y cwppan, a rhoi diolch,
efe a'i rhoddes iddynt: a hwynt
oll a yfasant o hono. Ac efe a
ddywedodd wrthynt, Hwn yw fy
ngwaed i o'r testament newydd,
yr hwn a dywelltir dros lawer.
Yn wir yr wyf yn dywedyd wrth-
ych, nad yfawr mwy o ffrwyth y
winwÿdden, hyd y dydd hwnnw
pan yfwyf ef yn newydd yn
nheyrnas Dduw. Ac wedi idd-
ynt ganu mawl, hwy a aethant
allan i fynydd yr Olewÿdd. A
dywedodd yr Iesu wrthynt, Chwi
a rwystrir oll o'm plegid i y nos
hon: canys ysgrifenedig yw, Tar-
awaf y bugail, a'r defaid a was-
gerir. Eithr wedi i mi adgyfodi,
mi a âf o'ch blaen chwi i Galilea.
Ond Petr a ddywedodd wrtho, Pe
oyddai bawb wedi eu rhwystro,
etto ni byddaf fi. A dywedodd
yr Iesu wrtho, Yn wir yr ydwyf
yn dywedyd i ti, Heddyw, o fewn
y nos hon, cyn canu o'r ceiliog
ddwywaith, y gwêdi fi deir-
gwaith. Ond efe a ddywedodd
yn helaethach o lawer, Pe gor-
fyddai i mi farw gyd â thi, ni'th
wadaf ddim. A'r un modd y
dywedasant oll. A hwy a ddaeth-
ant i le yr oedd ei enw Geth-

evening ne cometh with the
twelve. And as they sat, and
did eat, Jesus said, Verily I say
unto you, One of you which
eateth with me shall betray me.
And they began to be sorrow-
ful, and to say unto him one by
one, Is it I? and another said,
Is it I? And he answered and
said unto them, It is one of the
twelve that dippeth with me in
the dish. The Son of Man in-
deed goeth, as it is written of
him: but wo to that man by
whom the Son of Man is be-
trayed: good were it for that
man if he had never been born.
And as they did eat, Jesus took
bread, and blessed, and brake
it, and gave to them, and said,
Take, eat: this is my body.
And he took the cup, and when
he had given thanks he gave
it to them: and they all drank
of it. And he said unto them,
This is my blood of the new
testament, which is shed for
many. Verily I say unto you,
I will drink no more of the
fruit of the vine, until that
day that I drink it new in the
Kingdom of God. And when
they had sung an hymn they
went out into the mount of
Olives. And Jesus saith unto
them, All ye shall be offend-
ed because of me this night;
for it is written, I will smite
the shepherd, and the sheep
shall be scattered. But, after
that I am risen, I will go be-
fore you into Galilee. But Pe-
ter said unto him, Although
all shall be offended, yet will
not I. And Jesus saith unto
him, Verily I say unto thee,
That this day, even in this
night, before the cock crow
twice, thou shalt deny me
thrice. But he spake the more
vehemently, If I should dis-

semene. Ac efe a ddywedodd
wrth ei ddisgyblion, Eisteddych
yma, tra fyddwyf yn gweddio.
Ac efe a gymmerth gyd âg ef
Petr, ac Iago, ac Ioan, ac a
ddechreuodd ymofidio a thristâu
yn ddirfawr; ac efe a ddywedodd
wrthynt, Y mae fy enaid yn athrist
hyd angau: arhoswch yma, a
gwylwch. Ac efe a aeth ychydig
yn mlaen, ac a syrthiodd ar y
ddaear, ac a weddiodd, o bai bo-
sibl, ar fyned yr awr honno oddi
wrtho. Ac efe a ddywedodd,
Abba, Dad, pob peth sy bosibl
i ti, tro heibio y cwppan hwn
oddi wrthyf: eithr nid y peth
yr ydwyf fi yn ei ewyllysio,
ond y peth yr ydwyf ti. Ac efe
a ddaeth, ac a'u cafodd hwy yn
cysgu; ac a ddywedodd wrth
Petr, Simon, ai cysgu yr wyt ti?
oni allit wylio un awr? Gwylwch
a gweddïwch, rhag eich myned i
brofedigaeth: yr yspryd yn ddi-
au sy barod, ond y cawd sydd
wan. Ac wedi iddo fyned ymaith
drachefn, efe a weddiodd, gan
ddywedyd yr un ymadrodd. Ac
wedi iddo ddychwelyd, efe a'u
cafodd hwynt drachefn yn cysgu,
(canys yr oedd eu llygaid hwynt
wedi trymhaù) ac ni wyddent
beth a aethan iddo. Ac efe a
ddaeth y drydedd waith, ac a
ddywedodd wrthynt, Cysgwch
weithian, a gorphwyswch: digon
yw, daeth yr awr; wele, yr ydys
yn bradychu Mab y dyn i ddwy-
law pechaduriaid. Cyfodwch,
awn; wele, y mae yr hwn sydd yn
fy mradychu yn agos. Ac yn y
man, ac efe etto yn llefaru, daeth
Judas, un o'r deuddeg, a chyd âg
ef dyrfa fawr â chleddyfau a ffyn,
oddi wrth yr arch-offeiriaid, a'r
ysgrifenyddion, a'r henuriaid.
A'r hwn a'i bradychodd ef a rodd-
asai arwydd iddynt, gan ddywed-
yd, Pwy binnag a gusanwyf,
hwnnw yw; deliwch ef, a dyg-

with thee, I will not deny thee
in any wise. Likewise also said
they all. And they came to a
place which was named Geth-
semene; and he saith to his
disciples, Sit ye here, while I
shall pray. And he taketh with
him Peter, and James, and
John, and began to be sore
amazed, and to be very heavy,
and saith unto them, My soul is
exceeding sorrowful unto death;
tarry ye here, and watch. And
he went forward a little, and
fell on the ground, and pray-
ed, that, if it were possible,
the hour might pass from him.
And he said, Abba, Father, all
things are possible unto thee;
take away this cup from me;
nevertheless, not what I will,
but what thou wilt. And he
cometh and findeth them sleep-
ing, and saith unto Peter, Si-
mon, sleepest thou? couldest
not thou watch one hour?
Watch ye and pray, lest ye
enter into temptation: the spi-
rit truly is ready, but the flesh
is weak. And again he went
away, and prayed, and spake
the same words. And when he
returned he found them asleep
again, (for their eyes were hea-
vy,) neither wist they what to
answer him. And he cometh
the third time, and saith unto
them, Sleep on now, and take
your rest: it is enough, the hour
is come; behold, the Son of Man
is betrayed into the hands of sin-
ners. Rise up, let us go; lo, he
that betrayeth me is at hand,
And immediately, while he yet
spake, cometh Judas, one of the
twelve, and with him a great mul-
titude with swords and staves,
from the chief priests, and the
scribes, and the elders. And he
that betrayed him had given
them a token, saying, Whomso-

wch ymaith yn sicr. A phlan ddaeth, yn ebrwydd efe a aeth atto, ac a ddywedodd, Rabbi, Rabbi; ac a'i cusanodd ef. A hwythau a roisant eu dwylaw arno, ac a'i daliasant ef. A rhyw un o'r rhai oedd yn sefyll ger llaw, a dynnodd ei gleddyf, ac a darwodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ef. A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ai megis at leidr y daethoch allan, â chleddyfau ac â ffyn, i'm dala i? Yr oeddwn i beunydd gyd â chwi yn athrawiaethu yn y deml, ac ni'm daliasoch: ond rhaid yw cyflawni'r ysgrythrau. A lhwyt oll a'i gadawsant ef, ac a ffoisant. A rhyw wr ieuang oedd yn ei ddi-lynn ef, wedi ymwisgo â lliain main ar ei gorff noeth; a'r gwyr ieuangc a'i daliasant ef: a hwn a adawodd y lliain, ac a ffordd oddi wrthynt yn noeth. A hwy a ddygasant yr Iesu at yr arch-offeiriad: a'r holl arch-offeiriad, a'r henuriaid, a'r ysgrienyddion, a ymgasglasant gyd âg ef. A Phetr a'i canlynodd ef o hirbell, hyd yn llys yr arch-offeiriad: ac yr oedd efe yn eistedd gyd â'r gwasanaethwyr, ac yn ymdwynno wrth y tân. A'r arch-offeiriad, a'r holl gyngor, a geisiasant dystiolaeth yn erbyn yr Iesu, i'w roi ef i farwolaeth; ac ni chawsant. Canys llawer a ddygasant gau dystiolaeth yn ei erbyn ef, eithr nid oedd eu tystiolaethau hwy yn gysson. A rhai a gyfodasant, ac a ddygasant gam-dystiolaeth yn ei erbyn ef, gan ddywedyd, Ni a'i clywsom ef yn dywedyd, Mi a ddinystrïaf y deml hon o waith dwylaw, ac mewn tridiau yr adeiladaf arall heb fod o waith llaw. Ac etto nid oedd eu tystiolaeth hwy felly yn gysson. A chyfododd yr arch-offeiriad yn canol, ac a ofynodd i'r Iesu gan

ever I shall kiss, that same is he; take him, and lead him away safely. And as soon as he was come he goeth straightway to him, and saith, Master, master; and kissed him. And they laid their hands on him, and took him. And one of them that stood by drew a sword, and smote a servant of the high priest, and cut off his ear. And Jesus answered, and said unto them, Are ye come out as against a thief, with swords and with staves, to take me? I was daily with you in the temple teaching, and ye took me not: but the Scriptures must be fulfilled. And they all forsook him, and fled. And there followed him a certain young man, having a linen cloth cast about his naked body; and the young men laid hold on him: and he left the linen cloth, and fled from them naked. And they led Jesus away to the high priest: and with him were assembled all the chief priests, and the elders, and the scribes. And Peter followed him afar off, even into the palace of the high priest; and he sat with the servants, and warmed himself at the fire. And the chief priests and all the council sought for witness against Jesus to put him to death; and found none. For many bare false witness against him, but their witness agreed not together. And there arose certain, and bare false witness against him, saying, We heard him say, I will destroy this temple that is made with hands, and within three days I will build another made without hands. But neither so did their witness agree together. And the high priest stood up in the midst, and asked Jesus, saying, Answered

ddywedyd, Oni atebi di ddim? beth y mae y rhai hyn yn ei dystiolaethu yn dy erbyn? Ac efe a dawodd, ac nid atebodd ddim. Drachefn yr arch-offeiriad a ofynodd iddo, ac a ddywedodd wrtho, Ai tydi yw Crist, Mab y Bendigedig? A'r Iesu a ddywedodd, Mwyf i yw: a chwi a gewch weled Mab y dyn yn eistedd ar ddeheu-law y gallu, ac yn dyfod ynghymylau y nef. Yna'r arch-offeiriad, gan rwygo ei ddillad, a ddywedodd, Pa raid i ni mwy wrth dystion? chwi a glywsoch y gabled: beth dybygch chwi? A hwynt oll a'i condemniasant ef, ei fod yn euog o farwolaeth. A dechreuodd rhai boeri arno, a chuddio ei wyneb, a'i gernodio, a dywedyd wrtho, Prophwyda. A'r gweinidogion a'i tarawsant ef â chledrau eu dwylaw. Ac fel yr oedd Petr yn y llys i waered, daeth un o forwion yr arch-offeiriad; a phan ganfu hi Petr yn ymdwynno, hi a edrychodd arno, ac a ddywedodd, Tithau hefyd oedd it gyd â'r Iesu o Nazareth. Ac efa wadodd, gan ddywedyd, Nid adwaen i, ac ni wn i beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac efe a aeth allan i'r porth; a'r ceiliog a ganodd. A phan welodd y llangces ef drachefn, hi a ddechreuodd ddywedyd wrth y rhai oedd yn sefyll yno, Y mae hwn yn un o honynt. Ac efe a wadodd drachefn. Ac ychydig wedi, y rhai oedd yn sefyll ger llaw a ddywedasant wrth Petr drachefn, Yn wir yr wyt ti yn un o honynt: canys Galilead wyt, a'th leferydd sy debyg. Ond efe a ddechreuodd regu a thyngu, Nid adwaen i y dyn yma yr ydych chiwi yn dywedyd am dano. A'r ceiliog a ganodd yr ail waith. A Phetr a gofodd y gair a ddywedasant i'r Iesu wrtho, Cyn canu o'r ceiliog ddwywaith, ti am

thou nothing? what is it which these witness against thee? But he held his peace, and answered nothing. Again the high priest asked him, and said unto him, Art thou the Christ, the Son of the Blessed? And Jesus said, I am; and ye shall see the Son of Man sitting on the right hand of power, and coming in the clouds of heaven. Then the high priest rent his clothes, and saith, What need we any further witnesses? ye have heard the blasphemy: what think ye? And they all condemned him to be guilty of death. And some began to spit on him, and to cover his face, and to buffet him, and to say unto him, Prophecy: and the servants did strike him with the palms of their hands. And as Peter was beneath in the palace there cometh one of the maids of the high priest; and when she saw Peter warming himself she looked upon him, and said, And thou also wast with Jesus of Nazareth. But he denied, saying, I know not, neither understand I what thou sayest. And he went out into the porch; and the cock crew. And a maid saw him again, and began to say to them that stood by, This is one of them. And he denied it again. And a little after, they that stood by said again to Peter, Surely thou art one of them; for thou art a Galilean, and thy speech agreeth thereto. But he began to curse and to swear, saying, I know not this man of whom ye speak. And the second time the cock crew. And Peter called to mind the word that Jesus said unto him, Before the cock crow twice, thou shalt deny me thrice.

gwëdi deirgwaith. A chan ys-
tyriedd hymny, efe a wylodd.

Dydd Mawrth o flaen y Pasg.

Yn lle yr Epistol. Esay 1. 5.

YR Arglwydd Dduw a agor-
odd fy nghlust, a minnau
ni wrthwynebais, ac ni chiliais
yn fy ol. Fy nghorph a roddais
i'r curwyr, a'm cernau i'r rhai
a dynnau'r blew: ni chuddais
fy wyneb oddi wrth waradwydd
a phoerodd. O herwydd yr
Arglwydd Dduw a'm cynmorth,
am hynny ni'm cywilyddir;
am hynny gosodais fy wyneb
fel callestr, a gwn na'm cy-
wilyddir. Agos yw'r hwn a'm
cyfiawnhâ: pwy a ymryson â
mi? safwn ynghyd; pwy yw
fy ngwrthwynebw'r? nesâed at-
taf. Wele'r Arglwydd Dduw
a'm cynnorthwya; pwy yw'r
hwn a'm bwrr yn euog? Wele,
hwynt oll a heneiddiant fel
dilledyn; y gwyfyn a'u hysa
hwynt. Pwy yn eich mysg
sydd yn ofni'r Arglwydd, yn
gwrando ar lais ei was ef, yn
rhodio mewn tywyllwch, ac lieb
lewyrch iddo? gobeithied yn
Enw'r Arglwydd, ac ymddiried-
ed yn ei Dduw. Wele, chwi oll
y rhai ydych yn cynneu tân, ac
yn eich amgylchu eich hunain
â gwreichion; rhodiwch wrth
lewyrch eich tân, ac wrth y
gwreichion a gynneuasoch. O'm
llaw i y bydd llyn i chwi; mewn
gofid y gorweddwch.

Yr Efengyl. St. Marc xv. 1.

AC yn y fan y bore, yr ymgyn-
gorodd yr arch-offeiriad gyd
â'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion,
a'r holl gynghor; ac wedi iddynt
rwymo'r Iesu, hwy a'i dygasant
ef ymaith, ac a'i traddodasant at
Pilat. A gofynodd Pilat iddo, Ai
ti yw Brenhin yr Iuddewon?
Yntau a atebodd ac a ddywedodd

And when he thought thereon,
he wept.

Tuesday before Easter.

For the Epistle. Isai. 1. 5.

THE Lord God hath opened
mine ear, and I was not
rebellious, neither turned away
back. I gave my back to the
smiters, and my cheeks to them
that plucked off the hair: I hid
not my face from shame and
spitting. For the Lord God will
help me, therefore shall I not
be confounded: therefore have
I set my face like a flint, and
I know that I shall not be
ashamed. He is near that just-
ifieth me; who will contend
with me? Let us stand to-
gether; who is mine adversary?
let him come near to me. Be-
hold, the Lord God will help
me; who is he that shall con-
demn me? Lo, they all shall
wax old as a garment: the
moth shall eat them up. Who
is among you that feareth the
Lord, that obeyeth the voice of
his servant, that walketh in dark-
ness, and hath no light? let him
trust in the Name of the Lord,
and stay upon his God. Be-
hold, all ye that kindle a fire,
that compass yourselves about
with sparks; walk in the light
of your fire, and in the sparks
that ye have kindled. This shall
ye have of mine hand, ye shall
lie down in sorrow.

The Gospel. St. Mark xv. 1.

AND straightway in the
morning the chief priests
held a consultation with the eld-
ers, and scribes, and the whole
council, and bound Jesus, and
carried him away, and delivered
him to Pilate. And Pilate asked
him, Art thou the King of the
Jews? And he answering said

wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd.
A'r arch-offeiriad a'i cyhuddas-
ant ef o lawer o bethau; eithr nid
atebodd efe ddim. A Philat
drachefn a ofynodd iddo, gan
ddywedyd, Onid attebi di ddim?
wele faint o bethau y maent yn eu
tystiolaethu yn dy erbyn. Ond
yr Iesu etto nid atebodd ddim;
fel y rhyfeddodd Pilat. Ac ar yr
wyl honno y gollyngai efe yn
rhydd iddynt un carcharor, yr
hwn a ofynent iddo. Ac yr oedd
un elwid Barabbas, yr hwn oedd
yn rhwym gyd â'i gyd-derfysg-
wyr, y rhai yn yderfysg a wnaeth-
ent lofruddiaeth. A'r dyrfa,
gan groch-lefain, a ddechreuodd
ddeisf arno wneuthur fel y
gwnaethai bob amser iddynt. A
Philat a atebodd iddynt, gan
ddywedyd, A fynnwch chwi i mi
ollwng yn rhydd i chwi Frenhin
yr Iuddewon? (cansy efe a wydd-
ai mai o gynfigen y traddodasai
yr arch-offeiriad ef.) A'r arch-
offeiriad a gynhyrfasent y bobl,
fel y gollyngai efe yn hytrach
Barabbas yn rhydd iddynt. A Phi-
lat a atebodd, ac a ddywedodd
drachefn wrthynt, Beth gan hyn-
ny a fynnwch i mi ei wneuthur
i'r hwn yr ydych yn ei alw Bren-
hin yr Iuddewon? A hwythau
a leasant drachefn, Croeshoelia
ef. Yna Pilat a ddywedodd wrth-
ynt, Ond pa ddrwg a wnaeth efe?
A hwythau a leasant fwyfwy,
Croeshoelia ef. A Philat, yn
chwynych bodlloni'r bobl, a ol-
lyngodd yn rhydd iddynt Barab-
bas; a'r Iesu, wedi iddo ei fflan-
gellu, a traddododd efe i'w groes-
hoelio. A'r milwyr a'i dygasant
ef i fewn y llys a elwir Pretor-
ium: a hwy a alwasant ynghyd yr
holl fyddin. Ac a'i gwisgasant ef
â phorphor, ac a blethasant goron
o ddrain, ac a'i dodasant am ei
ben; ac a ddechreasant gyfarch
iddo, Hanffych well, Brenhin yr

unto him, Thou sayest it. And
the chief priests accused him of
many things; but he answered
nothing. And Pilate asked him
again, saying, Answerest thou
nothing? behold how many
things they witness against thee.
But Jesus yet answered nothing;
so that Pilate marvelled. Now
at that feast he released unto
them one prisoner, whomsoever
they desired. And there was
one named Barabbas, which lay
bound with them that had made
insurrection with him, who had
committed murder in the in-
surrection. And the multitude,
crying aloud, began to desire
him to do as he had ever done
unto them. But Pilate answer-
ed them, saying, Will ye that I
release unto you the King of
the Jews? For he knew that
the chief priests had delivered
him for envy. But the chief
priests moved the people, that
he should rather release Barab-
bas unto them. And Pilate an-
swered, and said again unto
them, What will ye then that I
shall do unto him whom ye call
the King of the Jews? And they
cried out again, Crucify him.
Then Pilate said unto them,
Why, what evil hath he done?
And they cried out the more
exceedingly, Crucify him. And
so Pilate, willing to content the
people, released Barabbas unto
them, and delivered Jesus, when
he had scourged him, to be cru-
cified. And the soldiers led him
away into the hall, called Præ-
torium; and they call together
the whole band. And they
clothed him with purple, and
platted a crown of thorns, and
put it about his head: and be-
gan to salute him, Hail, King
of the Jews. And they smote
him on the head with a reed,

Iuddewon. A hwy a gurasant ei ben ef â chorsen, ac a boerasant arno; a chan ddodi eu gliniau i lawr, a'i haddolasant ef. Ac wedi iddynt ei watwar ef, hwy a ddiosgasant y porphor oddi am dano, ac a'i gwisgasant ef â'i ddillad ei hun, ac a'i dygasant allan i'w groeshoelio. A hwy a gymmellasant un Simon o Cyrene, yr hwn oedd yn myned heibio, wrth ddyfod o'r wlad, sef tad Alexander a Rufus, i ddwyn ei groes ef. A hwy a'i harweiniasant ef i le a elwid Golgotha; yr hyn o'i gyfieithu, yw, Lle'r benglog. Ac a roisant iddo i'w yfed win myrlyd: eithr efe ni's cymmerth. Ac wedi iddynt ei groeshoelio, hwy a rannasant ei ddillad ef, gan fwrw coelbren arnynt, beth a gai bob un. A'r drydedd awr oedd hi, a hwy a'i croeshoeliasant ef. Ac yr oedd ysgrifen ei achos ef wedi ei hargraphu, **BRENHIN YR IUDDÉWON.** A hwy a groeshoeliasant gyd âg ef ddau leidr; un ar y llaw ddeheu, ac un ar yr aswy iddo. A'r ysgrythyr a gyflawnwyd, yr hon a ddywed, Ac efe a gyfrifwyd gyd â'r rhai anwir. A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablasant ef, gan ysgwyd eu pennau, a dywedyd, Och, tydi yr hwn wyt yn dinystrio'r deml, ac yn ei hadeiladu mewn tridiau, gwared dy hun, a disgyn oddi ar y groes. Yr un ffunud yr arch-offeiriad hefyd yn gwatwar, a ddywedasant wrth eu gilydd, gyd â'r ysgrifenyddion, Eraill a waredodd, ei hun ni's gall ei wared. Disgynn Crist, Brenhin yr Israel, yr awr hon oddi ar y groes, fel y gwelom, ac y credom. A'r rhai a groeshoeliasid gyd âg ef, a'i difenwasant ef. A phan ddaeth y chweched awr, y bu tywyllwch ar yr holl ddagar, hyd y nawfed awr. Ac ar y nawfed awr y doleodd yr

and did spit upon him, and bowing their knees worshipped him. And when they had mocked him they took off the purple from him, and put his own clothes on him, and led him out to crucify him. And they compel one Simon a Cyrenian, who passed by, coming out of the country, the father of Alexander and Rufus, to bear his cross, And they bring him unto the place Golgotha, which is, being interpreted, The place of a scull. And they gave him to drink wine mingled with myrrh; but he received it not. And when they had crucified him they parted his garments, casting lots upon them, what every man should take. And it was the third hour, and they crucified him. And the superscription of his accusation was written over, **THE KING OF THE JEWS.** And with him they crucify two thieves, the one on his right hand, and the other on his left. And the scripture was fulfilled, which saith, And he was numbered with the transgressors. And they that passed by railed on him, wagging their heads, and saying, Ah, thou that destroyest the temple, and buildest it in three days, save thyself, and come down from the cross. Likewise also the chief priests mocking said among themselves, with the scribes, He saved others; himself he cannot save. Let Christ the King of Israel descend now from the cross, that we may see and believe. And they that were crucified with him reviled him. And when the sixth hour was come, there was darkness over the whole land until the ninth hour. And at the ninth hour Jesus cried with a loud

lesu â llef uchel, gan ddywedyd, *Eloi, Eloi, lama sabachthani?* yr hyn o'i gyfieithu yw, Fy Nuw, fy Nuw, pamam y'm gadewaist? A rhai o'r rhai a safent ger llaw, pan glywsant, a ddywedasant, *Wela, y mae efe yn galw ar Elias.* Ac un a redodd, ac a lanwodd yspwng yn llawn o finegr, ac a'i dododd ar gorsen, ac a'i diododd ef, gan ddywedyd, *Peidiwch; edrychwch a ddaw Elias i'w dynnu ef i lawr.* A'r Iesu a lefodd â llef uchel, ac a ymadawodd â'r yspryd. A llen y deml a rwygwyd yn ddwy, oddi fynu hyd i waered. A phan welodd y canwriad, yr hwn oedd yn sefyll ger llaw gyferbyn âg ef, ddarfod iddo, yn llefain felly, *ymado â'r yspryd, efe a ddywedodd, Yn wir Mab Duw oedd y dyn hwn.*

voice, saying, *Eloi, Eloi, lama sabachthani?* which is, being interpreted, My God, my God, why hast thou forsaken me? And some of them that stood by, when they heard it, said, Behold, he calleth Elias. And one ran and filled a sponge full of vinegar, and put it on a reed, and gave him to drink, saying, Let alone; let us see whether Elias will come to take him down. And Jesus cried with a loud voice, and gave up the ghost. And the vail of the temple was rent in twain from the top to the bottom. And when the centurion, which stood over against him, saw that he so cried out, and gave up the ghost, he said, Truly this man was the Son of God.

Dydd Mercur o flaen y Pasg.

Yr Epistol. Heb. ix. 16.

LLE byddo testament, rhaid i yw digwyddo marwolaeth y testamentwr. Canys wedi marw dynion y mae testament mewn grym: oblegid nid oes etto nerth ynddo, tra fyddo y testamentwr yn fyw. O ba achos ni chyssegrwyd y cyntaf heb waed. Canys wedi i Moses adrodd yr holl orchymyn, yn ol y gyfraith, wrth yr holl bobl, efe a gymmerodd waed lloi a geifr, gyd â dwfr, a gwlan porphor, ac isop, ac a'i taenellodd ar y llyfr, a'r bobl oll; gan ddywedyd, Hwn yw gwaed y testament a orchymynodd Duw i chwi. Y tabernacl hefyd, a holl lestri y gwasanaeth, a daenellodd efe â gwaed, yr un modd. A chan mwyaf trwy waed y punir pob peth wrth y gyfraith; ac heb ollwng gwaed nid oes madddeuant. Rhaid oedd gan hynny i bortreidiadau y pethau

Wednesday before Easter.

The Epistle. Heb. ix. 16.

WHERE a testament is, there must also of necessity be the death of the testator: for a testament is of force after men are dead; otherwise it is of no strength at all whilst the testator liveth. Whereupon; neither the first testament was dedicated without blood: for when Moses had spoken every precept to all the people, according to the law, he took the blood of calves and of goats, with water, and scarlet wool, and hyssop, and sprinkled both the book, and all the people, saying, This is the blood of the testament, which God hath enjoined unto you. Moreover, he sprinkled with blood both the tabernacle, and all the vessels of the ministry. And almost all things are by the law purged with blood; and without shedding of blood is no remission. It was therefore

sydd yn y nefoedd gael eu puro a'r pethau hyn; a'r pethau nefol eu hunain ag aberthau gwell nâr rhai hyn. Canys nid i'r cyssegr o waith llaw, portreial y gwir gyssegr, yr aeth Crist i mewn, ond i'r nef ei hun, i ymddangos yn awr ger bron Duw trosom ni; nac fel yr offrymmai efe ei hun yn fynych, megis y mae yr arch-offeiriad yn myned i mewn i'r cyssegr bob blwyddyn, â gwaed arall: oblegid yna rhaid fusasai iddo yn fynych ddioddef er dechreuad y byd; eithr yr awrhon unwaith yn niwedd y byd yr ymddangosodd efe, i ddilëu pechol, trwy ei aberthu ei hun. Ac megis y gosodwyd i ddynion farw unwaith, ac wedi hynny bod barn: felly Crist hefyd, wedi ei offrymu unwaith i ddwyn ymaith bechodau llawer, a ymddengys yr ail waith heb bechod, i'r rhai sydd yn ei ddisgwyl er iachawdwriaeth.

Yr Efengyl. St. Luc xxii. 1.

A Nesaodd gwyl y bara croyw, a'r hon a elwir y Pasg. A'r arch-offeiriad a'r ysgrifenyddion a geisiasant pa fodd y difethent ef: oblegid yr oedd arnynt ofn y bobl. A Satan a aeth i mewn i Judas, yr hwn a gyfenwid Iscariot, yr hwn oedd o rifedi'r cleuddeg. Ac efe a aeth i mewn, ac a ymddiddanodd â'r arch-offeiriad, a'r blaenoriaid, pa fodd y bradychai efe ef iddynt. Ac yr oedd yn llawen ganddynt; a hwy a gytunasant ar roddi arian iddo. Ac efe a addawodd, ac a geisiodd amser cyfaddas i'w fradychu ef iddynt, yn absen y bobl. A daeth dydd y bara croyw, ar yr hwn yr oedd rhaid lladd y pasg. Ac efe a anfonodd Petr ac Ioan, gan ddywedyd, Ewch, parotôwch i ni'r pasg, fel y bwytaom.

necessary that the patterns of things in the heavens should be purified with these; but the heavenly things themselves with better sacrifices than these. For Christ is not entered into the holy places made with hands, which are the figures of the true, but into heaven itself, now to appear in the presence of God for us; nor yet that he should offer himself often, as the high priest entereth into the holy place every year with blood of others: for then must he often have suffered since the foundation of the world; but now once in the end of the world hath he appeared to put away sin by the sacrifice of himself. And as it is appointed unto men once to die, but after this the judgement: so Christ was once offered to bear the sins of many; and unto them that look for him shall he appear the second time without sin unto salvation.

The Gospel. St. Luke xxii. 1.

NOW the feast of unleavened bread drew nigh, which is called the Passover. And the chief priests and scribes sought how they might kill him; for they feared the people. Then entered Satan into Judas surnamed Iscariot, being of the number of the twelve. And he went his way, and communed with the chief priests and captains, how he might betray him unto them. And they were glad, and covenanted to give him money. And he promised, and sought opportunity to betray him unto them in the absence of the multitude. Then came the day of unleavened bread, when the passover must be killed. And he sent Peter and John, saying, Go and pre-

A hwy a ddywedasant wrtho, pa ley mynni barotô i o honom? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Wele, pan ddeloch i mewn i'r ddinas, cyferfydd â chwi ddyn yn dwyn ystenaid o ddwfr; canlynwch ef i'r ty lle yr el efe i mewn. A dywedwch wrth wr y ty, Y mae'r Athraw yn dywedyd wrthynt, Pa le y mae'r lletty, lle y gallwyf fwyta'r pasg gyd â'm disgyblion? Ac efe a ddengys i chwi oruwchystafell fawr, wedi ei thaenu; yno parotôwch. A hwy a aethant, ac a gawsant fel y dywedasai efe wrthynt; ac a barottoisant y pasg. A phan ddaeth yr awr, efe a cisteddodd i lawr, a'r deuddeg apostolgyd âgef. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Mi a chwennychais yn fawr fwyta'r pasg hwn gyd â chwi, cyn dioddef o honof. Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Ni fwyttâf fi mwyach o hono, hyd oni chyflawner yn nheyrnas Dduw. Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan, a rhoddi diolch, efe a ddywedodd, Cymmerwch hwn, a rhennwch yn eich plith. Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfâf o ffrwyth y winwýdden, hyd oni ddêl teyrnas Dduw. Ac wedi iddo gymmeryd bara, a rhoi diolch, efe a'i torodd, ac a'i rhoddes iddynt, gan ddywedyd, Hwn yw fy nghorph, yr hwn yr ydys yn ei roddi dros-och: gwnewch hyn er coffa am danaf. Yr un modd y cwppan hefyd wedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw'r testament newydd yn fy ngwaed i, yr hwn yr ydys yn ei dywallt dros-och. Eithr wele law'r hwn sydd yn fy mradychu, gyd â mi ar y bwrdd. Ac yn wir, y mae Mab y dyn yn myned, megis y mae wedi ei luniaethu: eithr gwae'r dyn hwnnw trwy'r hwn y bradychir ef. Hwylthau a ddechreuasant ymofyn yn eu plith eu hunain, pwy o

pare us the passover, that we may eat. And they said unto him, Where wilt thou that we prepare? And he said unto them, Behold, when ye are entered into the city, there shall a man meet you, bearing a pitcher of water; follow him into the house where he entereth in. And ye shall say unto the good-man of the house, The Master saith unto thee, Where is the guest-chamber, where I shall eat the passover with my disciples? And he shall shew you a large upper room furnished; there make ready. And they went, and found as he had said unto them: and they made ready the passover. And when the hour was come he sat down, and the twelve Apostles with him. And he said unto them, With desire I have desired to eat this passover with you before I suffer: for I say unto you, I will not any more eat thereof, until it be fulfilled in the Kingdom of God. And he took the cup, and gave thanks, and said, Take this, and divide it among yourselves. For I say unto you, I will not drink of the fruit of the vine, until the Kingdom of God shall come. And he took bread, and gave thanks, and brake it, and gave unto them, saying, This is my body, which is given for you: this do in remembrance of me. Likewise also the cup after supper, saying, This cup is the new testament in my blood, which is shed for you. But behold, the hand of him that betrayeth me is with me on the table. And truly the Son of Man goeth as it was determined; but wo unto that man by whom he is betrayed. And

honynt oedd yr hwn a wnai hynny. A bu ymryson yn eu plith, owy o honynt a dybygidd ei fod yn fwyaf. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae brenhinoedd y Cenhedloedd yn arglwyddiaethu arnynt: a'r rhai sy mewn awdurdod arnynt, a elwir yn benedfigion. Ond na fyddwch chiweli; eithr y mwyaf yn eich plith felwi, bydded megis yr ieuangaf; a'r pennaf, megis yr hwn sydd yn gweini. Canys pa un fwyaf, ai'r hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd, ai'r hwn sydd yn gwasanaethu? onid yr hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd? eithr yr ydwyf fi yn eich mysg fel un yn gwasanaethu. A chwychwi yw yr rhai a arhosasoch gyd â mi yn fy mhrofedigaethau. Ac yr wyf fi yn ordeinio i chiw deyrnas, megis yr ordeiniodd fy Nhad i minnau; fel y bwyttaoch ac yr yf-och ar fy mwrdd i yn fy nheyrnas, ac yr cisteddoch ar orseddfeydd, yn barnu deuddeg llwyth Israel. A'r Arglwydd a ddywedodd, Simon, Simon, wele, Satan a'ch ceisiodd chiwi, i'ch nithio fel gwenith; eithr mi a weddiais Irosot, na ddiffigiai dy fydd di: tithau pan y'th droer, cadarnhâ dy frodyr. Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, yr ydwyf fi yn barod i fyned gyd â thi i garchar ac i angau. Yntau a ddywedodd, Yr wyf yn dywedyd i ti, Petr, Na chân y ceiliog heddyw, nes i ti wadu dair gwaith yr adweini fi. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pan y'ch anfonais heb na phwrs, na chod, nac esgidiau, a fu arnoch eisiau dim? A hwy a ddywedasant, Na ddo ddim. Yna y dywedodd wrthynt, Ond yn awr y neb sy ganddo bwrs, cymmered; a'r un modd god: a'r neb nid oes ganddo, gwerthed ei bais, a phryned gleddyf. Canys yr wyf yn dywedyd i chiwi, fod yn

they began to enquire among themselves, which of them it was that should do this thing. And there was also a strife among them, which of them should be accounted the greatest. And he said unto them, The kings of the Gentiles exercise lordship over them, and they that exercise authority upon them are called benefactors. But ye shall not be so: but he that is greatest among you, let him be as the younger; and he that is chief, as he that doth serve. For whether is greater, he that sitteth at meat, or he that serveth? is not he that sitteth at meat? but I am among you as he that serveth. Ye are they which have continued with me in my temptations. And I appoint unto you a kingdom, as my Father hath appointed unto me; that ye may eat and drink at my table in my kingdom, and sit on thrones, judging the twelve tribes of Israel. And the Lord said, Simon, Simon, behold, Satan hath desired to have you, that he may sift you as wheat: but I have prayed for thee, that thy faith fail not; and when thou art converted, strengthen thy brethren. And he said unto him, Lord, I am ready to go with thee both into prison and to death. And he said, I tell thee, Peter, the cock shall not crow this day, before that thou shalt thrice deny that thou knowest me. And he said unto them, When I sent you without purse, and scrip, and shoes, lacked ye any thing? And they said, Nothing. Then said he unto them, But now, he that hath a purse, let him take it, and likewise his scrip: and he that hath no sword,

rhaid etto gyflawni ynof fi y peth hwn a ysgrifenydd, sef, A chyd a'r anwir y cyfrifwyd ef. Canys y mae diben i'r pethau am danaf fi. Ahwy a ddywedasant, Arglwydd, wele ddaud gleddyf yma. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Digon yw. Ac wedi iddo fyned allan, efe a aeth, yn ol ei arfer, i fynydd yr Olwedd; a'i ddisgyblion hefyd a'i canlynasant ef. A phan ddaeth efe i'r fan, efe a ddywedodd wrthynt, Gweddïwch nad eloch mewn profedigaeth. Ac efe a dynodd oddi wrthynt tu ag ergyd carreg; ac wedi iddo fyned ar ei liniau, efe a weddiodd, gan ddywedyd, O Dad, os ewyllysi droi heibio y cwpan hwn oddi wrthyf: er hynny nid fy ewyllysi i, ond yr eiddot ti a wneler. Ac angel o'r nef a ymddangosodd iddo, yn ei nerthu ef. Ac efe mewn ymdrech meddwl, a weddiodd yn ddyfalach; a'i chwys ef oedd fel defnynnau gwaed, yn disgyn ar y ddaear. A phan gododd e o'i weddi, a dyfod at ei ddisgyblion, efe a'u cafodd hwynt yn cysgu gan dristwch; ac a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych yn cysgu? codwch, agweddiwch nad eloch mewn profedigaeth. Ac efe etto yn llefaru, wele dyrfa; a'r hwn a elwir Judas, un o'r deuddeg, oedd yn myned o'u blaen hwynt, ac a nes-aodd at yr Iesu, i'w gusanu ef. A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Judas, ai â chusan yr wyt ti yn bradychu Mab y dyn? A phan welodd y rhai oedd yn ei gylch ef y peth oedd ar ddyfod, hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd, a darawn ni â chleddyf? A rhyw un o honynt a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorodd ymaith ei glust ddebau ef. A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Goddefwch hyd yn hyn. Ac efe a gyffyrddodd â'i glust, ac a'i

let him sell his garment, and buy one. For I say unto you, That this that is written must yet be accomplished in me, And he was reckoned among the transgressors: for the things concerning me have an end. And they said, Lord, behold, here are two swords. And he said unto them, It is enough. And he came out, and went, as he was wont, to the mount of Olives, and his disciples also followed him. And when he was at the place, he said unto them, Pray, that ye enter not into temptation. And he was withdrawn from them about a stone's cast, and kneeled down and prayed, saying, Father, if thou be willing, remove this cup from me: nevertheless, not my will, but thine be done. And there appeared an angel unto him from heaven, strengthening him. And being in an agony, he prayed more earnestly; and his sweat was as it were great drops of blood falling down to the ground. And when he rose up from prayer, and was come to his disciples, he found them sleeping for sorrow, and said unto them, Why sleep ye? rise and pray, lest ye enter into temptation. And while he yet spake, behold, a multitude, and he that was called Judas, one of the twelve, went before them, and drew near unto Jesus to kiss him. But Jesus said unto him, Judas, betrayest thou the Son of Man with a kiss? When they who were about him saw what would follow, they said unto him, Lord, shall we smite with the sword? And one of them smote the servant of the high priest, and cut off his right ear. And Jesus answered and

hiachaodd ef. A'r Iesu a ddywedodd wrth yr arch-offeiriad, a blaenoriaid y deml, a'r henuriaid, y rhai a ddaethant atto, Ai fel at leidr y daethoch chiwi allan â chleddyfau, ac â ffyn? Pan oeddwn beunydd gyd â chiwi yn y deml, nid estynasoch ddywylaw i'm herbyn: eithr hon yw eich awr chiwi, a gallu'r tywyllwch. A hwy a'i daliasant ef, ac a'i harweiniasant, ac a'i dygasant i mewn i dŷ'r arch-offeiriad. A Phetr a ganlynodd o hirbell. Ac wedi iddynt gynneu tân ynghanol y neuadd, a chyd-eistedd o honynt, eisteddodd Petr yntau yn eu plith hwynt. A phan ganfu rhyw langes ef yn eistedd wrth y tân, a dal sul arno, hi a ddywedodd, Yr oedd hwn hefyd gyd âg ef. Yntau a'i gwadodd ef, gan ddywedyd, O wraig, nid adwaen i ef. Ac ychydig wedi, un arall a'i gwelodd ef, ac a ddywedodd, Yr wyt tithau hefyd yn un o honynt. A Phetr a ddywedodd, O dilyn, nid ydwyf. Ac ar ol megis yspaid un awr, rhyw un arall a daerodd, gan ddywedyd, Mewn gwirionedd yr oedd hwn hefyd gyd âg ef; canys Galilead yw. A Phetr a ddywedodd, Y dyn, ni's gwn beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, canodd y ceiliog. A'r Arglwydd a drodd, ac a edrychodd ar Petr. A Phetr a gofodd ymadrodd yr Arglwydd, fel y dywedasai efe wrtho, Cyn canu o'r ceiliog, y gwedi fi deir-gwaith. A Phetr a aeth allan, ac a wylodd yn chwerrw-dost. A'r gwŷr oedd yn dal yr Iesu, a'i gwatwasant ef, gan ei daro. Ac wedi iddynt guddio ei lygaid ef, hwy a'i tarawsant ef ar ei wyneb, ac o ofynasant iddo, gan ddywedyd, Prophwyda, pwy yw'r hwn a'th darawodd di? A llawer o bethau eraill, gan gablu, a ddy-

said, Suffer ye thus far. And he touched his ear, and healed him. Then Jesus said unto the chief priests, and captains of the temple, and the elders who were come to him, Be ye come out as against a thief, with swords and staves? When I was daily with you in the temple, ye stretched forth no hands against me: but this is your hour, and the power of darkness. Then took they him, and led him, and brought him into the high priest's house: and Peter followed afar off. And when they had kindled a fire in the midst of the hall, and were set down together, Peter sat down among them. But a certain maid beheld him, as he sat by the fire, and earnestly looked upon him, and said, This man was also with him. And he denied him, saying, Woman, I know him not. And after a little while another saw him, and said, Thou art also of them. And Peter said, Man, I am not. And about the space of one hour after, another confidently affirmed, saying, Of a truth this fellow also was with him; for he is a Galilean. And Peter said, Man, I know not what thou sayest. And immediately, while he yet spake, the cock crew. And the Lord turned, and looked upon Peter; and Peter remembered the word of the Lord, how he had said unto him, Before the cock crew, thou shalt deny me thrice. And Peter went out, and wept bitterly. And the men that held Jesus mocked him, and smote him: And when they had blindfolded him, they struck him on the face, and asked him, saying, Prophesy, who is it that smote thee? And many other things

wedasant yn ei erbyn ef. A phan aeth hi yn ddydd, ymgynhulodd henuriaid y bobl, a'r arch-offeiriad, a'r ysgrifenyddion, ac a'i dygasant ef i'w cynghor hwynt, gan ddywedyd, Ai ti yw Crist? dywed i ni. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Os dywedaf i chiwi, ni chredwch ddim; ac os gofynaf hefyd i chiwi, ni'm hataebwch, ac ni'm gollyngwch ymaith. Ar ol hyn y bydd Mab y dyn yn eistedd ar ddeheulaw gallu Duw. A hwy oll a ddywedasant, Ai Mab Duw gan hynny ydwyf ti? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yr ydych chiwi yn dywedyd fy mod. Hwytthau a ddywedasant, Pa raid i ni mwych wrth dystiolaeth? canys clywsom ein hunain o'i enau ef ei hun.

Dydd Iou o flaen y Pasg.

Yr Epistol. 1 Cor. xi. 17.

WRTH ddywedyd hyn, nid ydwyf yn eich canmol; eich bod yn dyfod ynghyd, nid er gwell, ond er gwaeth. Canys yn gyntaf, pan ddeloch ynghyd yn yr eglwys, yr ydwyf yn clywed fod amrafaelion yn eich mysg chiwi; ac o ran yr wyf fi yn credu. Canys rhaid yw bod hefyd heresiau yn eich mysg; fel y byddo y rhai cymmeradwy yn eglur yn eich plith chiwi. Pan fyddoch chiwi gan hynny yn dyfod ynghyd i'r un lle, nid bwytta swpper yr Arglwydd ydych chiwi: canys y mae pob un wrth fwytta yn cymmeryd ei swpper ei hun o'r blaen; ac un sydd â newyn arno, ac arall sydd yn feddw. Onid oes genych dai i fwytta ac i yfed? ai dirmygu yr ydych chiwi eglwys Dduw, a gwaradwyddo y rhai nid oes ganddynt? Pa beth a ddywedaf wrthynd? a ganmolaf fi chiwi yn hyn? Nid wyf yn eich canmol. Canys myfi a dderbyn-

blasphemously spake they against him. And as soon as it was day, the elders of the people, and the chief priests, and the scribes, came together, and led him into their council, saying, Art thou the Christ? tell us. And he said unto them, If I tell you, ye will not believe: and if I also ask you, ye will not answer me, nor let me go. Hereafter shall the Son of Man sit on the right hand of the power of God. Then said they all, Art thou then the Son of God? And he said unto them, Ye say that I am. And they said, What need we any further witness? for we ourselves have heard of his own mouth.

Thursday before Easter.

The Epistle. 1 Cor. xi. 17.

IN this that I declare unto you, I praise you not; that ye come together not for the better, but for the worse. For first of all, when ye come together in the church, I hear that there be divisions among you, and I partly believe it. For there must be also heresies among you, that they who are approved may be made manifest among you. When ye come together therefore into one place, this is not to eat the Lord's supper: for in eating every one taketh before other his own supper; and one is hungry, and another is drunken. What, have ye not houses to eat and to drink in? or despise ye the church of God, and shame them that have not? What shall I say to you? shall I praise you in this? I praise you not. For I have received of the Lord that which also I

if is gan yr Arglwydd yr hyn hefyd a braddodais i chwi; Bod i'r Arglwydd Iesu, y nos y bradychwyd ef, gymmyrd bara; ac wedi iddo ddiolch, efe a'i torrodd, ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttêwch; hwn yw fy nghorh, yr hwn a dorrir trosoch: gwnewch hyn er coffa am danaf. Yr un modd efe a gymmerodd y cwppan, wedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw'r testament newydd yn fy ngwaed: gwnewch hyn, cynnyfer gwaith bynnag yr yfoch, er coffa am danaf. Canys cynnyfer gwaith bynnag y bwytaoch y bara hwn, ac yr yfoch y cwppan hwn, y dangoswch farwolaeth yr Arglwydd hyd oni ddelo. Am hynny, pwy bynnag a fwytao y bara hwn, neu a yfo gwppan yr Arglwydd yn annheilwng, euog fydd o gorph a gwaed yr Arglwydd. Eithr holed dyn ef ei hun; ac felly bwyttâed o'r bara, ac yfed o'r cwppan. Canys yr hwn sydd yn bwyta ac yn yfed yn annheilwng, sydd yn bwyta ac yn yfed barnedigaeth iddo ei hun, am nad yw yn iawn-farnu corph yr Arglwydd. Oblegid hyn y mae llawer yn weiniaid ac yn llesg yn eich mysg, a llawer yn huno. Canys pe iawn farnem ni ein hunain, ni'n bernid. Eithr pany'n bernir, y'n ceryddir gan yr Arglwydd, fel na'n damnier gyd â'r byd. Am hynny, fy mrodyr, pan ddeloch ynghyd i fwyta, arhoswch eich gilydd. Eithr os bydd newyn ar neb, bwyttâed gartref; fel na ddeloch ynghyd i farnedigaeth. Ond y petliau eraill mi a'u trefnaf pan ddelwyf.

Yr Efengyl. St. Luc xxiii. 1.

AR holl liaws o honynt a gyfodasant, ac a'i dygasant ef at Pilat. Ac a ddechreuasant ei gyhuddo ef, gan ddywedyd, Ni a gawsom hwn yn gŵyrdroi'r bobl,

delivered unto you, That the Lord Jesus, the same night in which he was betrayed, took bread; and when he had given thanks, he brake it, and said, Take, eat; this is my body, which is broken for you: this do in remembrance of me. After the same manner also he took the cup, when he had supped, saying, This cup is the new testament in my blood: this do ye, as oft as ye drink it, in remembrance of me. For as often as ye eat this bread, and drink this cup, ye do shew the Lord's death till he come. Wherefore, whosoever shall eat this bread, and drink this cup of the Lord, unworthily, shall be guilty of the body and blood of the Lord. But let a man examine himself, and so let him eat of that bread, and drink of that cup. For he that eateth and drinketh unworthily eateth and drinketh damnation to himself, not discerning the Lord's body. For this cause many are weak and sickly among you, and many sleep. For if we would judge ourselves, we should not be judged. But when we are judged, we are chastened of the Lord, that we should not be condemned with the world. Wherefore, my brethren, when ye come together to eat, tarry one for another. And if any man hunger, let him eat at home; that ye come not together unto condemnation. And the rest will I set in order when I come.

The Gospel. St. Luke xxiii. 1.

THE whole multitude of them arose, and led him unto Pilate. And they began to accuse him, saying, We found this fellow perverting the na-

ac yn gwahardd rhoi teyrn-ged i Cesar; gan ddywedyd, mai efe ei hun yw Crist Frenhin. A Philat a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon? Ac efe a atebodd iddo, ac a ddywedodd, Yr wyb ti yn dywedyd. A dywedodd Pilat wrth yr arch-offeiriaid a'r bobl, Nid wyf fi yn cael dim bai ar y dyn hwn. A hwy a fuant daerach, gan ddywedyd, Y mae efe yn cyffroi'r bobl, gan ddyysgu trwy holl Judea, wedi dechreu o Galilea hyd yma. A phan glybu Pilat son am Galilea, efe a ofynodd ai Galilead oedd y dyn. A phan wybu efe ei fod ef o lywodraeth Herod, efe a'i hanfonodd ef at Herod, yr hwn oedd yntau yn Jerusalem y dyddiau hynny. A Herod, pan welodd yr Iesu, a lawenychodd yn fawr: canys yr oedd efe yn chwennyher yw talm ei weled ef, oblegid iddo glywed llawer am dano ef, ac yr ydoedd yn gobeithio cael gwelwed gwneuthur rhyw arwydd ganddo ef. Ac efe a'i holodd ef mewn llawer o eiriau: eithr efe nid atebodd ddim iddo. A'r arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion a safasant, gan ei gyhuddo ef yn haerllug. A Herod a'i filwyr, wedi iddo ei ddiystyru ef a'i watwar, a'i wisgo a' gwisg glaerwen, a'i danfonodd ef drachefn at Pilat. A'r dwthwn hwnnw yr aeth Pilat a Herod yn gyfeillion: canys yr oeddynt o'r blaen mewn gelyniaeth a'u gilydd. A Philat, wedi galw ynghyd yr arch-offeiriaid, a'r llywiawdwyr, a'r bobl, a ddywedodd wrthynt, Chwi a ddygasoch y dyn hwn attaf fi, fel un a fyddai yn gŵyrdroi'r bobl: ac wele, myfi a'i holais ef yn eich gŵydd chwi, ac ni chefais yn y dyn hwn ddim bai o ran y pethau yr ydych chiwi yn ei gyhuddo ef am danynt: na Herod chwaith: canys anfonais chwi atto ef; ac wele, dim yn

tion, and forbidding to give tribute to Cæsar, saying, That he himself is Christ a King. And Pilate asked him, saying, Art thou the King of the Jews? And he answered him, and said, Thou sayest it. Then said Pilate to the chief priests, and to the people, I find no fault in this man. And they were the more fierce, saying, He stirreth up the people, teaching throughout all Jewry, beginning from Galilee to this place. When Pilate heard of Galilee, he asked whether the man were a Galilean. And as soon as he knew that he belonged unto Herod's jurisdiction, he sent him to Herod, who himself was also at Jerusalem at that time. And when Herod saw Jesus he was exceeding glad; for he was desirous to see him of a long season, because he had heard many things of him; and he hoped to have seen some miracle done by him. Then he questioned with him in many words; but he answered him nothing. And the chief priests and scribes stood and vehemently accused him. And Herod with his men of war set him at nought, and mocked him, and arrayed him in a gorgeous robe, and sent him again to Pilate. And the same day Pilate and Herod were made friends together; for before they were at enmity between themselves. And Pilate, when he had called together the chief priests, and the rulers, and the people, said unto them, Ye have brought this man unto me, as one that perverteth the people: and behold, I, having examined him before you, have found no fault in this man touching those things whereof ye accuse him:

haeddu marwolaeth ni's gwnaed iddo. Am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf ymaith. Canys yr ydoedd yn rhaid iddo ollwng un yn rhydd iddynt ar yr wyl. A'r holl liaws a leasant ar un-waith, gan ddywedyd, Bwrw hwn ymaith; a gollwng i ni Barabbas yn rhydd: (yr hwn, am ryw derfysg a wnelid yn y ddinas, a llofruddiaeth, oedd wedi ei dafu igarchar.) Am hynny Pilat a ddywedodd wrthynt drachefn, gan ewyllysio gollwng yr Iesu yn rhydd. Eithr hwy a leasant arno, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef. Ac efe a ddywedodd wrthynt y drydedd waith, Canys pa ddrwg a wnaeth efe? ni chefais i ddim achos marwolaeth yn ddo: am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf yn rhydd. Hwytiau a fuan daerion â llefau uchel, gan ddeisyfu ei groeshoelio ef. A'u llefau hwynt a'r arch-offeiriad a orfuant. A Philat a farnodd wneuthur eu deisyfiad hwynt. Ac efe a ollyngodd yn rhydd iddynt, yr hwn am derfysg a llofruddiaeth a wriasant yngharchar, yr hwn a ofynasant: eithr yr Iesu a draddododd efe i'w hewyllys hwynt. Ac fel yr oeddnynt yn ei arwain ef ynaith hwy a ddaliasant un Simon o Cyrene, yn dyfod o'r wlad, ac a ddodasant y groes arno ef, i'w dwyn ar ol yr Iesu. Ac yr oedd yn ei ganlyni ef liaws mawr o bobl, ac o wragedd, y rhai hefyd oedd vn cwynfan ac yn galaru o'i blegid ef. A'r Iesu, wedi troi attynt, a ddywedodd, Merched Jerusalem, na wylwch o'm plegid i; eithr wylwch o'ch plegid eich hunain, ac oblegid eich plant. Canys wele, y mae'r dyddiau yn dyfod yn y rhai y dyddant, Gwyn eu byd y rhai amhhlantadwy, a'r crothau ni eppiliasant, a'r bronnnau ni roisant sugn. Yna y dechreuant

No, nor yet Herod: for I sent you to him; and lo, nothing worthy of death is done unto him. I will therefore chastise him, and release him. For of necessity he must release one unto them at the feast. And they cried out all at once, saying, Away with this man, and release unto us Barabbas: (who for a certain sedition made in the city, and for murder, was cast into prison.) Pilate therefore, willing to release Jesus, spake again to them. But they cried, saying, Crucify him, crucify him. And he said unto them the third time, Why, what evil hath he done? I have found no cause of death in him: I will therefore chastise him, and let him go. And they were instant with loud voices, requiring that he might be crucified: and the voices of them and of the chief priests prevailed. And Pilate gave sentence that it should be as they required. And he released unto them him that for sedition and murder was cast into prison, whom they had desired; but he delivered Jesus to their will. And as they led him away, they laid hold upon one Simon a Cyrenian, coming out of the country, and on him they laid the cross, that he might bear it after Jesus. And there followed him a great company of people, and of women, which also bewailed and lamented him. But Jesus, turning unto them, said, Daughters of Jerusalem, weep not for me, but weep for yourselves, and for your children. For behold, the days are coming, in the which they shall say, Blessed are the barren, and the wombs that never bare, and the paps

ddywedyd wrth y mynyddoedd, Syrthiwech arnom; ac wrth y bryniau, Cuddiwech ni. Canys os gwnant hyn yn y pren ir, pa beth a wneir yn y crin? Ac arweiniwyd gyd âg ef hefyd ddau eraill, drwg-weithredwyr, i'w rhoi i'w marwolaeth. A phan ddaethant i'r lle a elwir Cal-faria, yno y croeshoeliasant ef, a'r drwg-weithredwyr; un ar y llaw ddeheu, a'r llall ar yr aswy. A'r Iesu a ddywedodd, O Dad, maddu-ec iddynt; canys ni wyddant pa beth ymaent yn ei wneuthur. A hwy a rannasant ei ddillad ef, ac a wriasant goelbren. A'r bobl a safodd yn edrych; a'r pennaethiaid hefyd gyd â hwynt a watwasant, gan ddywedyd, Eraill a waredodd efe, gwareded ef ei hun, os hwn yw Crist, Etholedig Duw. A'r milwyr hefyd a'i gwatwasant ef, gan ddyfod atto, a chynnyg iddo finegr, a dywed- yd, Os tydi yw Brenhin yr Iuddewon, gwared dy hun. Ac yr ydoedd hefyd arsgripen wedi ei sgrifenu uwch ei ben ef, â llythrenau Groeg, a Lladin, ac Hebræg, HWN YW BRENNIN YR IUDEWON. Ac un o'r drwg-weithredwyr a grogasid, a'i cablodd ef, gan ddywedyd, Os tydi yw Crist, gwared dy hun, a ninnau. Eithr y llall a atebodd, ac a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Onid wyt ti yn ofni Duw, gan dy fod dan yr un ddamnedig-aeth? A nyini yn wir yn gyfiawn; canys yr ydym yn derbyn yr hyn a haecda i y pethau a wnaethom: eithr hwn ni wnaeth ddim allan o'i le. Ac efe a ddywedodd wrth yr Iesu, Arglwydd, cofia fi pan ddelych i'th deyrnas. A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yn wir meddaf i ti, Heddyw y byddi gyd â mi ym mharadwys. Ac yr ydoedd hi ynghylch y chweched awr. A thywyllwch a fu ar yr

which never gave suck. Then shall they begin to say to the mountains, Fall on us; and to the hills, Cover us. For if they do these things in a green tree, what shall be done in the dry? And there were also two other, malefactors, led with him to be put to death. And when they were come to the place which is called Calvary, there they crucified him; and the malefactors, one on the right hand, and the other on the left. Then said Jesus, Father, forgive them, for they know not what they do. And they parted his raiment, and cast lots. And the people stood beholding; and the rulers also with them derided him, saying, He saved others; let him save himself, if he be Christ, the chosen of God. And the soldiers also mocked him, coming to him, and offering him vinegar, and saying, If thou be the King of the Jews, save thyself. And a superscription also was written over him in letters of Greek, and Latin, and Hebrew, THIS IS THE KING OF THE JEWS. And one of the malefactors, which were hanged, railed on him, saying, If thou be Christ, save thyself, and us. But the other answering rebuked him, saying, Dost not thou fear God, seeing thou art in the same condemnation? And we indeed justly; for we receive the due reward of our deeds, but this man hath done nothing amiss. And he said unto Jesus, Lord, remember me when thou comest into thy kingdom. And Jesus said unto him, Verily I say unto thee, To-day shalt thou be with me in paradise. And it was about the sixth hour: and there was a darkness over all the

holl ddaear, hyd y nawfed awr. A'r haul a dywyllwyd, a llen y deml a rwygwyd yn ei chanol. A'r Iesu, gan lefain â llef uchel, a ddywedodd, O Dad, i' th ddwyllaw di y gorchymynaf fy yspryd. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a drengodd. A'r canwriad, pan welodd y peth a wnaethpwyd, a ogoneddodd Dduw, gan ddywedyd, Yn wir yr oedd hwn yn wr cyfiawn. A'r holl bobloedd, y rhai a ddaethent ynghyd i edrych hyn, wrth weled y pethau a wnaethpwyd, a ddychwelasant, gan guro eu dwyffronnau. A'i holl gydnabod ef a safasant o hirbell, a'r gwragedd y rhai a'i canlynasant ef o Galilea, yn edrych ar y pethau hyn.

Dydd Gwener y Croglith.

Y Colectau.

HOLL-alluog Dduw, nyni a atolygwn i ti edrych o honot yn rasul ar dy deulu yma, dros yr hwn y bu foddlon gan ein Harglwydd Iesu Grist gael ei fradychu, a'i roddi yn nwyllaw dynion anwir, a dïoddef angau ar y groes, yr hwn sydd yn awr yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, trwy Yspryd pa un y llywodraethir ac y sancteiddir holl gorph yr Eglwys; Derbyn en herfynion a'n gweddïau, y rhai yr ydym ni yn eu hoffrwm ger dy fron dros bob gradd o ddynion yn dy sanctaidd Eglwys; fel y gallo pob aelod o honi, yn ei alwedigaeth a'i wasanaeth, yn gywir ac yn dduwiol dy wasanaethu di; trwy ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

O Drugarog Dduw, yr hwn a wnaethost bob dyn, ac ni chasëi ddim a'r a wnaethost, ac ni

earth until the ninth hour. And the sun was darkened, and the veil of the temple was rent in the midst. And when Jesus had cried with a loud voice, he said, Father, into thy hands I commend my spirit: and having said thus, he gave up the ghost. Now when the centurion saw what was done, he glorified God, saying, Certainly this was a righteous man. And all the people that came together to that sight, beholding the things that were done, smote their breasts, and returned. And all his acquaintance, and the women that followed him from Galilee, stood afar off, beholding these things.

Good Friday.

The Collects.

ALmighty God, we beseech thee graciously to behold this thy family, for which our Lord Jesus Christ was contented to be betrayed, and given up into the hands of wicked men, and to suffer death upon the cross, who now liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

ALmighty and everlasting God, by whose Spirit the whole body of the Church is governed and sanctified; Receive our supplications and prayers, which we offer before thee for all estates of men in thy holy Church, that every member of the same, in his vocation and ministry, may truly and godly serve thee; through our Lord and Saviour Jesus Christ. *Amen.*

O Merciful God, who hast made all men, and hatest nothing that thou hast made;

fynit farwolaeth pechadur, ond yn hytrach ymchwelyd o hono, a byw: Trugarhâ wrth yr holl Iuddewon, Tyrctiaid, Anffyddlonion, a Herectiaid, a chymmer oddi wrthynt bob anwybodaeth, caledwch calon, a dirmyg ar dy air; ac selly dwg hwynt adref, wynfydedig Arglwydd, at dy braidd, fel y bônt gadwedig ym mhllith gweddillion y gwir Israeliaid, a bod yn un gorlan dan yr un bugail Iesu Grist ein Harglwydd, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. Heb. x. 1.

YGyfraith, yr hon sy gannddi gysgod daionus bethau i ddyfod, ac nid gwir ddelw y pethau, ni's gall trwy yr aberthau hynny, y rhai y maent bob blwyddyn yn eu hoffrymmu yn wastadol, byth berffeithio y rhai a ddël atti. Oblegid yna hwy a beidiasent a'u hoffrymmu, am na buasai gydwybod pechod mwy gan y rhai a addolasent, wedi eu glanhau unwaith. Eithr yn yr aberthau hynny y mae adgoffa pechodau bob blwyddyn. Canys amhosbil ywi waed teirwa geifr dnynu ymaith bechodau. O herwydd paham y mae efe, wrth ddyfod i'r byd, yn dywedyd, Aberth ac offrwm ni's mynnaist; eithr corph a gymhwysaist i mi: Offrymmau poeth, a thros bechod, ni buost foddlon iddynt. Yna ydywedais, Wele fi yn dyfod (y mae yn ysgrifenedig yn nechreu 'r llyfr am danaf) i wneuthur dy ewyllys di, O Dduw. Wedi iddo ddywedyd uchod, Aberth, ac offrwm, ac offrymmau poeth, a thros bechod, ni's mynnaist, ac nid ymfoddloniaist ynddynt, y rhai yn ol y gyfraith a offrymmir: yna y dywedodd, Wele fi yn dyfod, i wneuthur dy ewyllys di, O

nor wouldest the death of a sinner, but rather that he should be converted and live; Have mercy upon all Jews, Turks, Infidels, and Hereticks, and take from them all ignorance, hardness of heart, and contempt of thy Word; and so fetch them home, blessed Lord, to thy flock, that they may be saved among the remnant of the true Israelites, and be made one fold under one shepherd, Jesus Christ our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Spirit, one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. Heb. x. 1.

THE law having a shadow of good things to come, and not the very image of the things, can never with those sacrifices, which they offered year by year continually, make the comers thereunto perfect: for then would they not have ceased to be offered? because that the worshippers once purged should have had no more conscience of sins. But in those sacrifices there is a remembrance again made of sins every year. For it is not possible that the blood of bulls and of goats should take away sins. Wherefore, when he cometh into the world, he saith, Sacrifice and offering thou wouldest not, but a body hast thou prepared me: In burnt-offerings and sacrifices for sin thou hast had no pleasure: Then said I, Lo, I come (in the volume of the book it is written of me) to do thy will, O God. Above, when he said, Sacrifice and offering, and burnt-offerings, and offering for sin thou wouldest not, neither hadst pleasure therein, which are offered by the Law: then said he, Lo, I come to do thy will, O God. He taketh away the

Dduw. Y mae yn tynnu ymaith y cyntaf, fel y gosodai yr ail. Trwy yr hwn ewyllys yr ydym ni wedi ein sancteiddio, trwy offrymriad corph Iesu Grist unwaith. Ac y mae pob offeiriad yn sefyll beunydd yn gwasanaethu, ac yn offrymmu yn fynych yr un aberth-ur, y rhai ni allant fyth ddilëu pechodau. Eithr hwn, wedi offrymmu un aberth dros bechodau, yn dragywydd a eisteddodd ar ddeheulaw Dduw; o hyn allan yn disgwyl hyd oni osoder ei elynion ef yn droed-faingc i'w draed ef. Canys âg un offrwm y perffeith-iodd efe yn dragywyddol y rhai sydd wedi eu sancteiddio. Ac y mae yr Yspryd Glân hefyd yn tystiolaethu i ni: canys wedi iddo ddywedyd o'r blaen, Dyma 'r clyffwrdd yr hwn a ammodaf fi â hwynt ar ol y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd, Myfi a osodaf fy nghyfreithiau yn eu calonnau, ac a'u hysgrifenas yn eu meddyliau; a'u pechodau, a'u hanwiredau, ni chofiaf mwyach. A lle y mae maddeuant am y rhai hyn, nid oes mwyach offrwm dros bechod. Am hynny, frodyr, gan fod i ni ryddid i fyned i mewn i'r cyssegr trwy waed Iesu, ar hyd ffordd newydd a bywiol, yr hon a gyssegrodd efe i ni, trwy'r llen, sef ei gnawd ef; a bod i ni Offeiriad mawr ar dŷ Dduw; nesawn â chalon gywir, mewn llawn hyder ffydd, wedi glanhâu ein calonnau oddi wrth gydwybod ddrwg, a golchi ein corph â dwfr glân. Daliwn gyffes ein gobaieth yn ddisgl (canys ffyddlon yw'r hwn a addawodd) a chyd-ystyriwn bawb ein gilydd, i ymannog i gariad a gweithredoedd da; heb esgeuluso ein cyd-gynhulliad ein hunain, megis y mae arfer rhai; ond annog bawb ein gilydd: a hynny yn fwy, o gymmaint a'ch bod yn gwled y dydd yn nesâu.

first, that he may establish the second. By the which will we are sanctified, through the offering of the body of Jesus Christ once for all. And every priest standeth daily ministering, and offering oftentimes the same sacrifices, which can never take away sins. But this man, after he had offered one sacrifice for sins, for ever sat down on the right hand of God; from henceforth expecting till his enemies be made his foot-stool. For by one offering he hath perfected for ever them that are sanctified: Whereof the Holy Ghost also is a witness to us: for after that he had said before, This is the covenant that I will make with them after those days, saith the Lord, I will put my laws into their hearts, and in their minds will I write them; and their sins and iniquities will I remember no more. Now where remission of these is, there is no more offering for sin. Having therefore, brethren, boldness to enter into the holiest by the blood of Jesus, by a new and living way, which he hath consecrated for us, through the vail, that is to say, his flesh; and having an High Priest over the house of God; let us draw near with a true heart, in full assurance of faith, having our hearts sprinkled from an evil conscience, and our bodies washed with pure water. Let us hold fast the profession of our faith without wavering; (for he is faithful that promised;) and let us consider one another to provoke unto love, and to good works; not forsaking the assembling of ourselves together, as the manner of some is; but exhorting one another: and so much the more, as ye see the day approaching.

Yr Efenygl. St. Ioan xix. 1.

YNA gan hynny y cymmerodd Pilat yr Iesu, ac a'i flangellodd ef. A'r milwyr a blethasant goron o ddrain, ac a'i gosodasant ar ei ben ef, ac a roisant wisg o borphor am dano: ac a ddywedasant, Henffych well, Brenhin yr Iuddewon; ac a roisant iddo gernodiau. Pilat gan hynny a aeth allan drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr wyf fi yn ei ddwyn ef allan i chwi, fel y gwypoch nad wyf fi yn cael ynddo ef un bai. Yna y daeth yr Iesu allan, yn arwain y goron ddrain, a'r wisg borphor. A Philat a ddywedodd wrthynt, Wele y dyn. Yna yr arch-offeiriad a'r swyddogion, pan welasant ef, a leasant, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, Cymmerwch chwi ef, a chroeshoeliwch: canys nid wyf fi yn cael dim bai ynddo. Yr Iuddewon a atebant iddo, Y mae gennym ni gyfraith; ac wrth ein cyfraith ni, efe a ddylai farw, am iddo ei wneuthur ei hun yn Fab Duw. A phan glybu Pilat yr ymadrodd hwnnw, efe a ofnodd yn fwy, ac a aeth drachefn i'r dadleudy, ac a ddywedodd wrth yr Iesu, O ba le yr wyt ti? Ond ni roes yr Iesu ateb iddo. Yna Pilat a ddywedodd wrtho, Oni ddywedi di wrthyf fi? Oni wyddost ti fod gennyf awdurdod i'th groeshoelio di, a bod gennyf awdurdod i'th ollwng yn rhydd? Yr Iesu a atebodd, Ni byddai i ti ddim awdurdod arnaf fi, oni bai ei fod wedi ei roddi i ti oddi uchod: am hynny yr hwn am traddodes i ti sy fwy ei bechod. O hynny allan y ceisiodd Pilat ei ollwng ef yn rhydd; ond yr Iuddewon a leasant, gan ddywedyd, Os gollyngi di hwn yn rhydd, nid wyt ti yn garedig i Cesar: pwy

The Gospel. St. John xix. 1.

PILATE therefore took Jesus, and scourged him. And the soldiers platted a crown of thorns, and put it on his head, and they put on him a purple robe, and said, Hail, King of the Jews: and they smote him with their hands. Pilate therefore went forth again, and saith unto them, Behold, I bring him forth to you, that ye may know that I find no fault in him. Then came Jesus forth, wearing the crown of thorns, and the purple robe. And Pilate saith unto them, Behold the man! When the chief priests therefore and officers saw him, they cried out, saying, Crucify him, crucify him. Pilate saith unto them, Take ye him, and crucify him: for I find no fault in him. The Jews answered him, We have a law, and by our law he ought to die, because he made himself the Son of God. When Pilate therefore heard that saying, he was the more afraid; and went again into the judgement-hall, and saith unto Jesus, Whence art thou? But Jesus gave him no answer. Then saith Pilate unto him, Speakest thou not unto me? knowest thou not that I have power to crucify thee, and have power to release thee? Jesus answered, Thou couldest have no power at all against me, except it were given thee from above: therefore he that delivered me unto thee hath the greater sin. And from thenceforth Pilate sought to release him: but the Jews cried out, saying, If thou let this man go thou art not Caesar's friend: whosoever maketh himself a king speaketh against Caesar. When Pilate therefore heard that

bynag a'i gwnelo ei hun yn frenhin, y mae yn dywedyd yn erbyn Cesar. Yna Pilat, pan glybu yr ymadrodd hwn, a ddug allan yr Iesu, ac a eisteddodd ar yr orsedd-fainge, yn y lle a elwir y Palmant; ac yn Hebraeg, Gabbatha. A darpar-wyl y pasg oedd hi, ac ynghylch y chweched awr: ac efe a ddywedodd wrth yr Iuddewon, Wele eich Brenhin. Eithr hwy a lefasant, Ymaith ág ef, ymaith ág ef; croeshoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, A groeshoeliaf fi eich Brenhin chwi? A'r arch-offeiriad a attebasant, Nid oes i ni frenhin ond Cesar. Yna gan hynny efe a'i traddoddes ef iddynt i'w groeshoelio. A hwy a gymmerasant yr Iesu, ac a'i dygasant ymaith. Ac efe, gan ddwyn ei groes, a ddaeth i le a elwid Lle'r ben-glog; ac a elwir yn Hebraeg, Golgotha: lle y croeshoeliasant ef, a dau eraill gyd ág ef, un o bob tu, a'r Iesu yn y canol. A Philat a ysgrifiodd ddi, ac a'i dododd ar y groes. A'r ysgrifen oedd, IESU O NAZARETH BRENHIN YR IUDDEWON. Y titl hwn gan hynny a ddarllenodd llawer o'r Iuddewon; oblegid agos i'r ddinas oedd y fan lle y croeshoeliwyd yr Iesu: ac yr oedd wedi ei ysgrifenu yn Hebraeg, Groeg, a Lladin. Yna arch-offeiriad yr Iuddewon a ddywedasant wrth Pilat, Na ysgrifena, Brenhin yr Iuddewon; eithr dywedyd o hono ef, Brenhin yr Iuddewon ydwyf fi. Pilat a attebodd, Yr hyn a ysgrifenisais, a ysgrifenisais. Yna'r milwyr, wedi iddynt groeshoelio yr Iesu, a gymmerasant ei ddillad ef (ac a wnaethant bedair rhan, i bob milwr ran) a'i bais ef: a'i bais ef oedd ddiwriad, wedi ei gwau o'r cwr uchaf trwyddi oll. Hwylthau a ddywedasant wrth eu gilydd, Na thorrnw hi, ond

saying, he brought Jesus forth, and sat down in the judgment-seat, in a place that is called the Pavement, but in the Hebrew, Gabbatha. And it was the preparation of the passover, and about the sixth hour: and he saith unto the Jews, Behold your King! But they cried out, Away with him, away with him, crucify him. Pilate saith unto them, Shall I crucify your King? The chief priests answered, We have no king but Caesar. Then delivered he him therefore unto them to be crucified: and they took Jesus, and led him away. And he, bearing his cross, went forth into a place called the place of a scull, which is called in the Hebrew, Golgotha: where they crucified him, and two other with him, on either side one, and Jesus in the midst. And Pilate wrote a title, and put it on the cross; and the writing was, JESUS OF NAZARETH THE KING OF THE JEWS. This title then read many of the Jews: for the place where Jesus was crucified was nigh to the city: and it was written in Hebrew, and Greek, and Latin. Then said the chief priests of the Jews to Pilate, Write not, The King of the Jews; but that he said, I am the King of the Jews. Pilate answered, What I have written, I have written. Then the soldiers, when they had crucified Jesus, took his garments, and made four parts, to every soldier a part; and also his coat: now the coat was without seam, woven from the top through-out. They said therefore among themselves, Let us not rend it, but cast lots for it, whose it shall be: that the Scripture

bwriwn goelbrennau am dani, eiddo pwy fydd hi: fel y cyflawnid yr ysgrhythyr sydd yn dywedyd, Rhannasant fy nillad yn eu mysg, ac am fy mhais y bwriasant goelbrennau. A'r milwyr a wnaethant y pethau hyn. Ac yr oedd yn sefyll wrth groes yr Iesu, ei fam ef, a chwaer ei fam ef, Mair gwaraig Cleophas, a Mair Magdalen. Yr Iesu gan hynny pan welodd ei fam, a'r disgybl yr lwn a garai efe, yn sefyll ger llaw, a ddywedodd wrth ei fam, O wraig, wele dy fab. Gwedi hynny y dywedodd wrth y disgybl, Wele dy fam. Ac o'r awr honno allan y cymmerodd y disgybl hi i'w gartref. Wedi hynny yr Iesu, yn gwybod fod pob peth wedi ei orphen weithian, fel y cyflawnid yr ysgrhythyr, a ddywedodd, Y mae syched arnaf. Yr oedd gan hynny lestr wedi ei osod yn llawn o finegr: a hwy a lanwasant yspwng o finegr, ac a'i rhoddasant ynghylch isop, ac a'i dodasant wrth ei enau ef. Yna pan gymmerodd yr Iesu y finegr, efe a ddywedodd, Gorphenwyd: a chian ogwyddo ei ben, efe a roddes i fynu yr yspryd. Yr Iuddewon gan hynny, fel nad arhoai y cyrph ar y groes ar y sabbath, o herwydd ei bod yn ddarpar-wyl (canyss mawr oedd y dydd sabbath hwnnw) a ddeisyfiasant ar Pilat, gael torri eu hesgeiriau hwynt, a'u tynnu i lawr. Yna y milwyr a ddaethant, ac a dorrasant esgeiriau y cyntaf, a'r llall yr hwn a groeshoeliasid gyd ág ef. Eithr wedi iddynt ddyfod at yr Iesu, pan welasant ef wedi marw eisoes, ni thorrasant ei esgeiriau ef. Ond un o'r milwyr a wanedd ei ystlys ef â gwaywffon; ac yn y fan daeth allan waed a dwfr. A'r hwn a'i gwelodd a dystiolaethodd; agwir yw ei dystiolaeth:

might be fulfilled, which saith, They parted my raiment among them, and for my vesture they did cast lots. These things therefore the soldiers did. Now there stood by the cross of Jesus, his mother, and his mother's sister, Mary the wife of Cleophas, and Mary Magdalene. When Jesus therefore saw his mother, and the disciple standing by, whom he loved, he saith unto his mother, Woman, behold thy son. Then saith he to the disciple, Behold thy mother. And from that hour that disciple took her unto his own home. After this, Jesus, knowing that all things were now accomplished, that the Scripture might be fulfilled, saith, I thirst. Now there was set a vessel full of vinegar: and they filled a sponge with vinegar, and put it upon hyssop, and put it to his mouth. When Jesus therefore had received the vinegar, he said, It is finished: and he bowed his head, and gave up the ghost. The Jews therefore, because it was the preparation, that the bodies should not remain upon the cross on the sabbath-day, (for that sabbath-day was an high-day,) besought Pilate that their legs might be broken, and that they might be taken away. Then came the soldiers, and brake the legs of the first, and of the other which was crucified with him. But when they came to Jesus, and saw that he was dead already, they brake not his legs. But one of the soldiers with a spear pierced his side, and forthwith came thereout blood and water. And he that saw it bare record, and his record is true: and he knoweth that he saith

ac efe a ŵyr ei fod yn dywedyd gwir, fel y credoch chwi. Canys y pethau hyn a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr ysgrhythyr, Ni thorrir asgwrn o hono. A thrachefn, ysgrhythyr arall sydd yn dywedyd, Hwy a edrychant ar yr hwn a wanasant.

Nos Basq.

Y Colect.

CANIATTA, O Arglwydd, megis y'n bedyddir i farwolaeth dy fendigedig Fab ein Hiachawdwr Iesu Grist; fod i ni felly, trwy farwolaethu yn wastad ein gwyniau llygredig, gael ein claddu gyd âg ef; a thrwy'r bedd a phorth angau, fyned ym mlaen i'n hadgyfodiad llawen, trwy ei haedddegiaethau ef, yr hwn a fu farw, ac a gladdwyd, ac a ail-gyfododd er ein mwyn; sef, dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Petr. iii. 17.

GWELL ydych chi os ewyllys Duw a'i myn, i chwi ddi-oddef yn gwneuthur daioni, nag yn gwneuthur drygioni. Oblegid Crist hefyd unwaith a ddi-oddefodd dros bechodau, y cyfiawn dros yr anghyfiawn, fel y dygai ni at Dduw; wedi ei farwolaethu yn y cnawd, eithr ei fywhaü yn yr Yspryd: trwy'r hwn yr aeth efe hefyd ac a bregethodd i'r yspydion yngharchar; y rhai a fu gynt anufudd, pan unwaith yr oedd hir-amynedd Duw yn aros yn nyddiau Noa, tra y darperid yr arch; yn yr lion ychydig, sef wyth enaid, a achubwyd trwy ddwfr. Cyffelybiaethl cyfatebol i'r hwn sydd yr arwrhwn yn ein hachub minnau, sef, beddyd (nid bwrw ymaith fudreddi r' cnawd, eithr ymatteb cydwybod dda tu ag at Dduw) trwy adgyfodiad Iesu Grist: yr hwn sydd ar ddeheulaw Dduw, wedi myned

true, that ye might believe. For these things were done that the Scripture should be fulfilled, A bone of him shall not be broken. And again, another Scripture saith, They shall look on him whom they pierced.

Easter Even.

The Collect.

GRANT, O Lord, that as we are baptized into the death of thy blessed Son our Saviour Jesus Christ, so by continual mortifying our corrupt affections we may be buried with him; and that through the grave, and gate of death, we may pass to our joyful resurrection; for his merits, who died, and was buried, and rose again for us, thy Son Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 St. Pet. iii. 17.

IT is better, if the will of God be so, that ye suffer for well-doing, than for evil-doing. For Christ also hath once suffered for sins, the just for the unjust, that he might bring us to God, being put to death in the flesh, but quickened by the Spirit. By which also he went and preached unto the spirits in prison; which sometime were disobedient, when once the long-suffering of God waited in the days of Noah, while the ark was a preparing; wherein few, that is, eight souls, were saved by water. The like figure whereunto, even baptism, doth also now save us, (not the putting away the filth of the flesh, but the answer of a good conscience towards God,) by the resurrection of Jesus Christ: who is gone into heaven, and is on the right hand

i'r nef; a'r angylion, a'r awdurdodau, a'r galluoedd, wedi eu darostwng iddo.

Yr Efsuygl. St. Matth. xxvii. 57.
WEDI ei myned hi yn hwyr, daeth gwr goludog o Arimathea a'i enw Joseph, yr hwn a fuasai yntau yn ddisgybl i'r Iesu. Hwn a aeth at Pilat, ac a ofynodd gorph yr Iesu. Yna y gorchymynodd Pilat roddi'r corph. A Joseph, wedi cymmeryd y corph, a'i hamdodd â lliain glân; ac a'i gosododd ef yn ei fedd newydd ei hun, yr hwn a dorrasai efe yn y graig: ac a theiglodd faen mawr wrth ddrws y bedd, ac a aeth ymaith. Ac yr oedd yno Mair Magdalen, a Mair arall, yn eistedd gyferbyn â'r bedd. A thrannoeth, yr hwn sydd ar ol y darpar-wyl, yr ymgyhullodd yr arch-offeiriaid a'r Phariseaid at Pilat, gan ddywedyd, Arglwydd, y mae yn gof gennym ddywedyd o'r twyllwr hwnnw, ac efe etto yn fyw, Wedi tridiau y cyfodaf. Gorchymyn gan hynny gadw'r bedd yn ddiogel hyd y trydydd dydd; rhag dyfod ei ddisgyblion o hyd nos, a'i ladratta ef, a dywedyd wrth y bobl, Efe a gyfododd o feirw: a bydd yr amryfusedd diweddaf yn waeth nâ'r cyntaf. A dywedodd Pilat wrthynt, Y mae gennych wyliaidwriaethl; ewch, gwnewch mor ddiogel ag y medroch. A hwy a aethant ac a wnaethant y bedd yn ddiogel, ac a seliasant y maen, gyd â'r wyliaidwriaethl.

DYDD PASG.

† Ar Foreoel Wcddi, yn lle'r Psalm, Deuwch, canwn i'r Arglwydd, &c. y canwr, neu y dywedir, yr Anthemau hyn.

CRIST ein Pasg ni a aberthwyd drosom ni: am hynny cadwun wyl;

of God, angels and authorities and powers being made subject unto him.

The Gospel. St. Matth. xxvii. 57.
WHEN the even was come, there came a rich man of Arimathea, named Joseph, who also himself was Jesus' disciple. He went to Pilate, and begged the body of Jesus. Then Pilate commanded the body to be delivered. And when Joseph had taken the body, he wrapped it in a clean linen cloth, and laid it in his own new tomb, which he had hewn out in the rock; and he rolled a great stone to the door of the sepulchre, and departed. And there was Mary Magdalene, and the other Mary, sitting over against the sepulchre. Now the next day that followed the day of the preparation, the chief priests and Pharisees came together unto Pilate, saying, Sir, we remember that that deceiver said, while he was yet alive, After three days I will rise again. Command therefore that the sepulchre be made sure until the third day, lest his disciples come by night and steal him away, and say unto the people, He is risen from the dead: so the last error shall be worse than the first. Pilate said unto them, Ye have a watch; go your way, make it as sure as you can. So they went and made the sepulchre sure, sealing the stone, and setting a watch.

EASTER-DAY.

† At Morning Prayer, instead of the Psalm, O come, let us sing, &c. these Anthems shall be sung or said.

CHRISt our passover is sacrificed for us: therefore let us keep the feast;

Nid â hên sefain, nac â sefain malais a drygioni : ond â bara croyw purdeb a gwirionedd. *1 Cor. v. 7.*

CRIST, wedi cyfodi oddi wrth y meirw, ni bydd marw mwyach : nid arglwyddiaetha marwolaeth arno mwyach.

Canys fel y bu efe farw, efe a fu farw unwaith i bechod : ac fel y mae yn byw, byw y mae i Dduw.

Felly chwithau hefyd, cyfrifwch eich hunain yn feirw i bechod : eithr yn fyw i Dduw, yng Nghrist Iesu ein Harglwydd. *Rhuf. vi. 9.*

CRIST a gyfodwyd oddi wrth y meirw : ac a wnaed yn flaes-ffrwyth y rhai a humasant.

Canys gan fod marwolaeth trwy ddyn : trwy ddyn hefyd y mae adgyfodiad y meirw.

Oblegid, megis yn Adda y mae pawb yn meirw : felly hefyd yng Nghrist y bywheir pawb. *1 Cor. xv. 20.*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn, trwy dy unig-anedig Fab Iesu Grist, a orchfygaist angau, ac a agoraist i ni borth y bywyd tragwyddol ; Yn ufudd yr attolygwn i ti, megis (trwy dy ras hyspysol yn ein rhag-flaenu) yr wyt yn peri deisyfiadau da i'n meddyliau ; felly, trwy dy ddyfal gymmorth, allu o honom eu dwyn i berffeithrwydd cyflawn, trwy Iesu Grist ein Harglwydd ; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi a'r Yspryd Glân, byth yn un Dduw, heb drange na gorphen. Amen.

Not with the old leaven, nor with the leaven of malice and wickedness : but with the unleavened bread of sincerity and truth. *1 Cor. v. 7.*

CHRISt being raised from the dead dieth no more : death hath no more dominion over him.

For in that he died, he died unto sin once : but in that he liveth, he liveth unto God.

Likewise reckon ye also yourselves to be dead indeed unto sin : but alive unto God through Jesus Christ our Lord. *Rom. vi. 9.*

CHRISt is risen from the dead : and become the first-fruits of them that slept.

For since by man came death : by man came also the resurrection of the dead.

For as in Adam all die : even so in Christ shall all be made alive. *1 Cor. xv. 20.*

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

The Collect.

ALMIGHTY God, who through thine only-begotten Son Jesus Christ hast overcome death, and opened unto us the gate of everlasting life ; We humbly beseech thee, that, as by thy special grace preventing us thou dost put into our minds good desires, so by thy continual help we may bring the same to good effect ; through Jesus Christ our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. Amen.

Yr Epistol. Col. iii. 1.

OS cyd-gyfodasoch gyd â Christ, ceisiwch y pethau sydd uchod, lle mae Crist yn eistedd ar ddeheu-law Duw. Rhoddwch eich serch ar bethau sydd uchod, nid ar bethau sydd ar y ddaear : canys meirw ydych, a'ch bywyd a guddiwyd gyd â Christ yn Nuw. Pan ymddangoso Crist, ein bywyd ni, yna hefyd yr ymddangoswch chwithau gyd âg ef mewn gogoniant. Marwheiwch gan hynny eich aelodau y rhai sydd ar y ddaear ; godineb, afenedid, gwyn, drygchwant, a chybydd-dod, yr hon sydd eilun-addoliaeth : o achos yr hyn bethau y mae digofaint Duw yn dyfod ar blant yr anufudd-dod. Yn y rhai hefyd y rhodiasoch chwithau gynt, pan oeddech yn byw ynddynt.

Yr Efengyl. St. Ioan xx. 1.

YDydd cyntaf o'r wythnos y Mair Magdalen a ddaeth y bore, a hi eto yn dywyll, at y bedd ; ac a welodd y maen wedi ei dynnu ymaith oddi ar y bedd. Yna y rhedodd hi, ac a ddaeth at Simon Petr, a'r disgybl arall yr hwn yr oedd yr Iesu yn ei garu, ac a ddywedodd wrthynt, hwy a ddygasant yr Arglwydd ymaith o'r bedd, ac ni wyddom ni pa le y dodasant ef. Yna Petr a aeth allan, a'r disgybl arall, a hwy a ddaethant at y bedd : ac a redasant ill dau ynghyd ; a'r disgybl arall a redodd o'r blaen yn gynt na Phetr, ac a ddaeth yn gyntaf at y bedd. Ac wedi iddo grymmu, efe a ganfu y llieniâu wedi eu gosod ; er hynny nid aeth efe i mewn. Yna y daeth Simon Petr yn ei ganlyn ef ; ac a aeth i mewn i'r bedd, ac a ganfu y llieniâu wedi eu gosod ; a'r napcyn a fuasai am ei ben ef, wedi ei osod, nid gyd â'r llieniâu, ond o'r neilldu, wedi ei

The Epistle. Col. iii. 1.

IF ye then be risen with Christ, seek those things which are above, where Christ sitteth on the right hand of God. Set your affection on things above, not on things on the earth : For ye are dead, and your life is hid with Christ in God. When Christ, who is our life, shall appear, then shall ye also appear with him in glory. Mortify therefore your members which are upon the earth ; fornication, uncleanness, inordinate affection, evil concupiscence, and covetousness, which is idolatry : For which things' sake the wrath of God cometh on the children of disobedience. In the which ye also walked some time, when ye lived in them.

The Gospel. St. John xx. 1.

THE first day of the week cometh Mary Magdalene early, when it was yet dark, unto the sepulchre, and seeth the stone taken away from the sepulchre. Then she runneth and cometh to Simon Peter, and to the other disciple whom Jesus loved, and saith unto them, They have taken away the Lord out of the sepulchre, and we know not where they have laid him. Peter therefore went forth, and that other disciple, and came to the sepulchre. So they ran both together ; and the other disciple did outrun Peter, and came first to the sepulchre ; and he, stooping down and looking in, saw the linen clothes lying ; yet went he not in. Then cometh Simon Peter following him, and went into the sepulchre, and seeth the linen clothes lie ; and the napkin that was about his head, not lying with the linen clothes,

blygu, mewn lle arall. Yna yr aeth y disgybl arall hefyd i mewn, yr hwn a ddaethai yn gyntaf at y bedd; ac a welodd, ac a gredodd. Canys hyd yn hyn ni wyddent yr ysgrythyr, fod yn rhaid iddo gyfodi o feirw. Yna y disgyblion a aethant ymaith drachefn at yr eiddynt.

*Dydd Llun Pasq.**Y Collect.*

HOLL-alluog Dduw, yr hwn, trwy dy unig-anedig Fab Iesu Grist, a orchfygaist angau, ac a agoraist i ni borth y bywyd tragwyddol; Yn ufudd yr attol-ygwn i ti, megis (trwy dy ras hyspysol yn ein rhag-faenu) yr wyt yn peri deisyfiadau da i'n meddyliau; felly, trwy dy ddyfal gymmorth, allu o honom eu dwyn i berffeithrwydd cyflawn, trwy Iesu Grist ein Harglwydd; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydï a'r Yspryd Glân. byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. x. 34.

PETER a agorodd ei enau, ac a ddywedodd, Yr wyf yn deall mewn gwirionedd, nad ydyw Duw dderbyniwr wyneb; ond yn mhob cenhedl, y neb sydd yn ei ofni ef, ac yn gweithredu cyflawnder, sy gymmeradwy ganddo ef. Y gair yr hwn a anfonodd Duw i blant Israel, gan bregethu tangefedd trwy Iesu Grist: (efe yw Arglwydd pawb oll;) chwydychwi a wyddoch y gair a fu yn holl Judea, gan ddechreu o Galilea, wedi y beddydd a bregethodd Ioan; y modd yr enneiniodd Duw Iesu o Nazareth a'r Yspryd Glân, ac â nerth; yr hwn a gerddodd o amgylch gan wneuthur daioni, ac iachâu pawb a'r oedd wedi eu gorthrymmu gan ddiabol; oblegid yr oedd Duw gyd âg ef. A ninnau ydym

but wrapped together in a place by itself. Then went in also that other disciple which came first to the sepulchre, and he saw, and believed. For as yet they knew not the Scripture, that he must rise again from the dead. Then the disciples went away again unto their own home.

*Monday in Easter-week.**The Collect.*

AL MIGHTY God, who through thy only-begotten Son Jesus Christ hast overcome death, and opened unto us the gate of everlasting life; We humbly beseech thee, that, as by thy special grace preventing us thou dost put into our minds good desires, so by thy continual help we may bring the same to good effect; through Jesus Christ our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts x. 34.

PETER opened his mouth, and said, Of a truth I perceive that God is no respecter of persons; but in every nation he that feareth him, and worketh righteousness, is accepted with him. The word which God sent unto the children of Israel, preaching peace by Jesus Christ; (he is Lord of all;) that word (I say) ye know, which was published throughout all Judæa, and began from Galilee, after the baptism which John preached: how God anointed Jesus of Nazareth with the Holy Ghost, and with power; who went about doing good, and healing all that were oppressed of the devil: for God was with him. And we are witnesses of all things which

dystion o'r pethau oll a wnaeth efe, ynglwlâd yr Iuddewon, ac yn Jerusalem; yr hwn a laddasant, ac a groeshoeliasant ar bren; hwn a gyfododd Duw y trydydd dydd, ac a'i rhoddos ef i'w wneuthur yn amlwg; nidi i'r bobl oll, eithr i'r tystion etholedig o'r blaen gan Dduw; sef i ni, y rhai a fwyttasom ac a yfasom gyd âg ef wedi ei adgyfodi ef o feirw. Ac efe a orchymynodd i ni bregethu i'r bobl, a thystiolaethu mai efe yw'r hwn a ordeiniwyd gan Dduw yn Farnwr byw a meirw. I hwn y mac'r holl brophwydi yn dwyn tystiolaeth, y derbyn pawb a gredo ynddo ef faddeuant pechodau, trwy ei Enw ef.

Yr Efengyl. St. Luc xxiv. 13.

WELE, dau o honynt oedd yn myned y dydd hwnnw i dref a'i henw Emmäus, yr hon oedd ynghylch trugain ystâd oddi wrth Jerusalem. Ac yr oeddnynt hwy yn ymddiddan â'u gilydd am yr holl bethau hyn a ddigwyddasant. A bu, fel yr oeddnynt yn ymddiddan, ac yn ymofyn â'u gilydd, yr Iesu ei hun hefyd a nesaodd, ac a aeth gyd â hwynt. Eithr eu llygaid hwynt a attaliwyd, fel na's adwaenent ef. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ryw ymadroddion yw y rhai hyn yr ydych yn eu bwrw at eu gilydd, dan rodio, ac yn wyneb-drist? Ac un o honynt, a'i enw Cleopas, gan ateb, a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn unig yn ymdeithydd yn Jerusalem, ac ni wybuost y pethau a wnaethpwyd ynddi hi yn y dyddiau hyn? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa bethau? Hwytthau a ddywedasant wrtho, Y pethau ynghylch Iesu o Nazareth, yr hwn oedd wr o brophwyd galluog mewn gweithred a gair, ger bron Duw a'r holl

he did, both in the land of the Jews, and in Jerusalem; whom they slew, and hanged on a tree: Him God raised up the third day, and shewed him openly; not to all the people, but unto witnesses chosen before of God, even to us, who did eat and drink with him after he rose from the dead. And he commanded us to preach unto the people, and to testify that it is he who was ordained of God to be the Judge of quick and dead. To him give all the prophets witness, that through his Name whosoever believeth in him shall receive remission of sins.

The Gospel. St. Luke xxiv. 13.

BEHOLD, two of his disciples went that same day to a village called Emmaus, which was from Jerusalem about threescore furlongs. And they talked together of all these things which had happened. And it came to pass, that while they communed together, and reasoned, Jesus himself drew near, and went with them. But their eyes were holden, that they should not know him. And he said unto them, What manner of communications are these that ye have one to another, as ye walk, and are sad? And the one of them, whose name was Cleopas, answering, said unto him, Art thou only a stranger in Jerusalem, and hast not known the things which are come to pass there in these days? And he said unto them, What things? And they said unto him, Concerning Jesus of Nazareth, who was a prophet mighty in deed and word, before God and all the people: And how the chief priests and

bobl; a'r modd y traddododd yr arch-offeiriad a'n llywodraeth-wyr ni ef i farn marwolaeth, ac a'i croeshoeliasant ef. Ond yr oeddym ni yn gobeithio mai efe oedd yr hwn a waredai'r Israel: ac heblaw hyn oll, heddyw yw'r trydydd dydd, ef pan wnaethpwyd y pethau hyn. A hefyd, rhai gwagedd o honom ni a'n dychrynasant ni, gwedi iddynt fod yn fore wrth y bedd; a phan na chawsant ei gorph ef, hwy a ddaethant, gan ddywedyd, weled o honynt weledigaeth o angylion, y rhai a ddywedent ei fod ef yn fyw. A rhai o'r rhai oedd gyd â nyini a aethant at y bedd, ac a gawsant felly fel y dywedasant y gwagedd; ond ef ni's gwelsant. Ac efe a ddywedodd wrthynt, O ynfydion, a hwyrfrydig o galon i greu'r holl bethau a ddywedodd y prophwydi! onid oedd raid i Grist ddioddef y pethau hyn, a myned i mewn i'w ogoniant? A chan ddechreu ar Moses, a'r holl brophwydi, efe a esponiodd iddynt yn yr holl ysgrythyrau y pethau am dano ei hun. Ac yr oeddynt yn nesáu i'r dref lle yr oeddynt yn myned; ac yntau a gymmerth arno ei fod yn myned ym mhellach. A hwy a'i cym-mellasant ef, gan ddywedyd, Aros gyd â ni; canys y mae hi yn hwyrhâu, a'r dydd yn dar-fod. Ac efe a aeth i mewn i aros gyd â hwynt. A darfu, ac efe yn eistedd gyd â hwynt, efe a gym-merodd fara, ac a'i bendithiodd, ac a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt. A'u llygaid hwynt a agorwyd, a hwy a'i hadnabuant ef: ac efe a ddfianodd allan o'u golwg hwynt. A hwy a ddywed-asant wrth eu gilydd, Onid oedd ein calon ni yn llosgi ynom, tra'r ydoedd efe yn ymddiddan â ni ar y ffordd, a thra'r ydoedd efe yn agoryd i ni'r ysgrythyrau? A

our rulers delivered him to be condemned to death, and have crucified him. But we trusted that it had been he which should have redeemed Israel: and besides all this, to-day is the third day since these things were done. Yea, and certain women also of our company made us astonished, which were early at the sepulchre; and when they found not his body, they came, saying, that they had also seen a vision of angels, which said that he was alive. And certain of them which were with us went to the sepulchre, and found it even so as the women had said; but him they saw not. Then he said unto them, O fools, and slow of heart to believe all that the prophets have spoken: ought not Christ to have suffered these things, and to enter into his glory? And beginning at Moses, and all the prophets, he expounded unto them in all the Scriptures the things concerning himself. And they drew nigh unto the village whither they went; and he made as though he would have gone further: but they constrained him, saying, Abide with us, for it is towards evening, and the day is far spent. And he went in to tarry with them. And it came to pass, as he sat at meat with them, he took bread, and blessed it, and brake, and gave to them. And their eyes were opened, and they knew him, and he vanished out of their sight. And they said one to another, Did not our heart burn within us, while he talked with us by the way, and while he opened to us the Scriptures? And they rose up the same

hwy a godasant yr awr honno, ac a ddychwelasant i Jerusalem, ac a gawsant yr un ar ddeg wedi ymgasglu ynghyd, a'r sawl oedd gyd â hwynt, yn dywedyd, Yr Arglwydd a gyfododd yn wir, ac a ymddangosodd i Simon. A hwythau a adroddasant y pethau a wnaethid ar y ffordd, a pha fodd yr adnabuwyd ef ganddynt wrth dorriad y bara.

Dydd Mawrth Pasg.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn, ac a trwy dy unig-anedig Fab Iesu Grist, a orchfygaist angau, ac a agoraist i ni borth y bywyd tragwyddol; Yn uffudd yr attol-ygwn i ti, megis (trwy dy ras hyspysol yn ein rhag-flaenu) yr wyt yn peri deisyfiadau da i'n meddyliau; felly, trwy dy ddyfal gymorth, allu o honom eudwyn i berffeithrwydd cyflawn, trwy Iesu Grist ein Harglwydd; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drangc na gorphen. Amen.

Yn lle yr Epistol. Act. xiii. 26.

HA wŷr frodyr, plant o genedl Abraham, a'r rhai yn eich plith sydd yn ofni Duw, i chwi y danfonwyd gair yr iachawdwr-iaeth hon: canys y rhai oedd yn preswylion yn Jerusalem, a'u ty-wysogion, heb adnabod hwn, na lleserydd y prophwydi y rhai a ddarllenid bob sabbath, gan ei farnu ef, a'u cyflawnasant. Ac er na chawsant ynddo ddim achos angau, hwy a ddymunasant ar Pilat ei ladd ef. Ac wedi iddynt gwblhau pob peth a'r ysgrifenasid am dano ef, hwy a'i disgyn-asant ef oddi ar y pren, ac a'i dod-asant mewn bedd. Eithr Duw a'i cyfododd ef oddi wrth y meirw: yr hwn a welwyd dros ddyddiau lawer gan yrhai a ddaethentifynu

hour, and returned to Jerusa-lem, and found the eleven gathered together, and them that were with them, saying, The Lord is risen indeed, and hath appeared to Simon. And they told what things were done in the way, and how he was known of them in breaking of bread.

Tuesday in Easter-week.

The Colect.

ALMIGHTY God, who through thy only-begotten Son Jesus Christ hast overcome death, and opened unto us the gate of everlasting life; We humbly beseech thee, that, as by thy special grace preventing us thou dost put into our minds good desires, so by thy continual help we may bring the same to good effect; through Jesus Christ our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. Amen.

For the Epistle. Acts xiii. 26.

MEN and brethren, children of the stock of Abraham, and whosoever among you feareth God, to you is the word of this salvation sent. For they that dwell at Jerusalem, and their rulers, because they knew him not, nor yet the voices of the prophets which are read every sabbath-day, they have fulfilled them in condemning him. And though they found no cause of death in him, yet desired they Pilate that he should be slain. And when they had fulfilled all that was written of him, they took him down from the tree, and laid him in a sepulchre. But God raised him from the dead: and he was seen many days of them which came up with him

gyd âg ef o Galilea i Jerusalem, y rhai sy dystion iddo wrth y bobl. Ac yr ydym ni yn efangylu i chwi yr addewyd a wnaed i'r tatau, ddarfod i Dduw gyflawni hwn i ni eu plant hwy, gan iddo adgyfodi'r Iesu: megis ag yr ysgrifenydd yn yr ail Psalm, Fy Mab i ydwyt ti; myfi heddyw a'th genhedlais. Ac am iddo ei gyfodi ef o'r meirw, nid i ddychwelyd mwy i lygredigaeth, y dywedodd fel hyn; Rhoddaf i chwi sicr drugareddau Dafydd. Ac am hynny y mae yn dywedyd mewn Psalm arall, Ni adewi i'th Sanct weled lygredigaeth. Canys Dafydd, wedi iddo wasanaethu ei genhedlaeth ei hun trwy ewylls Duw, a hunodd, ac a ddodwyd at ei dadau, ac a welodd lygredigaeth. Eithr yr hwn a gyfododd Duw, ni welodd lygredigaeth. Am hynny bydded hyspys i chwi, ha wŷr frodyr, mai trwy hwn yr ydys yn pregethu i chwi faddauant pechodau. A thrwy hwn y cyflawnhêir pob un sydd yn credu, oddi wrth yr holl bethau y rhai ni allech trwy gyfraith Moses gael eich cyflawnhâu oddi wrthynt. Gwylwch gan hynny, na ddêl arnoch y peth a ddywedwyd yn y prophwydi; Edrychwch, O ddirmygwŷr, a rhyfeddych, a disfenwch: canys yr wyf yn gwneuthur gweithred yn eich dyddiau, gwaith ni chredwch ddim, er i neb ei ddangos i chwi.

Yr Efengyl. St. Luc xxiv. 36.

YR Iesu ei hun a safodd ynghanol ei ddisgyblion, ac a ddywedodd wrthynt, Tangnefedd i chwi. Hwythau, wedi brawychu, ac ofni, a dybiasant weled o'honynt yspryd. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham y'ch tralodir? a phaham y mae meddyliau yn codi yn eich calonau?

from Galilee to Jerusalem, who are his witnesses unto the people. And we declare unto you glad tidings, how that the promise which was made unto the fathers, God hath fulfilled the same unto us their children, in that he hath raised up Jesus again; as it is also written in the second Psalm, Thou art my Son, this day have I begotten thee. And as concerning that he raised him up from the dead, now no more to return to corruption, he said on this wise, I will give you the sure mercies of David. Wherefore he saith also in another Psalm, Thou shalt not suffer thine Holy One to see corruption. For David, after he had served his own generation by the will of God, fell on sleep, and was laid unto his fathers, and saw corruption: But he whom God raised again saw no corruption. Be it known unto you therefore, men and brethren, that through this man is preached unto you the forgiveness of sins: and by him all that believe are justified from all things, from which ye could not be justified by the law of Moses. Beware therefore, lest that come upon you which is spoken of in the prophets; Behold, ye despisers, and wonder, and perish; for I work a work in your days, a work which ye shall in no wise believe, though a man declare it unto you.

The Gospel. St. Luke xxiv. 36.

JESUS himself stood in the midst of them, and saith unto them, Peace be unto you. But they were terrified and affrighted, and supposed that they had seen a spirit. And he said unto them, Why are ye troubled, and why do thoughts arise in your hearts? Behold

Edrychwch fy nwyllaw a'm traed, mai myfi fy hun ydych: teimlwch fi, a gwelwch; canys nid oes gan yspryd gnawd ac esgyrn, fel y gwelwch fod gennyf fi. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ei ddwyllaw a'i draed. Ac, a hwy etto heb gredu gan lawenydd, ac yn rhyfeddu, efe a ddywedodd wrthynt, A oes gennyh chwi yma ddim bwyd? A hwy a roisant iddo ddarn o bysgodyn wedi ei rostio, ac o ddil mel. Yntau a'i cymmerodd, ac a'i bwytaodd yn eu gŵydd hwynt. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Dyma'r geiriau a ddywedais i wrthyh, pan oeddwn etto gyd â chwi, bod yn rhaid cyflawni pob peth a ysgrifenydd ynghyfraith Moses, a'r Prophwydi, a'r Psalmau, am danaf fi. Yna yr agorodd efe eu deall hwynt, fel y deallent yr ysgrhythrau. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Felly yr ysgrifenydd, ac felly yr oedd raid i Grist ddiodef, a chyfodi o feirw y freydydd dydd; a phregethu edifeirwch a maddeuant pechodau yn ei enw ef ym mhlith yr holl genhedloedd, gan ddechreu yn Jerusalem. Ac yr ydych chwi yn dystion o'r pethau hyn.

Y Sul cyntaf gwedi'r Pasg.

Y Colect.

HOLL-alluog Dad, yr hwn a roddaist dy un Mab i farw dros ein pechodau, ac i gyfodi drachefn er ein cyflawnhâd; Caniattâ i ni felly fwrw ymaith surdoses drygioni ac anwired, fel y gallom yn wastad dy wasanaethu di mewn purdeb buchedd a gwirionedd; trwy haeddedigaethau dy un Mab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Ioan v. 4.

BETH bynnag aaned o Dduw, By mae yn gorchfygu'r byd;

my hands and my feet, that it is I myself: handle me, and see; for a spirit hath not flesh and bones, as ye see me have. And when he had thus spoken, he shewed them his hands and his feet. And while they yet believed not for joy, and wondered, he said unto them, Have ye here any meat? And they gave him a piece of a broiled fish, and of an honey-comb. And he took it, and did eat before them. And he said unto them, These are the words which I spake unto you, while I was yet with you, that all things must be fulfilled which were written in the law of Moses, and in the Prophets, and in the Psalms concerning me. Then opened he their understanding, that they might understand the Scriptures, and said unto them, Thus it is written, and thus it behoved Christ to suffer, and to rise from the dead the third day; and that repentance and remission of sins should be preached in his Name among all nations, beginning at Jerusalem. And ye are witnesses of these things.

The first Sunday after Easter.

The Colect.

ALMIGHTY Father, who hast given thine only Son to die for our sins, and to rise again for our justification; Grant us so to put away the leaven of malice and wickedness, that we may always serve thee in pureness of living and truth; through the merits of the same thy Son Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 St. John v. 4.

WHATSOEVER is born of God overcometh the

a hon yw'r oruchafiaeth sydd yn gorchfygu'r byd, sef ein ffydd ni. Pwy yw'r hwn sydd yn gorchfygu'r byd, ond yr hwn sydd yn credu mai Iesu yw Mab Duw? Dyma yr hwn a ddaeth trwy ddwfr a gwaed, sef Iesu Grist; nid trwy ddwfr yn unig, ond trwy ddwfr a gwaed: a'r Yspryd yw'r hwn sydd yn tystiolaethu; oblegid yr Yspryd sydd wirionedd. Oblegid y mae tri yn tystiolaethu yn y nef; y Tad, y Gair, a'r Yspryd Glân: a'r tri hyn un ydynt. Ac y mae tri yn tystiolaethu ar y ddaear; yr yspryd, a'r dwfr, a'r gwaed: a'r tri hyn, yn un y maent yn cyttuno. Os tystiolaeth dynion yr ydym yn ei dderbyn, y mae tystiolaeth Duw yn fwy: canys hyn yw tystiolaeth Duw, yr hon a dystiolaethodd efe am ei Fab. Yr hwn sydd yn credu ym Mab Duw, sy ganddo y dystiolaeth ynddo ei hun: yr hwn nid yw yn credu i Dduw, a'i gwnaeth ef yn gelwyddog; oblegid na chredodd y dystiolaeth a dystiolaethodd Duw am ei Fab. A hon yw'r dystiolaeth; Roddi o Dduw i ni fywyd tragwyddol: a'r bywyd hwn sydd yn ei Fab ef. Yr hwn y mae y Mab ganddo, y mae y bywyd ganddo; a'r hwn nid yw ganddo Fab Duw, nid oes ganddo fywyd.

Yr Efengyl. St. Ioan xx. 19.

YNA, a hi yn hwyr, y dydd cyntaf hwnnw o'r wythnos, a'r drysau yn gauad, lle yr oedd y disgyblion wedi ymgasglu ynghyd rhag ofn yr Iuddewon, daeth yr Iesu, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd wrthynt, Tangnefedd i chwi. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ei ddwyllaw a'i ystlys. Yna'r disgyblion a lawenychasant, pan welasant yr Arglwydd. Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt drachefn, Tangnefedd i chwi:

world; and this is the victory that overcometh the world, even our faith. Who is he that overcometh the world, but he that believeth that Jesus is the Son of God? This is he that came by water and blood, even Jesus Christ; not by water only, but by water and blood: and it is the Spirit that beareth witness, because the Spirit is truth. For there are three that bear record in heaven, the Father, the Word, and the Holy Ghost: and these three are one. And there are three that bear witness in earth, the spirit, and the water, and the blood: and these three agree in one. If we receive the witness of men, the witness of God is greater: for this is the witness of God, which he hath testified of his Son. He that believeth on the Son of God hath the witness in himself: he that believeth not God hath made him a liar, because he believeth not the record that God gave of his Son. And this is the record, that God hath given to us eternal life; and this life is in his Son. He that hath the Son hath life; and he that hath not the Son hath not life.

The Gospel. St. John xx. 19.

THE same day at evening, being the first day of the week, when the doors were shut, where the disciples were assembled for fear of the Jews, came Jesus and stood in the midst, and saith unto them, Peace be unto you. And when he had so said, he shewed unto them his hands and his side. Then were the disciples glad when they saw the Lord. Then said Jesus to them again, Peace be unto you: As my

megis y danfonodd y Tad fi, yr wyf finnau yn eich danfon chwi. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a anadlodd arnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Derbyniwch yr Yspryd Glân. Pwy bynnag, y maddeuoch eu pechodau, maddueir iddynt; a'r eiddo pwy bynnag a attalioch, hwy a attaliwyd.

Yr ail Sul gwedi'r Pasg.

Y Colect.

HOLL-allnog Dduw, yr hwn a roddast dy un Mab i ni yn aberth dros bechod, ac hefyd yn esampol o fuchedd dduwiol; Dyro i ni ras, fel y gallom byth yn ddiolchgar dderbyn ei anbraethol lesâd llynnu; ac hefyd beunydd ymröi i ganlyn bendigedig lwybrau ei wir lanaf fuchedd ef; trwy yr un Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Petr ii. 19.

HYN sy rasol, os yw neb i Dduw yn dwyn tristwch, gan ddioddef ar gam. Oblegid pa glod yw, os pan bechoch, a chael eich cernodio, y byddwch dda eich amynedd? eithr os, a chwi yn gwneuthur yn dda, ac yn dioddef, y byddwch dda eich amynedd, hyn sy rasol ger bron Duw. Canys i hyn y'ch galwyd hefyd; oblegid Crist yntau a ddioddefodd drosom ni, gan adael i ni esampol, fel y canlynech ei ol ef: yr hwn ni wnaeth bechod, ac ni chaeid twyll yn ei enau: yr hwn pan ddifenwyd, ni ddifenwodd drachefn; pan ddioddefodd, ni ffyghiiodd; eithr rhoddodd ar y neb sydd yn barnu yn gyfiawn: yr hwn ei hun a ddug ein pechodau ni yn ei gorph ar y pren; fel, gweli ein marw i bechodau, y byddem byw i gyfiawnder: trwy gleisiau yr hwn yr iachawyd chwi. Canys yr oeddych megis defaid yn myned ar gyfeiliorn; eithr

Father hath sent me, even so send I you. And when he had said this, he breathed on them, and saith unto them, Receive ye the holy Ghost. Whosoever sins ye remit, they are remitted unto them; and whosoever sins ye retain, they are retained.

The second Sunday after Easter.

The Collect.

ALMIGHTY God, who hast given thine only Son to be unto us both a sacrifice for sin, and also an ensample of godly life; Give us grace that we may always most thankfully receive that his inestimable benefit, and also daily endeavour ourselves to follow the blessed steps of his most holy life; through the same Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 St. Pet. ii. 19.

THIS is thank-worthy, if a man for conscience toward God endure grief, suffering wrongfully. For what glory is it, if, when ye be buffeted for your faults, ye shall take it patiently? But if, when ye do well, and suffer for it, ye take it patiently; this is acceptable with God. For even hereunto were ye called: because Christ also suffered for us, leaving us an example, that ye should follow his steps: who did no sin, neither was guile found in his mouth: who, when he was reviled, reviled not again; when he suffered, he threatened not; but committed himself to him that judgeth righteously: who his own self bare our sins in his own body on the tree, that we, being dead to sins, should live unto righteousness: by whose stripes ye were healed. For ye were as sheep going astray; but are now returned unto the

yn awr chwi a ddychwelwyd at Fugail ac Esgob eich eneidiau.

Yr Efengyl. St. Ioan x. 11.
CRIST' a ddywedodd, Myfi yw'r bugail da: y bugail da sydd yn rhoddi ei einioes dros y defaid. Eithr y gwas cyfflog, a'r hwn nid yw fugail, yr hwn nid eiddo y defaid, sydd yn gweled y blaidd yn dyfod, ac yn gadael y defaid, ac yn ffoi; a'r blaidd sydd yn eu hysglyfio hwy, ac yn tarfu'r defaid. Y mae'r gwas cyfflog yn ffoi, oblegid mai gwas cyfflog yw, ac nid oes ofal arno am y defaid. Myfi yw'r bugail da; ac a adwaen yr eiddof fi, ac a'm hadweinî gan yr eiddof fi. Fel yr edwyn y Tad fyfi, felly yr adwaen innau y Tad: ac yr ydyw y rhoddi fy einioes dros y defaid. A defaid eraill sy gennyf, y rhai nid ynt o'r gorlan hon: y rhai hynny hefyd sy raid i mi eu cyrchu; a'm llais i a wrandawant; a bydd un gorlan, ac un bugail.

Y trydydd Sul gwedi'r Pasg.
Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn sydd ar gyfeiliorn, lewyrch dy wirionedd, er eu dwyn i ffordd cyflawnder; Caniattâ i bawb a dderbynier i gymdeithas Crefydd Grist, allu o honyt ochelyd y cyfryw bethau a'r ysydd wrtlwyneb i'w proffes, a chanlynn y sawl bethau oll a'r fyddo yn cyttuno â'r unrhyw; trwy ein Harglwydd Iesu Grist. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Petr ii. 11.
ANWYLYD, yr wyf yn attolwg i chwi, megis dieithriad a phererinion, ymgedwch oddi wrth chwantau cnawdol, y rhai sydd yn rhyfela yn erbyn yr enaid; gan fod â'ch ymarweddiad yn onest ym mysg y Cenhedloedd; fel, lle maent yn

Shepherd and Bisnop of your souls.

The Gospel. St. John x. 11.
JESUS said, I am the good shepherd: the good shepherd giveth his life for the sheep. But he that is an hireling, and not the shepherd, whose own the sheep are not, seeth the wolf coming, and leaveth the sheep, and fleeth; and the wolf catcheth them, and scattereth the sheep. The hireling fleeth, because he is an hireling, and careth not for the sheep. I am the good shepherd, and know my sheep, and am known of mine. As the Father knoweth me, even so know I the Father: and I lay down my life for the sheep. And other sheep I have, which are not of this fold; them also I must bring, and they shall hear my voice; and there shall be one fold, and one shepherd.

The third Sunday after Easter.
The Collect.

ALmighty God, who shewest to them that be in error the light of thy truth, to the intent that they may return into the way of righteousness; Grant unto all them that are admitted into the fellowship of Christ's Religion, that they may eschew those things that are contrary to their profession, and follow all such things as are agreeable to the same; through our Lord Jesus Christ. Amen.

The Epistle. 1 St. Pet. ii. 11.
DEARLY beloved, I beseech you as strangers and pilgrims, abstain from fleshly lusts, which war against the soul; having your conversation honest among the Gentiles: that, whereas they speak against you as evil doers, they

eich goganu megis drwg-weithredwyr, y gallont, o herwydd eich gweithredoedd da a wclant, ogoneddu Duw yn nydd yr ymweliad. Ymddarostyngwch oblegid hyn i bob dynol ordinhâd, o herwydd yr Arglwydd: pa un bynnag ai'r brenhin, megis goruchaf; ai'r llywiawdwyr, megis trwyddo ef wedi eu danfon, er dîal ar y drwg-weithredwyr, a mawl i'r gweithredwyr da. Canys felly y mae ewyllys Duw, fod i chwi, trwy wneuthur daioni, ostegu anwybodaeth dynion ffllion: megis yn rhyddion, ac nid â rhyddid gennyh megis cochll malais; eithr fel gwasanaethwyr Duw. Perchwch bawb. Cerwch y brawdoliaeth. Ofnwch Duw. Anrhydeddwch y brenhin.

Yr Efengyl. St. Ioan xvi. 16.
YR Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn, ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch: am fy mod yn myned at y Tad. Am hynny y dywedodd rhai o'i ddisgyblion wrth eu gilydd, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedw wrthym, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn, ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch; ac, Am fy mod yn myned at y Tad? Am hynny hwy a ddywedasant, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedw. Yna y gwybu'r Iesu eu bod hwy yn ewyllysio gofyn iddo; ac a ddywedodd wrthynt, Ai ymofyn yr ydych â'ch gilydd am hyn, oblegid i mi ddywedw, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn, ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch? Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Chwi a wylwch, ac a alerwch; a'r byd a lawenycha: eithr chwi a fyddwch dristion, ond eich tristwch a droir yn llawenydd. Gwraig wrth

may, by your good works which they shall behold, glorify God in the day of visitation. Submit yourselves to every ordinance of man for the Lord's sake; whether it be to the King, as supreme; or unto governors, as unto them that are sent by him, for the punishment of evil doers, and for the praise of them that do well. For so is the will of God, that with well-doing ye may put to silence the ignorance of foolish men: as free, and not using your liberty for a cloke of maliciousness; but as the servants of God. Honour all men. Love the brotherhood. Fear God. Honour the King.

The Gospel. St. John xvi. 16.
JESUS said to his disciples, A little while and ye shall not see me; and again, a little while and ye shall see me; because I go to the Father. Then said some of his disciples among themselves, What is this that he saith unto us, A little while and ye shall not see me; and again, a little while and ye shall see me; and, Because I go to the Father? They said therefore, What is this that he saith, A little while? we cannot tell what he saith. Now Jesus knew that they were desirous to ask him, and said unto them, Do ye enquire among yourselves of that I said, A little while and ye shall not see me; and again, a little while and ye shall see me? Verily, verily I say unto you, That ye shall weep and lament, but the world shall rejoice: and ye shall be sorrowful, but your sorrow shall be turned into joy. A woman, when she is in travail, hath sorrow, because her

esgor sydd mewn tristwch, am ddyfod ei hawr: eithr wedi geni y plentyn, nid yw hi yn cofio ei gofid mwyach, gan lawenydd geni dyn i'r byd. A chwithau am hynny ydych yr awrhon mewn tristwch: eithr mi a ymwelaf â chwi drachefn; a'ch calon a lawenycha, a'ch llawenydd ni ddwg neb oddi arnoch.

Y pedwerydd Sul gwedi'r Pasg.
Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn yn unig biau llywodraethu a freolus chwantau a gwyniau dynion pechadurus; Caniattâ i' th bobl, fod iddynt garu yr hyn yr wyt yn ei orchymyn, a deisyfu yr hyn yr wyt yn ei addaw; fel, ym mhlith amrywiol ac aml ddamweiniau 'r byd, y gallo'n calonnau gwbl aros yno lle y mae gwir lawenydd i'w gaffael; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. St. Iago i. 17.

POB rhoddiad daionus, a phob rhodd berffaith, oddi uchod y mae, yn disgyn oddi wrth Dad y goleuni, gyd â'r hwn nid oes gyfnewidiad, na chysgod trôedigaeth. O'i wir ewyllys yr ynillodd efe nymi, trwy air y gwirionedd, fel y byddem ryw flaenffwrth o'i creaduriaid ef. O achos hyn, fy mrodyr anwyl, bydded pob dyn esgud i wrando, diog i lesaru, diog i ddiogfaint. Canys digofaint gwr nid yw yn cyflawni cyflawnder Duw. O herwydd paham, rhoddwch heibio bob budreddi, a helaethrwydd mala's; a thrwy addfwynder derbyniwch yr impiedig air, yr hwn a ddichon gadw eich eneidiau.

Yr Efyngyl. St. Ioan xvi. 5.

YR Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Yn awr yr wyt yn myned at yr hwn a'm hanfon-

nour is come: but as soon as she is delivered of the child, she remembereth no more the anguish, for joy that a man is born into the world. And ye now therefore have sorrow: but I will see you again, and your heart shall rejoice, and your joy no man taketh from you.

The fourth Sunday after Easter.
The Collect.

O Almighty God, who alone canst order the unruly wills and affections of sinful men; Grant unto thy people, that they may love the thing which thou commandest, and desire that which thou dost promise; that so, among the sundry and manifold changes of the world, our hearts may surely there be fixed, where true joys are to be found; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. St. James i. 17.

EVERY good gift, and every perfect gift is from above, and cometh down from the Father of lights, with whom is no variableness, neither shadow of turning. Of his own will begat he us with the Word of truth, that we should be a kind of first-fruits of his creatures. Wherefore, my beloved brethren, let every man be swift to hear, slow to speak, slow to wrath; for the wrath of man worketh not the righteousness of God. Wherefore lay apart all filthiness and superfluity of naughtiness, and receive with meekness the engrafted Word, which is able to save your souls.

The Gospel. St. Ioan xvi. 5.

JESUS said unto his disciples, Now I go my way to him that sent me, and none of you

odd; ac nid yw neb o honoch yn gofyn i mi, I ba le yr wyt ti yn myned? eithr am i mi ddywedyd y pethau hyn i chwi, tristwch a lanwodd eich calon. Ond yr wyf fi yn dywedyd gwirionedd i chwi; Buddiol yw i chwi fy myned i ymait: canys onid âf fi, ni ddaw y Diddanydd atoch; eithr os mi a âf, mi a'i hanfonaf ef atoch. A phan ddél, efe a argyoedda'r byd o bechod, ac o gyflawnder, ac o farn; o bechod, am nacl ydynt yn credu ynof fi; o gyflawnder, am fy mod yn myned at fy Nhad, ac ni'm gwelwch i mwyach; o farn, oblegid tywysog y byd hwn a farnwyd. Y mae gennyf etto lawer o bethau i'w dywedyd i chwi, ond ni ellwch eu dwyn yr awrhon. Ond pan ddél efe, sef Yspryd y gwirionedd, efe a'ch tywys chwi i bob gwirionedd: canys ni lefara o hono ei hun; ond pa bethau bynnag a glywo, a lefara efe, a'r pethau sydd i ddyfod a fynega efe i chwi. Efe a'm gogonedda i: canys efe a gymmer o'r eiddof, ac a'i mynega a chwi. Yr holl bethau sydd eiddo'r Tad, ydynt eiddof fi: o herwydd hyn y dywedais, mai o'r eiddof fi y gymmer, ac y mynega i chwi.

Y pummed Sul gwedi'r Pasg.

Y Colect.

O Arglwydd, oddi wrth ba un y daw pob daioni; Caniattâ i ni, dy uffudd weision, allu o honom, trwy dy sanctaidd ysprydoliaeth di, feddwl y pethau a'u fion; a thrwy dy drugarog dywysiad gyflawni yr unrhyw; trwy ein Harglwydd Iesu Grist. Amen.

Yr Epistol. St. Iago i. 22.

BYDDWCH wneuthurwyr y gair, ac nid gwrandawyr yn unig, gan eich tywyllo eich hunain. Oblegid os yw neb yn wrandawr

asketh me, Whither goest thou? But, because I have said these things unto you, sorrow hath filled your heart. Nevertheless, I tell you the truth; it is expedient for you that I go away: for if I go not away, the Comforter will not come unto you; but if I depart, I will send him unto you. And when he is come, he will reprove the world of sin, and of righteousness, and of judgement: of sin, because they believe not on me; of righteousness, because I go to my Father, and ye see me no more; of judgement, because the prince of this world is judged. I have yet many things to say unto you, but ye cannot bear them now. Howbeit, when he, the Spirit of truth, is come, he will guide you into all truth: for he shall not speak of himself; but whatsoever he shall hear, that shall he speak: and he will shew you things to come. He shall glorify me: for he shall receive of mine, and shall shew it unto you. All things that the Father hath are mine: therefore said I, that he shall take of mine, and shall shew it unto you.

The fifth Sunday after Easter.

The Collect.

O Lord, from whom all good things do come; Grant to us thy humble servants, that by thy holy inspiration we may think those things that be good, and by thy merciful guiding may perform the same; through our Lord Jesus Christ. Amen.

The Epistle. St. James i. 22.

BE ye doers of the Word, and not hearers only, deceiving your own selves. For if any be a hearer of the Word,

y gair, ac heb fod yn wneuthurwr, y mae hwn yn debyg i wr yn edrych ei wynebpryd naturiol mewn drych. Canys efe a'i hedrychodd ei hun, ac a aeth ymaith, ac yn y man efe a anghofodd pa fath ydoedd. Eithr yr hwn a edrych ar berffaith gyfraith rhyddid, ac a barhao ynddi, hwn, heb fod yn wrandawr anghofus, ond gwneuthurwr y weithred, efe a fydd dedwydd yn ei weithred. Os yw neb yn eich mysg yn cymmeryd arno fod yn grefyddol, heb attal ei dafod, ond twyll-o ei galon ei hun, ofer yw crefydd hiwn. Crefydd bur a dihalogedig ger bron Duw a'r Tad, yw hyn; Ymweled a'r amddifaid a'r gwragedd gweddwn yn eu hadfyd, a'i gadw ei hun yn ddfrych-eulyd oddi wrth y byd.

Yr Efenngyl. St. Ioan xvi. 23.
YN wir, yn wir, meddaf i chi, Pa bethau bynnag a ofynodd i'r Tad yn fy Enw, efe a'u rhyddid i chi. Hyd yn hyn ni ofynasoch ddim yn fy Enw i: gofynwch, a chi a gewch; fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn. Y pethau hyn a leferais wrthyech mewn damhegion: eithr y mae yr awr yn dyfod pan na leferwyf wrthyech mewn damhegion mwyach, eithr y mynegaf i chi yn eglur am y Tad. Y dydd hwnnw y gofynwch yn fy Enw: ac nid wyf yn dywedyd i chi y gweddi'af fi ar y Tad trosoch; canys y Tad ei hun sydd yn eich caru chi, am i chi fy ngharu i, a chredu fy nyfod i allan oddi wrth Dduw. Mi a ddaethum allan oddi wrth y Tad, ac a ddaethum i'r byd: trachefn, yr wyf yn gadael y byd, ac yn myned at y Tad. Ei ddisgyblion a ddywedasant wrtho, Wele, yr wyt ti yn awr yn dywedyd yn eglur, ac nid wyt yn dywedyd un ddamneg. Yn awr y gwylidom y

and not a doer, he is like unto a man beholding his natural face in a glass. For he beholdeth himself, and goeth his way, and straightway forgetteth what manner of man he was. But whoso looketh into the perfect law of liberty, and continueth therein, he being not a forgetful hearer, but a doer of the work, this man shall be blessed in his deed. If any man among you seem to be religious, and bridleth not his tongue, but deceiveth his own heart, this man's religion is vain. Pure religion, and undefiled before God and the Father, is this, To visit the fatherless and widows in their affliction, and to keep himself unspotted from the world.

The Gospel. St. John xvi. 23.
VERILY, verily I say unto you, Whatsoever ye shall ask the Father in my Name, he will give it you. Hitherto have ye asked nothing in my Name: ask, and ye shall receive, that your joy may be full. These things have I spoken unto you in proverbs: the time cometh when I shall no more speak unto you in proverbs, but I shall shew you plainly of the Father. At that day ye shall ask in my Name: and I say not unto you, that I will pray the Father for you; for the Father himself loveth you, because ye have loved me, and have believed that I came out from God. I came forth from the Father, and am come into the world: again, I leave the world, and go to the Father. His disciples said unto him, Lo, now speakest thou plainly, and speakest no proverb. Now are we sure that thou knowest all things, and needest not that any man

gwyddost bob peth, ac nid rhaid i'f ymofyn o neb a thi: wrth hyn yr ydym ni credu ddyfod o honot allan oddi wrth Dduw. Yr Iesu a'u hattebodd hwynt, A ydych chiwi yn awr yn credu? Wele, y mae'r awr yn dyfod, ac yr awrhon hi a ddaeth, y gwasgerir chiwi bob un at yr eiddo, ac y gadewch fi yn unig; ac nid wyf yn unig, oblegid y mae y Tad gyd â myfi. Y pethau hyn a ddywedais wrthyech, fel y caffech dangnefedd ynof. Yn y byd gorthrymder a gewch; eithr cymmerwch gysur, myfi a orchfygais y byd.

Dydd Iou y Dyrchafael.

Y Collect.

CANIATTA, ni a attolygwn i ti, Holl-alluog Dduw, megis ag yr ym ni yn credu ddarford i'th unig-anedig Fab ein Harglwydd Iesu Grist ddyrchafael i'r nefoedd; felly bod i ninnau a meddylfryd ein calon ymddyrchafael yno, a thrigo yn wastadol gyd âg ef, yr hwn sy'n byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. i. 1.

YTraethawd cyntaf a wnaethum, O Theophilus, am yr holl bethau a ddechreuodd yr Iesu eu gwneuthur a'u dysgu, hyd y dydd y derbyniwyd ef i fynu, wedi iddo trwy yr Yspryd Glân roddi gorchymynion i'r apostolion a etholasai. I'r rhai hefyd yr ymddangosodd efe yn fyw wedi iddo ddoddef, trwy lawer o arwyddion sicr, gan fod yn weledig iddynt tros ddeugain niwrnod, a dywedyd y pethau a berthynent i deyrnas Dduw. Ac wedi ymgynnull gyd â hwynt, efe a orchymynodd iddynt, nad ymadawent o Jerusalem, eithr disgwyl am addewid y Tad, yr hwn, eb efe, aglywsoch geunf fi.

should ask thee: by this we believe that thou camest forth from God. Jesus answered them, Do ye now believe? Behold, the hour cometh, yea, is now come, that ye shall be scattered every man to his own, and shall leave me alone: and yet I am not alone, because the Father is with me. These things I have spoken unto you, that in me ye might have peace. In the world ye shall have tribulation; but be of good cheer, I have overcome the world.

The Ascension-day.

The Collect.

GRANT, we beseech thee, Almighty God, that like as we do believe thy only-begotten Son our Lord Jesus Christ to have ascended into the heavens; so we may also in heart and mind thither ascend, and with him continually dwell, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts i. 1.

THE former treatise have I made, O Theophilus, of all that Jesus began both to do and teach, until the day in which he was taken up, after that he had through the Holy Ghost had given commandments unto the Apostles whom he had chosen: to whom also he shewed himself alive after his passion, by many infallible proofs; being seen of them forty days, and speaking of the things pertaining to the Kingdom of God: and, being assembled together with them, commanded them that they should not depart from Jerusalem, but wait for the promise of the Father, which,

Oblegid Ioan yn ddiâu a feddydd-iodd â dwfr; ond chwi a feddyddir â'r Yspryd Glân cyn nem-mawr o ddyddiau. Gan hynny wedi eu dyfod hwy ynghyd, hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, ai'r pryd hwn y rhoddi drachefn y frenhiniaeth i Israel? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ni pherthyn i chwi wybod yr anseroedd, na'r pryd-iau, y rhai a osododd y Tad yn ei feddiant ei hun. Eithr chwi a dderbyniwch nerth yr Yspryd Glân, wedi y delo efe arnoch; ac a fyddwch dystion i mi yn Jeru-salem, ac yn holl Judea, a Samaria, ac hyd eithaf y ddaear. Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, a hwynt-hwy yn edrych, efe a ddyrchafwyd i fynu; a chwmmwl a'i derbyniodd ef allan o'u golwg hwynt. Ac fel yr oeddynt yn edrych yn ddyfal tu-a'r nef, ac efe yn myned i fynu, wele, dau wr a safodd ger llaw iddynt mewn gwisg wen; y rhai hefyd a ddywedasant, Chwi wŷr o Galilea, paham y sefwech yn edrych tu a'r nef? Yr Iesu hwn, yr hwn a gymmerwyd i fynu oddi wrthynt i'r nef, a ddaw felly yn yr un modd ag y gwelsoch ef yn myned i'r nef.

Yr Efengyl. St. Marc xvi. 14.
YR Iesu a ymdangosodd i'r un ar ddeg, a hwynt yn eistedd i fwytta; ac a ddannododd iddynt eu hanghrediniaeth a'u calon-galedwch, am na chred-asant y rhai a'i gwelset ef wedi adgyfodi. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r holl fyd, a phregethwch yr efengyl i bob creadur. Y neb a gredo, ac a feddyddir, a fydd cadwedig; eithr y neb ni chredo a gondemnr. A'r arwyddion hyn a ganlynant y rhai a gredant; Yn fy enw i y bwriant allan gythreuliaid: ac â thafodau newyddion y llefant;

saith he, ye have heard of me. For John truly baptized with water, but ye shall be baptized with the Holy Ghost not many days hence. When they there-fore were come together, they asked of him, saying, Lord, wilt thou at this time restore again the kingdom to Israel? And he said unto them, It is not for you to know the times or the seasons, which the Father hath put in his own power. But ye shall receive power after that the Holy Ghost is come upon you; and ye shall be witnesses unto me, both in Jerusalem, and in all Judæa, and in Samaria, and unto the uttermost part of the earth. And when he had spoken these things, while they beheld, he was taken up, and a cloud received him out of their sight. And while they looked sted-fastly toward heaven, as he went up, behold, two men stood by them in white apparel; which also said, Ye men of Galilee, why stand ye gazing up into heaven? This same Jesus, which is taken up from you into heaven, shall so come, in like man-ner as ye have seen him go into heaven.

The Gospel. St. Marc xvi. 14.
JESUS appeared unto the eleven as they sat at meat, and upbraided them with their unbelief and hardness of heart, because they believed not them which had seen him after he was risen. And he said unto them, Go ye into all the world, and preach the Gospel to every creature. He that believeth and is baptized shall be saved; but he that believeth not shall be damned. And these signs shall follow them that believe: In my Name shall they cast out devils; they shall speak with

seirph a godant ymaith; ac os yfant ddim marwol, ni wna iddynt ddim niweid; ar y cleifion y rhoddant eu dwylaw, a hwy a fyddant iach. Ac felly yr Arglwydd, wedi llefaru wrthynt, a gymmerwyd i fynu i'r nef, ac a eisteddodd ar ddeheu-law Dduw. A hwythau a aethant allan, ac a bregethasant ym mhob man, a'r Arglwydd yn cyd-weithio, ac yn cadarnhau'r gair trwy arwyddion y rhai oedd yn canlyn.

Y Sul ar ol Dydd y Dyrchafael.
Y Collect.

ODduw, Brenhin y gogoniant, yr hwn a ddyrchafaist dy un Mab Iesu Grist â mawr oruchafiaeth i'th deyrnas yn y nefoedd; Attolwg i ti, na âd ni yn amiddan; eithr danfon i ni dy Yspryd Glân i'n diddanu, a dyrcha ni i'r un fan lle yr aeth ein Hiachawddwr Crist o'r blaen; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yn un Duw, heb drange na gorphen. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Petr iv. 7.
DIWEDD pob peth a nesa-odd; am hynny byddwch sobr, a gwyliadwrus i weddïau. Eithr o flaen pob peth bydded gennyh gariad helaeth tu ag at eich gilydd: canys cariad a guddia liaws o bechodau. Byddwch letteugar y naill i'r llall heb rwgnach. Pob un, megis y derbyniodd rodd, cyfrennwch â'ch gilydd, fel daionus oruch-lywyr anrwy ras Duw. Os llefaru a wna neb, llefared megis geiriau Duw; os gweini y mae neb, gwnaed megis o'r gallu y mae Duw yn ei roddi: fel ym mhob peth y gogonedder Duw trwy Iesu Grist; i'r hwn y byddo'r gogoniant a'r gallu yn oes oesoedd. Amen.

new tongues; they shall take up serpents; and if they drink any deadly thing, it shall not hurt them; they shall lay hands on the sick, and they shall recover. So then after the Lord had spoken unto them, he was received up into heaven, and sat on the right hand of God. And they went forth and preached every where, the Lord working with them, and confirm- ing the Word with signs follow- ing.

Sunday after Ascension-day.
The Collect.

O God the King of glory, who hast exalted thine only Son Jesus Christ with great triumph unto thy king- dom in heaven; We beseech thee, leave us not comfortless; but send to us thine Holy Ghost to comfort us, and exalt us unto the same place whither our Saviour Christ is gone before, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, one God, world without end. Amen.

The Epistle. 1 St. Petr. iv. 7.
THE end of all things is at hand; be ye therefore sober, and watch unto prayer. And above all things have fervent charity among yourselves: for charity shall cover the multitude of sins. Use hospitality one to another without grudging. As every man hath received the gift, even so minister the same one to another, as good stewards of the manifold grace of God. If any man speak, let him speak as the oracles of God: if any man minister, let him do it as of the ability which God giveth; that God in all things may be glorified through Jesus Christ, to whom be praise and dominion for ever and ever. Amen.

Yr Efengyl. St. Ioan xv. 26. a rhan o'r xvi. Bennod.

PAN ddél y Diddanydd, yr hwn a anfonaf i chwi oddi wrth y Tad (sef Yspryd y gwirionedd, yr hwn sydd yn deilliaw oddi wrth y Tad) efe a dystiolaetha am danaf fi. A chwithau hefyd a dystiolaeth-wch, am eich bod o'r dechreuad gyd â mi. Y pethau hyn a ddywedais i chwi, fel na rwystreir chwi. Hwy a'ch bwriant chwi allan o'r synagogau: ac y mae'r awr yn dyfod, y tybia pwy bynnaig a'ch lladdo, ei fod yn gwneuthur gwasanaeth i Dduw. A'r pethau hyn a wnant i chwi, oblegid nad adnabuant y Tad, na myfi. Eithr y pethau hyn a ddywedais i chwi, fel pan ddél yr awr, y cofioch lwynt, ddarfod i mi ddywedyd i chwi.

Y SULGWYN.

Y Colect.

DUW, yr hwn ar gyfenw i'r amser yma a ddysgaist galonnau dy ffyddlonion, gan anfon iddynt lewyrch dy Lân Yspryd; Caniattâ i nyni trwy yr unrhyw Yspryd feddiannu barn gywir ym mhob peth, a byth lawenychu yn ei wynfydedig ddiddanwch ef, trwy ryglyddau Iesu Grist ein Hiachawdwr; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi, yn undeb yr unrhyw Yspryd, yn un Duw, heb drangc na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. ii. 1.

WEDI dyfod dydd y Pentecost, yr oeddynt hwy oll yn gyttûn yn yf un lle. Ac yn ddisymnwrth y daeth swm o'r nef, megis gwânt nerthol yn rliuthro, ac a lanwodd yr holl dy fle yr oeddynt yn eistedd. Ac ymddangosodd iddynt dafodau gwahanedig, megis o dân, ac efe a eisteddodd ar bob un o honynt.

The Gospel. St. John xv. 26. and part of Chapter xvi.

WHEN the Comforter is come, whom I will send unto you from the Father, even the Spirit of truth, which proceedeth from the Father, he shall testify of me. And ye also shall bear witness, because ye have been with me from the beginning. These things have I spoken unto you, that ye should not be offended. They shall put you out of the synagogues: yea, the time cometh, that whosoever killeth you will think that he doeth God service. And these things will they do unto you, because they have not known the Father, nor me. But these things have I told you, that, when the time shall come, ye may remember that I told you of them.

WHIT-SUNDAY.

The Colect.

GOD, who as at this time didst teach the hearts of thy faithful people, by the sending to them the light of thy Holy Spirit; Grant us by the same Spirit to have a right judgement in all things, and evermore to rejoice in his holy comfort; through the merits of Christ Jesus our Saviour, who liveth and reigneth with thee, in the unity of the same Spirit, one God, world without end. *Amen.*

For the Epistol. Acts ii. 1.

WHEN the day of Pentecost was fully come, they were all with one accord in one place. And suddenly there came a sound from heaven, as of a rushing mighty wind, and it filled all the house where they were sitting. And there appeared unto them cloven tongues, like as of fire, and it sat upon

A hwy oll a lanwyd â'r Yspryd Glân, ac a ddechreusant lesaru â thafodau eraill, megis y rhoddes yr Yspryd iddynt ymadrodd. Ac yr oedd yn trigo yn Jerusalem, Iuddewon, gwyr bucheddol o bob cenedl dan y nef. Ac wedi myned y gair o hyn, daeth y lliaws ynghyd, ac a drallodwyd, o herwydd bod pob un yn eu clywed hwy yn llefaru yn ei iaith ei hun. Synnodd hefyd ar bawb, a rhyfeddu a wnaethant, gan ddywedyd wrth eu gilydd, Wele, onid Galileaid yw y rhai hyn oll sydd yn llefaru? a pha fodd yr ydym ni yn eu clywed hwynt bob un yn ein hiaith ein hun yn yr hon y'n ganed ni? Parthiaid, a Mediaid, ac Elamitiaid, a thrigolion Mesopotamia, a Judea, a Chappadocia, Pontus ac Asia, Phrygia a Phamphylia, yr Aipht, a pharthau Libya, yr hon sy ger llaw Cyrene, a dieithriaid o Rufeiniwyr, Iuddewon a Phroselytiaid, Cretiaid ac Arabiaid; yr ydym ni yn eu clywed hwynt yn llefaru yn ein hiaith ni fawrion weithredoedd Duw.

Yr Efengyl. St. Ioan xiv. 15.

YE Iesu a ddyweddodd wrth ei ddisgyblion, O cherwch fi, cedwch fy ngorchymynion. A mi a weddiaf ar y Tad, ac efe a rydd i chwi Ddiddanydd arall, fel yr arhoso gyd â chwi yn dragywyddol; Yspryd y gwirionedd, yr hwn ni ddichon y byd ei dderbyn, am nad yw yn ei weled, nac yn ei adnabod ef: ond chwi a'i hadwaenoch ef; o herwydd y mae yn aros gyd â chwi, ac yn och y bydd ef. Ni's gadawaf chwi yn amddifaid: mi a ddeuaf atoch chwi. Etto ennyd bach, a'r byd ni'm gwel mw; eithr chwi a'm gwelwch: canys byw yw fi, a byw fyddwch chwithau hefyd. Y dydd hwnnw

each of them: and they were all filled with the Holy Ghost, and began to speak with other tongues, as the Spirit gave them utterance. And there were dwelling at Jerusalem Jews, devout men, out of every nation under heaven. Now when this was noised abroad, the multitude came together, and were confounded, because that every man heard them speak in his own language. And they were all amazed, and marvelled, saying one to another, Behold, are not all these which speak Galileans? And how hear we every man in our own tongue wherewith we were born? Parthians, and Medes, and Elamites, and the dwellers in Mesopotamia, and in Judea, and Cappadocia, in Pontus, and Asia, Phrygia, and Pamphylia, in Egypt, and in the parts of Libya about Cyrene, and strangers of Rome, Jews, and Proselytes, Cretes, and Arabians, we do hear them speak in our tongues the wonderful works of God.

The Gospel. St. John xiv. 15.

JESUS said unto his disciples, If ye love me, keep my commandments. And I will pray the Father, and he shall give you another Comforter, that he may abide with you for ever; even the Spirit of truth, whom the world cannot receive, because it seeth him not, neither knoweth him: but ye know him; for he dwelleth with you, and shall be in you. I will not leave you comfortless; I will come to you. Yet a little while, and the world seeth me no more; but ye see me: because I live, ye shall live also. At that day

y gwybyddwch fy mod i yn fy Nhad, a chwithau ynof fi, a minnau ynoch chwithau. Yr nwn sydd a'm gorchymynion i ganddo, ac yn eu cadw hwynt, efe yw'r hwn sydd yn fy ngharu i: a'r hwn sydd yn fy ngharu i, a gerir gan fy Nhad i; a minnau a'i caraf ef, ac a'm hegluraf fy hun iddo. Dywedodd Judas wrtho (nid yr Iscariot) Arglwydd, pa beth yw'r achos yr wyt ar fedr dy eglurhau dy hun i mi, ac nid i'r byd? Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Os car neb fi, efe a geidw fy ngair; a'm Tad a'i car yntau, a nynt a ddeuwn atto, ac a wnawn ein trigfa gyd ag ef. Yr hwn nid yw yn fy ngharu i, nid yw yn cadw fy ngeiriau: a'r gair yr ydych yn ei glywed, nid eiddof fi ydyw; ond eiddo y Tad a'm hanfonodd i. Y pethau hyn a ddywedais wrthyhych, a mi yn aros gyd â chwi. Eithr y Diddan-ydd, yr Yspryd Glân, yr hwn a enfyn y Tad yn fy enw i, efe a ddysg i chwi yr holl bethau, ac a ddwg ar gof i chwi yr holl bethau a ddywedais i chwi. Yr wyf yn gadael i chwi dangnefedd; fy nhangnefedd yr ydwyf yn ei roddi i chwi; nid fel y mae y byd yn rhoddi, yr wyf fi yn rhoddi i chwi. Na thralloder eich calon, ac nac ofn. Clywsoch fel y dywedais wrthyhych, Yr wyf yn myned ymaith, ac mi a ddeuaf atoch. Pe carech fi, chwi a lawenhâech, am i mi ddywelyd, Yr wyf yn myned at y Tad: canys y mae fy Nhad yn fwy na myfi. Ac yr awrhon y dywedais i chwi cyn ei ddyfod, fel pan ddél, y credoch. Nid ymddiddanaf â chwi nemmawr bellach: canys tywysog y byd hwn sydd yn dyfod, ac nid oes iddo ddim ynof fi. Ond fel y gwypo'r byd fy mod i yn caru y Tad, ac megis y gorchymyn-

ye shall know, that I am in my Father, and ye in me, and I in you. He that hath my commandments, and keepeth them, he it is that loveth me; and he that loveth me shall be loved of my Father, and I will love him, and will manifest myself to him. Judas saith unto him, (not Iscariot,) Lord, how is it that thou wilt manifest thyself unto us, and not unto the world? Jesus answered and said unto him, If a man love me, he will keep my words, and my Father will love him, and we will come unto him, and make our abode with him. He that loveth me not keepeth not my sayings: and the word which ye hear is not mine, but the Father's which sent me. These things have I spoken unto you, being yet present with you. But the Comforter, which is the Holy Ghost, whom the Father will send in my Name, he shall teach you all things, and bring all things to your remembrance, whatsoever I have said unto you. Peace I leave with you, my peace I give unto you: not as the world giveth, give I unto you. Let not your heart be troubled, neither let it be afraid. Ye have heard how I said unto you, I go away, and come again unto you. If ye loved me, ye would rejoice, because I said, I go unto the Father: for my Father is greater than I. And now I have told you before it come to pass, that, when it is come to pass, ye might believe. Hereafter I will not talk much with you: for the prince of this world cometh, and hath nothing in me. But that the world may know that I love the Father; and as the Father

odd y Tad i mi, felly yr wyf yn gwneuthur.

Dydd Llun Sulgwyn.

Y Colect.

DUW, yr hwn ar gyfenw i'r amser yma a ddysgaist galonnau dy fyddlonion, gan anfon iddynt lewyrch dy Lân Yspryd; Caniattâ i nynti trwy yr unrhyw Yspryd feddiannu barn gywir ym mhob peth, a byth lawenyachu yn ei wynfydedig ddiiddanwch ef, trwy ryglyddau Iesu Grist ein Hiachawdwr; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi, yn undeb yr unrhyw Yspryd, yn un Duw, heb drangc na gorphen. Amen.

Yn lle yr Epistol. Act. x. 34.

PETR a agorodd ei enau, ac a ddywedodd, Yr wyf yn deall mewn gwirionedd, nad ydych duw dderbyniwr wyneb; ond ym mhob cenedl, y neb sydd yn ei ofni ef, ac yn gweithredu cyfiawnder, sy gymeradwy ganddo ef. Y gair yr hwn a anfonodd Duw i blant Israel, gan bregethu tangnefedd trwy Iesu Grist: (efe yw Arglwydd pawb oll:) chwyhchi a wyddoch y gair a fu yn holl Judea, gan ddechreu o Galilea, wedi y bedydd a bregethodd Ioan: y modd yr enneiniodd Duw Iesu o Nazareth a'r Yspryd Glân, ac â nerth; yr hwn a gerddodd o amgylch, gan wneuthur daioni, ac iachâu pawb a'r oedd wedi eu gor-thrymmu gan ddiabol: oblegid yr oedd Duw gyd ag ef. A minnau ydym dystion o'r pethau oll a wnaeth efe, ynglâd yr Iuddeuon, ac yn Jerusalem; yr hwn a laddasant, ac a groeshoeliasant ar y bren: hwn a gyfododd Duw y trwydded dydd, ac a'i rhoddes ef i'w wneuthur yn amlwg; nid i'r bobl oll, eithr i'r tystion ethol-

gave me commandment, even so I do.

Monday in Whitsun-week.

The Collect.

GOD, who as at this time didst teach the hearts of thy faithful people, by the sending to them the light of thy Holy Spirit; Grant us by the same Spirit to have a right judgement in all things, and evermore to rejoice in his holy comfort; through the merits of Christ Jesus our Saviour, who liveth and reigneth with thee, in the unity of the same Spirit, one God, world without end. Amen.

For the Epistle. Acts x. 34.

THEN Peter opened his mouth, and said, Of a truth I perceive that God is no respecter of persons; but in every nation he that feareth him, and worketh righteousness, is accepted with him. The Word which God sent unto the children of Israel, preaching peace by Jesus Christ; (he is Lord of all;) that Word, I say, ye know, which was published throughout all Judæa, and began from Galilee, after the baptism which John preached: how God anointed Jesus of Nazareth with the Holy Ghost, and with power; who went about doing good, and healing all that were oppressed of the devil: for God was with him. And we are witnesses of all things which he did, both in the land of the Jews, and in Jerusalem; whom they slew, and hanged on a tree: Him God raised up the third day, and shewed him openly; not to all the people, but unto witnesses chosen before of God; even to us who did eat and

edig o'r blaen gan Dduw; sef i ni, y rhai a fwyttawm ac a yfasom gyd âg ef wedi ei adgyfodi ef o feirw. Ac efe a orchymynodd i ni bregethu i'r bobl, a thystiolaethu mai efe yw'r hwn a ardeiniwyd gan Dduw yn Farnwr byw a meirw. I hwn y mae'r holl brophwydi yn dwyn tystiolaeth, y derbyn pawb a gredo ynddo ef, faddeuant pechodau, trwy ei Enw ef. A Phetr etto yn llefaru 'r geiriau hyn, syrthiodd yr Yspryd Glân ar bawb a oedd yn clywed y gair. A'r rhai o'r enwaediad a oeddynt yn credu, cynnifer ag a ddaethant gyd â Phetr, a synnasant, am dywallt dlawr yn Yspryd Glân ar y Cenhedloedd hefyd. Canys yr oeddynt yn eu clywed hwy yn llefaru â thafodau, ac yn mawrygu Duw. Yna yr atebodd Petr, A all neb luddias dwfr, fel na fedyddier y rhai hyn, y rhai a dderbyniasant yr Yspryd Glân fel ninnau? Ac efe a orchymynodd eu bedyddio hwynt yn Enw yr Arglwydd. Yna y deisyfiasant arno aros dros ennyn o ddyddiau.

Yr Efyngyl. St. Ioan iii. 16.

FELLY y carodd Duw y byd, fel y rhoddodd efe ei unig-anedig Fab, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragwyddol. Obligid ni ddanfonodd Duw ei Fab i'r byd i ddamnio'r byd, ond fel yr aclubid y byd trwyddo ef. Yr hwn sydd yn credu ynddo ef, ni ddemnir: eithr yr hwn nid yw yn credu, a ddamniwyd eisoes; o herwydd na chredodd yn Enw unig-anedig Fab Duw. A hon yw'r ddamnedigaeth; Ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddyinion y tywyllwch yn fwy nâ'r goleuni; canys yr oedd eu gweithredoedd hwy yn ddrwg. O herwydd pob un a'r sydd yn gwneuthur drwg, sydd

drink with him after he rose from the dead. And he commanded us to preach unto the people, and to testify that it is he which was ordained of God to be the Judge of quick and dead. To him give all the prophets witness, that through his Name whosoever believeth in him shall receive remission of sins. While Peter yet spake these words, the Holy Ghost fell on all them which heard the word. And they of the circumcision, which believed, were astonished, as many as came with Peter, because that on the Gentiles also was poured out the gift of the Holy Ghost. For they heard them speak with tongues, and magnify God. Then answered Peter, Can any man forbid water, that these should not be baptized, which have received the Holy Ghost as well as we? And he commanded them to be baptized in the Name of the Lord. Then prayed they him to tarry certain days.

The Gospel. St. John iii. 16.

GOD so loved the world, that he gave his only-begotten Son, that whosoever believeth in him should not perish, but have everlasting life. For God sent not his Son into the world to condemn the world, but that the world through him might be saved. He that believeth on him is not condemned: but he that believeth not is condemned already; because he hath not believed in the Name of the only-begotten Son of God. And this is the condemnation, that light is come into the world, and men loved darkness rather than light, because their deeds were evil. For every one that doeth evil

yn casâu y goleuni, ac nid yw yn dyfod i'r goleuni, fel nad argyoedder ei weithredoedd ef. Ond yr hwn sydd yn gwneuthur gwirionedd, sydd yn dyfod i'r goleuni, fel yr eglurhâer ei weithredoedd ef, mai yn Nuw y gwnaed hwynt.

Dydd Mawrth Sulgwyn.

Y Collect.

DUW, yr hwn ar gyfenw i'r amser yna a ddysgaist galonnau dy ffyddlonion, gan anfon iddynt lewyrch dy Lân Yspryd; Caniattâ i nynti trwy yr unrhyw Yspryd feddiannu barn gywir yn innoh peth, a byth lawenyachu yn ei wynnfydedig ddiiddanwch ef, trwy ryglyddau Iesu Grist ein Hiachawdwr; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thii, yn undeb yr unrhyw Yspryd, yn un Duw, heb drangr na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. viii. 14.

PAN glybu 'r apostolion yn Jerusalem, dderbyn o Samaria air Duw, hwy a anfonasant atynt Petr ac Ioan. Y rhai, wedi eu dyfod i waered, a weddiasant drostynt, ar iddynt dderbyn yr Yspryd Glân. (Canys etto nid oedd efe wedi syrthio ar neb o honynt: ond yr oeddynt yn unig wedi eu bedyddio yn enw yr Arglwydd Iesu.) Yna hwy a ddodasant eu dwylaw arnynt, a hwy a dderbyniasant yr Yspryd Glân.

Yr Efyngyl. St. Ioan x. 1.

YYN wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn nid yw yn myned i mewn trwy'r drws i gorlan y defaid, eithr sydd yn dringo ffordd arall, lleidr ac yspeiliwr yw. Ond yr hwn sydd yn myned i mewn trwy'r drws, bugail y defaid ydyw. I hwn y mae y drysor yn agoryd, ac y mae y defaid yn gwrando ar ei lais ef;

hateth the light, neither cometh to the light, lest his deeds should be reproved. But he that doeth truth cometh to the light, that his deeds may be made manifest, that they are wrought in God.

Tuesday in Whitsun-week.

The Collect.

GOD, who as at this time didst teach the hearts of thy faithful people, by the sending to them the light of thy Holy Spirit; Grant us by the same Spirit to have a right judgement in all things, and evermore to rejoice in his holy comfort; through the merits of Christ Jesus our Saviour, who liveth and reigneth with thee, in the unity of the same Spirit, one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts viii. 14.

WHEN the Apostles, which were at Jerusalem, heard that Samaria had received the word of God, they sent unto them Peter and John; who, when they were come down, prayed for them, that they might receive the Holy Ghost: (for as yet he was fallen upon none of them; only they were baptized in the Name of the Lord Jesus.) Then laid they their hands on them, and they received the Holy Ghost.

The Gospel. St. John x. 1.

VERILY, verily I say unto you, He that entereth not by the door into the sheep-fold, but climbeth up some other way, the same is a thief and a robber. But he that entereth in by the door is the shepherd of the sheep: to him the porter openeth; and the sheep hear his voice, and he call-

ac y mae efe yn galw ei ddefaid ei hun erbyn eu henw, ac yn eu harrwain hwy allan. Ac wedi iddo yrru allan ei ddefaid ei hun, y mae efe yn myned o'u blaen hwy: a'r defaid sydd yn ei ganlyn ef; oblegid y maent yn adnabod ei lais ef. Ond y dieithr ni's canlynant, eithr ffoant oddi wrtho: oblegid nad adwaenant lais d'ieithriaid. Y ddammeg hon a ddywedodd yr Iesu wrthynt: ond hwy ni wybuant pa bethau ydoedd y rhai yr oedd efe yn eu llefaru wrthynt. Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrthynt drachefn, Yn wir, yn wir, meddaf i chiwi, Myfi yw drws y defaid. Cynnifer ol ag a ddaethant o'm blaen i, lladron ac yspellwyr ynt; eithr ni wrandawodd y defaid arnynt. Myfi yw y drws: os â neb i mewn trwof fi, efe a fydd cadwedig; ac efe a â i mewn ac allan, ac a gaiff borfa. Nid yw lleidr yn dyfod ond i ladratra, ac i ladd, ac i ddistrywio: myfi a ddaethum fel y caent fywyd, ac y caent ef yn helaethach.

SUL Y DRINDOD.

Y Collect.

HOLL-alluog a thragywyddol i ni dy weision ras, gan gyffesu ac addef y wir ffydd, i adnabod gogoniant y dragywyddol Drindod, ac yn nerth y Dwyfol Fawredd i addoli'r Undod; Ny ni a attolygwn i ti ein cadw yn ddiysgog yn y ffydd hon, ac byth ein hamddiffyn oddi wrth bob gwrthwyneb, yr hwn wyt yn byw ac yn teyrnasu yn un Duw, byth heb ddiwedd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Dat. iv. 1.

AR ol y pethau hyn yr edrychais; ac wele, ddrws wedi ei agoryd yn y nef: a'r llais cyntaf a glywais, oedd fel llais udgorn yn

eth his own sheep by name, and leadeth them out. And, when he putteth forth his own sheep, he goeth before them, and the sheep follow him; for they know his voice. And a stranger will they not follow; but will flee from him; for they know not the voice of strangers. This parable spake Jesus unto them: but they understood not what things they were which he spake unto them. Then said Jesus unto them again; Verily, verily I say unto you, I am the door of the sheep. All that ever came before me are thieves and robbers; but the sheep did not hear them. I am the door; by me if any man enter in, he shall be saved, and shall go in and out, and find pasture. The thief cometh not but for to steal, and to kill, and to destroy: I am come that they might have life, and that they might have it more abundantly.

TRINITY-SUNDAY.

The Collect.

ALMIGHTY and everlasting God, who hast given unto us thy servants grace by the confession of a true faith to acknowledge the glory of the eternal Trinity, and in the power of the Divine Majesty to worship the Unity; We beseech thee, that thou wouldest keep us stedfast in this faith, and evermore defend us from all adversities, who livest and reignest, one God, world without end. Amen.

For the Epistle. Rev. iv. 1.

AFTER this I looked, and behold, a door was opened in heaven: and the first

ymddiddan â mi: gan ddywedyd, Dring i fynu yma, a mi a ddangosaf i ti y pethau sy raid eu bod ar ol hyn. Ac yn y man yr oeddwn yn yr Yspryd: ac wele, yr oedd gorsedd-faingc wedi ei gosod yn y nef, ac un yn eistedd ar yr orsedd-faingc. A'r hwn oedd yn eistedd, oedd yn debyg yr olwg arno i faen iaspis, a sardin: ac yr oedd enfys o amgylch yr orsedd-faingc, yn debyg yr olwg arno i smaragdus. Ac yughylch yr orsedd-faingc yr oedd pedair gorsedd-faingcar hugain: ac ar yr orsedd-faingc iau y gwelais bedwar henuriaid ar hugain yn eistedd, wedi eugwisgomewndillad gwynion; ac yr oedd ganddynt ar eu pennau goronau aur. Ac yr oedd yn dyfod allan o'r orsedd-faingc, fellt, a tharanau, a lleisiau. Ac yr oedd saith o lampau tan yn llosgi ger bron yr orsedd-faingc, y rhai yw saith Yspryd Duw. Ac o flaen yr orsedd-faingc yr ydoedd môr o wydr, yn debyg i grystal: ac ynghanol yr orsedd-faingc, ac ynghylch yr orsedd-faingc, yr oedd pedwar anifail yn llawn o lygaid o'r tu blaen, ac o'r tu ol. A'r anifail cyntaf oedd debyg i lew, a'r ail anifail yn debyg i lo, a'r trydydd anifail oedd ganddo wyneb fel dyn, a'r pedwerydd anifail oedd debyg i eryr yn ehedeg. A'r pedwar anifail oedd ganddynt, bob un o honynt, chwech o adenydd o'u hamgylch, ac yr oeddnynt oddi fewn yn llawn llygaid: ac nid oeddnynt yn gorphwys ddydd a nos, gan ddywedyd, Sanct, sanct, sanct, Arglwydd Dduw Holl-alluog, yr hwn oedd, a'r hwn sydd, a'r hwn sydd i ddyfod. A phan fyddo yr anifelliaid yn rhoddi gogoniant, ac anrlydedd, a diolch, i'r hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, yr hwn sydd yn byw yn oes oesoedd, y mae y pedwar hen-

voice which I heard was as it were of a trumpet talking with me; which said, Come up hither, and I will shew thee things which must be hereafter. And immediately I was in the Spirit; and behold, a throne was set in heaven, and one sat on the throne: and he that sat was to look upon like a jasper and a sardine stone: and there was a rainbow round about the throne, in sight like unto an emerald. And round about the throne were four and twenty seats; and upon the seats I saw four and twenty elders sitting, clothed in white raiment; and they had on their heads crowns of gold: And out of the throne proceeded lightnings, and thunders, and voices. And there were seven lamps of fire burning before the throne, which are the seven spirits of God. And before the throne there was a sea of glass like unto crystal: and in the midst of the throne, and round about the throne, were four beasts full of eyes before and behind. And the first beast was like a lion, and the second beast like a calf, and the third beast had a face as a man, and the fourth beast was like a flying eagle. And the four beasts had each of them six wings about him; and they were full of eyes within: and they rest not day and night, saying, Holy, holy, holy, Lord God Almighty, which was, and is, and is to come. And when those beasts give glory, and honour, and thanks, to him that sat on the throne, who liveth for ever and ever, the four and twenty elders fall down before him that sat on the throne,

uriad ar Iugain yn syrthio ger bron yr hwn oedd yr Iestedd ar yr orsedd-faingc, ac yn addoli yr hwn sydd yn byw yn oes oesoedd, ac yn bwrw eu coronau ger bron yr orsedd-faingc, gan ddywedyd, Teilwng wyt, O Arglwydd, idderbyn gogoniant, ac anrhydedd, a gallu: canys ti a greaist bob peth, ac o herwydd dy ewyllys di y maent, ac y crewyd hwynt.

Yr Efengyl. St. Ioan iii. 1.

YR oedd dyn o'r Phariseid, a'i enw Nicodemus, pennaeth yr Iuddewon. Hwn a ddaeth at yr Iesu liw nos, ac a ddywedodd wrtho, Rabbi, ny ni wyddom mai dysgawdwr ydwy't ti wedi dyfod oddi wrth Dduw: canys ni allai neb wneuthur y gwy'rthiau hyn yr wyt ti yn eu gneuthur, oni bai fod Duw gyd âg ef. Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni dyn drachefn, ni ddichon efe weled teyrnas Dduw. Nicodemus a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon dyn ei eni, ac efe yn hen? a ddichon efe fyned i groth ei fam eilwaith, a'i eni? Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni dyn o ddwfr, ac o'r Yspryd, ni ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw. Yr hyn a aned o'r enawd, sydd gnawd; a'r hyn a aned o'r Yspryd, sydd yspryd. Na ryfedda ddywedyd o honof fi wrthyt, Y mae yn rhaid eich geni chwi drachefn. Y mae'r gwynt yn chwythu lle y mynno; a thi a glywi ei swn ef, ond ni wyddost o ba le y mae yn dyfod, nac i ba le y mae yn myned: felly mae pob un a'r aned o'r Yspryd. Nicodemus a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon y pethau hyn fod? Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn ddysgawdwr yn Israel, ac ni

and worship him that liveth for ever and ever, and cast their crowns before the throne, saying, Thou art worthy, O Lord, to receive glory, and honour, and power; for thou hast created all things, and for thy pleasure they are and were created.

The Gospel. St. John iii. 1.

THERE was a man of the Pharisees, named Nicodemus, a ruler of the Jews: the same came to Jesus by night, and said unto him, Rabbi, we know that thou art a teacher come from God: for no man can do these miracles that thou doest, except God be with him. Jesus answered and said unto him, Verily, verily I say unto thee, Except a man be born again, he cannot see the Kingdom of God. Nicodemus saith unto him, How can a man be born when he is old? can he enter the second time into his mother's womb, and be born? Jesus answered, Verily, verily I say unto thee, Except a man be born of water, and of the Spirit, he cannot enter into the Kingdom of God. That which is born of the flesh is flesh; and that which is born of the Spirit is spirit. Marvel not that I said unto thee, Ye must be born again. The wind bloweth where it listeth, and thou hearest the sound thereof, but canst not tell whence it cometh, and whither it goeth; so is every one that is born of the Spirit. Nicodemus answered and said unto him, How can these things be? Jesus answered and said unto him, Art thou a master of Israel, and knowest not these

wyddost y pethau hyn? Yn wir, yn wir, meddaf i ti, mai yr hyn a wyddom yr ydym yn ei lefaru, a'r hyn a welom yr ydym yn ei dystiolaethu; a'n tystiolaeth ni mid ydych yn ei derbyn. Os dywedais i chwi bethau daerol, a chwithau nid ydych yn credu; pa fodd, os dywedaf i chwi bethau nefol, y credwch? Ac ni esgynodd neb i'r nef, oddi eithr yr hwn a ddisgynodd o'r nef; sef Mab y dyn, yr hwn sydd yn y nef. Ac megis y dyrchafodd Moses y sarph yn y diffaethwch, felly y mae yn rhaid dyrchafu Mab y dyn; fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragwyddol.

Y Sul cyntaf gwedi'r Drindod.

Y Collect.

ODduw, yr hwn wyt nerth pawb oll a'r sy'n ymddiried ynot; Yn drugarog derbyn ein gweddiau; a chan na allwn o ran gwendid ein marwol anian wneuthur dim da hebot ti, caniatâ i ni gymmorth dy ras; fel y bo i ni, gan gadw dy orchymynion, ryngu bodd i ti ar ewyllys a gweithred; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Ioan iv. 7.

ANWYLYD, carwn ein gilydd: oblegid cariad, o Dduw y mae: a phob un a'r sydd yn caru, o Dduw y ganwyd ef, ac y mae efe yn adnabod Duw. Yr hwn nid yw yn caru, nid adnabu Dduw; oblegid Duw, cariad yw. Yn hyn yr eglurwyd cariad Duw tu ag attom ni, oblegid danfon o Dduwei unig-anedig Fab i'r byd, fel y byddem fyw trwyddo ef. Yn hyn y mae cariad; nid am i ni garu Duw, ond am iddo ef ein caru ni, ac anfon ei Fab i fod yn iawn dros ein pechodau. Anwylyd, os felly y carodd Duw ni, ninnau

things? Verily, verily I say unto thee, We speak that we do know, and testify that we have seen; and ye receive not our witness. If I have told you earthly things, and ye believe not; how shall ye believe, if I tell you of heavenly things? And no man hath ascended up to heaven, but he that came down from heaven, even the Son of man, who is in heaven. And as Moses lifted up the serpent in the wilderness, even so must the Son of man be lifted up: that whosoever believeth in him should not perish, but have eternal life.

The first Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, the strength of all them that put their trust in thee, mercifully accept our prayers; and because through the weakness of our mortal nature we can do no good thing without thee, grant us the help of thy grace, that in keeping of thy commandments we may please thee, both in will and deed; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 St. John iv. 7.

BELOVED, let us love one another: for love is of God, and every one that loveth is born of God, and knoweth God. He that loveth not knoweth not God; for God is love. In this was manifested the love of God towards us, because that God sent his only-begotten Son into the world, that we might live through him. Herein is love, not that we loved God, but that he loved us, and sent his Son to be the propitiation for our sins. Beloved, if God so loved us,

hefyd a ddylem garu ein gilydd. Ni welodd neb Dduw erioed. Os carwn ni ein gilydd, y mae Duw yn trigo ynom, ac y mae ei gariad ef yn berffaith ynom. Wrth hyn y gwylidom ein bod yn trigo ynddo ef, ac yntau ynom ninnau, am ddarfod iddo roddi i ni o'i Yspryd. A ninnau a welom, ac ydym yn tystiolaethu, ddarfod i'r Tad ddanfôn y Mab i fod yn Iachawdwr i'r byd. Pwy bynnag a gyffeso fod Iesu yn Fab Duw, y mae Duw yn aros ynddo ef, ac yntau yn Nuw. A nynt a adnahuom ac a gredasom, y cariad sy gan Dduw tu ag attom ni. Duw, cariad yw; a'r hwn sydd yn aros mewn cariad, sydd yn aros yn Nuw, a Duw ynddo yntau. Yn hyn y perffeihiwyd ein cariad ni, fel y caffom hyder ddydd y farn: oblegid megis ag y mae efe, yr ydym ninnau hefyd yn y byd hwn. Nid oes ofn mewn cariad; eithr y mae perffaith gariad yn bwrw allan ofn; oblegid y mae i ofn boenedigaeth: a'r hwn sydd yn ofni, ni pherffeihiwyd mewn cariad. Yr ydym ni yn ei garu ef, am iddo ef yn gyntaf ein caru ni. Os dywed neb, Yr wyf yn caru Duw, ac efe yn casâu ei frawd, celwyddog yw: canys yr hwn nid yw yn caru ei frawd yr hwn a welodd, pa fodd y gall efe garu Duw, yr hwn ni's gwelodd? A'r gorchymyn hwn sydd gennym oddi wrtho ef; Bod i'r hwn sydd yn caru Duw, garu ei frawd hefyd.

Yr Efyngyl. St. Luc xvi. 19.

YR oedd rhyw wr gouldog, ac a wisgid â phorphor a lliain main, ac yr oedd yn cymmeryd byd da yn helaethrych beunydd. Yr oedd hefyd ryw gardottyn, a'i enw Lazarus, yr hwn a fwridd wrth ei borth ef yn gornwydlyd, ac yn chwennychu cael ei borthi a'r briwsion a syrthiai oddi ar fwrdd y gwr cyfoethog; ond y

we ought also to love one another. No man hath seen God at any time. If we love one another, God dwelleth in us, and his love is perfected in us. Hereby know we that we dwell in him, and he in us; because he hath given us of his Spirit. And we have seen, and do testify, that the Father sent the Son to be the Saviour of the world. Whosoever shall confess that Jesus is the Son of God, God dwelleth in him, and he in God. And we have known and believed the love that God hath to us. God is love; and he that dwelleth in love dwelleth in God, and God in him. Herein is our love made perfect, that we may have boldness in the day of judgement; because as he is, so are we in this world. There is no fear in love; but perfect love casteth out fear; because fear hath torment: He that feareth is not made perfect in love. We love him, because he first loved us. If a man say, I love God, and hateth his brother, he is a liar: for he that loveth not his brother, whom he hath seen, how can he love God, whom he hath not seen? And this commandment have we from him, That he who loveth God love his brother also.

The Gospel. St. Luke xvi. 19.

THERE was a certain rich man, which was clothed in purple, and fine linen, and far-ded sumptuously every day. And there was a certain beggar named Lazarus, which was laid at his gate full of sores, and desiring to be fed with the crumbs, which fell from the rich man's table: moreover, the dogs came

cwn a ddaethant, ac a lyfasant ei gornwydydd ef. A bu, i'r cardottyn farw, a'i ddwyn gan yr angylion i fynwes Abraham: a'r gouldog hefyd a fu farw, ac a gladdwyd. Ac yn uffern efe a gododd ei olwg, ac efe mewn poenau; ac a ganfu Abraham o hirbell, a Lazarus yn ei fynwes. Ac efe a lefodd, ac a ddywedodd, O dad Abraham, trugarlâ wrthyf, a danfon Lazarus i drochi pen ei fys mewn dwfr, ac i oerfi y nhafod; canys fe a'm poenir yn y fflam hon. Ac Abraham a ddywedodd, Ha fab, coffa i ti dderbyn dy wylid yn dy fywyd, ac felly Lazarus ei adfyd; ac yn awr y diddenir ef, ac y poenir dithau. Ac heb law hyn oll, rhyngom ni a chwithau y sicrhawyd agendor mawr; fel na allo y rhai a fynnent, dramwy oddi yma atoch chwi; na'r rhai oddi yna dramwy attom ni. Ac efe a ddywedodd, Yr wyf yn atowlg i ti gan hynny, O dad, ddanfôn o honot ef i dy fy nhad: canys y mae i mi bump o frodyr; fel y tystiolaetho iddynt hwy, rhag dyfod o honynt hwythau hefyd i'r lle poenus hwn. Abraham a ddywedodd wrtho, Y mae ganddynt Moses a'r prophwydi; gwrandawant arnynt hwy. Yntau a ddywedodd, Nag é, y tad Abraham; eithr os â un oddi wrth y meirw atynt, hwy a edifarhant. Yna Abraham a ddywedodd wrtho, Oni wrandawant ar Moses a'r prophwydi, ni chredant chwaith pe codai un oddi wrth y meirw.

Yr ail Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

O Arglwydd, yr hwn ni phelli byth gynnorthwo y llywodraethu y rhai yr ydwynt yn eu meithrin yn dy ddilys ofn a' th gariad; Cadw ni, nynt a atto-

and licked his sores. And it came to pass, that the beggar died, and was carried by the angels into Abraham's bosom. The rich man also died, and was buried: and in hell he lift up his eyes being in torments, and seeth Abraham afar off, and Lazarus in his bosom. And he cried and said, Father Abraham, have mercy on me, and send Lazarus, that he may dip the tip of his finger in water, and cool my tongue; for I am tormented in this flame. But Abraham said, Son, remember that thou in thy life-time receivedst thy good things, and likewise Lazarus evil things; but now he is comforted, and thou art tormented. And besides all this, between us and you there is a great gulf fixed: so that they who would pass from hence to you cannot; neither can they pass to us, that would come from thence. Then he said, I pray thee therefore, father, that thou wouldest send him to my father's house: for I have five brethren; that he may testify unto them, lest they also come into this place of torment. Abraham saith unto him, They have Moses and the prophets; let them hear them. And he said, Nay, father Abraham; but if one went unto them from the dead, they will repent. And he said unto him, If they hear not Moses and the prophets, neither will they be persuaded, though one rose from the dead.

The second Sunday after Trinity.

The Collect.

O Lord, who never failest to help and govern them whom thou dost bring up in thy stedfast fear and love; Keep us, we beseech thee, under the

lygwn i ti, dan dy ddarbodus nodded, a phar i ni yn ddbaid ofni a charu dy Enw bendigedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Ioan iii. 13.

NA ryfeddwech, fy mrodyr, os yw'r byd yn eich casâu chwï. Nyni a wyddom ddarfod ein symmud ni o farwolaeth i fywyd, oblegid ein bod yn caru'r brodyr. Yr hwn nid yw yn caru ei frawd, y mae yn aros yn marwolaeth. Pob un a'r sydd yn casâu ei frawd, lleiddiad dyn yw: a chwï a wyddoch nad oes i un lleiddiad dyn fywyd tragwyddol yn aros yuddo. Yn hyn yr adnabuom gariad Duw, oblegid dodi o hono ef ei einioes drosom ni; a ninnau a ddylem ddodi ein heinioes dros y brodyr. Eithr yr hwn sydd ganddo ddâ'r byd hwn, ac a welo ei frawd mewn eisïau, ac a gauo ei dosturi oddi wrtho; pa fodd y mae cariad Duw yn aros yuddo ef? Fy mhlant bychain, na charwï ar air, nac ar dafod yn unig; eithr mewn gweithred a gwirionedd. Ac wrth hyn y gwyddom ein bod o'r gwirionedd, ac y sierhâwn ein calonau ger ei fron ef. Oblegid os ein calon a'n condemnïa, mwy yw Duw na'n calon; ac efe a wÿr bob peth. Anwylyd, os ein calon ni'n condemnïa, y mae gennyï hyder ar Dduw. A pha beth bynnag a ofynom, yr ydym yn ei dderbyn ganddo ef; oblegid ein bod yn cadw ei orclymynion ef, ac yn rhwneithur y pethau sydd yn rhyngu bodd yn ei olwg ef. A hwn yw ei orchymyn ef; Gredw o honom yn enw ei Fab ef Iesu Grist, a charu ein gilydd, megis y rhoes efe orchymyn i ni. A'r hwn sydd yn cadw ei orchymynion ef, sydd yn trigo yuddo ef, ac yntau ynddo yntau: ac wrth hyn y gwyddom ei fod

protection of thy good providence, and make us to have a perpetual fear and love of thy holy Name; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 St. John iii. 13.

MARVEL not, my brethren, if the world hate you. We know that we have passed from death unto life, because we love the brethren. He that loveth not his brother abideth in death. Whosoever hateth his brother is a murderer: and ye know that no murderer hath eternal life abiding in him. Hereby perceive we the love of God, because he laid down his life for us: and we ought to lay down our lives for the brethren. But whoso hath this world's good, and seeth his brother have need, and shutteth up his bowels of compassion from him; how dwelleth the love of God in him? My little children, let us not love in word, neither in tongue; but in deed, and in truth. And hereby we know that we are of the truth, and shall assure our hearts before him. For if our heart condemn us, God is greater than our heart, and knoweth all things. Beloved, if our heart condemn us not, then have we confidence towards God. And whatsoever we ask, we receive of him, because we keep his commandments, and do those things that are pleasing in his sight. And this is his commandment, That we should believe on the Name of his Son Jesus Christ, and love one another, as he gave us commandment. And he that keepeth his commandments dwelleth in him, and he in him: and hereby we know that he abideth in us, by

ef yn aros ynom, sef o'r Yspryd a roddes efe i ni.

Yr Efengyl. St. Luc xiv. 16.

RHYW wr a wnaeth swpper mawr, ac a wahoddodd lawer: ac a ddanfonodd ei wabryd swpper, i ddywedyd wrth y rhai a wahoddasid, Deuwch; canys weithian y mae pob peth yn barod. A hwy oll a ddechreusant yn unfryd ymesgusodi. Y cyntaf a ddywedodd wrtho, Mi a brynais bŵm iau o ychen, ac yr ydwyf yn myned i'w profi lwynt: attolwg i ti, cymmer fi yn esgusodol. Ac arall a ddywedodd, Mi a briodais wraig; ac am hynny ni's gallaf fi ddyfod. A'r gwas hwnnw, pan ddaeth adref, a fynegodd y pethau hyn i'w arglwydd. Yna gwr y tŷ, wedi digio, a ddywedodd wrth ei was, Dos allan ar frys i heolydd ac ystrydoedd y ddinas, a dwg i mewn yma y tlodion, a'r anafus, a'r cloffion, a'r deillion. A'r gwas a ddywedodd, Arglwydd, gwnaethpwyd fel y gorchymynais; ac etto y mae lle. A'r Arglwydd a ddywedodd wrth y gwas, Dos allan i'r priffyrdd a'r caeau, a chymmell hwynt i ddyfod i mewn, fel y llanwer fy nhŷ. Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, na chaiff yr un o'r gwŷr hynny a wahoddwyd, brofi o'm swpper i.

Y trydydd Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti yn drugarog ein gwrando; a megis y rhoddaist i ni feddyfryd calon i weddio, caniattâ, trwy dy fawr nerth, i ni gael ein hamddiffyn a'n diddanu ym mhob perygl ac adfyd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

the Spirit which he hath given us.

The Gospel. St. Luke xiv. 16.

A Certain man made a great supper, and bade many; and sent his servant at supper-time to say to them that were bidden, Come, for all things are now ready. And they all with one consent began to make excuse. The first said unto him, I have bought a piece of ground, and I must needs go and see it; I pray thee have me excused. And another said, I have bought five yoke of oxen, and I go to prove them; I pray thee have me excused. And another said, I have married a wife, and therefore I cannot come. So that servant came, and shewed his lord these things. Then the master of the house being angry said to his servant, Go out quickly into the streets and lanes of the city, and bring in hither the poor, and the maimed, and the halt, and the blind. And the servant said, Lord, it is done as thou hast commanded, and yet there is room. And the lord said unto the servant, Go out into the high-ways and hedges, and compel them to come in, that my house may be filled. For I say unto you, That none of those men which were bidden shall taste of my supper.

The third Sunday after Trinity.

The Collect.

O Lord, we beseech thee mercifully to hear us; and grant that we, to whom thou hast given an hearty desire to pray, may by thy mighty aid be defended and comforted in all dangers and adversities; through Jesus Christ our Lord. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Petr. v. 5.

BYDDWCH bawb yn ostyng-
edig i'ch gilydd, ac ym-
drwsiwch oddi fewn â gostyng-
eiddrwydd: oblegid y mae Duw
yn gwrthwynebu y beilchion, ac
yn rhoddi gras i'r rhai gostyng-
edig. Ymddarostyngwch gan hyn-
ny dan alluog law Duw, fel y'ch
dyrchafo mewn amser cyfaddas:
gan fwrw eich holl ofal arno ef;
cany s y mae efe yn gofalu drosoch
chwi. Byddwch sobr, gwyliwch:
oblegid y mae eich gwrthwyneb-
wr diafol, megis llewrhuadwy, yn
rhodio oddi amgylch, gan geisio
y neb a allo ei lyngu. Yr hwn
gwrthwynebwch yn gadarn yn y
ffydd; gan wybod fod yn cyflawni
yr un blinderau yn eich brodyr,
y rhai sydd yn y byd. A Duw
pob gras, yr hwn a'ch galwodd
chwi i'w dragywyddol ogoniant
trwy Grist Iesu, wedi i chwi
ddioddef ychydig, a'ch perffethio
chwi, a'ch cadarnhau, a'ch cryfh-
hau, a'ch sefydlo. Iddo ef y
byddo y gogoniant a'r gallu, yn
oes oesoedd. Amen.

Yr Efengyl. St. Luc. xv. 1.

AC yr oedd yr holl publicanod
a'r pechaduriaid yn nesâu
atto ef, i wrando arno. A'r
Phariseaid a'r ysgrifenyddion a
rwnghasant, gan ddywedyd, Y
mae lwn yn derbyn pechadur-
iaid, ac yn bwyta gyd â hwynt.
Ac efe a adroddodd wrthynt y
ddamneg hon, gan ddywedyd,
Pa ddyn o honoch a chanddo
gant o ddefaid, ac os cyll un o
honynt, nid yw yn gadael yr
amyn un pum ugain yn yr an-
ialwch, ac yn myned ar ol yr
hon a gollwyd, hyd oni's caffo
efe hi? Ac wedi iddo ei chael,
efe a'i dyd hi ar ei ysgwyddau
ei hun, yn llawen. A phan ddél
adref, efe a eilw ynghyd ei gyf-
eilliona'i gymmydogion, gan ddy-
wedyd wrthynt, Llawenhêwch

The Epistle. 1 St. Pet. v. 5.

ALL of you be subject one
to another, and be clothed
with humility: for God resist-
eth the proud, and giveth grace
to the humble. Humble your-
selves therefore under the might-
y hand of God, that he may
exalt you in due time; cast-
ing all your care upon him,
for he careth for you. Be sob-
er, be vigilant; because your
adversary the devil, as a roar-
ing lion, walketh about seek-
ing whom he may devour:
whom resist stedfast in the
faith, knowing that the same
afflictions are accomplished in
your brethren that are in the
world. But the God of all
grace, who hath called us in-
to his eternal glory by Christ
Jesus, after that ye have suf-
fered a while, make you per-
fect, stablish, strengthen, set-
tle you. To him be glory and
dominion for ever and ever.
Amen.

The Gospel. St. Luke. xv. 1.

THEN drew near unto him
all the Publicans and sin-
ners for to hear him. And the
Pharisees and Scribes murmur-
ed, saying, This man receiveth
sinners, and eateth with them.
And he spake this parable unto
them, saying, What man of
you having an hundred sheep,
if he lose one of them, doth
not leave the ninety and nine
in the wilderness, and go after
that which is lost, until he find
it? And when he hath found it,
he layeth it on his shoulders,
rejoicing. And when he com-
eth home, he calleth together
his friends and neighbours, say-
ing unto them, Rejoice with
me, for I have found my sheep
which was lost. I say unto

gyd â mi; canys cefais fy na-
fad a gollasid. Yr wyf yn dy-
wedyd i chwi, mai felly y bydd
llawenydd yn y nef am un pech-
adur a edifarhau, mwy nag am
onid un pum ugain o rai cyflawn
y rhai nid rhaid iddynt wrth
edifeirwch. Neu pa wraig, a
chanddi ddeg dryllo arian, os cyll
hi un dryll, ni oleu ganwyll, ac
ysgubo'r ty, a cheisio yn ddyfal,
hyd oni's caffo ef? Ac wedi iddi
ei gael, hi a eilw ynghyd ei chyf-
eillesau a'i chymmydogesau, gan
ddywedyd, Cyd-lawenhêwch â
mi; canyscefais y dryll a gollaswn.
Felly meddaf i chwi, Y mae llaw-
enydd yngŵydd angylion Duw,
am un pechadur a edifarhau.

Y pedwerydd Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

ODduw, noddwr pawb oll y
sydd yn ymddiried ynot,
heb ba un nid oes dim nerthog,
na dim sanctaidd; Ychwanega
ac amliù arnom dy drugaredd,
fel y gallon (a thi yn Llywawdwr
ac yn Dywysog i ni) dreiddio
trwy bethau tymhorol, modd na
chollom yn y diwedd y pethau
tragywyddol. Caniattâ hyn, nefol
Dad, er mwyn Iesu Grist ein
Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Rhuf. viii. 18.

YR ydwyf yn cyfrif nad yw
dioddefiadau yr amser pres-
ennol hwn, yn haeddu eu cyffel-
ybi i'r gogoniant a ddatguddir i
ni. Canys awyddffryd y creadur
sydd yn disgwyl am ddatgudd-
iad meibion Duw. Canys y
creadur sydd wedi ei ddarostwng
i oferedd, nid o'i fodd, eithr
oblegid yr hwn a'i darostyngodd
dan obaith: oblegid y rhyddhêir
y creadur yntau hefyd o gaeth-
iwed llygredigaeth, i ryyddid go-
goniant plant Duw. Canys ni
a wyddom fod pob creadur yn
cyd-ocheneidio, ac yu cyd-ofidio

you, That likewise joy shall
be in heaven over one sinner
that repenteth, more than over
ninety and nine just persons,
which need no repentance. Ei-
ther what woman having ten
pieces of silver, if she lose one
piece, doth not light a candle,
and sweep the house, and seek
diligently till she find it? And
when she hath found it, she
calleth her friends and her
neighbours together, saying,
Rejoice with me, for I have
found the piece which I had
lost. Likewise, I say unto you,
There is joy in the presence of
the angels of God over one sin-
ner that repenteth.

The fourth Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, the protector of all
that trust in thee, with-
out whom nothing is strong,
nothing is holy; Increase and
multiply upon us thy mercy;
that, thou being our ruler and
guide, we may so pass through
things temporal, that we final-
ly lose not the things eternal:
Grant this, O heavenly Father,
for Jesus Christ's sake our Lord.
Amen.

The Epistle. Rom. viii. 18.

I Reckon that the sufferings
of this present time are not
worthy to be compared with the
glory which shall be revealed
in us. For the earnest expecta-
tion of the creature waiteth for
the manifestation of the sons
of God. For the creature was
made subject to vanity, not will-
ingly, but by reason of him
who hath subjected the same in
hope: because the creature it-
self also shall be delivered from
the bondage of corruption, into
the glorious liberty of the chil-
dren of God. For we know that

hyd y pryd hwn: ac nid yn unig y creadur, ond ninnau hefyd, y rhai sy gennym flaen-ffrwyth yr Yspryd, yr ydlyn ninnau ein hunain hefyd yn ocheneidio ynom ein hunain, gan ddisgwyl y mabwydd, sef prynedigaeth ein corph.

Yr Efengyl. St. Luc vi. 36.

BYDDWCH gau hynny drugarogion, megis ag y mae eich Tad yn drugarog. Ac na fernwch, ac ni'ch bernir: na chondemniwch, ac ni'ch condemnir: maddeuwch, a maddeuir i chwithau: rhoddwch, a rhoddir i chwi: mesur da, dwysedig, ac wedi ei ysgwyd, ac yn myned trosodd, a roddant yn eich mynnes. Canys a'r un mesur ag y mesuroch, y mesurir i chwi drachefn. Ac efe a ddywedodd dlammeg wrthynt; A ddichon y dall dywysor dall? oni syrthiant ill dau yn y clawdd? Nid yw'r disgybl uwch law ei athraw: eithr pob un perffaith, a fydd fel ei athraw. A phaham yr wyt ti yn edrych ar y brycheuyn sydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwynt yn ystyried y trawst sydd yn dy lygad dy hun? Neu pa fodd y gelli di ddywedyd wrth dy frawd, Fy mrawd, gad i mi dynnu allan y brycheuyn sydd yn dy lygad, a thithau heb weled y trawst sydd yn dy lygad dy hun? O ragrithiwr, bwrw allan y trawst o'th lygad dy hun yn gyntaf, ac yna y gweli yn eglur dynnu allan y brycheuyn sydd yn llygad dy frawd.

Y pummed Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

CANIATTA, Arglwydd, ni a attolygwn i ti, fod i chwyl y byd hwn, trwy dy reolaeth di, gael ei drefnu mor dangnefeddol, fel y gallo dy Eglwys di wasanaethu yn llawen ym mhob

the whole creation groaneth, and travaileth in pain together until now. And not only they, but ourselves also, which have the first-fruits of the Spirit, even we ourselves groan within ourselves, waiting for the adoption, to wit, the redemption of our body.

The Gospel. St. Luke vi. 36.

BE ye therefore merciful, as your Father also is merciful. Judge not, and ye shall not be judged: condemn not, and ye shall not be condemned: forgive, and ye shall be forgiven: give, and it shall be given unto you; good measure, pressed down, and shaken together, and running over, shall men give into your bosom. For with the same measure that ye mete withal, it shall be measured to you again. And he spake a parable unto them, Can the blind lead the blind? shall they not both fall into the ditch? The disciple is not above his master; but every one that is perfect shall be as his master. And why beholdest thou the mote that is in thy brother's eye, but perceivest not the beam that is in thine own eye? Either how canst thou say to thy brother, Brother, let me pull out the mote that is in thine eye, when thou thyself beholdest not the beam that is in thine own eye? Thou hypocrite, cast out first the beam out of thine own eye, and then shalt thou see clearly to pull out the mote that is in thy brother's eye.

The fifth Sunday after Trinity.

The Collect.

GRANT, O Lord, we beseech thee, that the course of this world may be so peaceably ordered by thy governance, that thy Church may joyfully serve thee in all godly quietness;

duwio! heddwch; trwy Iesu Crist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Pet. iii. 8.

BYDDWCH oll yn unfryd, yn cyd-oddef a'ch gilydd; yn caru fel brodyr, yn drugarogion, yn fwyniaidd: nid yn talu drwg am ddrwg, neu sen am sen; eithr, yngwrthwyneb, yn bendithio; gan wybod mai i hyn y'ch galwyd, fel yr etifeddoch fenthith. Canys y neb a ewyllysio hoffi bywyd, a gwelod dyddiau da, attalied ei dafod oddi wrth ddrwg, a'i wefusau rhiag adrodd twyll. Gocheled y drwg, a gwnaed y da; ceisied heddwch, a dilynied ef. Canys y mae llygaid yr Arglwydd ar y rhai cyfiawn, a'i glustiau ef tu ag at eu gweddi hwynt: eithr y mae wyneb yr Arglwydd yn erbyn y rhai sy'n gwneuthur drwg. A phwy a'ch dryga chwi, os byddwch yn dilyn yr hyn sy dda? Eithr o bydd i chwi hefyd ddi-dded o herwydd cyfiawnder, dedwydd ydych: ond nac ofnwch rhiag eu hofn hwynt, ac na'ch cynhyrfer; eithr sancteiddwch yr Arglwydd Dduw yn eich calonau.

Yr Efengyl. St. Luc v. 1.

BU hefyd, a'r bobl yn pwysio ato i wrando gair Duw, yr oedd yntau yn sefyll yn ymlyll yn Genesaret. Ac efe a welai ddwy long yn sefyll wrth y llyn; a'r pysgodwyr a aethant allan o honynt, ac oeddynt yn golchi eu rhwydau. Ac efe a aeth i mewn i un o'r llongau, yr hon oedd eiddo Simon, ac a ddymunodd arno wthio ychydig oddi wrth y tir. Ac efe a eisteddodd, ac a ddysgodd y bobloedd allan o'r llong. A phan beiddodd a llefaru, efe a ddywedodd wrth Simon, Gwthia i'r dwfn, a bwrwch eich rhwydau am helfa. A Simon a attebodd ac a ddywed-

through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 St. Pet. iii. 8.

BE ye all of one mind, having compassion one of another, love as brethren, be pitiful, be courteous; not rendering evil for evil, or railing for railing; but contrariwise blessing; knowing that ye are thereunto called, that ye should inherit a blessing. For he that will love life, and see good days, let him refrain his tongue from evil, and his lips that they speak no guile: let him eschew evil, and do good; let him seek peace, and ensue it. For the eyes of the Lord are over the righteous, and his ears are open unto their prayers: but the face of the Lord is against them that do evil. And who is he that will harm you, if ye be followers of that which is good? But and if ye suffer for righteousness' sake, happy are ye: and be not afraid of their terror, neither be troubled; but sanctify the Lord God in your hearts.

The Gospel. St. Luke v. 1.

IT came to pass, that as the people pressed upon him to hear the Word of God, he stood by the lake of Genesareth, and saw two ships standing by the lake; but the fishermen were gone out of them, and were washing their nets. And he entered into one of the ships, which was Simon's, and prayed him that he would thrust out a little from the land: and he sat down, and taught the people out of the ship. Now when he had left speaking, he said unto Simon, Launch out into the deep, and let down your nets for a draught. And Simon an-

odd wrtho, O feistr, er i ni boeni ar hŷd y nos, ni ddaliasom ni ddim: etto ar dy air di mi a fwriad y rhwyd. Ac wedi iddynt wneuthur hynny, hwy a ddaliasant liaws mawr o bysgod: a'u rhwyd hwynt a rwygodd. A hwy a amneidiasant ar eu cyfeillion oedd yn y llong arall, i ddyfod i'w cynorthwyo hwynt. A hwy a ddaethant; a llanwasant y ddwy long, onid oeddynt hwy ar soddi. A Simon Petr, wrth welodd hynny, a syrthiodd wrth liniau 'r Iesu, gan ddywedyd, Dos ymaith oddi wrthyf; canys dyn pechadurus wyf fi, O Arglwydd. Oblegid braw a ddaethai arno ef, a'r rhai oll oedd gyd âg ef, o herwydd yr helfa bysgod a ddaliasent hwy: a'r un ffunud ar Iago ac Ioan hefyd, meibion Zebedeus, y rhai oedd gyfrannogion â Simon. A dywedodd yr Iesu wrth Simon, Nac ofna: o hyn allan y deli dlynion. Ac wedi iddynt dddwyn y llongau i dir, hwy a adawsant bob peth, ac a'i dilynasant ef.

*Y chweched Sul gwedi'r Drindod.
Y Colec.*

O Dduw, yr hwn a arlwyaiast i'r rhai a'th garant gyfryw bethau daionus a'r y sydd uwch ben pob deall dyn; Tywallt i'n calonau gyfryw serch arnat, fel y byddo i ni, gan dy garu uwch law pob dim, allu mwynhau dy adlewidion, y rhai sy fwy rhagorol na dim a fedrom ni ei ddeisyf; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. vi. 3.

O NI wyddoch chwi, am gynifer o honom ag a fedyddiwyd i Grist Iesu, ein bedyddio ni i'w farwolaeth ef? Claddwyd ni gan hynny gyd âg ef trwy felyddi farwolaeth: fel megis ag y cyfodwyd Crist o feirw trwy ogoniant y Tad, felly y rhodiom nin-

swering said unto him, Master, we have toiled all the night, and have taken nothing; nevertheless, at thy word I will let down the net. And when they had this done, they inclosed a great multitude of fishes, and their net brake. And they beckoned unto their partners which were in the other ship, that they should come and help them. And they came, and filled both the ships, so that they began to sink. When Simon Peter saw it, he fell down at Jesus' knees, saying, Depart from me, for I am a sinful man, O Lord. For he was astonished, and all that were with him, at the draught of the fishes which they had taken; and so was also James, and John, the sons of Zebedee, which were partners with Simon. And Jesus said unto Simon, Fear not, from henceforth thou shalt catch men. And when they had brought their ships to land, they forsook all, and followed him.

*The sixth Sunday after Trinity.
The Collect.*

O God, who hast prepared for them that love thee such good things as pass man's understanding; Pour into our hearts such love toward thee, that we, loving thee above all things, may obtain thy promises, which exceed all that we can desire; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. vi. 3.

K NOW ye not, that so many of us as were baptized into Jesus Christ were baptized into his death? Therefore we are buried with him by baptism into death; that like as Christ was raised up from the dead by the glory of the Fa-

nau hefyd mewn newydd-deb buchedd. Canys os gwnaed ni yn gyd-blanhigion i gyffelybiaeth ei farwolaeth ef, felly y byddwn i gyffelybiaeth ei adgyfodiad ef: gan wybod hyn, ddarfon croeshoelio ein hen ddyrn ni gyd âg ef, er mwyn dirymmu corph pechod, fel rhagllaw na wasanaethom bechod. Canys y mae yr hwn a fu farw, wedi ei ryddhau oddi wrth bechod. Ac os buom feirw gyd â Christ, yr ydym ni yn credu y hyddwn fyw hefyd gyd âg ef: gan wybod nad yw Crist, yr hwn a gyfodwyd oddi wrth y meirw, yn marw mwyach; nad arglwyddiaetha marwolaeth arno mwyach. Canys fel y bu efe farw, efe a fu farw unwaith i bechod; ac fel y mae yn byw, byw y mae i Dduw. Felly chwithau hefyd, cyfrifwch eich hunain yn feirw i bechod; eithr yn fyw i Dduw, yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

Yr Efengyl. St. Matth. v. 20.

Y R Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Oni bydd eich cyfiawnder yn helaethach na chyfiawnder yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid, nid ewch i mewn i deyrnas nefoedd. Clywsoch ddywedyd gan y rhai gynt, Na ladd; a phwy bynnag a laddo, euog fydd o farn: eithr yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi, Pob un a ddigio wrth ei frawd heb ystyr, a fydd euog o farn: a phwy bynnag a ddywedo wrth ei frawd, Raca, a fydd euog o gyngor; a phwy bynnag a ddywedo, O ynfyd, a fydd euog o dân uffern. Gan hynny, os dygi dy rodd i'r allor, ac yno dyfod i'th gof fod gan dy frawd ddim yn dy erbyn; gâd yno dy rodd ger bron yr allor, a dos ymaith: yn gyntaf cymmorder di â'th frawd, ac yna tyred ac offrw

ther, even so we also should walk in newness of life. For if we have been planted together in the likeness of his death, we shall be also in the likeness of his resurrection: knowing this, that our old man is crucified with him, that the body of sin might be destroyed, that henceforth we should not serve sin. For he that is dead is freed from sin. Now if we be dead with Christ, we believe that we shall also live with him; knowing that Christ being raised from the dead dieth no more; death hath no more dominion over him. For in that he died, he died unto sin once; but in that he liveth, he liveth unto God. Likewise reckon ye also yourselves to be dead indeed unto sin, but alive unto God through Jesus Christ our Lord.

The Gospel. St. Matth. v. 20.

JESUS said unto his disciples, Except your righteousness shall exceed the righteousness of the Scribes and Pharisees, ye shall in no case enter into the Kingdom of heaven. Ye have heard that it was said by them of old time, Thou shalt not kill: and whosoever shall kill, shall be in danger of the judgement. But I say unto you, that whosoever is angry with his brother without a cause shall be in danger of the judgement: and whosoever shall say to his brother, Raca, shall be in danger of the council: but whosoever shall say, Thou fool, shall be in danger of hell-fire. Therefore if thou bring thy gift to the altar, and there rememberest that thy brother hath ought against thee; leave there thy gift before the altar, and go thy way, first be recon-

dy rodd. Cyttuna âth wrthwynebwr ar frys, tra fydddech ar y ffordd gyd âg ef; rhag un amser i'th wrthwynebwr dy roddi di yn llaw'r barnwr, ac i'r barnwr dy roddi at y swyddog, a'th dafu yngharchar. Yn wir meddaf i ti, Ni ddeui di allan oddi yno, hyd oni thalech y ffyrlling eithaf.

Y seithfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

A RGLWYDD yr holl nerth a'r cadernid, yr hwn wyt awdwr a rhoddwr pob daioni; Planna yn ein calonau gariad dy Enw; ychwanega ynwm wir grefydd; maetha nyni â phob daioni, ac o'th fawr drugaredd cadw ni yn yr unrhyw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. vi. 19.

Y N ol dull dynol yr ydwyf yn dywedyd, oblegid gwendid eich cnawd chwi: canys megis ag y rhoddasoch eich aelodau yn weision i'afendid ac anwiredd, i anwiredd; felly yr awrhon rhoddwch eich aelodau yn weision i gyfiawnder, i sancteiddrwydd. Canys pan oeddych yn weision pechod, rhyddion oeddych oddi wrth gyfiawnder. Pa ffrwyth gan hynny oedd i chwi y pryd hwnnw o'r pethau y mae arnoch yr awrhon gywilydd o'u plegid? canys diwedd y pethau hynny yw marwolaeth. Ac yr awrhon, wedi eich rhyddhâu oddi wrth bechod, a'ch gwnethur yn weision i Dduw, y mae i chwi eich ffrwyth yn sancteiddrwydd, a'r diwedd yn fywyd tragwyddol. Canys cyflog pechod yw marwolaeth: eithr dawn Duw yw bywyd tragwyddol, trwy Iesu Grist ein Harglwydd.

ciled to thy brother, and then come and offer thy gift. Agree with thine adversary quickly, whiles thou art in the way with him; lest at any time the adversary deliver thee to the judge, and the judge deliver thee to the officer, and thou be cast into prison. Verily I say unto thee, Thou shalt by no means come out thence, till thou hast paid the uttermost farthing.

The seventh Sunday after Trinity.

The Collect.

L ORD of all power and might, who art the author and giver of all good things; Graft in our hearts the love of thy Name, increase in us true religion, nourish us with all goodness, and of thy great mercy keep us in the same; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. vi. 19.

I Speak after the manner of men, because of the infirmity of your flesh: for as ye have yielded your members servants to uncleanness, and to iniquity, unto iniquity; even so now yield your members servants to righteousness, unto holiness. For when ye were the servants of sin, ye were free from righteousness. What fruit had ye then in those things whereof ye are now ashamed? for the end of those things is death. But now being made free from sin, and become servants to God, ye have your fruit unto holiness, and the end everlasting life. For the wages of sin is death: but the gift of God is eternal life, through Jesus Christ our Lord.

Yr Efengyl. St. Marc viii. 1.

Y N y dyddiau hynny, pan oedd y dyrfa yn fawr iawn, ac heb ganddynt ddim i'w fwytta, y galwodd yr Iesu ei ddisgyblion atto, ac a ddywedodd wrthynt, Yr wyf fi yn tosturio wrth y dyrfa; oblegid y maent hwy dridiau weithian yn aros gyd â mi, ac nid oes ganddynt ddim i'w fwytta: ac os gollyngaf hwynt ymaith ar eu cythlwg i'w teiau eu hunain, hwy a lewygaut ar y ffordd: canys rhai o honynt a ddaeth o bell. A'i ddisgyblion ef a'i hattebasant, O ba le y gall neb ddigoni y rhai hyn â bara yma yn yr anialwch? Ac efe a ofynodd iddynt, Pa sawl torth sy gennyeh? A hwy a ddywedasant, Saith. Ac efe a orchymynodd i'r dyrfa eistedd ar y llawr: ac a gymmerodd y saith torth, ac a ddiolchodd, ac a'u torrodd hwynt, ac a'u rhoddes i'w ddisgyblion, fel y gosodent hwynt ger eu bronnau; a gosodasant hwynt ger bron y bobl. Ac yr oedd ganddynt ychydig bysgod bychain: ac wedi iddo fendithio, efe a barodd ddodi y rhai hynny hefyd ger eu bronnau hwynt. A hwy a fwyttasant, ac a ddiogwyd: a hwy a godasant o'r briwfyd gweddill, saith fasgedaid. A'r rhai a fwyttasant oedd ynghylch pedair mil: ac efe a'u gollyngodd hwynt ymaith.

Yr wythfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

O Dduw, yr hwn trwy dy ddiball ragluniaeth wyt yn llywodraethu pob peth yn y nef a'r ddaear; Yn ufudd ni a attolygwn i ti fwrw oddi wrthym bob peth niweidiol, a rhoddi o honot i ni bob peth a fyddo daer ein lles; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

The Gospel. St. Mark viii. 1.

I N those days the multitude being very great, and having nothing to eat, Jesus called his disciples unto him, and saith unto them, I have compassion on the multitude, because they have now been with me three days, and have nothing to eat: and if I send them away fasting to their own houses, they will faint by the way; for divers of them came from far. And his disciples answered him, From whence can a man satisfy these men with bread here in the wilderness? And he asked them, How many loaves have ye? And they said, Seven. And he commanded the people to sit down on the ground. And he took the seven loaves, and gave thanks, and brake, and gave to his disciples to set before them; and they did set them before the people. And they had a few small fishes; and he blessed, and commanded to set them also before them. So they did eat, and were filled: and they took up of the broken meat that was left seven baskets. And they that had eaten were about four thousand. And he sent them away.

The eighth Sunday after Trinity.

The Collect.

O GOD, whose never-failing providence ordereth all things both in heaven and earth; We humbly beseech thee to put away from us all hurtful things, and to give us those things which be profitable for us; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. viii. 12.

Y Brodyr, dyledwyr ydym, nid i'r cnawd, i fyw yn ol y cnawd. Canys os byw yr ydych yn ol y cnawd, meirw fyddwch: eithr os ydych yn marweiddio gweithredoedd y corph trwy'r Yspryd, byw fyddwch. Canys y sawl a arweinir gan Yspryd Duw, y rhai hyn sy blant i Dduw. Canys ni dderbynasoch yspryd caethiwed drachefn i beri ofn; eithr derbynasoch Yspryd mabwysiad, trwy'r hwn yr ydym yn llefain, Abba, Dad. Y mae yr Yspryd hwn yn cyd-dystiolaethu a'n hyspryd ni, ein bod ni yn blant i Dduw. Ac os plant, etifeddion hefyd; sef etifeddion i Dduw, a chyd-etifeddion â Christ: os ydym yn cyd-ddi-oddef gyd âg ef, fel y'n cyd-gonedder hefyd.

Yr Efengyl. St. Matth. vii. 15.

YMOGELWCH rhag gau- brophwydi, y rhai a ddeu- ant attoch yngwisgoedd defaid, ond oddi mewn bleiddiaid rheibus ydynt hwy. Wrth eu ffrwythau yr adnabyddwch hwynt. A gasgl rhai rawnwin oddi ar ddrain, neu ffigys oddi ar ysgall? Felly pob pren da sydd yn dwyn ffrwythau da; ond y pren drwg sydd yn dwyn ffrwythau drwg. Ni ddichon pren da ddwyn ffrwythau drwg; na phren drwg ddwyn ffrwythau da. Pob pren heb ddwyn ffrwyth da, a dorrir i lawr, ac a defir yn tân. O herwydd paham, wrth eu ffrwyth- au yr adnabyddwch hwynt. Nid pob un a'r sydd yn dywedyd wrthyf, Arglwydd, Arglwydd, a dclaw i mewn i deyrnas nefoedd; ond yr hwn sydd yn gwneuthur ewyllys fy Nhadr yr hwn sydd yn y nefoedd.

The Epistle. Rom. viii. 12.

BRETHREN, we are debt- ors, not to the flesh, to live after the flesh. For if ye live after the flesh, ye shall die; but if ye through the Spirit do mortify the deeds of the body, ye shall live. For as many as are led by the Spirit of God, they are the sons of God. For ye have not received the spirit of bondage again to fear; but ye have received the spirit of adoption, whereby we cry, Abba, Father. The Spirit itself beareth witness with our spirit, that we are the children of God: and if children, then heirs; heirs of God, and joint-heirs with Christ: if so be that we suffer with him, that we may be also glorified together.

The Gospel. St. Matth. vii. 15.

BEWARE of false prophets, which come to you in sheep's clothing, but inwardly they are ravening wolves. Ye shall know them by their fruits: do men gather grapes of thorns, or figs of thistles? Even so every good tree bringeth forth good fruit; but a corrupt tree bringeth forth evil fruit. A good tree cannot bring forth evil fruit; neither can a corrupt tree bring forth good fruit. Every tree that bringeth not forth good fruit is hewn down, and cast into the fire. Wherefore by their fruits ye shall know them. Not every one that saith unto me, Lord, Lord, shall enter into the Kingdom of heaven; but he that doeth the will of my Father which is in heaven.

Y nawfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

CANIATTA i ni, Arglwydd, Cattelwg i ti, yr Yspryd i feddwl ac i wneuthur byth y cyfryw bethau ag a fo cyfiawn; fel y byddo i ni, y rhai ni allwn hebod wneuthur dim sy dda, allu trwot ti fyw yn ol dy ewyllys; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 Cor. x. 1.

NI fynwn i chwi fod heb wybod, frodyr, fod ein tad- au oll dan y cwmmwl, a'u myned oll trwy'r môr; a'u bedyddio hwy oll i Moses yn y cwmmwl, ac yn y môr; a bwyttu o bawb o honynt yr un bwyd ysprydol, ac yfed o bawb o honynt yr un ddiody ysprydol: (canys hwy a yfasant o'r Graig ysprydol a oedd yn canlyn: a'r Graig oedd Crist.) Eithr ni bu Dduw fodd- lon i'r rhan fwyaf o honynt: canys cwmpwyd hwynt yn y diffaethwch. A'r pethau hyn a wnaed yn siamplau i ni, fel na chwennychem ddrygioni, megis ag y chwennychasant hwy. Ac na fyddwch eilun-addolwyr, megis rhai o honynt hwy: fel y mae yn ysgrifenedig, Eistedd- odd y bobl i fwyttu ac i yfed, ac a gyfodasant i chwareu. Ac na odinebwn, fel y godinebodd rhai o honynt hwy, ac y syrth- iodd mewn un dydd dair mil ar hugain. Ac na themtiwn Grist, megis ag y temtiodd rhai o honynt hwy, ac a'u distryw- iwyd gan seirph. Ac na rwgn- echwch, megis y grwgnachodd rhai o honynt hwy, ac a'u distrywiwyd gan y dinystrydd. A'r pethau hyn oll a ddigwydd- asant yn siamplau iddynt hwy; ac a ysgrifenyd yn rhybudd i ninnau, ar y rhai y daeth ter- fynau yr oesoedd. Am hvnnay,

The ninth Sunday after Trinity.

The Collect.

GRANT to us, Lord, we be- seech thee, the spirit to think and do always such things as be rightful; that we, who cannot do any thing that is good without thee, may by thee be enabled to live according to thy will; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 Cor. x. 1.

BRETHREN, I would not that ye should be igno- rant, how that all our fathers were under the cloud, and all passed through the sea; and were all baptized unto Moses in the cloud, and in the sea; and did all eat the same spiritual meat, and did all drink the same spiritual drink: (for they drank of that spiritual Rock that fol- lowed them; and that Rock was Christ.) But with many of them God was not well pleased; for they were overthrown in the wilderness. Now these things were our examples, to the intent we should not lust after evil things, as they also lusted. Neither be ye idolaters, as were some of them; as it is written, The people sat down to eat and drink, and rose up to play. Neither let us commit fornication; as some of them com- mitted, and fell in one day three and twenty thousand. Neither let us tempt Christ, as some of them also tempted, and were destroyed of serpents. Neither murmur ye, as some of them also murmured, and were de- stroyed of the destroyer. Now all these things happened unto them for ensamples: and they are written for our admonition, upon whom the ends of the world are come. Wherefore let

yr hwn sydd yn tybied ei fod yn sefyll, edryched na syrthio. Nid ymafodd ynoch demtasiwn, onid un dynol: eithr ffyddlon yw Duw, yr hwn ni âd eich temtio uwch law yr hyn a all-och; eithr a wna ynghyd a'r temtasiwn ddiangfa hefyd, fel y galloch ei ddwyn.

Yr Efengyl. St. Luc xvi. 1.

A'R Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Yr oedd rhyw wr goludog yr hwn oedd ganddo oruchwyliwr; a hwn a gyhuddwyd wrtho, ei fod efe megis yn afradloni ei ddâ ef. Ac efe a'i galwodd ef, ac a ddywedodd wrtho, Pa beth yw hyn yr wyf yn ei glywed am dan? dyro gyfrif o'rh oruchwyliaeth: canys ni elli fod mwy yn oruchwyliwr. A'r goruchwyliwr a ddywedodd ynddo ei hun, Pa beth a wnaif? canys y mae fy arglwydd yn dwyn yr oruchwyliaeth oddi arnaf: cloddio ni's gallaf, a chardotta sy gywilyddus gennyf. Mi a wn beth a wnaif, fel, pan y'm bwrier allan o'r oruchwyliaeth, y derbyniont fi i'w tai. Ac wedi iddo alw atto bob un o ddyledwyr ei arglwydd, efe a ddywedodd wrth y cyntaf, Pa faint sydd arnat ti o ddyled i'm harglwydd? Ac efe a ddywedodd, Can mesur o olew. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy ysgrifen, ac eistedd ar frys, a ysgrifena ddeg a deugain. Yna y dywedodd wrth un arall, A pha faint o ddyled sydd arnat tithau? Ac efe a ddywedodd, Can mesur o wenith. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy ysgrifen, ac ysgrifena bedwar ugain. A'r arglwydd a ganmolodd y goruchwyliwr anghyfiawn, am iddo wneuthur yn gall: oblegid y mae plant y byd hwn yn gallach yn eu ceuhedlaeth nâ phlant y gol-

him that thinketh he standeth take heed lest he fall. There hath temptation taken you, but such as is common to man: but God is faithful, who will not suffer you to be tempted above that ye are able; but will with the temptation also make a way to escape, that ye may be able to bear it.

The Gospel. St. Luke xvi. 1.

JESUS said unto his disciples, There was a certain rich man which had a steward; and the same was accused unto him that he had wasted his goods. And he called him, and said unto him, How is it that I hear this of thee? Give an account of thy stewardship; for thou mayest be no longer steward. Then the steward said within himself, What shall I do? for my lord taketh away from me the stewardship: I cannot dig, to beg I am ashamed, I am resolved what to do, that, when I am put out of the stewardship, they may receive me into their houses. So he called every one of his lord's debtors unto him, and said unto the first, How much owest thou unto my lord? And he said, An hundred measures of oil. And he said unto him, Take thy bill, and sit down quickly, and write fifty. Then said he to another, And how much owest thou? And he said, An hundred measures of wheat. And he said unto him, Take thy bill, and write four-score. And the lord commended the unjust steward, because he had done wisely: for the children of this world are in their generation wiser than the children of light. And I say unto you, Make to yourselves

euni. Ac yr wyf yn dywedyd i chwi, Gwnewch i chwi gyfeillion o'r Mammon anghyfiawn; fel, pan fo eisiau arnoch, y'ch derbyniont i'r tragywyddol bebyll.

Y degfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

BYDDED dy drugarogion glustiau, O Arglwydd, yn agored i weddïau dy ufudd weision; ac fel y bo iddynt gael eu gofynion, gwna iddynt erchi y cyfryw bethau ag a ryngo boddi i ti; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 Cor. xii. 1.

AM ysprydol ddonïau, frodyr, ni fynwn i chwi fod heb wybod. Chwi a wyddoch mai Cenhedloedd oeddych, yn eich arwain ymaith at yr eilunod mudion, fel y'ch tywysid. Am hynny yr wyf yn hyspysu i chwi, nad oes neb yn llefaru trwy Yspryd Duw, yn galw yr Iesu yn ysgymunubeth; ac na all neb ddywedyd, Yr Arglwydd Iesu, eithr trwy yr Yspryd Glân. Ac y mae amryw ddonïau, eithr yr un Yspryd. Ac y mae amryw weinidogaethau, eithr yr un Arglwydd. Ac y mae amryw weithredïadau, ond yr un yw Duw, yr hwn sydd yn gweithredu pob peth ym mhawb. Eithr eglurhâd yr Yspryd a roddir i bob un er llesâd. Canys i un, trwy yr Yspryd y rhoddir ymadrodd doethineb; ac i arall, ymadrodd gwybodaeth, trwy'r un Yspryd; ac i arall, ffydd, trwy'r un Yspryd; ac i arall, ddawn i iachâu, trwy'r un Yspryd; ac i arall, wneuthur gwrthiaid; ac i arall, brophwydoliaeth; ac i arall, wahaniaeth ysprydoedd; ac i arall, amryw dafodau; ac i arall, gyfieithiad tafodau. A'r holl bethau hyn y mae'r un a'r unrhyw Yspryd yn

friends of the mammon of unrighteousness; that when ye fail, they may receive you into everlasting habitations.

The tenth Sunday after Trinity.

The Collect.

LET thy merciful ears, O Lord, be open to the prayers of thy humble servants; and that they may obtain their petitions make them to ask such things as shall please thee; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 Cor. xii. 1.

CONCERNING spiritual gifts, brethren, I would not have you ignorant. Ye know that ye were Gentiles, carried away unto these dumb idols, even as ye were led. Wherefore I give you to understand, that no man speaking by the Spirit of God calleth Jesus accursed; and that no man can say that Jesus is the Lord, but by the Holy Ghost. Now there are diversities of gifts, but the same Spirit. And there are differences of administrations, but the same Lord. And there are diversities of operations, but it is the same God, who worketh all in all. But the manifestation of the Spirit is given to every man to profit withal. For to one is given by the Spirit the word of wisdom; to another the word of knowledge by the same Spirit; to another faith by the same Spirit; to another the gifts of healing by the same Spirit; to another the working of miracles; to another prophecy; to another discerning of spirits; to another divers kinds of tongues; to another the interpretation of tongues. But all these worketh that one and

eu gweithredu, gan rannu i bob un o'r neilldu, megis y mae yn ewyllsio.

Yr Efyngyl. St. Luc xix. 41.

AC wedi iddo ddyfod yn agos, pan welodd efe y ddinas, efe a wylodd drosti, gan ddywedyd, Pe gwybuasit tithau, ie, yn dy ddydd hwn, y pethau a berthynant i'th heddwch! eithr y maent yn awr yn guddiedig oddi wrth dy lygaid. Canys daw y dyddiau arnat, a'th elynion a fwriant glawdd o'th amgylch, ac a'th amgylchiant, ac a'th warchaeant o bob parth, ac a'th wnant yn gyd-wastad a'r llawr, a'th blant o'th fewn: ac ni adawant ynot faen ar faen; o herwydd nad adnabuost amser dy ymweliad. Ac efe a aeth i mewn i'r deml, ac a ddechreuodd fwrw allan y rhai oedd yn gwerthu ynddi, ac yn prynu; gan ddywedyd wrthynt, Y mae yn ysgrifenedig, Fy nhŷ i, tŷ gweddi yw: eithr chwi a i gwnaethoch yn ogof lladron. Ac yr oedd efe beunydd yn athrawiaethu yn y deml.

Yr unfed Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Y Collect.

ODduw, yr hwn wyt yn egluro dy Holl-alluog nerth yn bennaf trwy ddangos trugarredd a thosturi; Yn drugarog dyro i ni y cyfryw fesur o'th ras, fel y bo i ni, gan redeg ar hŷd ffordd dy orchymynion, gyrrhaeddyd dy rasol addewidion, a chael ein gwneuthur yn gyfrannogion o'th nefol drysor; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. xv. 1.

YR ydwyf yn hyspysu i chwi, frodyr, yr efengyl a bregedhais i chwi, yr hon hefyd a dderbyniasoch, ac yn yr hon yr ydych yn sefyll. Trwy'r hon

the self-same Spirit, dividing to every man severally as he will.

The Gospel. St. Luke xix. 41.

AND when he was come near, he beheld the city, and wept over it, saying, If thou hadst known, even thou, at least in this thy day, the things which belong unto thy peace! but now they are hid from thine eyes. For the days shall come upon thee, that thine enemies shall cast a trench about thee, and compass thee round, and keep thee in on every side, and shall lay thee even with the ground, and thy children within thee; and they shall not leave in thee one stone upon another; because thou knewest not the time of thy visitation. And he went into the temple, and began to cast out them that sold therein; and them that bought, saying unto them, It is written, My house is the house of prayer; but ye have made it a den of thieves. And he taught daily in the temple.

The eleventh Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, who declarest thy almighty power most chiefly in shewing mercy and pity; Mercifully grant unto us such a measure of thy grace, that we running the way of thy commandments, may obtain thy gracious promises, and be made partakers of thy heavenly treasure; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. xv. 1.

BRETHREN, I declare unto you the Gospel which I preached unto you, which also ye have received, and wherein ye stand: by which also ye are

ych cedwir hefyd, os ydych yndal yn eich cof a pha ymadrodd yr efangylais i chwi, oddi eithr darfod i chwi gredau yn ofer. Canys mi a draddodais i chwi ar y cyntaf, yr hyn hefyd a dderbyniais, farw o Grist dros ein pechodau ni, yn ol yr ysgrhythrau; a'i gladdu; a'i gyfodi y trydydd dydd, yn ol yr ysgrhythrau; a'i weled ef gan Cephas, yna gan y deuddeg. Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy na phum cant brodyr ar unwaith, o'r rhai y mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awr hon; eithr rhai a hunasant.

Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy na phum cant brodyr ar unwaith, o'r rhai y mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awr hon; eithr rhai a hunasant. Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy na phum cant brodyr ar unwaith, o'r rhai y mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awr hon; eithr rhai a hunasant. Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy na phum cant brodyr ar unwaith, o'r rhai y mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awr hon; eithr rhai a hunasant.

Yr Efyngyl. St. Luc xviii. 9.

IESU a ddywedodd y ddamly meg hon hefyd wrth y rhai oedd yn hyderu arnynt eu hunain eu bod yn gyfiawn, ac yn dŷystyr eraill. Dau wr a aeth i fynu i'r deml i weddio; un yn Pharisead, a'r llall yn Publican. Y Pharisead o'i sefyll a weddiodd rhyngddo ag ef ei hun fel hyn; O Dduw, yr wyf yn diolch i ti nad wyf fi fel y mae dyfion eraill, yn drawsion, yn anghyfiawn, yn odinebwyr; neu fel y Publican hwn chwaith. Yr wyf yn ymryddio ddwywaith yn yr wythnos; yr wyf yn degymmu cymmaint oll ag a feddaf.

saved, if ye keep in memory what I preached unto you, unless ye have believed in vain. For I delivered unto you first of all, that which I also received, how that Christ died for our sins, according to the Scriptures; and that he was buried; and that he rose again the third day, according to the Scriptures; and that he was seen of Cephas, then of the twelve: after that, he was seen of above five hundred brethren at once; of whom the greater part remain unto this present; but some are fallen asleep: after that, he was seen of James; then of all the Apostles: and last of all, he was seen of me also, as of one born out of due time. For I am the least of the Apostles, that am not meet to be called an Apostle, because I persecuted the Church of God. But by the grace of God I am what I am: and his grace which was bestowed upon me was not in vain; but I laboured more abundantly than they all; yet not I, but the grace of God which was with me. Therefore whether it were I or they, so we preach, and so ye believed.

The Gospel. St. Luke xviii. 9.

JESUS spake this parable unto certain which trusted in themselves that they were righteous, and despised others: Two men went up into the temple to pray; the one a Pharisee, and the other a Publican. The Pharisee stood and prayed thus with himself, God, I thank thee, that I am not as other men are, extortioners, unjust, adulterers, or even as this Publican: I fast twice in the week, I give tithes of all that I possess. And the Publican, standing afar off, would

A'r Publican, gan sefyll o hirbell, ni fynnai cymmaint a chodi ei olygon tu â'r nef; eithr efe a gurodd ei ddywyfion, gan ddywedyd, O Dduw, bydd drugarog wrthyf bechadur. Dywedaf i chwi, Aeth hwn i waered i'w dy wedi ei gyfiawnhau yn fwy nâ'r llall: canys pob un a'r y sydd yn ei ddyrchafu ei hun, a ostyngir; a phob un a'r y sydd yn ei ostwng ei hun, a ddyrchefir.

Y deuddegfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, yr hwn yn wastad wyt barottach i wrando, nâ nyuni i weddio, ac wyt arferol o roddi mwy nag a archom, neu a ryglyddom; Tywallt arnom amlder dy drugaredd; gan faddeu i ni y cyfryw bethau ag y mae ein cydwybod yn eu hofni, a rhoddi i ni y cyfryw ddaionus bethau nad ym deilwng i'w gofyn, ond trwy ryglyddon a chyfryngiad Iesu Grist dy Fab di, a'n Harglwydd ni. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Cor. iii. 4.

Y Cyfryw hyder sydd gennym trwy Grist ar Dduw: nid o herwydd ein bod yn ddiogonol o honom ein hunain, i feddwl dim megis o honom ein hunain; eithr ein digonedd ni sydd o Dduw. Yr hwn hefyd a'n gwnaeth ni yn weinidogion cymmwys y Testament Newydd; nid i'r llythren, ond i'r Yspryd: canys y mae'r llythren yn lladd, ond yr Yspryd sydd yn bywhau. Ac os bu gweinidogaeth angau mewn llythyrennau, wedi ei hargraphu ar gerrig, mewn gogoniant, fel na allai plant yr Israel edrych yn graff ar wyneb Moses, gan ogoniant ei wynebpryd, yr hwn ogoniant a ddilëwyd; pa fodd yn hytrach na bydd gweinidogaeth yr

not lift up so much as his eyes unto heaven, but smote upon his breast, saying, God be merciful to me a sinner. I tell you, this man went down to his house justified rather than the other: for every one that exalteth himself shall be abased; and he that humbleth himself shall be exalted.

The twelfth Sunday after Trinity.

The Collect.

AL MIGHTY and everlasting God, who art always more ready to hear than we to pray, and art wont to give more than either we desire, or deserve; Pour down upon us the abundance of thy mercy; forgiving us those things whereof our conscience is afraid, and giving us those good things which we are not worthy to ask, but through the merits and mediation of Jesus Christ, thy Son, our Lord. *Amen.*

The Epistle. 2 Cor. iii. 4.

SUCH trust have we through Christ to God-ward: not that we are sufficient of ourselves to think any thing as of ourselves; but our sufficiency is of God. Who also hath made us able ministers of the New Testament; not of the letter, but of the Spirit: for the letter killeth, but the Spirit giveth life. But if the ministration of death written and engraven in stones was glorious, so that the children of Israel could not steadfastly behold the face of Moses for the glory of his countenance, which glory was to be done away; how shall not the ministration of the Spirit be rather glo-

Yspryd yn hytrach mewn gogoniant? Canys os bu gweinidogaeth damnedigaeth yn ogoniant, mwy o lawer y mae gweinidogaeth cyfiawnder yn rhagori mewn gogoniant.

Yr Efyngyl. St. Mark vii. 31.

YR Iesu a aeth drachefn ymaith o dueddau Tyrus a Sidon, ac a ddaeth hyd fôr Galilee, trwy ganol terfynau Decapolis. A hwy a ddygasant atto un byddar, ac attal dywedyd arno; ac a attolygasant iddo ddodi ei law arno ef. Ac wedi iddo ei gymmeryd ef o'r neilldu allan o'r dyrfa, efe a estynodd ei fysedd yn ei glustiau ef; ac, wedi iddo boeri, efe a gyffyrddodd â'i dafod ef; a chan edrych tu a'r nef, efe a ocheneidiodd, ac a ddywedodd wrtho, *Ephphatha*; hynny yw, *Ymagor*. Ac yn ebrwydd ei glustiau ef a agorwyd, a rhwym ei dafod a ddattodwyd; ac efe a lefarodd yn eglur. Ac efe a waharddodd iddynt ddywedyd i neb; ond po mwyaf y gwaharddodd efe iddynt, mwy o lawer y cyhoeddasant. A synnu a wnaethant yn anfeidrol, gan ddywedyd, *Da y gwnaeth efe bob peth; y mae efe yn gwneuthur i'r byddair glywed, ac i'r mudion ddywedyd.*

Y trydydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Y Colect.

HOLL-alluog a thrugarog Dduw, o rodd pa un yn unig y daw, bod i'th bobl ffyddlon dy wasanaethu yn gywir ac yn ganmoladwy; Caniattâ, ni a erfyniwn i ti, allu o honom felly dy wasanaethu di yn y bywyd hwn, fel na phallo gennym yn y diwedd fwynhau dy nefol addewidion; trwy haeddeditogaethau Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

rious? For if the ministration of condemnation be glory, much more doth the ministration of righteousness exceed in glory.

The Gospel. St. Mark vii. 31.

JESUS, departing from the coasts of Tyre and Sidon, came unto the sea of Galilee, through the midst of the coasts of Decapolis. And they bring unto him one that was deaf, and had an impediment in his speech; and they beseech him to put his hand upon him. And he took him aside from the multitude, and put his fingers into his ears, and he spit, and touched his tongue; and looking up to heaven, he sighed, and saith unto him, *Ephphatha*, that is, *Be opened*. And straightway his ears were opened, and the string of his tongue was loosed, and he spake plain. And he charged them that they should tell no man: but the more he charged them, so much the more a great deal they published it; and were beyond measure astonished, saying, He hath done all things well; he maketh both the deaf to hear, and the dumb to speak.

The thirteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

AL MIGHTY and merciful God, of whose only gift it cometh that thy faithful people do unto thee true and laudable service; Grant, we beseech thee, that we may so faithfully serve thee in this life, that we fail not finally to attain thy heavenly promises; through the merits of Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Yr Epistol. Gal. iii. 16.

I Abraham y gwnaethpwyd yr addewidion, ac i'w had ef. Nid yw yn dywedyd, Ac i'w hadau, megis am lawer, ond megis am un; Ac i'th had ti, yr hwn yw Crist. A hyn yr wyf yn ei ddywedyd; am yr ammod a gadarnhawyd o'r blaen gan Dduw yng Nghrist, nad yw y ddeddf, oedd bedwar cant a deg ar hugain o flynyddoedd wedi, yn ei ddirymmu, i wneuthur yr addewid yn ofer. Canys os o'r ddeddf y mae yr etifeddiaeth, nid yw mwyach o'r addewid: ond Duw a'i rhadrhododd i Abraham drwy addewid. Beth gan hynny yw'r ddeddf? Obledig troseddau y rhoddwyd hi yn ychwaneg, hyd oni ddela'r had, i'r hwn y gwnaethid yr addewid; a hi a drefnwyd trwy angylion, yn llaw cyfryngwr. A chyfryngwr, nid yw i un; ond Duw sydd un. A ydyw y ddeddf gan hynny yn erbyn addewidion Duw? Na atto Duw: canys pe rhoisid deddf a allasai fywhâu, yn wir o'r ddeddf y buasai cyfiawnder. Eithr cyd-gaodd yr ysgrythyr bob peth dan bechod, fel y rhoddid yr addewid trwy ffydd Iesu Grist i'r rhai sydd yn credu.

Yr Efyngyl. St. Luc x. 23.

GWYN fyd y llygaid sydd yn gwelwed y pethau yr ydych chiwi yn eu gwelwed. Canys yr wyf yn dywedyd i chiwi, ewyllysio o lawer o brophwydi a brenhinocedd wedi y pethau yr ydych chiwi yn eu gwelwed, ac ni's gwelsant; a chlywed y pethau yr ydych chiwi yn eu clywed, ac ni's clywsant. Ac wele, rhyw gyfreithiwr a gododd, gan ei demtio ef, a dywedyd, Athraw, pa beth a wnaif i gael

The Epistle. Gal. iii. 16.

TO Abraham and his seed were the promises made. He saith not, And to seeds, as of many; but as of one; And to thy seed, which is Christ. And this I say, That the covenant that was confirmed before of God in Christ, the Law, which was four hundred and thirty years after, cannot disannul, that it should make the promise of none effect. For if the inheritance be of the Law, it is no more of promise; but God gave it to Abraham by promise. Wherefore then serveth the Law? It was added because of transgressions, till the seed should come, to whom the promise was made; and it was ordained by angels in the hand of a mediator. Now a mediator is not a mediator of one; but God is one. Is the Law then against the promises of God? God forbid: for if there had been a law given which could have given life, verily righteousness should have been by the Law. But the Scripture hath concluded all under sin, that the promise by faith of Jesus Christ might be given to them that believe.

The Gospel. St. Luke x. 23.

BLESSED are the eyes which see the things that ye see. For I tell you, That many prophets and kings have desired to see those things which ye see, and have not seen them; and to hear those things which ye hear, and have not heard them. And behold, a certain Lawyer stood up, and tempted him, saying, Master, what shall I do to inherit eternal

etifeddu bywyd tragywyddol? Yntau a ddywedodd wrtho, Pa beth sydd ysgrifenedig yn y gyfarith? pa fodd y darlenni? Ac efe gan ateb a ddywedodd, Ti a geri yr Arglwydd dy Dduw a'th holl galon, ac a'th holl enaid, ac a'th holl nerth, ac a'th holl feddwl; a'th gymmydog fel ti dy hun. Yntau a ddywedodd wrtho, Ti a attebaist yn uniawn: gwna hyn, a byw fyddi. Eithr efe, yn ewyllysio ei gyfiawnhâu ei hun, a ddywedodd wrth yr Iesu, A phwy yw fy nghymmydog? A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, Rhyw ddyd yn myned i waered o Jerusalem i Jericho, ac a syrthiodd ym mysg lladron; y rhai, wedi ei ddiogos ef, a'i archolli, a aethant ymaith, gan ei adael yn hanner marw. Ac ar ddamwain, rhyw offeiriad a ddaeth i waered y ffordd honno; a phan ei gwelodd, efe a aeth o'r tu arall heibio. A'r un ffinud Lefiad hefyd, wedi dyfod i'r fan, a'i weled ef, a aeth o'r tu arall heibio. Eithr rhyw Samariad, wrth ymdaith, a ddaeth atto ef: a phan ei gwelodd, a dosturiodd, ac a aeth atto, ac a rwymodd ei archollion ef, gan dywallt yndylnt olew a gwin; ac a'i gosododd ef ar ei anifail ei hun, ac a'i dug ef i'r lletty, ac a'i hamgeleddodd. A thrannoeth, wrth fyned ymaith, efe a dynodd allan ddiwy geiniog, ac a'u rhoddes i'r llettywr, ac a ddywedodd wrtho, Cymmer ofal drosto; a pha beth bynnag a dreuliech yn ychwaneg, pan ddelwyf drachefn, mi a'i talaf i ti. Pwy gan hynny o'r tri hyn yr ydwyf ti yn tybied ei fod yn gymmydog i'r hwn a syrthiasai ym mhlith y lladron? Ac efe a ddywedodd, Yr hwn a wnaeth drugaredd ág ef. A'r Iesu a hynny a ddywedodd wrtho, Dos, a gwna dithau yr un modd.

life? He said unto him, What is written in the Law? how readeest thou? And he answering said, Thou shalt love the Lord thy God with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy strength, and with all thy mind; and thy neighbour as thyself. And he said unto him, Thou hast answered right; this do, and thou shalt live. But he, willing to justify himself, said unto Jesus, And who is my neighbour? And Jesus answering said, A certain man went down from Jerusalem to Jericho, and fell among thieves, which stripped him of his raiment, and wounded him, and departed, leaving him half dead. And by chance there came down a certain Priest that way, and, when he saw him, he passed by on the other side. And likewise a Levite, when he was at the place, came and looked on him, and passed by on the other side. But a certain Samaritan, as he journeyed, came where he was; and, when he saw him, he had compassion on him, and went to him, and bound up his wounds, pouring in oil and wine, and set him on his own beast, and brought him to an inn, and took care of him. And on the morrow, when he departed, he took out two pence, and gave them to the host, and said unto him, Take care of him; and whatsoever thou spendest more, when I come again, I will repay thee. Which now of these three, thinkest thou, was neighbour unto him that fell among the thieves? And he said, He that shewed mercy on him. Then said Jesus unto him, Go, and do thou likewise.

Y pedwerydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Y pedwerydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Y Colect.

HOLL-alluog a thragywydd-
ol Dduw, dyro i ni
anghwaneg o ffydd, gobaiath, a
chariad perfffaith; ac fel y caffom
yr hyn yr wyt yn ei addaw,
gwna i ni garu yr hyn yr wyt
yn ei orchymyn; trwy Iesu Grist
ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Gal. v. 16.

YR wyf yn dywedyd, Rhod-
wyc yn yr Yspryd, ac na
chyflawnwch drachwant y cnawd.
Canys y mae'r cnawd yn chwen-
nychu yn erbyn yr Yspryd, a'r
Yspryd yn erbyn y cnawd; a'r
rhai hyn a wrthwynebat eu gil-
ydd, fel na alloch wneuthur beth
bynnag a ewyllysioch. Ond os
gan yr Yspryd y'ch arweinir, nid
ydych dan y ddeddf. Hefyd am-
lwg yw gweithredoedd y cnawd;
v rhai yw, Tor-priodas, godineb,
afleiddid, anlladrwydd, delw-add-
oliaeth, swyn-gyfaredd, casineb,
cynhennau, gwŷnfydau, llid,
ymrysonau, ymbleidio, heresia-
u, cynfigennau, llofruddiaeth,
meddwdod, cyfeddach, a chy-
ffelyb i'r rhai hyn: am y rha' yr
wyf fi yn rhag-ddywedyd wrth-
ych, megis ag y rhag-ddywedais,
na chaiff y rhai sy'n gwneuthur
y cyfryw bethau, etifeddu teyrn-
as Dduw. Eithr ffrwyd yr Ys-
pryd yw, Cariad, llawenydd, tang-
nefedd, hir-ymaros cymmwynas-
garwch, daioni, ffydd, addfwyn-
der, dirwest: yn erbyn y cyfryw
nid oes ddeddf. A'r rhai sydd yn
eiddo Crist, a groeshoeliasant y
cnawd, a'i wŷnau, a'i chwantau.

Yr Efengyl. St. Luc xvii. 11.

BU hefyd, a'r Iesu yn myned
ef Jerusalem, fyned o hono
ef trwy ganol Samaria a Galilea.
A phan oedd efe yn myned i
mewn i ryw dref, cyfarfu âg ef
ddeg o wŷr gwahan-gleifion, y

The fourteenth Sunday after Trinity.

The Colect.

AL MIGHTY and everlasting
God, give unto us the in-
crease of faith, hope, and cha-
rity; and, that we may obtain
that which thou dost promise,
make us to love that which thou
dost command; through Jesus
Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Gal. v. 16.

ISay then, Walk in the Spi-
rit, and ye shall not fulfil
the lust of the flesh. For the
flesh lusteth against the Spi-
rit, and the Spirit against the
flesh; and these are contrary
the one to the other; so that
ye cannot do the things that
ye would. But if ye be led
by the Spirit, ye are not under
the law. Now the works of
the flesh are manifest, which
are these, adultery, fornication,
uncleanness, lasciviousness, idol-
atry, witchcraft, hatred, vari-
ance, emulations, wrath, strife,
seditions, heresies, envyings,
murders, drunkenness, revel-
lings, and such like: of the
which I tell you before, as I
have also told you in time past,
That they who do such things
shall not inherit the kingdom
of God. But the fruit of the
Spirit is love, joy, peace, long-
suffering, gentleness, goodness,
faith, meekness, temperance:
against such there is no law.
And they that are Christ's have
crucified the flesh, with the af-
fections and lusts.

The Gospel. St. Luke xvii. 11.

AND it came to pass, as
Jesus went to Jerusalem,
that he passed through the
midst of Samaria, and Galilee.
And as he entered into a cer-
tain village, there met him ten

Y pymthegfed Sul gwedi'r Drindod.

rhai a safasant o hirbell. A
hwy a godasant eu llef, gan
ddywedyd, Iesu Feistr, trugarhâ
wrthym. A phan welodd efe
hwynt, efe a ddywedodd wrth-
ynt, Ewch a dangoswch eich
hunain i'r offeiriaid. A bu, fel
yr oeddynt yn myned, fe a'u
glanhâwyd hwynt. Ac un o
honynt, phan welodd ddarfod ei
iachâu, a ddychwelodd, gan fol-
iannu Duw â llef uchel; ac efe
a syrthiodd ar ei wyneb wrth ei
draed ef, gan ddiolch iddo: a
Samarïad oedd efe. A'r Iesu
gan ateb a ddywedodd, Oni
lanhâwyd y deg? ond pa le y
mae'r naw? Ni chaed a ddy-
chwelasant i roi gogoniant i
Dduw, ond yr estron hwn. Ac
efe a ddywedodd wrtho, Cyfod,
a dos ymaith, dy ffydd a'th
iachaoedd.

men that were lepers, which
stood afar off. And they lifted
up their voices, and said, Jesus,
Master, have mercy on us. And
when he saw them, he said un-
to them, Go, shew yourselves
unto the priests. And it came
to pass, that, as they went, they
were 'cleansed. And one of
them, when he saw that he was
healed, turned back, and with
a loud voice glorified God, and
fell down on his face at his
feet, giving him thanks; and
he was a Samaritan. And Je-
sus answering said, Were there
not ten cleansed? but where
are the nine? There are not
found that returned to give glo-
ry to God, save this stranger.
And he said unto him, Arise,
go thy way, thy faith hath made
thee whole.

Y pymthegfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

CADW, ni a attolygwr. i ti,
Arglwydd, dy Eglwys â'th
dragrwyddol drugaredd: a chan
na ddichon gwendid dyn hebot
ti ond syrthio, cadw ni byth
trwy dy gymmorth oddi wrth bob
peth niweidiol, ac arwain ni at
bob peth buddiol i'n hiachawd-
wriaeth; trwy Iesu Grist ein
Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Gal. vi. 11.

GWELWCH cyhyd y llythyr
a ysgrifennai atoch â'm llaw
fy hun. Cynnifer ag sydd yn
ewyllysio ymdecca'u yn y cnawd,
y rhai hyn sydd yn eich cymmell
i'ch enwaedu; yn unig fel nad
erlidier lhw oblegid croes Crist.
Canys nid yw y rhai a enwaedir
eu hunain yn cadw'r ddeddf;
ond ewyllysio y maent enwaedu
arnoch chwi, fel y gorfoleddont
yn eich cnawd chwi. Eithr na
atto Duw i mi ymfrostio, ond

The fifteenth Sunday after Trinity.

The Colect.

KEEP, we beseech thee, O
Lord, thy Church with thy
perpetual mercy: and, because
the frailty of man without thee
cannot but fall, keep us ever by
thy help from all things hurt-
ful, and lead us to all things
profitable to our salvation;
through Jesus Christ our Lord.
Amen.

The Epistle. Gal. vi. 11.

YE see how large a letter I
have written unto you with
mine own hand. As many as
desire to make a fair shew in
the flesh, they constrain you to
be circumcised; only lest they
should suffer persecution for the
cross of Christ. For neither
they themselves who are cir-
cumcised keep the law; but de-
sire to have you circumcised,
that they may glory in your
flesh. But God forbid that I

ynghrôes ein Harglwydd Iesu Grist, trwy yr hwn y croes-hoeliwyd y byd i mi, a minnau i'r byd. Canys yng Nghrist Iesu ni ddichon enwaediad ddim, na dienwaediad, ond creadur newydd. A chynnifer ag a roddiant yn ol y rheol hon, tangnefedd arnynt a thrugaredd, ac ar Israel Duw. O hyn allan, na ffinel neb fi: canys dwyn yr wyf i fi yn fy nghorph nodau'r Harglwydd Iesu. Gras ein Harglwydd Iesu Grist a fyddo gyd â'ch yspryd chwi, frodyr. Amen.

Yr Efenngyl. St. Matth. vi. 24.

NI ddichon neb wasanaethu dau arglwydd; canys naill ai efe a gasâ y naill, a gar y llall; ai efe a ymlŷn wrth y naill, ac a esgeulusa'r llall. Ni ellwch wasanaethu Duw a Mammon. Am hynny meddaf i chwi, Na ofelwch am eich bywyd, pa beth a fwytaoch, neu pa beth a yfoc; nac am eich corph, pa beth a wisgoch: Onid yw'r bywyd yn fwy nâ'r bwyd, a'r corph yn fwy nâ'r dillad? Edrychwch ar adar y nefoedd: oblegid nid ydynt yn hau, nac yn medi, nac yn cywain i ysguboriau; ac y mae eich Tad nefol yn eu porthi hwy. Onid ydych chwi yn rhagori llawer arnynt hwy? A phwy o honoch, gan ofalu, a ddichon ychwanegu un cufydd at ei faintioli? A phaham yr ydych chwi yn ofalu am ddillad? Ystyriwch lili'r maes, pa fodd y maent yn tyfu: nid ydynt nac yn llafurio, nac yn nyddu; eithr yr wyf yn dywedyd i chwi, na wisgwyd Salomon, yn ei holl ogoniant, fel un o'r rhai hyn. Am hynny os dillada Duw felly lysieuyn y maes, yr hwn sydd heddyw, ac y foru a fwrir i'r ffwr; oni ddillada efe chwi yn hytrach o lawer, O chwi o y-

should glory, save in the cross of our Lord Jesus Christ, by whom the world is crucified unto me, and I unto the world. For in Christ Jesus neither circumcision availeth any thing, nor uncircumcision, but a new creature. And as many as walk according to this rule, peace be on them, and mercy, and upon the Israel of God. From henceforth let no man trouble me; for I bear in my body the marks of the Lord Jesus. Brethren, the grace of our Lord Jesus Christ be with your spirit. Amen.

The Gospel. St. Matth. vi. 24.

NO man can serve two masters: for either he will hate the one, and love the other; or else he will hold to the one, and despise the other. Ye cannot serve God and Mammon. Therefore I say unto you, Take no thought for your life, what ye shall eat, or what ye shall drink; nor yet for your body, what ye shall put on: Is not the life more than meat, and the body than raiment? Behold the fowls of the air; for they sow not, neither do they reap, nor gather into barns; yet your heavenly Father feedeth them. Are ye not much better than they? Which of you by taking thought can add one cubit unto his stature? And why take ye thought for raiment? Consider the lilies of the field how they grow: they toil not, neither do they spin: and yet I say unto you, That even Solomon in all his glory was not arrayed like one of these. Wherefore, if God so clothe the grass of the field, which to-day is, and to-morrow is cast into the oven; shall he not much more clothe you, O ye of little faith? Therefore

chydig ffydd? Am hynny na ofelwch, gan ddywedyd, Beth a fwyttawn? neu, Beth a yfwn? neu, A pha beth yr ymddilladwn? (canys yr holl bethau hyn y mae'r Cenhedloedd yn eu ceisio) oblegid gwyf eich Tad nefol fod arnoch eisiau yr holl bethau hyn. Eithr yn gyntaf ceisiwch deyrnas Dduw, a'i gyflawnder ef; a'r holl bethau hyn a roddir i chwi yn ychwaneg. Na ofelwch gan hynny dros drannoeth; canys trannoeth a ofala am ei bethau ei hun: digon i'r diwrnod ei ddrwg ei hun.

Yr unfed Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

Y Colect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti, fod i'th wastadol dosturi lanhâu ac amddiffyn dy Eglwys; a chan na all hi barhâu mewn diogelwch heb dy nodded di, cadw hi byth trwy dy gymmorth a'th ddaioni; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Ephes. iii. 13.

YR wyf yn dymuno na lwfr haoch oblegid fy mlinderau i trosoch, yr hyn yw eich gogoniant chwi. O herwydd hyn wr wyf yn plygu fy nglinau at Dad ein Harglwydd Iesu Grist, o'r hwn yr enwir yr holl deulu yn y nefoedd ac ar y ddaear, ar roddi o hono ef i chwi yn ol cyfoeth ei ogoniant, fod wedi ymgadarnhâu mewn nerth, trwy ei Yspryd ef, yn y dyn oddi mewn: ar fod Crist yn trigo trwy ffydd yn eich calonnau chwi; fel y galloch, wedi eich gwreiddio a'ch seilio mewn cariad, amgyffred gyd â'r holl saint, beth yw'r lled, a'r hŷd, a'r dyfnder, a'r uchder; a gwybod cariad Crist, yr hwn sydd uwch law gwybodaeth, fel y'ch cyflawner â holl gyflawnder Duw. Ond i'r hwn a ddichon wneuth-

take no thought, saying, What shall we eat? or what shall we drink? or wherewithal shall we be clothed? (for after all these things do the Gentiles seek:) for your heavenly Father knoweth that ye have need of all these things. But seek ye first the kingdom of God, and his righteousness, and all these things shall be added unto you. Take therefore no thought for the morrow; for the morrow shall take thought for the things of itself: sufficient unto the day is the evil thereof.

The sixteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

O Lord, we beseech thee, let thy continual pity cleanse and defend thy Church; and, because it cannot continue in safety without thy succour, preserve it evermore by thy help and goodness; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Ephes. iii. 13.

I Desire that ye faint not at my tribulations for you, which is your glory. For this cause I bow my knees unto the Father of our Lord Jesus Christ, of whom the whole family in heaven and earth is named, that he would grant you, according to the riches of his glory, to be strengthened with might by his Spirit in the inner man; that Christ may dwell in your hearts by faith; that ye, being rooted and grounded in love, may be able to comprehend with all saints, what is the breadth, and length, and depth, and height; and to know the love of Christ, which passeth knowledge, that ye might be filled with all the fulness of God. Now unto him that

ur yn dra rhagorol, y tu hwnt i bob peth yr ydym ni yn eu dymuno, neu yn eu meddwl, yn ol y nerth sydd yn gweithredu ynom ni, iddo ef y byddo y gogoniant yn yr eglwys trwy Grist Iesu, dros yr holl genhedlaethau, hyd yn oes oesoedd. Amen.

Yr Efengyl. St. Luc vii. 11.

ABu drannoeth, i'r Iesu fyned i ddinas a elwid Nain; a chyd ag ef yr aeth llawer o'i ddisgyblion, a thyrfa fawr. A phan ddaeth efe yn agos at borth y ddinas, wela, un marw a ddygid allan, yr hwn oedd unig fab ei fam, a honno yn weddw: a bagad o bobl y ddinas oedd gyd â hi. A'r Arglwydd, pan y gwelodd hi, a gymmerodd drugaredd arni, ac a ddywedodd wrthi, *Nac wyla.* A phan ddaeth atynt, efe a gyffyrddodd â'r elor: (a'r rhai oedd yn ei dwyn, a safasant) ac efe a ddywedodd, *Y mab ieuangc, yr wyf yn dywedyd wrthyt, Cyfod.* A'r marw a gyfododd yn ei eistedd, ac a ddechreuodd lefaru: ac efe a'i rhoddes i'w fam. Ac osi a ddaeth ar bawb: a hwy a ogoneddasant Dduw, gan ddywedyd, *Prophwyd mawr a gyfododd yu ein plith; ac, Ymwelodd Duw â'i bobl.* A'r gair hwn a aeth allan am dano drwy holl Judea, a thrwy gwbl o'r wlad oddi amgylch.

Yr eilfed Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

Y Colect.

ARGLWYDD, ni a attolwygwn i ti, fod dy ras bob amser yn ein rhagflaenu, ac yn ein dilyn; a pheri o honot i ui yn wastad ymroddi i bob gweithred dda; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

is able to do exceeding abundantly above all that we ask or think, according to the power that worketh in us, unto him be glory in the Church by Christ Jesus, throughout all ages, world without end. Amen.

The Gospel. St. Luke vii. 11.

AND it came to pass the day after, that Jesus went into a city called Naim; and many of his disciples went with him, and much people. Now when he came nigh to the gate of the city, behold, there was a dead man carried out, the only son of his mother, and she was a widow; and much people of the city was with her. And when the Lord saw her, he had compassion on her, and said unto her, *Weep not.* And he came and touched the bier, (and they that bare him stood still,) and he said, *Young man, I say unto thee, Arise.* And he that was dead sat up, and began to speak: and he delivered him to his mother. And there came a fear on all, and they glorified God, saying, *That a great Prophet is risen up among us, and that God hath visited his people.* And this rumour of him went forth throughout all Judea, and throughout all the region round about.

The seventeenth Sunday after Trinity.

The Colect.

LORD, we pray thee that thy grace may always prevent and follow us, and make us continually to be given to all good works; through Jesus Christ our Lord. Amen.

Yr Epistol. Ephes. iv. 1.

DEISYF gan hynny arnoch yr wyf fi, y carcharor yn yr Arglwydd, ar rodio o honoch yn addas i'r alwedigaeth y'ch galwyd iddi, gyd â phob gostyngedd-rydd ac addfwynder, ynghyd â hir-ymaros, gan oddef eich gilydd mewn cariad; gan fod yn ddyfal i gadw undeb yr yspryd ynghwlmw tangnefedd. Uncorphydd, ac un Yspryd, megis ag y'ch galwyd yn un gobaith eich galwedigaeth; un Arglwydd, un ffydd, un bedydd, un Duw a Thad oll, yr hwn sydd goruwch oll, a thrwy oll, ac ynoch oll.

Yr Efengyl. St. Luc xiv. 1.

BU hefyd, pan ddaeth yr Iesu i ddy un o bennaethiaid y Phariseaid ar y sabbath, i fwytta bara, iddynt hwythau ei wylid ef. Ac wela, r oedd ger ei fron ef ryw ddyn yn glaf o'r dropsi. A'r Iesu gan ateb a lefarodd wrth y cyfreithwyr a'r Phariseaid, gan ddywedyd, *Ai rhýdd iaclâu ar y sabbath? A thewi a wnaethant.* Ac efe a'i cymmerodd atto, ac a'i hiachaodd ef, ac a'i gollyngodd ymaith, ac a atebodd iddynt hwythau, ac a ddywedodd, *Asyn neu ych pa un o honoch a syrth i bwl, ac yn ebrwydd ni's tyn ef allan ar y dydd sabbath? Ac ni allent roi ateb yn ei erbyn am y pethau hyn.* Ac efe a ddywedodd wrth y gwahoddedigion ddammeg, pan ystyriodd fel yr oeddynt yn dewis yr eisteddleoedd uchaf, gan ddywedyd wrthynt, *Pan y'th wahodder gan neb i neithior, nac eistedd yn y lle uchaf; rhag bod un anrhydeddusach nâ thi wedi ei wahodd ganddo; ac i hwn a'th wahoddodd di ac yntau, ddyfod a dywedyd wrthyt, Dyro le i hwn; ac yna dechreu o honot ti trwy gywilydd gymmeryd y lle isaf.* Eithr pan y'th wahodder, dos ac eistedd yn y lle isaf; fel,

The Epistle. Ephes. iv. 1.

I Therefore the prisoner of the Lord beseech you, that ye walk worthy of the vocation wherewith ye are called, with all lowliness and meekness, with long-suffering, forbearing one another in love; endeavouring to keep the unity of the spirit in the bond of peace. There is one body, and one Spirit, even as ye are called in one hope of your calling; one Lord, one faith, one baptism, one God and Father of all, who is above all, and through all, and in you all.

The Gospel. St. Luke xiv. 1.

IT came to pass, as Jesus went into the house of one of the chief Pharisees to eat bread on the sabbath-day, that they watched him. And behold, there was a certain man before him which had the dropsy. And Jesus answering spake unto the Lawyers and Pharisees, saying, *Is it lawful to heal on the sabbath-day? And they held their peace.* And he took him, and healed him, and let him go; and answered them, saying, *Which of you shall have an ass, or an ox, fallen into a pit, and will not straightway pull him out on the sabbath-day? And they could not answer him again to these things.* And he put forth a parable to those which were bidden, when he marked how they chose out the chief rooms, saying unto them, *When thou art bidden of any man to a wedding, sit not down in the highest room; lest a more honourable man than thou be bidden of him; and he that bade thee and him come and say to thee, Give this man place; and thou begin with shame to take the lowest room.* But when thou

pan ddolo i hwn a'th wahododd di, y gallo efe ddywedyd wrthyt, Y cyfaill, eistedd yn uwch i fynu: yna y bydd i ti glod yngwydd y rhai a eisteddant gyd â thi ar y bwrdd. Canys pob un a'r a'i dyrchafo ei hun, a ostyngir; a'r hwn sydd yn ei ostwng ei hun, a ddyrchefir.

Y deunawfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti, gamiattâu i'th bobl ras i wrthladd profedigaeithau'r byd, y cnawd, a'r cythraul; ac â phur galon a meddwl i'th ddilyn di yr unig Dduw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 Cor. i. 4.

YR ydwyf yn diolch i'm Duw bob amser drosoch chwi, am y gras Duw a rodded i chwi yng Nghrist Iesu; am eich bod ym mhob peth wedi eich cyfoethogi ynddo ef, mewn pob ymadrodd a phob gwybodaeth: megis y cadarnhawyd tystiolaeth Crist ynoch. Fel nad ydych yn ol mewn un dawn; yn disgwyl am ddatguddiad ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn hefyd a'ch cadarnhâ chwi hyd y diwedd yn ddiargyoeidd, yn nydd ein Harglwydd Iesu Grist.

Yr Efyngyl. St. Matth. xxii. 34.

GWEDI clywed o'r Phariseaid ddarfod i'r Iesu ostegu'r Saduceaid, hwy a ymgynnullasant ynghyd i'r un lle. Ac un o honynt, yr hwn oedd gyfreithiwr, a ofynodd iddo, gan ei demtio, a dywedyd, Athraw, pa un yw'r gorchymyn mawr yn y gyfraith? A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Ceri yr Arglwydd dy Dduw a'th holl galon, ac a'th holl enaid, ac a'th holl feddwl.

art bidden, go and sit down in the lowest room; that, when he that bade thee cometh, he may say unto thee, Friend, go up higher: then shalt thou have worship in the presence of them that sit at meat with thee. For whosoever exalteth himself shall be abased; and he that humbleth himself shall be exalted.

The eighteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

LORD, we beseech thee, grant thy people grace to withstand the temptations of the world, the flesh, and the devil, and with pure hearts and minds to follow thee the only God; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 Cor. i. 4.

I Thank my God always on your behalf, for the grace of God which is given you by Jesus Christ; that in every thing ye are enriched by him, in all utterance, and in all knowledge; even as the testimony of Christ was confirmed in you; so that ye come behind in no gift; waiting for the coming of our Lord Jesus Christ, who shall also confirm you unto the end, that ye may be blameless in the day of our Lord Jesus Christ.

The Gospel. St. Matth. xxii. 34.

WHEN the Pharisees had heard that Jesus had put the Sadducees to silence, they were gathered together. Then one of them, who was a Lawyer, asked him a question, tempting him, and saying, Master, which is the great commandment in the Law? Jesus said unto him, Thou shalt love the Lord thy God with all thy heart, and with all thy soul, and with

Hwn yw'r cyntaf, a'r gorchymyn mawr. A'r ail sy gyffelyb iddo; Câr dy gymmydog fel ti dy hun. Ar y ddaun orchymyn hyn y mae'r holl gyfraith a'r prophwydi yn sefyll. Ac wedi ymgasglu o'r Phariseaid ynghyd, yr Iesu a ofynodd iddynt, gan ddywedyd, Beth a dybygwh chwi am Grist? Mab i bwý ydyw? Dywedent wrtho, Mab Dafydd. Dywedai yntau wrthyt, Pa fodd gan hynny y mae Dafydd yn yr yspryd yn ei alw ef yn Arglwydd, gan ddywedyd, Dywedodd yr Arglwydd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheulaw, hyd oni osodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed di? Os yw Dafydd gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd, pa fodd y mae efe yn fab iddo? Ac ni allodd neb ateb gair iddo; ac ni feiddiodd neb o'r dydd hwnnw allan ymofyn ág ef inwyach.

Y pedwerydd Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Dduw, gan na allwn ni hebot ti ryngu bodd i ti; O'th drugaredd caniaâtâ, fod i'th Lân Yspryd yn mhob peth gyfarwyddo a llywio ein calonnau; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Ephes. iv. 17.

HYN gan hynny yr wyf yn ei ddywedyd, ac yn ei dystiolaethu yn yr Arglwydd, na rodioc'h chwi mwyach, fel y mae'r Cenhedloedd eraill yn rhodio, yn oferedd eu meddwl; wedi tywyllu eu deall, wedi ymddiethrio oddi wrth fuchedd Dduw, trwy'r anwybodaeth sydd ynddynt, trwy ddallineb eu calon: y rhai, wedi diddarbodi, a ymrosant i drythyllwch, i wneuthur pob afendd yn unchwant. Eithr

all thy mind. This is the first and great commandment. And the second is like unto it, Thou shalt love thy neighbour as thyself. On these two commandments hang all the Law and the Prophets. While the Pharisees were gathered together, Jesus asked them, saying, What think ye of Christ? whose son is he? They say unto him, The son of David. He saith unto them, How then doth David in spirit call him Lord, saying, The Lord said unto my Lord, Sit thou on my right hand, till I make thine enemies thy foot-stool? If David then call him Lord, how is he his Son? And no man was able to answer him a word; neither durst any man from that day forth ask him any more questions.

The nineteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, forasmuch as without thee we are not able to please thee; Mercifully grant, that thy Holy Spirit may in all things direct and rule our hearts; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Ephes. iv. 17.

THIS I say therefore, and ye henceforth walk not as other Gentiles walk, in the vanity of their mind; having the understanding darkened, being alienated from the life of God through the ignorance that is in them, because of the blindness of their heart: who, being past feeling, have given themselves over unto lasciviousness, to work all uncleanness with

chwychwi nid felly y dysgasoch Grist; os bu i chwi ei glywed ef, ac os dysgwyd chwi ynddo, megis y mae'r gwirionedd yn yr Iesu: Dodi o honoch heibio, o ran yr ymarweddiad cyntaf, yr hen ddyd, yr hwn sydd llygredig yn ol y chwantau twyllodrus; ac ymadnewyddu yn yspryd eich meddwl; a gwisgo y dyn newydd, yr hwn yn ol Duw a grewyd mewn cyfiawnder a gwir sanct-eiddrwydd. O herwydd pahain, gan fwrw ymaith gelwydd, dywedwch y gwir bob un wrth ei gymmydog; oblegid aelodau ydym i'n gilydd. Digiwch, ac na phecwch. Na fachluded yr haul ar eich digofaint chwi: ac na roddwch le i ddiabol. Yr hwn a ladrattaodd, na ladratted mwyach; eithr yn hytrach cynmered boen, gan weithio a'i ddwylaw yr hyn sy dda, fel y byddo ganddo beth i'w gyfrannu i'r hwn y mae angen arno. Na ddeued un ymadrodd llygredig allan o'ch genau chwi: ond y cyfryw un ag a fyddo da i adeiladu yn fuddiol, fel y paro ras i'r gwrandaŵyr. Ac na thristêwch Lân Yspryd Duw, trwy'r hwn y'ch sellwyd hyd ddydd prunedigaeth. Tynner ymaith oddi wrthych bob chwerwedd, a llid, a dig, a llesain, a chabledl, gyd â phob drygioni. A byddwch gymmwynasgar i'ch gilydd, yn dosturiol, yn maddeu i'ch gilydd, megis y maddeuodd Duw er mwyn Crist i chwithau.

Yr Efyngyl. St. Matth. ix. 1.

YR Iesu a aeth i mewn i'r llong, ac a aeth trosodd, ac a ddaeth i'w ddnas ei hun. Ac wele, hwy a ddygasant atto wrth claf o'r parlys, yn gorwedd mewn gwely. A'r Iesu yn gweled eu ffydd hwy, a ddywedodd wrth y claf o'r parlys, Ha fab, cymmer gysur; maddeuwyd i ti dy

greediness. But ye have not so learned Christ; if so be that ye have heard him, and have been taught by him, as the truth is in Jesus: that ye put off, concerning the former conversation, the old man, which is corrupt according to the deceitful lusts; and be renewed in the spirit of your mind; and that ye put on the new man, which after God is created in righteousness and true holiness. Wherefore, putting away lying, speak every man truth with his neighbour: for we are members one of another. Be ye angry and sin not: let not the sun go down upon your wrath: neither give place to the devil. Let him that stole steal no more; but rather let him labour, working with his hands the thing which is good, that he may have to give to him that needeth. Let no corrupt communication proceed out of your mouth, but that which is good to the use of edifying, that it may minister grace unto the hearers. And grieve not the Holy Spirit of God, whereby ye are sealed unto the day of redemption. Let all bitterness, and wrath, and anger, and clamour, and evil-speaking, be put away from you, with all malice. And be ye kind one to another, tender-hearted, forgiving one another, even as God for Christ's sake hath forgiven you.

The Gospel. St. Matth. ix. 1.

JESUS entered into a ship, and passed over, and came into his own city. And behold, they brought to him a man sick of the palsy, lying on a bed. And Jesus, seeing their faith, said unto the sick of the palsy, Son, be of good cheer, thy sins be for-

bechodau. Ac wele, rhai o'r ysgrifenyddion a ddywedasant ynddynt eu hunain, Y mae hwn yn cablu. A phan welodd yr Iesu eu meddyliau, efe a ddywedodd, Paham y meddylwch ddrwg yn eich calonnau? Canys pa un hawsaf, ai dywedyd, Maddeuwyd i ti dy bechodau, ai dywedyd, Cyfod, a rhodia? Eithr fel y gwypoch fod awdurdod gan Fab y dyn ar y ddaear i faddeu pechodau (yna y dywedodd efe wrth y claf o'r parlys) Cyfod, cymmer dy wely i fynu, a dos i'th dy. Ac efe a gyfododd, ac a aeth ymaith i'w dy ei hun. A'r torfeydd pan welsant, rhyfeddu a wnaethant, a gogoneddu Duw, yr hwn a roisai gyfryw awdurdod i ddynion.

Yr ugeinfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

HOLL-gyfoethog a thrugar-occaf Dduw, o'th ragorol ddaioni cadw ni, ni a attolygwn i ti, rhag pob peth a'n dryga; fel y byddom yn barod, yn enaid a chorph, i allu â chalonau ewyllysgar gyflawni y cyfryw bethau ag a fynnit ti eu gwneuthur; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Ephes. v. 15.

GWELWCH gan hynny pa fodd y rhodioc yn ddiessgeulus; nid fel annoethion, ond fel doethion; gan brynu'r amser, oblegid y dyddiau sy ddrwg. Am hynny na fyddwch annoethion, eithr yn deall beth yw ewyllys yr Arglwydd. Ac na feddwer chwi gan win, yn yr hyn y mae gormodedd; eithr llanwer chwi a'r Yspryd; gan lefaru wrth eich gilydd mewn psalmu, a hymnau, ac odlau ysprydol; gan ganu a phyngeio yn eich calon i'r Arglwydd; gan ddiolch yn wastad

given thee. And behold, certain of the scribes said within themselves, This man blasphemeth. And Jesus, knowing their thoughts, said, Wherefore think ye evil in your hearts? For whether is easier to say, Thy sins be forgiven thee? or to say, Arise, and walk? But that ye may know that the Son of man hath power on earth to forgive sins, (then saith he to the sick of the palsy,) Arise, take up thy bed, and go unto thine house. And he arose, and departed to his house. But when the multitude saw it, they marvelled, and glorified God, who had given such power unto men.

The twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

O Almighty and most merciful God, of thy bountiful goodness keep us, we beseech thee, from all things that may hurt us; that we, being ready both in body and soul, may cheerfully accomplish those things that thou wouldest have done; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Ephes. v. 15.

SEE then that ye walk circumspectly, not as fools, but as wise, redeeming the time, because the days are evil. Wherefore be ye not unwise, but understanding what the will of the Lord is. And be not drunk with wine, wherein is excess; but be filled with the Spirit; speaking to yourselves in psalms, and hymns, and spiritual songs; singing and making melody in your heart to the Lord; giving thanks always for all things unto God and the Fa-

i Dduw a'r Tad am bob peth, yn enw ein Harglwydd Iesu Grist; gan ymddarostwng i'ch gilydd yn ofn Duw.

Yr Efengyl. St. Matth. xxii. 1.

YR Iesu a ddywedodd, Cyffelyb yw teyrnas nesoedd i ryw frenhin a wnaeth briodas i'w fab; ac a ddanfonodd ei weision i alwy rhai a wahoddasid i'r briodas; ac ni fynnent hwy ddyfod. Trachefn efe a anfonodd weision eraill, gan ddywedyd, Dywedwch wrth y rhai a wahoddwyd, Wele, parottoais fy nghiniaw; fy ychen a'm pasgedigion a laddwyd, a phob peth sydd barod: deuwch i'r briodas. A hwy, yn ddiystyr ganddynt, a aethant ymaith, un i'w faes, ac arall i'w fasnach: a'r lleill a ddaliasant ei weision ef, ac a'u hammharchasant, ac a'u lladdasant. A phan glybu'r frenhin, efe a lidiodd; ac a ddanfonodd ei huoedd, ac a ddinystriodd y lleidiaid hynny, ac a losgodd eu dinas hwynt. Yna efe a ddywedodd wrth ei weision, Yn wir y briodas sy barod, ond y rhai a wahoddasid nid oeddynt deilwng. Ewch gan hynny i'r prif-ffyrdd, a chynnifer ag a gaffoch, gwahoddwch i'r briodas. A'r gweision hynny a aethant allan i'r prif-ffyrdd, ac a gasglasant ynghyd gynnifer oll ag a gawsant, drwg a da: a llanwyd y briodas o wahodddegion. A phan ddaeth y frenhin i mewn i weled y gwahodddegion, efe a ganfu yno ddynt heb wisg priodas am dano. Ac efe a ddywedodd wrtho, Y cyfaill, pa fodd y daethost i mewn yma, heb fod gennynt wisg priodas? Ac yntau a aeth yn fud. Yna y dywedodd y frenhin wrth y gweinidogion, Rhwymwch ei draed a'i ddwyllaw, a chymmerwch ef ymaith, a thefweli i'r tywyllwch eithaf:

ther, in the Name of our Lord Jesus Christ; submitting yourselves one to another in the fear of God.

The Gospel. St. Matth. xxii. 1.
JESUS said, The Kingdom of heaven is like unto a certain king, who made a marriage for his son; and sent forth his servants to call them that were bidden to the wedding; and they would not come. Again, he sent forth other servants, saying, Tell them which are bidden, Behold, I have prepared my dinner; my oxen and my fatlings are killed, and all things are ready; come unto the marriage. But they made light of it, and went their ways; one to his farm, another to his merchandise: and the remnant took his servants, and entreated them spitefully, and slew them. But when the king heard thereof, he was wroth; and he sent forth his armies, and destroyed those murderers, and burnt up their city. Then saith he to his servants, The wedding is ready, but they who were bidden were not worthy. Go ye therefore into the high-ways, and as many as ye shall find bid to the marriage. So those servants went out into the high-ways, and gathered together all, as many as they found, both bad and good; and the wedding was furnished with guests. And when the king came in to see the guests, he saw there a man which had not on a wedding-garment. And he saith unto him, Friend, how camest thou in hither, not having a wedding-garment? And he was speechless. Then said the king to the servants, Bind him hand and foot, and take him away, and cast him into

yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd. Canys llawersydd wedi eu galw, ond ychydig wedi eu dewis.

Yr unfed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y Colect.

O Drugarog Arglwydd, ni a atolygw'n i ti ganiattâu i'th ffyddlon bobl faddeuant a thangnefedd; fel y glanhâer hwynt oddi wrth eu holl bechodau, ac y gwasanaethont ti â meddwl heddychol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Ephes. vi. 10.

FY mrodyr, ymnerthwch yn yr Arglwydd, ac ynghadernid ei allu ef. Gwisgwch holl arfog-aeth Duw, fel y galloch sefyll yn erbyn cynllwynion diafol. Oblegid nid yw ein hymdrech ni yn erbyn gwaeid a chnawd; ond yn erbyn tywysogaethau, yn erbyn awdurdodau, yn erbyn bydol lywiawdwyr tywyllwch y byd hwn, yn erbyn drygau ysprydol yn y nefolion leoedd. Am hynny cymmerwch atoch holl arfog-aeth Duw, fel y galloch wrth-sefyll yn y dydd drwg; ac wedi gorphen pob peth, sefyll. Sefwch gan hynny wedi amgylchwregysu eich lwynau â gwirionedd, a gwisgo dwyfronneg cyfiawnder; a gwisgo am eich traed esgidiau parotoad efengyl tangnefedd. Uwch law pob dim, wedi cymmyrd tarian y ffydd, â'r hwn y gellwch ddiffoddi holl biccellau tanllyd y fall. Cymmerwch hefyd helm yr iachawdwriaeth, a chleddyf yr Yspryd, yr hwn yw gair Duw: gan weddio bob amser, â phob rhyw weddi a deisyfiad yn yr Yspryd, a bod yn wyladiwrus at hyn yma trwy bob dyfal-bara, a deisyfiad dros yr holl saint; a thros of finnau, fel y rhodder i mi ymadrodd,

outer darkness: there shall be weeping and gnashing of teeth. For many are called, but few are chosen.

The one and twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

GRANT, we beseech thee, merciful Lord, to thy faithful people pardon and peace, that they may be cleansed from all their sins, and serve thee with a quiet mind; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Ephes. vi. 10.

MY brethren, be strong in the Lord, and in the power of his might. Put on the whole armour of God, that ye may be able to stand against the wiles of the devil. For we wrestle not against flesh and blood, but against principalities, against powers, against the rulers of the darkness of this world, against spiritual wickedness in high places. Wherefore take unto you the whole armour of God, that ye may be able to withstand in the evil day, and, having done all, to stand. Stand therefore, having your loins girt about with truth; and having on the breast-plate of righteousness; and your feet shod with the preparation of the Gospel of peace; above all, taking the shield of faith, wherewith ye shall be able to quench all the fiery darts of the wicked; and take the helmet of salvation, and the sword of the Spirit, which is the Word of God: praying always with all prayer and supplication in the Spirit, and watching thereunto with all perseverance, and supplication for all saints; and for me, that utterance may be given unto

trwy agoryd fy ngenau yn hŷ, i hyspysu dirgelwch yr efengyl; dros yr hon yr wyf yn gennad mewn cadwyn: fel y traethwyf yn hŷ am dani, fel y perthyn i mi draethu.

Yr Efengyl. St. Ioan iv. 46.

YR oedd rhyw bendefig, yr hwn yr oedd ei fab yn glaf yn Capernaum. Pan glybu hwn ddyfod o'r Iesu o Judea i Galilea, efe a aeth atto ef, ac a attolygodd iddo ddyfod i waered ac iachâu ei fab ef; canys yr oedd efe ym mron marw. Yna Iesu a ddywedodd wrtho ef, Oni welwch chwi arwyddion a rhyfeddodau, ni chredwch. Y pendefig a ddywedodd wrtho ef, O Arglwydd, tyred i waered cyn marw fy machgen. Iesu a ddywedodd wrtho ef, Dos ymaith: y mae dy fab yn fyw. A'r gwr a gredodd y gair a ddywedasai Iesu wrtho, ac efe a aeth ymaith. Ac fel yr oedd efe yr awrhon yn myned i waered, ei weision a gyfarfuant âg ef, ac a fynegasant, gan ddywedyd, Y mae dy fachgen yn fyw. Yna efe a ofynodd iddynt yr awr y gwellhasai arno. A hwy a ddywedasant wrtho, Doe, y seithfed awr, y gadawodd y cryd ef. Yna y gwybu'r tad mai yr awr honno oedd, yn yr hon y dywedasai Iesu wrtho ef, Y mae dy fab yn fyw. Ac efe a gredodd, a'i holl dŷ. Yr ail arwydd yma drachefn a wnaeth yr Iesu, wedi dyfod o Judea i Galilea.

Yr eilfed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y Colect.

ARGWLWYDD, ni a attol-
ygnw i ti gadw dy deulu
yr Eglwys mewn duwiolder
gwastadol; fel y bo, trwy dy
nodded di, iddi gael ei gwaredu
oddi wrth bob gwrthwyneb, ac
yn ddefosiynol ymrôi i' th wasan-

me, that I may open my mouth
boldly, to make known the mys-
tery of the Gospel, for which I
am an ambassador in bonds;
that therein I may speak bold-
ly, as I ought to speak.

The Gospel. St. John iv. 46.

THERE was a certain noble-
man, whose son was sick
at Capernaum. When he heard
that Jesus was come out of Ju-
dea into Galilee, he went unto
him, and besought him that he
would come down and heal his
son; for he was at the point
of death. Then said Jesus unto
him, Except ye see signs and
wonders, ye will not believe.
The nobleman saith unto him,
Sir, come down ere my child
die. Jesus saith unto him, Go
thy way, thy son liveth. And
the man believed the word that
Jesus had spoken unto him, and
he went his way. And, as he
was now going down, his ser-
vants met him, and told him,
saying, Thy son liveth. Then
enquired he of them the hour
when he began to amend: and
they said unto him, Yesterday
at the seventh hour the fever
left him. So the father knew
that it was at the same hour, in
the which Jesus said unto him,
Thy son liveth; and himself
believed, and his whole house.
This is again the second mira-
cle that Jesus did, when he was
come out of Judea into Galilee.

*The two and twentieth Sunday
after Trinity.*

The Collect.

LORD, we beseech thee to
keep thy household the
Church in continual godliness;
that through thy protection it
may be free from all adversi-
ties, and devoutly given to serve
thee in good works, to the glory

aethu di mewn gweithredoedd
da, er gogoniant i' th Enw; trwy
Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Phil. i. 3.

IM Duw yr ydwyf yn dïolch,
ym mhob coffa am danoch,
bob amser ym mhob deisyfiad
o'r eiddof drosoch chwi oll, gan
wneuthur fy neisyfiad gyd â
llawenydd, oblegid eich cym-
deithas chwi yn yr efengyl o'r
dydd cyntaf hyd yr awrhon;
gan fod yn hyderus yn hyn, y
bydd i'r hwn a ddechreuodd yn-
och waith da, ei orphen hyd
ddydd Iesu Grist: megis y mae
yn iawn i mi synied hyn am dan-
och oll, am eich bod gennyf yn fy
nghalon, yn gymmaint a'ch bod
chwi oll, yn gystal yn fy rhwym-
au, ac yn fy amddiffyn, a chad-
arnhâd yr efengyl, yn gyfran-
nogion â mi o ras. Canys Duw
sy dyst i mi, mor hiraethus wyf
am danoch oll yn ymysgaroedd
Iesu Grist. A hyn yr wyf yn
ei weddio, ar amlhâu o'ch car-
iad chwi etto swyfwy, mewn gw-
yodaeth a phob synwyr: fel y
profoch y pethau sydd â gwahan-
iaeth rhyngddynt; fel y byddoch
bur a didrangwydd hyd ddydd
Crist; wedi eich cyflawni â
ffrwythau cyfiawnder, y rhai
sy trwy Iesu Grist, er gogon-
iant a moliant i Dduw.

Yr Efengyl. St. Matth. xviii. 21.

PETR a ddywedodd wrth yr
Iesu, Arglwydd, pa sawl
gwaith y pecha fy mrawd i'm
herbyn, ac y maddeuaf iddo?
ai hyd seith-waith? Yr Iesu a
ddywedodd wrtho, Nid ydwyf
yn dywedyd wrthyt, Hyd seith-
waith; ond, Hyd ddengwaith y
thrugain seith-waith. Am hyn-
ny y cyffelybir teyrnas nefoedd i
ryw frenhin, a fynnai gael cyfrif
gan ei weision. A phan ddech-
reuodd gyfrif, fe a ddygwyd
atto un a oedd yn ei ddylet ef o

of thy Name; through Jesus
Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Phil. i. 3.

I Thank my God upon every
remembrance of you, (al-
ways in every prayer of mine
for you all making request with
joy,) for your fellowship in the
Gospel from the first day un-
til now; being confident of
this very thing, that he who
hath begun a good work in you
will perform it until the day
of Jesus Christ; even as it is
meet for me to think this of
you all, because I have you in
my heart, inasmuch as both in
my bonds, and in the defence
and confirmation of the Gos-
pel, ye all are partakers of my
grace. For God is my record,
how greatly I long after you all
in the bowels of Jesus Christ.
And this I pray, that your love
may abound yet more and more
in knowledge, and in all judge-
ment: that ye may approve
things that are excellent, that
ye may be sincere, and without
offence, till the day of Christ:
being filled with the fruits of
righteousness, which are by Je-
sus Christ, unto the glory and
praise of God.

The Gospel. St. Matth. xviii. 21.

PETER said unto Jesus,
Lord, how oft shall my
brother sin against me, and I
forgive him? till seven times?
Jesus saith unto him, I say not
unto thee, until seven times;
but until seventy times seven.
Therefore is the Kingdom of
heaven likened unto a certain
king, which would take account
of his servants. And when he
had begun to reckon, one was
brought unto him, which owed
him ten thousand talents. But

ddeng mil o dalentau. A chan nad oedd ganddo ddim i dalu, gorchymynodd ei arglwydd ei werthu ef, a'i wraig a'i blant, a chwbl a'r a feddai, a thalu'r ddyled. A'r gwas a syrthiodd i lawr, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, bydd ymarhous wrthyf, a mi a dalaf i ti y cwbl oll. Ac arglwydd y gwas hwnnw a dosturiodd wrtho, ac a'i gollyngodd, ac a faddeuodd iddo y ddyled. Ac wedi myned o'r gwas liwnnw allan, efe a gafodd un o'i gyd-weision, yr hwn oedd yn ei ddyled ef o gan ceinog; ac efe a ymafodd ynddo, ac a'i llandagodd, gan ddywedyd, Tal i mi yr hyn sy ddyledus arnat. Yna y syrthiodd ei gydwas wrth ei draed ef, ac a ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, Bydd ymarhous wrthyf, a mi a dalaf i ti y cwbl oll. Ac ni's gwnai efe; ond myned a'i fwrw ef yngharchar, hyd oni thalai yr hyn oedd ddyledus. A phan welodd ei gyd-weision y pethau a wnelid, bu ddrwg dros ben ganddynt; a hwy a ddaethant ac a fynegasant i'w harglwydd yr holl bethau a fuasai. Yna ei arglwydd, wedi ei alw ef atto, a ddywedodd wrtho, Ha was drwg, maddeuais i ti yr holl ddyled honno, am i ti ymbil â mi: ac oni ddylesit tithau drugarhau wrth dy gyd-was, megis y trugarheais innau wrthyt ti? A'i arglwydd a ddigiodd, ac a'i rhoddodd ef i'r poenwyr, hyd oni thalai yr hyn oll oedd ddyledus iddo. Ac felly y gwna fy Nhad nefol i chwithau, oni faddeuwch o'ch calonnau bob un i'w frawd eu camweddu.

Y trydydd Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y Colecl.

O Dduw, ein nodded a'n cadernid, yr hwn wyt awdwr

forasmuch as he had not to pay, his lord commanded him to be sold, and his wife and children, and all that he had, and payment to be made. The servant therefore fell down and worshipped him, saying, Lord, have patience with me, and I will pay thee all. Then the lord of that servant was moved with compassion, and loosed him, and forgave him the debt. But the same servant went out, and found one of his fellow-servants, which owed him an hundred pence; and he laid hands on him, and took him by the throat, saying, Pay me that thou owest. And his fellow-servant fell down at his feet, and besought him, saying, Have patience with me, and I will pay thee all. And he would not; but went and cast him into prison, till he should pay the debt. So when his fellow-servants saw what was done, they were very sorry, and came and told unto their lord all that was done. Then his lord, after that he had called him, said unto him, O thou wicked servant, I forgave thee all that debt, because thou desiredst me: shouldst not thou also have had compassion on thy fellow-servant, even as I had pity on thee? And his lord was wroth, and delivered him to the tormentors, till he should pay all that was due unto him. So likewise shall my heavenly Father do also unto you, if ye from your hearts forgive not every one his brother their trespasses.

The three and twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, our refuge and strength, who art the au-

pob duwiolder; Gwranddo yn ebrwydd, ni a atolygwn i ti, ddefosiynol weddïau dy Eglwys; a chaniattâ i ni am yr hyn yr ym yn eu herchi yn ffyddlon, allu o honom eu cael yn gyflawn; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Phil. iii. 17.

BYDDWCH gyd-ddilynwyr i mi, frodyr, ac edrychwch ar y rhai syd yn rhodio felly, megis yr ydym ni yn siampl i chwi. (Canys y mae llawer yn rhodio, am y rhai y dywedais i chwi yn fynych, ac yr ydwyf yr awrhon hefyd dan wylo yn dywedyd, mai gelynyon croes Crist ydynt; diwedd y rhai yw distryw, duw y rhai yw eu bol, a'u gogoniant yn eu cywilydd, y rhai sydd yn synied pethau daearol.) Canys ein hymarweddiad ni sydd yn y nefoedd, o'r lle hefyd yr ydym yn disgwyl yr Iachawdwr, yr Arglwydd Iesu Grist: yr hwn a gyfnewidia ein corph gwael ni, fel y gwnele ef yn un ffurf â'i gorph gogoneddus ef, yn ol y nerthol weithrediad, trwy yr hwn y dichon efe, i'w ddarostwng pob peth iddo ei hun.

Yr Efengyl. St. Matth. xxii. 15.

YNA'r aeth y Phariseaid, ac a rhymerasant gyngor pa fodd y rhwydent ef yn ei ymadrodd. A hwy a ddanfonasant atto eu disgyblion ynghyd â'r Herodianiad, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddom dy fod yn eirwir, ac yn dysgu ffordd Duw mewn gwirionedd, ac nad oes arnat ofal rhag neb: oblegid nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion. Dywed i ni gan hynny, Beth yr wyt ti yn ei dybied? Ai cyfreithlawn rhoddi teyrn-ged i Cesar, ai nid yw? Ond yr Iesu a wybu eu drygioni hwy, ac a ddywedodd, Paham yr ydych yn fy nhemtio

thor of all godliness; Be ready, we beseech thee, to hear the devout prayers of thy Church; and grant that those things which we ask faithfully we may obtain effectually; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Phil. iii. 17.

BRETHREN, be followers together of me, and mark them which walk so as ye have us for an ensample. (For many walk, of whom I have told you often, and now tell you even weeping, that they are the enemies of the cross of Christ; whose end is destruction, whose god is their belly, and whose glory is in their shame, who mind earthly things.) For our conversation is in heaven; from whence also we look for the Saviour, the Lord Jesus Christ; who shall change our vile body, that it may be fashioned like unto his glorious body, according to the working whereby he is able even to subdue all things unto himself.

The Gospel. St. Matth. xxii. 15.

THEN went the Pharisees and took counsel how they might entangle him in his talk. And they sent out unto him their disciples, with the Herodians, saying, Master, we know that thou art true, and teachest the way of God in truth, neither carest thou for any man: for thou regardest not the person of men. Tell us therefore, what thinkest thou? Is it lawful to give tribute unto Caesar, or not? But Jesus perceived their wickedness, and said, Why tempt ye me, ye hypocrites? shew me the tribute-money.

i, chwi ragrithwyr? Dangoswch i mi arian y deyrn-ged. A hwy a ddygasant atto geiniog. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy yw y ddelw hon a'r argraph? Dywedasant wrtho, Eiddo Cesar. Yna y dywedodd wrthynt, Telwch chwithau yr eiddo Cesar i Cesar, a'r eiddo Duw i Dduw. A phan ghywsant hwy hyn, rhyfeddu a wnaethant, a'i adael ef, a myned ymaith.

Y pedwerydd Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti ollwng dy bobl oddi wrth eu camweddau; fel trwy dy ddawnw drugaredd y byddom ryddion oll oddi wrth rywmau'r pechodau hynny y rhai trwy ein cnaudol freuolder a wnaethom. Caniaattâ hyn, O nef-ol Dad, er cariad ar Iesu Grist ein Harglwydd bendigedig a'n Hiachawdwr. Amen.

Yr Epistol. Col. i. 3.

YR ydym yn diolch i Dduw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, gan weddio drosoch chwi yn wastadol, er pan ghywsom am eich ffydd yng Nghrist Iesu, ac am y cariad sy gennych tu ag at yr holl saint; er mwyn y go-baith a roddwyd i gadw i chwi yn y nesoedd, am yr hon y clywsoch o'r blaen yngair gwirionedd yr efengyl; yr hon sydd wedi dyfod atoch chwi, megis ag y mae yn yr holl fyd; ac sydd yn dwyn ffrwyth, megis ag yn eich plith chwithau, er y dydd y clywsoch, ac y gwybuoch ras Duw mewn gwirionedd. Megis ag y dysg-asoch gan Epaphras ein hanwyl gyd-was, yr hyn sydd drosoch chwi yn ffyddlon weinidog i Grist; yr hwn hefyd a amlygodd i ni eich cariad chwi yn yr Yspryd. O herwydd hyn, ninnau

And they brought unto him a peny. And he saith unto them, Whose is this image and super-scription? They say unto him, Cæsar's. Then saith he unto them, Render therefore unto Cæsar the things which are Cæsar's; and unto God the things that are God's. When they had heard these words, they marvelled, and left him, and went their way.

The four and twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

O Lord, we beseech thee, absolve thy people from their offences; that through thy bountiful goodness we may all be delivered from the bands of those sins, which by our frailty we have committed: Grant this, O heavenly Father, for Jesus Christ's sake, our blessed Lord and Saviour. Amen.

The Epistle. Col. i. 3.

WE give thanks to God and the Father of our Lord Jesus Christ, praying always for you, since we heard of your faith in Christ Jesus, and of the love which ye have to all the saints; for the hope which is laid up for you in heaven, whereof ye heard before in the word of the truth of the Gospel; which is come unto you, as it is in all the world, and bringeth forth fruit, as it doth also in you, since the day ye heard of it, and knew the grace of God in truth. As ye also learned of Epaphras, our dear fellow-servant, who is for you a faithful minister of Christ; who also declared unto us your love in the Spirit. For this cause we also, since the day we heard it, do not cease to pray for you,

hefyd, er y dydd y clywsom, nid ydym yn peidio â gweddio dros-och, a deisyf eich cyflawni chwi â gwybodaeth ei ewyllys ef, ym mhob doethineb a deall yspryd-ol: fel y rhodioch yn addas i'r Arglwydd, i bob rhyngu bodd, gan ddwyn ffrwyth ym mhob gweithred dda, a chynnyddu yn gwybodaeth am Dduw; wedi eich nerthu â phob nerth, yn ol ei gadernid gogoneddus ef, i bob dioddefgarwch a hir-ymaros gyd â llawenydd; gan ddiolch i'r Tad, yr hwn a'n gwnacth ni yn gymmwys i gael rhan o etifeddiaeth y saint yn y goleuni.

Yr Efengyl. St. Matth. ix. 18.

TRAR oedd yr Iesu yn dywedyd hyn wrthynt, wele, daeth rhyw bennaeth, ac a'i luaddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, bu farw fy merch yr awr hon: eithr tyred a gosod dy law arni, a byw fydd hi. A'r Iesu a gyfododd, ac a'i canlynodd ef, a'i ddisgyblion. (Ac wele, gwraig y buasai gwaedlif arni ddeuddeng mlynedd, a ddaeth o'r tu cefn iddo, ac a gyffyrddodd âg ymyl ei wisg ef: canys hi a ddywedasai ynndi ei hun, Os caf yn unig gyffwrdd â'i wisg ef, iach fyddaf. Yna'r Iesu a drôdd; a phan ei gwelodd hi, efe a ddywedodd, Ha ferch, bydd gysurus; dy ffydd a'th iachaodd. A'r wraig a iachawyd o'r awr honno.) A phan ddaeth yr Iesu i dŷ'r pennaeth, a gweled y cerddorion, a'r dyrfa yn terfysgu, efe a ddywedodd wrthynt, Ciliwch: canys ni bu farw'r llanges, ond cysgu y mae hi. A hwy a'i gwatwasant ef. Ac wedi bwrw y dyrfa allan, efe a aeth i mewn, ac a ynaflodd yn ei llaw hi; a'r llanges a gyfododd. A'r gair o hyn a aeth dros yr holl wlad honno.

and to desire that ye might be filled with the knowledge of his will in all wisdom and spiritual understanding: that ye might walk worthy of the Lord unto all pleasing, being fruitful in every good work, and increasing in the knowledge of God; strengthened with all might, according to his glorious power, unto all patience and long-suffering with joyfulness; giving thanks unto the Father, which hath made us meet to be partakers of the inheritance of the saints in light.

The Gospel. St. Matth. ix. 18.

WHILE Jesus spak these things unto John's disciples, behold, there came a certain ruler, and worshipped him, saying, My daughter is even now dead; but come and lay thy hand upon her, and she shall live. And Jesus arose, and followed him, and so did his disciples. (And behold, a woman, which was diseased with an issue of blood twelve years, came behind him, and touched the hem of his garment; for she said within herself, If I may but touch his garment, I shall be whole. But Jesus turned him about, and when he saw her, he said, Daughter, be of good comfort, thy faith hath made thee whole. And the woman was made whole from that hour.) And when Jesus came into the ruler's house, and saw the minstrels and the people making a noise, he said unto them, Give place; for the maid is not dead, but sleepeth. And they laughed him to scorn. But when the people were put forth, he went in, and took her by the hand, and the maid arose. And the fame hereof went abroad into all that land.

Y pummed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y pummed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y Colect.

DEFFRO, Arglwydd, ni a attolygwn i ti, ewyllsion dy ffyddloniaid; fel, trwy ddwyn aml frwyth gweithredoedd da, y caffont gennyf ti yn ehelaeth eu gobrwyo; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Jer. xxiii. 5.

WELE y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, y cyfodaf i Ddafydd Flaguryn cyfiawu; a Brenhin a deyrnasa, ac a lwydda, ac a wna farn a chyfiawnder ar y ddaear. Yn ei ddyddiau ef yr achubir Judah, ac Israel a breswylia yn ddiogel: a hyn fydd ei Enw ar yr hwn y gelwir ef; **YR ARGLWYDD EIN CYFIAWNDER.** Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pryd na ddywedant mwyach, Byw yw'r Arglwydd, yr hwn a ddug feibion Israel i fynu o wlad yr Aipht; eithr, Byw yw'r Arglwydd, yr hwn a ddug i fynu ac a dywysodd had tŷ Israel o dir y gogledd, ac o bob gwlad lle y gyrraswn i hwynt; a hwy a gânt aros yn eu gwlad eu hun.

Yr Efengyl. St. Ioan vi. 5.

YNA'r Iesu a ddyrchafodd ei lygaid, ac a welodd fod tyrfa fawr yn dyfod atto; ac a ddywedodd wrth Phylip, O ba le y prynwn ni fara, fel y caffo y rhai hyn fwytta? (A hyn a ddywedodd efe i'w brofi ef: canys efe a wyddai beth yr oedd efe ar fedr ei wneuthur.) Phylip a'i hattebodd ef, Gwerth dau can ceiniog o fara nid yw ddigon iddynt hwy, fel y gallo pob un o honynt gymmeryd ychydig. Un o'i ddisgyblion a ddywedodd wrtho, Andreas, brawd Simon Petr, Y mae

The five and twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

STIR up, we beseech thee, O Lord, the wills of thy faithful people; that they, plentifully bringing forth the fruit of good works, may of thee be plentifully rewarded; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Jer. xxiii. 5.

BEHOLD, the days come, saith the Lord, that I will raise unto David a righteous Branch, and a King shall reign, and prosper, and shall execute judgement and justice in the earth. In his days Judah shall be saved, and Israel shall dwell safely: and this is his Name whereby he shall be called, **THE LORD OUR RIGHTEOUSNESS.** Therefore behold, the days come, saith the Lord, that they shall no more say, The Lord liveth, which brought up the children of Israel out of the land of Egypt; but, The Lord liveth, which brought up, and which led the seed of the house of Israel out of the north-country, and from all countries whither I had driven them; and they shall dwell in their own land.

The Gospel. St. John vi. 5.

WHEN Jesus then lift up his eyes, and saw a great company come unto him, he saith unto Philip, Whence shall we buy bread that these may eat? (And this he said to prove him; for he himself knew what he would do.) Philip answered him, Two hundred penny-worth of bread is not sufficient for them, that every one of them may take a little. One of his disciples, Andrew, Simon Peter's brother, saith unto him, There is a lad here, which hath five

Dydd Sant Andreas Apostol.

yma ryw fachgennyn, a chanddo bwm torth haidd, a dau bysgodyn: ond beth yw hynny rhwng cynifer? A'r Iesu a ddywedodd, Perwch i'r dynion eistedd i lawr. Ac yr oedd glaswellt lawer yn y fan honno. Felly y gwyr a eisteddasant i lawr, ynghylch pum mil o nifer. A'r Iesu a gymmerth y torthau; ac wedi iddo ddiolch, efe a'u rhannodd i'r disgyblion, a'r disgyblion i'r rhai oedd yn eistedd: felly hefyd o'r pysgod, cymmait eu a fynasant. Ac wedi eu digoni hwynt, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Cestglwch y briwfwyd gweddill, fel na choller dim. Am hynny hwy a'u casglasant; ac a lanwasant ddeuddeg basgedaid o'r briwfwyd, o'r pum torth haidd, a weddillasai gan y rhai a fwyttasant. Yna y dynion, pan welasant yr arwydd a wnaethai'r Iesu, a ddywedasant, Hwn yn ddiâu yw'r Prophwyd oedd ar ddyfod i'r byd.

¶ O bydd ychwaeneg o Suliau o flaen Sul yr Adfent, cymmerer Gwasanaeth rhai o'r Suliau a adawyd heb ddarllen ar ol yr Ystwyll, i gyflawni cynnifer ag y sutd yn niffyg yma. Ac os bydd llai, gadawer y rhai a fo dros ben: eithr arferer y Colect, yr Epistol, a'r Efengyl ddiweddar yma, bob amser ar y Sul nesaf o flaen yr Adfent.

Dydd Sant Andreas Apostol.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddaiist gyfryw ras i'th fendigedig Apostol Sant Andreas, fel yr ufuddhaodd efe yn ebrwydd i atwad dy Fab Iesu Grist, ac a'i dilynodd ef yn ddioged; Caniattâ i ni oll, wedi ein galw gan dy Air bendigedig, yn ebrwydd ymroddi o honom i gyflawni yn ufudd dy sanctaidd orchym-

barley-loaves, and two small fishes; but what are they among so many? And Jesus said, Make the men sit down. Now there was much grass in the place. So the men sat down, in number about five thousand. And Jesus took the loaves, and, when he had given thanks, he distributed to the disciples, and the disciples to them that were set down, and likewise of the fishes, as much as they would. When they were filled, he said unto his disciples, Gather up the fragments that remain, that nothing be lost. Therefore they gathered them together, and filled twelve baskets with the fragments of the five barley-loaves, which remained over and above unto them that had eaten. Then those men, when they had seen the miracle that Jesus did, said, This is of a truth that Prophet that should come into the world.

¶ If there be any more Sundays before Advent-Sunday, the Service of some of those Sundays that were omitted after the Epiphany shall be taken in to supply so many as are here wanting. And if there be fewer, the overplus may be omitted: Provided that this last Collect, Epistle, and Gospel shall always be used upon the Sunday next before Advent.

Saint Andrew's Day.

The Collect.

ALMIGHTY God, who didst give such grace unto thy holy Apostle Saint Andrew, that he readily obeyed the calling of thy Son Jesus Christ, and followed him without delay; Grant unto us all, that we, being called by thy holy Word, may forthwith give up ourselves obediently to fulfil thy holy commandments;

ynion; trwy yr unrhyw Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Rhuf. x. 9.

OS cyffesi â'th enau yr Arglwydd Iesu, a chredu yn dy galon i Dduw ei gyfodi ef o feirw, cadwedig fyddi. Canys a'r galon y credir i gyfiawnder, ac a'r genau y cyffesir i iachawdriaeth. Oblegid y mae'r ysgrifthyrr yn dywedyd, Pwy bynnag sydd yn credu ynddo ef, ni chywilyddir. Canys nid oes gwahaniaeth rhwng Iuddew a Groegwr; oblegid yr un Arglwydd ar bawb, sydd oludog i bawb a'r sydd yn galw arno. Canys pwy bynnag a alwo ar Enw yr Arglwydd, cadwedig fydd. Pa fodd gan hynny y galwant ar yr hwn ni chredasant ynddo? A pha fodd y credant yn yr hwn ni chlywsant am dano? A pha fodd y clywant heb bregethwr? A pha fodd y pregethant, oni's danfonir hwynt? megis y mae yn ysgrifenedig, Mor brydferth yw traed y rhai sydd yn efangylu tangnefedd, y rhai sydd yn efangylu pethau daionus! Eithr nid ufuddhasant hwy oll i'r efengyl: canys y mae Esaias yn dywedyd, O Arglwydd, pwy a gredodd i'n hymadrodd ni? Am hynny ffydd sy trwy glywed, a chlywed trwy air Duw. Eithr meddaf, Oni chlywsant hwy? Yn ddiâu i'r holl ddaear yr aeth eu swm hwy, a'u geiriau hyd derfynau y byd. Eithr meddaf, Oni wybu Israel? Yn gyntaf, y mae Moses yn dywedyd, Mi a baraf i chwi wynfydu trwy rai nid yw genedl; trwy genedl aneallus y'ch digiaf chwi. Eithr y mae Esaias yn ymhyfâu, ac yn dywedyd, Cafwyd fi gan y rhai nid oeddynt yn fy ngheisio; a gwnaed fi yn eglur i'r rhai nid oeddynt yn ymfyn am danaf. Ac wrth yr

through the same Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Rom. x. 9.

IF thou shalt confess with thy mouth the Lord Jesus, and shalt believe in thine heart that God hath raised him from the dead, thou shalt be saved. For with the heart man believeth unto righteousness, and with the mouth confession is made unto salvation. For the Scripture saith, Whosoever believeth on him shall not be ashamed. For there is no difference between the Jew and the Greek: for the same Lord over all is rich unto all that call upon him. For whosoever shall call upon the Name of the Lord shall be saved. How then shall they call on him, in whom they have not believed? And how shall they believe in him, of whom they have not heard? And how shall they hear without a preacher? And how shall they preach, except they be sent? As it is written, How beautiful are the feet of them that preach the Gospel of peace, and bring glad tidings of good things! But they have not all obeyed the Gospel. For Esaias saith, Lord, who hath believed our report? So then faith cometh by hearing, and hearing by the Word of God. But I say, Have they not heard? Yes verily, their sound went into all the earth, and their words unto the ends of the world. But I say, Did not Israel know? First Moses saith, I will provoke you to jealousy by them that are no people, and by a foolish nation I will anger you. But Esaias is very bold, and saith, I was found of them that sought me not; I was made manifest unto them that asked not after me. But to

Israel y mae yn dywedyd, Ar hŷd y dydd yr estynais fy nwyllaw at bobl anuffudd, ac yn gwrrth-ddwyeduf.

Yr Efengyl. St. Matth. iv. 18.

A'R Iesu yn rhodio wrth fôr Galilea, efe a ganfu ddau frodyr, Simon, yr hwn a elwir Petr, ac Andreas ei frawd, yn bwrw rhwyd i'r môr (canys pysg-odwyr oeddynt.) Ac efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch ar fy ol i, ac mi a'ch gwnafl yn bysg-odwyr dynion. A hwy yn y fan, gan adael y rhwydau, a'i canlynsant ef. Ac wedi myned rhagodd oddi yno, efe a welodd ddau frodyr eraill, Iago fab Zebedeus, ac Ioan ei frawd, mewn llong gyd â Zebedeus eu tad, yn cyweirio eu rhwydau; ac a'u galwodd hwy. Hwytthau yn ebrwydd, gan adael y llong a'u tad, a'i canlynsant ef.

Israel he saith, All day long I have stretched forth my hands unto a disobedient and gainsaying people.

The Gospel. St. Matth. iv. 18.

JESUS, walking by the sea of Galilee, saw two brethren, Simon called Peter, and Andrew his brother, casting a net into the sea, (for they were fishers;) and he saith unto them, Follow me; and I will make you fishers of men. And they straightway left their nets, and followed him. And going on from thence he saw other two brethren, James the son of Zebedee, and John his brother, in a ship with Zebedee their father, mending their nets; and he called them. And they immediately left the ship and their father, and followed him.

Dydd Sant Thomas Apostol.

Y Colect.

HOLL-alluog a byth-fywiol Dduw, yr hwn, er mwy o gadarnhâd y Ffydd, a oddefaist i'th sanctaidd Apostol Thomas ammeu adgyfodiad dy Fab; Caniattâ i ni mor berffaith a chwbl ddiammeu gredu yn dy Fab Iesu Grist, fel na cherydder ein ffydd un amser yn dy olwg. Gwrando arnom, O Arglwydd, trwy yr unrhyw Iesu Grist; i ba un, gyd â thi a'r Yspryd Glân, y bo'r holl anrhydedd a'r gogoniant, yr awr hon ac yn oes oesoedd. Amen.

Yr Epistol. Ephes. ii. 19.

WEITHIAN gan hynny nid ydych chwi mwyach yn ddieithriaid a dyfodiad, ond yn gyd-ddinasyddion a'r saint, ac yn deulu Duw; wedi eich goruwch-adeiladu ar sail yr apostolion a'r prophwydi, ac Iesu Grist ei hun

Saint Thomas the Apostle.

The Collect.

ALMIGHTY and everliving God, who for the more confirmation of the faith didst suffer thy holy Apostle Thomas to be doubtful in thy Son's resurrection; Grant us so perfectly, and without all doubt, to believe in thy Son Jesus Christ, that our faith in thy sight may never be reproved. Hear us, O Lord, through the same Jesus Christ, to whom, with thee and the Holy Ghost, be all honour and glory, now and for evermore. Amen.

The Epistle. Ephes. ii. 19.

NOW therefore ye are no more strangers and foreigners, but fellow-citizens with the saints, and of the household of God; and are built upon the foundation of the Apostles and Prophets, Jesus Christ himself

yn ben congl-faen: yn yr hwn y mae yr holl adeilad wedi ei chymmys gyd-gyssylltu, yn cynnyddu yn deml sanctaidd yn yr Arglwydd; yn yr hwn y'ch cyd-adeiladwyd chwithau yn breswylfod i Dduw trwy yr Yspryd.

Yr Efenngyl. St. Ioan xx. 24.

THOMAS, un o'r deuddeg, yr hwn a elwir Didymus, nid oedd gyd â hwynt pan ddaeth yr Iesu. Y disgyblion eraill gan hynny a ddywedasant wrtho, Ni a welsom yr Arglwydd. Yntau a ddywedodd wrthynt, Oni chaf weled yn ei ddwyllaw ef ôl yr hoelion, a dodi fy mys yn ôl yr hoelion, a dodi fy llaw yn ei ystlys ef, ni chredaf fi. Ac wedi wyth niwrnod, drachefn yr oedd ei ddisgyblion ef i mewn, a Thomas gyd â hwynt. Yna yr Iesu a ddaeth, a'r drysau yn gauad, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd, Tangnefedd i chwi. Wedi hynny y dywedodd efe wrth Thomas, Moes yma dy fys, a gwel fy nwyllaw; ac estyn dy law, a dod yn fy ystlys: ac na fydd anghredadyn, ond credadyn. A Thomas a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Fy Arglwydd a'm Duw. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Am i ti fy ngeledd, Thomas, y credaist: bendigedig yw y rhai ni welsant, ac a gredasant. A llawer hefyd o arwyddion eraill a wnaeth yr Iesu yngŵydd ei ddisgyblion, y rhai nid ydynt ysgrifenedig yn y llyfr hwn. Eithr y pethau hyn a ysgrifenyd, fel y credoch chwi mai yr Iesu yw Crist, Mab Duw; a chan gredau, y caffoch fywyd yn ei Enw ef.

Troad Sant Paul.

Y Colect.

O Dduw, yr hwn, trwy bregethial y gwynfydedig Apostol Sant Paul, a beraist i oleuni'r

being the chief corner-stone; in whom all the building, fitly framed together, groweth unto an holy temple in the Lord; in whom ye also are builded together for an habitation of God, through the Spirit.

The Gospel. St. John xx. 24.

THOMAS, one of the twelve, called Didymus, was not with them when Jesus came. The other disciples therefore said unto him, We have seen the Lord. But he said unto them, Except I shall see in his hands the print of the nails, and put my finger into the print of the nails, and thrust my hand into his side, I will not believe. And after eight days again his disciples were within, and Thomas with them: then came Jesus, the doors being shut, and stood in the midst, and said, Peace be unto you. Then saith he to Thomas, Reach hither thy finger, and behold my hands; and reach hither thy hand, and thrust it into my side; and be not faithless, but believing. And Thomas answered and said unto him, My Lord, and my God. Jesus saith unto him, Thomas, because thou hast seen me, thou hast believed; blessed are they that have not seen, and yet have believed. And many other signs truly did Jesus in the presence of his disciples, which are not written in this book. But these are written, that ye might believe that Jesus is the Christ, the Son of God; and that believing ye might have life through his Name.

The Conversion of Saint Paul.

The Colect.

O God, who, through the preaching of the blessed Apostle Saint Paul, hast caused

Efenngyl lewyrchu dros yr holl fyd; Caniata, ni a attolygwn i ti, allu o honom ni, gan ddal ei ryfedd dröedigaeth ef mewn coffa, ddangos ein diolchgarwch i ti am yr unrhyw, trwy ddilyn dy fendigedd athrawiaeth yr hon a ddysoodd efe; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Act. ix. 1.

A Saul etto yn chwythu bygythiau a chelanedd yn erbyn disgyblion yr Arglwydd, a aeth at yr arch-offeiriad, ac a ddeisyfodd ganddo lythyrâu i Ddamascus at y synagogau; fel, os cai efe neb o'r ffordd hon, na gwyr, na gwragedd, y gallai efe eu dwyn hwy yn rhwym i Jerusalem. Ac fel yr oedd efe yn ymdaith, bu iddo ddyfod yn agos i Ddamascus; ac yn ddisymmwrth llewyrchodd o'i amgylch oleuni o'r nef. Ac efe a syrthiodd ar y ddaear, ac a glybu lais yu dyweddy wrtho, Saul, Saul, paham yr wyt yn fy erlid i? Yntau a ddywedodd, Pwy wyt ti, Arglwydd? A'r Arglwydd a ddywedodd, Myfi yw Iesu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid. Caled yw i ti wingo yn erbyn y symbylau. Yntau, gan grynu, ac â braw arno, a ddywedodd, Arglwydd, beth a fyddi di i mi ei wneuthur? A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos i'r ddiinas; ac fe a ddywedir i ti pa beth sy raid i ti ei wneuthur. A'r gwyr oedd yn cyd-deithio ag ef a safasant yn fud, gan glywed y lais, ac heb weleb neb. A Saul a gyfododd oddi ar y ddaear; y phan agorwyd ei lygaid, ni welai efe neb: eithr hwy a'i twysasant ef erbyn ei law, ac a'i dygasant ef i mewn i Ddamascus. Ac efe a fu dridiau heb weled, ac ni wnaeth na bwyttia, nac yfed. Ac yr oedd rhyw

the light of the Gospel to shine throughout the world; Grant, we beseech thee, that we, having his wonderful conversion in remembrance, may shew forth our thankfulness unto thee for the same, by following the holy doctrine which he taught; through Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Acts ix. 1.

AND Saul, yet breathing out threatenings and slaughter against the disciples of the Lord, went unto the high priest, and desired of him letters to Damascus to the synagogues, that, if he found any of this way, whether they were men or women, he might bring them bound unto Jerusalem. And, as he journeyed, he came near Damascus, and suddenly there shined round about him a light from heaven. And he fell to the earth, and heard a voice saying unto him, Saul, Saul, why persecutest thou me? And he said, Who art thou, Lord? And the Lord said, I am Jesus whom thou persecutest: it is hard for thee to kick against the pricks. And he, trembling and astonished, said, Lord, what wilt thou have me to do? And the Lord said unto him, Arise, and go into the city, and it shall be told thee what thou must do. And the men which journeyed with him stood speechless, hearing a voice, but seeing no man. And Saul arose from the earth, and when his eyes were opened he saw no man; but they led him by the hand, and brought him into Damascus. And he was three days without sight, and neither did eat nor drink. And there was a certain disciple at Damascus, named Ananias, and

ddisgybl yn Damascus, a'i enw Ananias. A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho ef mewn gweledigaeth, Ananias. Yntau a ddywedodd, Wele fi, Arglwydd. A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos i'r heol a elwir Uniawn, a chais yn nhŷ Judas un a'i enw Saul, o Tarsus: canys wele, y mae yn gweddio; ac efe a welodd mewn gweledigaeth wr a elwir Ananias, yn dyfod i mewn, ac yn doddi ei law arno, fel y gwelai eilwaith. Yna yr atebodd Ananias, O Arglwydd, mi a glywais gan lawer am y gwr hwn, faint o ddrygau a wnaeth efe i'th saint di yn Jerusalem: ac yma y mae ganddo awdurdod oddi wrth yr arch-offeiriad i rwymo pawb sy'n galw ar dy Enw di. A dywedodd yr Arglwydd wrtho, Dos ymaith: canys y mae hwn yn llestr etholedig i mi, i ddwyn fy Enw ger bron y Cenhedloedd, a brenhinoedd, a phlant Israel. Canys myfi a ddangosaf iddo pa bethau eu maint sy raid iddo ef eu dioddef er mwyn fy Enw i. Ac Ananias a aeth ymaith, ac a aeth i mewn i'r tŷ: ac wedi doddi ei ddwyllaw arno, efe a ddywedodd, Y brawd Saul, yr Arglwydd a'm hanfonodd i, Iesu, yr hwn a ymddangosodd i ti ar y ffordd y daethost, fel y gwelych drachefn, ac y'th lanwer a'r Yspryd Glân. Ac yn ebrwydd y syrthiodd oddi wrth ei lygaid ef megis cen: ac efe a gafodd ei olwg yn y man; ac efe a gyfododd, ac a fedyddiwyd. Ac wedi iddo gymmyrd bwyd, efe a gryfhaodd. A bu Saul gyd a'r disgyblion oedd yn Damascus, dalm o ddyddiau. Ac yn ebrwydd yn y synagogau efe a bregthodd Grist, mai efe yw Mab Duw. A phawb a'i a' clybu ef, a synnasant, ac a ddywedasant, Onid hwn yw'r un

to him said the Lord in a vision, Ananias. And he said, Behold, I am here, Lord. And the Lord said unto him, Arise, and go into the street which is called Straight, and enquire in the house of Judas for one called Saul, of Tarsus: for behold, he prayeth, and hath seen in a vision a man named Ananias, coming in, and putting his hand on him, that he might receive his sight. Then Ananias answered, Lord, I have heard by many of this man, how much evil he hath done to thy saints at Jerusalem; and here he hath authority from the chief priests to bind all that call on thy Name. But the Lord said unto him, Go thy way; for he is a chosen vessel unto me, to bear my Name before the Gentiles, and kings, and the children of Israel: for I will shew him how great things he must suffer for my Name's sake. And Ananias went his way, and entered into the house; and, putting his hands on him, said, Brother Saul, the Lord, (even Jesus that appeared unto thee in the way as thou camest,) hath sent me, that thou mightest receive thy sight, and be filled with the holy Ghost. And immediately there fell from his eyes as it had been scales; and he received sight forthwith, and arose, and was baptized. And when he had received meat, he was strengthened. Then was Saul certain days with the disciples which were at Damascus. And straightway he preached Christ in the synagogues, that he is the Son of God. But all that heard him were amazed, and said, Is not this he that destroyed them which called on

oedd yn difetha yn Jerusalem y rhai a alwent ar yr Enw hwn, ac a ddaeth yma er mwyn hyn, fel y dygai hwynt yn rhwym at yr arch-offeiriad? Eithr Saul a gynnyddodd fwy-fwy o nerth, ac a orchfygodd yr Iuddewon oedd yn preswyllo yn Damascus, gan gadarnhau mai hwn yw y Crist.

Yr Efengyl. St. Matth. xix. 27.

PETR a atebodd ac a ddywedodd wrth yr Iesu, Wele, nyni a adawsom bob peth, ac a'th ganlynasom di: beth gan hynny a fydd i ni? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, y cewch chwi y rhai a'm canlynasoch i, yn yr ad-enedigaeth, pan eisteddo Mab y dyn ar orsedd ei ogoniant, eistedd chwithau ar ddeuddeg gorsedd, yn barnu deuddeg llwyth Israel. A phob un a'r a adawodd dai, neu frodyr, neu chwiorydd, neu dad, neu fam, neu wraig, neu blant, neu diroedd, er mwyn fy Enw i, a dderbyn y can cymmaint, a bywyd tragywyddol a eifedda efe. Ond llawer o'r rhai blaenaf a fyddant yn olaf, a'r rhai olaf yn flaenaf.

Cyflwyniad Crist yn y Deml; yr hwn a elwir yn guffredinol, Puredigaeth y Fendigaedig Fair Forwyn.

Y Collect.

HOLL-alluog a byth-fywliol Dduw, ni a attolygwn yn ufuddol i'th Fawredd, megis ag ar gyfenw i heddyw y cyflwynwyd yn y deml dy unig-anedig Fab yn sylwedd ein cuawd ni; felly ganiattau o honot ein cyflwyno i ti a chalonnau purlan, trwy yr unrhwy dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Mal. iii. 1.

WELE fi yn anfon fy nghennad, ac efe a arloesa'r

this Name in Jerusalem, and came hither for that intent, that he might bring them bound unto the chief priests? But Saul increased the more in strength, and confounded the Jews which dwelt at Damascus, proving that this is very Christ.

The Gospel. St. Matth. xix. 27.

PETER answered and said unto Jesus, Behold, we have forsaken all, and followed thee; what shall we have therefore? And Jesus said unto them, Verily I say unto you, That ye which have followed me, in the regeneration when the Son of man shall sit in the throne of his glory, ye also shall sit upon twelve thrones, judging the twelve tribes of Israel. And every one that hath forsaken houses, or brethren, or sisters, or father, or mother, or wife, or children, or lands, for my Name's sake, shall receive an hundred-fold, and shall inherit everlasting life. But many that are first shall be last, and the last shall be first.

The Presentation of Christ in the Temple, commonly called, The Purification of Saint Mary the Virgin.

The Collect.

ALMLIGHTY and everliving God, we humbly beseech thy Majesty, that, as thy only-begotten Son was this day presented in the temple in substance of our flesh, so we may be presented unto thee with pure and clean hearts, by the same thy Son Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Mal. iii. 1.

BEHOOLD, I will send my messenger, and he shall pre-

ffordd o'm blaen i: ac yn ddi-symmwth y daw'r Arglwydd, yr hwn yr ydych yn ei geisio, i'w deml; sef Angel y cyfammod, yr hwn yr ydych yn ei chwen-nych: wele, efe yn dyfod, medd Arglwydd y lluoedd. Ond pwy a oddef ddydd ei ddyfodiad ef? a plwy a saif pan ymddangoso efe? canys y mae efe fel tân y toddydd, ac fel sebon y golch-yddion. Ac efe a eistedd fel purwr a glanhâwr arian: ac efe a bura feibion Lefi, ac a'u coetha hwynt fel aur, ac fel arian; fel y byddont yn offrymmu i'r Arglwydd offrwm mewn cyfiawnder. Yna y bydd melus gan yr Arglwydd offrwm Judah a Jeru-salem, megis yn y dyddiau gynt, ac fel y blynyddoedd gynt. A mi a nesaf atoch chwi i farn; a byddaf dyst cyflym yn erbyn yr hudolion, ac yn erbyn y godin-ebwyr, ac yn erbyn yr anudon-wyr, ac yn erbyn cam-attalwyr cyflog y cyflogedig, a'r rhai sydd yn gorthrymmu'r weddw, a'r amddifad, a'r dieithr, ac heb fy ofni i, medd Arglwydd y lluoedd.

Yr Efengyl. St. Luc ii. 22.

WEDI cyflawni dyddiau ei phuredigaeth hi yn ol deddf Moses, hwy a'i dygasant ef i Jerusalem, i'w gyflwyno i'r Arglwydd (fel yr ysgrifenyd yn neddf yr Arglwydd, Pob gwrryw cyntaf-anedig a elwir yn sanctaidd i'r Arglwydd) ac i rodai aberth, yn ol yr hwn a ddywedwyd yn neddf yr Arglwydd, Par o durturod, neu ddau gyw colommen. Ac wele, yr oedd gwr yn Jerusalem a'i enw Simeon; a'r gwr hwn oedd gyfiawn a duwiol, yn disgwyl am ddiddanwch yr Israel: a'r Yspryd Glân oedd arno. Ac yr oedd wedi ei hyspysu iddo

pare the way before me: and the Lord, whom ye seek, shall suddenly come to his temple; even the messenger of the covenant, whom ye delight in; behold, he shall come, saith the Lord of hosts. But who may abide the day of his coming? and who shall stand when he appeareth? for he is like a refiner's fire, and like fullers' soap. And he shall sit as a refiner and purifier of silver; and he shall urify the sons of Levi, and purge them as gold and silver, that they may offer unto the Lord an offering in righteousness. Then shall the offerings of Judah and Jerusalem be pleasant unto the Lord, as in the days of old, and as in former years. And I will come near to you to judgement, and I will be a swift witness against the sorcerers, and against the adulterers, and against false-swearers, and against those that oppress the hireling in his wages, the widow, and the fatherless, and that turn aside the stranger from his right, and fear not me, saith the Lord of hosts.

The Gospel. St. Luke ii. 22.

AND when the days of her purification, according to the Law of Moses, were accomplished, they brought him to Jerusalem, to present him to the Lord; (as it is written in the Law of the Lord, Every male that openeth the womb shall be called holy to the Lord;) and to offer a sacrifice, according to that which is said in the Law of the Lord, A pair of turtle-doves, or two young pigeons. And behold, there was a man in Jerusalem, whose name was Symeon; and the same man was just and devout, waiting for the consolation of Israel: and the Holy Ghost

gan yr Yspryd Glân, na welai efe angau cyn iddo weled Crist yr Arglwydd. Ac efe a ddaeth trwy'r yspryd i'r deml. A phan ddug ei rieni y dyn bach Iesu, i wneuthur trosto yn ol defod y gyfraith; yna efe a'i cymmerth ef yn ei freichiau, ac a feudithiodd Dduw, ac a ddywedodd, Yr awr hon, Arglwydd, y gollyngi dy was mewn tang-nefedd, yn ol dy air: canys fy llygaid a welsant dy iach-awdwriaeth, yr hon a barotto-aist ger bron wyneb yr holl bobloedd; Goleuni i oleuo y Cenhedloedd, a gogoniant dy bobl Israel. Ac yr oedd Joseph a'i fam ef yn rhyfeddu am y pethau a ddywedwyd am dano ef. A Simeon a'u bendithiodd hwynt, ac a ddywedodd wrth Mair ei fam ef, Wele, hwn a osodwyd yn gwymp ac yn gyfodiad i lawer yn Israel, ac yn arwydd yr hwn y dywedir yn ei erbyn (a thrwy dy enaid di dy hun hefyd yr â cleddyf) fel y datguddier meddyliau llawer o galonau. Ac yr oedd Anna brophwydes, merch Phanuel, o lwyth Aser: hon oedd oedran-us iawn, ac a fuasai fyw gyd â gwr saith mlynedd o'i morwyn-dod; ac a fuasai yn weddw ynghylch pedair a phedwar ugain mlynedd, yr hon nid âi allan o'r deml, ond gwasanaethu Duw mewn ymrydiau a gweddïau ddydd a nos. A hon hefyd yn yr awr honno, gan sefyll ger llaw, a foliannodd yr Arglwydd, ac a lefarodd am dano ef wrth y rhai oll oedd yn disgwyl ym-wardent yn Jerusalem. Ac wedi iddynt orphen pob peth yn ol deddf yr Arglwydd, hwy a ddychwelasant i Galilea, i'w dinas eu hun Nazareth. A'r bachgen a gynnyddodd, ac a gryfhaodd yn yr yspryd, yn

was upon him. And it was revealed unto him by the Holy Ghost, that he should not see death, before he had seen the Lord's Christ. And he came by the Spirit into the temple; and when the parents brought in the child Jesus, to do for him after the custom of the Law, then took he him up in his arms, and blessed God, and said, Lord, now lettest thou thy servant depart in peace, according to thy word: for mine eyes have seen thy salvation, which thou hast prepared before the face of all people; a light to lighten the Gentiles, and the glory of thy people Israel. And Joseph and his mother marvelled at those things which were spoken of him. And Symeon blessed them, and said unto Mary his mother, Behold, this child is set for the fall and rising again of many in Israel; and for a sign which shall be spoken against; (yea, a sword shall pierce through thy own soul also;) that the thoughts of many hearts may be revealed. And there was one Anna a prophetess, the daughter of Phanuel, of the tribe of Aser; she was of a great age, and had lived with an husband seven years from her virginity: and she was a widow of about fourscore and four years; which departed not from the temple, but served God with fastings and prayers night and day. And she coming in that instant gave thanks likewise unto the Lord, and spake of him to all them that looked for redemption in Jerusalem. And when they had performed all things according to the Law of the Lord, they returned into Galilee to their own city Nazareth. And the child grew, and waxed strong in spirit, filled with wis-

gyflawn o ddoethineb : a gras
Duw oedd arno ef.

Dydd Sant Matthias Apostol.

Y Colect.

HOLL-allnog Dduw, yr
hwn yn lle Judas frawd
a ddetholaist dy ffyddlon was
Matthias i fod o nifer y deu-
ddeg Apostol; Caniattâ i'th
Eglwys, gan fod bob amser yn
gadwedig oddi wrth apostolion
gau, gael ei threfnu a'i llywodra-
ethu gan ffyddlon a chywir
Fugeiliaid; trwy Iesu Grist ein
Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Act. i. 15.

YN dyddiau hynny Petr a
gyfododd i fynu ynghanol
y disgyblion, ac a ddywedodd
(a nifer yr enwau yn yr un man
oedd ynghylch ugain a chant)
Ha wŷr frodyr, yr oedd yn rhaid
cyflawni yr ysgrhythyr yma a
rag-ddyweddodd yr Yspryd Glân
trwy enau Dafydd am Judas, yr
hwn a fu flaenor i'r rhai a ddal-
iasant yr Iesu. Canys efe a gyf-
rifwyd gyd â ni, ac a gawsai
ran o'r weindogaeth hon. A
hwn a bwrcasodd faes â gwobr
anwiredd; ac wedi ymgorgi, a
dorrododd yn ei ganol, a'i holl
ymysgaroedd ef a dywalltwyd
allan. A bu hyspys hyn i holl
breswylwŷr Jerusalem, hyd oni
elwir y maes hwnnw yn eu tafod
priodol hwy, Aceldama; hynny
yw, Maes y gwaed. Canys
ysgrifenwyd yn llyfr y Psalmau,
Bydded ei drigfan ef yn ddi-
ffaeithwch, ac na bydded a drigo
ynddi : a, Chymmered arall ei
csgobaeth ef. Am hynny mae
yn rhaid, o'r gwŷr a fu yn cyd-
ymdaith â ni yr holl amser yr
aeth yr Arglwydd Iesu i mewn
ac allan yn ein plith ni, gan
ddechreu o fedydd Ioan hyd y
dydd y cymmerwyd ef i fynu
oddi wrthyin ni, bod un o'r rhai

dom; and the grace of God was
upon him.

Saint Matthias's Day.

The Collect.

O Almighty God, who into
the place of the traitor
Judas didst choose thy faithful
servant Matthias to be of the
number of the twelve Apostles;
Grant that thy Church, being
always preserved from false A-
postles, may be ordered and
guided by faithful and true
pastors; through Jesus Christ
our Lord. Amen.

For the Epistle. Act. i. 15.

IN those days Peter stood up
in the midst of the disci-
ples, and said, (the number of
the names together were about
an hundred and twenty,) Men
and brethren, this Scripture
must needs have been fulfilled,
which the Holy Ghost by the
mouth of David spake before
concerning Judas, which was
guide to them that took Jesus:
for he was numbered with us,
and had obtained part of this
ministry. Now this man pur-
chased a field with the reward of
iniquity; and falling headlong
he burst asunder in the midst,
and all his bowels gushed out.
And it was known unto all the
dwellers at Jerusalem, insomuch
as that field is called in their
proper tongue, Aceldama, that is
to say, The field of blood. For
it is written in the book of
Psalms, Let his habitation be
desolate, and let no man dwell
therein; and, His bishoprick let
another take. Wherefore, of
these men which have compan-
ied with us all the time that
the Lord Jesus went in and out
among us, beginning from the
baptism of John, unto that same
day that he was taken up from

hyn gyd â ni yn dyst o'i adgyf-
odiad ef. A hwy a osodasant
ddau ger bron; Joseph, yr hwn
a enwid Barsabas, ac a gyf-
enwid Justus, a Matthias. A
chan weddio, hwy a ddywedas-
ant, Tydi, Arglwydd, yr hwn
a wyddost galonnau pawb, dang-
os pa un o'r ddau hyn a ethol-
aist, i dderbyn rhan o'r weind-
ogaeth hon a'r apostoliaeth, o'r
hon y cyfeiliornodd Judas, i
fyned i'w le ei hun. A hwy
a fwriasant y coelbrennau: ac
ar Matthias y syrthiodd y coel-
bren: ac efe a gyfrifwyd gyd a'r
un/apostol ar ddeg.

Yr Efengyl. St. Matth. xi. 25.

YR amser hwnnw yr atebodd
I yr Iesu, ac y dywedodd, I
ti yr ydwyf yn diolch, O Dad,
Arglwydd nef a daear, am i
ti guddio y pethau hyn rhag
y doethion a'r rhai deallus, a'u
datguddio o honot i rai bychain.
Ië, O Dad; canys felly y rhyng-
odd bodd i ti. Pob peth a rodd-
wyd i mi gan fy Nhaf: ac nid
edwyn neb y Mab, ond y Tad;
ac nid edwyn neb y Tad, ond y
Mab, a'r hwn yr ewyllsio y Mab
ei ddatguddio iddo. Deuwch
attaf fi bawb a'r y sydd yn flin-
derog ac yn llwythog, ac mi a
esmwythâf arnoch. Cymmer-
wch fy iau arnoch, a dysgwch
genyff; canys addfwyn ydwyf
a gostyngedig o galon: a chwi
a gewch orphwysdra i'ch eneid-
iau. Canys fy iau sydd esmwyth,
a'm baich sydd ysgafn.

*Cyfarchiad Mair Wŷryf
fendigedig.*

Y Colect.

NI a attolygwn i ti, O Ar-
glwydd, dywallt dy ras
yn ein calonnau: fel, megis y
gywddom grawdoliaeth Iesu
Grist dy Fab trwy gennadwri
angel; felly, trwy ei grog a'i

us, must one be ordained to be
a witness with us of his resurrec-
tion. And they appointed two,
Joseph called Barsabas, who was
surnamed Justus, and Matthias.
And they prayed, and said, Thou,
Lord, which knowest the hearts
of all men, shew whether of
these two thou hast chosen; that
he may take part of this minist-
ry and apostleship, from which
Judas by transgression fell, that
he might go to his own place.
And they gave forth their lots;
and the lot fell upon Matthias,
and he was numbered with the
eleven Apostles.

The Gospel. St. Matth. xi. 25.

AT that time Jesus answered
and said, I thank thee, O
Father, Lord of heaven and
earth, because thou hast hid
these things from the wise and
prudent, and hast revealed them
unto babes. Even so, Father,
for so it seemed good in thy
sight. All things are delivered
unto me of my Father: and no
man knoweth the Son, but the
Father; neither knoweth any
man the Father, save the Son,
and he to whomsoever the Son
will reveal him. Come unto
me, all ye that labour and are
heavy laden, and I will give you
rest. Take my yoke upon you,
and learn of me; for I am meek
and lowly in heart: and ye shall
find rest unto your souls. For
my yoke is easy, and my burden
is light.

*The Annunciation of the blessed
Virgin Mary.*

The Collect.

WE beseech thee, O Lrd,
pour thy grace into our
hearts; that, as we have known
the incarnation of thy Son Je-
sus Christ by the message of an
angel, so by his cross and pas-

ddioddefaint, bod i ni gael ein dwyn i ogoniant ei adgyfodiad ef; trwy yr unrhwy Iesu Crist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Esay vii. 10.
YR Arglwydd a' chwanegodd y lesaru wrth Ahaz, gan ddywedyl, Gofyn i' arwydd gan yr Arglwydd dy Dduw; gofyn o'r dyfnder, neu o'r uchelder oddi arnodd. Ond Ahaz a ddywedodd, Ni ofynaf, ac ni themtiau yr Arglwydd. A dywedodd yntau, Gwrandêwch yr awr hon, ty Ddafydd; Ai bychan genychy ffinio dynion, oni ffinoch hefyd fy Nuw? Am hynny yr Arglwydd ei hun a ddyry i chwi arwydd; Wele, Morwyn a fydd feichiog, ac a esgor ar Fab, ac a eilw ei enw ef Immanuel. Ymenyn a mel a fwyty efe; fel y medro ymwrthod â'r drwg, ac ethol y da.

Yr Efengyl. St. Luc i. 26.
AC yn y chweched mis yr anfonwyd yr angel Gabriel oddi wrth Dduw, i ddinas yn Galilea a'i henw Nazareth, at forwyn wedi ei dyweddio i wr a'i enw Joseph, o dy Ddafydd; ac enw'r forwyn oedd Mair. A'r angel a ddaeth i mewn att, ac a ddywedodd, Hanffych well, yr hon a gefaist ras: yr Arglwydd sy gyd â thi; bendigaid wyt yn mhlith gwragedd. A hithau, pan ei gwelodd, a gythryblwyd wrth ei ymadrodd ef: a meddyllo a wnaeth pa fath gyfarch oedd hwn. A dywedodd yr angel wrthi, Nac ofna, Mair; canys ti a gefaist ffair gyd â Duw. Ac wele, ti a gei feichiogi yn dy groth, ac a esgori ar Fab, ac a elwi ei enw ef Iesu. Hwn fydd mawr, ac a elwir yn Fab y Goruchaf; ac iddo y rhydd yr Arglwydd Dduw orseddfa ei dad Dafydd. Ac efe a deyrnasa ar dy Jacob yn dragywydd; ac

sion we may be brought unto the glory of his resurrection; through the same Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Isai. vii. 10.
MOREOVER, the Lord spake again unto Ahaz, saying, Ask thee a sign of the Lord thy God; ask it either in the depth, or in the height above. But Ahaz said, I will not ask, neither will I tempt the Lord. And he said, Hear ye now, O house of David; Is it a small thing for you to weary men, but will ye weary my God also? Therefore the Lord himself shall give you a sign; Behold, a Virgin shall conceive, and bear a son, and shall call his name Immanuel. Butter and honey shall he eat, that he may know to refuse the evil, and choose the good.

The Gospel. St. Luke i. 26.
AND in the sixth month the Angel Gabriel was sent from God unto a city of Galilee named Nazareth, to a Virgin espoused to a man whose name was Joseph, of the house of David; and the Virgin's name was Mary. And the angel came in unto her, and said, Hail, thou that art highly favoured, the Lord is with thee; blessed art thou among women. And when she saw him she was troubled at his saying, and cast in her mind what manner of salutation this should be. And the angel said unto her, Fear not, Mary; for thou hast found favour with God. And behold, thou shalt conceive in thy womb, and bring forth a Son, and shalt call his name JESUS. He shall be great, and shall be called the Son of the Highest; and the Lord God shall give unto him the throne of his father David. And he shall reign over

ar ei frenhiniaeth ni bydd diwedd. A Mair a ddywedodd wrth yr angel, Pa fodd y bydd hyn; gan nad adwaen i wr? A'r angel a atebodd ac a ddywedodd wrthi, Yr Yspryd Glân a ddaw arnat ti, a nerth y Goruchaf a'th gysgoda di: am hynny hefyd y peth sanctaidd a aner o honot ti, a elwir yn Fab Duw. Ac wele, Elisabeth dy gares, y mae hithau wedi beichiogi ar fab yn ei henaient: a hwn yw'r chweched mis iddi hi, yr hon a elwid yn amhhlantadwy. Canys gyd â Duw/ni bydd dim yn amhosibl. A dywedodd Mair, Wele, wasanaethyddes yr Arglwydd; bydded i mi yn ol dy air di. A'r angel a aeth ymaith oddi wrthi hi.

Dydd Sant Marc Efangylwr.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a ddysgaist dy sanctaidd Eglwys â nefol athrawiaeth dy Efangylwr Sant Marc; Dyro i ni ras, fel na byddom megis plant yn ein cylch-arwain gan bob awel o wag ddysgediaeth; eithr ein bod wedi ein sicrhau yngwirionedd dy lân Efengyl; trwy Iesu Crist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Ephes. iv. 7.

IBob un o honom y rhoed gras, yn ol mesur dawn Crist. O herwydd paham y mae efe yn dywedyd, Pan dylrchafodd i'r uchelder, efe a gaethiwodd gaethiwed, ac a roddes roddion i dlynion. (Eithr, Efe a ddyrchafodd, beth yw, ond darfod iddo hefyd ddisgyn yn gyntaf i barthau isaf y ddaear? Yr hwn a ddisgynodd yw yr hwn hefyd a esgynodd goruwch yr holl nefoedd, fel y cyflawnai bob peth.) Ac efe a roddes rai yn apostolion, a rhai yn brophwydi,

the house of Jacob for ever; and of his kingdom there shall be no end. Then said Mary unto the angel, How shall this be, seeing I know not a man? And the angel answered and said unto her, The Holy Ghost shall come upon thee, and the power of the Highest shall overshadow thee: therefore also that holy thing which shall be born of thee shall be called the Son of God. And behold, thy cousin Elisabeth, she hath also conceived a son in her old age; and this is the sixth month with her who was called barren: for with God nothing shall be impossible. And Mary said, Behold the handmaid of the Lord; be it unto me according to thy word. And the angel departed from her.

Saint Mark's Day.

The Collect.

O Almighty God, who hast instructed thy holy Church with the heavenly doctrine of thy Evangelist Saint Mark; Give us grace, that, being not like children carried away with every blast of vain doctrine, we may be established in the truth of thy holy Gospel; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Ephes. iv. 7.

UNTO every one of us is given grace, according to the measure of the gift of Christ. Wherefore he saith, When he ascended up on high, he led captivity captive, and gave gifts unto men. (Now that he ascended, what is it but that he also descended first into the lower parts of the earth? He that descended is the same also that ascended up far above all heavens, that he might fill all things.) And he gave some Apostles, and some Prophets, and some Evangelists,

a rhai yn efangylwyr, a rhai yn fugeiliaid ac yn athrawon; i berffeithio'r saint, i waith y weinidogaeth, i adeilad corph Crist; hyd oni ymgyfarfyddom oll yn uudeb ffydd a gwybodaeth Mab Duw, yn wr perffaith; at fesur oedran cyflawnder Crist: fel na byddom mwyach yn blantos, yn bhwmmman, ac yn ein cych-arwain â phob awel dysgeidiaeth, trwy hocced dynion, trwy gyfrwysdra, i gynllwyn i dwyllo; eithr gan fod yn gywir mewn cariad, cynnyddu o honom iddo ef ym mhob peth, yr hwn yw'r pen, sef Crist: o'r hwn y mae'r holl gorph wedi ei gyd-ymgyngnull a'i gyd-gyssylltu, trwy bob cymmal cynhaliath yn ol y nerthol weithrediad ym mesur pob rhan, yn gwneuthur cynnydd y corph, i'w adeiladu ei hun mewn cariad.

Yr Efengyl. St. Ioan xv. 1.

MYFI yw y wir winwydden, a'm Tad yw'r llafurwr. Pob cangen ynof fi heb ddwyn ffrwyth, y mae efe yn ei thynnu ymaith: a phob un a ddygo ffrwyth, y mae efe yn ei glanhau, fel y dygo fwy o ffrwyth. Yr awrhon yr ydych chiwi yn lân, trwy'r gair a leferais i wrthych. Arhoswch ynof fi, a mi ynoch chiwi. Megis na all y gangen ddwyn ffrwyth o honi ei hun, onid erys yn y winwydden: felly ni ellwch chwithau, onid arhoswch ynof fi. Myfi yw'r winwydden, chwithau yw'r canghennau. Yr hwn sydd yn aros ynof fi, a minnau yntau, hwnnw sydd yn dwyn ffrwyth lawer: oblegid hebof fi ni ellwch chiwi wneuthur dim. Onid erys un ynof fi, efe a daffwyd allan megis cangen, ac a wyodd: ac y maent yn eu casglu hwynt, ac yn eu bwrw yn tân; a lwy a losgir.

and some Pastors and Teachers; for the perfecting of the saints, for the work of the ministry, for the edifying of the body of Christ; till we all come in the unity of the faith, and of the knowledge of the Son of God, unto a perfect man, unto the measure of the stature of the fulness of Christ; that we henceforth be no more children, tossed to and fro, and carried about with every wind of doctrine, by the sleight of men, and cunning craftiness, whereby they lie in wait to deceive; but speaking the truth in love, may grow up into him in all things, which is the head, even Christ: from whom the whole body fitly joined together, and compacted by that which every joint supplieth, according to the effectual working in the measure of every part, maketh increase of the body, unto the edifying of itself in love.

The Gospel. St. John xv. 1.

I Am the true vine, and my Father is the husbandman. Every branch in me that beareth not fruit he taketh away; and every branch that beareth fruit, he purgeth it, that it may bring forth more fruit. Now ye are clean through the word which I have spoken unto you. Abide in me, and I in you. As the branch cannot bear fruit of itself, except it abide in the vine; no more can ye, except ye abide in me. I am the vine, ye are the branches. He that abideth in me, and I in him, the same bringeth forth much fruit; for without me ye can do nothing. If a man abide not in me, he is cast forth as a branch, and is withered; and men gather them, and cast them into the fire, and they are burned. If ye abide in me, and my words abide in you, ye shall

Os arhoswch ynof fi, ac aros o'm geiriau ynoch, beth bynnag a ewyllysioch, gofynwch, ac efe a fydd i chiwi. Yn llyn y gogoneddwyd fy Nhad, ar ddwyn o honoch ffrwyth lawer; a disgyblion fyddwch i mi. Fel y carodd y Tad fi, felly y cerais innau chwithau: arhoswch yn fy nghariad i. Os cedwch fy ngorchymynion, chiwi a arhoswch yn fy nghariad: fel y cedwais i orchymynion fy Nhad, ac yr wyf yn aros yn ei gariad ef. Hyn a ddywedais wrthych, fel yr arhosai fy llawenydd ynoch, ac y byddai eich llawenydd yn gyflawn.

Dydd Sant Phylip a Sant Iago, Apostolion.

Y Colect.

HOLL-allug Dduw, yr hwn o'i wir adnabod yw bywyd tragwyddol; Caniattâ i ni berffaith adnabod dy Fab Iesu Grist i fod yn ffordd, yn wirionedd, ac yn fywyd; fel, gan ddilyn llwybrau dy sancteiddiol Apostolion Sant Phylip a Sant Iago, y bo i ni rodio yn ddiysgog ar y ffordd y sy'n arwain i fywyd tragwyddol; trwy'r unrhyw dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. St. Iago i. 1.

IAGO, gwasanaethwr Duw, at y deuddeg llwyth sydd ar wasgar, annerch. Cyfrifwch yn bob llawenydd, fy mrodyr, pan syrtlloch mewn amryw brofedigaethau; gan wybod fod profiad eich ffydd chiwi yn gweithredu amynedd. Ond caffed amynedd ei pherffaith waith, fel y byddoch berffaith a chyfan, heb ddiffygio mewn dim. O bydd ar neb o honoch esiauw doethineb, gofyned gan Dduw, yr hwn sydd yn rhoi yn haelionus i bawb, ac heb ddannod; a lii a roddir iddo ef.

ask what ye will, and it shall be done unto you. Herein is my Father glorified, that ye bear much fruit; so shall ye be my disciples. As the Father hath loved me, so have I loved you: continue ye in my love. If ye keep my commandments, ye shall abide in my love; even as I have kept my Father's commandments, and abide in his love. These things have I spoken unto you, that my joy might remain in you, and that your joy might be full.

Saint Philip and Saint James's Day.

The Collect.

O Almighty God, whom truly to know is everlasting life; Grant us perfectly to know thy Son Jesus Christ to be the way, the truth, and the life; that, following the steps of thy holy Apostles, Saint Philip and Saint James, we may steadfastly walk in the way that leadeth to eternal life; through the same thy Son Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. St. James i. 1.

JAMES, a servant of God and of the Lord Jesus Christ, to the twelve tribes which are scattered abroad, greeting. My brethren, count it all joy when ye fall into divers temptations; knowing this, that the trying of your faith worketh patience. But let patience have her perfect work, that ye may be perfect and entire, wanting nothing. If any of you lack wisdom, let him ask of God, that giveth to all men liberally, and upbraided not, and it shall be given him. But let him ask in faith,

Eithr gofyned mewn ffydd, heb ammeu dim: canys yr hwn sydd yn ammeu, sydd gyffelyb i don y môr, a chwelir ac a deffir gan y gwynth. Canys na feddylied y dyn hwnnw y derbyn efe ddim gan yr Arglwydd. Gwr dauddyblyg ei feddwl, sydd anwas-tad yn ei holl ffyrdd. Y brawd o radd isel, llawenyched yn ei oruchafiaeth; a'r cyfoethog yn ei ddarostyngiad: canys megis blodeuyn y glas-wellyn y diflan-na efe. Canys cyfododd yr haul gyd â gwres, a gwywodd y glas-wellyn, a'i flodeuyn agwmpodd, a thegwh ei bryd ef a golodd: felly hefyd y diflanna y cyfoethog yn ei ffyrdd. Gwyn ei fyd y gwr sydd yn goddef profedig-aeth: canys pan fyddo profedig, efe a dderbyn goron y bywyd, yr hon a addawodd yr Arglwydd i'r rhai a'i carant ef.

Yr Efengyl. St. Ioan xiv. 1.

A'R Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Na thralloder eich calon: yr ydych yn credu yn Nuw, credwch yno ffinau hefyd. Yn nhŷ fy Nhadau y mae llawer o drigfannau: a phe amgen, mi a ddywedaswn i chwi. Yr wyf fi yn myned i barottoi lle i chwi. Ac os myfi a âf, ac a barottoaf le i chwi, mi a ddeuaf drachefn, ac a'ch cymmeraf chwi attaf fy hun; fel lle yr wyf fi, y byddoch chwithau hefyd. Ac i ba le yr wyf fi yn myned, chwi a wyddoch, a'r ffordd a wyddoch. Dywedodd Thomas wrtho, Arglwydd, ni wyddom ni i ba le yr wyt ti yn myned; a pha fodd y gallwn wybod y ffordd? Yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Myfi yw'r ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd: nid yw neb yn dyfod at y Tad, ond trwof fi. Ped adnabusech fi, fy Nhadau hefyd a adnabusech: ac o hyn allan yr adwaenoch ef, a chwi a'i gwelsoch ef.

nothing wavering; for he that wavereth is like a wave of the sea, driven with the wind, and tossed. For let not that man think that he shall receive any thing of the Lord. A double-minded man is unstable in all his ways. Let the brother of low degree rejoice in that he is exalted; but the rich in that he is made low; because as the flower of the grass he shall pass away. For the sun is no sooner risen with a burning heat, but it withereth the grass, and the flower thereof falleth, and the grace of the fashion of it perisheth: so also shall the rich man fade away in his ways. Blessed is the man that endureth temptation; for when he is tried, he shall receive the crown of life, which the Lord hath promised to them that love him.

The Gospel. St. John xiv. 1.

AND JESUS said unto his disciples, Let not your heart be troubled; ye believe in God, believe also in me. In my Father's house are many mansions; if it were not so, I would have told you. I go to prepare a place for you: and if I go and prepare a place for you, I will come again, and receive you unto myself, that where I am, there ye may be also. And whither I go ye know, and the way ye know. Thomas saith unto him, Lord, we know not whither thou goest, and how can we know the way? Jesus saith unto him, I am the way, the truth, and the life: no man cometh unto the Father but by me. If ye had known me, ye should have known my Father also: and from henceforth ye know him, and have seen him. Philip saith unto him, Lord,

Dywedodd Phylip wrtho, Arglwydd, dangos i ni y Tad, a digon ywi ni. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, A ydwyf gyhyd o amser gyd a chwi, ac nid adnabuoest fi, Phylip? Y neb a'm gwelodd i, a welodd y Tad; a pha fodd yr wyt ti yn dywedyd, Dangos i ni y Tad? Onid wyt ti yn credu fy mod i yn y Tad, a'r Tad ynof finnau? y geriau yr wyf fi yn eu llefaru wrthyh, nid o honof fy hun yr wyf fi yn eu llefaru; ond y Tad, yr hwn sydd yn aros ynof, efe sydd yn gwneuthur y gweithredoedd. Credwch fi, fy mod i yn y Tad, a'r Tad ynof finnau: ac onid é, credwch fi er mwyn y gweithredoedd eu hunain. Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn sydd yn credu ynof fi, y gweithredoedd yr wyf fi yn eu gwneuthur, yntau hefyd a'u gwna, a mwy na'r rhai hyn a wna efe: oblegid yr wyf fi yn myned at fy Nhadau. A pha beth bynnag a ofynoch yn fy Enw i, lynny a wnaif; fel y gogonedder y Tad yn y Mab. Os gofynwch ddim yn fy Enw i, mi a'i gwnaif.

Dydd Sant Barnabas Apostol.

Y Colect.

O Arglwydd Dduw Holl-alluog, yr hwn a wisgaist dy sanctaidd Apostol Barnabas a rhagorol roddion dy Yspryd Glân; Na ad i ni, ni a attolygwn i ti, fod yn ddiffygiol o'th amryw ddoniau, nac eto o ras i'w harfer hwynt bob amser i'th anrhydedd di a' th ogoniant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. xi. 22.

A'R gair a ddaeth i glustiau yr eglwys oedd yn Jerusalem, am y pethau hyn: a hwy a anfonasant Barnabas i fyned hyd Antiochia. Yr hwn pan ddaeth, a gweled gras Duw, a fu lawen ganddo; ac a gynghor-

shew us the Father, and it sufficeth us. Jesus saith unto him, Have I been so long time with you, and yet hast thou not known me, Philip? He that hath seen me hath seen the Father; and how sayest thou then, Shew us the Father? Believeest thou not that I am in the Father, and the Father in me? The words that I speak unto you I speak not of myself; but the Father that dwelleth in me, he doeth the works. Believe me, that I am in the Father, and the Father in me; or else believe me for the very works' sake. Verily, verily I say unto you, He that believeth on me, the works that I do shall he do also; and greater works than these shall he do; because I go unto my Father. And whatsoever ye shall ask in my Name, that will I do, that the Father may be glorified in the Son. If ye shall ask any thing in my Name, I will do it.

Saint Barnabas the Apostle.

The Collect.

O Lord God Almighty, who didst endue thy holy Apostle Barnabas with singular gifts of the Holy Ghost; Leave us not, we beseech thee, destitute of thy manifold gifts, nor yet of grace to use them alway to thy honour and glory; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Acts xi. 22.

TIDINGS of these things came unto the ears of the Church which was in Jerusalem; and they sent forth Barnabas, that he should go as far as Antioch. Who, when he came, and had seen the grace of God,

odd bawb oll, trwy lwyrr-frydalon, i llynu wrth yr Arglwydd. Oblegid yr oedd efe yn wr da, ac yn llawn o'r Yspryd Glân, ac o ffydd. A llawer o bobl a 'chwanegwyd i'r Arglwydd. Yna yr aeth Barnabas i Tarsus, i geisio Saul; ac wedi iddo ei gael, efe a'i dug i Antiochia. A bu iddynt flwyddyn gyfan ymgynnull yn yr eglwys, a dysgu pobl lawer; a bod galw y disgyblion yn Gristionogion yn gyntaf yn Antiochia. Ac yn y dyddiau hynny daeth prophwydi o Jerusalem i waered i Antiochia. Ac un o honynt, a'i enw Agabus, a gyfododd, ac a arwyddocodd trwy yr Yspryd, y byddai newyn mawr dros yr holl fyd; yr hwn hefyd a fu dan Claudius Cesar. Yna'r disgyblion, bob un yn ol ei allu, a fwradasant anfon cymmorth i'r brodyr oedd yn preswyllo yn Judea. Yr hyn beth hefyd a wnaethant, gan dlanfon at yr henuriaid drwy law Barnabas a Saul.

Yr Efengyl. St. Ioan xv. 12.

DYMA fy ngorchymyn i; Ar i chwi garu eich gilydd, fel y cerais i chwi. Cariad mwy na bwn nid oes gan neb; sef, bod i un roi ei einioes dros ei gyfeillion. Chwydychwi yw fy nghyfeillion, os gwneuch pa bethau bynnag yr wyf yn eugorchymyn i chwi. Nid ydwyf mwyach yn eich galw yn weision; oblegid y gwas ni w'yr beth y mae ei arglwydd yn ei wneuthur: ond mi a'ch gelwais chwi yn gyfeillion; oblegid pob peth a'r a glywais gan fy Nhad, a hyspysais i chwi. Nid chwi a'm dewisasoch i, ond myfi a'ch dewisais chwi, ac a'ch ordeiniais chwi, fel yr elech ac y dygech ffrwyth, ac yr arhosai eich ffrwyth; megis pa beth

was glad; and exhorted them all, that with purpose of heart they would cleave unto the Lord. For he was a good man, and full of the holy Ghost, and of faith: and much people was added unto the Lord. Then departed Barnabas to Tarsus, for to seek Saul. And when he had found him, he brought him unto Antioch. And it came to pass, that a whole year they assembled themselves with the Church, and taught much people: and the disciples were called Christians first in Antioch. And in these days came prophets from Jerusalem unto Antioch. And there stood up one of them named Agabus, and signified by the Spirit, that there should be great dearth throughout all the world; which came to pass in the days of Claudius Cesar. Then the disciples, every man according to his ability, determined to send relief unto the brethren which dwelt in Judæa. Which also they did, and sent it to the elders by the hands of Barnabas and Saul.

The Gospel. St. John xv. 12.

THIS is my commandment, That ye love one another, as I have loved you. Greater love hath no man than this, that a man lay down his life for his friends. Ye are my friends, if ye do whatsoever I command you. Henceforth I call you not servants; for the servant knoweth not what his lord doeth: but I have called you friends; for all things that I have heard of my Father I have made known unto you. Ye have not chosen me, but I have chosen you, and ordained you, that ye should go and bring forth fruit, and that your fruit should remain: that whatsoever ye shall ask of the Fa-

bynnag a ofynoch gan y Tad yn fy Enw i, y rhoddo efe i chwi.

Dydd Sant Ioan Fedyddiwr.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, o ragluniaeth pa un y ganed yn rhyfedd dy was Ioan Fedyddiwr, ac yr anfonwyd ef i arlwyo ffordd dy Fab Iesu Grist ein Hiachawdwr, gan bregethu edifeirwch; Gwna i ni felly ddilyn ei ddysg-eidiaeth a'i sanctaidd fywyd ef, fel y gwir edifarhaom yn ol ei bregeth ef; ac ar ol ei esampyl traethom y gwirionedd yn wastadol, y ceryddom gamwedd yn hyderus, ac y dioddefom yn uffuddu er mwyn y gwirionedd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistle. Esay xl. 1.

CYSURWCH, cysurwch fy mhobl, medd eich Duw. Dywedwch wrth fodd calon Jerusalem; llefchwch wrthu hi, gyflawni ei milwriaeth, ddilên ei hanwired; o herwydd derbyniodd o law'r Arglwydd yn ddau-ddyblyg am ei holl bechodau. Llef un yn llefain yn yr anialwch, Parot-tôwch ffordd yr Arglwydd, unionwch lwybr i'n Duw ni yn y diffaethwch. Pob pant a gyfodir, a phob mynydd a bryn a ostyngir; y gŵyr a wneir yn uniawn, a'r anwastad yn wastadedd. A gogoniant yr Arglwydd a ddatguddir, a phob cnawd ynghyd a'i gwel: canys genau'r Arglwydd a lefarodd hyn. Y llef a ddywedodd, Gwaedda. Yntau a ddywedodd, Beth a waeddaf? Pob cnawd sydd wellt, a'i holl odidowgrwydd fel blodeuyn y maes. Gwywa'r gwelltyn, syrth y blodeuyn; canys Yspryd yr Arglwydd a chwythodd arno: gwellt yn ddiâu yw'r bobl. Gwywa'r gwelltyn, syrth y blodeuyn; ond gair ein Duw

ther in my Name, he may give it you.

Saint John Baptist's Day.

The Collect.

ALmighty God, by whose providence thy servant John Baptist was wonderfully born, and sent to prepare the way of thy Son our Saviour, by preaching of repentance; Make us so to follow his doctrine and holy life, that we may truly repent according to his preaching; and after his example constantly speak the truth, boldly rebuke vice, and patiently suffer for the truth's sake; through Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Isai. xl. 1.

COMFORT ye, comfort ye my people, saith your God. Speak ye comfortably to Jerusalem, and cry unto her, That her warfare is accomplished; that her iniquity is pardoned: for she hath received of the Lord's hand double for all her sins. The voice of him that crieth in the wilderness, Prepare ye the way of the Lord, make straight in the desert a high-way for our God. Every valley shall be exalted, and every mountain and hill shall be made low, and the crooked shall be made straight, and the rough places plain. And the glory of the Lord shall be revealed, and all flesh shall see it together: for the mouth of the Lord hath spoken it. The voice said, Cry. And he said, What shall I cry? All flesh is grass, and all the goodliness thereof is as the flower of the field. The grass withereth, the flower fadeth, because the Spirit of the Lord bloweth upon it: surely the people is grass. The grass withereth, the flower fadeth: but the word of our God

ni a saif byth. Dring rhagot, yr efangyles Sion, i fynydd uchel: dyrchafa dy lef trwy nerth, O efangyles Jerusalem: dyrchafa, nac ofna: dywed wrth ddinasoedd Judah, Wele, eich Duw chwi. Wle'r Arglwydd Dduw a ddaw yn erbyn y cadarn, a'i fraich a lywodraetha drosto: wele ei wobwr gyd ág ef, a'i waith o'i flaen. Fel bugail y portha efe ei braidd; a'i fraich y casgl ei wŷn, ac a'u dwg yn ei fynwes, ac a goledda'r mammogiaid.

Yr Efengyl. St. Luc i. 57.

A Chyflawnwyd tymp Elisabeth i esgor; a hi a esgorodd ar fab. A'i chymyrdogion a'i cenedl a glybu fawrhau o'r Arglwydd ei drugaredd arni; a hwy a gyd-lawenyhasant â hi. A bu, ar yr wythfed dydd, hwy a ddaethant i enwaedu ar y dyn bach; ac a'i galwasant ef Zacharias, yn ol enw ei dad. A'i fam a attebodd ac a ddywedodd, Nid felly; eithr Ioan y gelwir ef. Hwythau a ddywedasant wrthi, Nid oes neb o'th genedl a elwir ar yr enw hwn. A hwy a wnaethant amnaid ar ei dad ef, pa fodd y mynnai efe ei enw ef. Yntau a alwodd am argraph-lech, ac a ysgrifennodd, gan ddywedyd, Ioan yw ei enw ef. A rhyfeddu a wnaethant oll. Ac agorwyd ei enau ef yn ebrwydd, a'i dafod ef; ac efe a lefarodd, gan fendithio Duw. A daeth ofn ar bawb oedd yn trigo yn eu cylch hwy: a thrwy holl fynydd-dir Judea y cyhoeddwyd y geiriau hyn oll. A phawb a'r a'u clywsant, a'u gosodasant yn eu calonnau, gan ddywedyd, Beth fyddy bachgennyn hwn? A llaw'r Arglwydd oedd gyd ág ef. A'i dad ef Zacharias a gyflawnwyd

shall stand for ever. O Zion, that bringest good tidings, get thee up into the high mountain: O Jerusalem, that bringest good tidings, lift up thy voice with strength; lift it up, be not afraid: say unto the cities of Judah, Behold your God. Behold, the Lord God will come with strong hand, and his arm shall rule for him: behold, his reward is with him, and his work before him. He shall feed his flock like a shepherd; he shall gather the lambs with his arm, and carry them in his bosom, and shall gently lead those that are with young.

The Gospel. St. Luke i. 57.

ELISABETH's full time came that she should be delivered; and she brought forth a son. And her neighbours and her cousins heard how the Lord had shewed great mercy upon her; and they rejoiced with her. And it came to pass, that on the eighth day they came to circumcise the child; and they called him Zacharias, after the name of his father. And his mother answered and said, Not so; but he shall be called John. And they said unto her, There is none of thy kindred that is called by this name. And they made signs to his father, how he would have him called. And he asked for a writing-table, and wrote, saying, His name is John. And they marvelled all. And his mouth was opened immediately, and his tongue loosed, and he spake, and praised God. And fear came on all that dwelt round about them; and all these sayings were noised abroad throughout all the hill-country of Judea. And all they that had heard them laid them up in their hearts, saying, What manner of child shall this be? And the hand of the Lord

o'r Yspryd Glân, ac a brophwyd-odd, gan ddywedyd, Bendigedig fyddo Arglwydd Dduw Israel; canys efe a ymwelodd ac a wnaeth ymwared i'w bobl. Ac efe a ddyrchafodd gorn iachawdwriaeth i ni yn nhŷ Ddafydd ei wasanaethwr; megis y llefarodd trwy enau ei sanctaidd brophwydi, y rhai oedd o ddechreuad y byd; fel y byddai i ni ymwared rhag ein gelymion, ac o law pawb o'n caseion; i gwblhau ei drugaredd a'n tadau, ac i gofio ei sanctaidd gyfammod; y llw a dyngodd efe wrth ein tad Abraham, ar roddi i ni, gwedi ein rhyddhau o law ein gelymion, ei wasanaethu ef yn ddiöfn, mewn sancteiddrwydd a chyflawnder ger ei fron ef, holl ddyddiau ein bywyd. A thithau, fachgennyn, a elwir yn brophwyd i'r Goruchaf: canys ti a ai o flaen wyneb yr Arglwydd, i barottoi ei ffyrdd ef; i roddi gwybodaeth iachawdwriaeth i'w bobl, trwy faddeuant o'u pechodau, o herwydd tiriondeb trugaredd ein Duw, trwy yr hon yr ymwelodd â ni Godiad Haul o'r uchelder, i lewyrchu i'r rhai sydd yn eistodd mewn tywyllwch a chysgod angau, i gyferio ein traed i ffordd tangnefedd. A'r bachgen a gynnyddodd, ac a gryfhawyd yn yr yspryd; ac a fu yn y diffaethwch hyd y dydd yr ynddangosodd efe i'r Israel.

Dydd Sant Petr Apostol.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr Iwn trwy dy Fab Iesu Grist a roddaist i'th Apostol Sant Petr laweroedd o ddoniau arbennig, ac a orchymynaist iddo o ddifrif borthi dy braidd; Gwna, ni a attolygwn i ti, i'r holl Esgobion

was with him. And his father Zacharias was filled with the holy Ghost, and prophesied, saying, Blessed be the Lord God of Israel; for he hath visited and redeemed his people, and hath raised up an horn of salvation for us in the house of his servant David; as he spake by the mouth of his holy prophets, which have been since the world began; that we should be saved from our enemies, and from the hand of all that hate us; to perform the mercy promised to our fathers, and to remember his holy covenant; the oath which he sware to our father Abraham, that he would grant unto us, that we, being delivered out of the hands of our enemies, might serve him without fear, in holiness and righteousness before him all the days of our life. And thou, Child, shalt be called the Prophet of the Highest: for thou shalt go before the face of the Lord to prepare his ways; to give knowledge of salvation unto his people, by the remission of their sins, through the tender mercy of our God, whereby the day-spring from on high hath visited us; to give light to them that sit in darkness and in the shadow of death, to guide our feet into the way of peace. And the child grew, and waxed strong in spirit; and was in the deserts till the day of his shewing unto Israel.

Saint Peter's Day.

The Collect.

O Almighty God, who by thy Son Jesus Christ didst give to thy Apostle Saint Peter many excellent gifts, and commandest him earnestly to feed thy flock; Make, we beseech thee, all Bishops and Pastors dili-

a'r Bugeiliaid yn ddyfal breg-
ethu dy sanctaidd Air, ac i'r bobl
yn ufuddgar ddilyn yr unrhyw;
fel y derbyniot goron y gogon-
iant tragwyddol; trwy Iesu
Crist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Act. xii. 1.

YNGHYLCH y pryd hwnnw
yr estynnodd Herod frenhin
ei ddwyllaw i ddrwygu rhai o'r
eglwys. Ac efe a laddodd Iago
brawd Ioan a'r cleddyf. A phan
welodd fod yn dda gan yr Iud-
deuon hyuny, efe a 'chwaneg-
odd ddala Petr hefyd. (A dyddiau
y bara croyw ydoedd hi.) Yr
hwn, wedi ei ddal, a roddes efe
yng harchar, ac a'i traddododd at
bedwar pedwariaid o filwyr i'w
gadw; gan ewyllsio, a ol y Pasg
ei ddwyn ef allan at y bobl. Felly
Petr a gadwyd yn y carchar;
eithr gweddi ddyfal a wnaeth-
pwyd gan yr eglwys at Dduw
drosto ef. A phan oedd Herod
â'i fryd ar ei ddwyn ef allan, y
nos honno yr oedd Petr yn cysgu
rhwng dau filwr, wedi ei rwymo
â dwy gadwyn; a'r ceidwaid o
flaen y drws oeddynt yn cadw y
carchar. Ac wele, angel yr Ar-
glwydd a safodd ger llaw, a goleuni
a ddisgleiriodd yn y carchar: ac
efe a darawodd ystlys Petr, ac
a'i cyfododd ef, gan ddywedyd,
Cyfod yn fuan. A'i gadwyni ef
a syrthiasant oddi wrth ei ddwy-
llaw. A dywedodd yr angel
wrtho, Ymwregysa, a rhwmg dy
sanddalau. Ac felly y gwnaeth
efe. Yna y dywedodd, Bwrw dy
wisg am danat, a chanlyni fi. Ac
efe a aeth allan, ac a'i canlynodd
ef; ac ni's gwybu mai gwir oedd
y peth a wnaethid gan yr angel,
eithr yr oedd yn tybied mai gwel-
edd gweledigaeth yr oedd. Ac
wedi myned o honynt heb law
y gyntaf a'r ail wylidwriaeth,
lwy a ddaethant i'r porth haiarn
yr hwn sydd yn arwain i'r ddiin-

gently to preach thy holy Word,
and the people obediently to fol-
low the same, that they may re-
ceive the crown of everlasting
glory; through Jesus Christ our
Lord. Amen.

For the Epistle. Acts xii. 1.

ABOUT that time Herod the
king stretched forth his
hands to vex certain of the
Church. And he killed James
the brother of John with the
sword. And, because he saw it
pleased the Jews, he proceeded
further to take Peter also. (Then
were the days of unleavened
bread.) And when he had ap-
prehended him, he put him in
prison, and delivered him to
four quaternions of soldiers to
keep him, intending after Eas-
ter to bring him forth to the
people. Peter therefore was kept
in prison; but prayer was made
without ceasing of the Church
unto God for him. And when
Herod would have brought him
forth, the same night Peter was
sleeping between two soldiers,
bound with two chains; and
the keepers before the door kept
the prison. And behold, the
angel of the Lord came upon
him, and a light shined in the
prison; and he smote Peter on
the side, and raised him up,
saying, Arise up quickly. And
his chains fell off from his
hands. And the angel said unto
him, Gird thyself, and bind
on thy sandals: and so he did.
And he saith unto him, Cast
thy garment about thee, and
follow me. And he went out
and followed him; and wist not
that it was true which was done
by the angel; but thought he
saw a vision. When they were
past the first and the second
ward, they came unto the iron
gate that leadeth unto the city,

as; yr hwn a ymagorodd iddynt
o'i waith ei hun: ac wedi eu
myned allan, hwy a aethant ar
hyd un heol; ac yn ebrwydd
yr angel a aeth ymaith oddi
wrtho. A Phetr, wedi dyfod
atto ei hun, a ddywedodd, Yn
awr y gwn yn wir anfon o'r
Arglwydd ci angel, a'm gwared
i allan o law Herod, ac oddi
wrth holl ddisgwyliad pobl yr
Iuddeuon.

Yr Efyngyl. St. Math. xvi. 13.

WEDI dyfod yr Iesu i du-
eddau Cesarea Philippi,
efe a ofynodd i'w ddisgyblion,
gan ddywedyd, Pwy y mae dyn-
ion yn dywedyd fy mod i, Mab
y dyn? A hwy a ddywedasant,
Rhai, mai Ioan Fedyddiwr; a
rhai, mai Elias; ac eraill, mai
Jeremias, neu un o'r prophwydi.
Efe a ddywedodd wrthynt, Ond
pwy meddwch chi ydwyf fi?
A Simon Petr a atebodd ac a
ddywedodd, Ti yw y Crist, Mab
y Duw byw. A'r Iesu gan ateb,
a ddywedodd wrtho, Gwyn dy
fyd di, Simon mab Jona: canys
nid cig a gwaed a ddatguddiodd
hyn i ti, ond fy Nhad yr hwn
sydd yn y nefoedd. Ac yr ydwyf
finau yn dywedyd i ti, mai ti
yw Petr; ac ar y graig hon yr
adeiladaf fy eglwys: a phyrth
uffern ni's gorchfygant hi. A
rhoddaf i ti agoriadau teyrnas
nefoedd: a pha beth bynnag a
rwydech ar y ddaear, a fydd
rhwymedig yn y nefoedd; a pha
beth bynnag a ryddhâech ar y
ddaear, a fydd wedi ei ryddhau
yn y nefoedd.

Dydd Sant Iago Apostol.

Y Colect.

CANIATTA, O drugarog
Dduw, megis y bu i'th wyn-
fydedig Apostol Sant Iago, gan
ymado â'i dad, ac â chwbl a'r
oedd eiddo, yn ebrwydd ufudd-

which opened to them of his
own accord; and they went
out, and passed on through one
street, and forthwith the angel
departed from him. And when
Peter was come to himself, he
said, Now I know of a surety,
that the Lord hath sent his an-
gel, and hath delivered me out
of the hand of Herod, and from
all the expectation of the people
of the Jews.

The Gospel. St. Math. xvi. 13.

WHEN Jesus came into the
coasts of Cesarea Phi-
lippi, he asked his disciples, say-
ing, Whom do men say that I,
the Son of man, am? And they
said, Some say that thou art
John the Baptist, some Elias,
and others Jeremias, or one of
the prophets. He saith unto
them, But whom say ye that I
am? And Simon Peter answer-
ed and said, Thou art Christ,
the Son of the living God. And
Jesus answered and said unto
him, Blessed art thou, Simon
Bar-jona: for flesh and blood
hath not revealed it unto thee,
but my Father which is in hea-
ven. And I say also unto thee,
That thou art Peter, and upon
this rock I will build my Church;
and the gates of hell shall not
prevail against it. And I will
give unto thee the keys of the
kingdom of heaven: and what-
soever thou shalt bind on earth
shall be bound in heaven; and
whatsoever thou shalt loose on
earth shall be loosed in hea-
ven.

Saint James the Apostle.

The Collect.

GRANT, O merciful God,
that as thine holy Apostle
Saint James, leaving his father
and all that he had, without
delay was obedient unto the

hâu i alwad dy Fab Iesu Grist, a'i ddilyn ef; felly i ninnau, gan ymrwthod â holl chwantau y byd a'r enwad, yn wastad fod yn barod i ddilyn dy orchymynion sanctaidd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Act. xi. 27, a rhan o'r xii. Bennod.

YN y dyddiau hynny daeth prophwydi o Jerusalem i waered i Antiochia. Ac un o honynt, a'i enw Agabus, a gyfododd, ac a arwyddocodd trwy yr Yspryd, y byddai newyn mawr dros yr holl fyd; yr hwn hefyd a fu dan Claudius Cesar. Yna'r disgyblion, bob un yn ol ei allu, a fwrriadasant anfon cymorth i'r Judaea oedd yn preswyllo yn yr ywdea. Yr hyn beth hefyd a wnaethant, gan ddanfôn at yr henuriaid trwy law Barnabas a Saul. Ac ynghylch y pryd hynny yr estynodd Herod frenhin ei ddwyllaw i ddrygu rhai o'r eglwys. Ac efe a laddodd Iago brawd Ioan â'r cleddyf. A phan welodd fod yn dda gan yr Iuddewon hynny, efe a 'chwanegodd ddala Petr hefyd.

Yr Efengyl. St. Matth. xx. 20.

YNA y daeth mam meibion Zebedeus atto, gyd â'i meibion, gan addoli, a deisyf rhyw beth ganddo. Ac efe a ddywedodd wrthi, Pa beth a fyddi? Dywedodd hiithau wrtho, Dywed am gael o'm dau fab hyn eistedd, y naill ar dy law ddehau, a'r llall ar dy law aswy, yn dy frenhiniaeth. A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Ni wyddoch chi beth yr ydych yn ei ofyn. A ellwch chi yfed o'r cwppan yr ydwyf fi ar yfed o hono, a'ch bedyddio â'r bedydd y bedyddir fi? Dywedasant wrtho, Gallwn. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfwech o'm cwppan, ac y'ch bedyddir

calling of thy Son Jesus Christ, and followed him; so we, forsaking all worldly and carnal affections, may be evermore ready to follow thy holy commandments; through Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Acts xi. 27, and part of Chap. xii.

IN those days came prophets from Jerusalem unto Antioch. And there stood up one of them named Agabus, and signified by the Spirit, that there should be great dearth throughout all the world; which came to pass in the days of Claudius Caesar. Then the disciples, every man according to his ability, determined to send relief unto the brethren which dwelt in Judæa. Which also they did, and sent it to the elders by the hands of Barnabas and Saul. Now about that time Herod the king stretched forth his hands to vex certain of the Church. And he killed James the brother of John with the sword. And, because he saw it pleased the Jews, he proceeded further to take Peter also.

The Gospel. St. Matth. xx. 20.

THEN came to him the mother of Zebedee's children with her sons, worshipping him, and desiring a certain thing of him. And he said unto her, What wilt thou? She saith unto him, Grant that these my two sons may sit, the one on thy right hand, and the other on the left, in thy kingdom. But Jesus answered and said, Ye know not what ye ask. Are ye able to drink of the cup that I shall drink of, and to be baptized with the baptism that I am baptized with? They say unto him, We are able. And he saith unto them, Ye shall drink indeed of my cup, and be baptized with

â'r bedydd y'm bedyddir âg ef: eithr eistedd ar fy llaw ddehau, ac ar fy llaw aswy, nid eiddof ei roddi, ond i'r sawl y darparwyd gan fy Nhad. A phan glybu y deg hyn, hwy a sorrasant wrth y ddau frodyr. A'r Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, Chwi a wyddoch fod pennaethiaid y Cenhedloedd yn tra-arglyddiaethu arnynt, a'r rhai mawrion yn tra-awrdurdodi arnynt hwy. Eithr nid felly y bydd yn eich plith chi: ond pwy bynnag a fydd fod yn fawr yn eich plith chi, bydded yn weinidog i chi; a phwy bynnag a fydd fod yn bennaf yn eich plith, bydded yn was i chi: megis na ddaeth Mab y dyn i'w wasanaethu, ond i wasanaethu, ac i roddi ei einioes yn bridwerth dros lawer.

Dydd Sant Bartholomæus Apostol.
Y Colect.

HOLL-alluog a byth-barhâus Dduw, yr hwn a roddaist ras i'th Apostol Bartholomæus, i wir gredu, ac i bregethu dy Air; Nyni a attolygwn i ti ganiatau i'th Eglwys garu y Gair a gweddodd efe, a phregethu a derbyn yn unrhyw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Act. v. 12.

TRWY ddwyllaw yr apostolion y gwnaed arwyddion a rhyfeddodau lawer ym mhliith y bobl: (ac yr oeddynt oll yn gyttûn ym mhorth Salomon. Eithr ni feiddiai neb o'r lleill ymgysylltu â hwynt: ond y bobl oedd yn eu mawrhâu. A 'chwanegwyd atynt rai yn credu yn yr Arglwydd, lliaws o wŷr a gwragedd hefyd) hyd oni ddygent y rhai cleifion allan ar hyd yr heolydd, a'u gosod ar welyau a glythau, fel o'r hyn lleiaf y

the baptism that I am baptized with: but to sit on my right hand, and on my left, is not mine to give; but it shall be given to them for whom it is prepared of my Father. And when the ten heard it, they were moved with indignation against the two brethren. But Jesus called them unto him, and said, Ye know that the princes of the Gentiles exercise dominion over them, and they that are great exercise authority upon them. But it shall not be so among you: but whosoever will be great among you, let him be your minister; and whosoever will be chief among you, let him be your servant: even as the Son of man came not to be ministered unto, but to minister, and to give his life a ransom for many.

Saint Bartholomew the Apostle.
The Collect.

O Almighty and everlasting God, who didst give to thine Apostle Bartholomew grace truly to believe and to preach thy Word; Grant, we beseech thee, unto thy Church, to love that Word which he believed, and both to preach and receive the same; through Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Acts v. 12.

BY the hands of the Apostles were many signs and wonders wrought among the people: (and they were all with one accord in Solomon's porch: and of the rest durst no man join himself to them: but the people magnified them: and believers were the more added to the Lord, multitudes both of men and women;) insomuch that they brought forth the sick into the streets, and laid them on beds and couches, that at the

cysgodai cysgod Petr, pan ddelai heibio, rai o honynt. A lliaws a ddaeth hefyd ynghyd o'r dinasoedd o amgylch Jerusalem, gan ddwyn rhai cleifion, a rhai a dralododd gan ysprydion aflan; y rhai a iachawyd oil.

Yr Efengyl. St. Luc xxii. 24.

A Bu ymryson yn eu plith, a pwy o honynt a dybygidd ei fod yn fwyaf. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae brenhinoedd y Cenhedloedd yn arglyddiaethu arnynt; a'r rhai sy mewn awdurdod arnynt, a elwir yn benefigion. Ond na fyddwch chiw felly: eithr y mwyaf yn eich plith chwi, bydded megis yr ieuangaf; a'r pennaf, megis yr hwn sydd yn gweini. Canys pa un fwyaf, a'r hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd, a'r hwn sydd yn gwasanaethu? Onid yr hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd? eithr yr ydwyf fi yn eich mysg, fel un yn gwasanaethu. A chwydychi yw y rhai a arhosasoch gyd â mi yn fy mhrofedigaethau. Ac yr wyf fi yn ordeinio i chwi deyrnas, megis yr ordeiniodd fy Nhad i minnau; fel y bwytaoch ac yr yfoch ar fy mwrdd i yn fy nheyrnas, ac yr eisteddoch ar orseddfeydd, yn barnu deuddeg llwyth Israel.

Dydd Sant Matthew Efangylwr.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn drwy dy wryfydedig Fab a elwaist Matthew, o'r dollfa, i fod yn Apostol, ac yn Efangylwr; Camiattâ i ni ras i ymwrthod â holl gybyddus ddeisyfion, ac â thrachwantus serch golud bydol, ac i ddilyn yr unrhyw dy Fab Iesu Grist, yr hwn sydd yn byw, ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yn un Duw, heb drang na gorphen. *Amen.*

least the shadow of Peter passing by might overshadow some of them. There came also a multitude out of the cities round about unto Jerusalem, bringing sick folks, and them which were vexed with unclean spirits; and they were healed every one.

The Gospel. St. Luke xxii. 24.

AND there was also a strife among them, which of them should be accounted the greatest. And he said unto them, The kings of the Gentiles exercise lordship over them; and they that exercise authority upon them are called benefactors. But ye shall not be so: but he that is greatest among you, let him be as the younger; and he that is chief, as he that doth serve. For whether is greater, he that sitteth at meat, or he that serveth? is not he that sitteth at meat? but I am among you as he that serveth. Ye are they which have continued with me in my temptations. And I appoint unto you a kingdom, as my Father hath appointed unto me; that ye may eat and drink at my table in my kingdom, and sit on thrones judging the twelve tribes of Israel.

Saint Matthew the Apostle.

The Collect.

O Almighty God, who by thy blessed Son didst call Matthew from the receipt of custom to be an Apostle and Evangelist; Grant us grace to forsake all covetous desires, and inordinate love of riches, and to follow the same thy Son Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, one God, world without end. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Cor. iv. 1.

GAN fod i ni y weindogaeth hon, megis y cawsom drugaredd, nid ydym yn pallu. Eithr ni a ymwrthodasom â chuddiedig bethau cywilydd, heb rodio mewn cyfrwysdra, na thrin gair Duw yn dwyllodrus; eithr trwy eglurhad y gwirionedd, yr ydym yn ein canmol ein lhun wrth bob cydwybod dynion, yngolwg Duw. Ac os cuddiedig yw ein hefengyl ni, yn y rhai colledig y mae yn guddiedig: yn y rhai y dallodd duw y byd hwn feddyliau y rhai digreld, fel na thywynnau iddynt lewyrch efengyl ogoneddus Crist, yr hwn yw delw Duw. Canys nid ydym yn ein pregethu ein hunain, ond Crist Iesu yr Arglwydd; a ninnau yn weision i chwi er mwyn Iesu. Canys Duw, yr hwn a orchymynodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch, a lewyrchodd yn ein calonau, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw, yn wynneb Iesu Grist.

Yr Efengyl. St. Matth. ix. 9.

AC fel yr oedd yr Iesu yn myned oddi yno, efe a ganfu wr yn eistedd wrth y dollfa, a elwid Matthew; ac a ddywedodd wrtho, Canlyn fi. Ac efe a gyfododd, ac a'i canlynodd ef. A bu, ac efe yn eistedd i fwytta yn y tŷ, wele hefyd, publicanod lawer a phechaduriaid a ddaethant, ac a eisteddasant gyd â'r Iesu a'i ddisgyblion. A phan welodd y Phariseid, hwy a ddywedasant wrth ei ddisgyblion ef, Paham y bwytty eich Athraw chwi gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid? A phan glybu'r Iesu, efe a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai iach wrth feddyg, ond i'r rhai cleifion. Ond ewch, a dysgwch pa beth yw hyn; Trugaredd yr ydwyf yn ei ew-

The Epistle. 2 Cor. iv. 1.

THEREFORE seeing we have this ministry, as we have received mercy, we faint not; but have renounced the hidden things of dishonesty, not walking in craftiness, nor handling the Word of God deceitfully, but by manifestation of the truth commending ourselves to every man's conscience in the sight of God. But if our Gospel be hid, it is hid to them that are lost: in whom the God of this world hath blinded the minds of them which believe not, lest the light of the glorious Gospel of Christ, who is the image of God, should shine unto them. For we preach not ourselves, but Christ Jesus the Lord; and ourselves your servants for Jesus' sake. For God, who commanded the light to shine out of darkness, hath shined in our hearts, to give the light of the knowledge of the glory of God, in the face of Jesus Christ.

The Gospel. St. Matth. ix. 9.

AND as Jesus passed forth from thence, he saw a man named Matthew, sitting at the receipt of custom: and he saith unto him, Follow me. And he arose, and followed him. And it came to pass, as Jesus sat at meat in the house, behold, many Publicans and sinners came, and sat down with him and his disciples. And when the Pharisees saw it, they said unto his disciples, Why eateth your Master with Publicans and sinners? But when Jesus heard that, he said unto them, They that be whole need not a physician, but they that are sick. But go ye and learn what that meaneth, I will have mercy, and not sacrifice; for I am not

yllysis, ac nid aberth: canys ni ddaethum i alw rhai cyflawn, ond pechaduriaid i edifeirwch.

Dydd Sant Mihangel a'r holl Angylion.

Y Colect.

O Dragywyddol Dduw, yr hwn a ordeiniaist ac a osodaist wasanaethau angylion a dynion mewn trefn ryfedd; Caniattâ yn drugarog, megis y mae dy angylion sanctaidd yn wastad yn gwneuthur i ti wasanaeth yn y nefoedd; felly bod o honynt, trwy dy drefniad di, yn gymmorth ac yn amddiffyn i ni ar y ddaear; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Dat. xii. 7.

A Bu rhyfel yn y nef; Michael a'i angylion a ryfelasant yn erbyn y ddraig; a'r ddraig a ryfelodd, a'i hangylion hithau, ac ni orfuant; a'u lle hwynt ni's cafwyd mwyach yn y nef. A bwriwyd allan y ddraig fawr, yr hen sarph, yr hon a elwir diafol a Satan, yr hwn sydd yn twyllo'r holl fyd: efe a fwriwyd allan i'r ddaear, a'i angylion a fwriwyd allan gyd âg ef. Ac mi a glywais lef uchel yn dywedyd yn y nef, Yr awrhon y daeth iachawd-wriaeth, a nerth, a theyrnas ein Duw ni, a gallu ei Grist ef: canys cyhuddwr ein brodyr ni a fwriwyd i'r llawr, yr hwn oedd yn eu cyhuddo hwy ger bron ein Duw ni ddydd a nos. A hwy a'i gorchfygasant ef trwy waed yr Oen, a thrwy air eu tystiol-aeth hwynt; ac ni charasant eu heinioes hyd angau. O herwydd hyn llawenhêwch, y nefoedd, a'r rhai ydych yn trigo ynddynt. Gwae y rhai sydd yn trigo ar y ddaear, a'r môr: canys diafol a ddisgynodd atoch chwi, a chanddo lid mawr; o herwydd

come to call the righteous, but sinners to repentance.

Saint Michael and all Angels.

The Collect.

O Everlasting God, who hast ordained and constituted the services of Angels and men in a wonderful order; Mercifully grant, that as thy holy Angels alway do thee service in heaven, so by thy appointment they may succour and defend us on earth; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Rev. xii. 7.

THERE was war in heaven: Michael and his angels fought against the dragon, and the dragon fought and his angels; and prevailed not, neither was their place found any more in heaven. And the great dragon was cast out, that old serpent, called the devil and Satan, which deceiveth the whole world; he was cast out into the earth, and his angels were cast out with him. And I heard a loud voice saying in heaven, Now is come salvation, and strength, and the kingdom of our God, and the power of his Christ: for the accuser of our brethren is cast down, which accused them before our God day and night. And they overcame him by the blood of the Lamb, and by the word of their testimony; and they loved not their lives unto the death. Therefore rejoice, ye heavens, and ye that dwell in them. Wo to the inhabitants of the earth, and of the sea: for the devil is come down unto you, having great

ei fod yn gwybod nad oes iddo ond ychydig amser.

Yr Efengyl. St. Matth. xviii. 1.

AR yr awr honno y daeth y disgyblion at yr Iesu, gan ddywedyd, Pwy sydd fwyaf yn nheyrnas nefoedd? A'r Iesu a alwodd atto fachgennyn, ac a'i gosododd yn eu canol hwynt; ac a ddywedodd, Yn wir y dywedaf i chwi, Oddi eithr eich troi chwi, a'ch gwneuthur fel plant bychain, nid ewch chwi ddim i mewn i deyrnas nefoedd. Pwy bynnag gan hynny a'i gostyngo ei hunan fel y bachgennyn hwn, hwnnw yw'r mwyaf yn nheyrnas nefoedd. A phwy bynnag a dderbynio gyfryw fachgennyn yn fy Enw i, a'm derbyn i. A phwy bynnag a rwystro un o'r rhai bychain hyn a gredant ynof fi, da fyddai iddo pe crogid maen melin am ei wddf, a'i foddï yn eigion y môr. Gwae'r byd oblegid rhwystrau: canys anghenraid yw dyfod rhwystrau; er hynny gwae y dyn hwnnw drwy'r hwn y daw y rhwystr. Am hynny, os dy law neu dy droed a'th rwystra, tor hwynt ymaith, a thaff oddi wrthyt: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn gloff, neu yn anafus, nag â chennyt ddwy law, neu ddau droed, dy dasu i'r tân tragywyddol. Ac os dy lygad a'th rwystra, tyn ef allan, a thaff oddi wrthyt: gwell yw i ti yn un-llygeidiog fyned i mewn i'r bywyd, nag â dau lygad gennyt dy dasu i dân uffern. Edrychwch na ddirmygoch yr un o'r rhai bychain hyn: canys yr ydyf yn dywedyd i chwi, fod eu hangylion hwy yn y nefoedd bob amser yn gweled wyneb fy Nhadr yr hwn sydd yn y nefoedd.

wrath, because he knoweth that he hath but a short time.

The Gospel. St. Matth. xviii. 1.

AT the same time came the disciples unto Jesus, saying, Who is the greatest in the Kingdom of heaven? And Jesus called a little child unto him, and set him in the midst of them, and said, Verily I say unto you, Except ye be converted, and become as little children, ye shall not enter into the Kingdom of heaven. Whosoever therefore shall humble himself as this little child, the same is greatest in the Kingdom of heaven. And whoso shall receive one such little child in my Name, receiveth me. But whoso shall offend one of these little ones which believe in me, it were better for him that a millstone were hanged about his neck, and that he were drowned in the depth of the sea. Wo unto the world because of offences: for it must needs be that offences come: but wo to that man by whom the offence cometh. Wherefore if thy hand or thy foot offend thee, cut them off, and cast them from thee: it is better for thee to enter into life halt or maimed, rather than having two hands or two feet to be cast into everlasting fire. And if thine eye offend thee, pluck it out, and cast it from thee: it is better for thee to enter into life with one eye, rather than having two eyes to be cast into hell-fire. Take heed that ye despise not one of these little ones; for I say unto you, That in heaven their angels do always behold the face of my Father which is in heaven.

Dydd Sant Luc Efangylwr.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a elwaist Luc y physygywr, yr hwn y mae ei glod yn yr Efengyl, i fod yn Efangylwr, a Physygywr i'r enaid; Rhynged bodd i ti, trwy iachus feddyg-inaeth ei ddysgediaeth ef, iachâu holl heintiau ein heneidiau; trwy haeddledigaethau dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Tim. iv. 5.

GWYLLIA di yn mhob peth, dioddef adfyd, gwna waith efangylwr, cyflawna dy weinidogaeth. Canys myfi yr awr hon a aberthir, ac amser fy ymddatodiad i a nesaodd. Mi a ymdrechais ymdrech deg, mi a orphenais fy ngyrfa, mi a gedwais y ffydd. O hyn allan rhoddwyd coron cyflawnder i'w chadw i mi, yr hon a rydd yr Arglwydd, y barnwr cyfiawn, i mi yn y dydd hwnnw: ac nid yn unig i mi, ond hefyd i bawb a garant ei ymddangosiad ef. Bydd ddyfal i ddyfod attaf yn ebrwydd: canys Demas a'm gadawodd, gan garu y byd presenol, ac a aeth ymaith i Thessalonica; Crescens i Galatia, Titus i Dalmatia. Luc yn unig sy gyd â mi. Cymmer Marc, a dwg gyd â thi: canys buddiol yw efe i mi i'r weinidogaeth. Tychicus hefyd a ddanfonais i Ephesus. Y cochl a adewais i yn Troas gyd â Charpus, pan ddelych, dwg gyd â thi; a'r llyfrau, yn enwedig y memwrn. Alexander y gof-copr a wnaeth i mi ddrygaw lawer: taled yr Arglwydd iddo yn ol ei weithredoedd. Yr hwn hefyd gochel dithau; canys efe a safodd yn ddirfawr yn erbyn ein hymnadroddion ni.

Saint Luke the Evangelist.

The Collect.

ALMIGHTY God, who callest Luke the Physician, whose praise is in the Gospel, to be an Evangelist, and Physician of the soul; May it please thee, that, by the wholesome medicines of the doctrine delivered by him, all the diseases of our souls may be healed; through the merits of thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 2 Tim. iv. 5.

WATCH thou in all things, endure afflictions, do the work of an Evangelist, make full proof of thy ministry. For I am now ready to be offered, and the time of my departure is at hand. I have fought a good fight, I have finished my course, I have kept the faith. Henceforth there is laid up for me a crown of righteousness, which the Lord, the righteous Judge, shall give me at that day: and not to me only, but unto all them also that love his appearing. Do thy diligence to come shortly unto me: for Demas hath forsaken me, having loved this present world, and is departed unto Thessalonica; Crescens to Galatia, Titus unto Dalmatia. Only Luke is with me. Take Mark and bring him with thee: for he is profitable to me for the ministry. And Tychicus have I sent to Ephesus. The cloke that I left at Troas with Carpus, when thou comest, bring with thee; and the books, but especially the parchments. Alexander the copper-smith did me much evil: the Lord reward him according to his works. Of whom be thou ware also, for he hath greatly withstood our words.

Yr Efengyl. St. Luc x. 1.

YR Arglwydd a ordeiniodd ddeg a thrugain eraill hefyd, ac a'u danfonodd hwynt bob yn ddau, o flaen ei wyneb, i bob dinas a man, lle'r oedd efe ar fedr dyfod. Am hynny efe a ddywedodd wrthynt, Y cynhauaf yn wir sy fawr, ond y gweithwyr yn anaml: gweddïwch gan hynny ar Arglwydd y cynhauaf am ddanfon allan weithwyr i'w gynhauaf. Ewch; wele, yr wyf fi yn eich danfon chwi fel wŷn ym mysg bleiddiaid. Na ddygwch god, nac ysgrepan, nac esgidiau: ac na chyferchwech well i neb ar y ffordd. Ac i ba dy bynnag yr eloch i mewn, yn gyntaf dywedwch, Tangnefedd i'r ty hwn. Ac o bydd yno fab tangnefedd, eich tangnefedd a orphwys arno: os amgen, hi a ddychwel atoch chwi. Ac yn y ty hwnnw arhoswch, gan fwytta ac yfed y cyfryw bethau ag a gaffoch ganddynt: canys teilwng yw i'r gweithiwr ei gyflog.

Dydd Sant Simon a Sant Judas, Apostolion.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a adeileidaist dy Eglwys ar sail yr Apostolion a'r Prophwydi, ac Iesu Grist ei hun yn ben congl-faen; Caniattâ i ni fod felly wedi ein cyssylltu ynghyd yn undeb yspryd gan eu dysgeidiaeth hwy, fel y'n gwneler yn sanctaidd deml gymmeradwy gennynt; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. St. Judas 1.

JUDAS, gwasanaethwr Iesu Grist, a brawd Iago, at y rhai a sancteiddiwyd gan Dduw Dad, ac a gadwyd yn Iesu Grist, ac a alwyd: Trugaredd i chwi, a thangnefedd, a chariad, a liosogger. Anwylyd, pan roddais bob

The Gospel. St. Luke x. 1.

THE Lord appointed other seventy also, and sent them two and two before his face into every city and place whither he himself would come. Therefore said he unto them, The harvest truly is great, but the labourers are few; pray ye therefore the Lord of the harvest, that he would send forth labourers into his harvest. Go your ways; behold, I send you forth as lambs among wolves. Carry neither purse, nor scrip, nor shoes, and salute no man by the way. And into whatsoever house ye enter, first say, Peace be to this house. And if the son of peace be there, your peace shall rest upon it: if not, it shall turn to you again. And in the same house remain, eating and drinking such things as they give: for the labourer is worthy of his hire.

Saint Simon and Saint Jude, Apostles.

The Collect.

O Almighty God, who hast built thy Church upon the foundation of the Apostles and Prophets, Jesus Christ himself being the head corner-stone; Grant us so to be joined together in unity of spirit by their doctrine, that we may be made an holy temple acceptable unto thee; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. St. Jude 1.

JUDE, the servant of Jesus Christ, and brother of James, to them that are sanctified by God the Father, and preserved in Jesus Christ, and called: Mercy unto you, and peace, and love be multiplied. Beloved,

diwydrwydd ar ysgrifenu attoch am yr iachawdwriaeth gyffredinol, anghenraid oedd i mi ysgrifenu attoch, gan eich annog i yndrech ym mhlaid y ffydd, yr hon a rodded unwaith i'r sauit. Canys y mae rhyw ddynion wedi ymlusgo i mewn, y rhai a rag-ordeiniwyd er ys talm i'r farnedigaeth hon; annuwiolion, yn troi gras ein Duw ni i drythyllwch, ac yn gwadu yr unig Arglwydd Dduw, a'n Harglwydd Iesu Grist. Ewyllysio gan hynny yr ydwyf eich coffâu chwi, gan eich bod unwaith yn gwybod hyn, i'r Arglwydd, wedi iddo waredu y bobl o dir yr Aipht, ddistrywio eilwaith y rhai ni chredasant. Yr angylion hefyd y rhai ni chadwasant eu dechreuad, eithr a adawsant eu trigfa eu hun, a gadwodd efe mewn cadwynau tragwyddol dan dywyllwch, i farn y dydd mawr. Megis y mae Sodom a Gomorrh, a'r dinasoedd o'u hamgylch, mewn cyffelyb fodd â hwynt wedi putteinio, a myned ar ol enawd arall, wedi eu gosod yn esampl, gan ddioddef dialedd tân tragwyddol. Yr un ffunud hefyd y mae y breuddwydwr hyn yn halogi'r enawd, yn ddiystyru llywodraeth, ac yn cablu y rhai sy mewn awdurdod.

Yr Efyngyl. St. Ioan xv. 17.

HYN yr wyf yn ei orchymyn i chwi, garu o honoch eich gilydd. Os yw'r byd yn eich casâu chwi, chwi a wyddoch gasâu o hono fyfi o'ch blaen chwi. Pe byddech o'r byd, y byd a garai'r eiddo: ond oblegid nad ydych o'r byd, eithr i mi eich dewis allan o'r byd, am hynny y mae'r byd yn eich casâu chwi. Cofiwch yr ymadrodd a ddywedlais i wrthych; Nid yw'r gwas yn fwy na'i arglwydd: os erlidiasant fi, hwy

when I gave all diligence to write unto you of the common salvation, it was needful for me to write unto you, and exhort you, that ye should earnestly contend for the faith which was once delivered unto the saints. For there are certain men crept in unawares, who were before of old ordained to this condemnation; ungodly men, turning the grace of our God into lasciviousness, and denying the only Lord God, and our Lord Jesus Christ. I will therefore put you in remembrance, though ye once knew this, how that the Lord, having saved the people out of the land of Egypt, afterward destroyed them that believed not. And the angels which kept not their first estate, but left their own habitation, he hath reserved in everlasting chains under darkness unto the judgement of the great day. Even as Sodom and Gomorrh, and the cities about them in like manner giving themselves over to fornication, and going after strange flesh, are set forth for an example, suffering the vengeance of eternal fire. Likewise also these filthy dreamers defile the flesh, despise dominion, and speak evil of dignities.

The Gospel. St. John xv. 17.

THESE things I command you, that ye love one another. If the world hate you, ye know that it hated me before it hated you. If ye were of the world, the world would love his own: but because ye are not of the world, but I have chosen you out of the world, therefore the world hateth you. Remember the word that I said unto you, The servant is not greater than the lord: if they have persecuted me, they will also

a'ch erlidiant chwithau; os cadwasant fy ngair i, yr eiddoch chwithau hefyd a gadwant. Eithr hyn oll a wnant i chwi er mwyn fy Enw i, am nad adwaenant yr hwn a'm hanfonodd i. Oni bai fy nyfod a llefaru wrthynt, ni buasai arnynt bechod: ond yr awrhon nid oes ganddynt esgus am eu pechod. Yr hwn sydd yn fy nghasâu i, sydd yn casâu fy Nhad hefyd. Oni bai wneuthur o honof yn eu plith y gweithredoedd ni wnaeth neb arall, ni buasai arnynt bechod: ond yr awrhon hwy a welasant, ac a'm casasant i, a'm Tad hefyd. Eithr, fel y cyflawnid y gair sydd ysgrifenedig yn eu cyfraith hwynt, Hwy a'm casasant yn ddiachos. Eithr pan ddél y Diddanydd, yr hwn a anfonaf i chwi oddi wrth y Tad (sef Yspryd y gwirionedd, yr hwn sydd yn deilliaw oddi wrth y Tad) efe a dystiolaetha am danaf fi. Chwithau hefyd a dystiolaethwch, am eich bod o'r dechreuad gyd â mi.

Gwyl yr Holl Saint.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a gyssylltaist ynghyd dy Ethloedigion yn un cyfundeb a chymdeithas yn nirgeledig gorph dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd; Caniattâ i ni ras felly i ganlyn dy wynfydedig Saint ym mhob rhinweddol a duwiol fuchedd, fel y delom i'r anhraethol lawenydd hwnnw, a barottoaist i'r rhai a'th garant yn ddifffuant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Dat. vii. 2.

WELE, mi Ioan a welais angel arall yn dyfod i fynu oddi wrth godiad haul, â sel y Duw byw ganddo: ac efe a lef-

persecute you; if they have kept my saying, they will keep your's also. But all these things will they do unto you for my Name's sake, because they know not him that sent me. If I had not come and spoken unto them, they had not had sin: but now they have no cloke for their sin. He that hateth me hateth my Father also. If I had not done among them the works which none other man did, they had not had sin; but now have they both seen, and hated both me and my Father. But this cometh to pass, that the word might be fulfilled that is written in their law, They hated me without a cause. But when the Comforter is come, whom I will send unto you from the Father, even the Spirit of truth, which proceedeth from the Father, he shall testify of me. And ye also shall bear witness, because ye have been with me from the beginning.

All Saints' Day.

The Collect.

O Almighty God, who hast knit together thine elect in one communion and fellowship, in the mystical body of thy Son Christ our Lord; Grant us grace so to follow thy blessed Saints in all virtuous and godly living, that we may come to those unspeakable joys, which thou hast prepared for them that unfeignedly love thee; through Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Rev. vii. 2.

AND I saw another angel ascending from the east, having the seal of the living God; and he cried with a loud

odd â llef uchel ar y pedwar angel, i'r rhai y rhoddasid gallu i ddygu'r ddaear, a'r môr, gan ddywedyd, Na ddyrgwch y ddaear, na'r môr, na'r prenau, nes darfod i ni selio gwasanaeth-wyr ein Duw ni yn eu talcennau. Ac mi a glywais nifer y rhai a seliwyd: yr oedd wedi eu selio gant a phedair a deugain o fil-oedd, o holl lwythau meibion Israel.

O lwyth Judah, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Reuben, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Gad, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Aser, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Nephthali, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Manasses, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Simeon, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Levi, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Issachar, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Zabulon, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Joseph, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

O lwyth Benjamin, yr oedd deud-deng mil wedi eu selio.

Wedi hyn mi a edrychais; ac wele dyrfa fawr, yr hon ni allai neb ei rhifo, o bob cenedl, a llwythau, a phobloedd, ac ieith-oedd, yn sefyll ger bron yr orsedd-faingc, a cher bron yr Oen, wedi eu gwisgo mewn gynau gwynion, a phalmwydd yn eu dwylaw: ac yn llefain â llef uchel, gan ddywedyd, Iach-awdwriaeth i'n Duw ni, yr hwn sydd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ac i'r Oen. A'r holl angylion a safasant o amgylch yr orsedd-faingc, a'r henuriaid, a'r

voice to the four angels, to whom it was given to hurt the earth, and the sea, saying, Hurt not the earth, neither the sea, nor the trees, till we have sealed the servants of our God in their foreheads. And I heard the number of them which were sealed; and there were sealed an hundred and forty and four thousand, of all the tribes of the children of Israel.

Of the tribe of Juda were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Reuben were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Gad were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Aser were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Nephthali were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Manasses were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Symeon were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Levi were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Isachar were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Zabulon were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Joseph were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Benjamin were sealed twelve thousand.

After this I beheld, and lo, a great multitude, which no man could number, of all nations, and kindreds, and people, and tongues, stood before the throne, and before the Lamb, clothed with white robes, and palms in their hands; and cried with a loud voice, saying, Salvation to our God which sitteth upon the throne, and unto the Lamb. And all the angels stood round about the throne, and about the elders, and the four beasts, and fell before the

pedwar anifail, ac a syrthiasant ger bron yr orsedd-faingc ar eu hwynebau, ac a addolasant Dduw, gan ddywedyd, Amen: Y fendith, a'r gogoniant, a'r doethineb, a'r diolch, a'r anrhydedd, a'r gallu, a'r nerth, a fyddo i'n Duw ni yn oes oesoedd. Amen.

Yr Efengyl. St. Matth. v. 1.

PAN welodd yr Iesu y tyrfaoedd, efe a esgynodd i'r mynydd; ac wedi iddo eistedd, ei ddisgyblion a ddaethant atto. Ac efe a agorodd ei enau, ac a'u dysgodd hwynt, gan ddywedyd, Gwŷn eu byd y tlodion yn yr yspryd: canys eiddynt yw teyrnas nefoedd. Gwŷn eu byd y rhai sydd yn galaru: canys hwy a ddiiddenir. Gwŷn eu byd y rhai addfwyn: canys hwy a etifeddant y ddaear. Gwŷn eu byd y rhai sydd arnynt newyn a syched am gyfiawnder: canys hwy a ddiwellir. Gwŷn eu byd y rhai trugarogion: canys hwy a gânt drugaredd. Gwŷn eu byd y rhai pur o galon: canys hwy a welant Dduw. Gwŷn eu byd y tangnefeddwyr: canys hwy a elwir yn blant i Dduw. Gwŷn eu byd y rhai a erlidir o achos cyfiawnder: canys eiddynt yw teyrnas nefoedd. Gwŷn eich byd pan y'ch gwaradwyddant, ac y'ch cridiant, ac y dywedant bob drygair yn eich erbyn, er fy mwyn i, a hwy yn gelwyddog. Byddwch lawen a hyfryd; canys mawr yw eich gwobr yn y nefoedd: oblegid felly yr erlidiasant hwy y prophwydi a fu o'ch blaen clwi.

throne on their faces, and worshipped God, saying, Amen; Blessing, and glory, and wisdom, and thanksgiving, and honour, and power, and might, be unto our God for ever and ever. Amen.

The Gospe. St. Matth. v. 1.

JESUS, seeing the multitudes, went up into a mountain; and when he was set, his disciples came unto him. And he opened his mouth, and taught them, saying, Blessed are the poor in spirit: for their's is the kingdom of heaven. Blessed are they that mourn: for they shall be comforted. Blessed are the meek: for they shall inherit the earth. Blessed are they which do hunger and thirst after righteousness: for they shall be filled. Blessed are the merciful: for they shall obtain mercy. Blessed are the pure in heart: for they shall see God. Blessed are the peace-makers: for they shall be called the children of God. Blessed are they which are persecuted for righteousness' sake: for their's is the kingdom of heaven. Blessed are ye, when men shall revile you, and persecute you, and shall say all manner of evil against you falsely for my sake. Rejoice, and be exceeding glad; for great is your reward in heaven: for so persecuted they the prophets which were before you.

TREFN
GWEINYDDIAD SWPPER YR ARLGWYDD,
NEU Y
CYMMUN BENDIGAID.

¶ *CYNNIFER* ag a fyddo yn amcannu bod yn gyfrannogion o'r Cymmun bendigedig, a hyspysant eu henwau i'r Curad ryw amser y diwrnod o'r blaen o'r lleiaf.

¶ *Ac* o bydd un o'r rhai hynny yn ddrwg-fucheddol cyhoedd, neu a wnaeth gan i'w gymmydod ar air, neu ar weithred, fel y byddo efe wrthwynebus gan y Gynnulleidfa; y Curad, wrth gael gwybodaeth o hynny, a'i geitw ef, ac a'i cynglorha, na ruffygo efe er dim ddyfod i Ford yr Arglwydd, hyd oni datgano efe yn gyhoeddus ei fod yn wir edifeiriol, a darfod iddo wellhâu ei ddrwg fuchedd o'r blaen, fel y boddloner y Gynnulleidfa wrth hynny, yr hon a rwystrasid o'r blaen: a darfod iddo wneuthur iawn i'r neb y gwnaethai gamwedd â hwynt; neu o'r lleiaf, ddatgan ei fod newn cyflawn fryd i wneuthur felly, yn gyntaf ag y gallo yn gyfeus.

¶ *Y drefn hon* a arfer y Curad am y sawl y gwyipo efe fod malais a chasineb yn teyrnasu rhyngddynt; heb ddiodecf iddynt fod yn gyfrannogion o Fwrdd yr Arglwydd, hyd pan wyipo eu bod hwynt wedd cytuno. Ac os un o'r pleidiau anheddychol a fydd boddlon i faddu o eigion ei galon gwbl ag a wnaethrwyd yn ei erbyn, ac i wneuthur iawn i baw ag a rwystrodd yntau ei lunan; a'r blaidd arall ni fyn ei ddywn i ddawiol Undeb, ond sefyll yn wastad yn ei wrthysigrwydd a'i falais: y Gweinidog yn yr achos hwanaw a ddylai dderbyn y dyn edifeiriol i'r Cymmun bendigedig, ac nid y dyn ystyfnig anhydym. Darparer, fod pob Gweinidog felly yn troi heibio neb fel yr hyspysir yn hwn, neu'r rhag-wahannod nesaf o'r blaen o'r Rubric yma, yn rhwymedig i roddi cyfrif o'r unrhyw i'r Ordinari, o fewn pedwar diwrnod ar ddeg ar ol hynny o'r pellaf. A'r Ordinari a ddylud yn erbyn y troseddwr yn ol y Canon.

¶ *Y Bwrdd* ar amser Cymmun, â lliatn gwyn teg arno, a saif ynghorff yr Eglwys, neu yn y Ganghell, lle byddo'r Foreol a'r Brydnhawenol Wedd wedi ordainio eu dyweidyd. A'r Offeiriad, gan sefyll wrth yr ystlys gogledd i'r Bwrdd, a ddywed Wedd i'r Arglwydd, a'r Colect y sydd yn canlyn, a'r bobl ar eu glintau.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewylls ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i mi heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Y Colect.

YR Holl-alluog Dduw, i'r nwn y mae pob calou yn agored, a phob deisyf yn gydnabyddus, a rhag yr hwn nid oes dim dirgel yn guddiedig; Glanhâ feddyl-

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

The Collect.

ALmighty God, unto whom all hearts be open, all desires known, and from whom no secrets are hid; Cleanse the thoughts of our

Y Cymmun.

iau'n calonau trwy ysprydol-iaeth dy Lân Yspryd; fel y carom dydi yn berffaith, ac y mawrhaom yn deilwng dy Enw sanctaidd; trwy Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna* yr Offeiriad, gan droi at y bobl, a draetha yn eglur y **DENG A'R DEDDF** oll. A'r bobl etto ar eu glintau, ar ol pob un o'r Gorchymynion, a archant drugaredd Duw am eu torri hwynt o'r blaen, a gras i gadw'r unrhyw rhag llaw; fel y mae'n canlyn.

Gweinidog.

DUW a lefarodd y geiriau hyn, ac a ddywedodd, Myfi yw'r Arglwydd dy Dduw: Na fydded it' dduwiau eraill onid myfi.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na wna it' dy hun ddelw gerfeddig, na llun dim a'r y sydd yn y nefoedd uchod, neu yn y ddaear isod, nac yn y dwfr dan y ddaear. Na ostwng iddynt, ac na addola hwynt: canys myfi yr Arglwydd dy Dduw ydywyf Dduw eiddigus, yn ymweled â phechodau'r tadau ar y plant, hyd y drydedd a'r bedwaredd genhedlaeth o'r rhai a'm casant; ac yn gwneuthur trugaredd i filoedd o'r rhai a'm carant, ac a gadwant fy ngorchymynion.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na chymmer Enw'r Arglwydd dy Dduw yn ofer: canys nid gwirion gan yr Arglwydd yr hwn a gymmero ei Enw ef yn ofer.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Cofia gadw yn

hearts by the inspiation of thy Holy Spirit, that we may perfectly love thee, and worthily magnify thy holy Name; through Christ our Lord. Amen.

¶ *Then* shall the Priest, turning to the people, rehearse distinctly all the **TEN COMMANDMENTS**; and the people still kneeling shall, after every Commandment, ask God mercy for their transgression thereof for the time past, and grace to keep the same for the time to come, as followeth.

Minister.

GOD spake these words, and said; I am the Lord thy God: Thou shalt have none other gods but me.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not make to thyself any graven image, nor the likeness of any thing that is in heaven above, or in the earth beneath, or in the water under the earth. Thou shalt not bow down to them, nor worship them: for I the Lord thy God am a jealous God, and visit the sins of the fathers upon the children, unto the third and fourth generation of them that hate me, and shew mercy unto thousands in them that love me, and keep my commandments.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not take the Name of the Lord thy God in vain: for the Lord will not hold him guiltless, that taketh his Name in vain.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Remember that

sanctaidd y dydd Sabbath. Chwe diwrnod y gweithi, ac y gwnai dy holl waith; eithr y seithfed dydd yw Sabbath yr Arglwydd dy Dduw. Ar y dydd hwnnw na wna ddim gwaith, tydi, na'th fab, na'th ferch, na'th was, na'th forwyn, na'th anifail, na'r dyn dieithr a fyddo o fewn dy byrth. Canys mewn chwe diwrnod y gwnaeth yr Arglwydd nef a daear, y môr, ac oll y sydd ynddynt, ac a orphwysodd y seithfed dydd: o herwydd pahan y bendithiodd yr Arglwydd y seithfed dydd, ac a'i sancteiddiodd ef.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Anrhydedda dy dad a'th fam; fel yr estyner dy dyddiau ar y ddaear yr hon a rydd yr Arglwydd dy Dduw i ti.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na ladd.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na wna olineb.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na ladratta.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na ddwg gam dystiolaeth yn erbyn dy gymmydog.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na chwennydh dy dy gymmydog, na cnwennydh wraig dy gymmydog, na'i was.

thou keep holy the Sabbath-day. Six days shalt thou labour, and do all that thou hast to do; but the seventh day is the Sabbath of the Lord thy God. In it thou shalt do no manner of work, thou, and thy son, and thy daughter, thy manservant, and thy maid-servant, thy cattle, and the stranger that is within thy gates. For in six days the Lord made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested the seventh day: wherefore the Lord blessed the seventh day, and hallowed it.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Honour thy father and thy mother; that thy days may be long in the land, which the Lord thy God giveth thee.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt do no murder.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not commit adultery.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not steal.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not bear false witness against thy neighbour.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not covet thy neighbour's house, thou shalt not covet thy neighbour's

na'i forwyn, na'i ych, na'i asyn, na dim a'r sydd eiddo.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, ac ysgrifena 'r holl ddeddfau hyn yn ein calonau, ni a attolygwn i ti.

¶ Yna y canlyn un o'r ddau Golect hyn dros y Brenhin; a'r Oſeirial yn ei sefyll megis o'r blaen, ac yn dnoelyd,

Gweddian.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn sydd a'i deyrnas yn dragywyddol, a'i allu yn anfeidrol; Cymmwr drugaredd ar yr holl Eglwys; a rheola felly galon dy ddewisedig Wasanaethwr *GEORGE*, ein Brenhin a'n Llywydd, fel y gallo ef (gan wybod i bwy y mae yn weinidog) uwch law pob dim geisio dy anrhydedd di a'th ogoniant; ac fel y gallom ninnau a'i holl ddeiliaid ef (gan feddylid yn ddyledus oddi wrth bwy y mae'r awdurdod sydd iddo) yn ffyddlon ei wasanaethu, ei anrhydeddu, ac yn ostyngedig ufuddhau iddo, ynot ti, ac erot ti, yn ol dy fendigedig air a'th ordinhâd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd; yr hwn, gyd â thi a'r Yspryd Glân, sydd yn byw ac yn teyrnasu yn dragywydd yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Neu,

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, fe'n dysgir gan dy Air sanctaidd, fod calonau brenhinoedd wrth dy reolaeth a'th lywodraeth di; a'th fod di yn eu gosod hwynt ac yn eu hymchwelyd, fel y mae dy ddwyfol ddoethineb yn gweled bod yn oreu; Yr ydym ni yn ostyngedig yn attolwg i ti felly osod a llywodraethu calon *GEORGE* dy Wasanaethwr, ein Brenhin a'n Llywydd, fel y gallo ef, yn ei holl feddyliau, geiriau, a gweith-

wife, nor his servant, nor his maid, nor his ox, nor his ass, nor any thing that is his.

People. Lord, have mercy upon us, and write all these thy laws in our hearts, we beseech thee.

¶ Then shall follow one of these two Collects for the King, the Priest standing as before, and saying,

Let us pray.

ALMIGHTY God, whose kingdom is everlasting, and power infinite; Have mercy upon the whole Church; and so rule the heart of thy chosen Servant *GEORGE* our King and Governor, that he (knowing whose minister he is) may above all things seek thy honour and glory: and that we, and all his subjects (duly considering whose authority he hath) may faithfully serve, honour, and humbly obey him, in thee, and for thee, according to thy blessed Word and ordinance; through Jesus Christ our Lord, who with thee and the Holy Ghost liveth and reigneth, ever one God, world without end. *Amen.*

Or,

ALMIGHTY and everlasting God, we are taught by thy holy Word, that the hearts of Kings are in thy rule and governance, and that thou dost dispose and turn them as it seemeth best to thy godly wisdom: We humbly beseech thee so to dispose and govern the heart of *GEORGE* thy Servant, our King and Governor, that, in all his thoughts, words, and works, he may ever seek thy honour and glory, and study

redoedd, yn wastad geisio dy anrnydedd di a' th ogoniant, a myfyrio ar gadw dy bobl a rodded yn ei gadwraeth ef, mewn digonoldeb, tangnefedd, a duwioldeb. Cariattâ hyn, drugarog Dad, er cariad ar dy anwyl Fab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna y dyweddwr Colect y Dydd. Ac yn nesaf ar ol y Colect, y darllen yr Offeiriad yr Epistol, gan ddywedyd, Yr Epistol [neu, Y rhan o'r Ysgrhythyr a drefnwyd yn lle'r Epistol] sydd yn ysgrifenedig yn y—Bennod o—yn dechreu ar y—Adnod. Ac wedi diweddau'r Epistol, efe a ddywed, Yna y terfyna'r Epistol. Yna y darllen efe yr Efyngyl (a'r bobl i gyd yn eu sefyll) gan ddywedyd, Yr Efyngyl sanctaidd a ysgrifeniir yn y—Bennod o—yn dechreu ar y—Adnod. Ac wedi gorphen yr Efyngyl, y ceuir neu y dyweddwr y Credo sy'n canlyn, a'r bobl fyth yn sefyll, megis o'r blaen.*

CREDAF yn un Duw, Tad Holl-alluog, Creawdwr nef a daear, Ac oll weledigion ac anweledigion:

Ac yn un Arglwydd Iesu Grist, Unig genhedledig Fab Duw, Cenhedledig gan ei Dad cyn yr holl oesoedd; Duw o Dduw, Llewyrch o Lewyrch, Gwir Dduw o wir Dduw, Cenhedledig, nid gwnenthuredig, Yn un hanfod â'r Tad; Gan yr hwn y gwnaethpwyd pob peth, Yr hwn, erom ni ddynion ac er ein hiachawdwriaeth, a ddisgynodd o'r nefoedd, Ac a gnawdiwyd trwy'r Yspryd Glân, o Fair Forwyn, Ac a wnaethpwyd yn ddyrn, Ac a groeshoeliwyd hefyd drosom dan Pontius Pilatus. Efe a ddioddefodd, ac a gladdwyd, A'r trydydd dydd efe a adgyfododd yn ol yr Ysgrhythyrau, Ac a esgynodd i'r nef, Ac y sydd yn eistedd ar ddeheuulw'r Tad. A thracheffn y daw efe trwy ogoniant i farnu

to preserve thy people committed to his charge, in wealth, peace, and godliness: Grant this, O merciful Father, for thy dear Son's sake, Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then shall be said the Collect of the Day. And immediately after the Collect the Priest shall read the Epistle, saying, The Epistle [or, The portion of Scripture appointed for the Epistle] is written in the—Chapter of—beginning at the—Verse. And the Epistle ended, he shall say, Here endeth the Epistle. Then shall he read the Gospel (the people all standing up) saying, The holy Gospel is written in the—Chapter of—beginning at the—Verse. And the Gospel ended, shall he sing or said the Creed following, the people still standing, as before.*

I Believe in one God the Father Almighty, Maker of heaven and earth, And of all things visible and invisible:

And in one Lord Jesus Christ, the only-begotten Son of God, Begotten of his Father before all worlds, God of God, Light of Light, Very God of very God, Begotten, not made, Being of one substance with the Father; By whom all things were made, Who for us men, and for our salvation came down from heaven, And was incarnate by the Holy Ghost of the Virgin Mary, And was made man, And was crucified also for us under Pontius Pilate. He suffered and was buried, And the third day he rose again according to the Scriptures, And ascended into heaven, And sitteth on the right hand of the Father. And he shall come again with glory to judge both the quick and the

dead: Whose kingdom shall have no end.

Y byw a'r meirw: Ac ar ei deyrnas ni bydd trancg.

A chredaf yn yr Yspryd Glân, Yr Arglwydd a'r Bywiawdwr, Yr hwn sydd yn deiliaw o'r Tad a'r Mab; Yr hwn ynghyd â'r Tad a'r Mab a gyd-addolir ac a gyd-ogoneddir, Yr hwn a lefarodd trwy'r prophwydi. A chredaf fod un Gatholig ac Apostolig Eglwys; Addefaf un Bedydd er maddaeuau pechodau; Ac edrychaf am adgyfodiad y meirw, A bywyd y byd y sydd ar ddyfod. Amen.

¶ *Yna y Curaa a fynega i'r bobl yu Wylliau neu Ymryntiau a fydd i'w cadw yn yr wythnos yn canlyn. Ac yna hefyd (o bydd achos) rhodder Rhybudd o'r Cymmrun; a ddolener Llythyrâu Casgl, Dyfyniadau, ac Ysgymmunodau. Ac ni chlywoddir ac ni fynegir dim yn yr Eglwys, hyd y parhao Gwasanaeth Duw, ond gan y Gweinidog ei hun; na dim ganddo yntau, ond a erolir yn Rheolau y Llyfr hwn, neu a orchymnir gan y Brenhin, neu gan Ordinari'r lle.*

¶ *Yna y canlyn y Bregell, neu un o'r Homiliau a ddododd allan eisoes, neu a ddoder allan rhagllo, trwy awdurdod.*

¶ *Yna y dydwel yr Offeiriad at Fwrdd yr Arglwydd, ac a ddechren'r Offryniad; gan ddywedyd un neu ychwaneg o'r Adnodau sy'n canlyn, y cyffrifo o'i synwyr ei hun a welo yn gymhwysaf.*

LLEWYRCHED felly eich fel y golcuni ger bron dynion, fel y gwelont eich gweithredoedd da chwi, ac y gogoneddont eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd. *St. Matth. v.*

Na thrysorwch iwch drysorau ar y ddaear; lle y mae gwyfyn a rhwd yn llygru, a lle y mae fladron yn cloddio trwodd, ac yn lladratta: eithr trysorwch iwch' drysorau yn y nef; lle nid oes ua gwyfyn na rhwd yn llygru, a

dead: Whose kingdom shall have no end.

And I believe in the Holy Ghost, The Lord and Giver of Life, Who proceedeth from the Father and the Son, Who with the Father and the Son together is worshipped and glorified, Who spake by the Prophets. And I believe one Catholic and Apostolick Church. I acknowledge one Baptism for the remission of sins, And I look for the Resurrection of the dead, And the life of the world to come. Amen.

¶ *Then the Curate shall declare unto the people what in Holy-days, or Fast-days are in the Week following to be observed. And then also (if occasion be) shall notice be giver of the Communion; and Briefs, Citations, and Excommunications read. And nothing shall be proclaimed or published in the Church, during the time of Divine Service, but by the Minister: nor by him any thing, but what is prescribed in the Rules of this Book, or enjoined by the King, or by the Ordinary of the place.*

¶ *Then shall follow the Sermon, or one of the Homilies already set forth, or hereafter to be set forth, by authority.*

¶ *Then shall the Priest return to the Lord's Table, and begin the Offertory, saying one or more of these Sentences following, as he thinketh most convenient in his discretion.*

LET your light so shine before men, that they may see your good works, and glorify your Father which is in heaven. *St. Matth. v.*

Lay not up for yourselves treasure upon the earth; where the rust and moth doth corrupt, and where thieves break through and steal: but lay up for yourselves treasures in heaven; where neither rust nor moth doth cor-

He ni's cloddia lladron trwodd,
ac ni's lladrattant. *St. Matth.*
vi.

Pa bethau bynnag oll a ewyll-
ysioch eu gwneuthur o ddyinion
i chwi, felly gwnewch chwithau
iddynt hwy; canys hyn yw'r
gyfraith a'r prophwydi. *St.*
Matth. vii.

Nid pob un y sydd yn dy-
wedyd wrthyf, Arglwydd, Ar-
glwydd, a ddaw i mewn i deyrn-
as nefoedd; ond yr hwn sydd
yn gwneuthur ewyllys fy Nhaid
yr hwn sydd yn y nefoedd. *St.*
Matth. vii.

Zacchæus a safodd ac a ddy-
wedodd wrth yr Arglwydd, Wele,
hanner fy nâ, O Arglwydd, yr
ydwyf yn ei roddi i'r tlodion;
ac os dygais ddim o'r eiddo neb
trwy gam-achwyn, yr ydwyf yn
ei dalu ar ei bedwerydd. *St.*
Luc xix.

Pwy sydd un amser yn rny-
fela ar ei draul ei hun? Pwy
sydd yn plannu gwinnllan, ac nid
yw yn bwyta o'i ffrwyth hi?
Neu pwy sydd yn porthi praidd,
ac nid yw yn bwyta o laeth y
praidd? *1 Cor. ix.*

Os nyni a hauasom i chwi
bethau ysprydol, ai mawr yw
os nyni a fedwn eich pethau
cnawdol? *1 Cor. ix.*

Oni wyddoch chwi fod y rhai
sydd yn gwneuthur pethau cys-
segredig, yn bwyta o'r cysegr:
a'r rhai sydd yn gwasanaethu'r
allor, yn gyd-gyfrannogion o'r
allor? Felly hefyd yr ordein-
iodd yr Arglwydd i'r rhai sy'n
pregethu'r efengyl, fyw wrth yr
efengyl. *1 Cor. ix.*

Yr hwn sydd yn hau yn brin,
a fed hefyd yn brin; a'r hwn
sydd yn hau yn helaeth, a fed
hefyd yn helaeth. Pob un meg-
is y mae yn rhag-arfaethu yn
ei galon, felly rhodded, nid yn
athrist, neu trwy gymmell; canys

rupt, and where thieves do not
break through and steal. *St.*
Matth. vi.

Whatsoever ye would that
men should do unto you, even
so do unto them; for this is
the Law and the Prophets. *St.*
Matth. vii.

Not every one that saith unto
me, Lord, Lord, shall enter into
the Kingdom of heaven; but he
that doeth the will of my Fa-
ther which is in heaven. *St.*
Matth. vii.

Zacchæus stood forth, and
said unto the Lord, Behold,
Lord, the half of my goods
I give to the poor; and if I
have done any wrong to any
man, I restore four-fold. *St.*
Luke xix.

Who goeth a warfare at any
time of his own cost? Who
planteth a vineyard, and eateth
not of the fruit thereof? Or
who feedeth a flock, and eateth
not of the milk of the flock?
1 Cor. ix.

If we have sown unto you spi-
ritual things, is it a great matter
if we shall reap your worldly
things? *1 Cor. ix.*

Do ye not know, that they
who minister about holy things
live of the sacrifice; and they
who wait at the altar are par-
takers with the altar? Even so
hath the Lord also ordained,
that they who preach the Gosp-
el should live of the Gospel.
1 Cor. ix.

He that soweth little shall
reap little; and he that soweth
plenteously shall reap plenteous-
ly. Let every man do according
as he is disposed in his heart,
not grudgingly, or of necessity

rhoddwr llawen y mae Duw yn
ei garu. *2 Cor. ix.*

Cyfrannod yr hwn a ddyg-
wyd yn y gair a'r hwn y sydd
yn ei ddygsu, ym mhob peth da.
Na thwyller chwi; ni watworir
Duw: canys beth bynnag a
hauo dyn, hynny hefyd a fed
efe. *Gal. vi.*

Tra'r ydym yn cael amser
cyfaddas, gwawn dda i bawb,
ond yn unwedig i'r rhai sydd o
deulu'r ffydd. *Gal. vi.*

Elw mawr yw duwioldeb gyd
â boddlonrwydd; canys ni ddyg-
asom ni ddim i'r byd, ac eglur
yw na allwn ddwyn dim allan
chwaith. *1 Tim. vi.*

Gorchymyn i'r rhai y sydd
oludog yn y byd yma, fod yn
hawdd ganddynt roddi a chyfr-
rannu, yn trysori iddynt eu
hunain sail dda erbyn yr amser
y sydd ar ddyfod, fel y caffont
afael ar y bywyd tragwyddol.
1 Tim. vi.

Nid yw Duw yn anghyfiawn,
fel yr anghofio eich gwaith, a'r
llafurus gariad, yr hwn a ddang-
osasoch tu ag at ei Enw ef, y rhai
a weiniasoch i'r saint, ac ydych
yn gweini. *Heb. vi.*

Nac anghofiwch wneuthur
daioni, a chyfrannu: canys â
chyfryw ebyrth y rhyngir bodd
Duw. *Heb. xiii.*

Yr hwn sydd ganddo ddâ'r
byd hwn, ac a welo ei frawd
mewn eisiau, ac a gauo ei dos-
turi oddi wrtho; pa fodd y mae
cariad Duw yn aros ynddo ef?
1 St. Ioan iii.

Dyro elusen o'r peth a fyddo
gennyt, ac na thro dy wyneb
oddi wrth neb tlawd, ac ni thry
wyneb Duw oddi wrthyf tithau.
Tobit iv.

Fel y byddo gennyt yr amler,
dod o hono elusen. Os ychydig
fydd gennyt, o ychydig na ar-
swyda roi elusen: canys felly y

for God loveth a cheerful giver.
2 Cor. ix.

Let him that is taught in the
Word minister unto him that
teacheth, in all good things. Be
not deceived, God is not mock-
ed: for whatsoever a man soweth
that shall he reap. *Gal. vi.*

While we have time, let us
do good unto all men; and spe-
cially unto them that are of the
household of faith. *Gal. vi.*

Godliness is great riches, if a
man be content with that he
hath: for we brought nothing
into the world, neither may we
carry any thing out. *1 Tim. vi.*

Charge them who are rich in
this world, that they be ready
to give, and glad to distribute;
laying up in store for themselves
a good foundation against the
time to come, that they may at-
tain eternal life. *1 Tim. vi.*

God is not unrighteous, that
he will forget your works, and
labour that proceedeth of love;
which love ye have shewed for
his Name's sake, who have min-
istered unto the saints, and yet
do minister. *Heb. vi.*

To do good, and to distribute,
forget not; for with such sacri-
fices God is well pleased. *Heb.*
xiii.

Whoso hath this world's good,
and seeth his brother have need,
and shutteth up his compassion
from him, how dwelleth the love
of God in him? *1 St. John iii.*

Give alms of thy goods, and
never turn thy face from any
poor man; and then the face of
the Lord shall not be turned
away from thee. *Tobit iv.*

Be merciful after thy power.
If thou hast much, give plente-
ously: if thou hast little, do thy
diligence gladly to give of that

trysori i ti dy hun wobr daionus erbyn dydd yr anghenraid. *Tobit* iv.

Y neb a gymmero drugaredd ar y tlawd, sydd yn rhoddi echwyn i'r Arglwydd: a'i rodd a dâl efe iddo drachefn. *Diar.* xix.

Gwyn ei fyd a ystyria wrth y tlawd: yr Arglwydd a'i gwared ef yn amser adfyd. *Psal.* xli.

¶ *Tra bydder yn darllen yr adnodau hyn, y Diaconiaid, Wardeniaid yr Eglwys, neu ryw un cymhesur arall a osoder i hynny, a dderbyniant yr Klusenau i'r llodion, ac offrymmau eraill y bobl, mewn cawg gweddus, a ddarperir gan y Plwyf i hynny; ac a'i dygant yn barchus at yr Offeiriad: yntan a'i cyflwynu yn ufudd, ac a'i dŷd ar y Bwrdd sanctaidd.*

¶ *A phan fo Cymmun, yr Offeiriad yna a esyd ar y Bwrdd gymmain o Fara a Gwin ag a dybio fod yn ddigon. Gwedi darfod hynny, y dywed yr Offeiriad,*

Gweddïwn dros holl ystâd Eglwys Grist sy'n milwrio yma ar y ddaear.

HOLL-alluog a bythi-fywïol Dduw, yr hwn trwy dy sanctaidd Apostol a'n dysgaist i wneuthur gweddïau ac erfynïau, ac i ddiolch dros bob dyn; yr ydym ni yn ostyngedig yn atto-

lwg i ti yn drugar-occaf [*gymmeryd ein heluseni a'n hoffrym-
mau, a*] dderbyn ein gweddïau hyn, y rhai yr ydym yn eu hoff-

rwm i'th Ddwyfol Fawredd; gan attolygu i ti ysprydoli yn wastad yr Eglwys gyffredinol âg yspryd y gwirionedd, undeb, a chyd-gordio: a chaniattâ i bawb a'r y sy'n cyffesu dy Enw sancteiddiol, gyttuno yngwirionedd dy sanctaidd Air, a byw mewn

little: for so gatherest thou thyself a good reward in the day of necessity. *Tobit* iv.

He that hath pity upon the poor lendeth unto the Lord: and look, what he layeth out, it shall be paid him again. *Prov.* xix.

Blessed be the man that provideth for the sick and needy: the Lord shall deliver him in the time of trouble. *Psal.* xli.

¶ *Whilst these Sentences are in reading, the Deacons, Church-wardens, or other fit person appointed for that purpose, shall receive the Alms for the Poor, and other devotions of the people, in a decent basin to be provided by the Parish for that purpose; and reverently bring it to the Priest, who shall humbly present and place it upon the holy Table.*

¶ *And when there is a Communion, the Priest shall then place upon the Table so much Bread and Wine, as he shall think sufficient. After which done, the Priest shall say,*

Let us pray for the whole state of Christ's Church militant here in earth.

ALmighty and everliving God, who by thy holy Apostle hast taught us to make prayers, and supplications, and to give thanks, for all men; We humbly beseech thee most mercifully [*to accept our alms and oblations, and*] to receive these our prayers, which we offer unto thy Divine Majesty; beseeching thee to inspire continually the universal Church with the spirit of truth, unity, and concord: And grant, that all they that do confess thy holy Name may agree in the truth of thy holy Word, and live in unity, and godly love. We be-

undeb a duwiol gariad. Ni a attolygwn i ti hefyd gadw ac amddiffyn holl Gristianus Frenhinoedd, Tywysogion, a Llyw-iawdwyr; ac yn enwedig dy Wasanaethwr *GEORGE*, ein Brenhin, fel y caffom dano ef ein llywodraethu yn dduwiol ac yn heddychol: a chaniattâ i'w holl Gynghor ef, ac i bawb a'r y sydd wedi eu gosod mewn awdurdod dano, allu yn gywir ac yn uniawnnu rannu cyfiawnder, er cospi drygioni a phechod, ac er cynnal dy wir Grefydd di, a Rhinwedd dda. Dyro ras, nefol Dad, i'r holl Esgobion, a Churadiaid, fel y gallont trwy eu buchedd a'u hathrawiaeth osod allan dy wir a'th fywiol Air, a gwasanaethu dy sanctaidd Sacramentau yn iawn ac yn ddyladwy. A dyro i'th holl bobl dy nefol ras; ac yn enwedig i'r gynnulleidfâ hon sydd yma yn gyd-ddrychiol; fel y gallont âg ufudd galon a dyledus barch wrando a derbyn dy sanctaidd Air, gan dy wasanaethu yn gywir mewn sancteiddrwydd ac uniondeb holl ddyddiau eu bywyd. Ac yr ym yn ostyngedidaf yn attolygu i ti o'th ddaioni, Arglwydd, gysuro a nerthu pawb a'r y sydd yn y bywyd trancedig hwn, mewn trallod, tristwch, angen, clefyd, neu ryw wrthwyneb arall. Ac yr ym ni hefyd yn bendithio dy Enw sanctaidd, o ran dy holl weision a ymadaw-sant â'r bywyd yma yn dy ffydd di a'th ofn; gan attolygu i ti roddi i ni ras felly i ddilyn eu hesamplau da hwy, fel gyd â hwynt y byddom gyfrannogion o'th deyrnas nefol. Caniattâ hyn, O Dad, er cariad ar Iesu Grist, ein hunig Gyfryngwr a'n Dadleuwr. *Amen.*

¶ *Pan fo'r Gweinidog yn rhoddi rhybudd o Weinyddiad y Cymmun bendigedig, (yr hyn a wna efe yn*

seech thee also to save and defend all Christian Kings, Princes, and Governors; and specially thy Servant *GEORGE* our King; that under him we may be godly and quietly governed: And grant unto his whole Council, and to all that are put in authority under him, that they may truly and indifferently minister justice, to the punishment of wickedness and vice, and to the maintenance of thy true religion, and virtue. Give grace, O heavenly Father, to all Bishops and Curates, that they may both by their life and doctrine set forth thy true and lively Word, and rightly and duly administer thy holy Sacraments: And to all thy people give thy heavenly grace; and especially to this congregation here present; that, with meek heart and due reverence, they may hear, and receive thy holy Word; truly serving thee in holiness and righteousness all the days of their life. And we most humbly beseech thee of thy goodness, O Lord, to comfort and succour all them, who in this transitory life are in trouble, sorrow, need, sickness, or any other adversity. And we also bless thy holy Name for all thy servants departed this life in thy faith and fear; beseeching thee to give us grace so to follow their good examples, that with them we may be partakers of thy heavenly kingdom: Grant this, O Father, for Jesus Christ's sake, our only Mediator and Advocate. *Amen.*

¶ *When the Minister giveth warning for the celebration of the holy Communion, (which he shall al-*

wastad ar y Sul neu ryw Ddydd Gwyl nesaf o'r blaen,) ar ol ddiweddu'r Bregeth neu'r Homili, efe a dderhlyn y Cyngor hwn sydd yn canlyn.

FY anwyl garedigion, ar ddydd — nesaf yr wyf yn amcanu, trwy help Duw, weinyddu i bawb a fo ffyddlon a defosiynol, dra-chyurus Sacrament Corph a Gwaed Crist, i'w dderbyn ganddynt er coffâu ei ryglyddus Grog a'i Ddiodefaint ef, trwy ba un yn unig y cawn faddeuant am ein pechodau, ac y'n gwneir yn gyfrannogion o deyrnas nef. O herwydd paham ein dyledswydd yw, talu ufuddaf a ffyddlonaf ddiolch i'r Holl-alluog Dduw ein Tad nefol, am iddo roddi ei Fab ein Hiachawdwr Iesu Grist, nid yn unig i farw drosom, eithr i fod hefyd yn ymborth a lluniaeth ysprydol i ni yn y Sacrament bendigedig hwnnw. Yr hwn beth, gan ei fod mor ddwyfol a chyurus i'r sawl a'i derbyniant yn deilwng, ac mor enbydus i'r rhai a ryfygiant ei dderbyn yn anneilwng; fy nyled i yw, eich cyngori chwi yn y cyfamser i ystyried ardderchogrwydd y Dirgeledigaeth bendigedig hwnnw, a'r mawr berygl o'i dderbyn yn anneilwng; ac felly i chwilio a phrofi eich cydwybodau eich hunain (a hynny nid yn ysgafn, ac yn ol dull rhai yn rhagrithio â Duw, ond) fel y deloch yn lân ac yn sanctaidd i'r cyfryw wledd nefol, yn y wisg-briodas yr hon a ofyn Duw yu yr Ysgrhythr Lân, ac y'ch derbynier megis Cyfrannogion teilwng o'r Bwrdd bendigedig hwnnw.

Y ffordd a'r modd i hynny yw, yn gyntaf, Holi eich bucheddau a'ch ymarweddiad wrth reol Gorchymynion Duw; a pha le bynnag y gweloch eich

ways do upon the Sunday, or some Holy-day, immediately preceding,) after the Sermon or Homily ended, he shall read this Exhortation following.

DEARLY beloved, on — day next I purpose, through God's assistance, to administer to all such as shall be religiously and devoutly disposed the most comfortable Sacrament of the Body and Blood of Christ; to be by them received in remembrance of his meritorious Cross and Passion; whereby alone we obtain remission of our sins, and are made partakers of the Kingdom of heaven. Wherefore it is our duty to render most humble and hearty thanks to Almighty God our heavenly Father, for that he hath given his Son our Saviour Jesus Christ, not only to die for us, but also to be our spiritual food and sustenance in that holy Sacrament. Which being so divine and comfortable a thing to them who receive it worthily, and so dangerous to them that will presume to receive it unworthily; my duty is to exhort you in the mean season to consider the dignity of that holy mystery, and the great peril of the unworthy receiving thereof; and so to search and examine your own consciences, (and that not lightly, and after the manner of dissemblers with God; but so) that ye may come holy and clean to such a heavenly Feast, in the marriage-garment required by God in holy Scripture, and be received as worthy partakers of that holy Table.

The way and means thereto is; First, to examine your lives and conversations by the rule of God's commandments; and whereinsoever ye shall perceive

bod eich hunain gwedi trosedd- u, ar ewyllys, gair, neu weithred, yno wyl o herwydd eich cyflwr pechadurus, ac ymgyffesu i'r Holl-alluog Dduw, â llawn fryd ar wellhâu eich buchedd. Ac os gwelwch fod eich camweddau nid yn unig yn erbyn Duw, eithr yn erbyn eich cymmydogion hefyd, yna ymgymmodwch â hwy, gan fod yn barod i wneuthur iawn a boddlonrwydd, hyd eithaf eich gallu, am bob sarhâd a chamwri a wnaethoch i neb arall; a chan fod yn barod hefyd i faddeu i eraill a wnaethant i'ch erbyn chwithau, megis yr ewyllysioch faddeuant o'ch pechodau ar law Duw: canys heb hyn ni wna derbyn y Cymmwn bendigedig ond anghwan-egu eich barnedigaeith. O herwydd hynny, od oes neb o honoch yn gablwr Duw, yn rhwystrwr neu enllibwr ei Air ef, yn odinebwr, neu yn dwyn malais a chynfigen, neu mewn rhyw fai ceryddus arall; edifarhêwch am eich pechodau; ac onid ê, na ddeuwch i'r Bwrdd sancteiddiol hwnnw; rhag, wedi cymmeryd y Sacrament bendigedig hwnnw, i ddiabol fyned i mewn i chwi, megis yr aeth i Judas frafwr, a'ch llenwi yn llawn o bob anwiredl, a'ch dwyn chwi i ddistryw corph ac enaid.

Ac o herwydd bod yn angenrheidiol na ddél neb i'r Cymmwn bendigedig, heb gyflawn ymddiried yn nhrugaredd Duw, ac heb gydwybod heddychlawn; am hynny od oes neb o honoch na ddichon y ffordd hon ddyhuddo ei gydwybod ei hun yn hyn, eithr yn rhaid iddo wrth gysur neu gyngor ym mhellach; deud ataf fi, neu at ryw un arall o Weinidogion Gair Duw a fyddo pwyllus a dysgedig, a

yourself to have offended, either by will, word, or deed, there to bewail your own sinfulness, and to confess yourselves to Almighty God, with full purpose of amendment of life. And if ye shall perceive your offences to be such as are not only against God, but also against your neighbours; then ye shall reconcile yourselves unto them; being ready to make restitution and satisfaction, according to the uttermost of your powers, for all injuries and wrongs done by you to any other; and being likewise ready to forgive others that have offended you, as ye would have forgiveness of your offences at God's hand: for otherwise the receiving of the holy Communion doth nothing else but increase your damnation. Therefore if any of you be a blasphe-mer of God, an hinderer or slanderer of his Word, an adulterer, or be in malice, or envy, or in any other grievous crime, repent you of your sins, or else come not to that holy Table; lest, after the taking of that holy Sacrament, the devil enter into you, as he entered into Judas, and fill you full of all iniquities, and bring you to destruction both of body and soul.

And because it is requisite, that no man should come to the holy Communion, but with a full trust in God's mercy, and with a quiet conscience; therefore if there be any of you, who by this means cannot quiet his own conscience herein, but requireth further comfort or counsel, let him come to me, or to some other discreet and learned Minister of God's Word, and open his grief;

datguddied ei ddolur, er mwyn cael, trwy weinidogaeth sanctaidd Air Duw, fawrllles gollynglod, gyd â chyngor ac addysg yspydol, tu ag at lonyddu ei gydwybod, a'i ryddhau oddi wrth bob amheuaeth a phetrusder.

¶ *Neu, lle y gwelo efe y bobl yn esgeulus am ddyfod i'r Cymmun bendigedig, yn lle y cyntaf efe a arfer y Cyngor yma.*

ANWYL garedigion frodyr, ar — y mae yn fy mryd, trwy ras Duw, weinyddu Swpper yr Arglwydd: i'r hwn o ran Duw y'ch gwahoddaf bawb a'r ysydd yma yn gyd-ddrychiol, ac a atolygaf iw'ch, er cariad ar yr Arglwydd Iesu Grist, na wrthodoch ddyfod iddo, gan eich bod mor garedigol wedi eich galw a'ch gwahodd gan Dduw ei hunan. Chwi a wyddoch mor ofidus, ac mor angharedig o beth yw, pan fo gwr wedi arlwygwledd werthfawr, wedi trwsio ei fwrdd â phob rhyw arlwy, megis na bai ddim yn eisiau, ond y gwahoddedigion i eistedd; ac etto y rhai a alwyd (heb ddim achos) yn anniolchusaf yn gwrthod dyfod. Pwy o honoch chwi yn y cyfryw gyflwr ni chyffroai? pwy ni thybygai fod cam a sarhad mawr wedi eu gwneuthur iddo? Herwydd paham, fy anwyl garedicaf frodyr yng Nghrist, gwyliwch yn dda, rhag i chwi, wrth ymwrthod a'r Swpper sancteiddiol hwn, annog llid Duw i'ch erbyn. Hawdd i ddynddywedyd, Ni chymmuna'f fi, o herwydd bod negesau bydol i'm rhwystro. Eithr y cyfryw esgusodion nid ydynt mor hawdd eu derbyn yn gymmeradwy ger bron Duw. Os dywed neb, Yr wyf fi yn bechadur brwnt, ac am hynny yn ofni dyfod: paham gan hynny nad ydych chwi yn edii-

that by the ministry of God's holy Word he may receive the benefit of absolution, together with ghostly counsel and advice, to the quieting of his conscience, and avoiding of all scruple and doubtfulness.

¶ *Or, in case he shall see the people negligent to come to the holy Communion, instead of the former, he shall use this Exhortation.*

DEARLY beloved brethren, on — I intend, by God's grace, to celebrate the Lord's Supper: unto which, in God's behalf, I bid you all that are here present; and beseech you, for the Lord Jesus Christ's sake, that ye will not refuse to come thereto, being so lovingly called and bidden by God himself. Ye know how grievous and unkind a thing it is, when a man hath prepared a rich feast, decked his table with all kind of provision, so that there lacketh nothing but the guests to sit down; and yet they who are called (without any cause) most unthankfully refuse to come. Which of you in such a case would not be moved? Who would not think a great injury and wrong done unto him? Wherefore, most dearly beloved in Christ, take ye good heed, lest ye, withdrawing yourselves from this holy Supper, provoke God's indignation against you. It is an easy matter for a man to say, I will not communicate, because I am otherwise hindered with worldly business. But such excuses are not so easily accepted and allowed before God. If any man say, I am a grievous sinner, and therefore am afraid to come: wherefore then do ye not repent and amend?

farhau, ac yn gwellhau? Pan fo Duw yn eich galw, onid oes gywilydd arnoch ddywedyd, na ddeuwch chwi? Pan ddylech chwi ymchweyd at Dduw, a ymesgusodwch chwi, a dywedyd, nad ydych barod? Ystyriwch yn ddirif ynoch eich hunain, leied a dal y cyfryw goeg esgusodion ger bron Duw. Y rhai a wrthodasant y wledd yn yr Efengyl, oblegid iddynt brynu tyddyn, neu y mynnent brofi eu hieuauchain, neu oblegid eu priodi, ni chawsant felly mo'u hesgusodi, ond eu cyfrif yn annheilwng o'r wledd nefol. Myfi, o'm rhan i, a fyddaf barod; ac, o herwydd fy swydd, yr ydwyf yn eich gwahoddi yn Enw Duw, yr wyf yn eich galw o ran Crist; ac, megis y caroch eich iachawdwriaeth eich hunain, yr wyf yn eich cynghori i fod yn gyfrannogion o'r Cymmun bendigedig hwn. Ac, fel y bu wiu gan Fab Duw ymado a'i einioes, gan drengu ar y groes dros eich iachawdwriaeth chwi; felly yn yr un modd y dylech chwithau gymmeryd y Cymmun, er cof am offrymiadaeth ei angau ef, fel y gorchymynodd efe ei hun. Yn awr, os chwydychi a esgeuluswch wneuthur llyn, meddyliwch ynoch eich hunain, faint y camwedd yr ydych yn ei wneuthur â Duw, ac mor flin yw'r boen y sy goruwch eich pennau am hynny; pan ydych yn anhydny yn ymgadw oddi wrth Fwrdd yr Arglwydd, ac yn ymneilldno oddi wrth eich brodyr, y rhai sy'n dyfod i ymborthi ar wledd y nefolaidd lumaeth hwnnw. Os chwi a ddyfal ystyriwch y pethau hyn, trwy ras Duw chwi a ddychwelwch i feddwl a fo gwell; er mwyn caffael o honoch hynny, nid arbedwn ni wneuthur yn ostyngedig ein herfyniau i'r Hollalluog Dduw ein Tad nefol.

When God calleth you, are ye not ashamed to say ye will not come? When ye should return to God, will ye excuse yourselves, and say ye are not ready? Consider earnestly with yourselves how little such feigned excuses will avail before God. They that refused the feast in the Gospel, because they had bought a farm, or would try their yokes of oxen, or because they were married, were not so excused, but counted unworthy of the heavenly feast. I, for my part, shall be ready; and, according to mine Office, I bid you in the Name of God, I call you in Christ's behalf, I exhort you, as ye love your own salvation, that ye will be partakers of this holy Communion. And as the Son of God did vouchsafe to yield up his soul by death upon the Cross for your salvation; so it is your duty to receive the Communion in remembrance of the sacrifice of his death, as he himself hath commanded: which if ye shall neglect to do, consider with yourselves how great injury ye do unto God, and how sore punishment hangeth over your heads for the same; when ye wilfully abstain from the Lord's Table, and separate from your brethren, who come to feed on the banquet of that most heavenly food. These things if ye earnestly consider, ye will by God's grace return to a better mind: for the obtaining whereof we shall not cease to make our humble petitions unto Almighty God our heavenly Father.

¶ *Ar amser Gwneiddiad y Cymmwn, a'r Cymmwnwyr wedi eu cystfêu yn weddus i gymmeryd y Sacrament bendigedig, yr Offeiriad a ddywed y Cyngor hwn.*

ANWYL garedigion yn yr Arglwydd, y sawl sydd yn meddwl dyfod i fendigedig Gymmun Corp a Gwaed ein Hiachawdwr Crist, rhaid i chwi ystyried y modd y mae Sant Paul yn cyngori pawb i'w profi ac i'w holi eu hunain yn ddyfal, cyn iddynt ryfygu bwytta o'r Bara hwnnw, ac yfed o'r Cwppan hwnnw. Canys fel y mae'r lles yn fawr, os â chalon wir edifeiriol, ac â bywiol ffydd, y cymmerwn y Sacrament bendigedig hwnnw (canys yna yr ym ni yn ysprydol yn bwytta Cnawd Crist, ac yn yfed ei Waed ef; yna yr ydym yn trigo yng Nghrist, a Christ ynno ninnau; yr ym ni yn un â Christ, a Christ â ninnau) felly y mae'r perygl yn fawr, os ni a'i cymmer yn anheilwng. Canys yna yr ym ni yn euog o Gorph a Gwaed Crist ein Hiachawdwr; yr ydym ni yn bwytta ac yn yfed ein barnedigaeth ein hunain, heb ystyried Corp yr Arglwydd; yr ydym yn ennyu digofaint Duw i'n herbyn; yr ym ni yn ei anog ef i'n plâu âg amrywiol glefydau, ac amryw fath ar angau. Bernwch gan lynny eich hunain (frodyr) fel na'ch barner gan yr Arglwydd; gwir-edifarhêwch am eich pechodau a aeth heibio; bydded gennych fywiol a diogel ffydd yng Nghrist ein Hiachawdwr; gwellhêwch eich buchedd, a byddwch mewn cariad perffaith â phawb: felly y byddwch weddus gyfrannogion o'r Dirgeledigaethau sancteiddiol hyn. Ac o flaen pob peth y mae'n rhaid i chwi roddi gostyngeddiad a char-ediccaf ddiolch i Dduw, y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, am bryn-

¶ *At the time of the celebration of the Communion, the Communicants being conveniently placed for the receiving of the holy Sacrament, the Priest shall say this Exhortation.*

DEARLY beloved in the Lord, ye that mind to come to the holy Communion of the Body and Blood of our Saviour Christ, must consider how Saint Paul exhorteth all persons diligently to try and examine themselves, before they presume to eat of that Bread, and drink of that Cup. For as the benefit is great, if with a true penitent heart and lively faith we receive that holy Sacrament; (for then we spiritually eat the flesh of Christ, and drink his blood; then we dwell in Christ, and Christ in us; we are one with Christ, and Christ with us;) so is the danger great, if we receive the same unworthily. For then we are guilty of the Body and Blood of Christ our Saviour; we eat and drink our own damnation, not considering the Lord's Body; we kindle God's wrath against us; we provoke him to plague us with divers diseases, and sundry kinds of death. Judge therefore yourselves, brethren, that ye be not judged of the Lord; repent you truly for your sins past; have a lively and stedfast faith in Christ our Saviour; amend your lives, and be in perfect charity with all men; so shall ye be meet partakers of those holy mysteries. And above all things ye must give most humble and hearty thanks to God, the Father, the Son, and the Holy Ghost, for the redemption of the world by the death and passion of our Saviour Christ, both God and man;

edigaeth y byd trwy angau a di-oldefaint ein Hiachawdwr Crist, Duw a dyn, yr hwn a ymostyngodd i angau'r groes, drosom ni bechaduriaid trauin, y rhai oeddlm yn gorwedd mewn tywyllwch a chysgod angau, fel y gallai efe ein gwneuthur ni yn blant i Dduw, a'n dyrchafael i fywyd tragywyddol. Ac, er cofio o honom yn wastad ddirfawr gariad ein Harglwydd a'n hunig Hiachawdwr Iesu Grist, fel hyn yr marw drosom, a'r aneirif ddoniau daionus, y rhai, trwy dywallt eiwerthfawr waed, a ynnilloddefe i ni; efe a osododd ac a ordeiniodd sanctaidd dirgeledigaethau, fel gwystlon o'i gariad, a gwas-tadol gof am ei angau, er mawr ac anherfynol ddiddanwch i ni. Gan lynny iddo ef, gyd â'r Tad a'r Yspryd Glân, rhoddwn (fel yr ym yn rhwymediccaf) wastadol ddiolch; gan ymostwng yn gwbl i'w sanctaidd ewyllys a'i orchymyn ef, a myfyrio ei wasanaethu ef mewn gwir sancteiddrwydd a chyfiawnder, holl ddyddiau ein heinioes. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad wrth y rhai a fo'u dyfod i gymmeryd y Cymmwn bendigedig,*

CHWYCHWI y sawl sydd yn wir ac yn ddirifol yn edifarhau am eich pechodau, ac y sydd mewn cariad perffaith â'ch cymmydogion, ac yn meddwl dilyn buchedd newydd, a chanlyn gorchymynion Duw, a rhodio o hyn allan yn ei ffyrdd sancteiddiol ef; Deuwch yn nês trwy ffydd, a chymmerwch y Sacrament sancteiddiol hwn i'ch cysur, a gwnewch eich gostyngedig gyffes i'r Holl-alluog Dduw, gan ostwng yn ufudd ar eich gliniau.

¶ *Yna y dywedir y Gyffes gyffredin hwn, yn enw pawb o'r rhai a fyddont ar feddwl cymmeryd y Cym-*

who did humble himself, even to the death upon the Cross, for us, miserable sinners, who lay in darkness and the shadow of death; that he might make us the children of God, and exalt us to everlasting life. And to the end that we should always remember the exceeding great love of our Master, and only Saviour, Jesus Christ, thus dying for us, and the innumerable benefits which by his precious blood-shedding he hath obtained to us; he hath instituted and ordained holy mysteries, as pledges of his love, and for a continual remembrance of his death, to our great and endless comfort. To him therefore, with the Father and the Holy Ghost, let us give (as we are most bounden) continual thanks; submitting ourselves wholly to his holy will and pleasure, and studying to serve him in true holiness and righteousness all the days of our life. Amen.

¶ *Then shall the Priest say to them that come to receive the holy Communion,*

YE that do truly and earnestly repent you of your sins, and are in love and charity with your neighbours, and intend to lead a new life, following the commandments of God, and walking from henceforth in his holy ways; Draw near with faith, and take this holy Sacrament to your comfort; and make your humble confession to Almighty God, meekly kneeling upon your knees.

¶ *Then shall this general Confession be made, in the name of all those that are minded to receive*

*mun bendigedig, gan un o'r Gwein-
idogion; yntau a'r bobl oll yn
gostwng yn ufudd ar eu gliniau,
ac yn dywedyd,*

HOLL-alluog Dduw, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, Gwneuthurwr pob dim, Barnwr pob dyn; Yr ym ni yn cydnabod ac yn ymofidio dros ein hamryw bechodau a'n hanwiredd, Y rhai o ddydd i ddydd yn orthrymmaf a wnaethom, Ar feddwl, gair, a gweithred, Yn erbyn dy Ddwyfol Fawredd, Gan annog yn gyfiawnaf dy ddigofaint a'th lid i'n herbyn. Yr ydym yn ddfirifol yn edifarhau, Ac yn ddrwg gan ein calonnau dros ein camweithredoedd hyn: Eu coffa sy drwm gennym; Eu baich sydd anoddefadwy. Trugarhâ wrthyn, Trugarhâ wrthym, drugaroccaf Dad; Er mwyn dy un Mab ein Harglwydd Iesu Grist, Maddeu i ni yr hyn oll a aeth heibio; A chaniattâ i ni allu byth o hyn allan dy wasanaethu a'th foddloni mewn newydd-deb buchedd, Er anrhydedd a gogoniant dy Enw; Trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna yr Offeiriad (neu'r Esgob, os bydd yn gyd-ddrychiol) a saif, gan droi at y bobl, ac a ddatgan y Gollyngod hwn.*

HOLL-alluog Dduw, ein Tad nefol, yr hwn o'i fawr drugaredd a addawodd faddeuant pechodau i bawb gan edifeirwch calon a gwir ffydd a ymchwel atto; A drugarhao writhych, a faddeu i chwi, ac a'ch gwaredo oddi wrth eich holl bechodau, a'ch cadarnhao ac a'ch cryfhao ym mhob daioni, ac a'ch dygo i fywyd tragwyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Ar ol hynny y dywed yr Offeiriad,*

Gwrandêwch pa ryw eiriau cysurus a ddywed ein Hiachawdwr

the holy Communion, by one of the Ministers; both he and all the people kneeling humbly upon their knees, and saying,

ALmighty God, Father of our Lord Jesus Christ, Maker of all things, Judge of all men; We acknowledge and bewail our manifold sins and wickedness, Which we, from time to time, most grievously have committed, By thought, word, and deed, Against thy Divine Majesty, Provoking most justly thy wrath and indignation against us. We do earnestly repent, And are heartily sorry for these our misdoings; The remembrance of them is grievous unto us; The burden of them is intolerable. Have mercy upon us, Have mercy upon us, most merciful Father; For thy Son our Lord Jesus Christ's sake, Forgive us all that is past; And grant that we may ever hereafter Serve and please thee In newness of life, To the honour and glory of thy Name; Through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then shall the Priest (or the Bishop, being present,) stand up, and turning himself to the people, pronounce this Absolution.*

ALmighty God, our heavenly Father, who of his great mercy hath promised forgiveness of sins to all them that with hearty repentance and true faith turn unto him; Have mercy upon you; pardon and deliver you from all your sins; confirm and strengthen you in all godness; and bring you to everlasting life; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

Hear what comfortable words

Crist wrth bawb a wir ymchwelant atto ef.

DEUWCH attaf fi bawb a'r y sydd yn flinderog ac yn llwythog, ac mi a esmwythâf arnoch. *St. Matth. xi. 28.*

Felly y carodd Duw y byd, fel y rhoddodd efe ei unig-anedig Fab, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragwyddol. *St. Ioan iii. 16.*

Gwrandêwch hefyd beth y mae Sant Paul yn ei ddywedyd.

Gwir yw'r gair, ac yn haeddu pob derbynad; ddyfod Crist Iesu i'r byd i gadw pechaduriaid. *1 Tim. i. 15.*

Gwrandêwch hefyd beth a ddywed Sant Ioan.

Os pecha neb, y mae i ni Eiriolwr gyd â'r Tad, Iesu Grist y cyfiawn; ac efe yw'r iawn dros ein pechodau ni. *1 St. Ioan ii. 1.*

¶ *Ar ol y rhai hyn yr â'r Offeiriad rhagddo, gan ddywedyd,*

Dyrchefwch eich calonnau.

Atteb. Yr ydym yn eu dyrchafael i'r Arglwydd.

Offeiriad. Diolchwn i'n Harglwydd Dduw.

Atteb. Mae'n addas ac yn gyfiawn gwneuthur hynny.

¶ *Yna yr Offeiriad a droi at Fwrdd yr Arglwydd, ac a ddywed,*

YMae yn gwbl addas, yn gyfiawn, a'n rhwymedig ddyled ni yw, bob amser, ac ynn mhob lle, ddi-olch i ti, Arglwydd, [* Sancteiddiol Dad,] Holl-alluog, dragwyddol Dduw.

¶ *Yna isod y canlyn y Rhagymadrodd priodol wrth yr amser, os bydd yr un wedi ei osod yn hyspysol; ac onid é, yn ddi-dor y canlyn,*

our Saviour Christ saith unto all that truly turn to him.

COME unto me all that travail and are heavy laden, and I will refresh you. *St. Matth. xi. 28.*

So God loved the world, that he gave his only-begotten Son, to the end that all that believe in him should not perish, but have everlasting life. *St. John iii. 16.*

Hear also what Saint Paul saith.

This is a true saying, and worthy of all men to be received, That Christ Jesus came into the world to save sinners. *1 Tim. i. 15.*

Hear also what Saint John saith.

If any man sin, we have an Advocate with the Father, Jesus Christ the righteous; and he is the propitiation for our sins. *1 St. John ii. 1.*

¶ *After which the Priest shall proceed, saying,*

Lift up your hearts.

Answer. We lift them up unto the Lord.

Priest. Let us give thanks unto our Lord God.

Answer. It is meet and right so to do.

¶ *Then shall the Priest turn to the Lord's Table, and say,*

IT is very meet, right, and our bounden duty, that we should at all times, and in all places, give thanks unto thee, O Lord, * Holy Father, Almighty, Everlasting God.

¶ *Here shall follow the Proper Preface, according to the time, if there be any specially appointed: or else immediately shall follow,*

GAN hynny gyd âg Angylion ac Arch-angylion, a chyd â holl gwmpeini nef, y molianwn ac y mawrhawn dy ogoneddus Enw; gan dy foliannu yn wastad, a dywedyd, Sanct, sanct, sanct, Arglwydd Dduw'r lluoedd, nef a daear sydd yn llawn o'th ogoniant: Gogoniant a fo i ti, O Arglwydd goruchaf. Amen.

Rhagymadroddion priod.

Ar Ddydd Nadolig Crist, a saith Niwrnod gwedi.

AM i ti roddi Iesu Grist dy un Mab i'w eni ar gyfenw i'r amser yma drosom ni; yr hwn trwy weithrediad yr Yspryd Glân a wnaethpwyd yn wir ddyd, o haufod y Forwyn Fair ei fam, a hynny heb ddim pechod, i'n gwneuthur ni yn lân oeddi wrth bob pechod. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

Ar Dydd Pasg, a saith Niwrnod gwedi.

OND yn bendifaddef, yr ym yn rhwymedig i'th foliannu am anrhydeddus Adgyfodiad dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd: canys efe yw'r gwir Oen Pasg, yr hwn a offrynmwyd drosom, ac a ddileodd bechod y byd; yr hwn trwy ei angau ei hun a ddinystriodd angau, a thrwy ei adgyfodiad i fywyd, a adferodd i ni fywyd tragywyddol. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

Ar Ddydd y Dyrchafael, a saith Niwrnod gwedi.

TRWY dy anwyl garedicaf Fab Iesu Grist ein Harglwydd; yr hwn, ar ol ei anrhydeddusaf Adgyfodiad, a ymddangosodd yn eglur i'w holl Apostolion, ac yn eu golwg a esgynodd i'r nefoedd, i barotôl lle i ni; fel lle y mae efe, yno yr esgynom ninnau hefyd, ac y teyrnasom gyd âg ef mewn go-

THEREFORE with Angels and Archangels, and with all the company of heaven, we laud and magnify thy glorious Name; evermore praising thee, and saying, Holy, holy, holy, Lord God of hosts, heaven and earth are full of thy glory: Glory be to thee, O Lord most High. Amen.

Proper Prefaces.

Upon Christmas-day, and seven days after.

BECAUSE thou didst give Jesus Christ thine only Son to be born as at this time for us; who, by the operation of the Holy Ghost, was made very man of the substance of the Virgin Mary his mother; and that without spot of sin, to make us clean from all sin. Therefore with Angels, &c.

Upon Easter-day, and seven days after.

BUT chiefly are we bound to praise thee for the glorious Resurrection of thy Son Jesus Christ our Lord: for he is the very Paschal Lamb, which was offered for us, and hath taken away the sin of the world; who by his death hath destroyed death, and by his rising to life again hath restored to us everlasting life. Therefore with Angels, &c.

Upon Ascension-day, and seven days after.

THROUGH thy most dearly beloved Son Jesus Christ our Lord; who after his most glorious Resurrection manifestly appeared to all his Apostles, and in their sight ascended up into heaven to prepare a place for us; that where he is, thither we might also ascend, and reign

gouant. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

Ar y Sulgwyn, a chwe Diwrnod ar ol.

TRWY Iesu Grist ein Harglwydd; oddi wrth yr hwn, yn ol ei gywiraf adlewid, y dygynodd yr Yspryd Glân, ar gyfenw i'r amser yma, o'r nef â disymmwth swm mawr, megis gwylnt nerthol, ar wedd tafodau tanllyd, gan ddisgyn ar yr Apostolion, i'w dysgu hwynt, ac i'w harwain i bob gwirionedd; gan roddi iddynt ddawn amryw ieithoedd, a hyder hefyd, gyd â chariad gwresog, yn ddyfal i bregethuf Efyngyl i'r holl genhedloedd; trwy'r hyn y'n dygwedd allan o dywyllwch a chyfeiliorni, i'th eglur oleuni, ac i wir wybodaeth am danat ti, a'th Fab Iesu Grist. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

Ar Wyl y Drindod yn unig.

YR hwn wyt un Duw, un Arglwydd; nid un Person yn unig, ond tri Pherson mewn un sylwedd. Canys yr hyn yr ydym ni yn ei gredu am ogoniant y Tad, hynny yr ydym yn ei gredu am y Mab, ac am yr Yspryd Glân, heb na gwahaniaeth nac anghyfartalwch. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

¶ Ar ol pob un o'r Rhagymadroddion hyn, yn ddi-dor y ceuir, neu y dywedir,

GAN hynny gyd âg Angylion ac Arch-angylion, a chyd â holl gwmpeini nef, y molianwn ac y mawrhawn dy ogoneddus Enw; gan dy foliannu yn wastad, a dywedyd, Sanct, sanct, sanct, Arglwydd Dduw'r lluoedd, nef a ddaear sydd yn llawn o'th ogoniant: Gogoniant a fo i ti, O Arglwydd goruchaf. Amen.

with him in glory. Therefore with Angels, &c.

Upon Whit-sunday, and six days after.

THROUGH Jesus Christ our Lord; according to whose most true promise, the Holy Ghost came down as at this time from heaven with a sudden great sound, as it had been a mighty wind, in the likeness of fiery tongues, lighting upon the Apostles, to teach them, and to lead them to all truth; giving them both the gift of divers languages, and also boldness with fervent zeal constantly to preach the Gospel unto all nations; whereby we have been brought out of darkness and error into the clear light and true knowledge of thee, and of thy Son Jesus Christ. Therefore with Angels, &c.

Upon the Feast of Trinity only.

WHO art one God, one Lord; not one only Person, but three Persons in one Substance. For that which we believe of the glory of the Father, the same we believe of the Son, and of the Holy Ghost, without any difference or inequality. Therefore with Angels, &c.

¶ After each of which Prefaces shall immediately be sung or said,

THEREFORE with Angels and Archangels, and with all the company of heaven, we laud and magnify thy glorious Name; evermore praising thee, and saying, Holy, holy, holy, Lord God of hosts, heaven and earth are full of thy glory: Glory be to thee, O Lord most High. Amen.

¶ *Yna yr Offeiriad, ar ei liniau wrth Fwrdd yr Arglwydd, a ddywed, yn enw yr holl rai a gymmeront y Cymmunn, y Weddi hon y sydd yn canlyn.*

NID ym ni yn rhyfygu dyfod i'th Fwrdd di yma, drugarog Arglwydd, gan ymddiried yn ein cyfiawnder ein hunain, eithr yn ddy aml a'th ddirfawr drugarogeddau di. Nid ydym ni deilwng cymmaint ag i gasglu'r briwsion dan dy Fwrdd di: eithr tydi yw yr un Arglwydd, yr hwn biau o briodoldeb yn wastad drugarhau; Cianiatt i ni gan hynny, Arglwyddi grasol, felly fywta cnawd dy anwyl Fab Iesu Grist, ac yfed ei waed ef, fel y gwneir ein cyrph pechadurus ni yn lân trwy ei gorph ef, ac y golcher ein heneidiad trwy ei werthfawroccaf waed ef; ac fel y trigom byth ynddo ef, ac yntau ynom ninnau. Amen.

¶ *Pan ddarffo i'r Offeiriad, yn sefyll wrth y Bwrdd, felly arefiu'r Bara a'r Gwin, fel y gallu yn barotlach ac yn weddeiddiach dori'r Bara yngŵydd y bobl, a chymmyrd y Cwppan i'w ddywylaw; efe a ddywed Weddi y Cyssegriad, fel y mae yn canlyn.*

HOLL-alluog Dduw, ein Tad nefol, yr hwn o'th dyner drugaredd a roddaist dy un Mab Iesu Grist i ddioddef angau ar y Groes er ein prynu; yr hwn a wnaeth yno (trwy ei offrymriad ei hun yn offrymiedig unwaith) gyflawn, berffaith, a digonol aberth, offrwm, ac iawn, dros bechodau'r holl fyd; ac a ordeiniodd, ac yn ei sanctaidd Efyngyl a orchymynodd i ni gadw tragwyddol goffa am ei werthfawr angau hwnnw, nes ei ddyfod drachefn; Gwranddo ni, drugarog Dad, ni yn ostyngeddiaf a attolygwn i ti; a chaniatt i ni, gan gymmyrd dy greaduriaid hyn o Fara a Gwin, yn ol sanct-

¶ *Then shall the Priest, kneeling down at the Lord's Table, say in the name of all them that shall receive the Communion this Prayer following.*

WE do not presume to come to this thy Table, O merciful Lord, trusting in our own righteousness, but in thy manifold and great mercies. We are not worthy so much as to gather up the crumbs under thy Table. But thou art the same Lord, whose property is always to have mercy: Grant us therefore, gracious Lord, so to eat the flesh of thy dear Son Jesus Christ, and to drink his blood, that our sinful bodies may be made clean by his body, and our souls washed through his most precious blood, and that we may evermore dwell in him, and lie in us. Amen.

¶ *When the Priest, standing before the Table, hath so ordered the Bread and Wine, that he may with the more readiness and decency break the Bread before the people, and take the Cup into his hands, he shall say the Prayer of Consecration, as followeth.*

ALMIGHTY God, our heavenly Father, who of thy tender mercy didst give thine only Son Jesus Christ to suffer death upon the cross for our redemption; who made there (by his one oblation of himself once offered) a full, perfect, and sufficient sacrifice, oblation, and satisfaction, for the sins of the whole world; and did institute, and in his holy Gospel command us to continue, a perpetual memory of that his precious death, until his coming again; Hear us, O merciful Father, we most humbly beseech thee; and grant that we receiving these thy

aidd Ordinhâd dy Fab Iesu Grist ein Hiachawdwr, er cof am ei angau a'i ddioddefaint, allu bod yn gyfrannogion o'i fendigedig Gorph a'i Waed: yr hwn, ar y nos honno y bradychwyd,

(a) *Yma y gymmer yr Offeiriad y Ddywylaw i'w ddywylaw.*

(b) *Ac yma efo a dyrr y Bara.*

(c) *Ac yma y dyd ei law ar yr holl Fara.*

(d) *Yma y gymmer y Cwppan i'w law.*

(e) *Ac yma y dyd ei lap ar bob Llestr (Cwppan neu Eflaen) yn yr hwn y bo dim Gwin i'w gyssegru.*

(a) a gymmerth fara; ac wedi iddo ddiolch, (b) efo a'i torrodd, ac a'i rhoddes i'w ddisyglion, gan ddywedyd, Cymmmerwch, bwyttewch; (c) hwn yw fy Nghorph yr hwn yr ydys yn ei roddi drosoch: gwnewch hyn er cof am danaf. Yr un modd gwedi swpper, (d) efo a gymmerth y cwppan; ac wedi iddo ddiolch, efo a'i rhoddes iddynt, gan ddywedyd, Yfwech o hwni bawb; canys hwn (e) yw fy Ngwaed o'r Testament Newydd, yr hwn yr ydys yn ei dywallt drosoch, a thros lawer, er maddeuant pechodau: gwnewch hyn, cynnifer gwaith ag ei hyfoc, er cof am danaf. Amen.

¶ *Yna y Gweinidog a gymmer y Cymmunn yn gyntaf yn y ddau ryw, ei hun; ac yna yr â ym mlaen i roddi'r unrhwy i'r Esgobion, Offeiriad, a Diaconiaid, yr un modd (os bydd yr un y bresennol) ac wedi hynny i'r bobl hefyd mewn trefn, i'w ddywylaw, a pharwb yn ostyngedig ar eu gliniau. A phan roddo'r Bara i bob un, efo a ddywed,*

CORPH ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn a roddwyd drosot ti, a gadwo dy gorph a'th enaid i fywyd tragwyddol. Cymmer a bwytta hwn, er cof farw o Grist drosot ti, ac ymborth arno yn dy galon trwy ffydd, gan roddi diolch.

¶ *A'r Gweinidog a fo yn rhoddi y Cwppan i bob un, a ddywed,*

creatures of bread and wine, according to thy Son our Saviour Jesus Christ's holy institution, in remembrance of his death and passion, may be partakers of his most blessed Body and Blood: who, in the same night that he was betrayed, (a) took Bread; and, when he had given thanks, (b) he brake it, and gave it to his disciples, saying, Take, eat, (c) this is my Body which is given for you: Do this in remembrance of me. Likewise after supper he (d) took the Cup; and, when he had given thanks, he gave it to them, saying, Drink ye all of this; for this (e) is my Blood of the New Testament, which is shed for you and for many for the remission of sins: Do this, as oft as ye shall drink it, in remembrance of me. Amen.

¶ *Then shall the Minister first receive the Communion in both kinds himself, and then proceed to deliver the same to the Bishops, Priests, and Deacons, in like manner, (if any be present,) and after that to the people also in order, into their hands, all meekly kneeling. And, when he delivereth the Bread to any one, he shall say,*

THE Body of our Lord Jesus Christ, which was given for thee, preserve thy body and soul unto everlasting life. Take and eat this in remembrance that Christ died for thee, and feed on him in thy heart by faith with thanksgiving.

¶ *And the Minister that delivereth the Cup to any one shall say,*

GWAED ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn a dywallt-wydd drosot ti, a gadwo dy gorph a'th enaid i fywyd tragywyddol. Yf hwn, er cof tywallt gwaed Crist drosot ti, a bydd ddiolchgar.

¶ *Os bydd y Bara neu'r Gwin cysssegredig wedi eu treulio oll cyn cymmuno o barob, cysssegred yr Offeiriad ychwaneg yn ol y dull uchod; gan ddechreu ar [Ein Hiachawdr Crist, y nos, &c.] i fendigo'r Bara; ac ar [Yr un modd gwedi Swpper, &c.] i fendigo'r Cwppin.*

¶ *Pan fo parob wedi cymmuno, y Gweinidog a dilychael at Fwrdd yr Arglwydd, a thrwy barch a csyd arno a fo yngweddill o'r Elfman cysssegredig, gan daenu lliain glân drostynt.*

¶ *Yna yr Offeiriad a adwyed Weddi'r Arglwydd; a'r bobl yn adrodd pob Arch o honi ar ei ol ef.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg; Cans eiddot ti yw'r deyrnas, A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Weddi hynny y dywedir fel y canlyn.*

O Arglwydd, a nefol Dad, yr ydym ni dy ostyngedig weision yn cwbl ddcisyfu ar dy dadol ddaioni, yn drugarog dderbyn ein haberth hwn o foliant a diolch; gan erfyn arnat yn ostyngeidiaf ganiatâu, bod, trwy ryglyddon ac angau dy Fab Iesu Grist, a thrwy Ffydd yn ei waed ef, i ni ac i'th holl Eglwys gael maddeuant o'n pechodau, a phobdoniau eraill o'i ddiodefaint ef. Ac yma yr ym yn offrwm: ac

THE Blood of our Lord Jesus Christ, which was shed for thee, preserve thy body and soul unto everlasting life. Drink this in remembrance that Christ's Blood was shed for thee, and be thankful.

¶ *If the consecrated Bread or Wine be all spent before all have communicated, the Priest is to consecrate more according to the Form before prescribed; beginning at [Our Saviour Christ in the same night, &c.] for the blessing of the Bread; and at [Likewise after Supper, &c.] for the blessing of the Cup.*

¶ *When all have communicated, the Minister shall return to the Lord's Table, and reverently place upon it what remaineth of the consecrated Elements, covering the same with a fair linen cloth.*

¶ *Then shall the Priest say the Lord's Prayer, the people repeating after him every Petition.*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, as it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil: For thine is the kingdom, The power, and the glory, For ever and ever. Amen.

¶ *After shall be said as followeth.*

O Lord and heavenly Father, we thy humble servants entirely desire thy fatherly goodness mercifully to accept this our sacrifice of praise and thanksgiving; most humbly beseeching thee to grant, that by the merits and death of thy Son Jesus Christ, and through faith in his blood, we and all thy whole Church may obtain remission of our sins, and all other benefits of his passion. And here we

yn cyflwyno i ti, O Arglwydd, ein hunain, ein heneidiau, a'n cyrph, i fod yn aberth rhesymol, sanctaidd, a bywiol, i ti; gan attolygu i ti yn ostyngedig, fod i bawb o honom y sy gyfrannogion o'r Cymmun bendigaidd hwn, gael ein cyflawni a'th ras ac a'th nefol fendith. Ac er ein bod ni yn annhehlwng, trwy ein hamryw bechodau, i offrwm i ti un aberth; etto ni a attolygw'n i ti gymmeryd ein rhwymedig ddyled a'n gwasanaeth hwn; nid gan bwysio ein haeddeditgaethau, ond gan faddeu ein pechodau, trwy Iesu Grist ein Harglwydd; trwy'r hwn, a chyd a'r hwn, yn undod yr Yspryd Glân, holl anrhydedd a gogoniant a fyddo i ti, Dad Hollarhuog, yn oes oesoedd. Amen.

Neu hym.

HOLL-alluog a byth-fywiol Dduw, yr ydym ni yn dirfawr ddiolch i ti, am fod yn wiw gennynt ein porthi ni, y rhai a gymmerasom yn ddyledus y dirgeledigaethau sancteiddiol hyn, ag ysprydolymborth gwerthfawroccaf Gorph a Gwaed dy Fab, ein Hiachawdr Iesu Grist; ac wyt yn ein sicrhâu ni, trwy hynny, o'th angeledd ac o'th ddaioni i ni; a'n bod yn wir aelodau wedi ein corpholaethu yn niregel Gorph dy Fab, yr hwn yw gwynfyddedig gynnulleidfa'r holl ffyddlon bobl; a'n bod hefyd, trwy obaith, yn etifeddion y Deyrnas dragywyddol, gan haeddeditgaethau gwerthfawroccaf angau a diodefaint dy anwyl Fab. Ac yr ym ni yn ostyngeidiaf yn attolygu i ti, O nefol Dad, felly ein cynnorthwyo ni a'th ras, fel yr arhosom yn wastad yn y sanctaidd gymdeithas honno, ac y gwnelom bob rhyw weithredoedd da a'r a ordeiniaist ti i ni rodio yddynt; trwy Iesu Grist ein Harglwydd, i'r hwn, gyd a

offer and present unto thee, O Lord, ourselves, our souls and bodies, to be a reasonable, holy, and lively sacrifice unto thee; humbly beseeching thee, that all we, who are partakers of this holy Communion, may be fulfilled with thy grace and heavenly benediction. And although we be unworthy, through our manifold sins, to offer unto thee any sacrifice, yet we beseech thee to accept this our bounden duty and service; not weighing our merits, but pardoning our offences, through Jesus Christ our Lord; by whom, and with whom, in the unity of the Holy Ghost, all honour and glory be unto thee, O Father Almighty, world without end. Amen.

Or this.

ALMIGHTY and everliving God, we most heartily thank thee, for that thou dost vouchsafe to feed us, who have duly received these holy mysteries, with the spiritual food of the most precious Body and Blood of thy Son our Saviour Jesus Christ; and dost assure us thereby of thy favour and goodness towards us; and that we are very members incorporate in the mystical body of thy Son, which is the blessed company of all faithful people; and are also heirs through hope of thy everlasting kingdom, by the merits of the most precious death and passion of thy dear Son. And we most humbly beseech thee, O heavenly Father, so to assist us with thy grace, that we may continue in that holy fellowship, and do all such good works as thou hast prepared for us to walk in; through Jesus Christ our Lord, to whom, with thee and the Holy Ghost, be all ho-

thi a'r Yspryd Glân, y bo holl anrhydedd a gogoniant, yn dragwyddol. Amen.

¶ *Yna y dywedir, neu y ceuir,*

GOGONIANI Dduw yn yr uchelder, ac ar y dlaear tangnefedd, ewylls da i ddyonion. Ni a'th folwn, ni a'th fendithiwn, ni a'th addolwn, ni a'th ogoneddwn, i ti y diolchwn am dy fawr ogoniant, Arglwydd Dduw, Frenhin nefol, Duw Dad Holl-alluog.

Arglwydd, yr unig-genhedd-edig Fab Iesu Grist; Arglwydd Dduw, Oen Duw, Fab y Tad, yr hwn wyt yn dilëu pechodau'r byd, trugarhâ wrthym. Ti yr hwn wyt yn dilëu pechodau'r byd, trugarhâ wrthym. Ti yr hwn wyt yn dilëu pechodau'r byd, derbyn ein gweddi. Ti yr hwn wyt yn eistedd ar ddeheuclaw Dduw Dad, trugarhâ wrthym.

Cauiys ti yn unig wyt sanctaidd, ti yn unig wyt Arglwydd, ti yn unig, Crist, gyd â'r Yspryd Glân, wyt oruchaf yngogoniant Duw Dad. Amen.

¶ *Yna'r Offeriad (neu'r Esgob, os bydd efe yn bresennol) a oillwng y bobl ymaith â'r Fendith hon.*

TANGNEFEDD Dduw yr hwn sydd uwch law pob deall, a gadwo eich calonnau a'ch meddyliau yngwybodaeath a chariad Duw, a'i Fab Iesu Grist ein Harglwydd: a bendith Dduw Holl-alluog, y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, a fyddo i'ch plith, ac a drigo gyd â chwi yn wastad. Amen.

¶ *Colectau i'w dywedyd ar ol yr Offrymiad, pryd na bo yn Cymmun, bob rhyw adarnerod un neu ychwaneg; a'r un rhai a ellir eu dywedyd hefyd, cynifer amser ag y byddo achos yn gasanaethu, wedi'r Colectau ar y Foreol neu'r*

nour and glory, world without end. Amen.

¶ *Then shall be said or sung,*

GLORY be to God on high, and in earth peace, good will towards men. We praise thee, we bless thee, we worship thee, we glorify thee, we give thanks to thee for thy great glory, O Lord God, heavenly King, God the Father Almighty.

O Lord, the only-begotten Son Jesu Christ; O Lord God, Lamb of God, Son of the Father, that takest away the sins of the world, have mercy upon us. Thou that takest away the sins of the world, have mercy upon us. Thou that takest away the sins of the world, receive our prayer. Thou that sittest at the right hand of God, the Father, have mercy upon us.

For thou only art holy; thou only art the Lord; thou only, O Christ, with the Holy Ghost, art most high in the glory of God the Father. Amen.

¶ *Then the Priest (or Bishop if he be present) shall let them depart with this Blessing.*

THE peace of God, which passeth all understanding, keep your hearts and minds in the knowledge and love of God, and of his Son Jesu Christ our Lord: and the blessing of God Almighty, the Father, the Son, and the Holy Ghost, be amongst you and remain with you always. Amen.

¶ *Collects to be said after the Offertory, when there is no Communion, every such day one or more; and the same may be said also, as often as occasion shall serve, after the Collects either of Morning or Evening Prayer, Communion, or*

Brydnharerod Weddi, y Cymmun, neu'r Litanï, fel y gwel'r Gwcinidog fod yn gymhesur.

CYNORTHWYA ni yn drugarog, Arglwydd, yn ein gweddïau hyn a'n herfynïau; a llywodraetha ffordd dy wasanaeth-ddynion tu ag at gaffael iachawdwriaeth dragwyddol; fel, yn mysg holl gyfnewidiau a damweiniau'r bywyd marwol hwn, yr amddiffynwr hwynt byth trwy dy radlonaf a'th barottaf gymmorth; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

HOLL-alluog Arglwydd, a thragywyddol Dduw, ni a attolygwn i ti fod yn wiw gennynt unioni, sancteiddio, a llywodraethu, ein calonnau a'n cyrph yn ffyrdd dy ddeddfau, ac yngweithredoedd dy orchymynion; fel, trwy dy gadarnaf nodded, yma ac yn dragwyddol, y bôn yn gadwedig gorph ac enaid; trwy ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist. Amen.

CANIATTA, ni a attolygwn i ti, Holl-alluog Dduw, am y geiriau a glywsom heddyw a'n clustiau oddi allan, eu bod felly trwy dy ras wedi eu plannu yn ein calonnau oddi mewn, fel y dygont ynom ffrwyth buchedd dda, er anrhydedd a moliant i'th Enw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

RHAGFLAENA ni, O Arglwydd, yn ein holl weithredoedd a'th radlonaf hoffder, a rhwyddhâ ni a'th barhâus gymmorth; fel, yn ein holl weithredoedd, dechreuedig, annherfynedig, a therfynedig ynot ti, y molianom dy sanctaidd Enw, ac yn y diwedd y caffom gan dy drugaredd fywyd dragwyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Litany, by the discretion of the Minister.

ASSIST us mercifully, O Lord, in these our supplications and prayers, and dispose the way of thy servants towards the attainment of everlasting salvation; that, among all the changes and chances of this mortal life, they may ever be defended by thy most gracious and ready help; through Jesus Christ our Lord. Amen.

O Almighty Lord, and everlasting God, vouchsafe, we beseech thee, to direct, sanctify, and govern, both our hearts and bodies, in the ways of thy laws, and in the works of thy commandments; that through thy most mighty protection, both here and ever, we may be preserved in body and soul; through our Lord and Saviour Jesus Christ. Amen.

GRANT, we beseech thee, Almighty God, that the words, which we have heard this day with our outward ears, may through thy grace be so grafted inwardly in our hearts, that they may bring forth in us the fruit of good living, to the honour and praise of thy Name; through Jesus Christ our Lord. Amen.

PREVENT us, O Lord, in all our doings with thy most gracious favour, and further us with thy continual help; that in all our works begun, continued, and ended in thee, we may glorify thy holy Name, and finally by thy mercy obtain everlasting life; through Jesus Christ our Lord. Amen.

HOLL-alluog Dduw, ffynnon yr holl ddoethineb, yr hwn wyt yn gwybod ein hangenrheidiau cyn eu gofynom, a'n hanwybodaeth yn gofyn; Ni a attolygwn i ti, dosturio wrth ein gwendid; a'r pethau hynny y rhai oblegid ein hamheilyngdod ni feiddiwn, ac oblegid ein dallineb ni fedrwn eu gofyn, fod yn deilwng gennyt eu rhoddi i ni, er teilyngdod dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a addewaist wrando eirchion y rhai a ofynant yn Enw dy Fab; Ni a attolygwn i ti ostwng yn drugarog dy glustiau atom ni, y rhai a wnaethom yr awrhon ein gweddïau a'n herfynïau atat; a chaniatâ am y pethau hyn a archasom yn ffyddlon yn ol dy ewyllys, eu caffael o honom yn hollol, i borthïi ein hangen, ac er eglurhâu dy ogoniant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

ALmighty God, the fountain of all wisdom, who knowest our necessities before we ask, and our ignorance in asking; We beseech thee to have compassion upon our infirmities; and those things, which for our unworthiness we dare not, and for our blindness we cannot ask, vouchsafe to give us, for the worthiness of thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

ALmighty God, who hast promised to hear the petitions of them that ask in thy Son's Name; We beseech thee mercifully to incline thine ears to us that have made now our prayers and supplications unto thee; and grant, that those things, which we have faithfully asked according to thy will, may effectually be obtained, to the relief of our necessity, and to the setting forth of thy glory; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

eraill o'r Cymmunwyr ag a eithw efe atto y pryd hwnnw, a fwyllant ac a yfant yr unrhyw, trwy barch, yn ebrwydd ar ol y Fendith.

¶ *Y Bara a'r Gwin i'r Cymmun a barottôr gan y Curad a Wardeniaid yr Eglwys ar gost y Plwyf.*

¶ *Nodwch hefyd, Bod i bob Plwyfol gymmuno o'r lleiaf dair gwaith yn y flwyddyn; ao o hynny bod y Pasg yn un. Ac ar y Pasg bob blwyddyn, bod i bob Plwyfol gyfrif â'i Berson, Ficer, neu ei Curad, neu ei Brocurator neu ei Brocuratoriaid; a thalu iddynt, neu iddo ef, yr holl Ddyledion Eglwysig a fo'n arferedig yn ddyledus yna, ar yr amser hwnnw i'w talu.*

¶ *Pan orphener Gwasanaeth Dduw, yr Arian a roddwyd ar yr Offrymiadau a ddosperthir i ryw Wasanaeth duwiol a chardodol, fel y bo i'r Gweinidog a Wardeniaid yr Eglwys weled yn gymmwys. Os hwy ni chytunant yn hynny, dosparther hwynt fel y trefno'r Ordinari.*

LLE yr ordeinir yn y Gwasanaeth hwn o Weinyddiad Swpper yr Arglwydd, bod i'r Cymmunwyr gymmeryd yr unrhyw ar eu gliniau (yr hyn a ordeiniwyd ar feddwl da; sef, yn arwyddocâd o'n hufudd a'n diolchgar gydnabod o ddoniau daionus Crist a roddir ynddo i bob Cymmunwr addas, ac er gochelyd y cyfryw halogedigaeth ac anhrefn, yn y Cymmun bendigedig, ag a allai heb hyn ddigwyddo) er hynny, fel na bo i neb, nac o anwybodaeth a gwendid, gam-gymmeryd, nac o falais a chyn-dynrwydd, anurddo'r arwydd hwn o benlino; hyspysir yma, Na feddylir trwy hyn, ac na ddylid gwneuthur dim addoliad, nac i Fara a Gwin y Sacrament a gymmerir yno yn gorphorol, nac i neb rhyw Gyd-ddrychioldeb corphorol o anianol Gnawd a Gwaed Crist. Canys y mae Bara a Gwin y Sacrament yn aros yn wastad yn eu gwir anianol ddefnyddïau, fel nad aller eu haddoli (canys hyn a fyddai Eilun-addoliad, i'w ffeiddio gan bob Cristion ffyddlon;) Ac y mae Corph a Gwaed anianol ein Hichawdwr Crist yn y nef, ac nid yma; canys ni chyd-saif fod Corph Crist yn wir anianol, a'i fod ar yr un amser o fewn ychwaneg o fannau nag un.

¶ *Ar y Suliau a'r Gwylïau eraill (oni bydd Cymmun) y dywedir y cwbl a'r a osodwyd ar y Cymmun, hyd ddiwedd y Weddi gyffredin [Dros holl Ystâd Eglwys Grist yn milwrio yma ar y ddaear] ac un neu ychwaneg o'r Colectau a adroddwyd uchod, gan ddibennu â'r Fendith.*

¶ *Ac ni bydd gwasanaethu Swpper yr Arglwydd, oddi eithr bod nifer cymmwys o bobl i gymmuno gyd â'r Offeiriad, fel y gwelw efe fod yn iawn.*

¶ *Ac oni bydd mwy nag ugein-nyn yn y Plwyf, o bwyll i gymmeryd y Cymmun; etto ni bydd un Cymmun, oni bydd pedwar, neu dri o'r lleiaf, i gymmuno gyd â'r Offeiriad.*

¶ *Ac mewn Eglwysydd Cadeiriol, Colegol, a Cholegau, lle bydd llawer o Offeiriad, a Diaconiaid, cynmerant hwy oll y Cymmun gyd â'r Offeiriad bob Sul o'r lleiaf, oni bydd ganddynt achos rhesymol i'r gwrthwyneb.*

¶ *Ac er dillu pob Achos o Ymryson ac Ofsergoel y sydd, neu a allo fod, gan neb yn y Bara a'r Gwin; efe a wasanaethu bod y Bara yn gyf-ryw ag y sydd arferedig i'w fwyllta; eithr y Bara Gwenith goreu a'r puraf ag a aller ei gael yn gymmwys.*

¶ *Ac os bydd dim o'r Bara a'r Gwin heb ei gyssegru dros ben, y Curad a'i caiff iddo ei hun; eithr os bydd dim o'r hyn a gyssegrwyd yngweddill, ni ddygir dim o hono allan o'r Eglwys; eithr yr Offeiriad, a chyfryw*

GWEINYDDIAD BEDYDD CYHOEDD
PLANT BYCHAIN,

I'W ARFER YN YR EGLWYS.

¶ *Rhybuddier y bobl, fod yn gymhesuraf na wasonacther y Bedydd namyn ar Suliau, a Gwyliau eraill, pan fyddo'r nifer mwyaf o'r bobl yn dyfod ynghyd: yn gystal er mwyn bod i'r Gymulleidfau yno yn bresennol dystiolaethu derbyniad y sael a fedyddier yr amser hwnnw i nifer Eglwys Crist, a hefyd oblegid ym Meddyd rhai bychain, bod i bob dyn a fo yno yn bresennol atw i'w gof ei broffes ei hun a wnaeth i Dduw yn ei Fedydd. Herwydd hynny hefyd y mae'n gymhesur, bod Gwasanaeth y Bedydd yn yr iaith gysfwrddin. Ac er hyn yma oll (os bydd angenrheidiol) fe a ellir bedyddio rhai bychain ar bob dydd arall.*

¶ *A nod, Y bydd i bob Plentyn Gwryw a fedyddier, ddau Dad-bedydd, ac un Fam-fedydd; ac i bob Plentyn Benyw, un Tad-bedydd, a drey Fam-fedydd.*

¶ *Pan fyddo Plant i'w bedyddio, y Rhieni a roddant Rhybudd y noson o'r blaen neu y bore cyn dechreu'r Foreol Weddi, i'r Curad. Bydded y Tadau-bedydd, a'r Mamau-bedydd, a'r Bobl, gyd â'r Plant, yn barod wrth y Bedyddfan, naill ai yn ebrwydd ar ol y Llith ddiweddas ar y Foreol Weddi, neu ynte yn ebrwydd ar ol y Llith ddiweddas ar y Bryn-nhawol Weddi, megis y gosodô'r Curad, yn ol ei ystyriaeth ei hun. A'r Offeiriad yn dyfod al y Bedyddfan (yr hwn a lewir yr amser hwnnw â Dae'r glân) ac yn sefyll yno, a ddywcl,*

A Fedyddiwyd y Plentyn hwn eisoes, ai na fedyddiwyd?

¶ *Oe atebant, Na ddo; yna aed yr Offeiriad rhagddo, fel y mae'n canlyn.*

FY ngharedigion anwyl, yn gymmaiut ag ymddwyn a geni pob dyn mewn pechod, a bod ein Hiachawdwr Crist yn dywedyd, Na ddichon neb fyned i mewn i deyrnas Dduw, oddi eithr ei ad-genhedlu a'i eni ef o newydd o ddwfr ac o'r Yspryd Glân; Attolwg yr wyf i chwi alw ar Dduw Dad, trwy ein Harglwydd Iesu Grist, ar fod iddo o'i ddaionus drugaredd ganiattâu i'r Plentyn hwn y peth trwy nerth natur ni all ddyfod iddo, gael ei fedyddio â dwfr ac â'r Yspryd Glân, a'i dderbyn i lân Eglwys Grist, a'i unewthur yn aelod bywiol o'r unrhyw.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad, Gweddiwn.*

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, yr hwn o'th fawr

HATH this Child been already baptized, or no?

¶ *If they answer, No: Then shall the Priest proceed as followeth.*

DEARLY beloved, forasmuch as all men are conceived and born in sin; and that our Saviour Christ saith, None can enter into the kingdom of God, except he be regenerate and born anew of Water and of the holy Ghost; I beseech you to call upon God the Father, through our Lord Jesus Christ, that of his bounteous mercy he will grant to this Child that thing which by nature he cannot have; that he may be baptized with Water and the holy Ghost, and received into Christ's holy Church, and be made a lively member of the same.

¶ *Then shall the Priest say,*

ALMIGHTY and everlasting God, who of thy great

Bedydd Cyhoedd Plant Bychain.

drugaredd a gedwaist Noah a'i deulu yn yr Arch rhag eu cyfrgollu gan ddwfr; a hefyd a dywysaist yn ddiangol blant yr Israel dy bobl trwy'r Môr Coch, gan arwyddocâu wrth hynny dy lân Fedydd; a thrwy Fedydd dy garedig Fab Iesu Grist yn afon Iorddonen a sancteiddiaist ddwfr, er dirgel olchedigaeth pechodau; Attolygw'n i ti, er dy aneirif drugareddau, edrych o honot yn drugarog ar y Plentyn hwn; ei lunhâu a'i sancteiddio â'r Yspryd Glân: fel, wedi ei warded oddi wrth dy lid, y derbynier ef i arch Eglwys Grist; a chan fod yn gadarn mewn ffydd, yn llawen gan oibaith, ac wedi ymwreiddio ynghariad perffaith, allu o hono fordwyo felly dros donnau'r byd trallodus hwn, fel y delo o'r diwedd i dir y bywyd tragwyddol, yno i deyrnasu gyd â thî heb drange na gorphen; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

HOLL-alluog ac anfarwol Dduw, cymmorth pob anghenog, noddwr pawb a gilio attat am gynhorthwy, bywyd y rhai a gredant, ac adgyfodiad y meirw; Yr ym yn galw arnat dros y Dyn bychan yma, ar iddo, yn dyfod i'th lân Fedydd, gael derbyn maddeuant o'i bechodau, trwy ad-enedigaeth ysprydol. Derbyn ef, Arglwydd, megis yr addewiaist trwy dy garedig Fab, gan ddywedyd, Gofynwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; curwch, ac fe a agorir i chwi. Felly yn awr dyro i ni, a ni yn gofyn; par i ni gael, a ni yn ceisio; agor y porth i ni, sy yn curo: fel y mwynhao'r Dyn bychan yma dragwyddol fendith dy nefol olchiad, ac y delo i'r deyrnas dragwyddol, yr hon a addewaist trwy Grist ein Harglwydd. Amen.

mercy didst save Noah and his family in the ark from perishing by water; and also didst safely lead the children of Israel thy people through the Red Sea, figuring thereby thy holy Baptism; and by the Baptism of thy well-beloved Son Jesus Christ, in the river Jordan, didst sanctify Water to the mystical washing away of sin; We beseech thee, for thine infinite mercies, that thou wilt mercifully look upon this Child; wash him and sanctify him with the holy Ghost; that he, being delivered from thy wrath, may be received into the ark of Christ's Church; and being stedfast in faith, joyful through hope, and rooted in charity, may so pass the waves of this troublesome world, that finally he may come to the land of everlasting life, there to reign with thee world without end; through Jesus Christ our Lord. Amen.

ALMIGHTY and immortal God, the aid of all that need, the helper of all that flee to thee for succour, the life of them that believe, and the resurrection of the dead; We call upon thee for this Infant, that he, coming to thy holy Baptism, may receive remission of his sins by spiritual regeneration. Receive him, O Lord, as thou hast promised by thy well-beloved Son, saying, Ask, and ye shall have; seek, and ye shall find; knock, and it shall be opened unto you: So give now unto us that ask; let us that seek find; open the gate unto us that knock; that this Infant may enjoy the everlasting benediction of thy heavenly washing, and may come to the eternal kingdom which thou hast promised by Christ our Lord. Amen.

¶ *Yna y bobl a safant ar eu traed, a'r Offiriad a ddywed,*

Gwrandewch ar eiriau'r Efengyl a ysgrifennodd Sant *Mark*, yn y ddegfed Bennod, a'r drydedd Adnod ar ddeg.

HWY a ddygasant blant bychain at Grist, fel y cyffyrddai efe â hwynt: a'r disgyblion a geryddasant y rhai oedd yn eu dwyn hwynt. A'r Iesu, pan welodd hynny, a fu anfoddlon, ac a ddywedodd wrthynt, Gadewch i blant bychain ddyfod attaf fi, ac na waherddwch iddynt: canys eiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw. Yn wir meddaf i chwi, Pwy bynag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi. Ac efe a'u cymmerodd hwy yn ei freichiau, ac a roddes ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd.

¶ *Ar ol darlain yr Efengyl, y traeth-a'r Gweinidog y Cyngor byr yna ar eiriau'r Efengyl.*

YCaredigion, chwi a glywch yn yr Efengyl hon eiriau'n Hiachawdr Crist, yn gorchymyn dwyn y Plant atto; pa wedd y ceryddodd efe y rhai a fynnasai eu cadw oddi wrtho; pa wedd y cynghora efe i bob dyn ganlyn eu gwiriondeb hwy. Yr ydychi chwi yn deall, wrth ei agwedd ef a'i weithred, modd y dangosodd ei ewyllys da iddynt: canys efe a'u coffeidiodd hwy yn ei freichiau, efe a roddodd ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd hwynt. Nac amheuwch gan hynny, eithr credwch yn ddirif, y cymmer efe yr un ffunud yn angeleddgar y *Dyn bychan hwn* yma; y coffeidia efe ef â breichiau ei drugaredd, y dryd iddo fendith y bywyd tragywyddol, ac y gwna efe ef yn *gyfrannog* o'i ddirangc deyrnas. O herwydd paham, gan ein bod ni yn credu

¶ *Then shall the people stand up, and the Priest shall say,*

Hear the words of the Gospel, written by Saint *Mark*, in the tenth Chapter, at the thirteenth Verse.

THEY brought young children to Christ, that he should touch them; and his disciples rebuked those that brought them. But when Jesus saw it, he was much displeased, and said unto them, Suffer the little children to come unto me, and forbid them not; for of such is the kingdom of God. Verily I say unto you, Whosoever shall not receive the kingdom of God as a little child, he shall not enter therein. And he took them up in his arms, put his hands upon them, and blessed them.

¶ *After the Gospel is read, the Minister shall make this brief Exhortation upon the words of the Gospel.*

BELOVED, ye hear in this Gospel the words of our Saviour Christ, that he commanded the children to be brought unto him; how he blamed those that would have kept them from him; how he exhorted all men to follow their innocence. Ye perceive how by his outward gesture and deed he declared his good will toward them; for he embraced them in his arms, he laid his hands upon them, and blessed them. Doubt ye not therefore, but earnestly believe, that he will likewise favourably receive *this present Infant*; that he will embrace *him* with the arms of his mercy; that he will give unto *him* the blessing of eternal life, and make *him* partaker of his everlasting kingdom. Wherefore we being thus persuaded of

fel hyn am ewyllys da ein Tad nefol tu ag at y *Dyn bychan* yma, a amlygwyd trwy ei Fab Iesu Grist, ac heb ddim ammuennym ei fod ef yn derbyn yn rasusol ein gweithred hon o gariad, yn dwyn y *Dyn bychan hwn* i'w sanctaidd Fedydd ef; diolchwn yn ffyddlon ac yn ddefosiynol iddo, gan ddywedyd,

HOLL-allug a thragywyddol Dduw, nefol Dad, yr ym ni yn ostyngedig yn diolch i ti, fod yn wiw gennyt ein galw i wybodaeth dy ras, a ffydd ynot: Ychwanega yr wybodaeth hon, a chadarnha'r ffydd hon ynwm yn wastad. Dyro dy Yspryd Glân i'r *Dyn-bychan* yma, fel y ganer ef eilwaith, a'i *wneuthur yn etifedd* iachawdwriaeth dragywyddol; trwy ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yr awr hon ac vn dragywydd. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offiriad wrth y Tadau-bedydd a'r Mamman-bedydd yn y modd hwn.*

ANWYL garedigion bobl, a chwi a ddygasoch y *Plentyn hwn* yma i'w fedyddio, chwi a weddiasoch ar fod yn wiw gan ein Harglwydd Iesu Grist, ei dderbyn ef, maddeu iddo ei bechodau, ei sancteiddio a'r Yspryd Glân, rhoddi iddo deyrnas nefoedd, a bywyd tragywyddol. Chwi a glywsoch hefyd ddarfod i'n Harglwydd Iesu Grist addaw yn ei Efengyl, ganiattau yr holl bethau hyn a weddiasoch chwi am danynt: yr hwn addewid ef o'i ran ef a'i ceidw yn wir ddiogel, ac a'i cwblhâ. Herwydd pa achos, yn ol yr addewid hwn a wnaeth Crist, rhaid yw i'r *Dyn bychan* yma hefyd yn ffyddlon, ar ei ran yntau, addaw uwroch chwi. sy Feichiau drosto

the good will of our heavenly Father towards *this Infant*, declared by his Son Jesus Christ; and nothing doubting but that he favourably alloweth this charitable work of our's in bringing *this Infant* to his holy Baptism; let us faithfully and devoutly give thanks unto him, and say,

ALMIGHTY and everlasting God, heavenly Father, we give thee humble thanks, for that thou hast vouchsafed to call us to the knowledge of thy grace, and faith in thee: Increase this knowledge, and confirm this faith in us evermore. Give thy holy Spirit to *this Infant*, that he may be born again, and be made an heir of everlasting salvation; through our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the Holy Spirit, now and for ever. Amen.

¶ *Then shall the Priest speak unto the Godfathers and Godmothers on this wise.*

DEARLY beloved, ye have brought *this Child* here to be baptized, ye have prayed that our Lord Jesus Christ would vouchsafe to receive *him*, to release *him* of his sins, to sanctify *him* with the holy Ghost, to give *him* the kingdom of heaven, and everlasting life. Ye have heard also that our Lord Jesus Christ hath promised in his Gospel to grant all these things that ye have prayed for: which promise he, for his part, will most surely keep and perform. Wherefore, after this promise made by Christ, *this Infant* must also faithfully, for his part, promise by you that are his sureties, (until he come of age to take it upon himself,) that he

(hyd oni ddél mewn oedran i'w gymmeryd arno ei hun) ymwrthod â diafol ac a'i holl weithredoedd, ac yn wastad gredu gwynfydedig Air Duw, ac yn ufudd gadw ei orchymynion.

Am hynny y gofnaf,
A Ydwyt ti yn enw y *Plentyn hun* yn ymwrthod â diafol, ac a'i holl weithredoedd, coegrodres a gwag-orfoledd y byd, a'i holl chwantau cybyddus, ac anysprydol ewyllys y cnawd, fel na ddilynech hwynt, ac na'th dywyser ganddynt?

Atteb. Yr ydwyf yn ymwrthod â hwynt oll.

Gweinidog.

A Wyt ti yn credu yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear?

Ac yn Iesu Grist, ei unig-anedig Fab ef, ein Harglwydd ni? A'i genhedlu o'r Yspryd Glân; ei eni o Fair Forwyn; iddo ddioddef dan Pontius Pilatus, ei groeshoelio, ei farnw, a'i gladdu; disgyn o hono i uffern; a'i gyfodi hefyd y trydydd dydd; ac esgyn o hono i'r nefoedd; a'i fod yn eisteid ar ddeheulaw Dduw Dad Holl-alluog; ac y daw efe oddi yno yn niwedd y byd, i farnu byw a meirw?

Ac a wyt ti yn credu yn yr Yspryd Glân; yr Eglwys Lâu Catholig; Cymmun y Saint; Maddeuant Pechodau; Adgyfodiad y Cnawd; a Bywyd tragwyddol gwedi angau?

Atteb. Hyn oll yr wyf yn ei gredu yn ddilys.

Gweinidog.

A Fynni di dy fedyddio yn y ffydd hon?

Atteb. Hynny yw fy ewyllys.

Gweinidog.

A Gedwi dithau gan hynny yn ufudd lân cwyllys Duw

will renounce the devil and all his works, and constantly believe God's holy Word, and obediently keep his commandments.

I demand therefore,

DOST thou, in the name of this Child, renounce the devil and all his works, the vain pomp and glory of the world, with all covetous desires of the same, and the carnal desires of the flesh, so that thou wilt not follow, nor be led by them?

Answer. I renounce them all.

Minister.

DOST thou believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth?

And in Jesus Christ his only-begotten Son our Lord? And that he was conceived by the Holy Ghost; born of the Virgin Mary; that he suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried; that he went down into hell, and also did rise again the third day; that he ascended into heaven, and sitteth at the right hand of God the Father Almighty; and from thence shall come again at the end of the world, to judge the quick and the dead?

And dost thou believe in the Holy Ghost; the holy Catholic Church; the Communion of Saints; the Remission of sins; the Resurrection of the flesh; and everlasting life after death?

Answer. All this I stedfastly believe.

Minister.

WILT thou be baptized in this faith?

Answer. That is my desire.

Minister.

WILT thou then obediently keep God's holy will and

a'i orchymynion, gan rodio yn yr unrhyw holl ddyddiau dy fywyd?

Atteb. Gwnaf.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

O Drugarog Dduw, caniaâtâ felly gladdu'r hen Adda yn y *Plentyn hun*, fel y cyfoder y dyn newydd ynddo ef. *Amen.*

Caniaâtâ fod i holl chwantau'r cnawd farw ynddo, ac i bob peth a berthyn i'r Yspryd fyw a chynnyddu ynddo. *Amen.*

Caniaâtâ fod iddo nerth a gallu i gael yr oruchafiaeth a'r gorfod yn erbyn diafol, y byd, a'r cnawd. *Amen.*

Caniaâtâ fod i bwy bynnag a gyssegrir yma i ti trwy ein swydd a'n gweinidogaeth ni, fod hefyd yn gynnysgadeddol o rinweddau nefol, a chael eu tragwyddol obrwyau trwy dy drugaredd, O fendigedig Arglwydd Dduw, yr hwn wyt yn byw, ac yn llywio pob peth yn oes oesoedd. *Amen.*

HOLL-gyfoethog fyth-fywio Dduw, yr hwn y bu i'th garediccaf Fab Iesu Grist, er maddeuant o'n pechodau, oddef gollwg o'i werthfawroccaf ystlys ddwfr a gwaed, a rhoddi gorchymyn i'w ddisgyblion fyned a dysgu yr holl genhedloedd, a'u bedyddio, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân; Ystyr-ia, atolwg i ti, wrth weddïau dy gynnulleidfa; sancteiddia'r ddwfr hwn er dirgel olchedigaeth pechodau; a chaniaâtâ fod i'r *Plentyn hun*, a fedyddir yr awr hon ynddo, dderbyn cyflawnder dy ras, ac aros byth yn nifer dy ffyddlon blant etholedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

commandments, and walk in the same all the days of thy life?

Answer. I will.

¶ *Then shall the Priest say,*

O Merciful God, grant that the old Adam in *this Child* may be so buried, that the new man may be raised up in *him.* *Amen.*

Grant that all carnal affections may die in *him*, and that all things belonging to the Spirit may live and grow in *him.* *Amen.*

Grant that *he* may have power and strength to have victory, and to triumph, against the devil, the world, and the flesh. *Amen.*

Grant that whosoever is here dedicated to thee by our office and ministry may also be endowed with heavenly virtues, and everlastingly rewarded, through thy mercy, O blessed Lord God, who dost live, and govern all things, world without end. *Amen.*

ALMIGHTY, everliving God, whose most dearly beloved Son Jesus Christ, for the forgiveness of our sins, did shed out of his most precious side both water and blood; and gave commandment to his disciples, that they should go teach all nations, and baptize them in the Name of the Father, the Son, and the Holy Ghost; Regard, we beseech thee, the supplications of thy congregation; sanctify this Water to the mystical washing away of sin; and grant that *this Child*, now to be baptized therein, may receive the fulness of thy grace, and ever remain in the number of thy faithful and elect children; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Yna y cymmer yr Offeiriad y Dyn bychan yn ei ddwyllaw, ac a ddywed wrth y Tadau-bedydd a'r Mamau-bedydd,*

Enwch y Plentyn hwn

¶ *Ac yna, gan ei enwi ar eu nol hwynt (os hwy a hyspysant iddo y gall y Plentyn ddiwdddef hynny yn harwdd) efe a'i trocius ef yn y dwfr yn ddiwsgenlus ac yn ddarbodus, gan ddywedyd,*

N. Yr ydwyf yn dy fedyddio
N. di, Yn Enw'r Tad, a'r
Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Onid os hyspysant fod y Plentyn yn wan, digon fydd barro dwfr arno, gan ddywedyd y geiriau dyweddedig uchod,*

N. Yr ydwyf yn dy fedyddio
N. di, Yn Enw'r Tad, a'r
Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

YR ydym ni yn derbyn y
Plentyn hwn i gynnulleidia
• *Yna yr Offeiriad a wna Grog yn uwaleu y Dyn-bach.* ei * nodi ef âg ar-
wydd y Grog; yn
arwyddocâd na bo iddo rhag
llaw gymmeryd yn gywilydd
gyffesu ffydd Grist a groes-
hoeliwyd, ac ymladd yn wrol
dan ei faner ef, yn erbyn
pechod, y byd, a'r cythraul; a
pharhau yn *filwr* ffyddlon ac
yn was i Grist holl ddyddiau ei
einioes. Amen.

¶ *Yna y dywed y Offeiriad,*

GAN ddarod yn awr, anwyl
garedegion frodyr, ad-eni a
dodi y *Plentyn hwn* ynghorph
Eglwys Grist; diolchwn innau
i'r Holl-alluog Dduw am ei
ddaioni hwn, ac o gyd-undeb
gwannw ein gweddiau arno, ar
fod i'r *Plentyn hwn* ddiweddu
y rhan arall o'i *fywyd* yn ol hyn
o ddechreuad.

¶ *Then the Priest shall take the Child into his hands, and shall say to the Godfathers and God-mothers,*

Name this Child.

¶ *And then naming it after them (if they shall certify him that the Child may well endure it) he shall dip it in the Water discreetly and warily, saying,*

N. I baptize thee In the
N. Name of the Father, and
of the Son, and of the Holy
Ghost. Amen.

¶ *But if they certify that the Child is weak, it shall suffice to pour Water upon it, saying the fore-said words,*

N. I baptize thee In the
N. Name of the Father, and
of the Son, and of the Holy
Ghost. Amen.

¶ *Then the Priest shall say,*

WE receive this Child in-
to the congregation of
Christ's flock,* and
• *Here the Priest shall make a Cross upon the Child's forehead.*
do sign him with
the sign of the
Cross, in token that hereafter
he shall not be ashamed to confess the faith of Christ crucified, and manfully to fight under his banner, against sin, the world, and the devil; and to continue Christ's faithful soldier and servant unto his life's end. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

SEEING now, dearly beloved
brethren, that *this Child* is
regenerate, and grafted into the
body of Christ's Church, let us
give thanks unto Almighty God
for these benefits; and with one
accord make our prayers unto
him, that *this Child* may lead
the rest of his life according to
this beginning.

¶ *Yna y dywedir, a phawb ar eu gliniau,*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydd-
ed dy ewyllys ar y ddaear,
Megis y mae yn y nefoedd.
Dyro i ni heddyw ein bara beu-
nyddiol. A maddeu i ni ein
dyledion, Fel y maddeuwn ni
i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni
i brofedigaeth; Eithr gwared ni
rhag drwg. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

MAWR ddiolchwn i ti,
drugaroccaf Dad, ryngu
bodd it' ad-eni y *Dyn bychan hwn*
â'th Yspryd Glân, ei dderbyn
yn *Plentyn* i ti dy hun trwy
fabwys, a'i *gorphori* i'th lân Eg-
lwys. Ac yn ostyngedig yr attol-
ygwn i ti ganiattâu iddo, gan ei
fod ef yn farw i bechod, ac yn
byw i gyfiawnder, ac yn gladd-
edig gyf â Christ yn ei angau,
allu croeshoelio yr hen ddyn, ac
yn hollol ymwrthod â holl gorph
pechod; ac, megis y gwnaed
ef yn *gyfrannog* o angau dy
Fab, iddo fod hefyd yn *gyfran-
nog* o'i adgyfodiad; ac felly yn
diwedd, ynghyd â'r rhan arall
o'th lân Eglwys, y *byddo* yn
eti'fodd dy deyrnas dragywydd-
ol; trwy Grist ein Harglwydd.
Amen.

¶ *Yna, a phawb yn sefyll, yr Offeiriad a ddywed wrth y Tadau-bedydd a'r Mamau-bedydd hyn o Gyngor yn canlyn.*

YN gymmait a darfod i'r
Plentyn hwn addaw trwoch
chwi, ei *fechntafon*, ymwrthod â
diabol ac â'i holl weithredoedd,
credu yn Nuw, a'i wasanaethu
ef; rhaid i chwi feddwl, mai
eich rhan a'ch dyledswydd yw,
gweled dysgu o'r *Plentyn hwn*,
cyn gynted ag y gallo ddysgu, pa
ryw bwysfawr adduned, addew-
id, a phroffes, a *wnaeth* efe yma

¶ *Then shall be said, all kneeling;*

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As it
is in heaven. Give us this day
our daily bread. And forgive
us our trespasses, As we forgive
them that trespass against us.
And lead us not into tempta-
tion; But deliver us from evil.
Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

WE yield thee hearty thanks,
most merciful Father, that
it hath pleased thee to regene-
rate *this Infant* with thy holy
Spirit, to receive him for thine
own *Child* by adoption, and to
incorporate him into thy holy
Church. And humbly we be-
seech thee to grant, that he, being
dead unto sin, and living
unto righteousness, and being
buried with Christ in his death,
may crucify the old man, and
utterly abolish the whole body
of sin; and that, as he is made
partaker of the death of thy
Son, he may also be *partaker*
of his resurrection; so that finally,
with the residue of thy holy
Church, he may be an *inheritor*
of thine everlasting kingdom;
through Christ our Lord. Amen.

¶ *Then, all standing up, the Priest shall say to the Godfathers and Godmothers this Exhortation following.*

FORASMUCH as *this Child*
hath promised by you his
sureties to renounce the devil
and all his works, to believe in
God, and to serve him; ye must
remember, that it is your parts
and duties to see that *this In-
fant* be taught, so soon as he
shall be able to learn, what a
solemn vow, promise, and pro-
fession, he hath here made by

trwoch chwi. Ac, er mwyn gallu o hono wybod y pethau hyn yn well, chwi a elwch arno i wrando Pregethau; ac yn bendisfaddef, rhaid i chwi weled dysgu o hono y Credo, Gweddi yr Arglwydd, a'r Deg Gorchymyn, yn yr iaith gyffredin, a phob peth arall a ddylai Gristion ei wybod, a'i gredu, er iechyd i'w enaid; a bod meithrin y *Plentyn hun* yn rhinweddol, i'w hyweddu mewn buchedd dduwiol a Christionogol: gan gofio yn wastad, fod Bedydd yn arwyddocâu i nyini ein profes; hynny yw, bod i ni ganlyn esampl ein Hiachawdwr Crist, a'n gwneuthur yn gyffelyb iddo ef: fel, megis ag y bu efe farw, ac y cyfododd drachefn drosom ni; felly y dylem ni, y rhai a fedyddiwyd, farw oddi wrth bechod, a chyfodi i gyflawnder; gan farwolaethu yn wastad ein holl ddygioni a'n gwýniau llygredig, a pheunydd myned rhagom ym mhob rhinwedd dda a buchedd dduwiol.

¶ *Yna'r ychwanega efe ddywedyd,*

RHAID i chwi edrych dwyn y *Plentyn hun* at yr Esgob i'w gonfirmio ganddo, cyn gynted ag y medro ddywedyd y Credo, Gweddi'r Arglwydd, a'r Deng-Air Deddf, yn yr iaith gyffredin, ac yr addysger ym mhellach yng Nghatecism yr Eglwys a osodwyd allan ar feur hynny.

HYSPYS yw trwy Air Duw, am Blant a fedyddir, ac a fyddant feiryn bod yn euog o Bechod gweithredol, eu bod yn ddiammedu yn gadwedig.

I Symmud ymaith bob Ammheuaeth am arfer Arwydd y Groes yn y Bedydd; gwir Ddeongliad hynny, a'r iawn Achosion o'i gadw, a ellir eu gwleud yn y Degfed Canon ar hugain, a ddoded allan gyntaf yn y flwyddyn MDCIV.

you. And that *he* may know these things the better, ye shall call upon *him* to hear Sermons; and chiefly ye shall provide, that *he* may learn the Creed, the Lord's Prayer, and the Ten Commandments, in the vulgar tongue, and all other things which a Christian ought to know and believe to his soul's health; and that *this Child* may be virtuously brought up to lead a godly and a christian life; remembering always, that Baptism doth represent unto us our profession; which is, to follow the example of our Saviour Christ, and to be made like unto him; that, as he died, and rose again for us, so should we, who are baptized, die from sin, and rise again unto righteousness; continually mortifying all our evil and corrupt affections, and daily proceeding in all virtue and godliness of living.

¶ *Then shall he add and say,*

YE are to take care that *this Child* be brought to the Bishop to be confirmed by him, so soon as *he* can say the Creed, the Lord's Prayer, and the Ten Commandments, in the vulgar tongue, and be further instructed in the Church-Catechism set forth for that purpose.

PLANT

MEWN TAI GARTREF.

¶ *Bydded i Guraidiaid pob Ploeff rybuddio y Bobl yn fynych, nad oedont Fedydd eu Plant bellach ná'r Sul cyntaf neu'r ail nesaf ar ol eneni, neu ryw Ddydd Cwyl arall a ddiwyddo rhyngddynt; oddi eithr ar achos mawr a chyfreithlon, a'r cyfryw a foddono y Curad.*

¶ *A hefyd hwy a'u rhybuddiant, na pharont fedyddio eu Plant gartref yn eu tai, heb y cyffelyb achos mawr ac angen: ond pan gymhelllo anghenraid iddynt wneuthur hynny, yna y Bedydd a weinyddir yn y modd hon.*

¶ *Yn gyntaf, bydded i Weinidog y Ploeff (neu, yn ei absen, i ryw Weinidog cyfreithlon arall a ellir ei gael) gyd a'r rhai a fyddo yn y fan, atw ar Dduw, a dywedyd Gweddi yr Arglwydd, a chynnifer o'r Colectau gosodadig uchod i'w dywedyd yn Ffurf y Bedydd Cyhoedd, ag a ad yr amser a'r augeu prsennol: ac yna, wedi enwi'r Plentyn gan ryw un a fyddo yn bresennol, y Gweinidog a fwrw Ddwfr arno, gan ddywedyd y geiriau hyn;*

N. Yr ydwyf yn dy fedyddio di, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Yna, a pharob yn gostwng ar eu glinnau, y Gweinidog a rydd ddi-olch i Dduw, ac a ddywed,*

MAWR ddiolchwn i ti, drugaroccaf Dad, ryngu bodd i ti ad-eni y *Dyn bychan hun* a'th Yspryd Glân, ei dderbyn yn *Blentyn* i ti dy hun trwy fabwys, a'i *gorphori* i'th lân Eglwys. Ac yn ostyngedig yr attolygwn i ti ganiattâu iddo, megis yn awr y gwnaed ef yn *gyfrannog* o angau dy Fab, fod hefyd felly o'i adgyfodiad; ac felly o'r diwedd, ynghyd a'r rhan arall o'th Sant, etifeddu o hono dy deyrnas dragywyddol; trwy'r unrhyw dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Ac nac amhuanant, am y Dyn bach a fedyddir felly, nad yro efe wedi ei fedyddio yn ddeddfol ac yn ddigonol, ac na ddyfir ei fedyddio mwy. Eithr er hynny i gyd, os y Plentyn a fedyddiwyd yn y modd hon, a fydd byw rhag llaw, iawn fydd ei ddwyn ef i'r Eglwys; fel y gallu Gweinidog yr un Ploeff,*

N. I baptize thee In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ *Then, all kneeling down, the Minister shall give thanks unto God, and say,*

WE yield thee hearty thanks, most merciful Father, that it hath pleased thee to regenerate *this Infant* with thy holy Spirit, to receive *him* for thine own *Child* by adoption, and to incorporate *him* into thy holy Church. And we humbly beseech thee to grant, that as *he* is now made *partaker* of the death of thy Son, so *he* may be also of his resurrection; and that finally, with the residue of thy Saints, *he* may inherit thine everlasting kingdom; through the same thy Son Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *And let them not doubt, but that the Child so baptized is lawfully and sufficiently baptized, and ought not to be baptized again. Yet nevertheless, if the Child, which is after this sort baptized, do afterward live, it is expedient that it be brought into the Church, to the intent that, if the Minister of the*

os efe ei hun a fedyddiodd y Dyn bach, hyspysu i'r Gynulleidfau wir ffurf y Bedydd, a arferasai o'r blaen gartref: ac ar yr yn achos hwnnw efe a ddywed fel hyn,

YR wyf yn hyspysu i chwi, ddarfod i mi, yn ol dyledus a gosodedig Drefn yr Eglwys, ar yr amser a'r amser, ac yn y lle a'r lle, yngŵydd amryw dystion, fedyddio'r Plentyn hwn.

¶ Eithr os rhyw Weiniog cyfreithlon arall a fedyddiodd y Dyn bach, yna Gweinidog y Pwyf yn yr hon y ganed neu y bedyddiwyd y Dyn bach, a hola ac a ymosyn, a fedyddiwyd y Plentyn yn gyfreithlon, neu nad do. Yn yr hon achos, os y rhai a ddygant y Plentyn i'r Eglwys a atebant, ddarfod bedyddio yr unrhwy Blentyn cisoes; yna holer y Gweinidog hwy ym mhellach, gan ddywedyd,

GAN bwy y bedyddiwyd y Plentyn hwn?

Pwy oedd yn y fan pan fedyddiwyd y Plentyn hwn?

O herwydd y gallai fod, dar-fod gadael heibio ryw bethau a berthyn i hanfod y Sacrament hwn, trwy ofn, neu frys, yn y cyfryw gyfyngder; am hynny y gofnaf i chwi ym mhellach,

A pha ddefnydd y bedyddiwyd y Plentyn hwn?

A pha eiriau y bedyddiwyd y Plentyn hwn?

¶ Ac os y Gweinidog a ddeall, wrth atebion y rhai a ddygant y Plentyn atto, fod pob peth wedi ei wneuthur y modd y dylai; yna na fedyddiedd efe y Plentyn darhefnu, eithr ei dderbyn yn un o ddiadell y gwir Gristionigion, gan ddywedyd fel hyn,

YR ydwyf fi yn hyspysu i chwi, ddarfod yn hyn o beth wneuthur y cwbl yn dda, ac wrth iawn drefn berthynasol, wrth fedyddio'r Plentyn yma; yr hwn, wedi ei eni mewn pechod dechreuol, ac mewn digofaint Duw, sydd yn awr, trwy olchiad

same Parish did himself baptize that Child, the Congregation may be certified of the true Form of Baptism, by him privately before used: In which case he shall say thus,

I Certify you, that according to the due and prescribed Order of the Church, at such a time, and at such a place, before divers witnesses I baptized this Child.

¶ But if the Child were baptized by any other lawful Minister, then the Minister of the Parish, where the Child was born or christened, shall examine and try whether the Child be lawfully baptized, or no. In which case, if those that bring any Child to the Church do answer, that the same Child is already baptized, then shall the Minister examine them further, saying,

BY whom was this Child baptized?

Who was present when this Child was baptized?

Because some things essential to this Sacrament may happen to be omitted through fear or haste, in such times of extremity; therefore I demand further of you,

With what matter was this Child baptized?

With what words was this Child baptized?

¶ And if the Minister shall find by the answers of such as bring the Child, that all things were done as they ought to be; then shall not he christen the Child again, but shall receive him as one of the flock of true christian people, saying thus,

I Certify you, that in this case all is well done, and according unto due order, concerning the baptizing of this Child; who being born in original sin, and in the wrath of God, is now, by the laver of Regeneration in Baptism, receiv-

yr Ad-enedigaeth ym Medydd, wedi ei dderbyn i nifer plant Duw, ac etifeddiion bywyd tragyyddol: canys nid yw ein Harglwydd Iesu Grist yn naccau ei ras a'i drugaredd i gyfryw rai bychain, ond y mae yn garueiddiaf yn eu gwahodd atto, megis y tystia'r Efengyl fendigedig, er ein cysur ni, yn y wedd hon.

St. Marc x. 13.

HWY a ddygasant blant bychain at Grist, fel y cyffyrddai efe â hwynt; a'r disgyblion a geryddasant y rhai oedd yn eu dwyn hwynt. A'r Iesu, pan welodd hynny, a fu anfodlon, ac a ddywedodd wrthynt, Gadewch i blant bychain ddyfod attaf fi, ac na waherddwch iddynt: canys eiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw. Yn wir meddaf i chwi, Pwy bynnag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi. Ac efe a'u cymmerodd hwy yn ei freichiau, ac a roddes ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd.

¶ Ar ol darllain yr Efengyl, y traeth-a'r Gweinidog y Cyngor byr yma ar eiriau'r Efengyl.

Y Caredigion, chwi a glywch yn yr Efengyl hon eiriau ein Hiachawdwr Crist, yn gorchymyn dwyn y Plant atto; pa wedd y ceryddodd efe y rhai a fynasai eu cadw oddi wrtho; pa wedd y cynghorodd efe i bob dyn ganlyn eu gwiriondeb hwy. Yr ydych chi yn deall, wrth ei agwedd ef a'i weithred, y modd y dangosodd ei ewyllys da iddynt: canys efe a'u cofleidiodd hwy yn ei freichiau, efe a roddodd ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd hwynt. Nac amhewych gan hynny, eithr credwch yn ddiffrif, ddarfod iddo gymmeryd yr un ffunud yn amgeleddgar y Dyn bychan hwn ei gofteidio ef â

ed into the number of the children of God, and heirs of everlasting life: for our Lord Jesus Christ doth not deny his grace and mercy unto such Infants, but most lovingly doth call them unto him, as the holy Gospel doth witness to our comfort on this wise.

St. Mark x. 13.

THEY brought young children to Christ, that he should touch them; and his disciples rebuked those that brought them. But when Jesus saw it, he was much displeased, and said unto them, Suffer the little children to come unto me, and forbid them not; for of such is the kingdom of God. Verily I say unto you, Whosoever shall not receive the kingdom of God as a little child, he shall not enter therein. And he took them up in his arms, put his hands upon them, and blessed them.

¶ After the Gospel is read, the Minister shall make this brief Exhortation upon the words of the Gospel.

BELOVED, ye hear in this Gospel the words of our Saviour Christ, that he commanded the children to be brought unto him; how he blamed those that would have kept them from him; how he exhorted all men to follow their innocency. Ye perceive how by his outward gesture and deed he declared his good will toward them; for he embraced them in his arms, he laid his hands upon them, and blessed them. Doubt ye not therefore, but earnestly believe, that he hath likewise favourably received this present Infant; that he hath embraced him with the arms of his

breichiau ei drugaredd; ac (fel yr addawodd yn ei Air sanctaidd) yr rhydd iddo fendith y bywyd tragrwyddol, ac a'i *gwna* yn *gyfrannog* o'i ddirangc deyrnas. Herwydd pahan, a nyni yn credu fel hyn am ewyllys da ein Tad nefol, a amlygwyd trwy ei Fab Iesu Grist, tu ag at y *Dyn bychan hwn*; diolchwn yn ffyddlon ac yn ddefosiynol iddo, gan ddywedyd y Weddi a ddysgodd yr Arglwydd ei hun i ni:

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, nefol Dad, yr ym ni yn ostyngedig yn diolch i ti, fod yn wiu gennynt ein galw i wybodaeth dy ras, a ffydd ynot: Ychwanega yr wybodaeth hon, a chadarnha y ffydd hon ynom yn wastad. Dyro dy Yspryd Glân i'r *Dyn bychan* yma; fel, gwedi ei eni ef eilwaith, a'i *wneuthur yn etifedd* iachawdwriaeth dragrwyddol, trwy ein Harglwydd Iesu Grist, yr *arhoso* yn *wasan- uethur* i ti, ac y mwynhao dy addewid; trwy yr unrhyw dy Fab ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yr awr hon ac yn dragrwydd. Amen.

¶ *Yna y gosyn yr Offeiriad Ewro y Dyn bychan: a phan ddarffo i, Tadau-bedydd a'r Mamman-bed- ydd ei adrodd, y Gweinidog a ddywedi,*

AYdwyt ti yn enw y Plentyn hwn yn ymwrthod â diafol,

mercy; and (as he hath promis- ed in his holy Word) will give unto *him* the blessing of eternal life, and make *him partaker* of his everlasting kingdom. Where- fore, we being thus persuaded of the good will of our heavenly Father, declared by his Son Je- sus Christ, towards *this Infant*, let us faithfully and devoutly give thanks unto him, and say the Prayer which the Lord him- self taught us:

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And for- give us our trespasses, As we for- give them that trespass against us. And lead us not into tempta- tion; But deliver us from evil. Amen.

ALmighty and everlasting God, heavenly Father, we give thee humble thanks, that thou hast vouchsafed to call us to the knowledge of thy grace, and faith in thee; Increase this knowledge, and confirm this faith in us evermore. Give thy holy Spirit to *this Infant*, that *he*, being born again, and be- ing made an *heir* of everlast- ing salvation, through our Lord Jesus Christ, may continue thy *servant*, and attain thy promise; through the same our Lord Je- sus Christ thy Son, who liveth and reigneth with thee and the Holy Spirit, now and for ever. Amen.

¶ *Then shall the Priest demand the Name of the Child; which be- ing by the Godfathers and God- mothers pronounced, the Minister shall say,*

DOST thou, in the name of this Child, renounce the

ac a'i holl weithredoedd, coeg- rodres a gwag-orfoledd y byd, a'i holl chwantau cybyddus, ac nasprydol ewyllys y cnawd, fel na ddilynech hwynt, ac na'th dywyser ganddynt?

Atteb. Yr ydwyf yn ymwrthod â hwynt oll.

Gweinidog.

AWyt ti yn credu yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Cre- awdwr nef a daear?

Ac yn Iesu Grist, ei unig- anedig Fab ef, ein Harglwydd ni? A'i genhedlu o'r Yspryd Glân; ei eni o Fair Forwyn; iddo ddiodef dan Pontius Pilatus, ei groshoelid, ei farw, a'i gladdu; ddisgyn o hono i uffern; a'i gyf- odi hefyd y trydydd dydd; ac esgyn o hono i'r nefoedd; a'i fod yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Holl-alluog; ac y daw efe oddi yno yn niwedd y byd, i farnu byw a meirw?

Ac a wyt ti yn credu yn yr Yspryd Glân; yr Eglwys Lân Catholig; Cymmun y Saint; Maddeuant pechodau; Adgyf- odiaid y cnawd; a Bywyd tra- gywyddol gwedi angau?

Atteb. Hyn oll yr wyf yn ei gredu yn ddilys.

Gweinidog.

AGedwi dithau gan hynny yn *A*ufudd lân ewyllys Duw a'i orchymynion, gan rodio yn yr un- rhyw holl ddyddiau dy fywyd?

Atteb. Gwnaf.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

YR ydym ni yn derbyn y Plentyn hwn i gynnulleidfa

* *Yna yr offeiriad a wna* * *Here the Priest shall make a Cross upon the Child's forehead.*

* *defaid Crist, ac yn ei nodi ef âg arwydd y Grog; yn arwydd- ocaid na bo iddo rhag llaw gyn- meryd yn gywilydd gyffesu ffydd Grist a groshoeliwyd, ac ymladd*

devil and all his works, the vain pomp and glory of this world, with all covetous desires of the same, and the carnal desires of the flesh, so that thou wilt not follow, nor be led by them?

Answer. I renounce them all.

Minister.

DOST thou believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth?

And in Jesus Christ his only- begotten Son our Lord? And that he was conceived by the Holy Ghost; born of the Virgin Mary; that he suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried; that he went down into hell, and also did rise again the third day; that he as- cended into heaven, and sitteth at the right hand of God the Father Almighty; and from thence shall come again at the end of the world, to judge the quick and the dead?

And dost thou believe in the Holy Ghost; the holy Catholick Church; the Communion of Saints; the Remission of sins; the Resurrection of the flesh; and everlasting life after death?

Answer. All this I stedfastly believe.

Minister.

WILT thou then obediently keep God's holy will and commandments, and walk in the same all the days of thy life?

Answer. I will.

WE receive this Child into the congregation of Christ's flock, *and do sign

* *Here the Priest shall make a Cross upon the Child's forehead.*

him with the sign of the Cross, in token that hereafter *he* shall not be ashamed to confess the faith of Christ crucified, and man-

yn wrol dau ei faner ef, yn erbyn pechod, y byl, a'r cythraul; a pharhau yn *flwr* ffyddlon ac yn *was* i Grist holl ddyddiau ei einioes. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

GAN ddarfod yn awr, anwyl gareigion frodyr, trwy Fedydd, ad-eni a doddi y *Plentyn hwn* ynghorph Eglwys Grist; dŵlchwn ninnau i'r Holl-alluog Dduw am ei ddaioni hwn, ac o gyd-undeb gwnawn ein gwedd-iaiu arno, ar fod i'r *Plentyn hwn* ddiweddu y rhan arall o'i *fywyd* yn ol hyn o ddechreuad.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

MAWR ddiolchwn i ti, drugaroccaf Dad, ryngu bodd it' ad-eni y *Plentyn hwn* â'th Yspryd Glân, ei dderbyn yn *Blentyn* i ti dy hun trwy fabwys, a'i *gorphori* i'th lân Eglwys. Ac yn ostyngedig yr attol-lygwn i ti ganiattâu *iddo*, gan ei fod ef yn farw i bechod, ac yn byw i gyfiawnder, ac yn gladd-edig gyd â Christ yn ei angau, allu croeshoelio'r hen ddyd, ac yn hollol ymwrthod â holl gorph pechod; ac, megis y gwnaed ef yn *gyfrannog* o angau dy Fab, *iddo* fod hedyd yn *gyfrannog* o'i adgyfodiad; ac felly o'r diwedd, ynghyd â'r rhan arall o'th lân Eglwys, y *byddo* yn *etifedd* dy deyrnas dragywydd-ol; trwy Iesu Grist ein Har- glwydd. Amen.

¶ *Yna, a phawb yn scfyll, yr Offeiriad a ddywed wrth y Tadau-bedydd a'r Mamau-bedydd hyn o Gyngor yn caflyn.*

YN gymmaint a darfod i'r *Plentyn hwn* addaw trwoc chwi, ei *fechniafom*, ymwrthod â diafol ac â'i holl weithredoedd, credu yn Nuw, a'i wasanaethu ef; rhaid i chwi feddwl, mai eich rhan a'ch dyledswydd yw, gwelod

fully to fight under his banner, against sin, the world, and the devil; and to continue Christ's faithful soldier and servant unto his life's end. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

SEEING now, dearly beloved brethren, that *this Child* is by Baptism regenerate, and grafted into the body of Christ's Church, let us give thanks unto Almighty God for these benefits; and with one accord make our prayers unto him, that *he* may lead the rest of *his* life according to this beginning.

¶ *Then shall the Priest say,*

WE yield thee most hearty thanks, most merciful Father, that it hath pleased thee to regenerate *this Infant* with thy holy Spirit, to receive *him* for thine own *Child* by adoption, and to incorporate *him* into thy holy Church. And humbly we beseech thee to grant, that *he* being dead unto sin, and living unto righteousness, and being buried with Christ in his death, may crucify the old man, and utterly abolish the whole body of sin; and that, as *he* is made partaker of the death of thy Son, *he* may also be partaker of his resurrection; so that finally, with the residue of thy holy Church, *he* may be an inheritor of thine everlasting kingdom; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then, all standing up, the Minister shall make this Exhortation to the Godfathers and Godmothers.*

FORASMUCH as *this Child* hath promised by you *his* sureties to renounce the devil and all his works, to believe in God, and to serve him; ye must remember, that it is your parts and duties to see that *this In-*

dysgu o'r *Plentyn hwn*, cyn gnted ag y *gallo* ddygu, pa ryw bwysfawr adduned, addewid, a phroffes, a *wnaeth efe* yma trwoc chwi. Ac, er mwyn gallu o *hono* wybod y pethau hyn yn well, chwi a elwch *arno* i wrando Pregethau; ac yn benddifaddef, rhaid i chwi weled dysgu o *hono* y Credo, Gwedd'r Arglwydd, a'r Deg Gorchymyn, yn yr iaith gyffredin, a phob peth arall a ddylai Gristion ei wybod, a'i gredu, er iechyd i'w enaid; a bod meithrin y *Plentyn hwn* yn rhinweddol, i'w hyweddu mewn buchedd dduwiol a Christionog-ol: gan gofio yn wastad, fod Bedydd yn arwyddocâu i nyni ein proffes; hynny yw, bod i ni ganlyn esamp'l ein Hiachawdwr Crist, a'n gwneuthur yn gyffelyb iddo ef: fel, megis ag y bu efe farw, ac y cyfododd drachefn drosom ni; felly y dylem ni, y rhai a fedyddiwyd, farw oddi wrth bechod, a chyfodi i gyfiawnder; gan farwolaethu yn wastad ein holl ddrygioni a'n gwyniau llygredig, a pheunydd myned rhagom ym mhob rhinwedd dda a buchedd dduwiol.

¶ *Eithr os y rhai a ddygant y Plentyn i'r Eglwys, a wnant y cystfyrw atebion anllypsysol i ofynion yr Offeiriad, fel na aller gwybod a ddorfu bedyddio y Plentyn â Dwfr, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân (yr llyn sydd o hanfod y Bedydd) yna bedyddied yr Offeiriad ef yn ol y Ffurf ysgrifenedig uchod am Fedydd Cyhoedd Plant; oddi eithr wrth drochi y Dyn bach yn y Bedyddfan, efe a arfer y Ffurf hon ar eiriau,*

ONI ddarfu dy fedyddio di eisoes, *N.* I ydwyf fi yn dy fedyddio di, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

fant be taught, so soon as *he* shall be able to learn, what a solemn vow, promise, and profession *he* hath made by you. And that *he* may know these things the better, ye shall call upon *him* to hear Sermons; and chiefly ye shall provide, that *he* may learn the Creed, the Lord's Prayer, and the Ten Commandments, in the vulgar tongue, and all other things which a Christian ought to know and believe to his soul's health; and that *this Child* may be virtuously brought up to lead a godly and a christian life; remembering alway, that Baptism doth represent unto us our profession; which is, to follow the example of our Saviour Christ, and to be made like unto him; that, as *he* died, and rose again for us, so should we, who are baptized, die from sin, and rise again unto righteousness; continually mortifying all our evil and corrupt affections, and daily proceeding in all virtue and godliness of living.

¶ *But if they which bring the Infant to the Church do make such uncertain answers to the Priest's questions, as that it cannot appear that the Child was baptized with Water, In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost, (which are essential parts of Baptism,) then let the Priest baptize it in the form before appointed for Publick Baptism of Infants; saving that at the dipping of the Child in the Font, he shall use this form of words.*

IF thou art not already baptized, *N.* I baptize thee In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

GWEINYDDIAD BEDYDD Y RHAI A FO
MEWN OEDRAN ADDFEDACH,

AC YN MEDRU ATTEB DROSTYNT EU HUNAIN.

¶ *PAN* fyddo rhyw rai mewn Oedran addfedach i'w bedydd, hyspiser hynny mewn pryd i'r Esgob, neu i'r neb a bennoda efe i hynny, Wytunos o leiaf ym mlaen llaw, gan eu Rhient, neu ryw rai deallus eraill; fel y galler cymmeryd gofud dyledus i'w profi, a ydynt wedi eu haddysgu yn ddigonol yn Egrwyddorion y Ffydd Gristionogol, ac fel y galler eu cyngori i ymbarotfai trwy Weddïau ac Ympryd i gymmeryd y Sacrament bendigedig hwn.

¶ *Ac* os ceir hwynt yn addas, yna (wedi i'r Bobl ymgynnull ar y Sul, neu Ddydd-gwyl gosodedig) bydded y Tadau-Bedydd a'r Mammau-Bedydd barod i'w cystwyo wrth y Bedyddfan, yn ebrwydd ar ol yr ail Liith, naill ai ar y Foreol neu'r Brydnhawonol Weddi, megis yn neall y Curad y bernir yn gymmerys.

¶ *A'r* Offeiriad yn sefyll yno, a ofyn, A fedyddiwyd yr un o'r rhai a gyfhwyr yma, ai na ddo? Os attabant, Na ddo; yna yr Offeiriad a ddywed fel hyn.

FY awyl gareddigion, yn gym-maint ag ymddwyn a geni pob dyn mewn pechod (ac mai cnawd yw yr hyn a enir o gnawd) a'r rhai sydd yn y cnawd ni allant ryngu bodd Duw, namyn byw mewn pechod, gan wneuthur lliaws o bechodau priod; a bod ein Hiachawdwr Crist yn dywedyd, Na ddichon neb fyned i mewn i deyrnas Dduw, oddi eithr ei ad-gehnedlu a'i eni o newydd o ddwfr ac o'r Yspryd Glân; Attolwg yr wyf i chwi alw ar Dduw Dad, trwy ein Harglwydd Iesu Grist, ar fod iddo o'i ddaionus Drugaredd ganiatâu i'r rhai hyn y peth trwy nerth natur ni allant ddyfod iddo, gael eu bedyddio â dwfr ac â'r Yspryd Glân, a'u derbyn i lân Eglwys Grist, a bod yn aelodau bywiol o'r unrhyw.

¶ *Yna* y dywed yr Offeiriad,
Gweddiwn.

¶ *Ac* yma y Gymmullidfa oll a ostyngant ar eu glinâu.)

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, yr hwn o'th fawr drugaredd a gedwaist Noah a'i deulu yn yr arch rhag eu cyf-golli gan ddwfr; ac helyd a

DEARLY beloved, forasmuch as all men are conceived and born in sin, (and that which is born of the flesh is flesh,) and they that are in the flesh cannot please God, but live in sin, committing many actual transgressions; and that our Saviour Christ saith, None can enter into the kingdom of God, except he be regenerate and born anew of Water and of the holy Ghost; I beseech you to call upon God the Father, through our Lord Jesus Christ, that of his bounteous goodness he will grant to these persons that which by nature they cannot have; that they may be baptized with Water and the holy Ghost, and received into Christ's holy Church, and be made lively members of the same.

¶ *Then* shall the Priest say,
Let us pray.

¶ *And* here all the Congregation shall kneel.)

ALMIGHTY and everlast-ing God, who of thy great mercy didst save Noah and his family in the ark from perishing by water; and also didst

Bedydd y rhai a fo mewn Oedran Addfedach.

dywysaist yn ddiangol blant yr Israel dy bobl trwy'r Môr Coch, gan arwyddocâu wrth hynny dy lân Fedydd; a thrwy Fedydd dy garedig Fab Iesu Grist yn afon Iorddonen, a sancteiddiaist yr elfen ddwfr er dirgel olchiad pechod ymaith; Attolygwn i ti, er dy aneirif drugareddau, e-drych o honot yn drugarog ar dy weision hyn; eu glanhau a'u sancteiddio â'r Yspryd Glân: fel, wedi eu gwared oddi wrth dy lid, y derbynier hwynt i arch Eglwys Grist; a chan fod yn gadarn mewn ffydd, yn llawen gan obaith, ac wedi ymwreiddio ynghariad perffaith, allu o hon-yni fordywo felly dros donnau'r byd trallodus hwn, fel y delont o'r diwedd i dir y bywyd tra-gywyddol, yno i deyrnasu gyd â thi heb drang na gorphen; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

HOLL-alluog ac anfarwol Dduw, cymmorth pob ang-henog, noddwr pawb a gilio attat am gynhorthwy, bywyd y rhai a gredant, ac adgyfodiad y meirw; Yr ym yn galw arnat dros y dynion hyn, ar iddynt, yn dy-fod i'th lân Fedydd, gael derbyn maddeuad o'u pechodau, trwy ad-enedigaeith ysprydol. Derbyn hwynt, Arglwydd, megis yr addewaist trwy dy garedig Fab, gan ddywedyd, Gofynwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; curwch, ac fe a agorir i chwi. Felly yn awr dyro i ni, a ni yn gofyn; par i ni gael, a ni yn ceisio; agor y porth i ni, sydd yn curo: fel y mwynhao'r dynion hyn dragywyddol fendith dy nefol olchiad, ac y delont i'r deyrnas dragywyddol, yr hon a addewaist trwy Grist ein Harglwydd. Amen.

safely lead the children of Israel thy people through the Red Sea, figuring thereby thy holy Baptism; and by the Baptism of thy well-beloved Son Jesus Christ, in the river Jordan, didst sanctify the element of water to the mystical washing away of sin; We beseech thee, for thine infinite mercies, that thou wilt mercifully look upon these thy servants; wash them and sanctify them with the holy Ghost, that they, being delivered from thy wrath, may be received into the ark of Christ's Church; and being stedfast in faith, joyful through hope, and rooted in charity, may so pass the waves of this troublesome world, that finally they may come to the land of everlasting life, there to reign with thee world without end; through Jesus Christ our Lord. Amen.

ALMIGHTY and immortal God, the aid of all that need, the helper of all that flee to thee for succour, the life of them that believe, and the resurrection of the dead; We call upon thee for these persons, that they, coming to thy holy Baptism, may receive remission of their sins by spiritual regeneration. Receive them, O Lord, as thou hast promised by thy well-beloved Son, saying, Ask, and ye shall receive; seek, and ye shall find; knock, and it shall be opened unto you: So give now unto us that ask; let us that seek find; open the gate unto us that knock; that these persons may enjoy the everlasting benediction of thy heavenly washing, and may come to the eternal kingdom which thou hast promised by Christ our Lord. Amen.

¶ *Yna y bobl a safant ar eu traed, a'r Offeiriad a ddywed,*

Gwrandêwch ar eiriau'r Efengyl a ysgrifennodd Sant *Ioan*, yn y drydedd Bennod, yn dechreu ar y Adnod gyntaf.

YR oedd dyn o'r Phariseaid a'i enw Nicodemus, pen-naeth yr Iuddewon. Hwn a ddaeth at yr Iesu liw nos, ac a ddywedodd wrtho, Rabbi, ny ni wyddom mai dysgawdwr ydwyt ti wedi dyfod oddi wrth Dduw; canys ni allai neb wneuthur y gwyrthiau hyn yr wyt ti yn eu gwneuthur, oni bai fod Duw gyd âg ef. Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni dyn ddichon, ni ddichon efe weled teyrnas Dduw. Nicodemus a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon dyn ei eni ac efe yn hen? a ddichon efe fyned i groth ei fam eilwaith, a'i eni? Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni dyn o ddwfr ac o'r Yspryd, ni ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw. Yr hyn a aned o'r cnawd, sydd gnawd; a'r hyn a aned o'r Yspryd, sydd yspryd. Na ryfedda ddywed- yd o honof fi wrthyt, Y mae'n rhaid eich geni chwi drachefn. Y mae'r gwylt yn chwythu lle y mynno; a thi a glywi ei swn ef, ond ni wyddost o ba le y mae yn dyfod, nac i ba le y mae yn myned: felly y mae pob un a'r aned o'r Yspryd.

¶ *Gwedi hyn efe a ddywed y Cynghor hwn yn canlyn.*

YCaredigion, chwi a glywch yn yr Efengyl hon eiriau eglur ein Hiachawdwr Crist; Oddi eithr geni dyn o ddwfr ac o'r Yspryd, na ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw. Oddi wrth hyn y gellwch weled mawr angen- rheidrydd y Sacrament hwn, lle

¶ *Then shall the people stand up, and the Priest shall say,*

Hear the words of the Gospel, written by Saint *John*, in the third Chapter, beginning at the first Verse.

THERE was a man of the Pharisees, named Nicodemus, a ruler of the Jews. The same came to Jesus by night, and said unto him, Rabbi, we know that thou art a teacher come from God; for no man can do these miracles that thou doest, except God be with him. Jesus answered and said unto him, Verily, verily I say unto thee, Except a man be born again, he cannot see the kingdom of God. Nicodemus saith unto him, How can a man be born when he is old? Can he enter the second time into his mother's womb, and be born? Jesus answered, Verily, verily I say unto thee, Except a man be born of water and of the Spirit, he cannot enter into the kingdom of God. That which is born of the flesh is flesh; and that which is born of the Spirit is spirit. Marvel not that I said unto thee, Ye must be born again. The wind bloweth where it listeth, and thou hearest the sound thereof; but canst not tell whence it cometh, and whither it goeth: so is every one that is born of the Spirit.

¶ *After which he shall say this Exhortation following.*

BELOVED, ye hear in this Gospel the express words of our Saviour Christ, that except a man be born of water and of the Spirit, he cannot enter into the kingdom of God. Whereby ye may perceive the great necessity of this Sacra-

galler ei gael. Yr un wedd yn ebrwydd o flaen ei esgyniad i'r nef (megis y darllenwn yn y bennod ddiweddaf o Efengyl Sant Marc) efe a roddes orchymyn i'w ddisgyblion, gan ddywedyd, Ewch i'r holl fyd, a phregethwch yr Efengyl i bob creadur. Y neb a gredo, ac a fedyddier, a fydd cadwedig; eithr y neb ni chredo, a gondeimr. Hyn hefyd sydd yn dangos i ni y dirfawr lesâd a fedwn o hynny. O herwydd pahan, Sant Petr yr Apostol, pan, wrth ei bregethiad cyntaf o'r Efengyl, y dwys-bigwyd llaweroedd yn eu calon, ac y dywedasant wrtho ef a'r Apostolion eraill, Ha wŷr frodyr, beth a wnawn ni? a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Edif- arhêwch, a bedyddier pob un o honoch er maddeuant pechodau, a chwi a dderbyniwch ddawn yr Yspryd Glân: canys i chwi y mae'r addewid, ac i'ch plant, ac i bawb yn mhell; sef, cynifer ag a alwo'r Arglwydd ein Duw ni atto. Ac â llawer o ymadroddion eraill y cynghorodd efe hwynt, gan ddywedyd, Ymgedwch rhag y genhedlaeth drofaus hon. Canys (megis y tystiolaetha'r un Apostol mewn man arall) Bedydd hefyd sydd yr awron yn ein hachub ni (nid bwrw ynaith fudreddi'r cnawd, eithr ymatteb cydwybod dda tu ag at Dduw) trwy adgyfodiad Iesu Grist. Nac amhewwch gan hynny, eithr credwch yn ddirif, y cymmer efe yn angeleddgar y rhai presennol hyn, y sydd wir edifeiriol, ac yn dyfod atto trwy ffydd; y caniatâd efe iddynt faddeuant o'u pechodau, ac y dyr y iddynt yr Yspryd Glân; y rhydd iddynt fendith y Bywyd tragywyddol, ac y gwna hwy yn gyfrannogion o'i ddirang deyrnas.

O herwydd pahan, a ni yn

ment, where it may be had. Likewise, immediately before his ascension into heaven, (as we read in the last Chapter of Saint Mark's Gospel,) he gave command to his disciples, saying, Go ye into all the world, and preach the Gospel to every creature. He that believeth and is baptized shall be saved; but he that believeth not shall be damned. Which also sheweth unto us the great benefit we reap thereby. For which cause Saint Peter the Apostle, when upon his first preaching of the Gospel many were pricked at the heart, and said to him and the rest of the Apostles, Men and brethren, what shall we do? replied and said unto them, Repent, and be baptized every one of you for the remission of sins, and ye shall receive the gift of the Holy Ghost. For the promise is to you and your children, and to all that are afar off, even as many as the Lord our God shall call. And with many other words exhorted he them, saying, Save yourselves from this untoward generation. For (as the same Apostle testified in another place) even Baptism doth also now save us, (not the putting away of the filth of the flesh, but the answer of a good conscience towards God,) by the resurrection of Jesus Christ. Doubt ye not therefore, but earnestly believe, that he will favourably receive these present persons, truly repenting, and coming unto him by faith; that he will grant them remission of their sins, and bestow upon them the holy Ghost; that he will give them the blessing of eternal life, and make them partakers of his everlasting kingdom.

Wherefore we being thus per-

credu fel hyn am ewyllys da ein Tad nefol tu ag at y rhai hyn, a amlygir trwy ei Fab of Iesu Grist; diolchwn yn ffyddlon ac yn ddefosiynol iddo, a dywedwn,

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, nefol Dad, yr ym ni yn ostyngedig yn diolch i ti, fod yn wiw gennyf ein galw i wybodaeth dy ras, a fydd ynot: Ychwanega yr wybodaeth hon, a chadarnhâr ffydd hon ynom yn wastad. Dyro dy Yspryd Glân i'r rhai hyn, fel y ganer hwynt eilwaith, a'u gomeithur yn etifeddion iachawdwriaeth dragywyddol; trwy ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yr awr hon ac yn dragywydd. Amen.

¶ Yna y dywed yr Offeiriad wrth y rhai a ffont i'w bedyddio, yn y modd hwn:

CHWYCHWI garedigion, y rhai a ddaethoch yma yn deisyf cael derbyn glân Fedydd, a glywsoch y modd y gweddiodd y gynnulleidfa, ar fod yn wiw gan ein Harglwydd Iesu Grist eich derbyn a'ch bendithio, maddeu i chwi eich pechodau, rhoddi i chwi deyrnas nefoedd, a bywyd tragywyddol; chwi a glywsoch hefyd ddarfod i'n Harglwydd Iesu Grist adlaw yn ei sancteiddlan Air, ganiattâu yr holl bethau hyn a weddiâsom am danynt; yr hwn addewid efe o'i ran ef a'i ceidw yn wir ddiogel, ac a'i cwblhâ.

Herwydd pa achos, yn ol yr addewid hwn a wnaeth Crist, rhaid i chwi hefyd yn ffyddlon ar eich rhan chwithau addaw, yngwydd y rhai hyn eich Tystion, a cher bron yr holl gynnulleidfa hon, ymwrthod â diafol ac â'i holl weithredoedd, ac yn wastad

suaed of the good will of our heavenly Father towards these persons, declared by his Son Jesus Christ; let us faithfully and devoutly give thanks to him, and say,

ALMIGHTY and everlasting God, heavenly Father, we give thee humble thanks, for that thou hast vouchsafed to call us to the knowledge of thy grace, and faith in thee: Increase this knowledge, and confirm this faith in us evermore. Give thy holy Spirit to these persons, that they may be born again, and be made heirs of everlasting salvation; through our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the Holy Spirit, now and for ever. Amen.

¶ Then the Priest shall speak to the persons to be baptized on this wise:

WELL-beloved, who are come hither desiring to receive holy Baptism, ye have heard how the congregation hath prayed, that our Lord Jesus Christ would vouchsafe to receive you and bless you, to release you of your sins, to give you the kingdom of heaven, and everlasting life. Ye have heard also, that our Lord Jesus Christ hath promised in his holy Word to grant all those things that we have prayed for; which promise he, for his part, will most surely keep and perform

Wherefore, after this promise made by Christ, ye must also faithfully, for your part, promise in the presence of these your Witnesses, and this whole congregation, that ye will renounce the devil and all his works, and constantly believe

gredu gwynfydedig Air Duw, ac yn ufudd gadw ei orchymynion.

¶ Yna y gofynn yr Offeiriad i'r rhai a ddaethant i'w bedyddio, bob ym yn, yr Ymadroddion hyn isod:

Gofyniad.

A Ydwyt ti yn ymwrthod â diafol, ac â'i holl weithredoedd, coeg-rodres a gwag-orfodded y byd, a'i holl chwantau cybyddus, ac anysprydol ewyllys y cnawd, fel na ddilynech hwynt, ac na'th dywyser ganddynt?

Atteb. Yr ydwyf yn ymwrthod â hwynt oll.

Gofyniad.

A Wyt ti yn credu yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear?

Ac yn Iesu Grist, ei unig-anedig Fab ef, ein Harglwydd ni? A'i genhedlu o'r Yspryd Glân; ei eni o Fair Forwyn; iddo ddi-oddef dan Pontius Pilatus, ei groeshoelio, ei farw, a'i gladdu; ddisgyn o hono i'fferen; a'i gyfodi hefyd y trydydd dydd; ac esgyn o hono i'r nefoedd; a'i fod yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Holl-alluog; ac y daw efe oddi yno yn niwedd y byd, i farnu byw a meirw?

Ac a wyt ti yn credu yn yr Yspryd Glân; yr Eglwys Lân Gatholig; Cymmun y Saint; Maddeuant pechodau; Adgyfodiad y cnawd; a Bywyd tragywyddol gwedi angau?

Atteb. Hyn oll yr wyf yn ei gredu yn ddilys.

Gofyniad.

A Fynni dy fedyddio yn y ffydd hon?

Atteb. Hynny yw fy ewyllys.

Gofyniad.

A Gedwi dithau gan hynny a yn ufudd lân ewyllys Duw

God's holy Word, and obediently keep his commandments.

¶ Then shall the Priest demand of each of the persons to be baptized, severally, these Questions following:

Question.

DOST thou renounce the devil and all his works, the vain pomp and glory of the world, with all covetous desires of the same, and the carnal desires of the flesh, so that thou wilt not follow, nor be led by them?

Answer. I renounce them all.

Question.

DOST thou believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth?

And in Jesus Christ his only-begotten Son our Lord? And that he was conceived by the Holy Ghost; born of the Virgin Mary; that he suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried; that he went down into hell, and also did rise again the third day; that he ascended into heaven, and sitteth at the right hand of God the Father Almighty; and from thence shall come again at the end of the world, to judge the quick and the dead?

And dost thou believe in the Holy Ghost; the holy Catholick Church; the Communion of Saints; the Remission of sins; the Resurrection of the flesh; and everlasting life after death?

Answer. All this I stedfastly believe.

Question.

WILT thou be baptized in this faith?

Answer. That is my desire.

Question.

WILT thou then obediently keep God's holy will and

a'i orchymynion, gan rodio yn yr unrhyw holl ddyddiau dy fywyd?

Atteb. Mi a ymegniâf ar wneuthur felly, a Duw yn gynnorthwywr i mi.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

O Drugarog Dduw, caniatâ felly gladdu'r hen Adda yn y rhai hyn, fel y cyfoder y dyn newydd ynddynt hwy. *Amen.*

Caniatâ fod i holl chwantau'r cnawdfarw ynddynt hwy, ac i bob peth a berthyn i'r Yspryd fyw a chynnyddu ynddynt. *Amen.*

Caniatâ fod iddynt nerth a gallu i gael yr oruchafiaeth a'r gorfod yn erbyn diafol, y byd, a'r cnawd. *Amen.*

Caniatâ fod iddynt, wedi eu cysegru yma i ti trwy ein swydd a'n gweinidogaeth ni, fod hefyd yn gynnysgaeddol o rinweddau nefol, a chael eu tragwyddol obrwyau trwy dy drugaredd, O fendigedig Arglwydd Dduw, yr hwn wyt yn byw ac yn llywio pob peth yn oes oesoedd. *Amen.*

HOLL-gyfoethog fyth-fywiol Dduw, yr hwn y bu i'th garediccaf Fab Iesu Grist, er maddeuant o'n pechodau, oddef gollwng o'i werthfawroccaf ystlys ddwfr a gwaed, a rhoddi gorchymyn i'w ddisgyblion fyned a dysgu yr holl genhedloedd, a'u bedyddio, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân; Ystyria, attolwg i ti, wrth weddïau dy gynulleidfa; sancteiddia'r dwfr hwn er dirgel olchedigaeth pechodau; a chaniatâ fod i'r rhai a fedyddir yr awrhon ynddo, dderbyn cyflawnder dy ras, ac aros byth yn nifer dy ffyddlon blant

commandments, and walk in the same all the days of thy life?

Answer. I will endeavour so to do, God being my helper.

¶ *Then shall the Priest say,*

O Merciful God, grant that the old Adam in these persons may be so buried, that the new man may be raised up in them. *Amen.*

Grant that all carnal affections may die in them, and that all things belonging to the Spirit may live and grow in them. *Amen.*

Grant that they may have power and strength to have victory, and to triumph, against the devil, the world, and the flesh. *Amen.*

Grant that they, being here dedicated to thee by our office and ministry, may also be endowed with heavenly virtues, and everlastingly rewarded, through thy mercy, O blessed Lord God, who dost live, and govern all things, world without end. *Amen.*

ALMIGHTY, everliving God, whose most dearly beloved Son Jesus Christ, for the forgiveness of our sins, did shed out of his most precious side both water and blood, and gave commandment to his disciples, that they should go teach all nations, and baptize them in the Name of the Father, the Son, and the Holy Ghost; Regard, we beseech thee, the supplications of this congregation; sanctify this Water to the mystical washing away of sin; and grant that the persons now to be baptized therein may receive the fulness of thy grace, and ever remain

etholedig, trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna'r Offeiriad a gymmer bob un o'r rhai a fedyddir, gerfydd ei law ddeheu: a chan ei osod ef yn gyfeus ger llaw'r Bedyddfaun modd y gwelo oreu, a ofyn i'r Tadau-bedydd a'r Mamau-bedydd yr Enw: ac yna efe a'i trocha yn y dwfr, neu a dywallt ddwfr arno ef, gan ddywedyd,*

N. Yr ydwyf yn dy fedyddio ni. di, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. *Amen.*

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

YR ydym ni yn derbyn y Dyn yma i Gynulleidfa defaid Crist, ac yn ei *nodi ef âg arwydd y Grog; yn arwyddocad na bo iddo rhagllaw gymmeryd yn gywilydd gyffesu ffydd Grist a groesoeliwyd, ac ymladd yn wrol dan ei faner ef, yn erbyn pechod, y byd, a'r cythraul: a pharhau yn fihor ffyddlon ac yn was i Grist holl ddyddiau ei cinitoes.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

GAN ddarfod yn awr, anwyl garedigion frodyr, ad-eni a dodi y Dynion hyn ynghorff Eglwys Grist; diolchwn ninnau i'r Holl-alluog Dduw am ei ddaioni hwn, ac o gyd-undeb gwnawn ein gweddïau arno, ar fod iddynt ddiweddu y rhan arall o'u bywyd yn ol hyn o ddechreuad.

¶ *Yna y dywedir Gwocddi'r Arglwydd, a phawb ar eu giniaiu.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd; Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewylls ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dylection, Fel

in the number of thy faithful and elect children, through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then shall the Priest take each person to be baptized by the right hand, and placing him conveniently by the Font, according to his discretion, shall ask the Godfathers and Godmothers the Name; and then shall dip him in the water, or pour water upon him, saying,*

N. I baptize thee in the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. *Amen.*

¶ *Then shall the Priest say,*

WE receive this person into the congregation of Christ's flock; *and do sign him with the sign of the Cross, in token that hereafter he shall not be ashamed to confess the faith of Christ crucified, and manfully to fight under his banner, against sin, the world, and the devil; and to continue Christ's faithful soldier and servant unto his life's end. *Amen.*

¶ *Then shall the Priest say,*

SEEING now, dearly beloved brethren, that these persons are regenerate, and grafted into the body of Christ's Church, let us give thanks unto Almighty God for these benefits, and with one accord make our prayers unto him, that they may lead the rest of their life according to this beginning.

¶ *Then shall be said the Lord's Prayer, all kneeling.*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we

y maddeuwn ni i'n dyledwyr
Ac nac arwain ni i brofedig-
aeth; Eithr gwared ni rhag
drwg. Amen.

YR ym ni yn ostyngedig yn
diolch i ti, nefol Dad, fod
yn wiw gennynt ein galw i wy-
bodaeth dy ras, a ffydd ynot:
Ychwanega'r wybodaeth hon, a
chadarnhâ'r ffydd hon ynom yn
wastad. Dyrw dy Yspryd Glân
i'r rhai hyn, fel yn awr, gwedi
eu geni eilwaith, a'u gwneuthur
yn etifeddion iachawdwriaeth dra-
gywyddol trwy ein Harglwydd
Iesu Grist, y parhaont yn weis-
ion i ti, ac y mwynhaont dy add-
ewidion; trwy yr un Arglwydd
Iesu Grist dy Fab; yr hwn sydd
yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi
yn undod yr unrhyw Yspryd
Glân, yn dragywydd. Amen.

¶ Yna, a pharob yn eu sefyll, yr Off-
ciriad a edrydd y Cyngor hwn
isod; gan ddywedyd yn gyntaf
wrth y Tadau-bedydd a'r Mam-
mau-bedydd,

YN gymmaint a darsod i'r rhai
hyn addaw yn eich gwydd
chwi ymwrthod â diafol ac â'i
holl weithredoedd, credu yn Nuw,
a'i wasanaethu ef; rhaid i chwi
feddwl, mai eich rhan a'ch dyled-
swydd chwi yw, dwyn ar gof *idd-
ynt*, pa ryw bwysfawr adduned,
addewid, a phroffes, a wnaethant
yr awrhon ger bron y gynnull-
eidfa hon, ac yn enwedig ger eich
bron chwi eu *tystion* etholedig.
A chwi a elwch hefyd *arnynt* i
arferu pob dyfalwch i gael eu
haddysgu yn iawn yn sancteidd-
lan Air Duw; fel y *cyynyddont*
felly mewn gras, ac yngwybod-
aeth ein Harglwydd Iesu Grist,
ac y *byddont* byw yn dduwiol,
yn uniawn, ac yn sobr, yn y
byd presennol hwn.

¶ Ac yna, gan sefurn wrth y rhai
newydd fedyddio, efe a â rhagddo
ac a ddywed,

forgive them that trespass a-
gainst us. And lead us not into
temptation; But deliver us from
evil. Amen.

WE yield thee humble
thanks, O heavenly Fa-
ther, that thou hast vouchsafed
to call us to the knowledge of
thy grace, and faith in thee;
Increase this knowledge, and
confirm this faith in us ever-
more. Give thy holy Spirit to
these persons; that, being now
born again, and made *heirs* of
everlasting salvation, through
our Lord Jesus Christ, *they* may
continue thy *servants*, and at-
tain thy promises; through the
same Lord Jesus Christ thy Son,
who liveth and reigneth with
thee, in the unity of the same
Holy Spirit, everlastingly. Amen.

¶ Then, all standing up, the Priest
shall use this Exhortation follow-
ing; speaking to the Godfathers
and Godmothers first.

FORASMUCH as *these per-
sons* have promised in your
presence to renounce the devil
and all his works, to believe in
God, and to serve him; ye must
remember, that it is your part
and duty to put *them* in mind,
what a solemn vow, promise,
and profession *they* have now
made before this congregation,
and especially before you *their*
chosen witnesses. And ye are
also to call upon *them* to use all
diligence to be rightly instruct-
ed in God's holy Word; that
so *they* may grow in grace, and
in the knowledge of our Lord
Jesus Christ, and live godly,
righteously, and soberly in this
present world.

¶ And then, speaking to the new
baptized persons, he shall proceed,
and say,

AC am a berthyn i chwi, y
rhai yr awrhon yn eich Be-
dydd a arwisgasoeh Grist, eich
rhan chwithau a'ch dyledswydd
yw, gan eich bod wedi eich
gwneuthur yn blant i Dduw a'r
goleuni, trwy ffydd yn Iesu Grist,
rhodio yn gyfattebol i'ch galwed-
igaeth Gristionogol, ac megis y
gweddai i blant y goleuni: gan
goffo yn wastad, fod Bedydd yn
arwyddocâu i nynt ein proffes;
hynny yw, bod i ni ganlyn es-
ampl ein Hiachawdwr Crist, a'n
gwneuthur yn gyffelyb iddo ef:
fel, megis y bu efe farw, ac y cyf-
ododd drachefn drosom ni; felly
y dylem ni, y rhai a fedyddiwyd,
farw oddi wrth bechod, a chyfodi
i gyfiawnder; gan farwolaethu
yu wastad ein holl ddrygioni a'n
gwyniau llygredig, a pheunydd
inyned rhagom yn mhob rhin-
wedd dda, a buchedd dduwiol.

¶ Buddiol yw i bob un a fedyddier fel hyn, gaet ei Gonfirmio gan yr
Esgob, cyn gwynted ag y galler yn gyfleus ar ol ei Fedydd; fel y bo
rhydd iddo felly ddyfod i'r Cymmun bendigedig.

¶ Os bydd dwyn neb o'r cyfryw na fedyddiwyd yn eu Mebyd i'w bedyddio
cyn dyfod i oedran preyll i fedru addrostynt eu hunain; digon fydd
arfer Gwasanaeth Bedydd Cyhoedd Plant Bychain, neu (ar ddygnaf
Berygl) Wasanaeth Bedydd Neillduol, gan newid rhyw eirtau fel y
bo'r achos yn gofyn.

Y CATECISM;

HYNNY YW, ATHRAWIAETH I'W DYSGU GAN BOB UN, CYN
EI DDWYN I'W GONFFIRMIO GAN YR ESGOB.

Gofyniad.

BETH yw dy Enw di?

Atteb. N. neu M.

Gofyn. Pwy a roddes yr Enw
hwnnw arnat ti?

Atteb. Fy Nhadau-bedydd a'm
Mammau-bedydd wrth i'y med-
yddio; pan y'm gwnaethpwyd
yn aelod i Grist, yn blentyn i
Dduw, ac yn etifedd teyrnas
nefoedd.

Gofyn. Pa beth a wnaeth dy

Question.

WHAT is your Name?

Answer. N. or M.

Question. Who gave you this
Name?

Answer. My Godfathers and
Godmothers in my Baptism;
wherein I was made a member
of Christ, the child of God, and
an inheritor of the kingdom of
heaven.

Question. What did your God-

Dadau-bedydd a'th Fammau-bedydd yr amser hwnnw drosot ti?

Atteb. Hwy a addawsant ac a addunasant dri pheth yn fy enw. Yn gyntaf, Ymwrthod o honof â diafol ac â'i holl weithredoedd, rhodres a gorwagedd y byd anwir hwn, a holl bechadurus chwantau'r cnawd. Yn ail, Bod i mi gredu holl Byngciau Ffydd Grist. Ac yn drydydd, Cadw o honof wŷnfydedig ewyllys Duw a'i orchymynion, a rhodio ynddynt holl ddyddiau fy mywyd.

Gofym. Onid wyt ti yn tybied dy fod yn rhwymedig i gredu ac i wneuthur megis yr addawsant hwy drosot ti?

Atteb. Ydwyf yn wir; a thrwy nerth Duw felly y gwnaaf. Ac yr wyf fi yn mawr-ddiolch i'n Tad nefol, am iddo fy ngalw i gyfryw ystâd iachawdwriaeth, trwy Iesu Grist ein Hiachawdwr. Ac mi a attolygaf i Dduw roddi i mi ei ras, modd y gallwyf aros ynddo holl ddyddiau fy einioes.

Catec. Adrodd i mi Fannau dy Ffydd.

Atteb.

CREDAF yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear:

Ac yn Iesu Grist, ei un Mab ef, ein Harglwydd ni; Yr hwn a gaed trwy'r Yspryd Glân, A aned o Fair Forwyn, A ddiöddedodd dan Pontius Pilatus, A groeshoeliwyd, a fu farw, ac a gladdwyd; A ddisgynodd i uffern; Y trydydd dydd y cyfoddodd o feirw; A esgynodd i'r nefoedd. Ac y mae yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Holl-gyfoethog; Oddi yno y daw i farnu byw a meirw.

Credaf yn yr Yspryd Glân; Yr Eglwys Lân Gatholig; Cymmun y Saint; Maddeuant pechi-

fathers and Godmothers then for you?

Answer. They did promise and vow three things in my name. First, that I should renounce the devil and all his works, the pomps and vanity of this wicked world, and all the sinful lusts of the flesh. Secondly, that I should believe all the Articles of the Christian Faith. And thirdly, that I should keep God's holy will and commandments, and walk in the same all the days of my life.

Question. Dost thou not think that thou art bound to believe, and to do, as they have promised for thee?

Answer. Yes verily; and by God's help so I will. And I heartily thank our heavenly Father, that he hath called me to this state of salvation, through Jesus Christ our Saviour. And I pray unto God to give me his grace, that I may continue in the same unto my life's end.

Catechist. Rehearse the Articles of thy Belief.

Answer.

I Believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth:

And in Jesus Christ his only Son our Lord, Who was conceived by the Holy Ghost, Born of the Virgin Mary, Suffered under Pontius Pilate, Was crucified, dead, and buried, He descended into hell; The third day he rose again from the dead, He ascended into heaven, And sitteth at the right hand of God the Father Almighty; From thence he shall come to judge the quick and the dead.

I believe in the Holy Ghost; The holy Catholick Church; The Communion of Saints;

odau; Adgyfodiad y cnawd, A'r Bywyd tragywyddol. Amen.

Gofym. Pa beth yr wyt ti yn ei ddyysgu yn bennaf yn y Pyngciau hyn o'th Ffydd?

Atteb. Yn gyntaf, Yr wyf yn dyysgu credu yn Nuw Dad, yr hwn a'm gwnaeth i a'r holl fyd.

Yn ail, Yr wyf yn dyysgu credu yn Nuw Fab, Yr hwn a'm prynodd i, a phob rhyw ddyn.

Yn drydydd, Yr wyf yn dyysgu credu yn Nuw Yspryd Glân, yr hwn sydd yn fy sancteiddio i, a holl etholedig bobl Duw.

Gofym. Ti a ddywedaist ddaerfod i'th Dadau-bedydd a'th Fammau-bedydd addaw trosot ti, fod i ti gadw Gorchymynion Duw. Dywed dithau i mi, pa nifer sydd o honynt?

Atteb. Deg.

Gofym. Pa rai ydynt?

Atteb.

YRhai hynny a lefarodd Duw yn yr ugeinfed Bennod o Exodus; gan ddywedyd, Myfi yw'r Arglwydd dy Dduw, yr hwn a'th ddug di ymaith o dir yr Aipht, o dŷ'r caethiwed.

I. Na fydded i ti dduwiau eraill onid myfi.

II. Na wna it' dy hun ddelew gerffiedig, na llun dim a'r y sydd yn y nefoedd uchod, neu yn y ddaear isod, nac yn y dwfr dan y ddaear. Na ostwng iddynt, ac na addola hwynt: canys myfi yr Arglwydd dy Dduw ydwyf Dduw eiddigus, yn ymweled â phechodau'r tadau ar y plant, hyd y drydedd a'r bedwaredd genhedlaeth o'r rhai a'm casant; ac yn gwneuthur trugaredd i filoedd o'r rhai a'm carant, ac a gadwant fy ngorchymynion.

III. Na chymmer Enw'r Arglwydd dy Dduw yn ofer: canys nid gwirion gan yr Arglwydd yr

The Forgiveness of sins; The Resurrection of the body; And the Life everlasting. Amen.

Question. What dost thou chiefly learn in these Articles of thy Belief?

Answer. First, I learn to believe in God the Father, who hath made me, and all the world.

Secondly, in God the Son, who hath redeemed me, and all mankind.

Thirdly, in God the Holy Ghost, who sanctifieth me, and all the elect people of God.

Question. You said, that your Godfathers and Godmothers did promise for you, that you should keep God's Commandments. Tell me how many there be?

Answer. Ten.

Question. Which be they?

Answer.

THE same which God spake in the twentieth Chapter of Exodus, saying, I am the Lord thy God, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.

I. Thou shalt have none other gods but me.

II. Thou shalt not make to thyself any graven image, nor the likeness of any thing that is in heaven above, or in the earth beneath, or in the water under the earth. Thou shalt not bow down to them, nor worship them: for I the Lord thy God am a jealous God, and visit the sins of the fathers upon the children, unto the third and fourth generation of them that hate me, and shew mercy unto thousands in them that love me, and keep my commandments.

III. Thou shalt not take the Name of the Lord thy God in vain: for the Lord will not hold

hwn a gymnero ei Enw ef yn ofer.

IV. Cofia gadw yn sanctaidd y dydd Sabbath. Chwe diwrnod y gweithi, ac y gwnai dy holl waith; eithr y seithfed dydd yw Sabbath yr Arglwydd dy Dduw. Ar y dydd hwnnw na wna ddim gwaith, tydi, na'th fab, na'th ferch, na'th was, na'th forwyn, na'th anifail, na'r dyn dieithr a fyddo o fewn dy byrth. Canys mewn chwe diwrnod y gwnaeth yr Arglwydd nef a daear, y môr, ac oll y sydd ynddynt, ac a orphwysodd y seithfed dydd: o herwydd paham y bendithodd yr Arglwydd y seithfed dydd, ac a'i sancteiddiodd ef.

V. Anrhydedda dy dad a'th fam; fel yr estyner dy ddyddiau ar y ddaear yr hon a rydd yr Arglwydd dy Dduw i ti.

VI. Na ladd.

VII. Na wna odineb.

VIII. Na ladratta.

IX. Na ddwg gam dystiolaeth yn erbyn dy gymmydog.

X. Na chweinych dŷ dy gymmydog, na chweinych wraig dy gymmydog, na'i was, na'i forwyn, na'i ŷeh, na'i asyn, na dim a'r sydd eiddo.

Gofyn. Beth yr wyt ti yn ei ddysgu yn bennaf wrth y Gorchymynion hyn;

Atteb. Yr ydwyf yn dysgu dau beth: fy nyledswydd tu ag at Dduw, a'm dyledswydd tu ag at fy Nghymmydog.

Gofyn. Pa beth yw dy dyledswydd tu ag at Dduw?

Atteb. Fy nyledswydd tu ag at Dduw yw, credu ynddo, ei ofni, a'i garu a'm holl galon, a'm holl feddwl, a'm holl enaid, ac a'm holl nerth; ei addoli ef, diolch iddo, rhoddi fy holl ymddiried ynddo, galw arno, anrhydeddu ei Enw sanctaidd ef, a'i Air, a'i

him guiltless that taketh his Name in vain.

IV. Remember that thou keep holy the Sabbath-day. Six days shalt thou labour, and do all that thou hast to do; but the seventh day is the Sabbath of the Lord thy God. In it thou shalt do no manner of work, thou, and thy son, and thy daughter, thy man-servant, and thy maid-servant, thy cattle, and the stranger that is within thy gates. For in six days the Lord made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested the seventh day; wherefore the Lord blessed the seventh day, and hallowed it.

V. Honour thy father and thy mother, that thy days may be long in the land which the Lord thy God giveth thee.

VI. Thou shalt do no murder.

VII. Thou shalt not commit adultery.

VIII. Thou shalt not steal.

IX. Thou shalt not bear false witness against thy neighbour.

X. Thou shalt not covet thy neighbour's house, thou shalt not covet thy neighbour's wife, nor his servant, nor his maid, nor his ox, nor his ass, nor any thing that is his.

Question. What dost thou chiefly learn by these commandments?

Answer. I learn two things: my duty towards God, and my duty towards my Neighbour.

Question. What is thy duty towards God?

Answer. My duty towards God, is to believe in him, to fear him, and to love him with all my heart, with all my mind, with all my soul, and with all my strength; to worship him, to give him thanks, to put my whole trust in him, to call upon

wasanaethu yn gywir holl ddyddiau fy mywyd.

Gofyn. Pa beth yw dy dyledswydd tu ag at dy Gymmydog?

Atteb. Fy nyledswydd tu ag at fy Nghymmydog yw, ei garu fel fi fy hun, a gwneuthur i bob dyn megis y chweinychnw iddo wneuthur i minnau. Caru o honof, anrhydeddu, a chym-morth, fy nhad a'm mam. Anrhydeddu ac ufuddhâu i'r Brenhin a'i Swyddogion. Ymddarostwng i'm holl Lywiawdwy'r, Dysgawdwy'r, Bugeliad ysprydol, ac Athrawon. Ymddwyn o honof yn ostyngedig, gan berchi pawb o'm gwell. Na wnelwyf niweid i neb ar air na gweithred. Bod yn gywir ac yn union ym mhob peth a wnelwyf. Na bo na drwg-fwriad na digasedd yn fy nghalon i neb. Cadw o honof fy nwyllaw rhag chwilenna a lladratta, a'm tafod rhag dywedyd celwydd, cableiriau, na drwg absen. Cadw fy nghorph mewn cymhedroldeb, sobrwydd, a diweirdeb. Na chybyddwyf ac na ddeisyfwyf ddâ na golud neb arall; eithr dysgu a llafurio yn gywir i geisio ynnill fy mywyd, ac i wneuthur a ddylywyf, yn mharw fuchedd bynnag y rhyngo bodd i Dduw fy ngalw iddi.

Catec. Fy anwyl blentyn, gwybydd hyn yma, na ddichon i ti wneuthur y pethau hyn o honot dy hun, na rhodio yng Ngorchymynion Duw, na'i wasanaethu ef, heb ei hyspysol ras ef; yr hwn sy raid i ti ddysgu yn wastad alw am dano trwy ddyfal Weddi. Gan hynny moes i mi glywed a fedri di ddywedyd Gweddi yr Arglwydd.

Atteb.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd; Sancteiddier dy

him, to honour his holy Name and his Word, and to serve him truly all the days of my life.

Question. What is thy duty towards thy Neighbour?

Answer. My duty towards my Neighbour, is to love him as myself, and to do to all men, as I would they should do unto me: To love, honour, and succour my father and mother: To honour and obey the King, and all that are put in authority under him: To submit myself to all my governors, teachers, spiritual pastors and masters: To order myself lowly and reverently to all my betters: To hurt no body by word nor deed: To be true and just in all my dealing: To bear no malice nor hatred in my heart: To keep my hands from picking and stealing, and my tongue from evil-speaking, lying, and slandering: To keep my body in temperance, soberness, and chastity: Not to covet nor desire other men's goods; but to learn and labour truly to get mine own living, and to do my duty in that state of life, unto which it shall please God to call me.

Catechist. My good Child, know this, that thou art not able to do these things of thyself, nor to walk in the Commandments of God, and to serve him, without his special grace; which thou must learn at all times to call for by diligent prayer. Let me hear therefore, if thou canst say the Lord's Prayer.

Answer.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy

Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy cwyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Gofyn. Pa beth yr wyt ti yn ei erchi ar Dduw yn y Weddi hon?

Atteb. Yr ydwyf yn erchi ar fy Arglwydd Dduw ein Tad nefol, yr hwn yw rhoddwr pob daioni, ddanfon ei ras arnaf, ac ar yr noll bobl; fel y gallom ei anrhydeddu ef, a'i wasanaethu, ac ufuddhâu iddo megis y dylem. Ac yr wyf yn gweddio ar Dduw, ddanfon i ni bob peth angenrheidiol, yn gystal i'n heneidiau ag i'n cyrph; a bod yn drugarog writhym, a maddeu i ni ein pechodau; a rhyngu bodd iddo ein cadw a'n hamddiffyn ym mhob perygl ysprydol a chorphorol; a chadw o hono nyni rhag pob pechod ac anwiredd, a rhag ein gelyn ysprydol, a rhag angau tragywyddol. A hyn yr ydwyf yn ei obeithio y gwna ef e'i drugaredd a'i ddaioni, trwy ein Harglwydd Iesu Grist: ac am hynny yr wyf yn dywedyd, Amen, Poed felly.

Gofyniad.

PA sawl Sacrament a ordeiniodd Crist yn ei Eglwys?

Atteb. Dau yn unig, megis yn gyffredinol yn anghenraid i Iachawdwrfaeth; sef, Bedydd, a Swpper yr Arglwydd.

Gofyn. Pa beth yr wyt ti yn ei ddeall wrth y gair hwn, *Sacrament*?

Atteb. Yr wyf yn deall arwydd gweledig oddi allan o ras ysprydol oddi fewn a roddir i ni; yr hwn a ordeiniodd Crist ei hun, megis

Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Question. What desirest thou of God in this Prayer?

Answer. I desire my Lord God our heavenly Father, who is the giver of all goodness, to send his grace unto me, and to all people; that we may worship him, serve him, and obey him, as we ought to do. And I pray unto God, that he will send us all things that be needful both for our souls and bodies; and that he will be merciful unto us, and forgive us our sins; and that it will please him to save and defend us in all dangers ghostly and bodily; and that he will keep us from all sin and wickedness, and from our ghostly enemy, and from everlasting death. And this I trust he will do of his mercy and goodness, through our Lord Jesus Christ. And therefore I say, Amen, So be it.

Question.

HOW many Sacraments hath Christ ordained in his Church?

Answer. Two only, as generally necessary to salvation, that is to say, Baptism, and the Supper of the Lord.

Question. What meanest thou by this word *Sacrament*?

Answer. I mean an outward and visible sign of an inward and spiritual grace given unto us, ordained by Christ himself,

moddion i ni i dderbyu y gras hwnnw trwyddo, ac i fodyn wystl i'n sicrhâu ni o'r gras hwnnw.

Gofyn. Pa sawl rhan y sy mewn Sacrament?

Atteb. Dwy: yr arwydd gweliedig oddi allan, a'r gras ysprydol oddi fewn.

Gofyn. Pa beth yw'r arwydd gweliedig oddi allan, neu'r ffurf, yn y Bedydd?

Atteb. Dwfr: yn yr hwn y bedyddir un, *Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân.*

Gofyn. Pa beth yw'r gras ysprydol oddi fewn?

Atteb. Marwolaeth i bechod, a genediggaeth newydd i gyflawnnder: canys gan ein bod ni wrth naturiaeth wedi ein geni mewn pechod, ac yn blant digofaint, trwy Fedydd y'n gwneir ni yn blant gras.

Gofyn. Pa beth a ddisgwylir gan y rhai a fedyddier?

Atteb. Edifeirwch, trwy'r hon y maent yn ymwrthod â plechod; a Ffydd, trwy'r hon y maent yn ddiysgog yn credu addewidion Duw y rhai a wneir iddynt yn y Sacrament hwnnw.

Gofyn. Paham gan hynny y bedyddir Plant bychain, pryd na's gallant o herwydd eu hieu-entgid gyflawni'r pethau hyn?

Atteb. Oblegid eu bod yn addaw pob un o'r ddau trwy eu Mechnïau; yr hwn addewid, pan ddelont i oedran, y maent hwy eu hunain yn rhwym i'w gyflawni.

Gofyn. Paham yr ordeiniwyd Sacrament Swpper yr Arglwydd?

Atteb. Er mwyn gwastadol gof am aberth marwolaeth Crist, a'r llesâd yr ydym ni yn ei dderbyn oddi wrtho.

Gofyn. Pa beth yw y rhan

as a means whereby we receive the same, and a pledge to assure us thereof.

Question. How many parts are there in a Sacrament?

Answer. Two; the outward visible sign, and the inward spiritual grace.

Question. What is the outward visible sign or form in Baptism?

Answer. Water; wherein the person is baptized *In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost.*

Question. What is the inward and spiritual grace?

Answer. A death unto sin, and a new birth unto righteousness: for being by nature born in sin, and the children of wrath, we are hereby made the children of grace.

Question. What is required of persons to be baptized?

Answer. Repentance, whereby they forsake sin; and Faith, whereby they stedfastly believe the promises of God made to them in that Sacrament.

Question. Why then are Infants baptized, when by reason of their tender age they cannot perform them?

Answer. Because they promise them both by their Sureties; which promise, when they come to age, themselves are bound to perform.

Question. Why was the Sacrament of the Lord's Supper ordained?

Answer. For the continual remembrance of the sacrifice of the death of Christ, and of the benefits which we receive thereby.

Question. What is the out-

oddi allan, neu'r arwydd, yn Swpper yr Arglwydd?

Atteb. Bara a Gwin, y rhai a orchymynodd yr Arglwydd eu derbyn.

Gofyn. Pa beth yw y rhan oddi fewn, neu'r peth a arwyddocêir?

Atteb. Corph a Gwaed Crist; y rhai y mae'r ffyddloniaid yu wir ac yn ddiâu yn eu cymmeryd ac yn eu derbyn, yn Swpper yr Arglwydd.

Gofyn. Pa lesâd yr ydym ni yn ei gael wrth gymmeryd y Sacrament hwn?

Atteb. Cael cryfhâu a diddanu ein heneidiau trwy Gorph a Gwaed Crist, megis y mae 'n cyrph yn cael trwy'r Bara a'r Gwin.

Gofyn. Pa beth sy raid i'r rhai a ddél i Swpper yr Arglwydd ei wneuthur?

Atteb. Eu holi eu hunain, a ydynt hwy yn wir edifeiriol am eu pechodau a aeth heibio, ac yn sicr amcanu dilyn buchedd newydd; a oes ganddynt ffydd fywiol yn nhrugaredd Dduw trwy Grist, gyl â diolchus gof am ei angau ef; ac a ydynt hwy mewn cariad perffaith â phob dyn.

ward part or sign of the Lord's Supper?

Answer. Bread and Wine, which the Lord hath commanded to be received.

Question. What is the inward part, of thing signified?

Answer. The Body and Blood of Christ, which are verily and indeed taken and received by the faithful in the Lord's Supper.

Question. What are the benefits wherof we are partakers thereby?

Answer. The strengthening and refreshing of our souls by the Body and Blood of Christ, as our bodies are by the Bread and Wine.

Question. What is required of them who come to the Lord's Supper?

Answer. To examine themselves, whether they repent them truly of their former sins, steadfastly purposing to lead a new life; have a lively faith in God's mercy through Christ, with a thankful remembrance of his death; and be in charity with all men.

¶ Bydded i Gurad pob Plwyf yn ddesgeulus ar y Suliau a'r Gwyliau, ar ol yr ail Lith o'r Gosper, ddygus ar osteg yn yr Eglwys, a holi cynnifer o blant ei Blwyf ag a ddaenfer atto, megis y tybio efe fod yn gymmesur, yn rhyw gyfran o'r Catecism hwn.

¶ A bydded i bob Tad, a Mam, a phob Perchen Tylwyth, heri i'w Plant, i'w Gwasanaeth-ddynion, ac i'w Prentisiaid (yr rhai ni ddysgasant eu Catecism) ddyfod i'r Eglwys ar yr amser gosodedig, a gwrandao yn usfudd, a bod wrth lywodraeth y Curad, hyd oni ddarffo iddynt ddygus pob peth a'r y sydd yma wedi ei osod i'w ddygus ganddynt.

¶ Cyn gynted ag y delo Plant i Oedran cymhedrot, ac y medront ddywedyd, yn iaith eu Mam, Fannau'r Fydd, Gweddi yr Arglwydd, a'r Deg Gorchymyn; a hefyd medru o honynt ateb i Ymofynion eraill y Catecism byr yma; yna y dygier hwy at yr Esgob. Ac i bob un o honynt y bydd Tad-bedydd, neu Fam-fedydd, megis yn Dyst o'u Confirmasiwn.

¶ A pha bryd bynnag y rhoddo yr Esgob hyspysrwydd am ddwyn Plant atto i'w Confirmio, Curad pob Plwyf a ddwg neu a ddenfyn yn ysgrifcndig dan ei law, Enwau y rhai oll o fewn ei Blwyf, ag a dybio efe fod yn gymmwys i'w cyflwyno i'r Esgob, i'w Confirmio. Ac os yr Esgob a'u gwel hwynt yn gymmeradwy, efe a'u Confirma hwynt yn y Drefn yn canlyn.

TREFN CONFFIRMASIWN;

NEU ARDDODIAD DWYLAW AR Y SAWL A FEDYDDIWDYD. AC A DDAETHANT I OEDRAN PWYLL.

¶ *AR y Dydd pennoddedig, wedi gosod yn eu lle cynnifer ag a fo y pryd hwnnw i'w Confirmio, a hwy yn sefyll mewn trefn o flaen yr Esgob; efe (neu ryw Weinidog arall a bennodir ganddo ef) a dderllyn y Rhag-ymeroddi hwn y sydd yn canlyn.*

ERmwyn bod gweinyddu Confirmasiwn er mwyn o adeilad i'r sawl a'i derbynio, tybiodd yr Eglwys yn dda drefnu, na bo confirmio neb rhag llaw, ond y cyfryw ag a fedro ddywedyd y Credo, Gweddi'r Arglwydd, a'r Deng-Air Deddf; ac a fedro hefyd ateb i gyfryw ymofynion eraill ag a gynhwysir yn y Catecism byr. Yr hon drefn sydd weddus iawn ei chadw, er gallu o'r plant, wedi eu dyfod weithian i oedran pwyll, ac wedi dysgu y pethau a addawsai eu Tadau-bedydd a'u Mamau-bedydd drostynt wrth eu bedyddio, eu hun, a'u genau eu hunain, ac o'u cyd-syniad eu hunain, ar osteg o flaen yr Eglwys, gadarnhâu a chonfirmio yr unrhyw; a hefyd addaw, trwy ras Duw, yr ymgniant yn wastad i gadw yn ffyddlon y cyfryw bethau ag a fu iddynt hwy a'u cyffes eu hun gyl-synio arnynt.

¶ Yna y dywed yr Esgob,

AYdych chiwi yma, yngŵydd Duw a'r gynnulleidfa hon, yn adnewyddu yr adlewid parchus, a'r adduned a wnaethpwyd yn eich enw chiwi wrth eich Bedyddio; gan gadarnhâu a chonfirmio yr unrhyw eich hunain, a chan gydnabod eich bod eich hunain yn rhwymedig i gredu a gwneuthur yr holl bethau a addawodd eich Tadau-bedydd a'ch Mamau-bedydd yna drosoch chiwi?

TO the end that Confirmation may be ministered to the more edifying of such as shall receive it, the Church hath thought good to order, That none hereafter shall be Confirmed, but such as can say the Creed, the Lord's Prayer, and the Ten Commandments; and can also answer to such other Questions, as in the short Catechism are contained: which order is very convenient to be observed; to the end, that children, being now come to the years of discretion, and having learned what their Godfathers and Godmothers promised for them in Baptism, they may themselves, with their own mouth and consent, openly before the Church, ratify and confirm the same; and also promise, that by the grace of God they will evermore endeavour themselves faithfully to observe such things, as they, by their own confession, have assented unto.

¶ Then shall the Bishop say,

DO ye here, in the presence of God, and of this congregation, renew the solemn promise and vow that was made in your name at your Baptism; ratifying and confirming the same in your own persons, and acknowledging yourselves bound to believe, and to do, all those things, which your Godfathers and Godmothers then undertook for you?

¶ *A phob un a ettyb yn glywedog,*
Yr ydwyf.

Esgob.

EIN porth ni sydd yn Enw
yr Arglwydd.

Atteb. Yr hwn a wnaeth nef
a daear.

Esgob. Bendigedig yw Enw
yr Arglwydd.

Atteb. O hyn allan hyd yn
oes oesoedd.

Esgob. Arglwydd, gwraudo
ein gweddïau.

Atteb. A deued ein llef hyd
attat.

Esgob. Gweddïwn.

HOLL-alluog a byth-fywiol
Dduw, yr hwn fu wiw gen-
nynt ad-gehnedlu dy weision hyn
trwy dduw, a'r Yspryd Glân,
ac a roddest iddynt faddeuant
o'u holl bechodau; Nertha hwy,
ni a attolygwn i ti, Arglwydd,
â'th Yspryd Glân y Diddanydd;
a pheunydd ychwanega ynddynt
aml ddoniau dy ras; yspryd
doethineb a deall; yspryd cyng-
or a nerth ysprydol; yspryd
gwybodaeth a gwir dduwioldeb;
a chyflawna hwy, Arglwydd,
âg yspryd dy sanctaidd ofn,
yr awr hon ac yn dragywydd.
Amen.

¶ *Yna, a phob un o honnynt yn ei drefni*
yn gostwng ar ei liniau ger bron yr
Esgob, efe a ddydd ei law ar ben pob
un yn wahanol, gan ddywedyd,

AMDDIFFYN, Arglwydd,
dy Blentyn hwn [neu, dy
was hwn] â'th ras nefol, fel y
byddo iddo barhau yn eiddot
ti byth, a pheunydd gynnyddu
yn dy Yspryd Glân fwyfwy,
hyd oni ddell i'th deyrnas dra-
gywyddol. *Amen.*

¶ *Yna y dywed yr Esgob,*

Yr Arglwydd a fo gyd â chwi.

Atteb. A chyd â'th yspryd
dithau.

¶ *And every one shall audibly*
answer, I do.

The Bishop.

OUR help is in the Name
of the Lord;

Answer. Who hath made
heaven and earth.

Bishop. Blessed be the Name
of the Lord;

Answer. Henceforth, world
without end.

Bishop. Lord, hear our pray-
ers.

Answer. And let our cry come
unto thee.

The Bishop. Let us pray.

ALMIGHTY and everliving
God, who hast vouchsafed
to regenerate these thy servants
by Water and the holy Ghost,
and hast given unto them
forgiveness of all their sins;
Strengthen them, we beseech
thee, O Lord, with the Holy
Ghost the Comforter, and daily
increase in them thy manifold
gifts of grace; the spirit of wis-
dom and understanding; the
spirit of counsel and ghostly
strength; the spirit of know-
ledge and true godliness; and
fill them, O Lord, with the
spirit of thy holy fear, now and
for ever. *Amen.*

¶ *Then all of them in order kneel-*
ing before the Bishop, he shall lay
his hand upon the head of every
one severally, saying,

DEFEND, O Lord, this thy
Child [or *this thy Servant*]
with thy heavenly grace, that
he may continue thine for ever;
and daily increase in thy holy
Spirit more and more, until he
come unto thy everlasting king-
dom. *Amen.*

¶ *Then shall the Bishop say,*

The Lord be with you.

Answer. And with thy spi-
rit.

¶ *Ac (a phawb ar eu glintau) yr*
Esgob a 'chwanega,

Gweddïwn.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydded
dy ewyllys ar y ddaear, Meg-
is y mae yn y nefoedd. Dyro i
ni heddyw ein bara beunyddiol.
A maddeu i ni ein dyledion, Fel
y maddeuwn ni'n dyledwyr.
Ac nac arwain ni i brofedigaeth;
Eithr gwared ni rhag drwg.
Amen.

A'r Colect hwn.

HOLL-alluog a byth-fywiol
Dduw, yr hwn wyt yn peri
i ni ewyllysio a gwneuthur yr
hyn sy dda ac yn gymmeradwy
gan dy Ddwylfol Fawredd; Yr
ydym yn gwneuthur ein gost-
yngedig erfynion attat dros dy
weision hyn, y rhai (yn ol es-
ampol dy sanctaidd Apostolion) y
gosodasom yr awrhon ein dwy-
law arnynt, i'w sicrhau hwy,
trwy yr arwydd hwn, o'th am-
geledd a'th radlawn ddaioni tu
ag attynt. Bydded dy dadol
law, ni a attolygwn i ti, byth
arnynt; bydded dy Yspryd Glân
byth gyd â hwy; ac felly tywys
hwy yngwybodaeth ac ufudd-
dod dy Air, modd y gallont yn y
diwedd fwynhau bywyd tragy-
wyddol; trwy ein Harglwydd
Iesu Grist, yr hwn, gyd â thi a'r
Yspryd Glân, sydd yn byw ac
yn teyrnasu byth yn un Duw,
heb drange na gorphen. *Amen.*

HOLL-alluog Arglwydd, a
thragywyddol Dduw, ni a
attolygwn i ti, fod yn wiw gennynt
unioni, sancteiddio, a llywodr-
aethu, ein calonnau a'n cyrph
yn ffyrdd dy ddeddfau, ac
yngweithredoedd dy orchymyn-
ion; fel trwy dy gadarnaf nodd-
ed, yma ac yn dragywyddol,
y bôm yn gadwedig gorph ac

¶ *And (all kneeling down) the*
Bishop shall add,

Let us pray.

OUR Father, which art in
heaven, Hallowe thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As it
is in heaven. Give us this day
our daily bread. And forgive us
our trespasses, As we forgive
them that trespass against us.
And lead us not into tempta-
tion; But deliver us from evil.
Amen.

And this Collect.

ALMIGHTY and everliving
God, who makest us both
to will and to do those things
that be good and acceptable
unto thy divine Majesty; We
make our humble supplications
unto thee for these thy servants,
upon whom (after the example
of thy holy Apostles) we have
now laid our hands, to certify
them (by this sign) of thy fav-
our and gracious goodness to-
wards them. Let thy fatherly
hand, we beseech thee, ever be
over them; let thy Holy Spirit
ever be with them; and so lead
them in the knowledge and
obedience of thy Word, that in
the end they may obtain ever-
lasting life; through our Lord
Jesus Christ, who with thee
and the Holy Ghost liveth and
reigneth, ever one God, world
without end. *Amen.*

O Almighty Lord, and ever-
lasting God, vouchsafe, we
beseech thee, to direct, sanctify,
and govern, both our hearts and
bodies, in the ways of thy laws,
and in the works of thy com-
mandments; that, through thy
most mighty protection both
here and ever, we may be pre-
served in body and soul; through

enaidd; trwy ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist. Amen.

¶ *Yna y bendithia'r Esgob hwynt, gan ddywedyd hyn,*

BENDITH yr Holl-alluog B Dduw, y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, a fyddo arnoch, ac a drigo gyd â chwi yn dra-gywydd. Amen.

¶ *Ac ni dderbynr neb i'r Cymmun Sanctaidd, nes iddo gael ei Gonfirmio, neu fod o hono yn barod ac yn evellysgar i'w Gonfirmio.*

FFURF GWEINYDDIAD PRIODAS.

¶ *YN gyntaf, rhaid yw gofyn Gostegion pob rhai a brïoder, yn yr Eglwys, ar dri Sŵl gwahanredol, ar bryd y Gwasanaeth yn y bore, neu yn y prydnhawn, oni bydd yno Wasanaeth yn y bore, yn chweryda ar ol yr ail Lith; a'r Curad yn dywedyd yn y modd arferedig,*

YR wyf yn cyhoeddi Gostegion Priodas rhwng *M.* o — ac *N.* o —. Os gŵyr neb o honoch achos neu rwystr cyfiawn, fel na ddylid cyssylltu y ddeuddyn hyn ynghyd mewn glân Brïodas, mynegwch ef. Dyma'r waith gyntaf [ail, neu y drydedd] o'u gofyn.

¶ *Ac os y rhai a fynnant eu prïodi a fydd yn trigo mewn gwahanol Blwyfau, rhaid yw gofyn y Gostegion yn y ddau Blwyf; ac na bo i Curad y naill Blwyf eu prïodi hwy, nes cael hyspyswydd dderfod gofyn eu Gostegion dair gwaith gan Curad y Plwyf arall.*

¶ *Ar y dydd a'r amser gosodledig i fod y Brïodas, denied y rhai a brïoder i gorff yr Eglwys, a'u ceraint a'u cymmydigion: ac yno, gan sefyll ynghyd, y Mab ar y llaw ddeheu, a'r Ferch ar yr aswy, yr Offetriad a ddywed,*

FY awyl garedigion, yr ŷm ni wedi ymgynnull yma ynglwydd Duw, ac yn wyneb y gynnulleidfa hon, i gyssylltu'r ddeuddyn hyn ynghyd mewn glân Brïodas, yr hon sydd ystâd barchedig wedi ei hordainio gan

our Lord and Saviour Jesus Christ. Amen.

¶ *Then the Bishop shall bless them, saying thus,*

THE Blessing of God Almighty, the Father, the Son, and the Holy Ghost, be upon you, and remain with you for ever. Amen.

¶ *Ac ni dderbynr neb i'r Cymmun Sanctaidd, nes iddo gael ei Gonfirmio, neu fod o hono yn barod ac yn evellysgar i'w Gonfirmio.*

I Publish the Banns of Marriage between *M.* of — and *N.* of —. If any of you know cause, or just impediment, why these two persons should not be joined together in holy Matrimony, ye are to declare it. This is the first [second, or third] time of asking.

¶ *And if the persons that are to be married dwell in divers Parishes, the Banns must be asked in both Parishes; and the Curate of the one Parish shall not solemnize Matrimony betwixt them, without a Certificate of the Banns being thrice asked, from the Curate of the other Parish.*

¶ *At the day and time appointed for solemnization of Matrimony, the persons to be married shall come into the body of the Church with their friends and neighbours: and there standing together, the Man on the right hand, and the Woman on the left, the Priest shall say,*

DEARLY beloved, we are gathered together here in the sight of God, and in the face of this congregation, to join together this Man and this Woman in holy Matrimony; which is an honourable estate, insti-

Dduw yn amser diniweirdydd dyn, yn arwyddocaû i ni y dirgel undeb y sy rhwng Crist a'i Eglwys; yr hon wynfydedig ystâd a addurnodd ac a brydferthodd Crist a'i gynnrychioldeb ei hun, a'r gwyrthiau cyntaf a wnaeth efe yn Cana Galilea; ac a ddywedir hefyd gan Sant Paul, ei bod yn anrhydeddus yn mhlith yr holl ddyinion: ac am hynny ni ddylai neb ei chymeryd arno, na'i gwneuthur, mewn byrbwyll, o ysgafnder meddwl, neu nwyfiant, er mwyn digoni gwyniau a chwantau cnawdol, fel anifeiliaid ysgrublaidd y rhai nid oes reswm ganddynt; eithr yn barchedig, yn bwylllog, yn ystyriol, yn sobr, ac mewn ofn Duw; gan ddyledus synio er mwyn pa aclhosion yr ordeiniwyd Prïodas.

Yn gyntaf, Hi a ordeiniwyd er ynnill plant, i'w meithrin yn ofn ac addysg yr Arglwydd, ac er moliant i'w Enw sanctaidd ef.

Yn ail, Hi a ordeiniwyd yn ymwared yn erbyn pechod, ac i ymogelyd rhag godineb; megis ag y byddo i'r cyfryw rai nad oes iddynt roddiad i ymgynnal, allu prïodi, a'u cadw eu hunain yn ddihalogion aelodau corph Crist.

Yn drydydd, Hi a ordeiniwyd er cyd-gymdeithas â'u gilydd, a'r cymmorth a'r diddanwch a ddylai'r naill ei gael gan y llall, yn gystal mewn hawddfyd ac adfyd: i'r hon sanctaidd ystâd y mae'r ddeuddyn presennol hyn wedi dyfod yr awrhon i ymgysylltu. Herwydd paham, os gŵyr neb un achos cyfiawn, fel na ellir yn gyfreithlon eu cyssylltu hwy ynghyd, dywedwed yr awrhon, neu na ddywedwed byth rhag llaw.

¶ *A chwi gwybyll hefyd wrth y rhai a brïoder, efe a ddywed,*

YR wyf ti yn erchi ac yn gorchymyn i'r chwi eich dau, fel

tuted of God in the time of man's innocency, signifying unto us the mystical union that is betwixt Christ and his Church; which holy estate Christ adorned and beautified with his presence, and first miracle that he wrought, in Cana of Galilee; and is commended of Saint Paul to be honourable among all men: and therefore is not by any to be enterprised, nor taken in hand, unadvisedly, lightly, or wantonly, to satisfy men's carnal lusts and appetites, like brute beasts that have no understanding; but reverently, discreetly, advisedly, soberly, and in the fear of God; duly considering the causes for which Matrimony was ordained.

First, It was ordained for the procreation of children, to be brought up in the fear and nurture of the Lord, and to the praise of his holy Name.

Secondly, It was ordained for a remedy against sin, and to avoid fornication; that such persons as have not the gift of continency might marry, and keep themselves undefiled members of Christ's body.

Thirdly, It was ordained for the mutual society, help, and comfort, that the one ought to have of the other, both in prosperity and adversity. Into which holy estate these two persons present come now to be joined. Therefore if any man can shew any just cause, why they may not lawfully be joined together, let him now speak, or else hereafter for ever hold his peace.

¶ *And also, speaking unto the persons that shall be married, he shall say,*

I Require and charge you both, as ye will answer at the dread-

y bo i chwi ateb ddydd y farn ofnadwy, pan gyhoedder dirgelion pob calon, os gwyr yr un o honoch un anach, fel na ddylech yn gyfreithlawn fyned ynghyd mewn Priodas, gyffesu o honoch yr awrhon. Canys gwybyddwch yn dda, am gymnifer ag a gysylltir yn amgen nag y myn Gair Duw, na's cyssylltir lwy gan Dduw, ac nad yw eu Priodas yn gyfreithlawn.

¶ *Ar ddydd y Brïodas, o bydd i neb honni a dywedyd bod un anach na ddylent gael eu cyssylltu mewn Priodas, wrth Gyfraith Dduw, neu Gyfreithiau'r Deyrnas hon, ac a ymrwyma â meichiau digonol gyd â ef i'r pleidiau, neu ynte roddi Gwestl i am gwbl a dâl cymmaint a cholled y rhai a fo i'w priodi i brofi ei ddaad: yna y bydd rhaid oedi dydd y Brïodas hyd yr amser y profer y gweirïonedd.*

¶ *Ac oni honnir un anach, yna y dywed y Curad wrth y Gwr,*

M. A fynni di y Ferch hon yn wraig brïod i ti, i fyw ynghyd yn ol ordinhâd Duw, ynglân ystâd Priodas? A geri di hi, ei diddanu, ei pherchi, a'i chadw yn glaf ac yn iach, a chan wrthod pob un arall, dy gadw dy hun yn unig iddi hi, cyhyd ag y byddoch byw eich deuoedd?

¶ *Y Mab a clyb, Gwnaf.*

¶ *Yna y dywed y Gwëinidog,*

N. A fynni di y Mab hwn yn wr priod i ti, i fyw ynghyd yn ol ordinhâd Duw, ynglân ystâd Priodas? A ufuddhâi di iddo, a'i wasanaetnu, ei garu, ei berchi, a'i gadw yn glaf ac yn iach, a chan wrthod pawb eraill, dy gadw dy hun yn unig iddo ef, cyhyd ag y byddoch byw ei.ch deuoedd?

ful day of judgement when the secrets of all hearts shall be disclosed, that if either of you know any impediment, why ye may not be lawfully joined together in Matrimony, ye do now confess it. For be ye well assured, that so many as are coupled together otherwise than God's Word doth allow are not joined together by God; neither is their Matrimony lawful.

¶ *At which day of Marriage, if any man do alledge and declare any impediment, why they may not be coupled together in Matrimony, by God's Law, or the Lawes of this Realm; and will be bound, and sufficient sureties with him, to the parties; or else put in a Caution (to the full value of such charges as the persons to be married do thereby sustain) to prove his allegation: then the solemnization must be deferred, until such time as the truth be tried.*

¶ *If no impediment be alledged, then shall the Curate say unto the Man,*

M. WILT thou have this Woman to thy wedded wife, to live together after God's ordinance in the holy estate of Matrimony? Wilt thou love her, comfort her, honour, and keep her in sickness and in health; and, forsaking all other, keep thee only unto her, so long as ye both shall live?

¶ *The Man shall answer, I will.*

¶ *Then shall the Priest say unto the Woman,*

N. WILT thou have this Man to thy wedded husband, to live together after God's ordinance in the holy estate of Matrimony? Wilt thou obey him, and serve him, love, honour, and keep him in sickness and in health; and, forsaking all other, keep thee only unto him, so long as ye both shall live?

¶ *Y Ferch a clyb, Gwnaf.*

¶ *Yna y dywed y Gwëinidog,*

Pwy sydd yn rhoddi'r Ferch hon i'w phriodi i'r Mab hwn?

¶ *Yna y rhoddant en creu i'w gilydd y modd hwn.*

Y Gwëinidog, gan dderbyn y Ferch o law ei thad, neu ei cheriunt, a buir i'r Mab â'i law ddeheu gymmeryd y Ferch erbyn ei llaw ddeheu, a dywedyd ar ei ol ef fel y mae yn canlyn.

YR ydwyf fi **M.** yn dy gymmeryd di **N.** yn wraig brïod i mi, i gadw a chynnal, o'r dydd hwn allan, er gwell, er gwaeth, er cyfothocchach, er tlottach, yn glaf ac yn iach, i'th garu ac i'th fawrhâu, hyd pan y'n gwahano angau, yn ol glân ordinhâd Duw; ac ar hynny yr ydwyf yn rhoddi i ti fy nghred.

¶ *Yna y gollyngant eu dwylaw yn rhyddion; a'r Ferch â'i llaw ddeheu yn cymmeryd y Mab erbyn ei law ddeheu, a ddywed ar ol y Gwëinidog,*

YR ydwyf fi **N.** yn dy gymmeryd di **M.** yn wr priod i mi, i gadw a chynnal, o'r dydd hwn allan, er gwell, er gwaeth, er cyfothocchach, er tlottach, yn glaf ac yn iach, i'th garu, i'th fawrhâu, ac i ufuddhâu i ti, hyd pan y'ngwahano angau, yn ol glân ordinhâd Duw; ac ar hynny yr ydwyf yn rhoddi i ti fy nghred.

¶ *Yna drachefn y gollyngant eu dwylaw yn rhyddion, ac y dyry y Mab Fodrwy i'r Ferch, gan ei dudi ar y llyfr, ynghyd â'r ddyled ddeudol i'r Offeiriad a'r Clochydd. A'r Offeiriad a gymmer y Fodrwy, ac a'i dyry i'r Mab, i'w gosod ar y pedwerydd bys i law asrey y Ferch. A'r Mab, gan ddal y Fodrwy yno, wrth addysg yr Offeiriad, a ddywed,*

A'R Fodrwy hon y'th brïodaf, A'm corph y'th anrhydeddaf, ac a'm holl olud bydol

¶ *The Woman shall answer. I will.*

¶ *Then shall the Minister say,*

Who giveth this Woman to be married to this Man?

¶ *Then shall they give their troth to each other in this manner.*

The Minister, receiving the Woman at her father's or friend's hands, shall cause the Man with his right hand to take the Woman by her right hand, and to say after him as followeth.

I **M.** take thee **N.** to my wedded wife, to have and to hold from this day forward, for better for worse, for richer for poorer, in sickness and in health, to love and to cherish, till death us do part, according to God's holy ordinance; and thereto I plight thee my troth.

¶ *Then shall they loose their hands; and the Woman, with her right hand taking the Man by his right hand, shall likewise say after the Minister,*

I **N.** take thee **M.** to my wedded husband, to have and to hold from this day forward, for better for worse, for richer for poorer, in sickness and in health, to love, cherish, and to obey, till death us do part, according to God's holy ordinance; and thereto I give thee my troth.

¶ *Then shall they again loose their hands; and the Man shall give unto the Woman a Ring, laying the same upon the book with the accustomed duty to the Priest and Clerk. And the Priest, taking the Ring, shall deliver it unto the Man, to put it upon the fourth finger of the Woman's left hand. And the Man holding the Ring there, and taught by the Priest, shall say,*

WITH this Ring I thee wed, with my body I thee worship, and with all my worldly

y'th gynnysgaeddaf: Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Yna y gad y Mab y Fodrwy ar y pedwerydd bys o'r llaw aswy i'r Ferch; a hwy ill dau a ostyngant ar eu gliniau, ac y dywed y Gweinidog,*

Gweddïwn.

O Dragywyddol Dluw, Creawdwr a Cheidwad pob rhyw ddyw, Rhoddwr pob rhad ysprydol, Awdwr y bywyd a bery byth; Anfon dy fendith ar dy wasanaeth-ddynion hyn, y mab hwn a'r ferch hon, y rhai yr ym ni yn eu bendithio yn dy Enw di; fel ag y bu i Isaac a Rebecca fyw yn ffyddlon ynghyd, felly gallu o'r dynion hyn gyflawni a chadw yn ddiogel yr adduned a'r ammod a wnaed rhyngddynt (am yr hyn y mae rhoddïad y derbynïad y Fodrwy hon yn arwydd ac yn wystl) a gallu o honnynt byth aros ynghyd mewn perffaith gariad a thangnefedd, a byw yn ol dy ddeddfau; trwy lesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna y cysyllta'r Offeiriad eu awy law ddechau hwy ynghyd, ac y dywed,*

Y rhai a gysylltodd Duw ynghyd, na wahaned dyn.

¶ *Yna y dywed y Gweinidog wrth y bobl.*

YN gymmaint a darfod i M. ac N. gyd-synio mewn glân Briodas, a thystiolaethu hynny ger bron Duw a'r gynnulleidfa hon, ac ar hynny ddarfod iddynt ymgredu, ac ymwystlo bob un i'w gilydd, a datgan hynny gan roddi a derbyn Modrwy, a chysylltu dwylaw; yr wyf fi yn hispysu, eu bod hwy yn Wr ac yn Wraig ynghyd Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

goods I thee endow: In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ *Then the Man leaving the Ring upon the fourth finger of the Woman's left hand, they shall both kneel down; and the Minister shall say,*

Let us pray.

O Eternal God, Creator and Preserver of all mankind. Giver of all spiritual grace, the Author of everlasting life; Send thy blessing upon these thy servants, this man and this woman, whom we bless in thy Name; that, as Isaac and Rebecca lived faithfully together, so these persons may surely perform and keep the vow and covenant betwixt them made, (whereof this Ring given and received is a token and pledge,) and may ever remain in perfect love and peace together, and live according to thy laws; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then shall the Priest join their right hands together, and say,*

Those whom God hath joined together let no man put asunder.

¶ *Then shall the Minister speak unto the people.*

FORASMUCH as M. and N. have consented together in holy wedlock, and have witnessed the same before God and this company, and thereto have given and pledged their troth either to other, and have declared the same by giving and receiving of a Ring, and by joining of hands; I pronounce that they be Man and Wife together, In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ *Yna y Gweinidog a'u bendithia & r fendith hon yn ychwaneg.*

DUW Dad, Duw Fab, Duw Yspryd Glân, a'ch bendithio, a'ch cadwo, ac a'ch cymhortho; edryched yr Arglwydd yn drugarog ac yn amgeleddus arnoch, a chyflawned chwi a phob ysprydol fendith a rhad; modd y byddoch fyw felly ynghyd yn y fuchedd hon, fel y bo i chwi yn y byd a ddaw feddiannu bywyd tragywyddol. Amen.

¶ *Yna y Gweinidog, neu yr Ysgolheigion, gan fymed i Fwrdd yr Arglwydd, a ddywedant neu a ganant y Psalm hon y sydd yn canlyn.*

Beati omnes. Psal. cxxviii.

GWYN ei fydd pob un sydd yn ofni yr Arglwydd: yr hwn sydd yn rhodio yn ei ffyrdd ef.

Cans mwynhâi iafur dy ddwyllaw: gwyn dy fyd, a da fydd it'.

Dy wraig fydd fel gwinwydden en ffirwythlawn ar lhyd ystlysau dy dy: dy blant fel planhigion olewydd o amgylch dy ford.

Wele, fel hyn yn ddiâu y bendithir: y gwr a ofno'r Arglwydd.

Yr Arglwydd a'th fendithia allan o Sion: a thi a gai weled daioni Jerusalem holl ddyddïau dy einioes;

A thi a gai weled plant dy blant: a thangnefedd ar Israel.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab: ac i'r Yspryd Glân;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad: yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Neu y Psalm yma.*

Deus misereatur. Psal. lxxvii.
DUW a drugarhao wrthym, ac a'n bendithio: a thywynned llewyrch ei wyneb arnom, a thrugarhaed wrthym.

¶ *And the Minister shall add this Blessing.*

GOD the Father, God the Son, God the Holy Ghost, bless, preserve, and keep you; the Lord mercifully with his favour look upon you; and so fill you with all spiritual benediction and grace, that ye may so live together in this life, that in the world to come ye may have life everlasting. Amen.

¶ *Then the Minister or Clerks, going to the Lord's Table, shall say or sing this Psalm following.*

Beati omnes. Psal. cxxviii.

BLESSED are all they that fear the Lord: and walk in his ways.

For thou shalt eat the labour of thine hands: O well is thee, and happy shalt thou be.

Thy wife shall be as the fruitful vine: upon the walls of thine house;

Thy children like the olive-branches: round about thy table.

Lo, thus shall the man be blessed: that feareth the Lord.

The Lord from out of Sion shall so bless thee: that thou shalt see Jerusalem in prosperity all thy life long;

Yea, that thou shalt see thy children's children: and peace upon Israel.

Glory be to the Father, and to the Son: and to the Holy Ghost;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be: world without end. Amen.

¶ *Or this Psalm.*

Deus misereatur. Psal. lxxvii.
GOD be merciful unto us, and bless us: and shew us the light of his countenance, and be merciful unto us.

Fel yr adwaener dy ffordd ar y ddaear: a'th iachawdwriaeth ym mhlith yr holl genhedloedd.

Molianned y bobl di, O Dduw: molianned yr holl bobl dydi.

Llawenhâed y cenhedloedd, a byddant hyfryd: canys ti a fern-i'r bobl yn uniawn, ac a lywodraethi'r cenhedloedd ar y ddaear.

Molianned y bobl di, O Dduw: molianned yr holl bobl dydi.

Yna'r ddaear arydd ei ffrwyth: a Duw, sef ein Duw ni. a'n bendithia.

Duw. a'n bendithia: noll derfynau'r ddaear a'i hofnant ef. Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab: ac i'r Yspryd Glân; Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad: yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Wedi gorphen y Psalm, a'r Mab a'r Ferch yn gostwng ar eu gliniau ger bron Bwrdd yr Arglwydd, yr Offeiriad yn sefyll wrth y Bwrdd, a chan droi ei wyneb atynt hwy, a ddywed,*

Arglwydd, trugarhâ wrthym. Atteb. Crist, trugarhâ wrthym.

Gweinidog. Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Gweinidog. Arglwydd, cadw dy wasanaethwr a'th wasanaethwraig.

Atteb. Y rhai sy n ymddiried ynnot.

That thy way may be known upon earth: thy saving health among all nations.

Let the people praise thee, O God: yea, let all the people praise thee.

O let the nations rejoice and be glad: for thou shalt judge the folk righteously, and govern the nations upon earth.

Let the people praise thee, O God: yea, let all the people praise thee.

Then shall the earth bring forth her increase: and God, even our own God, shall give us his blessing.

God shall bless us: and all the ends of the world shall fear him.

Glory be to the Father, and to the Son: and to the Holy Ghost; As it was in the beginning, is now, and ever shall be: world without end. Amen.

¶ *The Psalm ended, and the Man and the Woman kneeling before the Lord's Table, the Priest standing at the Table, and turning his face towards them, shall say,*

Lord, have mercy upon us.

Answer. Christ, have mercy upon us.

Minister. Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Minister. O Lord, save thy servant, and thy handmaid;

Answer. Who put their trust in thee.

Gweinidog. Arglwydd, danfon iddynt gymmorth o'th gyssegrfa. Atteb. Ac amddiffyn hwy yn dragrwydd.

Gweinidog. Bydd iddynt yn Dŵr cadernid,

Atteb. Rhag wyneb eu gelynon.

Gweinidog. Arglwydd, gwranddo ein gweddïau.

Atteb. A deued ein llef hyd attat.

Gweinidog.

DUW Abraham, Duw Isaac, Duw Jacob, bendithia dy wasanaeth-ddynion hyn, a haua had bywyd tragrwyddol yn eu meddyliau; megis pa beth bynag yn dy Air cysegredig yn fuddiol a ddysgant, y bo iddynt gyflawni hynny yngweithred. Edrych arnynt, Arglwydd, yn drugarog o'r nefoedd, a bendithia hwynt. Ac fel yr anfonast dy fendith ar Abraham a Sarah, i'w mawr ddiddanwch hwy; felly bydded wiw gennynt anfon dy fendith ar dy wasanaeth-ddynion hyn, modd y bo iddynt, gan fod yn ufudd i'th ewyllys, ac yn ddiogel bob amser dan dy nawdd, aros yn dy serch hyd ddiwedd eu hoes; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Gadewir heibio y Weddi hon sy'n canlyn pan fo'r Ferch dros oedran planta.*

O Drugarog Arglwydd, a nefol Dad, trwy radlawn ddawn yr hwn yr amlhâ hiliogaeth dyn; Atolygwn i ti gymmorth a'th fendith y ddeuddyn hyn; fel y bont yn ffrwythlon i hilio plant, a heryd cydfod a byw cyhyd mewn cariad dwiol a gweddeidd-dra, oni welont ddwyn eu plant i fynu yn Cristianus ac yn rhinweddol, i'th foliant a'th anrhydedd di; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Minister. O Lord, send them help from thy holy place;

Answer. And evermore defend them.

Minister. Be unto them a tower of strength,

Answer. From the face of their enemy.

Minister. O Lord, hear our prayer.

Answer. And let our cry come unto thee.

Minister.

O God of Abraham, God of Isaac, God of Jacob, bless these thy servants, and sow the seed of eternal life in their hearts; that whatsoever in thy holy Word they shall profitably learn, they may in deed fulfil the same. Look, O Lord, mercifully upon them from heaven, and bless them. And as thou didst send thy blessing upon Abraham and Sarah, to their great comfort, so vouchsafe to send thy blessing upon these thy servants; that they obeying thy will, and always being in safety under thy protection, may abide in thy love unto their lives' end; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *This Prayer next following shall be omitted, where the Woman is past child-bearing.*

O Merciful Lord, and heavenly Father, by whose gracious gift mankind is increased; We beseech thee, assist with thy blessing these two persons, that they may both be fruitful in procreation of children, and also live together so long in godly love and honesty, that they may see their children christianly and virtuously brought up, to thy praise and honour; through Jesus Christ our Lord. Amen.

DUW, yr hwn trwy dy alluog nerth a wnaethost bob peth o ddiddym ddefnydd, yr hwn hefyd (wedi gosod pethau eraill mewn trefn) a ordainiaist allan o ddyd (yr hwn a grewyd ar dy lun a th ddelw dy hun) gael o wraig ei dechreuad; a chan eu cyssylltu hwy ynghyd, a arwyddoceaist na byddai byth gyfreithlawn wahanu y rhai trwy Briodas a wnelit ti yn un: **O** Dduw, yr hwn a gyssegrast ystâd Priodas i gyfryw ragorol ddirgeledigaethau, megis ag yr arwyddocair ac y coffair ynddi y briodas ysprydol a'r undeb rhwng Crist a'i Eglwys; Edrych yn drugarog ar y rhai hyn dy wasanaeth-ddynion, fel y caro y gwr hwn ei wraig, yn ol dy Air di (megis y carodd Crist ei briod yr Eglwys, yr hwn a'i rhoes ei hunan drosti, gan ei charu a'i mawrhâu fel ei gnawd ei hunan) a hefyd bod y wraig hon yn garuaidd ac yn serchog, yn ffyddlon ac yn ufudd i'w gwr, ac ym mhob heddwch, sobrwydd, a thangnefedd, ei bod yn canlyn esampl sanctaidd a duwiol wragedd. Arglwydd, bendithia hwy ill dau, a chan-ia'tt iddynt etifedtu dy deyrnas dragywyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna y dywed yr Officiar,*

HOLL-gyfoethog Dduw, yr hwn yn y dechreuad a greodd ein rhieni cyntaf, Adda ac Efa, ac a'u cyssegrodd ac a'u cyssylltodd ynghyd ym mhriodas; a dywallto arnoch olud ei ras, a ch sancteiddio ac a'ch bendithio, modd y gall-och ei foddhâu ef ynghorff ac enaid, a byw ynghyd mewn duwiol serch, hyd ddiwedd eich oes. *Amen.*

¶ *Gwedi hyn, oni bydd Pregeth yn datgan dyledswyddau Gwr a Gwraig,*

O God, who by thy mighty power hast made all things of nothing; who also (after other things set in order) didst appoint, that out of man (created after thine own image and similitude) woman should take her beginning; and, knitting them together, didst teach that it should never be lawful to put asunder those whom thou by Matrimony hadst made one: **O** God, who hast consecrated the state of Matrimony to such an excellent mystery, that in it is signified and represented the spiritual marriage and unity betwixt Christ and his Church; Look mercifully upon these thy servants, that both this man may love his wife, according to thy Word, (as Christ did love his spouse the Church, who gave himself for it, loving and cherishing it even as his own flesh,) and also that this woman may be loving and amiable, faithful and obedient to her husband; and in all quietness, sobriety, and peace, be a follower of holy and godly matrons. **O** Lord, bless them both, and grant them to inherit thy everlasting kingdom; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then shall the Priest say,*

ALmighty God, who at the beginning did create our first parents, Adam and Eve, and did sanctify and join them together in marriage; Pour upon you the riches of his grace, sanctify and bless you, that ye may please him both in body and soul, and live together in holy love unto your lives' end. *Amen.*

¶ *After which, if there be no Sermon declaring the duties of Man and*

¶ *Gweinidog a dderlyn fel y mae yn canlyn.*

CHWYCHWI ôll y rhai a briodod, neu y sydd yn darpar cymmeryd glân ystâd Priodas arnoch, gwrandewch pa beth a ddywed yr Ysgrhythyr lân oblegid dyledswydd gwyr i'w gwragedd, a gwragedd i'w gwyr.

Sant Paul, yn ei Epistol at yr Ephesiaid, yn y bummed Ben- nod, sydd yn rhoddi y gorchymyn hwn i bob gwr priod; Chwychwi Wyr, cerwch eich gwragedd, megis y carodd Crist ei Eglwys, ac y rhoddes ei hun drosti, fel y sancteiddiai efe hi, a'i glanhâu a'r olchfa ddwfr, trwy'r Gair; fel y gosodai efe hi yn Eglwys ogoneddus iddo ei hun, heb arni na brycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw; eithr ei bod yn lân ac yn ddiar-gyoeidd. Felly y dylai'r gwyr garu eu gwragedd, megis eu cyrph eu hunain: yr hwn a garo ei wraig, sydd yn ei garu ei hun. Canys ni chasaodd neb erioed ei gnawd ei hun, eithr ei fagu a'i feithrin y mae, megis y mae'r Arglwydd am yr Eglwys: oblegid aelodau ydym o'i gorph ef, o'i gnawd ef, ac o'i esgyrn ef. Am hynny y gad dyn ei dad a'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig; a hwy a fyddant ill dau yn un cnawd. Y dirgelwch hwn sy fawr; eithr am Grist ac am yr Eglwys yr wyf fi yn dywedyd. Ond chwithau hefyd cymmmain un felly cared pob un o honoch ei wraig, fel ef ei hunan.

Yr un ffunud yr unrhyw Sant Paul, yn ysgrifenu at y Colos- siaid, a ddywed fel hyn wrth bob gwr gwreigiog: Y Gwyr, cerwch eich gwragedd, ac na fyddwch chwernwon wrthynt.

Gwrandewch hefyd pa beth a ddywed Sant Petr, Apostol

¶ *Wife, the Minister shall read as followeth.*

ALL ye that are married, or that intend to take the holy estate of Matrimony upon you, hear what the holy Scripture doth say as touching the duty of husbands towards their wives, and wives towards their husbands.

Saint Paul, in his Epistle to the Ephesians, the fifth Chapter, doth give this commandment to all married men; Husbands, love your wives, even as Christ also loved the Church, and gave himself for it, that he might sanctify and cleanse it with the washing of water, by the Word; that he might present it to himself a glorious Church, not having spot, or wrinkle, or any such thing; but that it should be holy, and without blemish. So ought men to love their wives as their own bodies. He that loveth his wife loveth himself: for no man ever yet hated his own flesh, but nourisheth and cherisheth it, even as the Lord the Church: for we are members of his body, of his flesh, and of his bones. For this cause shall a man leave his father and mother, and shall be joined unto his wife; and they two shall be one flesh. This is a great mystery; but I speak concerning Christ and the Church. Nevertheless, let every one of you in particular so love his wife, even as himself.

Likewise the same Saint Paul, writing to the Colossians, speaketh thus to all men that are married; Husbands, love your wives, and be not bitter against them.

Hear also what Saint Peter, the Apostle of Christ, who was

Crist, yr hwn hefyd oedd ei hun yn wr gwreigiog, wrth y gwŷr gwreigiog: Y Gwŷr, cydgyfanneddych a'ch gwragedd yn ol gwybodaeth, gan roddi parch i'r wraig, megis i'r llestr gwannaf, fel rhai y sy gyd-etifedion gras y bywyd; rhag rhwystro eich gweddiâu.

Hyd yn hyn y clywsoch am ddyledswydd y gwr tu ag at ei wraig. Yr awrhon yr un ffunud, y gwragedd, gwrandewch a dysgwch eich dyledswydd chwithau i'ch gwŷr, fel y mae yn eglur wedi ei ddatgan yn yr Ysgrhythyr Lân.

Sant Paul (yn yr unrlhw Epistol at yr Ephesiaid) a ch dysg fel hyn: Y Gwragedd, ymostyngwch i'ch gwŷr priod, megis i'r Arglwydd. Oblegid y gwr yw pen y wraig, megis ag y mae Crist yn ben i'r Eglwys: ac efe yw Iachawdwr y corph. Ond fel y mae'r Eglwys yn ddarostyngedig i Grist, felly hefyd bydded y gwragedd i'w gwŷr priod ym mhob peth. A thrachefn y dywed efe, Y Wraig, edryched ar iddi berchi ei gwr.

Ac (yn ei Epistol at y Colossiaid) mae Sant Paul yn rhoddi i'ch' yr addysg byr hwn: Y gwragedd, ymostyngwch i'ch gwŷr priod, megis y mae yn weddus yn yr Arglwydd.

Sant Petr sydd hefyd yn eich dysgu yn dra rhagorol, gan ddywedyd fel hyn: Bydded y gwragedd ostyngedig i'w gwŷr priod; fel od oes rhai heb gredu i'r gair, y galler, trwy ymarweddiad y gwragedd, eu hynnill lwy heb y gair, wrth edrych ar eich ymarweddiad diwair chwi ynghyd âg ofn. Trwsiad y rhai bydded nid yr un oddi allan, o blethiad gwallt, ac amgylchosodiad aur, neu wisgad dillad; cithr bydded cuddiedig ddyn y

himself a married man, saith unto them that are married; Ye husbands, dwell with your wives according to knowledge; giving honour unto the wife, as unto the weaker vessel, and as being heirs together of the grace of life, that your prayers be not hindered.

Hitherto ye have heard the duty of the husband toward the wife. Now likewise, ye wives, hear and learn your duties toward your husbands, even as it is plainly set forth in holy Scripture.

- Saint Paul, in the aforementioned Epistle to the Ephesians, teacheth you thus; Wives, submit yourselves unto your own husbands, as unto the Lord. For the husband is the head of the wife, even as Christ is the head of the Church: and he is the Saviour of the body. Therefore as the Church is subject unto Christ, so let the wives be to their own husbands in every thing. And again he saith, Let the wife see that she reverence her husband.

And in his Epistle to the Colossians, Saint Paul giveth you this short lesson; Wives, submit yourselves unto your own husbands, as it is fit in the Lord.

Saint Peter also doth instruct you very well, thus saying; Ye wives, be in subjection to your own husbands; that, if any obey not the Word, they also may without the Word be won by the conversation of the wives; while they behold your chaste conversation coupled with fear. Whose adorning, let it not be that outward adorning of plaiting the hair, and of wearing of gold, or of putting on of apparel; but let it be the hidden

galon, mewn anllygredigaeth yspryd addfwyn a llonydd, yr hwn sy ger bron Duw yn werthfawr. Canys felly gynt yr oedd y gwragedd sanctaidd hefyd, y rhai oedd yn gobethio yn Nuw, yn ymdrwsio, gan fod yn ddarostyngedig i'w gwŷr priod: megis yr ufuddhaodd Sarah i Abraham, gan ei alw ef yn arglwydd; merched yr hon ydych chiwi, tra fyddoch yn gwneuthur yn dda, ac heb ofni dim dychryn.

¶ *Gweddus yw i'r rhai newydd briodi gymmeryd y Cymmun bendigedig ar amser eu Prïodas, neu ar yr adeg gyntaf ar ol eu priodi.*

Y DREFN I YMWELED A'R CLAF.

¶ *Pan fo neb yn glaf, hyspyswr llyngy i Weiniog y plwyf; yr hwn, wrth fyned i mewn i dŷ'r claf, a ddywed,*

TANGNEFEDD fyddo i'r ty hwn, ac i bawb y sydd yn trigo ynddo.

¶ *Pan ddél efe yngŷydd y claf, y dywed, gan ostwng i lawr ar ei llinlau,*

NA chofia, Arglwydd, ein hanwiredd, nac anwiredd ein rhieni. Arbed nyni, Arglwydd daionus, arbed dy bobl a brynaist a'th werthfawroccaf waed, ac na lidia wrthym yn dragywydd.

Atteb. Arbed ni, Arglwydd daionus.

¶ *Yna y dywed y Gweinidog,*

Gweddiwn.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dydeyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni

man of the heart, in that which is not corruptible; even the ornament of a meek and quiet spirit, which is in the sight of God of great price. For after this manner in the old time the holy women also, who trusted in God, adorned themselves, being in subjection unto their own husbands; even as Sarah obeyed Abraham, calling him lord; whose daughters ye are as long as ye do well, and are not afraid with any amazement.

¶ *When any person is sick, notice shall be given thereof to the Minister of the Parish; who, coming into the sick person's house, shall say,*

PEACE be to this house, and to all that dwell in it.

¶ *When he cometh into the sick man's presence he shall say, kneeling down,*

REMEMBER not, Lord, our iniquities, nor the iniquities of our forefathers: Spare us, good Lord, spare thy people, whom thou hast redeemed with thy most precious blood, and be not angry with us for ever.

Answer. Spare us, good Lord.

¶ *Then the Minister shall say,*

Let us pray.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this

heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Gweinidog. Arglwydd, iachâ dy was;

Atteb. Yr hwn sydd yn ymddiried ynot.

Gweinidog. Anfon iddo gymmorth o'th gyssegrfa;

Atteb. Ac byth yn nerthol amddiffyn ef.

Gweinidog. Na ad i'r gelyn gael y llaw uchaf arno;

Atteb. Nac i'r anwir nesâu i'w ddrygu.

Gweinidog. Bydd iddo, O Arglwydd, yn Dŵr cadarn,

Atteb. Rhag wyneb ei *elyn*.

Gweinidog. Arglwydd, gwrando ein gweddïau.

Atteb. A deued ein llef hyd atat.

Gweinidog.

O Arglwydd, edrych i lawr o'r nefoedd, golyga, ymwel, ac esmwythâ ar dy was hwn. Edrych arno â golygon dy drugaredd, dyro iddo gysur a diogel ymddiried ynot, amddiffyn ef rhag perygl y gelyn, a chlawd ef mewn tragwyddol dangnefedd a dïogelwch; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

ERGLYW ni, Holl-gyfothog a thrugaroccaf Dduw ac Iachawdwr; estyn dy arferedig ddaion i hwn dy wasanaethwr, sydd ofidus gan ddolur. Sancteiddia, ni a attolygwn i ti, dy dadol gospedigaeth hon iddo ef; fel y bo i'w deimlad o'i wendid ychwanegu nerth i'w ffydd, a difrifwch i'w edifeirwch. Fel os bydd dy ewylllys adferu iddo ei gynnefn iechyd, y bo iddo dreulio y rhan arall o'i

day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Minister. O Lord, save thy servant;

Answer. Which putteth his trust in thee.

Minister. Send him help from thy holy place;

Answer. And evermore mightily defend him.

Minister. Let the enemy have no advantage of him;

Answer. Nor the wicked approach to hurt him.

Minister. Be unto him, O Lord, a strong tower,

Answer. From the face of his enemy.

Minister. O Lord, hear our prayers.

Answer. And let our cry come unto thee.

Minister.

O Lord, look down from heaven, behold, visit, and relieve this thy servant. Look upon him with the eyes of thy mercy, give him comfort and sure confidence in thee, defend him from the danger of the enemy, and keep him in perpetual peace and safety; through Jesus Christ our Lord. Amen.

HEAR us, Almighty and most merciful God and Saviour; extend thy accustomed goodness to this thy servant who is grieved with sickness. Sanctify, we beseech thee, this thy fatherly correction to him; that the sense of his weakness may add strength to his faith, and seriousness to his repentance: That, if it shall be thy good pleasure to restore him to his former health, he may lead

fywyd yn dy ofn, ac i'th ogoniant; neu dyro iddo ras i gymmeryd felly dy ymweliad, fel y bo iddo, yn ol diweddu y bywyd poenus hwn, drigo gyd â thi yn y bywyd tragwyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ Yna cynghored y Gweinidog y claf yn y ffurf hon, neu'r cysfryw.

YR anwyl gareddig, gwybydd hyn, mai'r Holl-alluog Dduw sydd Arglwydd ar fywyd ac angau, ac ar bob peth a berthyn iddynt; megis ieuengtid, nerth, iechyd, oedran, gwendid, a chlefyd. Am hynny pabeth bynnag yw dy clefyd, gwybydd yn ddiammau mai ymweliad Duw ydyw. Ac am bachos bynnag yr anfonwyd y clefyd hwn arnat, ai er profi dy ddi-oddefgarwch er esampl i eraill, ac fel y caffer dy ffydd yn nydd yr Arglwydd yn ganmoladwy, yn ogoneddus, ac yn anrhydeddus, er ychwaneg o ogoniant a didrange ddedwyddwch; neu ddanfon y clefyd hwn i goshi ac i ddiwygio ynot ti beth bynnag sydd yn anfodhdâu golwg ein Tad nefol; gwybydd yn ddiammau, os tydi a fyddi wir edifeiriol am dy bechodau, a chymmeryd dy clefyd yn ddi-oddefgar, gan ymddiried yn nhrugaredd Duw, er mwyn ei anwyl Fab Iesu Grist, a rhoddi iddo ostyngedig ddiolch am ei dadol ymweliad, a bod i ti ymddarostwng yn hollol i'w ewylllys ef, y digwydd er dy lesâd, ac y'th gymmorth rhagot ar hyd yr uniawn ffordd a dywys i fywyd tragwyddol.

¶ Os y dyn ymwledig a fydd yn drymglaf, yna y ddiolch y Curad orphen y cyngor yn y fan hon, neu aed rhogiddo.

AM hynny cymmer yn groesawus gospedigaeth yr Ar-

the residue of his life in thy fear, and to thy glory: or else, give him grace so to take thy visitation, that, after this painful life ended, he may dwell with thee in life everlasting; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ Then shall the Minister exhort the sick person after this form, or other like.

DEARLY beloved, know this, that Almighty God is the Lord of life and death, and of all things to them pertaining, as youth, strength, health, age, weakness, and sickness. Wherefore, whatsoever your sickness is, know you certainly, that it is God's visitation. And for what cause soever this sickness is sent unto you; whether it be to try your patience for the example of others, and that your faith may be found in the day of the Lord laudable, glorious, and honourable, to the increase of glory and endless felicity; or else it be sent unto you to correct and amend in you whatsoever doth offend the eyes of your heavenly Father; know you certainly, that if you truly repent you of your sins, and bear your sickness patiently, trusting in God's mercy, for his dear Son Jesus Christ's sake, and render unto him humble thanks for his fatherly visitation, submitting yourself wholly unto his will, it shall turn to your profit, and help you forward in the right way that leadeth unto everlasting life.

¶ If the person visited be very sick, then the Curate may end his exhortation in this place, or else proceed.

TAKE therefore in good part the chastisement of the

glwydd: canys (megis y dywed Sant Paul yn y ddeuddegfed Bennod at yr Hebreaid) y neb y mae'r Arglwydd yn ei gari, y mae yn ei geryddu, ac yn fflangellu pob mab a dderbynio. Os goddefwch gerydd, y mae Duw yn ymddwyn tu ag atoch megis tu ag at feibion: canys pa fab sydd, yr hwn nid yw ei dad yn ei geryddu? Eithr os heb gerydd yr ydych, o'r hon y mae pawb yn gyfrannog, yna bastardiad ydych, ac nid meibion. Heb law hynny ni a gawsom dadau ein cnawd i'n ceryddu, ac a'u parchasom hwy; onid mwy o lawer y byddwn ddarostyngedig i Dad yr ysprydoedd, a byw? Canys hwynt-hwy yn wir dros ychydig ddyddiau a'u ceryddent, fel y gwelent hwy yn dda; eithr hwn er lesad i ni, fel y byddem gyfrannogion o'i sancteiddrwydd ef. Y geiriau hyn, garedig *frawd*, sydd yn ysgrifenedig yn yr Ysgrhythyr Lân, er cysur ac addysg i ni, fel y dygom yn oddefgar ac yn ddiolchgar gopedigaeth ein Tad nefol, pa bryd bynnag trwy un math o wrthwyneb yr ewyllysio ei radlawn ddaioni ef ymweled â ni. Ac ni ddylai fod cysur mwy gan Gristionogion, nâ chael eu gwneuthur yn gyffelyb i Grist, trwy ddioddef yn alyneddgar gystuddiau, trallodion, a chlefydau. Canys nid aeth efe ei hun i fynu i lawenydd, nes yn gyntaf iddo ddioddef poen; nid aeth efe i mewn i'w ogoniant, nes dioddef angau ar bren crog. Felly yn wir yr union ffordd i ni i'r gorfoledd tragwyddol, ydyw, cyd-ddioddef yma gyd â Christ: a'n drws i fyned i mewn i fywyd tragwyddol ydyw, marw yn llawen gyd â Christ; fel y cyfodom drachefn o angau, ac y trigom gyd âg ef ym mywyd tragwyddol. Yn awr gan hyn-

Lord: For (as Saint Paul saith in the twelfth Chapter to the Hebrews) whom the Lord loveth he chasteneth, and scourgeth every son whom he receiveth. If ye endure chastening, God dealeth with you as with sons; for what son is he whom the father chasteneth not? But if ye be without chastisement, whereof all are partakers, then are ye bastards, and not sons. Furthermore, we have had fathers of our flesh, which corrected us, and we gave them reverence: shall we not much rather be in subjection unto the Father of spirits, and live? For they verily for a few days chastened us after their own pleasure; but he for our profit, that we might be partakers of his holiness. These words, good *brother*, are written in holy Scripture for our comfort and instruction; that we should patiently, and with thanksgiving, bear our heavenly Father's correction, whensoever by any manner of adversity it shall please his gracious goodness to visit us. And there should be no greater comfort to Christian persons, than to be made like unto Christ, by suffering patiently adversities, troubles, and sicknesses. For he himself went not up to joy, but first he suffered pain; he entered not into his glory before he was crucified. So truly our way to eternal joy is to suffer here with Christ; and our door to enter into eternal life is gladly to die with Christ, that we may rise again from death, and dwell with him in everlasting life. Now therefore, taking your sickness, which is thus profitable for you, patiently, I exhort you, in the

ny, os cymmeri dy glefyd (ac yntau yn gymmaint ar dy les) yn oddefgar, yr ydwyf fi yn dy annog, yn Enw Duw, i goffau y broffes a wnaethost i Dduw yn dy Fedydd. Ac o herwydd, ar ol y fuchedd hon, bod yn rhaid rhoddi cyfrif i'r Barnwr cyfiawn, gan ba un y bernir pob dyn heb dderbyn wyneb; yr wyf yn erchi i ti ynholi â thi dy hun, a'th gyflwr tu ag at Dduw a dyn; fel y bo i ti, trwy dy gyhuddo a'th farnu dy hunan am dy feiau dy hun, allu cael trugaredd ar law ein Tad nefol er mwyn Crist, ac fel na'th gyhudder ac na'th ddamnier yn y farn ofnadwy honno. Am hynny yr adroddaf i ti Fannau ein Ffydd, fel y gelych wybod a wyt ti yn credu fel y dylai Gristion, ai nad wyt.

¶ Yna yr edrydd y Gwcnidog Fannau'r Ffydd, gan ddywedyd fel hyn,

A Wyt ti yn credu yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a dacar?

Ac yn Iesu Grist, ei unig-anedig Fab ef, ein Harglwydd ni? A'i genhedlu o'r Yspryd Glân; ei eni o Fair Forwyn; iddo ddirodded dan Pontius Pilatus, ei groes-hoelio, ei farw, a'i gladdu; ddisgyn o hono i uffern; a'i gyfodi hefyd y trydydd dydd; ac esgyn o hono i'r ncoedd; a'i fod yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Holl-alluog; ac y daw efe oddi yno yn niwedd y byd, i farnu byw a meirw?

Ac a wyt ti yn credu yn yr Yspryd Glân; yr Eglwys Lân Catholig; Cymmun y Saint; Maddeuant pechodau; Adgyfodiad y cnawd; a Bywyd tragwyddol gwedi angau?

Name of God, to remember the profession which you made unto God in your Baptism. And forasmuch as after this life there is an account to be given unto the righteous Judge, by whom all must be judged, without respect of persons, I require you to examine yourself and your estate, both toward God and man; so that, accusing and condemning yourself for your own faults, you may find mercy at our heavenly Father's hand for Christ's sake, and not be accused and condemned in that fearful judgement. Therefore I shall rehearse to you the Articles of our Faith, that you may know whether you do believe as a Christian man should, or no.

¶ Here the Minister shall rehearse the Articles of the Faith, saying thus,

DOST thou believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth?

And in Jesus Christ his only-begotten Son our Lord? And that he was conceived by the Holy Ghost, born of the Virgin Mary; that he suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried; that he went down into hell, and also did rise again the third day; that he ascended into heaven, and sitteth at the right hand of God the Father Almighty; and from thence shall come again at the end of the world, to judge the quick and the dead?

And dost thou believe in the Holy Ghost; the holy Catholic Church; the Communion of Saints; the Remission of sins; the Resurrection of the flesh; and everlasting life after death?

¶ Y claf a ellyb,

Hyn oll yr wyf yn ei gredu
yn ddilyys.

¶ Yna'r ymofyn y Gweinidog hŷ ef, eŷ y dydw eŷe yn wir edifeiriol am ei bechodau, ac mewn cariad perffaiŷth â'r holl fyd, ai peidio; gan ei annog i faddau o eigrin ei galon i bob dyn a wnaeth yn ei erbyn: ac os eŷe a wnaeth yn erbyn eraill, ar ofyn o hono fadd-euant ganddynt; a lle y gwnaeth eŷe niweid neu gam â neb, ar wneuthur o hono iawn hyd yr eithaf y gallo. Ac, oddi etŷhr iddo yn nlaen llaw wneuthur trefn ar ei dda bydol, rhybuddier eŷ yna i wneuthur ei Ewyllys, a hŷyd dangos o hono am ei Ddyled, pa faint sydd arno, a pha faint sydd o Ddyled iddo; er mwyn rhyddhâu ei gydwybod yn well, ac er hedd-wch i'w Secutorion. Eithr y mae yn angearrheidiol rhybuddio dynion yn fynych am wneuthur trefn ar eu dâ bydol, o'u tiroedd, tra fyddont mewn iechyd.

¶ Y geiriau hyn, y rhai a ddywedwyd uchod, a elŷr eu cymmeyll, cyn dechreu o'r Gweinidog ei Weddi, maeis ag y gwelo eŷe achos.

¶ Na esgeulust y Gweinidog annog cleision cyfueŷhogion (a hynny yn gwbl ddiŷfribud) ar iddynt dangos haelion i'r tlodion.

¶ Yna y cynhyŷfir y dyn clwyfus i wneuthur Cyŷŷes hŷpŷŷol o'i bechodau, os eŷe a glyw ei gydwybod mewn cythrwŷŷ gan un achos pwysfawr. Ar ol y Cyŷŷes honno, y golwng yr Offeiriad eŷ (os eŷe yn oŷtynnedig ac yn ffyddlon a'i dymuna) yn y wedd hon.

EIN Harglwydd Iesu Grist, yr hwn a adawodd feddiant i'w Eglwys, i ollwng pob pechadur a fyddo gwir edifeiriol, ac yn credu ynddo ef, o'i fawr drugaredd a faddau i ti dy gam-weddau; a thrwy ei awdurdod oŷ a ganiattawyd i mi, y'th oll-yngaf o'th holl bechodau, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ The sick person shall answer,
All this I stedfastly believe.

¶ Then shall the Minister examine whether he repent him truly of his sins, and be in charity with all the world; exhorting him to forgive, from the bottom of his heart, all persons that have offended him; and if he hath offended any other, to ask them forgiveness; and where he hath done injury or wrong to any man, that he make amends to the uttermost of his power. And if he hath not before disposed of his goods, let him then be admonished to make his Will, and to declare his Debts, what he oweth, and what is owing unto him; for the better discharging of his conscience, and the quietness of his Executors. But men should often be put in remembrance to take order for the settling of their temporal estates, whilst they are in health.

¶ These words before rehearsed may be said before the Minister begin his Prayer, as he shall see cause.

¶ The Minister should not omit earnestly to move such sick persons as are of ability to be liberal to the poor.

¶ Here shall the sick person be moved to make a special Confession of his sins, if he feel his conscience troubled with any weighty matter. After which Confession, the Priest shall absolve him (if he humbly and heartily desire it) after this sort.

OUR Lord Jesus Christ, who hath left power to his Church to absolve all sinners who truly repent and believe in him, of his great mercy forgive thee thine offences: And by his authority committed to me, I absolve thee from all thy sins, In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ Ac yna y dywed yr Offeiriad y
Collect y'n canlyn.

¶ And then the Priest shall say the
Collect following.

Gweddiwn.

Let us pray.

O Drugarocaf Dduw, yr hwn, yn ol lliosowgrwydd dy drugaredd, wyt felly yn dilêu pechodau y rhai sydd wir edifeiriol, fel nad wyt yn eu cofio mwy; Agor lygad dy drugaredd ar dy wasanaethwr yma, yr hwn o wir ddiriaeth sydd yn dymuno gollyngdod a maldeuant. Adnewyddo ynddo, gareddicaf Dad, beth bynnag a leghawyd trwy ddichell a malais y cythraul, neu trwy ei gnawdol ewyllys ei hun, a'i wendid; cadw a chynnal yr aelod clwyfus hwn o fewn undeb yr Eglwys; ystyria wrth ei wir edifeiriol, derbyn ei ddragrwn, ysgafnhâ ei ddolur, modd y gwelwch di fod yn oreu ar ei les. Ac, yn gymmaint a'i fod eŷe yn rhoddi ei holl ymddiried yn unig yn dy drugaredd di, na chyfrif iddo ei bechodau o'r blaen; eithr nertha eŷ a'th wynnfydedig Yspryd; a phan welych di yn dda ei gymmeryd eŷ oddi yma, cymmer eŷ i'th noŷdeu, trwy ryglyddon dy gareddicaf Fab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ Yna y dywed y Gweinidog y
Psalm hon.

Inte, Domine, speravi. Psal. lxxi.

YNOT ti, O Arglwydd, y gobethiais: na'm cywilyddier oyt.

Achub fi, a gwared fi yn dy gyfiawnder: gostwng dy glust ataf, ac achub fi.

Bydd i mi yn drigfa gadarn i ddyfod iddi bob amser: gorchymynaist fy achub; canys ti yw fy nghraig a'm hamddiffynfa.

Gwared fi, O fy Nuw, o law'r annuwiol: o law'r anghyfiawn a'r traws.

O Most merciful God, who, according to the multitude of thy mercies, dost so put away the sins of those who truly repent, that thou rememberest them no more; Open thine eye of mercy upon this thy servant, who most earnestly desireth pardon and forgiveness. Renew in him, most loving Father, whatsoever hath been decayed by the fraud and malice of the devil, or by his own carnal will and frailness; preserve and continue this sick member in the unity of the Church; consider his contrition, accept his tears, assuage his pain, as shall seem to thee most expedient for him. And forasmuch as he putteth his full trust only in thy mercy, impute not unto him his former sins, but strengthen him with thy blessed Spirit; and, when thou art pleased to take him hence, take him unto thy favour, through the merits of thy most dearly beloved Son Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ Then shall the Minister say this
Psalm.

Inte, Domine, speravi. Psal. lxxi.

IN thee, O Lord, have I put my trust; let me never be put to confusion: but rid me, and deliver me in thy righteousness; incline thine ear unto me, and save me.

Be thou my strong hold, whereunto I may always resort: thou hast promised to help me; for thou art my house of defence, and my castle.

Deliver me, O my God, out of the hand of the ungodly: out of the hand of the unrighteous and cruel man.

Canys ti yw fy ngobaith, O Arglwydd Dduw : fy ymddiried o'm hieuengctid.

Wrthyt ti y'm cynhaliwyd o'r bru ; ti a'm tynnaist o groth fy mam : fy mawl fydd yn wastad am danat ti.

Oedlwn i lawer megis yn rhyfeddod : eithr tydi yw fy nghadarn noddfa.

Llanwer fy ngenau a'th foliant : ac a'th ogoniant beunydd.

Na fwrw fi ymaith yn amser henaint : na wrthod fi pan ballo fy nerth.

Canys fy ngelynyon sydd yn dywedyd i'm herbyn : a'r rhai a ddisgwyliant am fy enaid, a gyd-ymgynghorant,

Gan ddywedyd, Duw a'i gwrthododd ef : erlidiwch, a deliwch ef ; canys nid oes gwar-edydd.

O Dduw, na fydd bell oddi wrthyt : fy Nuw, brysia i'm cymmorth.

Cywilyddier a difether y rhai a wrthwynebant fy enaid : a gwarth ac a gwaradwydd y gorchuddier y rhai a geisiant ddrwg i mi.

Minnau a obeithiaf yn wastad : ac a'th foliannaf di fwyfwy.

Fy ngenau a fynega dy gyfiawnder a'th iachawdwriaeth beunydd : canys ni wn rifedi arnynt.

Ynghadernid yr Arglwydd Dduw y cerddaf : dy gyfiawnder di yn unig a gofiaf fi.

O'm hieuengctid y'm dysgaist, O Dduw : hyd yn hyn y mynegais dy ryfeddodau.

Na wrthod fi chwaith, O Dduw, unewn henaint a phen-

For thou, O Lord God, art the thing that I long for : thou art my hope, even from my youth.

Through thee have I been holden up ever since I was born : thou art he that took me out of my mother's womb ; my praise shall always be of thee.

I am become as it were a monster unto many : but my sure trust is in thee.

O let my mouth be filled with thy praise : that I may sing of thy glory and honour all the day long.

Cast me not away in the time of age : forsake me not when my strength faileth me.

For mine enemies speak against me, and they that lay wait for my soul take their counsel together, saying : God hath forsaken him, persecute him, and take him ; for there is none to deliver him.

Go not far from me, O God : my God, haste thee to help me.

Let them be confounded and perish that are against my soul : let them be covered with shame and dishonour that seek to do me evil.

As for me, I will patiently abide always : and will praise thee more and more.

My mouth shall daily speak of thy righteousness and salvation : for I know no end thereof.

I will go forth in the strength of the Lord God : and will make mention of thy righteousness only.

Thou, O God, hast taught me from my youth up until now : therefore will I tell of thy wondrous works.

Forsake me not, O God, in mine old age, when I am gray-

llwydni : hyd oni fynegwyf dy nerth i'r genhedlaeth hon, a'th gadernid i bob un a ddelo.

Dy gyfiawnder hefyd, O Dduw, sydd uchel, yr hwn a wnaethost bethau mawrion : Pwy, O Dduw, sy debyg i ti !

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân.

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ Gan ddywedyd hyn yn ychwaneg.

IA CHAWDWR y byd, yr I hwn trwy dy Grog a'th werthfawr Waed a'n prynaist ; achub a chymnorth ni, ny ni yn ostyngedig a attolygwn i ti, O Arglwydd.

¶ Yna y dywed y Gweinidog,

YR Holl-alluog Arglwydd, yr hwn yw y Tŵr cadarnaf i baw a roddant eu hymddiried ynndo, i ba un y mae pob peth yn y nef, ar y ddaear, a than y ddaear, yn gostwng ac yn ufuddhâu, a fyddo yr awrhon a phob amser yn amddiffyn i ti, ac a wnelo i ti wybod a deall, nad oes un enw dan y nef wedi ei roddi i ddynion, ym mha un a thrwy ba un y mae i ti dderbyn iachawdwriaeth corph ac enaid, ond yn unig Enw ein Harglwydd Iesu Crist. Amen.

¶ Ac ar ol hynny y dywed,

IRasusaf drugaredd a nodded Duw y'th orchymynwn. Yr Arglwydd a'th fendithio ac a'th gadwo. Llewyrched yr Arglwydd ei wyneb arnat, a thrugarhâed wrthyt. Dyrchafed yr Arglwydd ei wyneb arnat, a rhodded i't dangnefedd yr awr hon ac yn oes oesoedd. Amen.

Gweddi dros blentyn claf.

HOLL-alluog Dduw a thrugaroccaf Dad, i'r hwn yn

headed : until I have shewed thy strength unto this generation, and thy power to all them that are yet for to come.

Thy righteousness, O God, is very high, and great things are they that thou hast done : O God, who is like unto thee ?

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ Adding this.

OSaviour of the world, who by thy Cross and precious Blood hast redeemed us, Save us, and help us, we humbly beseech thee, O Lord.

¶ Then shall the Minister say,

THE Almighty Lord, who is a most strong tower to all them that put their trust in him, to whom all things in heaven, in earth, and under the earth, do bow and obey, be now and evermore thy defence ; and make thee know and feel, that there is none other Name under heaven given to man, in whom, and through whom, thou mayest receive health and salvation, but only the Name of our Lord Jesus Christ. Amen.

¶ And after that shall say,

UNTO God's gracious mercy and protection we commit thee. The Lord bless thee, and keep thee. The Lord make his face to shine upon thee, and be gracious unto thee. The Lord lift up his countenance upon thee, and give thee peace, both now and evermore. Amen.

A Prayer for a sick child.

O Almighty God, and merciful Father, to whom alone

unig y perthyn dibenion bywyd ac angau; Edrych i lawr o'r nef, yn ostyngedig ni a attolygwn i ti, a golygon dy drugaredd ar y plentyn hwn, y sydd yr awrhon yn gorwedd ar ei *glaf* wely; ymwel, O Arglwydd, *âg ef* â th iachawdriaeth; gwared *ef* yn dy nodedig amser da o'i *boen* corphorol, ac achub ei enaid er mwyn dy drugareddau: fel, os bydd dy ewyllys i estyn ei *ddyddiau* yma ar y ddaear, y byddo *iddo* fyw i ti, a hyfforddio dly ogoniant, gan dy wasanaethu yn ffyddlon, a gwneuthur daioni yn ei *genhedlueth*; os amgen, derbyn *ef* i'r preswylfeydd nefol hynny, lle mae eneidiau'r sawl a hunant yn yr Arglwydd Iesu yn mwynhau anorphen orphwysfa a dedwyddwch. Caniata hyn, Arglwydd, er dy drugareddau yn yr unrhyw dy Fab di, ein Harglwydd ni Iesu Grist; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drwg ac na gorphen. *Amen.*

Gweddî dros ddydd claf, lle na weler sawr obaith o'i wellhâd.

O Dad y trugareddau, a Duw pob diddanwch, ein hunig borth yn amser anghenodig; Attat ti y rhedwn am gymnorth dros dy *wasanaethydd hwn*, yn gorwedd yma dan dy law di mewn dirfawr wendid corph. Edrych *arno* yn rasusol, O Arglwydd; a pho mwyaf y gwanhycho y dyn oddi allan, nertha *ef* fwyfwy, ni a attolygwn i ti, â th ras ac â th Lân Yspryd yn y dyn oddi mewn. Dyro *iddo* ddiffuant edifeirwch am holl gyfeiliorni ei *fuchedd* o'r blaen, a ffydd ddïysgog yn dy Fab Iesu; fel y dilêr ei *bechodau* trwy dy drugaredd di, ac y selier

belong the issues of life and death; Look down from heaven, we humbly beseech thee, with the eyes of mercy upon this child now lying upon the bed of sickness: Visit *him*, O Lord, with thy salvation; deliver *him* in thy good appointed time from *his* bodily pain, and save *his* soul for thy mercies' sake: That, if it shall be thy pleasure to prolong *his* days here on earth, *he* may live to thee, and be an instrument of thy glory, by serving thee faithfully, and doing good in *his* generation; or else receive *him* into those heavenly habitations, where the souls of them that sleep in the Lord Jesus enjoy perpetual rest and felicity. Grant this, O Lord, for thy mercies' sake, in the same thy Son our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

A Prayer for a sick person, when there appeareth small hope of recovery.

O Father of mercies, and God of all comfort, our only help in time of need; We fly unto thee for succour in behalf of this thy servant, here lying under thy hand in great weakness of body. Look graciously upon *him*, O Lord; and the more the outward man decayeth, strengthen *him*, we beseech thee, so much the more continually with thy grace and holy Spirit in the inner man. Give *him* unfeigned repentance for all the errors of *his* life past, and stedfast faith in thy Son Jesus; that *his* sins may be done away by thy mercy, and *his*

ei *bardwn* yn y nef, cyn *iddo* fyned oddi yma, ac na weler *ef* mwyach. Da y gwyddom, Arglwydd, nad oes un gair rhy anhawdd i ti; ac y gelli, os mynni, ei *godi ef* drachefu, a chaniattau *iddo* hwy hoedl yn ein plith. Er hynny, yn gymmaint a bod (hyd y gwel dyn) amser ei *ymddattodiad ef* yn nesau, felly parottoa a chymhwysa *ef*, ni a attolygwn i ti, erbyn awr angau; fel, ar oi ei *ymadawiad* oddi yma mewn tangnefedd, ac yn dy ffafr di, y derbynier ei *enaid ef* i th deyrnas dragywyddol, trwy haeddedigaethau a chyfyngiad dyn Grist dy unig Fab di, ein Harglwydd ni a'n Hiachawdwr. *Amen.*

Gweddî gymmynol dros ddydd claf ar drwgcedigaeth.

O Holl-alluog Dduw, gyd â'r hwn y mae yn byw yspryd oedd y cyfiawn y rhai a berffeithiwyd, wedi cael eu gwared o'u carcharau daearol; Yr ym yn ostyngedig yn gorchymyn enaid dy *wasanaethydd hwn*, ein *brawd* anwyl, i th ddwyllaw di, megis i ddwyllaw Creawdwr ffyddlon, ac lachawdwr trugarocaf; gan attolwg i ti yn ostyngeddiad ar *iddo* fod yn werthfawr yn dy olwg. Golch *ef*, ni a erfyniwn arnat, yngwaed yr Oen difrycheulyd hwnnw, a laddwyd er inwyn dileu pechodau'r byd; fel, gan gael glanhau a dilêu pa lygredd bynnag a all fod wedi ei gasglu ynghanol y byd truenus ac anwir hwn, trwy chwantau'r cnawd, ac ystrywiaw Satan, y caffo ei *gyflwyno* yn bur ac yn ddifeisus yn dy olwg di. A dysg i ninnau, y rhai ym yn byw ar ei *ol ef*, ganfod yn *hwn* ac erail gyffelyb ddrychau marwoldeb o ddydd bwygilydd, mor frau ac

hardon sealed in heaven, before *he* go hence, and be no more seen. We know, O Lord, that there is no word impossible with thee; and that, if thou wilt, thou canst even yet raise *him* up, and grant *him* a longer continuance amongst us: Yet, forasmuch as in all appearance the time of *his* dissolution draweth near, so fit and prepare *him*, we beseech thee, against the hour of death, that after *his* departure hence in peace, and in thy favour, *his* soul may be received into thine everlasting kingdom, through the merits and mediation of Jesus Christ, thine only Son, our Lord and Saviour. *Amen.*

A commendatory Prayer for a sick person at the point of departure.

O Almighty God, with whom do live the spirits of just men made perfect, after they are delivered from their earthly prisons; We humbly commend the soul of this thy servant, our dear *brother*, into thy hands, as into the hands of a faithful Creator, and most merciful Saviour; most humbly beseeching thee, that it may be precious in thy sight. Wash it, we pray thee, in the blood of that immaculate Lamb, that was slain to take away the sins of the world; that whatsoever defilements it may have contracted in the midst of this miserable and naughty world, through the lusts of the flesh, or the wiles of Satan, being purged and done away, it may be presented pure and without spot before thee. And teach us who survive, in this and other like daily spectacles of mortality, to see how frail and uncertain our

anwada! yw ein cyflwr ein hun-ain, ac felly gyfrif ein dyddiau, fel y dygom ein calonnau yn ddirifol i'r cyfryw ddoethineb sanctaidd a nefol, tra byddom byw yma, ag a'n dygo o'r diwedd i fywyd tragwyddol, trwy haeddedigaethau Iesu Grist dy unig Fab di, ein Harglwydd ni. Amen.

Gweddî dros y rhai a fo mewn blinder yspryd, neu anheddwch cydwybod.

Y Bendigedig Arglwydd, Tad y trugareddau, a Duw pob diddanwch, ni a attolygwn i ti, edrych â golwg tosturi a thrugaredd ar dy *wasanaethwr cystuddiedig hwn*. Yr wyt ti yn ysgrifenu pethau chwerwon yn ei *erbyn ef*, ac yn gwneuthur iddo feddiannu ei *gamweddau* gynt; y mae dy ddirigfaint yn pwyso yn drwm *arno*, a'i *enaid* sy lawn o sinder; eithr, O Dduw trugarog, yr hwn a sgrifenaist dy Air sanctaidd er addysg i ni; fel, trwy amynedd a diddanwch dy Lân Ysgrhythrau, y gallem gael gobaith; dyro iddo iawn ddeallwriaeth o'i *gyflwr* ei hun, ac o'th fgythion a'th addewidion di; fel na fwrio ymaith ei hyder arnat ti, ac na ddodo ei *ymddiried* ar ddim arall ond tydi. Nertha *ef* yn erbyn ei holl brofedigaethau, a iachâ *ef* o'i holl anhwylddeb. Na ddryllia'r gorsen ysig, ac na ddirffodd y llin yn mygu. Na chau diriondeb dy drugaredd mewn soriant; citlir par iddo glywed llawenydd a gorfoledd, fel y llawenycho'r esgryn a ddrylliaist. Gward *ef* rhag ofn y gelyn, a dyrcha lewyrch dy wynebpryd *arno*, a dyro iddo dangnefedd, trwy ryglyddon a chyfyngdod Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

own condition is; and so to number our days, that we may seriously apply our hearts to that holy and heavenly wisdom, whilst we live here, which may in the end bring us to life everlasting, through the merits of Jesus Christ thine only Son our Lord. Amen.

A Prayer for persons troubled in mind or in conscience.

O Blessed Lord, the Father of mercies, and the God of all comforts; We beseech thee, look down in pity and compassion upon this thy afflicted servant. Thou writest bitter things against *him*, and makest *him* to possess *his* former iniquities; thy wrath lieth hard upon *him*, and *his* soul is full of trouble: But, O merciful God, who hast written thy holy Word for our learning, that we, through patience and comfort of thy holy Scriptures, might have hope; give *him* a right understanding of *himself*, and of thy threats and promises; that *he* may neither cast away *his* confidence in thee, nor place it any where but in thee. Give *him* strength against all *his* temptations, and heal all *his* distempers. Break not the bruised reed, nor quench the smoking flax. Shut not up thy tender mercies in displeasure; but make *him* to hear of joy and gladness, that the bones which thou hast broken may rejoice. Deliver *him* from fear of the enemy, and lift up the light of thy countenance upon *him*, and give *him* peace, through the merits and mediation of Jesus Christ our Lord. Amen.

Y N gymaint a bob pob dyn marwol yn ddarostyngedig i lawer o beryglon disyfyd, heintiau, a chlefydau, ac byth yn anhyspys pa bryd yr ymadawant a'r bywyd hwn; o herwydd hynny, er mwyn gallu o honnynt fod bob amser mewn parodrwydd i farw, pa bryd bynnag y rhyngo bodd i'r Holl-alluog Dduw atw am danynt; bydded i'r Curad-iaid yn dâfal, o amser i amser (ac yn enwedig yn amser pla, neu ryw haint lynol arall) gynghori eu Plwyfolion i gymmeryd yn synych fendigedig Gymmun Corph a Gwaed cin Hiachawdwr Crist, pan weinyddir *ef* yn gyhoedd yn yr Eglwys; fel, gan wneud felly, y bo llai o achos iddynt, yn eu hymwelhad disymwth, i fod yn anheddychol yn eu meddwl o ddisyng hynny. Ond os y claf fydd analluog i dâfod i'r Eglwys, ac etto yn dymuno cymmeryd y Cymmun yn ei ddy; yna y bydd rhaid iddo fynegi hynny mewn pryd i'r Curad, gan hyspysu hysyd pa sawl un y sydd yn darparu cymmuno gyd âg *ef* (y rhai a fyddant dri, neu ddau o'r lleiaf) ac wedi cael lle cyfaddas yn nhŷ y claf, gyd â phob peth angenrheidiol felly yn barod, fel y gallu y Curad weinyddu yn barchedig, gwceinydded *ef* yno y Cymmun bendigedig, gan ddechren ar y Colect, Epistol, a'r Efyngyl, yma yn canlyn.

Y Colect.

HOLL-gyfoethog a byth-fywiol Dduw, gwneuthurwr dynol ryw, yr hwn wyt yn cospi y rhai a gerych, ac yn ceryddu pawb a'r dderbyniech; Nyni a attolygwn i ti drugarhau wrth dy *was hwn* yma ymwledig gan dy law, ac i ti gamiattau gymmeryd o hono ei *glefyd* yn ddioddefus, a chaffael ei *iechyd* corphorol drachefn (os dy radlawn ewylls di yw hynny) a pha bryd bynnag yr ymadawo ei *enaid* â'i *gorph*, bod o hono yn ddi-frycheulyd wrth ei gyflwyno i ti; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. Heb. xii. 5.

FY mab, na ddirmyga gerydd yr Arglwydd, ac nac ymollwng pan y'th argyoeidler ganddo. Canys y neb y mae yr Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu; ac yn fflangellu pob mab a dderbynio.

Yr Efyngyl. St. Ioan v. 24.

YN wir, yn wir, meddaf i chiwi, Y neb sydd yn gwranddo fy ngair i, ac yn credu i'r hwn a'm hanfonodd i, a gaiff fywyd tragwyddol, ac ni ddaw i farw; eithr efe a aeth trwodd o farwolaeth i fywyd.

The Collect.

ALMIGHTY, everliving God, Maker of mankind, who dost correct those whom thou dost love, and chastise every one whom thou dost receive; We beseech thee to have mercy upon this thy servant visited with thine hand, and to grant that *he* may take *his* sickness patiently, and recover *his* bodily health, (if it be thy gracious will;) and whensoever *his* soul shall depart from the body, it may be without spot presented unto thee; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. Heb. xii. 5.

MY son, despise not thou the chastening of the Lord, nor faint when thou art rebuked of him. For whom the Lord loveth he chasteneth; and scourgeth every son whom he receiveth.

The Gospel. St. John v. 24.

VERILY, verily I say unto you, He that heareth my word, and believeth on him that sent me, hath everlasting life, and shall not come into condemnation; but is passed from death unto life.

¶ *Gwedi hyn yr Offeiriad a h ym mlaen, yn ol y ffurf osodedig uchod, i'r Cymmun bendigedig; gan ddechreu ar y gciriau hyn [Chwychwi y sawl sydd yn wir, &c.]*

¶ *Pan gyfranner y Sacrament bendigedig, cymmcred yr Offeiriad yntau ei hun y Cymmun yn gyntaf; ao ar ol hynny, gweinydded i'r rhai a ddarparwyd i gymmuno gyd â'r claf, ac yn ddiweddaff oll i'r dyn claf.*

¶ *Eithr o bydd neb, naill ai o ddirdra dolur, neu o herwydd eisiau rhybudd mewn amser dyladwy i'r Curad, neu o eisiau cyfeillyddion i gymmeryd gyd âg ef, neu obleg rhyw rwystr cyflawn arall, heb gymmeryd Sacrament Corph a Gwaed Crist; yna dangosed y Curad, os yw efe yn wir edifeiriol am ei bechodau, ac yn credu yn ddiysgog ddarfod i Iesu Crist ddioddef angau ar y Groes drosto, a thywallt ei Waed er ei Brynedigaeth ef, gan goffa yn ddisfrif y mawr daioni sydd iddo ef o hynny, a chan ddiolch iddo o'i galon am dano, ei fod ef yn bywlla ac yn yfed Corph a Gwaed cin Hiachawdwr Crist yn fuddiol i wechyd ei Enaid, er nad yw efe yn derbyn y Sacrament a'i enau.*

¶ *Pan ymweler â'r claf, ac yntau yn cymmeryd y Cymmun bendigedig yr un anser; bydded yna i'r Offeiriad, er mwyn prysuro yn gynt, dorri ymaith ffurf yr Ymweliad, lle mae'r Psalm [Ynot ti, O Arglwydd, y gobethiais, &c.] ac aed yn unig i'r Cymmun.*

¶ *Yn amser Pla, Clefyd y Chwys, neu gyfryw amserau heintiau neu glefydau llŷn, pryd na aller cael yr un o'r Pheys neu'r Cymmydogion i gymmuno gyd â'r cleifion yn eu tai, rhag ofn cael yr haint, ar hyspysol ddeisyfad y claf, fe all y Gweinidog yn unig gymmuno gyd âg ef.*

TREFN

CLADEDIGAETH Y MARW.

¶ *Noder yma, Na ddylid arfer y Gwasanaeth a gantyn dros neb a fo marw heb fedydd, neu dan Ysgymmundod, neu a'u lladdasant eu hunain.*

¶ *Yr Offeiriad a'r Ysgolheigion, wrth gyfarfod â'r Corph wrth borth y Fynwent, ac yn myned o'i flaen i'r Eglwys, neu tu a'r Bedd, a ddywedant, neu a ganant,*

MYFI yw'r adgyfodiad a'r bywyd, medd yr Arglwydd: yr hwn sydd yn credu ynof fi, er iddo farw, a fydd byw. A phwy bynnag sydd yn fyw, ac yn credu ynof fi, ni bydd marw yn dragywydd. *St. Ioan xi. 25, 26.*

MYFI a wn fod fy Mhrynwyr yn fyw, ac y saif yn y diwedd ar y ddaear. Ac er ar ol fy nghroen i bryfed ddifetha'r corph hwn, etto caf weled Duw yn fy nghnawd: yr hwn a gaf fi im' fy hun ei weled, a'm llygaid a'i gwelant, ac nid arall. *Job xix. 25, 26, 27.*

I Am the resurrection and the life, saith the Lord: he that believeth in me, though he were dead, yet shall he live: and whosoever liveth and believeth in me shall never die. *St. John xi. 25, 26.*

I Know that my Redeemer liveth, and that he shall stand at the latter day upon the earth. And though after my skin worms destroy this body, yet in my flesh shall I see God: whom I shall see for myself, and mine eyes shall behold, and not another. *Job xix. 25, 26, 27.*

NI ddygasom ni ddim i'r byd, ac eglur yw na allwn ddwyn dim allan chwaith. Yr Arglwydd a roddodd, a'r Arglwydd a gymmerodd ymaith; bendigedig fyddo Ew yr Arglwydd. *1 Tim. vi. 7. Job i. 21.*

¶ *Gwedi eu dyfod i'r Eglwys, y darllenir un o'r Psalmau hyn yn canlyn, neu'r ddwy.*

Dixi, custodiam. Psal. xxxix.

DY WEDAIS, Cadwaf fy ffyrdd, rhag pechu a'm tafod: cadwaf firwyn yn fy ngenau, tra fyddo'r annuwiol vn fy ngolwg.

Tewais yn ddistaw, ie, tewais â daioni: a'm dolur a gyffrôdd.

Gwresogodd fy nghalon o'm mewn: tra'r oeddwn yn myfyrto, ennynodd tân, a mi a leferais a'm tafod.

Arglwydd, par i mi wybod fy niwedd, a pheth yw mesur fy nyddiau: fel y gwypwyf o ba oedran y byddaf fi.

Wele, gwnaethost fy nyddiau fel dyrnfedd; a'm heinioes sy megis diddym yn dy olwg di: diau mai cwbl wagedd yw pob dyn, pan fo ar y goreu.

Dyn yn ddiâu sydd yn rhodio mewn cysgod, ac yn yndrafferthu yn ofer: efe a dyrra olud, ac ni's gwy'r pwy a'i casgl.

Ac yn awr beth a ddisgwyliaf, O Arglwydd: fy ngobaith sydd ynot ti.

Gwared fi o'm holl gamweddau: ac na osod fi yn waradwydd i'r ynfud.

Aethum yn fud, ac nid agorais fy ngenau: canys ti a wnaethost byn.

WE brought nothing into this world, and it is certain we can carry nothing out. The Lord gave, and the Lord hath taken away; blessed be the Name of the Lord. *1 Tim. vi. 7. Job i. 21.*

¶ *After they are come into the Church, shall be read one or both of these Psalms following.*

Dixi, custodiam. Psal. xxxix.

I Said, I will take heed to my ways: that I offend not in my tongue.

I will keep my mouth as it were with a bridle: while the ungodly is in my sight.

I held my tongue, and spake nothing: I kept silence, yea, even from good words; but it was pain and grief to me.

My heart was hot within me, and while I was thus inusing the fire kindled: and at the last I spake with my tongue;

Lord, let me know mine end, and the number of my days: that I may be certified how long I have to live.

Behold, thou hast made my days as it were a span long: and mine age is even as nothing in respect of thee; and verily every man living is altogether vanity.

For man walketh in a vain shadow, and disquieteth himself in vain: he heapeth up riches, and cannot tell who shall gather them.

And now, Lord, what is my hope: truly my hope is even in thee.

Deliver me from all mine offences: and make me not a rebuke unto the foolish.

I became dumb, and opened not my mouth: for it was thy doing.

Tyn dy bla oddi wrthyf : gan ddyrnod dy law y darfum i.

Pan gospit ddyddyn â cheryddon am anwiredd, dattodit fel gwyfyn ei ardderchowgrwydd ef : gwagedd yn ddiâu yw pob dyn.

Gwrando fy ngweddi, Arglwydd, a chlyw fy llef; na thaw wrth fy wylofaïn : canys ymdeithydd ydwyf gyd â thi, ac alltud, fel fy holl dadau.

Paid â mi, fel y cryflhawyf : cyn fy myned, ac na byddwyf myg.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

Domine, refugium. Psal. xc.

Tl, Arglwydd, fuost yn breswylfa i ni : ym mhob cenhedlaeth ;

Cyn gwneuthur y mynyddoedd, a llunio o honot y ddaear a'r byd : ti hefyd wyt Dduw o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb.

Troi ddyddyn i ddinystyr : a dywedi, Dychwelwch, feibion dynion.

Canys mil o flynyddoedd ydyddyn yn dy olwg di fel doe : wedi'r el heibio, ac fel gwyliadwriacth nos.

Dygi hwynt ymaith megis â llifeirant ; y maent fel hûn : y bore y maent fel llysieun a newidwr.

Y bore y blodeua, ac y tyf : prydawn y torrîf ef ymaith, ac y gwywa.

Canys yn dy ddi g y difethwyd ni : ac yn dy lidiowgrwydd y'n brawychwyd.

Take thy plague away from me : I am even consumed by means of thy heavy hand.

When thou with rebukes dost chasten man for sin, thou makest his beauty to consume away, like as it were a moth fretting a garment : every man therefore is but vanity.

Hear my prayer, O Lord, and with thine ears consider my calling : hold not thy peace at my tears.

For I am a stranger with thee : and a sojourner, as all my fathers were.

O spare me a little, that I may recover my strength : before I go hence, and be no more seen.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

Domine, refugium. Psal. xc.

LORD, thou hast been our refuge : from one generation to another.

Before the mountains were brought forth, or ever the earth and the world were made : thou art God from everlasting, and world without end.

Thou turnest man to destruction : again thou sayest, Come again, ye children of men.

For a thousand years in thy sight are but as yesterday : seeing that is past as a watch in the night.

As soon as thou scatterest them, they are even as a sleep : and fade away suddenly like the grass.

In the morning it is green, and groweth up : but in the evening it is cut down, dried up, and withered.

For we consume away in thy displeasure : and are afraid at thy wrathful indignation.

Gosodaist ein hanwiredd ger dy fron : ein dirgel bechodau yngoleuni dy wyneb.

Canys ein holl ddyddiau ni a ddarfuant gan dy ddi g ofaint di : treuliasom ein blynyddoedd fel chwell.

Yn nyddiau ein blynyddoedd y mae deng mlynedd a thrugain ; ac os o gryfder y cyrhaeddir pedwar ugain mlynedd : etto eu nerth sy boen a blinder ; canys ebrwydd y derfydd, a ni a ehedwn ymaith.

Pwy a edwyn nerth dy soriant : canys fel y mae dy ofn, y mae dy ddi gter.

Dysg i ni felly gyfrif ein dyddiau : fel y dygom ein calon i ddoethineb.

Dychwel, Arglwydd, pa hŷd : ac edifarhâ o ran dy weision.

Diwalla ni yn fore â'th drugaredd : fel y gorfoleddom ac y llawenychom dros ein holl ddyddiau.

Llawenhâ ni yn ol y dyddiau y cystuddiaist ni : a'r blynyddoedd y gwelso'm ddyrgfyd.

Gweler dy waith tu ag at dy weision : a'th ogoniant tu ag at eu plant hwy.

A bydded prydfertwhch yr Arglwydd ein Duw arnom ni : a threfna weithred ein dwylaw ynom ni ; i'e, trefna waith ein dwylaw.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Ar ol hynny y canlyn y Llith, wedi ei chynnweryd o'r bymihogfed Benod o Epistol cyntaf Sant Paul at y Corinthiaid.*

Thou hast set our misdeeds before thee : and our secret sins in the light of thy countenance.

For when thou art angry all our days are gone : we bring our years to an end, as it were a tale that is told.

The days of our age are threescore years and ten ; and though men be so strong, that they come to fourscore years : yet is their strength then but labour and sorrow ; so soon passeth it away, and we are gone.

But who regardeth the power of thy wrath : for even thereafter as a man feareth, so is thy displeasure.

O teach us to number our days : that we may apply our hearts unto wisdom.

Turn thee again, O Lord, at the last : and be gracious unto thy servants.

O satisfy us with thy mercy, and that soon : so shall we rejoice and be glad all the days of our life.

Comfort us again now after the time that thou hast plagued us : and for the years wherein we have suffered adversity.

Shew thy servants thy work : and their children thy glory.

And the glorious Majesty of the Lord our God be upon us : prosper thou the work of our hands upon us, O prosper thou our handy-work.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall follow the Lesson taken out of the fifteenth Chapter of the former Epistle of Saint Paul to the Corinthians.*

I Cor. xv. 20.

YN awr Crist a gyfodwyd oddi wrth y meirw, ac a wnaed yn flaen-ffrwyth y rhai a hunasant. Canys, gan fod marwolaeth trwy ddyd, trwy ddyd hefyd y mae adgyfodiad y meirw. Oblegid megis yn Adda y mae pawb yn meirw, felly hefyd yng Nghrist y bywhêir pawb. Eithr pob un yn ei drefn ei hun: y blaen-ffrwyth yw Crist; wedi hynny y rhai ydynt eiddo Crist, yn ei ddyfodiad ef. Yna y bydd y diwedd, wedi y rhoddo efe y deyrnas i Dduw a'r Tad; wedi iddo ddilêu pob pendefigaeth, a phob awdurdod a nerth. Canys rhaid iddo deyrnasu hyd oni osodo ei holl elynion dan ei draed. Y gelyn diweddaf a ddi-nystrir yw'r angau: canys efe a ddarostyngodd bob peth dan ei draed ef. Eithr pan yw yn dywedyd fod pob peth wedi eu darostwng, amlwg yw mai oddi eithr yr hwn a ddarostyngodd bob peth iddo. A phan ddarostynger pob peth iddo, yna'r Mab ei hun hefyd a ddarostyngir i'r hwn a ddarostyngodd bob peth iddo ef; fel y byddo Duw oll yn oll. Os amgen, beth a wna y rhai a fedyddir dros y meirw, os y meirw ni chyfodir ddim? Paham ynte y bedyddir hwy dros y meirw? a phaham yr ydym nin- nau mewn perygl bob awr? Yr ydwyf beunydd yn marw, myn eich gorfoledd yr hon sy gen- nyf yng Nghrist Iesu ein Har- gliwydd. Os yn ol dull dyn yr ymleddais âg anifeiliaid yn Ê- phesus, pa lesâd fydd i mi, oni chyfodir y meirw? Bwyttâwn, ac yfwn; canys y foru marw yr ydym. Na thwyller chwi: y mae ymddiddanion drwg yn llygru moesau da. Deffrôchwch yn gyfi- iawn, ac na phechwhch; canys nid oes gan rai wybodaeth am

I Cor. xv. 20.

NOW is Christ risen from the dead, and become the first-fruits of them that slept. For since by man came death, by man came also the resurrection of the dead. For as in Adam all die, even so in Christ shall all be made alive. But every man in his own order: Christ the first-fruits; after- ward they that are Christ's, at his coming. Then cometh the end, when he shall have deliv- ered up the kingdom to God, even the Father; when he shall have put down all rule, and all authority, and power. For he must reign, till he hath put all enemies under his feet. The last enemy that shall be de- stroyed is death. For he hath put all things under his feet. But when he saith, all things are put under him, it is mani- fest that he is excepted, which did put all things under him. And when all things shall be subdued unto him, then shall the Son also himself be subject unto him that put all things un- der him, that God may be all in all. Else what shall they do which are baptized for the dead, if the dead rise not at all? Why are they then baptized for the dead? and why stand we in jeopardy every hour? I protest by your rejoicing, which I have in Christ Jesus our Lord, I die daily. If after the manner of men I have fought with beasts at Ephesus, what advantageth it me, if the dead rise not? Let us eat and drink, for to-morrow we die. Be not deceived: evil communications corrupt good manners. Awake to righteous- ness, and sin not; for some have not the knowledge of God. I speak this to your shame. But

Dduw. Er cywilydd i chwi yr wyf yn dywedyd hyn. Eithr fe a ddywed rhyw un, Pa fodd y cyfodir y meirw? ac â pha ryw gorph y deuant? O ynyf, y peth yr wyt ti yn ei hau, ni fywhêir, oni bydd efe marw. A'r peth yr wyt yn ei hau, nid y corph a fydd yr ydwyf yn ei hau, ond gronyn noeth, ysgatfydd o wen- ich, neu o rywrawn arall. Eithr Duw sydd yn rhoddi iddo gorph fel y mynnodd efe, ac i bob hedyn ei gorph ei hun. Nid yw pob cnawd unrhyw gnawd; eithr arall yw cnawd dynion, ac arall yw cnawd anifeiliaid, a chnawd arall sydd i bysgod, ac arall i adar. Y mae hefyd gyrph nefol, a chyrrph daearol; ond arall yw gogoniant y rhai nefol, ac arall y rhai daearol. Arall yw gogon- iant yr haul, ac arall yw gogon- iant y lloer, ac arall yw gogon- iant y ser; canys y mae rhagor rhwng seren a seren mewn gogoniant. Felly hefyd y mae ad- gyfodiad y meirw: efe a heuir mewn llygredigaeth; ac a gyf- odir mewn anlygredigaeth: efe a heuir mewn ammharch; ac a gyfodir mewn gogoniant: efe a heuir mewn gwendil; ac a gyf- odir mewn nerth: efe a heuir yn gorph anianol; ac a gyfodir yn gorph ysprydol. Y mae corph anianol, ac y mae corph yspryd- ol. Felly hefyd y mae yn ys- grifenedig, Y dyn cyntaf Adda a wnaed yn enaid byw, a'r Adda diweddaf yn yspryd yn bywhâu. Eithr nid cyntaf yr ysprydol, ond yr anianol; ac wedi hynny yr ysprydol. Y dyn cyntaf o'r ddaearol yn ddaearol, yr ail dyn yr Arglwydd o'r nef. Fel y mae y daearol, felly y mae y rhai daearol: ac fel y mae y nefol, felly y mae y rhai nefol hefyd. Ac megis y dygasom ddelw y daearol, ni a ddygw'n hefyd ddelw

some man will say, How are the dead raised up? and with what body do they come? Thou fool, that which thou sowest is not quickened, except it die. And that which thou sowest, thou sowest not that body that shall be, but bare grain, it may chance of wheat, or of some other grain: But God giveth it a body, as it hath pleased him, and to every seed his own body. All flesh is not the same flesh; but there is one kind of flesh of men, another flesh of beasts, another of fishes, and another of birds. There are also celestial bodies, and bodies terrestrial; but the glory of the celestial is one, and the glory of the terrestrial is another. There is one glory of the sun, and another glory of the moon, and another glory of the stars; for one star differeth from another star in glory. So also is the resurrection of the dead: It is sown in corruption; it is raised in incorruption: It is sown in dishonour; it is raised in glory: It is sown in weak- ness; it is raised in power: It is sown a natural body; it is raised a spiritual body. There is a natural body, and there is a spiritual body. And so it is written, The first man Adam was made a living soul; the last Adam was made a quicken- ing spirit. Howbeit, that was not first which is spiritual, but that which is natural; and after- ward that which is spiritual. The first man is of the earth, earthy: the second man is the Lord from heaven. As is the earthy, such are they that are earthy: and as is the heavenly, such are they also that are heav- enly. And as we have borne the image of the earthy, we shall also bear the image of the

y nefol. Eithr hyn meddaf, O frodyr, na ddichon cig a gwaed etifeddu teyrnas Dduw; ac nad yw llygredigaeth yn etifeddu anlygredigaeth. Wele, yr wyf yn dywedyd i chwi ddirgelwch: Ni hunun ni oll; eithr ni a newidir oll mewn moment, ar darawiad llygad, wrth yr udgorn diweddaf. Cans yr udgorn a gân, a'r meirw a gyfodir yn anlygredig, a ninnau a newidir. O herwydd rhaid i'r llygradwy hwn wisgo anlygredigaeth, ac i'r marwol hwn wisgo anfarwoldeb. A phan ddarffo i'r llygradwy hwn wisgo anlygredigaeth, ac i'r marwol hwn wisgo anfarwoldeb, yna y bydd yr ymadrodd a ysgrifenydd; Angau a lyncgwyd mewn buddugoliaeth. O angau, pa le mae dy golyn? O uffern, pa le mae dy fuddugoliaeth? Colyn angau yw pechod, a grym pechod yw'r gyfraith. Ond i Dduw y byddo'r diolch, yr hwn sydd yn rhoddi i ni fuddugoliaeth trwy ein Harglwydd Iesu Grist. Am hynny, fy mrodyr anwyl, byddwch sicr, a diymmod, a helaethion yngwaith yr Arglwydd yn wastadol, a chwi'n gwybod nad yw eich llafur chwi yn ofer yn yr Arglwydd.

¶ *Pan ddelont at y Bedd, tra fyddo'r Corph yn ei barottô i'w ddois yn y ddaear, y dywed yr Offeiriad, neu'r Offeiriad a'r Ysgolheigion a ganant,*

DYN a aned o wraig, sydd â byr amser iddo i fyw, ac sydd yn llawn trueni. Y mae efe yn blaguro fel llysiuro, ac a dorri i lawr; ac a ddiffanna fel cysgod, ac ni saif.

Ynghanol ein bywyd yr ydym mewn angau: gan bwy y mae i ni geisio ymwarded, ond gennyti, O Arglwydd, yr hwn am ein pechodau wyt yn gyfiawn yn ddiglon?

heavenly. Now this I say, brethren, that flesh and blood cannot inherit the kingdom of God; neither doth corruption inherit incorruption. Behold, I shew you a mystery: We shall not all sleep, but we shall all be changed, in a moment, in the twinkling of an eye, at the last trump, (for the trumpet shall sound,) and the dead shall be raised incorruptible, and we shall be changed. For this corruptible must put on incorruption, and this mortal must put on immortality. So when this corruptible shall have put on incorruption, and this mortal shall have put on immortality; then shall be brought to pass the saying that is written, Death is swallowed up in victory. O death, where is thy sting? O grave, where is thy victory? The sting of death is sin, and the strength of sin is the law. But thanks be to God, which giveth us the victory through our Lord Jesus Christ. Therefore, my beloved brethren, be ye steadfast, unmoveable, always abounding in the work of the Lord, forasmuch as ye know that your labour is not in vain in the Lord.

¶ *When they come to the Grave, while the Corpse is made ready to be laid into the earth, the Priest shall say, or the Priest and Clerks shall sing:*

MAN that is born of a woman hath but a short time to live, and is full of misery. He cometh up, and is cut down, like a flower; he fleeth as it were a shadow, and never continueth in one stay.

In the midst of life we are in death: of whom may we seek for succour, but of thee, O Lord, who for our sins art justly displeas'd?

Er hynny, Arglwydd Dduw sancteiddiaf, Arglwydd galluoccaf, O sanctaidd a thrugaroccaf Iachawdwr, na ollwng ni i ddygn chwerwaf boenau angau tragwyddol.

Ti, Arglwydd, a adwaenost ddirgelion ein calonau: na chawu dy glustiau trugarog oddi wrth ein gweddïau; eithr arbed nyni, O Arglwydd sancteiddiaf, O Dduw galluoccaf, O sanctaidd a thrugarog Iachawdwr; tydi deilyngaf Farnwr tragwyddol, na âd i ni, yn yr awr ddiweddaf, er neb rhyw boenau angau, syrthio oddi wrthyt.

¶ *Yna, tra fydder yn bwrw pridd ar y Corph gan ryw rai a fo yn sefyll yno, yr Offeiriad a ddywed,*

YN gymmaint a rhyngu bodd i'r Goruchaf Dduw o'i fawr drugaredd gymmeryd atto ei hun enaid ein hanwyl frawd yma a ymadawodd o'r byd, gan hynny yr ym ni yn rhoddi ei gorph ef i'r ddaear, sef, daear i'r ddaear, lludw i'r lludw, pridd i'r pridd, mewn gwir ddiogel obaith o'r adgyfodiad i fywyd tragwyddol, trwy ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn a newidia ein corph gwaen ni, fel y byddo yn gyffelyb i'w gorph gogoneddus ef, o herwydd y galluog weithrediad, trwy yr hwn y dichon efe dlarostwng pob dim iddo ei hun.

¶ *Yna y dywedir, neu y cenir,*

MI a glywais lais o'r nef yn dywedyd wrthyf, Ysgrifena, O hyn allan gwynfydedig yw y meirw y rhai sydd yn marw yn yr Arglwydd: felly y dywed yr Yspryd; cans y maent yn gorphwyso oddi wrth eu llafur.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad, Arglwydd, trugarhâ wrthym. Crist, trugarhâ wrthym. Arglwydd, trugarhâ wrthym.*

Yet, O Lord God most holy, O Lord most mighty, O holy and most merciful Saviour, deliver us not into the bitter pains of eternal death.

Thou knowest, Lord, the secrets of our hearts; shut not thy merciful ears to our prayer; but spare us, Lord most holy, O God most mighty, O holy and merciful Saviour, thou most worthy Judge eternal, suffer us not, at our last hour, for any pains of death, to fall from thee.

¶ *Then, while the earth shall be cast upon the Body by some standing by, the Priest shall say,*

FORASMUCH as it hath pleased Almighty God of his great mercy to take unto himself the soul of our dear brother here departed, we therefore commit his body to the ground; earth to earth, ashes to ashes, dust to dust; in sure and certain hope of the Resurrection to eternal life, through our Lord Jesus Christ; who shall change our vile body, that it may be like unto his glorious body, according to the mighty working, whereby he is able to subdue all things to himself.

¶ *Then shall be said or sung,*

I Heard a voice from heaven, I saying unto me, Write, From henceforth blessed are the dead which die in the Lord: even so saith the Spirit; for they rest from their labours.

¶ *Then the Priest shall say, Lord, have mercy upon us. Christ, have mercy upon us. Lord, have mercy upon us.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Offeiriad.

HOLL-alluog Dduw, gyd â'r hwn y mae yn byw yspryd-oedd y rhai a ymadawsant oddi yma yn yr Arglwydd, ac yn yr hwn y mae eneidiau y ffyddloniaid, wedi darfod eu rhyddhâu oddi wrth faich y cnawd, mewn llawenydd a dedwyddyd; Yr ydym yn mawr ddiolch i ti, fod yn wiu gennyf waredu ein *brrawd hwn* allan o drueni'r byd pechadurus hwn; gan atolygu i ti ryngu bodd i ti, o'tli radlawn ddaioni, gyflawni ar fyrder nifer dy etholedigion, a phrysuro dy deyrnas; modd y gallom ni, gyd â'r rhai oll a ymadawsant â'r byd mewn gwir ffydd yn dy Enw bendigedig, gaffael i ni ddiwedd perffaith, a gwynfyd ynghorh ac enaid, yn dy ddirange a'th dragwyddol ogoniant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Y Colect.

O Drugarog Dduw, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn yw yr adgyfodiad a'r bywyd, ym mha un pwy bynnag a gretto, a fydd byw, er iddo farw; a phwy bynnag a fo byw ac a gretto ynddo ef, ni bydd marw yn dragwydd; yr hwn hefyd a'n dysgodd (trwy ei Apostol bendigedig Sant Paul) na thristâem, fel rhai heb obaith, dros y rhai a hunant ynddo ef; Nyni yn ostyngedig a atolygwn i ti, O Dad, ein cyfodi ni o angau pech-

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Priest.

ALMIGHTY God, with whom do live the spirits of them that depart hence in the Lord, and with whom the souls of the faithful, after they are delivered from the burden of the flesh, are in joy and felicity; We give thee hearty thanks, for that it hath pleased thee to deliver this our *brother* out of the miseries of this sinful world; beseeching thee, that it may please thee, of thy gracious goodness, shortly to accomplish the number of thine elect, and to hasten thy kingdom; that we, with all those that are departed in the true faith of thy holy Name, may have our perfect consummation and bliss, both in body and soul, in thy eternal and everlasting glory; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Collect.

O Merciful God, the Father of our Lord Jesus Christ, who is the resurrection and the life; in whom whosoever believeth shall live, though he die; and whosoever liveth, and believeth in him, shall not die eternally; who also hath taught us, by his holy Apostle Saint Paul, not to be sorry, as men without hope, for them that sleep in him; We meekly beseech thee, O Father, to raise us from the death of sin unto the

od i fuchedd cyfiawnder; fel y bo i ni, wedi ymado â'r fuchedd hon, orphwys ynddo ef, megis y mae ein gobaith fod ein *brrawd hwn*; ac ar yr adgyfodiad cyffredin y dydd diweddf, ein caffael yn gymmeradwy yn dy olwg di, a derbyn y fendith a ddatgan dy garedig Fab yr amser hwnnw i bawb a'r a'th ofnant ac a'th garrant, gan ddywedyd, Deuwch, chwi fendigedig blant fy Nhadau, meddionwch y deyrnas a barottowyd i chwi er pan seiliwyd y byd: Caniattâ hyn, ni a atolygwn i ti, O drugarog Dad, trwy Iesu Grist ein Cyfryngwr a'n Pryniawdwr. Amen.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. Amen.

life of righteousness; that, when we shall depart this life, we may rest in him, as our hope is this our *brother* doth; and that, at the general Resurrection in the last day, we may be found acceptable in thy sight; and receive that blessing, which thy well-beloved Son shall then pronounce to all that love and fear thee, saying, Come, ye blessed children of my Father, receive the kingdom prepared for you from the beginning of the world: Grant this, we beseech thee, O merciful Father, through Jesus Christ, our Mediator and Redeemer. Amen.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. Amen.

DIOLWCH GWAGEDD AR OL ESGOR PLANT;

YR HWN A ELWIR YN GYFFREDIN, RHYDDHAU,
NEU EGLWYSA.

Y Wraig, ar yr amser arferedig ar ol esgor, a ddaw i'r Eglwys wedi ymwisgo yn weddus; ac yno y gostwng ar ei gliniau yn rhyw le cyfaddus, fel yr arferwyd, neu megis y trefnu'r Ordinari: ac yna'r Offeiriad a ddywed wrthi,

YN gymmaint a rhyngu bodd i'r goruchaf Dduw o'i ddaioni roddi i ti ryddhâd ymwardol, a'th gadw yn y mawr berygl wrth esgor; ti a ddiolchi yn ewyllysgar i Dduw am hynny, ac a ddywedi,

(¶ Yna y dywed yr Offeiriad y Psalm cxvi.)

Dilexi quoniam.

DA gennyf wrando o'r Arglwydd: ar fy llef a'm gweddiau.

FORASMUCH as it hath pleased Almighty God of his goodness to give you safe deliverance, and hath preserved you in the great danger of Child-birth; you shall therefore give hearty thanks unto God, and say, (¶ Then shall the Priest say the cxvith Psalm.)

Dilexi quoniam.

I Am well pleased: that the Lord hath heard the voice of my prayer;

Am ostwng o hono ei glust
attaf : am hynny llefaf dros fy
nyddiau arno ef.

Gofidion angau a'm cylchyn-
asant : a gofidiau uffern a'm dal-
iasant ; ing a blinder a gefais.

Yna y gelwais ar Enw'r Ar-
glwydd : Attolwg, Arglwydd,
gwared fy enaid.

Graslawn yw'r Arglwydd, a
chyfiawn : a thosturiol yw ein
Duw ni.

Yr Arglwydd sydd yn cadw y
rhai annichellgar : tlodais, ac efe
a'm hachubodd.

Dychwel, O fy enaid, i'th
orphwysfa : canys yr Arglwydd
fu dda wrthyt.

O herwydd it' waredu fy enaid
oddi wrth angau : fy llygaid oddi
wrth ddagrau, a'm traed rhag
llithro.

Rhodiaf o flaen yr Arglwydd :
yn nhir y rhai byw.

Credais, am hynny y lleferais :
cystuddiwyd fi yn ddurfafw.

Mi a ddywedais yn fy ffrwst :
Pob dyn sy gelwyddog.

Beth a dalaf i'r Arglwydd :
am ei holl ddonia i mi ?

Phïol iachawdwriaeth a gym-
meraf : ac ar Enw'r Arglwydd
y galwaf.

Talaf fy addunedau i'r Ar-
glwydd : yn awr yngwydd ei
holl bobl ;

Ynghynteddoedd ty'r Ar-
glwydd : yn dy ganol di, O Je-
rusalem. Molwch yr Arglwydd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu,
y mae yr awr hon, ac y bydd yn
wastad : yn oes oesoedd. Amen.

Neu, Psal. cxxvii. Nisi Dominus.

OS yr Arglwydd nid adeilada
y tŷ, ofer y llafuria ei adeil-
adwyr wrtho : os yr Arglwydd

That he hath inclined his ear
unto me : therefore will I call
upon him as long as I live.

The snares of death compassed
me round about : and the pains
of hell gat hold upon me.

I found trouble and heaviness,
and I called upon the Name of
the Lord : O Lord, I beseech
thee, deliver my soul.

Gracious is the Lord, and
righteous : yea, our God is mer-
ciful.

The Lord preserveth the sim-
ple : I was in misery, and he
helped me.

Turn again then unto thy rest,
O my soul : for the Lord hath
rewarded thee.

And why ? thou hast deliver-
ed my soul from death : mine
eyes from tears, and my feet
from falling.

I will walk before the Lord
in the land of the living.

I believed, and therefore will
I speak ; but I was sore trou-
bled : I said in my haste, All
men are liars.

What reward shall I give un-
to the Lord : for all the benefits
that he hath done unto me ?

I will receive the cup of sal-
vation : and call upon the Name
of the Lord.

I will pay my vows now in
the presence of all his people :
in the courts of the Lord's
house, even in the midst of
thee, O Jerusalem. Praise the
Lord.

Glory be to the Father, and to
the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is
now, and ever shall be : world
without end. Amen.

Or, Psal. cxxvii. Nisi Dominus.

EXCEPT the Lord build the
house : their labour is but
lost that build it.

ni cheidw'r ddinas, ofer y gwyl-
ia'r ceidwad.

Ofer i chwi fore-godi, myned
yn hwyr i gysgu, bwytta bara
gofidiau : felly y rhydd efe hûn
i'w anwylyd.

Wele, plant ydynt etireddiaeth
yr Arglwydd : ei wobr ef yw
ffrwyth y groth.

Fel y mae saethau yn llaw
y cadarn : felly y mae plant
ieuengetid.

Gwŷm ei fyd y gwr a lanwodd
ei gawell saethau â hwynt : ni's
gwaradwyddir hwy pan ym-
ddiddanant â'r gelynyon yn y
porth.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu,
y mae yr awr hon, ac y bydd yn
wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,
Gweddiwn.*

Arglwydd, trugarhâ wrthym.
Crist, trugarhâ wrthym.
Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydded
dy ewyllys ar y ddaear, Megis
y mae yn y nefoedd. Dyro i ni
heddyw ein bara beunyddiol. A
maddeu i ni ein dyledion, Fel y
maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac
nac arwein ni i brofedigaeth ;
Eithr gwared ni rhag drwg :
Canys eiddot ti yw'r deyrnas,
A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes
oesoedd. Amen.

Gweinidog. Arglwydd, cadw
dy wasanaeth-wraig hon.

Atleb. Yr hon sydd yn ym-
ddiried ynot.

Gweinidog. Bydd iddi yn dŵr
cadarn ;

Atleb. Rhag wyneb ei gel-
yn.

Except the Lord keep the
city : the watchman waketh
but in vain.

It is but lost labour that ye
haste to rise up early, and so
late take rest, and eat the bread
of carefulness : for so he giveth
his beloved sleep.

Lo, children and the fruit of
the womb : are an heritage and
gift that cometh of the Lord.

Like as the arrows in the hand
of the giant : even so are the
young children.

Happy is the man that hath
his quiver full of them : they
shall not be ashamed when they
speak with their enemies in the
gate.

Glory be to the Father, and to
the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is
now, and ever shall be : world
without end. Amen.

¶ *Then the Priest shall say,
Let us pray.*

Lord, have mercy upon us.
Christ, have mercy upon us.
Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As
it is in heaven. Give us this
day our daily bread. And for-
give us our trespasses, As we for-
give them that trespass against
us. And lead us not into tempta-
tion ; But deliver us from evil :
For thine is the kingdom, The
power, and the glory, For ever
and ever. Amen.

Minister. O Lord, save this
woman thy servant ;

Answer. Who putteth her
trust in thee.

Minister. Be thou to her a
strong tower ;

Answer. From the face of her
enemy.

Gweinidog. Arglwydd, erglyw ein gweddiau.

Atteb. A deued ein llef hyd attat.

Gweinidog. Gweddiwn.

HOLL-alluog Dduw, nyini yn ostyngedig a ddiolchwn i ti, ryngu bodd it' waredu dy wasanaeth-wraig hon oddi wrth y mawr boen a'r perygl ar Enedigaeith Dyn bach; Caniattâ, ni a attolygwn i ti, drugaroccaf Dad, allu o honi, trwy dy gynhorthwy di, fyw yn ffyddlon, a rhodio yn ol dy ewyllys di yn y fuchedd bresennol hon, a hefyd bod yn gyfrannog o'r gogoniant tragywyddol yn y bywyd a ddaw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Rhaid i'r Wraig a ddél i dalu Diolch, offrymu'r Offrymmau defodol; ac o bydd Cymmun, iawn yw iddi gymmeryd y Cymmun bendigedig.*

Y COMMINASIWN.

Neu, Gyhoeddiad Digofaint a Barnedigaethau Duw yn erbyn Pechaduriaid: gyd â rhyw Weddiau i'w harfer ar y Dydd Cyntaf o'r *Garawys*, ac ar Amserau eraill, megis y trefno yr *Ordinari*.

¶ *Ar ol y Forcol Weddi, ar ddiwedd y Litani yn ol y modd arferedig, yr Offeiriad, yn y lle y darllenir y Gwasanaeth, neu yn y Pulpud, a ddywed,*

Y Brodyr, yn y Brif Eglwys gynt, yr oedd disgyblaeth dduwiol, nid amgen na bod yn nechreu'r *Garawys*, roi cyfryw ddynon ag oeddynt bechaduriaid cyhoedd, i benyd cyhoedd, a'u poeni yn y byd yma, modd y byddai eu heneidiau gadwedig yn nydd yr Arglwydd; ac fel y gallai eraill, wedi eu rhybuddio i trwy eu hesampl hwy, fod yn fwy ofnus i wneuthur ar gam.

Yn lle hynny (hyd onid adnewydder y ddywededig ddisgyblaeth, yr hyn sydd i'w fawr dymuno) fe dybiwyd fod yn dda, yr amser hwn (yn eich gŵydd chwi oll) ddarllain yr

Minister. Lord, hear our prayer.

Answer. And let our cry come unto thee.

Minister. Let us pray.

O Almighty God, we give thee humble thanks for that thou hast vouchsafed to deliver this woman thy servant from the great pain and peril of Child-birth; Grant, we beseech thee, most merciful Father, that she, through thy help, may both faithfully live, and walk according to thy will, in this life present; and also may be partaker of everlasting glory in the life to come; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Ymadroddion cyffredin o feldithion Duw yn erbyn pechaduriaid anedifeiriol, y rhai a gasglwyd allan o'r seithfed bennod ar hugain o Deuteronomium, a lleoedd eraill o'r Ysgrhythyr Lân; a bod i chwi atteb i bob ymadrodd, *Amen:* fel, gwedi eich rhybuddio am fawr ddigllonder Duw yn erbyn pechaduriaid, y'ch cyffroer yn gynt i ddiffrifol a gwir edifeirwch; ac y rhodioch yn fwy dïesgeulus y dyddiau enbyd hyn; gan gilio oddi wrth gyfryw feiau ag yr ylych chwi yn sicrhâu â'ch geneuau eich hunain, fod melldith Duw yn ddyledus am danynt.

MELLDIGEDIG yw'r hwn a wnel ddelw gerfedig neu doddedig, i'w haddoli.

¶ *A'r Bobl a atebant ac a ddywedant, Amen.*

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a feldithio ei dad neu ei fam.

Atteb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a symmudo derfyn tir ei gymmydog.

Atteb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a baro i'r dall gyfeiliorni allan o'i ffordd.

Atteb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a w'ro farn y dicitr, yr amddifad, a'r weddw.

Atteb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a darawo ei gymmydog yn ddirgel.

Atteb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a orweddo gyd â gwraig ei gymmydog.

Atteb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a gymmero wob'r er dïenidïo gwirion.

Atteb. Amen.

general sentences of God's cursing against impenitent sinners, gathered out of the seven and twentieth Chapter of Deuteronomy, and other places of Scripture; and that ye should answer to every Sentence, *Amen:* To the intent that, being admonished of the great indignation of God against sinners, ye may the rather be moved to earnest and true repentance; and may walk more warily in these dangerous days; fleeing from such vices, for which ye affirm with your own mouths the curse of God to be due.

CURSED is the man that maketh any carved or molten image, to worship it.

¶ *And the people shall answer and say, Amen.*

Minister. Cursed is he that curseth his father or mother.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that removeth his neighbour's landmark.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that maketh the blind to go out of his way.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that perverteth the judgement of the stranger, the fatherless, and widow.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that smiteth his neighbour secretly.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that lieth with his neighbour's wife.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that taketh reward to slay the innocent.

Answer. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a roddo ei ymddiried mewn dyn, ac a gymmero ddyn yn amddiffyn iddo, ac yn ei galon a gilio oddi wrth yr Arglwydd.

Atteb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r annhrugarog, y godinebus, a'r rhai a dorrant briodas, a'r cybyddion, addolwyr delwau, enllibwyr, meddwon, a'r crib-ddeilwyr.

Atteb. Amen.

Gweinidog.

YN awr, yn gymmaint a'u bod hwy oll yn feldigedig (fel y tystia Dafydd brophwyd) y rhai sydd yn myned ar gyfeiriorn oddi wrth orchymynion Duw; moeswch i ni (gan gofio y farn ofnadwy sy goruwch ein pennau, ac yn wastad ar syrthio arnom) ymchwelyd at ein Harglwydd Dduw â phob cystudd, a gostyngaidrwydd calon; gan gwynfan a galaru oblegid ein buchedd bechadurus, gan gydnabod a chyffesu ein camweddau, a cheisio dwyn ffrwythau addas i edifeirwch. Canys yr awr hon y mae'r fwyall wedi ei gosod ar wreiddyn y prenïau; fel y torrïr i lawr, ac y bwrir yn tân, bob pren nad yw yn dwyn ffrwyth da. Peth ofnadwy yw syrthio yn nwyllaw y Duw byw! Efe a wlawia ar yr annuwiolion, faglau, tân a brwmstan, a phoeth-wynt ystormus: dyna ran eu phiol hwynt. Canys wele, y mae'r Arglwydd yn dyfod allan o'i fangre, i ymweled âg anwiredd preswylwyr y ddaear. Ond pwy a oddef ddydd ei ddyfodiad ef? a phwy a saif pan ymldangoso efe? Ei wyntyll sydd yn ei law: ac efe a lwyrlanhâ ei lawr-dyrnu, ac a gasgl ei wenith i'w ysgebor; eithr yr us a lysg efe â than

Minister. Cursed is ne that putteth his trust in man, and taketh man for his defence, and in his heart goeth from the Lord.

Answer. Amen.

Minister. Cursed are the unmerciful, fornicators, and adulterers, covetous persons, idolaters, slanderers, drunkards, and extortioners.

Answer. Amen.

Minister.

NOW seeing that all they are accursed (as the prophet David beareth witness) who do err and go astray from the commandments of God; let us (remembering the dreadful judgement hanging over our heads, and always ready to fall upon us) return unto our Lord God, with all contrition and meekness of heart; bewailing and lamenting our sinful life, acknowledging and confessing our offences, and seeking to bring forth worthy fruits of penance. For now is the axe put unto the root of the trees, so that every tree that bringeth not forth good fruit is hewn down, and cast into the fire. It is a fearful thing to fall into the hands of the living God: he shall pour down rain upon the sinners, snares, fire and brimstone, storm and tempest; this shall be their portion to drink. For lo, the Lord is come out of his place to visit the wickedness of such as dwell upon the earth. But who may abide the day of his coming? Who shall be able to endure when he appeareth? His fan is in his hand, and he will purge his floor, and gather his wheat into the barn; but he will burn

anniffoddadwy. Dydd yr Arglwydd a ddaw fel lleidr yn y nos: a phan ddwyedant, Tangnefedd, a diogelwch; yna y mae dinstyr disymmwrth yn dyfod ar eu gwarthaf, megis gwewyr esgor ar un a fo beichiog; ac ni ddiangant hwy ddim. Yna yr ymddengys lliudiowgrwydd Duw yn dydd y digofaint, yr hwn a ddarfu i bechaduriaid anhydun ei bentyrnu ar eu gwarthaf eu hunain, trwy gyndynrwydd eu calonau; y rhai a ddiystyrasant ddaioni, dioddefgarwch, ac ymaros Duw, ac yntau yn eu galw hwy yn wastad i edifeirwch. Yna y galwant arnaf (medd yr Arglwydd) ond ni wrandawaf; yna y fore y'm ceisiant, ond ni'm cânt: a hynny, o herwydd mai cas fu ganddynt wybodaeth, ac na ddewisasant ofn yr Arglwydd; ond casâu fy nghyngor, a dirmygu fy ngherydd. Yna y bydd yn rhy hwyrcuro, wedi cau'r drws; ac yn rhy hwyrcuro galw am drugaredd, pan yw amser cyfiawnder. Och, mor aruthrol llef y farn gyfiawnaf a draethir arnynt hwy pan ddywedir wrthynt, Ewch, chwi y rhai melldigedig, i'r tân tragywyddol, yr hwn a barottowyd i ddiabol ac i'w angylion! Am huyny, frolyr, ymochehwn mewn pryd, tra parhao dydd yr iachawdwriaeth: canys y mae'r nos yn dyfod, pan na ddichon neb weithio. Eithr tra fyddo gennym oleuni, credwn yn y goleuni, a rhodiwn fel plant y goleuni; rhag ein bwrw i'r tywyllwch eithaf, lle y mae wylofain a rhingcian dannedd. Na cham-arferwn ddaioni Duw, yr hwn sydd yn ein galw yn drugarog i wellhâu; ac, o'i anfeidrol dosturi, yn addaw i ni faddeuant am a aeth heibio, os nynti (â chalon berffaith a

the chaff with unquenchable fire. The day of the Lord cometh as a thief in the night: and when men shall say, Peace, and all things are safe, then shall sudden destruction come upon them, as sorrow cometh upon a woman travailing with child, and they shall not escape. Then shall appear the wrath of God in the day of vengeance, which obstinate sinners, through the stubbornness of their heart, have heaped upon themselves; which despised the goodness, patience, and long-sufferance of God, when he calleth them continually to repentance. Then shall they call upon me, (saith the Lord,) but I will not hear; they shall seek me early, but they shall not find me; and that, because they hated knowledge, and received not the fear of the Lord, but abhorred my counsel, and despised my correction. Then shall it be too late to knock when the door shall be shut; and too late to cry for mercy when it is the time of justice. O terrible voice of most just judgement, which shall be pronounced upon them, when it shall be said unto them, Go, ye cursed, into the fire everlasting, which is prepared for the devil and his angels. Therefore, brethren, take we heed betime, while the day of salvation lasteth; for the night cometh, when none can work. But let us, while we have the light, believe in the light, and walk as children of the light; that we be not cast into utter darkness, where is weeping and gnashing of teeth. Let us not abuse the goodness of God, who calleth us mercifully to amendment, and of his endless pity promiseth us forgiveness of that which

chywir) a ddychwelwn atto ef. Canys, er bod ein pechodau ni cyn goched a'r ysgariad, hwy a ant cyn wynnad a'r eira; ac er eu bod fel y porphor, etto hwy fyddant cyn wynnad a'r gwlan. Dychwelwch a throwch (medd yr Arglwydd) oddi wrth eich holl gamweddau, fel na byddo eich anwiredd yn dramgwydd i chwi. Bwriwch oddi wrthych eich holl gamweddau y camweddaso- ch ynddynt; a gwnewch iwech' galonnau newydd, ac yspryd newydd: canys paham, tŷ Is- rael, y byddwch feirw? canys nid oes ewylllys gennyf i farwol- aeth y marw, medd yr Arglwydd Dduw. Dychwelwch gan hynny, a byw fyddwch. 'Er pechu o honom, etto y mae i ni Eiriolwr gyd a'r Tad, Iesu Grist y cyf- iawn; ac efe yw'r iawn dros ein pechodau ni. Canys efe a arch- ollwyd am ein camweddau ni, ac a ddrylliwyd am ein hanwired- dau ni. Ymchwelwn am hynny atto ef, yr hwn yw trugarog dderbyniwr pob pechadur gwir edifeiriol: gan gwbl-gredu ei fod ef yn barod i'n derbyn, ac yn oreu ei ewyllys i faddeu i ni, os deurn atto mewn ffydd- lon edifeirwch; os nyni a ym- ostyngwn iddo, ac a rodiwn o hyn allan yn ei ffyrdd ef; os nyni a gymmerwn ei iau es- mwyth ef, a'i faich ysgafn ar- nom, i'w ganlyn ef mewn gos- tyngaidrwydd, dioddefgarwch, a chariad perffaith, a bod o honom yn drefniedig wrth lywodraeth ei Yspryd Glân ef; gan geisio yn wastad ei ogoniant, a'i wasan- aethu yn ddyladwy yn ein gal- wedigaeth, gyd â diolchgarwch. Os hyn a wnawn, Crist a'n gwared ni oddi wrth fellidith y gyfraith, ac oddi wrth y fellidith eithaf a ddisgyn ar y sawl a fyddant ar y llaw aswy; ac efe a'n gesyd ni

is past, if with a perfect and true heart we return unto him. For though our sins be as red as scarlet, they shall be made white as snow; and though they be like purple, yet they shall be made white as wool. Turn ye (saith the Lord) from all your wickedness, and your sin shall not be your destruction: Cast away from you all your ungod- liness that ye have done: Make you new hearts, and a new spir- it: Wherefore will ye die, O ye house of Israel, seeing that I have no pleasure in the death of him that dieth, saith the Lord God? Turn ye then, and ye shall live. Although we have sinned, yet have we an Advocate with the Father, Jesus Christ the righteous; and he is the propitiation for our sins. For he was wounded for our offences, and smitten for our wickedness. Let us therefore return unto him, who is the merciful re- ceiver of all true penitent sin- ners; assuring ourselves that he is ready to receive us, and most willing to pardon us, if we come unto him with faith- ful repentance; if we submit ourselves unto him, and from henceforth walk in his ways; if we will take his easy yoke, and light burden upon us, to follow him in lowliness, pati- ence, and charity, and be or- dered by the governance of his Holy Spirit; seeking always his glory, and serving him duly in our vocation with thanksgiving: This if we do, Christ will de- liver us from the curse of the law, and from the extreme malediction which shall light upon them that shall be set on the left hand; and he will set us on his right hand, and give us the gracious benediction of his

ar ei ddehulaw, ac a ddyry i ni wŷnfydedig fendith ei Dad; gan orchymyn i ni gymmeryd medd- iant yn ei ogoneddus deyrnas: i'r hon poed teilwng ganddo ein dwyn ni i gyd oll, er ei anfeidrol drugaredd. Amen.

¶ *Yna y gostyngant bawb ar eu glin- iau, a'r Offeiriad a'r Ysgolheigion ar eu gliniau (yn y fun lle maent arferedig a dywedyd y Litani) a ddywedant y Psalm hon.*

Miserere mei, Deus. Psal. li.

TRUGARHA wrthych, O Dduw, yn ol dy drugar- owgrwydd: yn ol lliaws dy dosturiaethau, dilea fy anwir- eddau.

Golch fi yn llwyr-ddwys oddi wrth fy anwiredd: a glanhâ fi oddi wrth fy mhechod.

Canys yr wyf yn cydnabod fy nglamweddau: a'm pechod sydd yn wastad ger fy mron.

Yn dy erbyni di, dydi dy hun- an, y pechais, ac y gwneuthum y drwg hwn yn dy olwg: fel y'th gyfiawnhâer pan leferych, ac y byddit bur pan farnech.

Wela, mewn anwiredd y'm lluniwyd: ac mewn pechod y beichiogodd fy mam arnaf.

Wela, ceraist wrionedd oddi mewn: a pheri i mi wybod doethineb yn y dirgel.

Glanhâ fi âg isop, a mi a lan- hâch: golch fi, a byddaf wŷn- nach nâ'r eira.

Par i mi glywed gorfoledd a llawenydd: fel y llawenycho'r esgryn a ddrylliaist.

Cuddia dy wyneb oddi wrth fy mhechodau: a dilea fy holl anwireddau.

Crea galon lân ynof, O Dduw: ac adnewydd yspryd uniawn o'm mewn.

Na fwrw fi ymaith oddi ger

Father, commanding us to take possession of his glorious king- dom: Unto which he vouchsafe to bring us all, for his infinite mercy. Amen.

¶ *Then shall they all kneel upon their knees, and the Priest and Clerks kneeling (in the place where they are accustomed to say the Litany) shall say this Psalm.*

Miserere mei, Deus. Psal. li.

HAVE mercy upon me, O God, after thy great good- ness: according to the multi- tude of thy mercies do away mine offences.

Wash me thoroughly from my wickedness: and cleanse me from my sin.

For I acknowledge my faults: and my sin is ever before me.

Against thee only have I sin- ned, and done this evil in thy sight: that thou mightest be justified in thy saying, and clear when thou art judged.

Behold, I was shapen in wic- kedness: and in sin hath my mother conceived me.

But lo, thou requirest truth in the inward parts: and shalt make me to understand wisdom secretly.

Thou shalt purge me with hyssop, and I shall be clean: thou shalt wash me, and I shall be whiter than snow.

Thou shalt make me hear of joy and gladness: that the bones which thou hast broken may rejoice.

Turn thy face away from my sins: and put out all my misdeeds.

Make me a clean heart, O God: and renew a right spirit within me.

Cast me not away from thy

dy fron : ac na chymmer dy Yspryd Sanctaidd oddi wrthyf.

Dyros drachefn i mi orfoledd dy iachawdwriaeth : ac a'th hael Yspryd cynnal fi.

Yna y dysgaf dy ffyrdd i rai anwir : a phechaduriaid a droir attat.

Gwared fi oddi wrth waed, O Dduw, Duw fy iachawdwriaeth : a'm tafod a gân yn llafar am dy gyfiawnder.

Arglwydd, agor fy ngwefusau : a'm genau a fynega dy foliant.

Canyis ni chwennychi aberth ; pe amgen, mi a'i rhoddwn : poeth-offrwm ni fynni.

Aberthau Duw ydynt yspryd drylliedig : calon ddrylliog gystuddiedig, O Dduw, ni ddirmygi.

Gwna ddaioni yn dy ewyllysgarwch i Sion : adeilada furiau Jerusalem.

Yna y byddi foddlon i ebryth cyfiawnder, i boeth-offrwm ac aberth llosg : yna yr offrymant fustych ar dy allor.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Atteb. Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : vn oes oesoedd. Amen.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyros i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dy-

presence : and take not thy holy Spirit from me.

O give me the comfort of thy help again : and stablish me with thy free Spirit.

Then shall I teach thy ways unto the wicked : and sinners shall be converted unto thee.

Deliver me from blood-guiltiness, O God, thou that art the God of my health : and my tongue shall sing of thy righteousness.

Thou shalt open my lips, O Lord : and my mouth shall shew thy praise.

For thou desirest no sacrifice, else would I give it thee : but thou delightest not in burnt-offerings.

The sacrifice of God is a troubled spirit : a broken and contrite heart, O God, shalt thou not despise.

O be favourable and gracious unto Sion : build thou the walls of Jerusalem.

Then shalt thou be pleased with the sacrifice of righteousness, with the burnt-offerings and oblations : then shall they offer young bullocks upon thine altar.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

Answer. As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, as it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against

ledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth ; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Gweinidog. Arglwydd, cadw dy wasanaeth-ddynion ;

Atteb. Y rhai a ymddiriedant ynot.

Gweinidog. Anfon iddynt borth oddi uchod ;

Atteb. Ac byth amddiffyn lwy yn gadarn.

Gweinidog. Cymmorth nywi, O Dduw ein Hiachawdwr ;

Atteb. Ac er gogoniant dy Enw gwared ni ; bydd drugarog wrthym ni bechaduriaid, er mwyn dy Enw.

Gweinidog. Arglwydd, gwranddo ein gweddïau.

Atteb. A deued ein llef hyd attat.

Gweinidog. Gweddïwn.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti, yn drugarog gwranddo ein gweddïau, ac arbed bawb a gyffasant eu pechodau wrthyt ; fel y byddo i'r rhai y cyhuddir eu cydwybodau gan bechod, trwy dy drugarog faddeuant gaffael gollyngdod ; trwy Grist ein Harglwydd. Amen.

O Alluocaf Dduw, a thrugarocaf Dad, yr hwn wyt yn tostrurio wrth bob dyn, ac nid wyt yn casâu dîm a'r a wnaethost, yr hwn nid ewyllysi farwolaeth pechadur, ond ymchwelyd o hono yn hytrach oddi wrth ei bechod, a bod yn gadwedig ; Yn drugarog maddeu i ni ein camweddau ; a derbyn a chysurani, y rhai ydym yn flin ac yn orthrwm gennym faich ein pechodau. Ti bia'u o briodolder drugarhau yn wastad : i ti yn unig y perthlyn maddeu pechodau. Arbed nywi am hynny, Arglwydd daionus, arbed dy bobl, y rhai a brynaist : na ddos i ni i'w farn a'th weision, y rhai ym

us. And lead us not into temptation ; But deliver us from evil. Amen.

Minister. O Lord, save thy servants ;

Answer. That put their trust in thee.

Minister. Send unto them help from above.

Answer. And evermore mightily defend them.

Minister. Help us, O God our Saviour.

Answer. And for the glory of thy Name deliver us ; be merciful to us sinners, for thy Name's sake.

Minister. O Lord, hear our prayer.

Answer. And let our cry come unto thee.

Minister. Let us pray.

O Lord, we beseech thee, mercifully hear our prayers, and spare all those who confess their sins unto thee ; that they, whose consciences by sin are accused, by thy merciful pardon may be absolved ; through Christ our Lord. Amen.

O Most mighty God, and merciful Father, who hast compassion upon all men, and hatest nothing that thou hast made ; who wouldest not the death of a sinner, but that he should rather turn from his sin, and be saved ; Mercifully forgive us our trespasses ; receive and comfort us, who are grieved and wearied with the burden of our sins. Thy property is always to have mercy ; to thee only it appertaineth to forgive sins. Spare us therefore, good Lord, spare thy people, whom thou hast redeemed ; enter not into judgement with thy servants, who are vile earth, and

bridd gwael, a phechaduriaid truaïn; eithr ymchwel felly dy lid oddi wrthym, y rhai ym yn ostyngedig yn cydnabod ein gwaeledd, ac yn wir edifeiriol gennym ein beïau; ac felly brysia i'n cynnorthwyo ni yn y byd hwn, fel y byddom fyw byth gyd â thi yn y byd a ddaw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna y dywedd y bobl yr hyn yna sydd yn canlyn, ar ol y Gweinidog.*

DYCHWEL di ni, O Arglwydd daïonus; ac yna y dychwelir ni. Ystyria, O Arglwydd, Ystyria wrth dy bobl, Y rhai sydd yn ymchwelyd at-tat trwy wylofaïn, ymprydio, a gweddïo. Canys ti wyt Dduw trugarog a graslawn, hwyrfrydig i lid, a helaeth o dosturi. Yr wyt ti yn arbed, pan ym ni yn haeddu cospedigaeth; Ac yn dy lid yr wyt yn meddwl am drugaredd. Arbed dy bobl, Arglwydd daïonus, arbed hwy; Ac na ddyger dy etifeddiaeth i waradwydd. Clyw nyni, Arglwydd; Canys mawr yw dy drugaredd; Ac yn ol lliaws dy drugareddau edrych arnom; Trwy haeddedigaethau a chyfryngod dy fendigedig Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna yr Offetriad et hwn yn unig a ddywedd,*

BENDITHIED yr Arglwydd ni, a chadwed ni; dyrchafed yr Arglwydd lewyrch ei wyneb arnom, a rhodded i ni dangnefedd yr awr hon ac hyd byth bythoedil. *Amen.*

miserable sinners; but so turn thine anger from us, who meekly acknowledge our vileness, and truly repent us of our faults, and so make haste to help us in this world, that we may ever live with thee in the world to come; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then shall the people say this that followeth, after the Minister.*

TURN thou us, O good Lord, and so shall we be turned. Be favourable, O Lord, Be favourable to thy people, Who turn to thee in weeping, fasting, and praying. For thou art a merciful God, Full of compassion, Long-suffering, and of great pity. Thou sparest when we deserve punishment, And in thy wrath thinkest upon mercy. Spare thy people good Lord, spare them, And let not thine heritage be brought to confusion. Hear us, O Lord, for thy mercy is great, And after the multitude of thy mercies look upon us; Through the merits and mediation of thy blessed Son, Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then the Minister alone shall say,*

THE Lord bless us, and keep us; the Lord lift up the light of his countenance upon us, and give us peace, now and for evermore. *Amen.*

PSALLWYR NEU PSALMAU

DAFYDD.

Y DYDD CYNTAF.

Boreol Meddi.

Psal. i. *Beatus vir, qui non abiit.*

GWYN ei fyd y gwr ni rodia ynghlyngor yr annuwiolion, ac ni saif yn ffurdd pechaduriaid, ac nid eistedd yn eisteddfa gwatwarwâr.

2 Ond sydd a'i ewylls ynghyfraith yr Arglwydd; ac yn myfyrio yn ei gyfraith ef ddydd a nos.

3 Ac efe a fydd fel pren wedi ei blannu ar lan afonydd dyfr-oedd, yr hwn a rydd ei ffrwyth yn ei bryd; a'i ddalen ni wýwa, a pha beth bynnag a wnel, efe a lwydda.

4 Nid felly y bydd yr annuwiol; ond fel mân yn yr hwn a chwal y gwýnt ymaith.

5 Am hynny yr annuwiolion ni safant yn y farn, na phechaduriaid ynghynulleidfa y rhai cyflawn.

6 Canys yr Arglwydd a edwyn ffurdd y rhai cyflawn: ond ffurdd yr annuwiolion a ddifethir.

Psal. ii. *Quare fremuerunt gentes?*
PAHAM y terfysga'r cenhedloedd, ac y myfyria'r bobloedd beth ofer?

2 Y mae brenhinoedd y ddaear yn ymosod, a'r pennaethiaid yn ymgynghori ynghyd, yn erbyn yr Arglwydd, ac yn erbyn ei Grist ef, gan ddywedyd,

Morning Prayer.

Psal. i. *Beatus vir, qui non abiit &c.*

BLESSED is the man that hath not walked in the counsel of the ungodly, nor stood in the way of sinners: and hath not sat in the seat of the scornful.

2 But his delight is in the law of the Lord: and in his law will he exercise himself day and night.

3 And he shall be like a tree planted by the water-side: that will bring forth his fruit in due season.

4 His leaf also shall not wither: and look, whatsoever he doeth, it shall prosper.

5 As for the ungodly, it is not so with them: but they are like the chaff, which the wind scattereth away from the face of the earth.

6 Therefore the ungodly shall not be able to stand in the judgement: neither the sinners in the congregation of the righteous.

7 But the Lord knoweth the way of the righteous: and the way of the ungodly shall perish.

Psal. ii. *Quare fremuerunt gentes?*
WHY do the heathen so furiously rage together: and why do the people imagine a vain thing?

2 The kings of the earth stand up, and the rulers take counsel together: against the Lord, and against his Anointed.

3 Drylliwn eu rhwymau hwy, a thafwn eu rheffynau oddi wrthym.

4 Yr hwn sydd yn preswyllo yn y nefoedd a chwarrdd: yr Arglwydd a'u gwatwar hwynt.

5 Yna y llefara efe wrthyt yn ei lid, ac yn ei ddigllonrwydd y dychryna efe hwynt.

6 Minnau a osodais fy Mrenhin ar Sion fy mynydd sanctaidd.

7 Mynegaf y ddeddf: dywedodd yr Arglwydd wrthyf, Fy mab ydwyf ti; myfi heddyw a'th genhedlais.

8 Gofyn i mi, a rhoddaf y cenedloedd yn etifeddiaeth i ti, a therfynau'r ddaear i'th feddiant.

9 Drylli hwynt â gwialen haiarn; maluri hwynt fel llestr pridd.

10 Gan hynny'r awr hon, frenhinoedd, byddwch synhwyr-ol: barnwyr y ddaear, cymmerwch ddysg.

11 Gwasanaethwch yr Arglwydd, mewn ofn, ac ymlawen-hêwch mewn dychryn.

12 Cusenwch y mab, rhag iddo ddigio, a'ch difetha chwi o'r ffordd, pan gynneuo ei lid ef, ond ychydig. Gwyn eu byd pawb a ymddiriedat yn-iddo ef.

Ps. iii. *Domine, quid multiplicati?*

ARGLWYDD, mor aml yw fy nhrallodwyr? llawer yw v rhai sy'n codi i'm herbyn.

2 Llauer yw y rhai sy'n dywedyd am fy enaid, Nid oes iachawdwriaeth iddo yn ei Dduw.

3 Ond tydi, Arglwydd, ydwyf darian i mi; fy ngogoniant, a dychafydd fy mhen.

4 A'm llef y gelwais ar yr Arglwydd, ac efe a'm clybu o'i fynydd sanctaidd.

5 Mi a orwedlais, ac a gysgais; ac a ddeffroais: canys yr Arglwydd a'm cynhaliodd.

3 Let us break their bonds asunder: and cast away their cords from us.

4 He that dwelleth in heaven shall laugh them to scorn: the Lord shall have them in derision.

5 Then shall he speak unto them in his wrath: and vex them in his sore displeasure.

6 Yet have I set my King: upon my holy hill of Sion.

7 I will preach the law, where-of the Lord hath said unto me: 'Thou art my Son, this day have I begotten thee.

8 Desire of me, and I shall give thee the heathen for thine inheritance: and the utmost parts of the earth for thy possession.

9 Thou shalt bruise them with a rod of iron: and break them in pieces like a potter's vessel.

10 Be wise now therefore, O ye kings: be learned, ye that are judges of the earth.

11 Serve the Lord in fear: and rejoice unto him with reverence.

12 Kiss the Son, lest he be angry, and so ye perish from the right way: if his wrath be kindled, (yea, but a little,) blessed are all they that put their trust in him.

Ps. iii. *Domine, quid multiplicati?*

LORD, how are they increased that trouble me: many are they that rise against me.

2 Many one there be that say of my soul: There is no help for him in his God.

3 But thou, O Lord, art my defender: thou art my worship, and the lifter up of my head.

4 I did call upon the Lord with my voice: and he heard me out of his holy hill.

5 I laid me down and slept, and rose up again: for the Lord sustained me.

6 Nid ofnaf fyrrddiwn o bobl, y rhai o amgylch a ymosodas-ant i'm herbyn.

7 Cyfod, Arglwydd; achub fi, fyll Nuw: canys, tarewaist fy holl elynion ar garr yr ên; torraist ddannedd yr annu-wilion.

8 Iachawdwriaeth sydd eiddo'r Arglwydd: dy fendith sydd ar dy bobl.

Psal. iv. *Cum invocarem.*

GWRANDO fy ngyfiawnder: mewn cyfyngder yr eheng-aist arnaf; trugarhâ wrthyf, ac erglyw fy ngweddi.

2 O feibion dynion, pa hŷd y trowch fy ngogoniant yn warth? yr hoffwch wegi, ac yr argeis-wich gelwydd?

3 Ond gwybyddwch i'r Arglwydd neillduo'r duwiol iddo ei hun: yr Arglwydd a wrendy pan alwyf arno.

4 Ofnwch, ac na phechwch: ymddiddenwch â'ch calon ar eich gwely, a thewch.

5 Aberthwch ebyrth cyfiawnder; a gobeithiwch yn yr Arglwydd.

6 Llauer sy'n dywedyd, Pwy a ddengys i ni ddaioni? Arglwydd, dyrcha arnom lewyrch dy wyneb.

7 Rhoddaist lawenydd yn fy nghalon, mwy na'r amser yr amlhaodd eu hŷd a'u gwin hwynt.

8 Mewn heddwch hefyd y gorweddaf, ac yr hunaf: canys ti, Arglwydd, yn unig a wnei i mi drigo mewn diogelwch.

Psal. v. *Verba mea auribus.*

GWRANDO fy ngeiriau, Arglwydd; deall fy my-fyrdod.

6 I will not be afraid for ten thousands of the people: that have set themselves against me round about.

7 Up, Lord, and help me, O my God: for thou smitest all mine enemies upon the cheek-bone; thou hast broken the teeth of the ungodly.

8 Salvation belongeth unto the Lord: and thy blessing is upon thy people.

Psal. iv. *Cum invocarem.*

HEAR me when I call, O God of my righteousness. thou hast set me at liberty when I was in trouble; have mercy upon me, and hearken unto my prayer.

2 O ye sons of men, how long will ye blaspheme mine honour: and have such pleasure in vanity, and seek after leasing?

3 Know this also, that the Lord hath chosen to himself the man that is godly: when I call upon the Lord, he will hear me.

4 Stand in awe, and sin not: commune with your own heart, and in your chamber, and be still.

5 Offer the sacrifice of righteousness: and put your trust in the Lord.

6 There be many that say: Who will shew us any good?

7 Lord, lift thou up: the light of thy countenance upon us.

8 Thou hast put gladness in my heart: since the time that their corn, and wine, and oil, increased.

9 I will lay me down in peace, and take my rest: for it is thou, Lord, only, that makest me dwell in safety.

Psal. v. *Verba mea auribus.*

PONDER my words, O Lord: consider my meditation.

2 Erglyw ar let fy ngwaedd, fy Mrenhin, a'm Duw : canys arnat y gweddïaf.

3 Yn fore, Arglwydd, y clywi fy llef; yn fore y cyfeiriaf fy ngweddi attat, ac yr edrychaf i fynu.

4 O herwydd nid wyt ti Dduw'n ewyllysio anwiredd : a drwg ni thrig gyd â thi.

5 Ynfedion ni safant yn dy olwg : cysaeist holl weithredwyr anwiredd.

6 Difethi y rhai a ddywedant gelwydd : yr Arglwydd a ffeiddia'r gwr gwaedlyd a'r twyllodrus.

7 A minnau a ddeuaf i'th dŷ di yn amlder dy drugaredd; ac a addolaf tu a'th deml sanctaidd yn dy ofn di.

8 Arglwydd, arwain fi yn dy gyfiawnder, o achos fy ngelynion; ac uniona dy ffordd o'm blaen.

9 Canys nid oes uniondeb yn eu genau; eu ceudod sydd anwireddau : bedd agored yw eu cêg; gwenhieithiant â'u tafod.

10 Distrywia hwynt, O Dduw; syrthiant oddi wrth eu cyng-horion : gy'r hwynt ymaith yn amlder eu camweddau : canys gwrthryfelasant i'th erbyn.

11 Ond llawenhâed y rhai oll a ymddiriedant ynot ti : llafarganant yn dragywydd; am i ti orchuddio drostynt : a'r rhai a garant dy Enw, gorfoleddant ynot.

12 Canys ti, Arglwydd, a fendithi y cyfiawn : â charedigrwydd megis â tharian y coronî di ef.

2 O hearken thou unto the voice of my calling, my King, and my God : for unto thee will I make my prayer.

3 My voice shalt thou hear betimes, O Lord : early in the morning will I direct my prayer unto thee, and will look up.

4 For thou art the God that hast no pleasure in wickedness : neither shall any evil dwell with thee.

5 Such as be foolish shall not stand in thy sight : for thou hatest all them that work vanity.

6 Thou shalt destroy them that speak leasing : the Lord will abhor both the blood-thirsty and deceitful man.

7 But as for me, I will come into thine house, even upon the multitude of thy mercy : and in thy fear will I worship toward thy holy temple.

8 Lead me, O Lord, in thly righteousness, because of mine enemies : make thy way plain before my face.

9 For there is no faithfulness in his mouth : their inward parts are very wickedness.

10 Their throat is an open sepulchre : they flatter with their tongue.

11 Destroy thou them, O God; let them perish through their own imaginations : cast them out in the multitude of their ungodliness; for they have rebelled against thee.

12 And let all them that put their trust in thee rejoice : they shall ever be giving of thanks, because thou defendest them; they that love thy Name shall be joyful in thee;

13 For thou, Lord, wilt give thy blessing unto the righteous : and with thy favourable kindness wilt thou defend him as with a shield.

Brydnhatnol Weddi.

Psal. vi. *Domine, ne in furore.*

ARGLWYDD, na cheryddâ fi yn dy lidiowgrwydd, ac na chospa fi yn dy lid.

2 Trugarhâ wrthyf, Arglwydd, canys llesg ydwyf fi : iachâ fi, O Arglwydd; canys fy esgryn a gystuddiwyd.

3 A'm henaid a ddychrynwyd yn ddirfawr : tithau, Arglwydd, pa hŷd?

4 Dychwel, Arglwydd, gwared fy enaid : achub fi er mwyn dy drugaredd.

5 Canys yn angau nid oes goffa am danat : yn v bedd pwy a'th folianna?

6 Diffygiâis gan fy ochain; bob nos yr ydwyf yn gwneuthur fy ngwely yu foddfa : yr ydwyf fi yn gwlychu fy ngorweddâ â'm dagrau.

7 Treuliodd fy llygad gan ddigter : heneiddiodd o herwydd fy holl elynion.

8 Ciliwch oddi wrthyf, holl weithredwyr anwiredd : canys yr Arglwydd a glywodd lef fy wylofaen.

9 Clybu 'r Arglwydd fy neis-yfiad : yr Arglwydd a dderbyn fy ngweddi.

10 Gwardwydder a thralloder yn ddirfawr fy holl elynion : dychweler a chywilyddier hwynt yn ddisymmwth.

Psal. vii. *Domine, Deus meus.*

ARGLWYDD fy Nuw, ynot yr ymddiriedais : achub fi rhag fy holl erlidwyr, a gwared fi.

2 Rhag iddo larpio fy enaid fel llew, gan ei rwygo, pryd na byddo gwaredydd.

3 O Arglwydd fy Nuw, os gwneuthum hyn; od oes anwir- edd yn fy nwyllaw;

4 O thelais ddrwg i'r neb oedd heddychol â mi; (ie, mi a war-

Ebening Praper.

Psal. vi. *Domine, ne in furore.*

O Lord, rebuke me not in thine indignation : neither chasten me in thy displeasure.

2 Have mercy upon me, O Lord, for I am weak : O Lord, heal me, for my bones are vexed.

3 My soul also is sore troubled : but, Lord, how long wilt thou punish me?

4 Turn thee, O Lord, and deliver my soul : O save me for thy mercy's sake.

5 For in death no man remembereth thee : and who will give thee thanks in the pit?

6 I am weary of my groaning; every night wash I my bed : and water my couch with my tears.

7 My beauty is gone for very trouble : and worn away because of all mine enemies.

8 Away from me, all ye that work vanity : for the Lord hath heard the voice of my weeping.

9 The Lord hath heard my petition : the Lord will receive my prayer.

10 All mine enemies shall be confounded, and sore vexed : they shall be turned back, and put to shame suddenly.

Psal. vii. *Domine, Deus meus.*

O Lord my God, in thee have I put my trust : save me from all them that persecute me, and deliver me;

2 Lest he devour my soul, like a lion, and tear it in pieces : while there is none to help.

3 O Lord my God, if I have done any such thing : or if there be any wickedness in my hands;

4 If I have rewarded evil unto him that dealt friendly with

edias yr hwn sydd elyn i mi heb achos;)

5 Eriodid y gelyn fy enaid, a goddiweddedd : sathred hefyd fy mywyd i'r llawr, a gosodedd fy ngogoniant yn y llwch.

6 Cyfod, Arglwydd, yn dy ddigllonedd, vmdyrcha, o herwydd llid fy ngelynyon : deffro hefyd drosof i'r farn a orchymynaist.

7 Felly cynulleidfara'r bobloedd a'th amgylchynant : er eu mwyn dychwel dithau i'r uchelder.

8 Yr Arglwydd a farn y bobloedd : barn fi, O Arglwydd, yn ol fy nghyfiawnder, ac yn ol fy mherffeithrwydd sydd yn-
of.

9 Darfydded weithian anwir-
edd yr annuwiolion, eithr cyfar-
wydda di y cyfiawn : canys y
Duw gyfiawn a chwiliara' calon-
nau a'r arenau.

10 Fy amddiffyn sydd o Dduw, Iachawdwr y rhai uniawn o galon.

11 Duw sy Farnydd y cyfi-
iawn, a Duw sy ddigllon beu-
nydd wrth yr annuwiol.

12 Oni ddychwel yr annu-
wiol, efe a hoga ei gleddyf : efe
a annelodd ei fwa, ac a'i parot-
todd.

13 Parottodd hefyd iddo
arfau angheuol : efe a drefn-
odd ei saethau yn erbyn yr erlid-
wyr.

14 Wele, efe a ymddwng an-
wiredd, ac a feichiogodd ar gam-
wedd, ac a esgorodd ar gel-
wydd.

15 Torrodd bwl, cloddiodd
ef, syrthiodd hefyd yn y clawdd
a wnaeth.

16 Ei anwiredd a ymchwel ar

me : yea, I have delivered him
that without any cause is mine
enemy ;

5 Then let mine enemy per-
secute my soul, and take me :
yea, let him tread my life down
upon the earth, and lay mine
honour in the dust.

6 Stand up, O Lord, in thy
wrath, and lift up thyself, be-
cause of the indignation of mine
enemies : arise up for me in the
judgement that thou hast com-
manded.

7 And so shall the congrega-
tion of the people come about
thee : for their sakes therefore
lift up thyself again.

8 The Lord shall judge the
people ; give sentence with me,
O Lord : according to my right-
eousness, and according to the
innocency that is in me.

9 O let the wickedness of the
ungodly come to an end : but
guide thou the just.

10 For the righteous God :
trieth the very hearts and reins.

11 My help cometh of God :
who preserveth them that are
true of heart.

12 God is a righteous Judge,
strong, and patient : and God is
provoked every day.

13 If a man will not turn,
he will whet his sword : he
hath bent his bow, and made it
ready.

14 He hath prepared for him
the instruments of death : he
ordaineth his arrows against the
persecutors.

15 Behold, he travaileth with
mischief : he hath conceived
sorrow, and brought forth un-
godliness.

16 He hath graven and dig-
ged up a pit : and is fallen him-
self into the destruction that he
made for other.

17 For his travail shall come

ei ben ei hun, a'i draha a ddis-
gyn ar ei goppa ei hun.

17 Clodforaf yr Arglwydd yn
ol ei gyfiawnder, a chanmolaf
Enw'r Arglwydd goruchaf.

Ps. viii. *Domine, Dominus noster.*

ARGWLWYDD ein Ior ni,
mor ardderchog yw dy Enw
ar yr holl ddaear ! yr hwn a
osodaist dy ogoniant uwch y
nefoedd.

2 O enau plant bychain a rhai
yn sugno y peraist nerth, o achos
dy elynion, i ostegu y gelyn a'r
ymddialydd.

3 Pan edrychwyf ar y nefoedd,
gwaith dy fyseidd ; y lloer a'r
ser, y rhai a ordeiniaist ;

4 Pa beth yw dyn, i ti i'w
gofio ? a mab llyn, i ti i ymweled
ag ef ?

5 Canys gwnaethost ef ychyd-
ig is na'r angylion, ac a'i corona-
ist a' gogoniant ac a' harddwch.

6 Gwnaethost iddo arglwydd-
iaethu ar weithredoedd dy ddwy-
law ; gosodaist bob peth dan ei
draed ef ;

7 Defaid ac ychain oll, ac an-
ifeiliaid y maes hefyd ;

8 Ehediaid y nefoedd, a physg-
od y môr, ac y sydd yn trainwyo
llwybrau'r moroedd.

9 Arglwydd ein Ior, mor ar-
dderchog yw dy Enw ar yr holl
ddaear !

Boreol Meddi.

Psal. ix. *Confitebor tibi.*

CLODFORAF di, O Ar-
glwydd, a'm holl galon :
mynegaf dy holl ryfeddodlau.

2 Llawenyhaf a gorfoleddaf

upon his own head : and his
wickedness shall fall on his own
pate.

18 I will give thanks unto the
Lord, according to his right-
eousness : and I will praise the
Name of the Lord most High.

Ps. viii. *Domine, Dominus noster*

O Lord our Governour, how
excellent is thy Name in
all the world : thou that hast
set thy glory above the hea-
vens !

2 Out of the mouth of very
babes and sucklings hast thou
ordained strength, because of
thine enemies : that thou might-
est still the enemy, and the
avenger.

3 For I will consider thy hea-
vens, even the works of thy
fingers : the moon and the stars,
which thou hast ordained.

4 What is man, that thou art
mindful of him : and the son of
man, that thou visitest him ?

5 Thou madest him lower
than the angels : to crown him
with glory and worship.

6 Thou makest him to have
dominion of the works of thy
hands : and thou hast put all
things in subjection under his
feet ;

7 All sheep and oxen : yea,
and the beasts of the field ;

8 The fowls of the air, and
the fishes of the sea : and what-
soever walketh through the
paths of the seas.

9 O Lord our Governour :
how excellent is thy Name in
all the world !

Morning Prayer.

Psal. ix. *Confitebor tibi.*

I Will give thanks unto thee,
O Lord, with my whole
heart : I will speak of all thy
marvellous works.

2 I will be glad and rejoice

ynot: canaf i'th Enw di, y Goruchaf.

3 Pan ddychweler fy ngelynon yn eu hol, hwy a gwmpant ac a ddifethir o'th flaen di.

4 Canys gwnaethost fy maru a'm matter yn dda: eisteddaist ar orseddfaingc, gan farnu yn gyfiawn.

5 Ceryddaist y cenhedloedd, distrywiaist yr annuwiol; eu henw hwynt a ddileiaist byth bythol.

6 Ha elyn, darfu am ddiunystyr yn dragywydd: a diwreiddiaist y dinasoedd; darfu eu coffadwriaeth gyd â hwynt.

7 Ond yr Arglwydd a bery yn dragywydd: efe a barottôdd ei orseddfaingc i farn.

8 Ac efe a farn y byd mewn cyfiawnder: efe a farn y bobloedd mewn uniondeb.

9 Yr Arglwydd hefyd fydd noddfa i'r gorthrymmedig, noddfa yn amser tralloed.

10 A'r rhai a adwaenant dy Enw, a ymddiriedant ynot: canys ni adwaist, O Arglwydd, y rhai a'th geisient.

11 Canmolwch yr Arglwydd, yr hwn sydd yn preswlyo yn Sion: mynegwch ym mysg y bobloedd ei weithredoedd ef.

12 Pan ymfyyno efe am waed, efe a'u cofia hwynt: nid anghofia waedd y custuddiol.

13 Trugarhâ wrthyf, Arglwydd; gwel fy mlinder gan fy nghaseion, fy Nyrchafydd o byrth angau:

14 Fel y mynegwyf dy holl foliant ym mhyrth merch Sion: llawenychaf yn dy iachawdwr-iaeth.

15 Y cenhedloedd a soddasant

in thee: yea, my songs will I make of thy Name, O thou most Highest.

3 While mine enemies are driven back: they shall fall and perish at thy presence.

4 For thou hast maintained my right and my cause: thou art set in the throne that judgest right.

5 Thou hast rebuked the heathen, and destroyed the ungodly: thou hast put out their name for ever and ever.

6 O thou enemy, destructions are come to a perpetual end: even as the cities which thou hast destroyed; their memorial is perished with them.

7 But the Lord shall endure for ever: he hath also prepared his seat for judgement.

8 For he shall judge the world in righteousness: and minister true judgement unto the people.

9 The Lord also will be a defence for the oppressed: even a refuge in due time of trouble.

10 And they that know thy Name will put their trust in thee: for thou, Lord, hast never failed them that seek thee.

11 O praise the Lord which dwelleth in Sion: shew the people of his doings.

12 For, when he maketh inquisition for blood, he remembereth them: and forgetteth not the complaint of the poor.

13 Have mercy upon me, O Lord; consider the trouble which I suffer of them that hate me: thou that liftest me up from the gates of death.

14 That I may shew all thy praises within the ports of the daughter of Sion: I will rejoice in thy salvation.

15 The heathen are sunk

yn y ffos a wnaethant: yn y rhwyd a guddiasant, y daliwyd eu troed eu hun.

16 Adweinir yr Arglwydd wrth y farn a wna: yr annuwiol a faglywyd yngweithredoedd ei ddwyllaw ei hun.

17 Y rhai drygonus a ymchwelant i uffern, a'r holl genhedloedd a anghofiant Dduw.

18 Canys nid anghofir y tlawd byth: gobaith y trueiniaid ni cholli'r byth.

19 Cyfod, Arglwydd; na orfydded dyn: barnr y cenhedloedd ger dy fron di.

20 Gosod, Arglwydd, ofn arnynt: fel y gwybyddo'r cenhedloedd mai dynion ydynt.

Psal. x. *Ut quid, Domine?*

PAHAM, Arglwydd, y sefi o bell? yr ymguddi yn amser cyfyngder?

2 Yr annuwiol mewn balchder a erlid y tlawd: dalier hwynt yn y bwriadau a ddychymmygasant.

3 Canys yr annuwiol a ymfrostita am ewyllys ei galon; ac a fendithia'r cybydd, yr hwn y mae'r Arglwydd yn ei ffeiddio.

4 Yr annuwiol, gan uchder ei ffroen, ni chais Dduw: nid yw Dduw yn ei holl feddyliau ef.

5 Ei ffyrdd sy fim bob amser; uchel yw dy farnedigaethau allan o'i olwg ef: chwythu y mae yn erbyn ei holl elynion.

6 Dywedodd yn ei galon, Ni'm symmudir: o herwydd ni byddaf mewn drygydd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

7 Ei enau sydd yn llawn melli-dith, a dicheil, a thwyll: dan ei dafod y mae camwedd ac anwir-odd.

8 Y mae efe yn eistedd ynghynllwynfa'r pentrefydd: mewn cilfachau y lladd efe'r

down in the pit that they made: in the same net which they hid privily, is their foot taken.

16 The Lord is known to execute judgement: the ungodly is trapped in the work of his own hands.

17 The wicked shall be turned into hell: and all the people that forget God.

18 For the poor shall not always be forgotten: the patient abiding of the meek shall not perish for ever.

19 Up, Lord, and let not man have the upper hand: let the heathen be judged in thy sight.

20 Put them in fear, O Lord: that the heathen may know themselves to be but men.

Psal. x. *Ut quid, Domine?*

WHY standest thou so far off, O Lord: and hidest thy face in the needful time of trouble?

2 The ungodly for his own lust doth persecute the poor: let them be taken in the crafty wiliness that they have imagined.

3 For the ungodly hath made boast of his own heart's desire: and speaketh good of the covetous, whom God abhorreth.

4 The ungodly is so proud, that he careth not for God: neither is God in all his thoughts.

5 His ways are always grievous: thy judgements are far above out of his sight, and therefore deseth he all his enemies.

6 For he hath said in his heart, Tush, I shall never be cast down: there shall no harm happen unto me.

7 His mouth is full of cursing, deceit, and fraud: under his tongue is ungodliness and vanity.

8 He sitteth lurking in the thievish corners of the streets: and privily in his lurking dens

gwirion : ei lygaid a dremiant yn ddirgel ar y tlawd.

9 Efe a gynllwyna mewn dirgelwch megis llew yn ei ffau : cynllwyn y mae i ddal y tlawd : efe a ddeil y tlawd, gan ei dynnu i'w rwyd.

10 Efe a ymgrymma, ac a ymostwng, fel y cwmpo tyrfa trueiniaid gan ei gedyrn ef.

11 Dywedodd yn ei galon, Anghofioidd Duw : cuddiodd ei wyneb ; ni wel byth.

12 Cyfod, Arglwydd ; O Dduw, dyrcha dy law : nac anghofia'r cystuddiol.

13 Paham y dirmyga'r annuwiol Dduw ? dywedodd yn ei galon, Nid ymofyni.

14 Gwelaist hyn ; canys ti a ganfyddi anwiredd a cham, i roddi tâl â'th ddwyllw dy hun : arnat ti y gedy'r tlawd ; ti yw cynnorthwywr wr amddifad.

15 Tor fraich yr annuwiol a'r drygionus : cais ei ddrygioni ef hyd na chaffech ddim.

16 Yr Arglwydd sy Frenhin byth ac yn dragywydd : difethwyd y cenhedloedd allan o'i dir ef.

17 Arglwydd, clywaist ddy-muniad y tlodion : parottoi eu calon hwynt, gwrendy dy glust arnynt ;

18 I faru'r amddifad a'r gor-thrynmedig, fel na 'chwanego dyn daearol beri ofn mwyach.

Psal. xi. *In Domino confido.*

YN yr Arglwydd yr wyf yn ymddiried : pa fodd y dywedwch wrth fy enaid, Ehedda i'ch mynydd fel aderyn ?

doth he murder the innocent ; his eyes are set against the poor.

9 For he lieth waiting secretly, even as a lion lurketh he in his den : that he may ravish the poor.

10 He doth ravish the poor : when he getteth him into his net.

11 He falleth down, and humbleth himself : that the congregation of the poor may fall into the hands of his captains.

12 He hath said in his heart, Tush, God hath forgotten : he hideth away his face, and he will never see it.

13 Arise, O Lord God, and lift up thine hand : forget not the poor.

14 Wherefore should the wicked blaspheme God : while he doth say in his heart, Tush, thou God carest not for it.

15 Surely thou hast seen it : for thou beholdest ungodliness and wrong.

16 That thou mayest take the matter into thine hand : the poor committeth himself unto thee ; for thou art the helper of the friendless.

17 Break thou the power of the ungodly and malicious : take away his ungodliness, and thou shalt find none.

18 The Lord is King for ever and ever : and the heathen are perished out of the land.

19 Lord, thou hast heard the desire of the poor : thou preparest their heart, and thine ear hearkeneth thereto ;

20 To help the fatherless and poor unto their right : that the man of the earth be no more exalted against them.

Psal. xi. *In Domino confido.*

In the Lord put I my trust : how say ye then to my soul, that she should flee as a bird unto the hill ?

2 Canys wele, y drygionus a annelant fwa, parottoisant eu saethau ar y llunyn ; i saethu yn ddirgel y rhai uniawn o galon.

3 Canys y seiliau a ddin-ystrwyd, pa beth a wna'r cyfiaw'n ?

4 Yr Arglwydd sydd yn nheini ei sancteiddrwydd ; gorseddfa'r Arglwydd sydd yn y nefoedd : y mae ei lygaid ef yn gweled, ei amrantau yn profi meibion dynion.

5 Yr Arglwydd a brawf y cyfiaw'n : eithr cas gan ei enaid ef y drygionus, a'r hwn sydd hoff ganddo drawser.

6 Ar yr annuwiolion y gwlawia efe faglau, tân a brwmstan, a phoethwyt ystornus : dyma ran eu phiol hwynt.

7 Canys yr Arglwydd cyfiawn a gar gyfiawnder : ei wyneb a edrych ar yr uniawn.

Prŷdnhabwlon Meddi.

Psal. xii. *Salvum me fac.*

ACHUB, Arglwydd ; canys darfu y trugarog : o herwydd pallodd y ffyddloniaid o blith meibion dynion.

2 Oferedd a ddywedant bob un wrth ei gymmydog : â gwefus wenhieithgar, ac â chalon ddau ddyblyg, y llefarant.

3 Torred yr Arglwydd yr holl wefusau gwenhieithrus, a'r tafod a ddywedo fawrhdyri.

4 Y rhai a ddywedant, A'n tafod y goryddwn ; ein gwefusau sydd eiddom ni : pwy sydd arglwydd arnom ni ?

5 O herwydd anrhaith y rhai cystuddiedig, o herwydd uchenaid y tlodion, y cyfodaf yn awr, medd yr Arglwydd, rhoddaf

2 For lo, the ungodly bend their bow, and make ready their arrows within the quiver : that they may privily shoot at them which are true of heart.

3 For the foundations will be cast down : and what hath the righteous done ?

4 The Lord is in his holy temple : the Lord's seat is in heaven.

5 His eyes consider the poor : and his eye-lids try the children of men.

6 The Lord alloweth the righteous : but the ungodly, and him that delighteth in wickedness doth his soul abhor.

7 Upon the ungodly he shall rain snares, fire and brimstone, storm and tempest : this shall be their portion to drink.

8 For the righteous Lord loveth righteousness : his countenance will behold the thing that is just.

Evening Prayer.

Psal. xii. *Salvum me fac.*

HELP me, Lord, for there is not one godly man left : for the faithful are diminished from among the children of men.

2 They talk of vanity every one with his neighbour : they do but flatter with their lips, and dissemble in their double heart.

3 The Lord shall root out all deceitful lips : and the tongue that speaketh proud things ;

4 Which have said, With our tongue will we prevail : we are they that ought to speak, who is lord over us ?

5 Now for the comfortless troubles' sake of the needy : and because of the deep sighing of the poor,

6 I will up, saith the Lord :

mewn iachawdwriaeth yr hwn y magler iddo.

6 Geiriau'r Arglwydd ydynt eiriau purion; fel arian wedi ei goethi mewn ffwrn bridd, wedi ei buro seithwaith.

7 Ti, Arglwydd, a'u cedwi hwynt; cedwi hwynt rhag y genhedlaeth hon yn dragywydd.

8 Yr annuwiolion a rodiant o amgylch, pan ddyrchafer y gwaelaf o feibion dynion.

Psal. xiii. *Usque quo, Domine?*

PA hŷd, Arglwydd, y'm hanghosi? ai yn dragywydd? pa hŷd y cuddi dy wynheb rhagof?

2 Pa hŷd y cymmeraf gyngorion yn fy enaid, gan fod blinder beunydd yn fy nghalon? pa hŷd y dyrcheffir fy ngelyn arnaf?

3 Edrych a chlyw fi, O Arglwydd fy Nuw: goleua fy llygaid, rhag im' huno yn yr angau.

4 Rhag dywedyd o'm gelyn, Gorchfygais ef; ac i'm gwrthwynebwyr lawenychu, os go-gwyddaf.

5 Minnau hefyd a ymddiriedais yn dy drugaredd di; fy nghalon a ymlawenycha yn dy iachawdwriaeth: canaf i'r Arglwydd, am iddo synio arnaf: [ie, canmolaf Enw'r Arglwydd Goruchaf.]

Psal. xiv. *Dixit insipientes.*

YR ynfyd a ddywedodd yn ei galon, Nid oes un Duw. Ymlygrasant; ffeiddwaith a wnaethant: nid oes a wnel ddaioni, [nag oes un.]

2 Yr Arglwydd a edrychodd i lawr o'r nefoedd ar feibion dynion; i welo a oedd neb deallgar, yn ymgeisio â Duw.

and will help every one from him that swelleth against him, and will set him at rest.

7 The words of the Lord are pure words: even as the silver, which from the earth is tried, and purified seven times in the fire.

8 Thou shalt keep them, O Lord: thou shalt preserve him from this generation for ever.

9 The ungodly walk on every side: when they are exalted, the children of men are put to rebuke.

Psal. xiii. *Usque quo, Domine?*

HOW long wilt thou forget me, O Lord, for ever: how long wilt thou hide thy face from me?

2 How long shall I seek counsel in my soul, and be so vexed in my heart: how long shall mine enemies triumph over me?

3 Consider, and hear me, O Lord my God: lighten mine eyes, that I sleep not in death.

4 Lest mine enemy say, I have prevailed against him: for if I be cast down, they that trouble me will rejoice at it.

5 But my trust is in thy mercy: and my heart is joyful in thy salvation.

6 I will sing of the Lord, because he hath dealt so lovingly with me: yea, I will praise the Name of the Lord most Highest.

Psal. xiv. *Dixit insipientes.*

THE fool hath said in his heart: There is no God.

2 They are corrupt, and become abominable in their doings: there is none that doeth good, nor not one.

3 The Lord looked down from heaven upon the children of men: to see if there were any that would understand, and seek after God.

3 Ciliodd pawb; cyd-ymddi-fwynasant: nid oes a wnel ddaioni, nac oes un.

[4 Bedd agored yw eu cêg; a'u tafodau y gwnaethant ddi-chell: gwenwyn aspiaid sy dan eu gwefusau.

5 Y rhai y mae eu genau yn llawn mellidith a chwerwedd: buain yw eu traed i dywallt gwaed.

6 Distryw ac afwydd sydd yn eu fyrrdd, a ffordd tangnefedd nid adnabuant: nid oes ofn Duw ger bron eu llygaid.]

7 Oni ŵyr holl weithredwyr anwreidd? y rhai sy'n bwytta fy mhobl fel y bwyttaent fara: ni alwasant ar yr Arglwydd.

8 Yno y dychrynasant gan ofn; canys y mae Duw ynghenedlaeth y cyfiawn.

9 Cyngor y tlawd a waradwyddasoch chwi; am fod yr Arglwydd yn obaith iddo.

10 Pwy a ddyry iachawdwriaeth i Israel o Sïon? pan ddychwelo'r Arglwydd gaethiwed ei bobl, yr ymhfyryda Jacob, ac y llawenhâ Israel.

Boreol Mæddi.

Psal. xv. *Domine, quis habitabit?*

ARGLWYDD, pwy a drig yn dy babbell? pwy a breswylia yn mynydd dy sancteiddrwydd? 2 Yr hwn a rodia yn berffaith, ac a wnel gyfiawnder, ac a ddywed wir yn ei galon:

3 Heb absennu â'i dafod, heb wneuthur drwg i'w gymmydog, ac heb dderbyn enllib yn erbyn ei gymmydog.

4 Yr hwn y mae'r drygionus

4 But they are all gone out of the way, they are altogether become abominable: there is none that doeth good, nor not one.

5 Their throat is an open sepulchre, with their tongues have they deceived: the poison of asp's is under their lips.

6 Their mouth is full of cursing and bitterness: their feet are swift to shed blood.

7 Destruction and unhappiness is in their ways, and the way of peace have they not known: there is no fear of God before their eyes.

8 Have they no knowledge, that they are all such workers of mischief: eating up my people as it were bread, and call not upon the Lord?

9 There were they brought in great fear, even where no fear was: for God is in the generation of the righteous.

10 As for you, ye have made a mock at the counsel of the poor: because he putteth his trust in the Lord.

11 Who shall give salvation unto Israel out of Sion? When the Lord turneth the captivity of his people: then shall Jacob rejoice, and Israel shall be glad.

Morning Prayer.

Psal. xv. *Domine, quis habitabit?*

LORD, who shall dwell in thy tabernacle: or who shall rest upon thy holy hill?

2 Even he, that leadeth an uncorrupt life: and doeth the thing which is right, and speaketh the truth from his heart.

3 He that hath used no deceit in his tongue, nor done evil to his neighbour: and hath not slandered his neighbour.

4 He that setteth not by himself, but is lowly in his own

yn ddirmygus yn ei olwg; ond a anrhydedda y rhai a ofnart yr Arglwydd: yr hwn a dwng i'w niweid ei hun, ac ni newidia.

5 Yr hwn ni roddes ei arian ar usuriaeth, ac ni chymmer wobr yn erbyn y gwirion. A wnelo hyn, nid ysgogir yn dragywydd.

Psal. xvi. *Conserua me, Domine.*
CADW fi, O Dduw: canys C ynnot yr ymddiriedaf.

2 Fy enaid, dywedaist wrth yr Arglwydd, Fy Arglwydd dywyt ti: fy nâ nid yw ddim i ti:

3 Ond i'r saint sydd ar y ddaear, a'r rhai rhagorl, yn y rhai y mae fy holl hyfrydwch.

4 Gofidiau a amlhânt i'r rhai a frysiant ar ol duw dieithr: eu diod-offrwm o waed nid offrymmaf fi, ac ni chymmeraf eu hennaw yn fy ngwefusau.

5 Yr Arglwydd yw rhan fy etifeddiaeth i, a'm phiol: ti a gynheli fy nghoelbren.

6 Y llynynnau a syrthiodd i mi mewn lleoedd hyfryd; i'e, y mae i mi etifeddiaeth dëg.

7 Bendithiaf yr Arglwydd, yr hwn a'm cynghorodd: fy arenau hefyd a'm dysgant y nos.

8 Gosodais yr Arglwydd bob amser ger fy mron: am ei fod ar fy neheulaw, ni'm hysgogir.

9 O herwydd hynny llawenydhodd fy nghalon, ac ymhfyrdodd fy ngogoniant: fy nghawd hefyd a orphwys mewn gobaith.

10 Canys ni adewi fy enaid yn uffern; ac ni oddefi i'th Sanct weled llygredigaeth.

11 Dangosi i mi lwybr bywyd:

eyes: and maketh much of them that fear the Lord.

5 He that sweareth unto his neighbour, and disappointeth him not: though it were to his own hindrance.

6 He that hath not given his money upon usury: nor taken reward against the innocent.

7 Whoso doeth these things: shall never fall.

Psal. xvi. *Conserua me, Domine.*
PRESERVE me, O God: for in thee have I put my trust.

2 O my soul, thou hast said unto the Lord: Thou art my God, my goods are nothing unto thee.

3 All my delight is upon the saints, that are in the earth: and upon such as excel in virtue.

4 But they that run after another god: shall have great trouble.

5 Their drink-offerings of blood will I not offer: neither make mention of their names within my lips.

6 The Lord himself is the portion of mine inheritance, and of my cup: thou shalt maintain my lot.

7 The lot is fallen unto me in a fair ground: yea, I have a goodly heritage.

8 I will thank the Lord for giving me warning: my reins also chasten me in the night-season.

9 I have set God always before me: for he is on my right hand, therefore I shall not fall.

10 Wherefore my heart was glad, and my glory rejoiced: my flesh also shall rest in hope.

11 For why? thou shalt not leave my soul in hell: neither shalt thou suffer thy Holy One to see corruption.

12 Thou shalt shew me the

digonolrwydd llawenydd sy ger dy fron, ar dy ddeheulaw y mae digrifwch yn dragywydd.

Psal. xvii. *Exaudi, Domine.*

CLYW, Arglwydd, gyflawnder; ystyria fy llefain, gwrando fy ngweddi o wefusau didwyll.

2 Deued fy marn oddi ger dy fron; edryched dy lygaid ar uniondeb.

3 Profaist fy nghalon, gofwyaist fi y nos; chwiliaist fi, ac ni chei ddim: bwriedais na throsteddai fy ngenau.

4 Tu ag at am weithredoedd dynion, wrth eiriau dy wefusau yr ymgedwais rhag llwybrau yr yspeillydd.

5 Cynnal fy ngherddediad yn dy lwybrau, fel na lithro fy nhraed.

6 Mi a clwais arnat; canys gwrandewi arnaf fi, O Dduw: gostwng dy glust ataf, ac erglyw fy ymadrodd.

7 Dangos dy ryfedd drugaredau, O Achubydd y rhai a ymddiriedant ynot, rhag y sawl a ymgyfodant yn erbyn dy ddeheulaw.

8 Cadw fi fel canwyll llygad: cudd fi dan gysgod dy adenydd,

9 Rhag yr annuwiolion, y rhai a'm gorthrymiant: rhag fy ngelynyon marwol, y rhai a'm hangylechant.

10 Causasant gan eu brasler: a'u genau y llefarant mewn balchder.

11 Ein cynniweirfa ni a gylchynasant eu hwy yr awrlhon: gosodasant eu llygaid i dynnu i lawr i'r ddaear.

12 Eu dull sy fel llew a chwennychai 'sglyfaethu, ac meg-

path of life; in thy presence is the fulness of joy: and at thy right hand there is pleasure for evermore.

Psal. xvii. *Exaudi, Domine.*

HEAR the right, O Lord, I consider my complaint: and hearken unto my prayer, and goeth not out of feigned lips.

2 Let my sentence come forth from thy presence: and let thine eyes look upon the thing that is equal.

3 Thou hast proved and visited mine heart in the night-season; thou hast tried me, and shalt find no wickedness in me: for I am utterly purposed that my mouth shall not offend.

4 Because of men's works, that are done against the words of thy lips: I have kept me from the ways of the destroyer.

5 O hold thou up my goings in thy paths: that my footsteps slip not.

6 I have called upon thee, O God, for thou shalt hear me: incline thine ear to me, and hearken unto my words.

7 Shew thy marvellous loving-kindness, thou that art the Saviour of them which put their trust in thee: from such as resist thy right hand.

8 Keep me as the apple of an eye: hide me under the shadow of thy wings,

9 From the ungodly that trouble me: mine enemies compass me round about to take away my soul.

10 They are inclosed in their own fat: and their mouth speaketh proud things.

11 They lie waiting in our way on every side: turning their eyes down to the ground;

12 Like as a lion that is greedy of his prey: and as it were

is llew ieuange yn aros mewn lleoedd dirgel.

13 Cyfod, Arglwydd, achub ei flaeu ef, cwmpa ef: gwared fy enaid rhag yr annuwiol, yr hwn yw dy gleddyf di.

14 Rhag dynion y rhai yw dy law, O Arglwydd, rhag dynion y byd, y rhai y mae eu rhan yn y bywyd yma, a'r rhai y llenwaist eu boliau a'th guddiedig drysor: lawm ydynt o feibion, a gadawant eu gweddill i'w rhai bychain.

15 Myf a edrychaf ar dy wyneb mewn cyfiawnder: digonir fi, pan ddihunwyf, a'th ddelw di.

Prifdihunanol Ceredi.

Psal. xviii. *Diligam te, Domine.*

CARAF di, Arglwydd, fy nghadernid.

2 Yr Arglwydd yw fy nghraig, a'm hamddiffynfa, a'm gwaredydd; fy Nuw, fy nghadernid, yn yr hwn yr ymddiriedaf; fy nharian, a chorn fy iachawdwr-iaeth, a'm huchel-dwr.

3 Galwaf ar yr Arglwydd canmoladwy: felly y'm cedwir rhag fy ngelysion.

4 Gofidion angau a'm cylchynasant, ac afonydd y fall a'm dychrynasant i.

5 Gofidiau uffern a'm cylchynasant: maglau angau a achubasant fy mlaen.

6 Yn fy nghyfyngder y gelwais ar yr Arglwydd, ac y gwaeaddais ar fy Nuw: efe a glybu fy llef o'i deml, a'm gwaeadd ger ei fron a ddaeth i'w glustiau ef.

7 Yna y siglodd ac y crynodd y ddaear; a seiliau'r myn-

a lion's whelp, lurking in secret places.

13 Up, Lord, disappoint him, and cast him down: deliver my soul from the ungodly, which is a sword of thine;

14 From the men of thy hand, O Lord, from the men, I say, and from the evil world: which have their portion in this life, whose bellies thou fillest with thy hid treasure.

15 They have children at their desire: and leave the rest of their substance for their babes.

16 But as for me, I will behold thy presence in righteousness: and when I awake up after thy likeness, I shall be satisfied with it.

Evening Prayer.

Psal. xviii. *Diligam te, Domine.*

I Will love thee, O Lord, my strength; the Lord is my stony rock, and my defence: my Saviour, my God, and my might, in whom I will trust, my buckler, the horn also of my salvation, and my refuge.

2 I will call upon the Lord, which is worthy to be praised: so shall I be safe from mine enemies.

3 The sorrows of death compassed me: and the overflowings of ungodliness made me afraid.

4 The pains of hell came about me: the snares of death overtook me.

5 In my trouble I will call upon the Lord: and complain unto my God.

6 So shall he hear my voice out of his holy temple: and my complaint shall come before him, it shall enter even into his ears.

7 The earth trembled and quaked: the very foundations

yddoedd a gynhyrfodd ac a ymsiglodd, am iddo ef ddirgelio.

8 Dyrchafodd mwg o'i ffroenau, a thân a ysgodd o'i enau: glo a ennynasant ganddo.

9 Efe hefyd a ostyngodd y nefoedd, ac a ddisgynodd: a thywyllwch oedd dan ei draed ef.

10 Marchogodd hefyd ar y cerub, ac a ehedodd: i'e, efe a ehedodd ar adenydd y gwyt.

11 Efe a wnaeth dywyllwch yn ddirgelfa iddo; a'i babel o'i amgylch oedd dywyllwch dyfroedd, a thew-gymylau yr awyr.

12 Gan y disgleirdeb oedd ger ei fron, ei gymylau a aethant heibio; cenllysg a marwor tanlyd.

13 Yr Arglwydd hefyd a daranodd yn y nefoedd, a'r Gorchuchaf a roddes ei lef; cenllysg a marwor tanlyd.

14 I'e, efe a anfonodd ei saethau, ac a'u gwasgarodd hwynt; ac a saethodd ei fellt, ac a'u gorchfygodd hwynt.

15 Gwaelodion y dyfroedd a welwyd, a seiliau'r byd a ddi-noethwyd gan dy gerydd di, O Arglwydd, a chan chwythad anall dy ffroenau.

16 Anfonodd oddi uchod, cymmerodd fi, tynnodd fi allan o ddyfroedd lawer.

17 Efe a'm gwaredodd oddi wrth fy ngelyn cadarn, a rhag fy nghaseion: canys yr oeddynt yn drech na mi.

18 Achubasant fy mlaen yn nydd fy ngofid; ond yr Arglwydd oedd gynhaliad i ini.

19 Dug fi hefyd i ehangder: gwaredodd fi; canys ymhoedd ynof.

20 Yr Arglwydd a'm gobrwyodd yn ol fy nghyfiawnder; yn

also of the hills shook, and were removed, because he was wroth.

8 There went a smoke out in his presence: and a consuming fire out of his mouth, so that coals were kindled at it.

9 He bowed the heavens also, and came down: and it was dark under his feet.

10 He rode upon the cherubims, and did fly: he came flying upon the wings of the wind.

11 He made darkness his secret place: his pavilion round about him with dark water, and thick clouds to cover him.

12 At the brightness of his presence his clouds removed hail-stones, and coals of fire.

13 The Lord also thundered out of heaven, and the Highest gave his thunder: hail-stones, and coals of fire.

14 He sent out his arrows, and scattered them: he cast forth lightnings, and destroyed them.

15 The springs of waters were seen, and the foundations of the round world were discovered, at thy chiding, O Lord: at the blasting of the breath of thy displeasure.

16 He shall send down from on high to fetch me: and shall take me out of many waters.

17 He shall deliver me from my strongest enemy, and from them which hate me: for they are too mighty for me.

18 They prevented me in the day of my trouble: but the Lord was my upholder.

19 He brought me forth also into a place of liberty: he brought me forth, even because he had a favour unto me.

20 The Lord shall reward me after my righteous dealing: ac-

of glendid fy nwyllaw y talodd efe i mi.

21 Canys cedwais ffyrdd yr Arglwydd, ac ni chiliais yn annuwl oddi wrth fy Nuw.

22 O herwydd ei holl farnedig-aethau ef oedd ger fy mron i, a'i ddeddfau ni fwriais oddi wrthyf. 23 Bwm hefyd yn berffaith gyd âg ef, ac ymgedwais rhag fy anwiredd.

24 A'r Arglwydd a'm gobrwydd yn ol fy nghyfiawnder, yn ol purdeb fy nwyllaw o flaen ei lygaid ef.

25 A'r trugarog y gwnei drugaredd; â'r gwr perffaith y gwnei berffeithrwydd.

26 A'r glân y gwnei lendid; ac â'r cyndyn yr ymgyndynni.

27 Canys ti a waredi 'r bobl gystuddiedig: ond ti a ostyngi olygon uchel.

28 O herwydd ti a oleui fy nghanwyll: yr Arglwydd fy Nuw a lewyrcha fy nhywyllwch.

29 Oblegid ynot ti y rhedais trwy fyddin; ac yn fy Nuw y llemmais dros fur.

30 Duw sy berffaith ei ffordd; gair yr Arglwydd sydd wedi ei buro: tarian yw efe i bawb a ymddiriedant yuddo.

31 Canys pwy sy Dduw heb law yr Arglwydd? a phwy sy graig ond ein Duw ni?

32 Duw sy'n fy ngwregysu â nerth, ac yn gwneuthur fy ffordd yn berffaith.

33 Gosod y mae efe fy nhraed fel traed ewigod; ac ar fy uchel-fannau y'm sefydla.

34 Efe sy'n dysgu fy nwyllaw i ryfel; fel y dryllir bwa dur yn fy mreicliau.

according to the cleanness of my hands shall he recompense me.

21 Because I have kept the ways of the Lord: and have not forsaken my God, as the wicked doth.

22 For I have an eye unto all his laws: and will not cast out his commandments from me.

23 I was also uncorrupt before him: and eschewed mine own wickedness.

24 Therefore shall the Lord reward me after my righteous dealing: and according unto the cleanness of my hands in his eye-sight.

25 With the holy thou shalt be holy: and with a perfect man thou shalt be perfect.

26 With the clean thou shalt be clean: and with the froward thou shalt learn frowardness.

27 For thou shalt save the people that are in adversity: and shalt bring down the high looks of the proud.

28 Thou also shalt light my candle: the Lord my God shall make my darkness to be light.

29 For in thee I shall discomfit an host of men: and with the help of my God I shall leap over the wall.

30 The way of God is an undefiled way: the word of the Lord also is tried in the fire; he is the defender of all them that put their trust in him.

31 For who is God, but the Lord: or who hath any strength, except our God?

32 It is God, that girdeth me with strength of war: and maketh my way perfect.

33 He maketh my feet like harts' feet: and setteth me up on high.

34 He teacheth mine hands to fight: and mine arms shall break even a bow of steel.

35 Rhoddaist hefyd i mi darian dy iachawdwriaeth; a' th ddeheulaw a'm cynhaliodd, a' th fwynder a'm lliosogodd.

36 Ehengaist fy ngherdded-iad danaf; fel na lithrodd fy nhraed.

37 Erellidiais fy ngelynyon, ac a'u goddiweddais: ac ni ddychwelais nes eu difa hwynt.

38 Archollais hwynt, fel na allent godi: syrthiasant dan fy nhraed.

39 Canys gwregysaist fi â nerth i ryfel: darostyngaist danaf y rhai a ymgododd i'm herbyn.

40 Rhoddaist hefyd i mi warrau fy ngelynyon: fel y difethwn fy nghaseion.

41 Gwaeddasant, ond nid oedd achubydd: sef ar yr Arglwydd, ond nid atebodd efe hwynt.

42 Maluriais hwynt hefyd fel llwch o flaen y gwÿnt: teflais hwynt allan megis tom yr heol-ydd.

43 Gwaredaist fi rhag cynhennau'r bobl; gosodaist fi yn ben cenhedloedd: pobl nid adnabum, a'm gwasanaethant.

44 Pan glywant am danaf, ufuddhant i mi: meibion dïeithr a ghymerant arnynt ymddarostwng i mi.

45 Meibion dïeithr a ballant, ac a ddychrynant allan o'u dirgel fannau.

46 Byw yw'r Arglwydd, a bendithier fy nghraig: a dyrchafer Duw fy iachawdwriaeth.

47 Duw sydd yn rhodui i mi allu ymddial, ac a ddarostwng y bobloedd danaf.

35 Thou hast given me the defence of thy salvation: thy right hand also shall hold me up, and thy loving correction shall make me great.

36 Thou shalt make room enough under me for to go: that my footsteps shall not slide.

37 I will follow upon mine enemies, and overtake them: neither will I turn again till I have destroyed them.

38 I will smite them, that they shall not be able to stand: but fall under my feet.

39 Thou hast girded me with strength unto the battle: thou shalt throw down mine enemies under me.

40 Thou hast made mine enemies also to turn their backs upon me: and I shall destroy them that hate me.

41 They shall cry, but there shall be none to help them: yea, even unto the Lord shall they cry, but he shall not hear them.

42 I will beat them as small as the dust before the wind: I will cast them out as the clay in the streets.

43 Thou shalt deliver me from the strivings of the people: and thou shalt make me the head of the heathen.

44 A people whom I have not known: shall serve me.

45 As soon as they hear of me, they shall obey me: but the strange children shall dissemble with me.

46 The strange children shall fail: and be afraid out of their prisons.

47 The Lord liveth, and blessed be my strong helper: and praised be the God of my salvation.

48 Even the God that seeth that I be avenged: and subdued the people unto me.

48 Efe sydd yn fy ngwared oddi wrth fy ngelynyon: ie, ti a'm dyrcheff uwchlaw y rhai a gyfodant i'm herbyn: achubaist fi rhag y gwr traws.

49 Am hynny y molianaf di, O Arglwydd, ym mhlith y cenedloedd, ac y canaf i'th Enw.

50 Efe sydd yn gwneuthur mawr ymwared i'w Frenhin: ac yn gwneuthur trugaredd i'w eneiniog, i Ddafydd ac i'w had ef byth.

Boreol Cwedd.

Psal. xix. *Cæli enarrant.*

Y Nefoedd sy'n datgan gogoniant Duw; a'r ffurfafen sy'n mynegi gwaith ei ddwyllaw ef.

2 Dydd i ddydd a draetha ymadrodd, a nos i nos a ddelngys wybodaeth.

3 Nid oes iaith nac ymadrodd, lle ni chlybuwyd eu lleferydd hwynt.

4 Eu llinyn a aeth trwy'r holl ddaear, a'u geiriau hyd eithaf-oedd byd: i'r haul y gosododd efe babel ynddynt;

5 Yr hwn sy fel gwr priod yn dyfod allan o'i ystafell: ac a ymlawenhâ fel cawr i redeg gyrfa.

6 O eithaf y nefoedd y mae ei fynediad ef allan, a'i amgylchiad hyd eu heithaf-oedd hwynt: ac nid ymgudd dim oddi wrth ei wres ef.

7 Cyfraith yr Arglwydd sy berffaith, yn troi'r enaid: tystiolaeth yr Arglwydd sydd sicr, ac yn gwneuthur y gwirion yn dloeth.

8 Deddfau'r Arglwydd sydd uniawn, yn llawenhau'r galon: gorchymyn yr Arglwydd sy bur, yn goleuo'r llygaid.

49 It is he that delivereth me from my cruel enemies, and setteth me up above mine adversaries: thou shalt rid me from the wicked man.

50 For this cause will I give thanks unto thee, O Lord, among the Gentiles: and sing praises unto thy Name.

51 Great prosperity giveth he unto his King: and sheweth loving-kindness unto David his Anointed, and unto his seed for evermore.

Morning Prayer.

Psal. xix. *Cæli enarrant.*

THE heavens declare the glory of God: and the firmament sheweth his handy-work.

2 One day telleth another: and one night certifieth another.

3 There is neither speech nor language: but their voices are heard among them.

4 Their sound is gone out into all lands: and their words into the ends of the world.

5 In them hath he set a tabernacle for the sun: which cometh forth as a bridegroom out of his chamber, and rejoiceth as a giant to run his course.

6 It goeth forth from the uttermost part of the heaven, and runneth about unto the end of it again: and there is nothing hid from the heat thereof.

7 The law of the Lord is an undefiled law, converting the soul: the testimony of the Lord is sure, and giveth wisdom unto the simple.

8 The statutes of the Lord are right, and rejoice the heart: the commandment of the Lord is pure, and giveth light unto the eyes.

9 Ofn yr Arglwydd sy lân, yn parhau yn dragywydd: barnau'r Arglwydd ydynt wirionedd, cyfiawn dynt i gyd.

10 Mwy dymunol ynt nag aur, fe, nag aur coeth lawer: melusach hefyd na'r mel, ac na diferiad diliau mel.

11 Ynddynt hwy hefyd y rhybuddir dy was: o'u cadw y mae gwobr lawer.

12 Pwy a ddeall ei gamweddau? glanhâ fi oddi wrth fy meiau cuddiedig.

13 Attal hefyd dy was oddi wrth bechodau rhyfygus; na arglwyddiaethont arnaf: yna y'm perffeithir, ac y'm glanhêir oddi wrth anwiredd lawer.

14 Bydded ymadroddion fy ngenau, a myfyrdod fy nghalon, yn gymmeradwy ger dy fron, O Arglwydd, fy nghraig a'm prynwr.

Psal. xx. *Exaudi te Dominus.*

GWRANDAWED yr Arglwydd arnat yn nydd cyfyngder: Enw Duw Jacob a'th ddiffyno.

2 Anfoned i ti gymmorth o'r cyssegr, a nerthed di o Sion.

3 Coffed dy holl offrymmau, a bydded foddlon i'th boeth-offrwm.

4 Rhoddod i ti wrth fodd dy galon; a chyflawned dy holl gyngor.

5 Gorfoleddwn yn dy iachawd-wriaeth di, a dyrchafwn faner yn enw ein Duw: cyflawned yr Arglwydd dy holl ddymuniadau.

6 Yr awr hon y gwn y gwared yr Arglwydd ei eneiniog: efe a wrendy arno o nefoedd ei sanct-eiddrwydd, yn nerth iechyd ei ddeheulaw ef.

7 Ymddiried rhai mewn cerbylau, a rhai mewn meirch:

9 The fear of the Lord is clean, and endureth for ever: the judgements of the Lord are true, and righteous altogether.

10 More to be desired are they than gold, yea, than much fine gold: sweeter also than honey, and the honey-comb.

11 Moreover, by them is thy servant taught: and in keeping of them there is great reward.

12 Who can tell how oft he offendeth: O cleanse thou me from my secret faults.

13 Keep thy servant also from presumptuous sins, lest they get the dominion over me: so shall I be undefiled, and innocent from the great offence.

14 Let the words of my mouth, and the meditation of my heart: be always acceptable in thy sight,

15 O Lord: my strength, and my redeemer.

Psal. xx. *Exaudi te Dominus.*

THE Lord hear thee in the day of trouble: the Name of the God of Jacob defend thee;

2 Send thee help from the sanctuary: and strengthen thee out of Sion;

3 Remember all thy offerings: and accept thy burnt-sacrifice;

4 Grant thee thy heart's desire: and fulfil all thy mind.

5 We will rejoice in thy salvation, and triumph in the Name of the Lord our God: the Lord perform all thy petitions.

6 Now know I, that the Lord helpeth his Anointed, and will hear him from his holy heaven: even with the wholesome strength of his right hand.

7 Some put their trust in chariots, and some in horses: but

ond nyini a gofiwn Enw yr Arglwydd ein Duw.

8 Hwy a gwmpasant, ac a syrthiasant; ond nyini a gyfodasom, ac a safasom.

9 Achub, Arglwydd: gwrandedaw y Brenhin annom yn y dydd y llefom.

Psal. xxi. *Domine, in virtute tua.*

ARGLWYDD, yn dy nerth y llawenychar Brenhin: ac yn dy iachawdwriaeth di mor ddirfawr yr ynhyfrda!

2 Deisyfiad ei galon a roddaist iddo; a dymuniad ei wefusau ni's gommeddaist.

3 Canys achubaist ei flaen ef â bendithion daioni: gosodaist ar ei ben ef goron o aur coeth.

4 Gofynodd oes gennyf, a rhoddaist iddo: ie, hir oes, byth ac yn dragywydd.

5 Mawr yw ei ogoniant yn dy iachawdwriaeth: gosodaist arno ogoniant a phrydferthwch.

6 Canys gwnaethost ef yn fendithion yn dragywyddol; llawenychaist ef â llawenydd â' th wynebpryd.

7 O herwydd bod y Brenhin yn ymddiried yn yr Arglwydd, a thrwy drugareidd y Goruchaf nid ysgogir ef.

8 Dy law a gaiff afael ar dy holl elynion: dy ddeheulaw a gaiff afael ar dy gaseion.

9 Ti a'u gwnei hwynt fel ffwrn danlyd yn amser dy lid: yr Arglwydd yn ei ddiagonedd a'u llwngc hwynt, a'r tân a'u hysa hwynt.

10 Eu ffrwyth hwynt a ddinystri di oddi ar y ddaear, a'u had o blith meibion dynion.

11 Canys bwriadasant ddrwg i' th erbyn: meddylasant amcan, heb allu o honynt ei gwblhau.

12 Am hynny y gwnei iddynt

we will remember the Name of the Lord our God.

8 They are brought down, and fallen: but we are risen, and stand upright.

9 Save, Lord, and hear us, O King of heaven: when we call upon thee.

Psal. xxi. *Domine, in virtute tua.*

THE King shall rejoice in thy strength, O Lord: exceeding glad shall he be of thy salvation.

2 Thou hast given him his heart's desire: and hast not denied him the request of his lips.

3 For thou shalt prevent him with the blessings of goodness: and shalt set a crown of pure gold upon his head.

4 He asked life of thee, and thou gavest him a long life: even for ever and ever.

5 His honour is great in thy salvation: glory and great worship shalt thou lay upon him.

6 For thou shalt give him everlasting felicity: and make him glad with the joy of thy countenance.

7 And why? because the King putteth his trust in the Lord: and in the mercy of the most Highest he shall not miscarry.

8 All thine enemies shall feel thy hand: thy right hand shall find out them that hate thee.

9 Thou shalt make them like a fiery oven in time of thy wrath: the Lord shall destroy them in his displeasure, and the fire shall consume them.

10 Their fruit shalt thou root out of the earth: and their seed from among the children of men.

11 For they intended mischief against thee: and imagined such a device as they are not able to perform.

12 Therefore shalt thou put

droi eu cefnau: ar dy linyddau y parottōi di saethau yn erbyn eu hwynebu.

13 Ymddyrycha, Arglwydd, yn dy nerth: canwn, a chanmolwn dy gaderuidd.

Ἐβενιν Ἰστῆρα.

Psal. xxii. *Deus, Deus meus.*

FY Nuw, fy Nuw, pahan y'm gwrthodaist? pahan yr ydwyf mor bell oddi wrth fy iachawdwriaeth, a geiriau fy llefain?

2 Fy Nuw, llefain yr ydwyf y dydd, ac ni wrandewi; y nos hefyd, ac nid oes osteg i mi.

3 Ond tydi wyt sanctaidd, O dydi yr lwm wyt yn cyfan-eddu ym moliant Israel.

4 Ein tatau a obeithiasant ynot: gobethiasant, a gwaredaist hwynt.

5 Arnat ti y llefasant, ac achubwyd hwynt: ynot yr ymddiriedasant, ac ni's gwarawydldwyd hwynt.

6 A minnau, pryf ydwyf, ac nid gwr; gwarthrudd dynion, a dirmyg y bobl.

7 Pawb a'r a'm gwelant, a'm gwatwarant: laasant weff, ysgydwant ben, gan ddywed-yd,

8 Ymddiriedodd yn yr Arglwydd; gwareded ef: achubed ef, gan ei fod yn dda ganddo.

9 Canys ti a'm tynnaist o'r groth: gwnaethost i mi obeithio pan oeddwn ar fronnau fy mam.

10 Arnat ti y'm bwriwyd o'r bru: o groth fy mam fy Nuw ydwyf.

11 Nac ymbellhâ oddi wrthyf; o herwydd cyfyngder sydd agos: canys nid oes cynnorthwywr.

them to flight: and the strings of thy bow shalt thou make ready against the face of them.

13 Be thou exalted, Lord, in thine own strength: so will we sing, and praise thy power.

Evening Prayer.

Psal. xxii. *Deus, Deus meus.*

MY God, my God, look upon me; why hast thou forsaken me: and art so far from my health, and from the words of my complaint?

2 O my God, I cry in the day-time, but thou hearest not: and in the night-season also I take no rest.

3 And thou continuest holy: O thou worship of Israel.

4 Our fathers hoped in thee: they trusted in thee, and thou didst deliver them.

5 They called upon thee, and were holpen: they put their trust in thee, and were not confounded.

6 But as for me, I am a worm, and no man: a very scorn of men, and the out-cast of the people.

7 All they that see me laugh me to scorn: they shoot out their lips, and shake their heads, saying,

8 He trusted in God, that he would deliver him: let him deliver him, if he will have him.

9 But thou art, he that took me out of my mother's womb: thou wast my hope, when I hanged yet upon my mother's breasts.

10 I have been left unto thee ever since I was born: thou art my God even from my mother's womb.

11 O go not from me, for trouble is hard at hand: and there is none to help me.

12 Teirw lawer a m cylchynasant : gwrrd deirw Basan a'm hamgylchasant.

13 Agorasant arnaf eu genau, fel llew rheibus a rhuadwy.

14 Fel dwfr y'm tywalltwyd, a'm hesgyrn oll a ymwahanasant : fy nghalon sy fel cwyr ; hi a doddodd ynghanol fy mherfedd.

15 Fy nerth a wywodd fel priddlestr ; a'm tafod a lynodd wrth dafnod fy genaau : ac i lwch angau y'm dygaist.

16 Canys cwn a'm cylchynasant ; cynulleidfa'r drygionus a'm hamgylchasant : trywanasant fy nwyawl a'm traed.

17 Gallaf gyfrif fy holl esgyrn : y maent yn tremio ac yn edrych arnaf.

18 Y maent yn rhannu fy nillad yn eu mysg, ac ar fy ngwisg yn bwrw coelbren.

19 Ond tydi, Arglwydd, nac ymbellhâ : fy nghadernid, brysia i'm cynnorthwyo.

20 Gwared fy enaid rhag y cleddyf, fy unig enaid o feddiant y ci.

21 Achub fi rhag safn y llew : canys o blith cynr unicorniaid y'm gwrandewaist.

22 Mynegaf dy enw i'm brodyr : ynghanol y gynulleidfa y' th folaf.

23 Y rhai sydd yn ofni'r Arglwydd, molwch ef ; holl had Jacob, gogoneddwch ef ; a holl had Israel, ofnwch ef.

24 Canys ni ddirmygodd, ac ni ffeiddiodd gystudd y tlawd ; ac ni chuddiodd ei wyneb rhagddo : ond pan lefodd efe arno, efe a wrandawodd.

25 Fy mawl sydd o honot ti

12 Many oxen are come about me : fat bulls of Basan close me in on every side.

13 They gape upon me with their mouths : as it were a ramping and a roaring lion.

14 I am poured out like water, and all my bones are out of joint : my heart also in the midst of my body is even like melting wax.

15 My strength is dried up like a potsherd, and my tongue cleaveth to my gums : and thou shalt bring me into the dust of death.

16 For many dogs are come about me : and the council of the wicked layeth siege against me.

17 They pierced my hands and my feet ; I may tell all my bones : they stand staring and looking upon me.

18 They part my garments among them : and cast lots upon my vesture.

19 But be not thou far from me, O Lord : thou art my succour, haste thee to help me.

20 Deliver my soul from the sword : my darling from the power of the dog.

21 Save me from the lion's mouth : thou hast heard me also from among the horns of the unicorns.

22 I will declare thy Name unto my brethren : in the midst of the congregation will I praise thee.

23 O praise the Lord, ye that fear him : magnify him, all ye of the seed of Jacob, and fear him, all ye seed of Israel ;

24 For he hath not despised, nor abhorred, the low estate of the poor : he hath not hid his face from him, but when he called unto him he heard him.

25 My praise is of thee in the

yn y gynulleidfa fawr : fy addunedau a dall ger bron y rhai a'i hofnant ef.

26 Y tlodion a fwyttânt, ac a ddiwellir : y rhai a geisiant yr Arglwydd, a'i moliant ef : eich calon fydd byw yn dragywydd.

27 Holl derfynau'r ddaear a gofiant, ac a droant at yr Arglwydd : a holl dylwythau y cenhedloedd a addolant ger dy fron di.

28 Canys eiddo'r Arglwydd yw'r deyrnas : ac efe sydd yn llywodraethu ym mhlith y cenhedloedd.

29 Yr holl rai breision ar y ddaear a fwyttânt, ac a addolant : y rhai a ddisgynant i'r llwch, a ymgyrmmant ger ei fron ef ; ac nid oes neb a all gadw yn fyw ei enaid ei hun.

30 Eu had a'i gwasanaetha ef : cyfrifir ef i'r Arglwydd yn genhellaeth.

31 Deuant, ac adroddant ei gyfiawnder ef i'r bobl a enir, mai efe a wnaeth hyn.

Psal. xxiii. *Dominus regit me.*

YR Arglwydd yw fy mugail ; ni bydd eisiau arnaf.

2 Efe a wna im' orweld mewn porfeydd gwelltog : efe a'm tywys ger llaw'r dyfroedd tawel.

3 Efe a ddychwel fy enaid : efe a'm harwain ar hŷd llwybrau cyfiawnder er mwyn ei Enw.

4 Iê, pe rhodiwn ar hŷd glyn cysgod angau, nid ofnaf niwaid : canys yr wyt ti gyd â mi ; dy wialen a' th flon a'm cysurant.

5 Ti a arlwyi ford ger fy mron yngŵydd fy ngwrthwynebwy'r : traist fy mhen âg olew ; fy phiöl sy lawn.

great congregation : my vows will I perform in the sight of them that fear him.

26 The poor shall eat, and be satisfied : they that seek after the Lord shall praise him ; your heart shall live for ever.

27 All the ends of the world shall remember themselves, and be turned unto the Lord : and all the kindreds of the nations shall worship before him.

28 For the kingdom is the Lord's : and he is the Governour among the people.

29 All such as be fat upon earth : have eaten, and worshipped.

30 All they that go down into the dust shall kneel before him : and no man hath quickened his own soul.

31 My seed shall serve him : they shall be counted unto the Lord for a generation.

32 They shall come, and the heavens shall declare his righteousness : unto a people that shall be born, whom the Lord hath made.

Psal. xxiii. *Dominus regit me.*

THE Lord is my shepherd : therefore can I lack nothing.

2 He shall feed me in a green pasture : and lead me forth beside the waters of comfort.

3 He shall convert my soul : and bring me forth in the paths of righteousness, for his Name's sake.

4 Yea, though I walk through the valley of the shadow of death, I will fear no evil : for thou art with me ; thy rod and thy staff comfort me.

5 Thou shalt prepare a table before me against them that trouble me : thou hast anointed my head with oil, and my cup shall be full.

6 Daioni a thrugaredd yn ddiâu a'm canlynant holl ddyddiau fy mywyd : a phreswyliaf yn nhŷ'r Arglwydd yn dragywydd.

Boreol Meddi.

Psal. xxiv. *Domini est terra.*

EIDDO'R Arglwydd y ddaear, a'i chyflawnder; y byd, ac a breswylia ynddo.

2 Canys efe a'i seiliodd ar y moroedd, ac a'i sicrhaodd ar yr afonydd.

3 Pwy a esgyn i fynydd yr Arglwydd? a phwy a saif yn ei le sanctaidd ef?

4 Y glân ei ddwyllaw, a'r pur ei galon; yr hwn ni ddyrchafodd ei feddwl at wagedd, ac ni thyngodd i dwyllo.

5 Efe a dderbyn fendith gan yr Arglwydd, a chyflawnder gan Dduw ei iachawdwriaeth.

6 Dyma genhedlaeth y rhai a'i ceisiant ef, y rhai a geisiant dy wyneb di, O Jacob.

7 O byrth, dyrchefwch eich pennau; ac ymddyrfchwch, ddrysau tragywyddol; a Brenhin y gogoniant a ddaw i mewn.

8 Pwy yw'r Brenhin gogoniant hwn? yr Arglwydd nerthol a chadarn, yr Arglwydd cadarn mewn rhyfel.

9 O byrth, dyrchefwch eich pennau; ac ymddyrfchwch ddrysau tragywyddol; a Brenhin y gogoniant a ddaw i mewn.

10 Pwy yw'r Brenhin gogoniant hwn? Arglwydd y lluoedd, efe yw Brenhin y gogoniant.

Psal. xxv. *Ad te, Domine, levavi.*

ATTAT ti, O Arglwydd, y dyrchafaf fy enaid.

2 O fy Nnw, ynot ti'r ym-

6 But thy loving-kindness and mercy shall follow me all the days of my life : and I will dwell in the house of the Lord for ever.

Morning Prayer.

Psal. xxiv. *Domini est terra.*

THE earth is the Lord's, and all that therein is : the compass of the world, and they that dwell therein.

2 For he hath founded it upon the seas : and prepared it upon the floods.

3 Who shall ascend into the hill of the Lord : or who shall rise up in his holy place?

4 Even he that hath clean hands, and a pure heart : and that hath not lift up his mind unto vanity, nor sworn to deceive his neighbour.

5 He shall receive the blessing from the Lord : and righteousness from the God of his salvation.

6 This is the generation of them that seek him : even of them that seek thy face, O Jacob.

7 Lift up your heads, O ye gates, and be ye lift up, ye everlasting doors : and the King of glory shall come in.

8 Who is the King of glory : it is the Lord strong and mighty, even the Lord mighty in battle.

9 Lift up your heads, O ye gates, and be ye lift up, ye everlasting doors : and the King of glory shall come in.

10 Who is the King of glory : even the Lord of hosts, he is the King of glory.

Psal. xxv. *Ad te, Domine, levavi.*

UNTO thee, O Lord, will I lift up my soul ; my God, I have put my trust in thee : O

ddriedais : na'm gwaradwydder ; na orfoledded fy ngelynyon arnaf.

3 Iê, na waradwydder neb sydd yn disgwyl wrthyt ti : gwaradwydder y rhai a droseddant heb achos.

4 Par i mi wybod dy ffyrdd, O Arglwydd : dysg i mi dy lwybrau.

5 Tywys fi yn dy wirionedd, a dysg fi : canys ti yw Duw fy iachawdwriaeth ; wrthyt ti y disgwyliaf ar hŷd y dydd.

6 Cofia, Arglwydd, dy dosturiaethau a'th drugareddau : canys eriodd y maent hwy.

7 Na chofia bechodau fy ieuengtid, na'm camweddau : yn of dy drugaredd meddwl di am danaf, er unwyn dy ddaioni, Arglwydd.

8 Da ac unawn yw yr Arglwydd : o heriwydd hynny y dysg efe bechaduriaid yn y ffordd.

9 Y rhai llariaidd a hyffordd-a efe mewn barn : a'i ffordd a ddysg efe i'r rhai gostyngedig.

10 Holl lwybrau'r Arglwydd ydynt drugaredd a gwirionedd, i'r rhai a gadwant ei gyfammod a'i dystiolaethau ef.

11 Er mwyn dy enw, Arglwydd, maddeu fy anwiredd : canys mawr yw.

12 Pa wr yw efe sy'n ofni'r Arglwydd? efe a'i dysg ef yn y ffordd a ddewisio.

13 Ei enaid ef a erys mewn daioni : a'i had a etifedda'r ddaear.

14 Dirgelwch yr Arglwydd sy gyd â'r rhai a'i hofnant ef : a'i gyfammod hefyd i'w cyfarwyddo hwynt.

15 Fy llygaid sydd yn wastad

let me not be confounded, neither let mine enemies triumph over me.

2 For all they that hope in thee shall not be ashamed : but such as transgress without a cause shall be put to confusion.

3 Shew me thy ways, O Lord : and teach me thy paths.

4 Lead me forth in thy truth, and learn me : for thou art the God of my salvation ; in thee hath been my hope all the day long.

5 Call to remembrance, O Lord, thy tender mercies : and thy loving-kindnesses, which have been ever of old.

6 O remember not the sins and offences of my youth : but according to thy mercy think thou upon me, O Lord, for thy goodness.

7 Gracious and righteous is the Lord : therefore will he teach sinners in the way.

8 Them that are meek shall he guide in judgement : and such as are gentle, them shall he learn his way.

9 All the paths of the Lord are mercy and truth : unto such as keep his covenant, and his testimonies.

10 For thy Name's sake, O Lord : be merciful unto my sin, for it is great.

11 What man is he, that feareth the Lord : him shall he teach in the way that he shall choose.

12 His soul shall dwell at ease : and his seed shall inherit the land.

13 The secret of the Lord is among them that fear him : and he will shew them his covenant.

14 Mine eyes are ever look-

ar yr Arglwydd: canys efe a dddwg fy nhraed allan o'r rhwyd.

16 Tro attaf, a thrugarhâ wrthyf: canys unig a thlawd ydwyf.

17 Gofidiau fy nghalon a helaethwyd: dwg fi allan o'm cyfyngderau.

18 Gwel fy nghystudd a'm helbul, a maddeu fy holl bechodau.

19 Edrych ar fy ngelynydd; canys amhasant; â chasineb traws hefyd y'm casasant.

20 Cadw fy enaid, ac achub fi: na'm gwaradwydder; canys ymddiriedais ynot.

21 Cadwel perffeihrwydd ac uniondeb fi: canys yr wyf yn disgwyl wrthyt.

22 O Dduw, gwared Israel o'i holl gyfyngderau.

Psal. xxvi. Judica me, Domine.

BARN fi, Arglwydd; canys rhodiais yn fy mherffeihrwydd: ymddiriedais hefyd yn yr Arglwydd; ani hynny ni lithraf.

2 Hola fi, Arglwydd, a phrawf fi: chwilia fy arenau a'm calon.

3 Canys dy drugaredd sydd o flaen fy llygaid: ac mi a rodiais yn dy wirionedd.

4 Nid eisteddais gyd â dynion coegion; a chyd â'r rhai trofaus nid af.

5 Caseais gynnulleidfâ'r drygionus; a chyd â'r annuwiolion nid eisteddaf.

6 Golchaf fy nwyllaw mewn diniweidrwydd: a'th allor O Arglwydd, a amgylchynaf:

7 I gyhoeddi â llef clodfoddedd, ac i fynegi dy holl ryfeddodau.

8 Arglwydd, noffais drigfan dy dŷ. a lle preswylfa dy ogoniant.

ing unto the Lord: for he shall pluck my feet out of the net.

15 Turn thee unto me, and have mercy upon me: for I am desolate, and in misery.

16 The sorrows of my heart are enlarged: O bring thou me out of my troubles.

17 Look upon my adversity and misery: and forgive me all my sin.

18 Consider mine enemies, how many they are: and they bear a tyrannous hate against me.

19 O keep my soul, and deliver me: let me not be confounded, for I have put my trust in thee.

20 Let perfectness and righteous dealing wait upon me: for my hope hath been in thee.

21 Deliver Israel, O God: out of all his troubles.

Psal. xxvi. Judica me, Domine.

BE thou my Judge, O Lord, for I have walked innocently: my trust hath been also in the Lord, therefore shall I not fall.

2 Examine me, O Lord, and prove me: try out my reins and my heart.

3 For thy loving-kindness is ever before mine eyes: and I will walk in thy truth.

4 I have not dwelt with vain persons: neither will I have fellowship with the deceitful.

5 I have hated the congregation of the wicked: and will not sit among the ungodly.

6 I will wash my hands in innocency, O Lord: and so will I go to thine altar;

7 That I may shew the voice of thanksgiving: and tell of all thy wondrous works.

8 Lord, I have loved the habitation of thy house: and the place where thine honour dwelleth.

9 Na chasl fy enaid gyd â phechaduriaid, na'm bywyd gyd â dynion gwaedlyd;

10 Y rhai y mae ysgelderer yn eu dwylaw, a'u deheulaw yn llawn gwobrau.

11 Eithr mi a rodiaf yn fy mherffeihrwydd: gwared fi, a thrugarhâ wrthyf.

12 Fy nbroed sydd yn sefyll ar yr union: yn y cynnulleidfaoedd y'th fendithiaf, O Arglwydd.

Prwydhabnol Ceredd.

Psal. xxvii. Dominus illuminatio.

YR Arglwydd yw fy ngoleuni a'm hiachawdwriaeth; rhag pwy yr ofnaf? yr Arglwydd yw nerth fy mywyd; rhag pwy y dychrynaf?

2 Pan nesaodd y rhai drygionus, sef fy ngwrthwynebwyr a'm gelynydd, i'm herbyn, i fwytta fy nghtawd, hwy a dramgwyddasant ac a syrthiasant.

3 Pe gweryllai llu i'm herbyn, nid ofna fy nghalon: pe cyfodai cad i'm herbyn, yn hyn ni a fyddaf hyderus.

4 Un peth a ddeisyfiais i gan yr Arglwydd, hynny a geisiaf; sef caffael trigo yn nhŷ'r Arglwydd holl ddyddiau fy mywyd, i edrych ar brydferthwch yr Arglwydd, ac i ymofyn yn ei deml.

5 Canys yn y dydd blin y'm cuddia o fewn ei babell: yn nirgelfa ei babell y'm cuddia; ar graig y'm cyfyd i.

6 Ac yn awr y dyrcha efe fy mhen goruwch fy ngelynydd o'm hamgylch: am hynny'r aberthaf yn ei babell ef byrth gorfolodd; canaf, ïe, canmolaf yr Arglwydd.

9 O shut not up my soul with the sinners: nor my life with the blood-thirsty;

10 In whose hands is wickedness: and their right hand is full of gifts.

11 But as for me, I will walk innocently: O deliver me, and be merciful unto me.

12 My foot standeth right: I will praise the Lord in the congregations.

Evening Prayer.

Psal. xxvii. Dominus illuminatio.

THE Lord is my light, and my salvation; whom then shall I fear: the Lord is the strength of my life; of whom then shall I be afraid?

2 When the wicked, even mine enemies, and my foes, came upon me to eat up my flesh: they stumbled and fell.

3 Though an host of men were laid against me, yet shall not my heart be afraid: and though there rose up war against me, yet will I put my trust in him.

4 One thing have I desired of the Lord, which I will require: even that I may dwell in the house of the Lord all the days of my life, to behold the fair beauty of the Lord, and to visit his temple.

5 For in the time of trouble he shall hide me in his tabernacle: yea, in the secret place of his dwelling shall he hide me, and set me up upon a rock of stone.

6 And now shall he lift up mine head: above mine enemies round about me.

7 Therefore will I offer in his dwelling an oblation with great gladness: I will sing, and speak praises unto the Lord.

7 Clyw, O Arglwydd, fy lleferydd pan lefwyf: trugarhâ hefyd wrthyf, a gwranddo arnaf.

8 Pan ddywedaist, Ceisiwch fy wyneb; fy nghalon a ddywedodd wrthyf, Dy wyneb a geisiaf, O Arglwydd.

9 Na chuddia dy wyneb oddi wrthyf; na fwrw ymaith dy was mewn soriant: fy nghym-morth fuost; na ad fi, ac na wrthod fi, O Dduw fy iachawd-wriaeth.

10 Pan yw fy nhad a'm mam yn fy ngwrthodol, yr Arglwydd a'm derbyn.

11 Dysg i mi dy ffordd, Arglwydd, ac arwain fi ar hŷd llwybrau uniondeb, o herwydd fy ngelynyon.

12 Na ddyro fi i fynu i ewyllys fy ngelynyon: canys gau dystion, a rhai a adroddant drawster, a gyfodasant i'm herbyn.

13 Diffygiaswn, pe na chred-aswn weled daioni'r Arglwydd yn nhir y rhai byw.

14 Disgwyl wrth yr Arglwydd: ymwrola, ac efe a nertha dy galon: disgwyl, meddaf, wrth yr Arglwydd.

Psal. xxviii. *Ad te, Domine.*

ARNAT ti, Arglwydd, y gwaeddaf; fy nghraig, na ddistawa wrthyf: rhag, o thewi wrthyf, im' fod yn gyffelyb i rai yn disgyn i'r pwll.

2 Erglyw lef fy ymbil pan waeddwyf arnat, pan ddyrchafwyf fy nwyllaw tu ag at dy gafell sanctaidd.

3 Na thyn fi gyd â'r annuw-ion, a chyd â gweithredwyr anwiredd; y rhai a lefarant heddwech wrth eu cymmydogion, a drwg yn eu calon.

8 Hearken unto my voice, O Lord, when I cry unto thee: have mercy upon me, and hear me.

9 My heart hath talked of thee, Seek ye my face: Thy face, Lord, will I seek.

10 O hide not thou thy face from me: nor cast thy servant away in displeasure.

11 Thou hast been my succour: leave me not, neither forsake me, O God of my salvation.

12 When my father and my mother forsake me: the Lord taketh me up.

13 Teach me thy way, O Lord: and lead me in the right way, because of mine enemies.

14 Deliver me not over into the will of mine adversaries: for there are false witnesses risen up against me, and such as speak wrong.

15 I should utterly have fainted: but that I believe verily to see the goodness of the Lord in the land of the living.

16 O tarry thou the Lord's leisure: be strong, and he shall comfort thine heart; and put thou thy trust in the Lord.

Psal. xxviii. *Ad te, Domine.*

UNTO thee will I cry, O Lord my strength: think no scorn of me; lest, if thou make as though thou hearest not, I become like them that go down into the pit.

2 Hear the voice of my humble petitions, when I cry unto thee: when I hold up my hands towards the mercy-seat of thy holy temple.

3 O pluck me not away, neither destroy me with the ungodly and wicked doers: which speak friendly to their neighbours, but imagine mischief in their hearts.

4 Dyro iddynt yn ol eu gweithred, ac yn ol drygioni eu dychymmygion: dyro iddynt yn ol gweithredoedd eu dwylaw; tâl iddynt eu haeddedigaethau.

5 Am nad ystyriant weithredoedd yr Arglwydd, na gwaith ei ddyllaw ef, y dinystria efe hwynt, ac ni's adeilada hwynt.

6 Bendigedig fyddo'r Arglwydd: canys clybu lef fy ngweddïau.

7 Yr Arglwydd yw fy nerth, a'm tarian; ynddo ef yr ymddiriedodd fy nghalon, a myfi a gynnorthwywyd: o herwydd hyn y llawenychodd fy nghalon, ac ar fy nghân y clodforaf ef.

8 Yr Arglwydd sy nerth i'r cyfryw rai, a chadernid iachawd-wriaeth ei Enneiniog yw efe.

9 Cadw dy bobl, a bendithia dy etifeddiaeth: portha hwynt hefyd, a dyrchu hwynt yn dragwydd.

Psal. xxix. *Afferte Domino.*

MOESWCH i'r Arglwydd, chwï feibion cedyrn, moeswch i'r Arglwydd ogoniant a nerth.

2 Moeswch i'r Arglwydd ogoniant ei enw: addolwch yr Arglwydd ym mhrydferthwch ei sancteiddrwydd.

3 Llef yr Arglwydd sydd ar y dyfroedd: Duw y gogoniant a darana; yr Arglwydd sydd ar y dyfroedd mawrion.

4 Llef yr Arglwydd sy mewn grym: llef yr Arglwydd sy mewn prydferthwch.

5 Llef yr Arglwydd sy'n dryllio'r cedrwydd: i'e, dryllia'r Arglwydd gedrwydd Libanus.

6 Efe a wna iddynt lammu

4 Reward them according to their deeds: and according to the wickedness of their own inventions.

5 Recompense them after the work of their hands: pay them that they have deserved.

6 For they regard not in their mind the works of the Lord, nor the operation of his hands: therefore shall he break them down, and not build them up.

7 Praised be the Lord: for he hath heard the voice of my humble petitions.

8 The Lord is my strength, and my shield; my heart hath trusted in him, and I am helped: therefore my heart danceth for joy, and in my song will I praise him.

9 The Lord is my strength: and he is the wholesome defence of his Anointed.

10 O save thy people, and give thy blessing unto thine inheritance: feed them, and set them up for ever.

Psal. xxix. *Afferte Domino.*

BRING unto the Lord, O ye mighty, bring young rams unto the Lord: ascribe unto the Lord worship and strength.

2 Give the Lord the honour due unto his Name: worship the Lord with holy worship.

3 It is the Lord, that commandeth the waters: it is the glorious God, that maketh the thunder.

4 It is the Lord, that ruleth the sea; the voice of the Lord is mighty in operation: the voice of the Lord is a glorious voice.

5 The voice of the Lord breaketh the cedar-trees: yea, the Lord breaketh the cedars of Libanus.

6 He maketh them also to skip

fel llo; Libanus a Sirion, fel llwddn unicorn.

7 Llef yr Arglwydd a wasgara'r ffamniau tân.

8 Llef yr Arglwydd a wna i'r anialwch grynu: yr Arglwydd a wna i anialwch Cades grynu.

9 Llef yr Arglwydd a wna i'r ewigod lyddu, ac a ddynoetha'r coedydd: ac yn ei deml pawb a droetha ei ogoniant ef.

10 Yr Arglwydd sydd yn eistedd ar y llifeiriant; i'e, yr Arglwydd a eistedd yn Frenhin yn dragywydd.

11 Yr Arglwydd a ddyry nerth i'w bobl: yr Arglwydd a fendithia ei bobl â thangnefedd.

Boreol Beddi.

Psal. xxx. *Exaltabo te, Domine.*

MAWRYGAF di, O Arglwydd: canys dyrcheffaist fi, ac ni lawenheafst fy ngelynyon o'm plegid.

2 Arglwydd fy Nuw, llefaist arnat, a thithau a'm hiacheaist.

3 Arglwydd, dyrcheffaist fy enaid o'r bedd: cedwaist fi yn fyw, rhag disgyn o honof i'r pwll.

4 Cenwch i'r Arglwydd, ei saint ef; a chlodforwch wrth goffardwriaeth ei sancteidrwydd ef.

5 Canys eunyd fechan y bydd yn ei lid; yn ei foddllonrwydd y mae bywyd: dros brydnawn yr erys wylofain, ac erbyn y bore y bydd gorfoledd.

6 Ac mi a ddywedais yn fy llwyddiant, Ni'm syffir yn dragywydd.

7 O'th ddaioni, Arglwydd, y gosodaist gryfder yn fy mynydd: cuddiaist dy wyneb, a bwm helbulus.

like a calf: Libanus also, and Sirion, like a young unicorn.

7 The voice of the Lord divideth the flames of fire; the voice of the Lord shaketh the wilderness: yea, the Lord shaketh the wilderness of Cades.

8 The voice of the Lord maketh the hinds to bring forth young, and discovereth the thick bushes: in his temple doth every man speak of his honour.

9 The Lord sitteth above the water-flood: and the Lord remaineth a King for ever.

10 The Lord shall give strength unto his people: the Lord shall give his people the blessing of peace.

Morning Prayer.

Psal. xxx. *Exaltabo te, Domine.*

I Will magnify thee, O Lord, for thou hast set me up: and not made my foes to triumph over me.

2 O Lord my God, I cried unto thee: and thou hast healed me.

3 Thou, Lord, hast brought my soul out of hell: thou hast kept my life from them that go down to the pit.

4 Sing praises unto the Lord, O ye saints of his: and give thanks unto him for a remembrance of his holiness.

5 For his wrath endureth but the twinkling of an eye, and in his pleasure is life: heaviness may endure for a night, but joy cometh in the morning.

6 And in my prosperity I said, I shall never be removed: thou, Lord, of thy goodness hast made my hill so strong.

7 Thou didst turn thy face from me: and I was troubled.

8 Arnat ti, Arglwydd, y llefaist, ac a'r Arglwydd yr ymbiliaist.

9 Pa fudd sydd yn fy ngwaed, pan ddisgynwyf i'r ffos? a glodfora'r llwch di? a fynege efe dy wirionedd?

10 Clyw, Arglwydd, a thrugarhâ wrthyf: Arglwydd, bydd gynnorthwywr i mi.

11 Troaist fy ngalar yn llawenydd i mi: diosgaist fy sachwisg, a gwregysaist fi â llawenydd;

12 Fel y cano fy ngogoniant i ti, ac na thawo. O Arglwydd fy Nuw, yn dragywyddol y'th foliannaf.

Psal. xxxi. *In te, Domine, speravi.*
YNOT ti, Arglwydd, yr ymddiriedais: na'm gwardwydder yn dragywydd: gwared fi yn dy gyfiawnder.

2 Gogwydda dy glust attaf; gwared fi ar frys: bydd i mi yn graig gadarn, yn dŷ amddiffyn i'm cadw.

3 Canys fy nghraig a'm castell ydwyf: gan hynny er mwyn dy enw tywys fi. ac arwain fi.

4 Tyn fi allan o'r rhwyd a guddiasant i mi: canys ti yw fy nerth.

5 I'th law y gorchymynaf fy yspryd: gwaredaist fi, O Arglwydd Dduw y gwirionedd.

6 Caseais y rhai sy'n dal ar ofer-wagedd: minnau a obeithiaf yn yr Arglwydd.

7 Ymlawenhâf ac ymhyfrydaf yn dy drugaredd: canys gwelaist fy adfyd; adnabuost fy enaid mewn cyfyngderau;

8 Ac ni warchaeist fi yn llaw ygelyn; ond gosodaist fy nhraed mewn ehangder.

9 Trugarhâ wrthyf, Arglwydd;

8 Then cried I unto thee, O Lord: and gat me to my Lord right humbly.

9 What profit is there in my blood: when I go down to the pit?

10 Shall the dust give thanks unto thee: or shall it declare thy truth?

11 Hear, O Lord, and have mercy upon me: Lord, be thou my helper.

12 Thou hast turned my heaviness into joy: thou hast put off my sackcloth, and girded me with gladness.

13 Therefore shall every good man sing of thy praise without ceasing: O my God, I will give thanks unto thee for ever.

Psal. xxxi. *In te, Domine, speravi.*
IN thee, O Lord, have I put my trust: let me never be put to confusion, deliver me in thy righteousness.

2 Bow down thine ear to me: make haste to deliver me.

3 And be thou my strong rock, and house of defence: that thou mayest save me.

4 For thou art my strong rock, and my castle: be thou also my guide, and lead me for thy Name's sake.

5 Draw me out of the net, that they have laid privily for me: for thou art my strength.

6 Into thy hands I commend my spirit: for thou hast redeemed me, O Lord, thou God of truth.

7 I have hated them that hold of superstitious vanities: and my trust hath been in the Lord.

8 I will be glad, and rejoice in thy mercy: for thou hast considered my trouble, and hast known my soul in adversities.

9 Thou hast not shut me up into the hand of the enemy: but hast set my feet in a large room.

10 Have mercy upon me, O

canys cyfyng yw arnaf : dadwinodd fy llygad gan ofid, ie, fy enaid a'm bol.

10 Canys fy mywyd a ballodd gan ofid, a'm blynyddoedd gan ochain : fy nerth a ballodd o herwydd fy anwired, a'm hesgryn a bydrasant.

11 Yn warthrudd yr ydwyf yn mysg fy holl elynion, a hynny yn ddirfawr ym mysg fy nghymnydigion ; ac yn ddychryu i'r rhai a'm hadwaenant : y rhai a'm gwelent allan, a giliant oddi wrthyf.

12 Anghofwyd fi fel un marw allan o feddwl : yr ydwyf fel llestr methedig.

13 Canys clywais ogan llaweroedd ; dychryn oedd o bob parth : pan gyd-ymgynghorasant yn fy erbyn, y bwriadasant fy nien-eidio.

14 Ond mi a obeithiais ynot ti, Arglwydd : dywedais, Fy Nw ydyf.

15 Yn dy law di y mae fy amserau : gwared fi o law fy ngelnyion, ac oddi wrth fy erlidwyr.

16 Llewyrcha dy wyneb ar dy was : achub fi er mwyn dy drugaredd.

17 Arglwydd, na waradwydder fi ; canys gelwais arnat : gwardwydder yr annuwilion, torrer hwynt i'r bedd.

18 Gosteger y gwefusau celyddog, y rhai a ddywedant yn galed, trwy falchder a diystyrwch, yn erbyn y cyfiawn.

19 Mor fawr yw dy ddaioni a roddaist i gadw i'r sawl a'th ofnant ; ac a wnaethost i'r rhai a ymddiriedant ynot, ger bron meibion dynion !

Lord, for I am in trouble : and mine eye is consumed for very heaviness ; yea, my soul and my body.

11 For my life is waxen old with heaviness : and my years with mourning.

12 My strength faileth me, because of mine iniquity : and my bones are consumed.

13 I became a reproof among all mine enemies, but especially among my neighbours : and they of mine acquaintance were afraid of me ; and they that did see me without conveyed themselves from me.

14 I am clean forgotten, as a dead man out of mind : I am become like a broken vessel.

15 For I have heard the blasphemy of the multitude : and fear is on every side, while they conspire together against me, and take their counsel to take away my life.

16 But my hope hath been in thee, O Lord : I have said, Thou art my God.

17 My time is in thy hand ; deliver me from the hand of mine enemies : and from them that persecute me.

18 Shew thy servant the light of thy countenance : and save me for thy mercy's sake.

19 Let me not be confounded, O Lord, for I have called upon thee : let the ungodly be put to confusion, and be put to silence in the grave.

20 Let the lying lips be put to silence : which cruelly, disdainfully, and despitefully, speak against the righteous.

21 O how plentiful is thy goodness, which thou hast laid up for them that fear thee : and that thou hast prepared for them that put their trust in thee, even before the sons of men !

20 Cuddi hwynt yn nirgelfa dy wyneb rhag balchder dynion : cuddi hwynt mewn pabell rhag cynnen tafodau.

21 Bendigedig fyddo'r Arglwydd : canys dangosodd yn rhyfedd ei garedigrwydd i mi mewn dinas gadarn.

22 Canys mi a ddywedais yn fy ffrwst, Fe'm bwriwyd allan o'th olwg : er hynny ti a wrandawstais lais fy ngweddiau pan lefais arnat.

23 Cerwch yr Arglwydd, ei holl saint ef : yr Arglwydd a geidw'r ffyddloniaid, ac a dal yn ehelaeth i'r neb a wna falchder.

24 Ymwrolwch, ac efe a gryfhâ eich calon, chwychwi oll y rhai ydych yn gobethio yn yr Arglwydd.

Ἐβραϊστικὸν ᾠδῆς.

Psal. xxxii. *Beati, quorum.*

GWYN ei fyd y neb y madd-euwyd ei drosedd, ac y cuddiwyd ei bechod.

2 Gwyn ei fyd y dyn ni chyfrif yr Arglwydd iddo anwired, ac ni bo dichell yn ei yspryd.

3 Tra y tewais, heneiddiodd fy esgryn, gan fy rhuad ar hyl y dydd.

4 Canys trymhâodd dy law arnaf ddydd a nos : fy irder a drowyd yn sychder laf.

5 Addefais fy mhechod wrthyf, a'm hanwiredd ni chuddiais : dywedais, Cyffesaf yn fy erbyn fy hun fy anwiredau i'r Arglwydd ; a thi a faddeuaist anwiredd fy mhechod.

6 Am hyn y gweddïa pob duwiol arnat ti yn yr anser y'th geffir : yn ddiau yn llifeiriant

22 Thou shalt hide them privily by thine own presence from the provoking of all men : thou shalt keep them secretly in thy tabernacle from the strife of tongues.

23 Thanks be to the Lord : for he hath shewed me marvellous great kindness in a strong city.

24 And when I made haste, I said : I am cast out of the sight of thine eyes.

25 Nevertheless, thou hearest the voice of my prayer : when I cried unto thee.

26 O love the Lord, all ye his saints : for the Lord preserveth them that are faithful, and plentifully rewardeth the proud doer.

27 Be strong, and he shall establish your heart : all ye that put your trust in the Lord.

Ἑβραϊστικὸν ᾠδῆς.

Psal. xxxii. *Beati, quorum.*

BLESSED is he whose unrighteousness is forgiven : and whose sin is covered.

2 Blessed is the man unto whom the Lord imputeth no sin : and in whose spirit there is no guile.

3 For while I held my tongue : my bones consumed away through my daily complaining.

4 For thy hand is heavy upon me day and night : and my moisture is like the drought in summer.

5 I will acknowledge my sin unto thee : and mine unrighteousness have I not hid.

6 I said, I will confess my sins unto the Lord : and so thou forgavest the wickedness of my sin.

7 For this shall every one that is godly make his prayer unto thee, in a time when thou may-

dyfroedd mawrion, ni chânt nesau atto ef.

7 Ti ydwyt loches i mi; cedwif i rhag ing: amgylchyni fi â chaniadau ymwared.

8 Cyfarwyddaf di, a dlysgaf di yn y ffordd yr elych: â'm llygaf arnat y'th gynghoraf.

9 Na fyddwch fel march, neu ful, heb ddeall: yr lwn y mae rhaid attal ei ên â genfa, ac â ffwrwn, rhag ei ddynesâu attat.

10 Gofidiau lawer fydd i'r annuwol: ond y neb a ymddiriedo yn yr Arglwydd, trugaredd a'i cylchyna ef.

11 Y rhai cyfiawn, byddwch lawen a hyfryd yn yr Arglwydd: a'r rhai uniawn o galon oll, cenweli yn llafar.

Psal. xxxiii. *Exultate, justi.*

YMLAWENHEWCH, y rhai cyfiawn, yn yr Arglwydd: i'r rhai uniawn gweddus yw mawl.

2 Molwch yr Arglwydd â'r delyn: cenwch iddo â'r nabl, ac â'r degtant.

3 Cenwch iddo ganiad newydd: cenwch yn gerddgar, yn soniarus.

4 Canys uniawn yw gair yr Arglwydd; a'i holl weithredoedd a wnaed mewn ffyddlondeb.

5 Efe a gâr gyfiawnder a barn: o drugaredd yr Arglwydd y mae'r ddaear yn gyfiawn.

6 Trwy air yr Arglwydd y gwnaethpwyd y nefoedd; a'u holl luoedd hwy trwy yspryd ei enau ef.

7 Casglu y mae efe ddyfroedd y môr ynghyd megis pentwr: y mae yn rhoddi y dyfnderoedd mewn trysorau.

8 Ofned yr holl ddaear yr

est be found: out in the great water-floods they shall not come nigh him.

8 Thou art a place to hide me in, thou shalt preserve me from trouble: thou shalt compass me about with songs of deliverance.

9 I will inform thee, and teach thee in the way wherein thou shalt go: and I will guide thee with mine eye.

10 Be ye not like to horse and mule, which have no understanding: whose mouths must be held with bit and bridle, lest they fall upon thee.

11 Great plagues remain for the ungodly: but whoso putteth his trust in the Lord, mercy embraceth him on every side.

12 Be glad, O ye righteous, and rejoice in the Lord: and be joyful, all ye that are true of heart.

Psal. xxxiii. *Exultate, justi.*

REJOICE in the Lord, O ye righteous: for it becometh well the just to be thankful.

2 Praise the Lord with harp: sing praises unto him with the lute, and instrument of ten strings.

3 Sing unto the Lord a new song: sing praises lustily unto him with a good courage.

4 For the word of the Lord is true: and all his works are faithful.

5 He loveth righteousness and judgement: the earth is full of the goodness of the Lord.

6 By the word of the Lord were the heavens made: and all the hosts of them by the breath of his mouth.

7 He gathereth the waters of the sea together, as it were upon an heap: and layeth up the deep, as in a treasure-house.

8 Let all the earth fear the

Arglwydd: holl drigolion y byd arswydant ef.

9 Canys efe a ddywedodd, ac felly y bu: efe a orchymynodd, a hynny a safodd.

10 Yr Arglwydd sydd yn diddymu cyngor y cenhedloedd: y mae efe yn diddymu amcanion pobloedd.

11 Cyngor yr Arglwydd a saif yn dragywydd; meddyliau ei galon o ghenhedlaeth i ghenhedlaeth.

12 Gwyn ei byd y genedl y mae yr Arglwydd yn Dduw iddi; a'r bobl a ddeitholodd efe yn etifeddiaeth iddo ei hun.

13 Yr Arglwydd sy'n edrych i lawr o'r nefoedd: y mae yn gwehlo holl feibion dynion.

14 O breswyl ei drigfa yr edrych efe ar holl drigolion y ddaear.

15 Efe a gyd-luniodd eu calon hwynt: efe a ddeall eu holl weithredoedd.

16 Ni waredir brenhin gan liaws llu: ni ddiangc cadarn trwy ei fawr gryfder.

17 Peth ofer yw maren i ymwared: ac nid achub efe neb trwy ei fawr gryfder.

18 Wele, y mae llygaf yr Arglwydd ar y rhai a'i hofnant ef, sef ar y rhai a obeithiant yn ei drugaredd ef;

19 I waredu eu henaid rhag angau, ac i'w cadw yn fyw yn amser newyn.

20 Ein henaid sydd yn disgwyl am yr Arglwydd: efe yw ein porth a'n tarian.

21 Canys ynddo ef y llawenycha ein calon, o herwydd i ni obeithio yn ei Enw sanctaidd ef.

22 Bydded dy drugaredd Ar-

Lord: stand in awe of him, all ye that dwell in the world.

9 For he spake, and it was done: he commanded, and it stood fast.

10 The Lord bringeth the counsel of the heathen to nought: and maketh the devices of the people to be of none effect, and casteth out the counsels of princes.

11 The counsel of the Lord shall endure for ever: and the thoughts of his heart from generation to generation.

12 Blessed are the people, whose God is the Lord Jehovah: and blessed are the folk, that he hath chosen to him to be his inheritance.

13 The Lord looked down from heaven, and beheld all the children of men: from the habitation of his dwelling he considered all them that dwell on the earth.

14 He fashioneth all the hearts of them: and understandeth all their works.

15 There is no king that can be saved by the multitude of an host: neither is any mighty man delivered by much strength.

16 A horse is counted but a vain thing to save a man: neither shall he deliver any man by his great strength.

17 Behold, the eye of the Lord is upon them that fear him: and upon them that put their trust in his mercy;

18 To deliver their soul from death: and to feed them in the time of dearth.

19 Our soul hath patiently tarried for the Lord: for he is our help, and our shield.

20 For our heart shall rejoice in him: because we have hoped in his holy Name.

21 Let thy merciful kindness,

glwydd, anrom ni, n.egis yr ydym yn ymddiried ynot.

Psal. xxxiv. Benedicam Domino.

BENDITHIAF yr Arglwydd bob amser: ei foliant fydd yn fy ngenau yn wastad.

2 Yn yr Arglwydd y gorfol-eddla fy enaid: y rhai gostyngedig a glywant hyn, ac a lawenychant.

3 Mawrygwch yr Arglwydd gyd â mi; a chyd-ddyrchafwn ei Enw ef.

4 Ceisiais yr Arglwydd, ac efe a'm gwrandawodd; gwaredodd fi hefyd o'm holl ofn.

5 Edrychasant arno, a hwy a oleuwyd: a'u hwynebau ni chywilyddiwyd.

6 Y tlawd hwn a lefodd, a'r Arglwydd a'i clybu, ac a'i gwaredodd o'i holl drallodau.

7 Angel yr Arglwydd a gastella o amgylch y rhai a'i hofnant ef, ac a'u gwared hwynt.

8 Profwch, a gwelwch mor dda yw'r Arglwydd: gwyn ei fyd y gwr a ymddiriedd ynddo.

9 Ofnwch yr Arglwydd, ei saint ef: canys nid oes cisiau ar y rhai a'i hofnant ef.

10 Y mae eisiau a newyn ar y llewod ieuangc: ond y sawl a geisiant yr Arglwydd, ni bydd arnynt eisiau dim daioni.

11 Deuwch, blant, gwrandewch arnaf: dysgaf i chiwi ofn yr Arglwydd.

12 Pwy yw'r gwr a chwenych fywyd, ac a gar hir ddyddiau, i weled daioni?

13 Cadw dy dafod rhag drwg, a'th wesusau rhag traethu twyll.

14 Cilia oddi wrth ddrwg, a gwna dda; yngais â thangnefedd, a dilyn hi.

15 Llygaid yr Arglwydd sydd ar y cyfawn: a'i glustiau sydd yn agored i'w llefain hwynt.

16 Wynneb yr Arglwydd sydd

O Lord, be upon us: like as we do put our trust in thee.

Psal. xxxiv. Benedicam Domino.

I Will always give thanks unto the Lord: his praise shall ever be in my mouth.

2 My soul shall make her boast in the Lord: the humble shall hear thereof, and be glad.

3 O praise the Lord with me: and let us magnify his Name together.

4 I sought the Lord, and he heard me: yea, he delivered me out of all my fear.

5 They had an eye unto him, and were lightened: and their faces were not ashamed.

6 Lo, the poor crieth, and the Lord heareth him: yea, and saveth him out of all his troubles.

7 The angel of the Lord tarrieth round about them that fear him: and delivereth them.

8 O taste, and see, how gracious the Lord is: blessed is the man that trusteth in him.

9 O fear the Lord, ye that are his saints: for they that fear him lack nothing.

10 The lions do lack, and suffer hunger: but they who seek the Lord shall want no manner of thing that is good.

11 Come, ye children, and hearken unto me: I will teach you the fear of the Lord.

12 What man is he that lusteth to live: and would fain see good days?

13 Keep thy tongue from evil: and thy lips, that they speak no guile.

14 Eschew evil, and do good: seek peace, and ensue it.

15 The eyes of the Lord are over the righteous: and his ears are open unto their prayers.

16 The countenance of the Lord is against them that do

yn erbyn y rhai a wna ddrwg, i dorri eu coffa oddi ar y ddaear.

17 Y rhai cyfiawn a lefant; a'r Arglwydd a glyw, ac a'u gwared o'u holl drallodau.

18 Agos yw'r Arglwydd at y rhai drylliedig o galon; ac efe a geidw y rhai briwedig o yspyd.

19 Aml ddrygau a gaiff y cyfiawn: ond yr Arglwydd a'i gwared ef oddi wrthynt oll.

20 Efe a geidw ei holl esgyrn ef: ni thorrir un o honynt.

21 Drygioni a ladd yr annuwïol: a'r rhai a gasant y cyfiawn a anrheithir.

22 Yr Arglwydd a wared eneidiau ei weision: a'r rhai oll a ymddiriedant ynddo ef, nid anrheithir hwynt.

Boreol Breddi.

Psal. xxxv. Judica, Domine.

DADLEU fynadl, Arglwydd, yn erbyn y rhai a ddadl-euant i'm herbyn: ymladd â'r rhai a ymladdant â mi.

2 Ymafael yn y darian a'r astalch, a chyfod i'm cym-morth.

3 Dwg allan y waywffon, ac argae yn erbyn fy erlidwyr: dywed wrth fy enaid, Myfi yw dy iachawdwriaeth.

4 Cywilyddier a gwaradwydder y rhai a geisiant fy enaid: ymchweler yn eu hol a gwarth-æer y sawl a fwriadant fy nrygu.

5 Byddant fel us o flaen y gwýnt: ac angel yr Arglwydd yn eu herlid.

6 Bydded eu sförd yn dywyll-wch ac yn llithrigfa: ac angel yr Arglwydd yn eu hymlid.

7 Canys heb achos y cuddiasant eu rhwyd i mi mewn pydew, yr lhwyn heb achos a gloddiasant i'm henaid.

evil: to root out the remembrance of them from the earth.

17 The righteous cry, and the Lord heareth them: and delivereth them out of all their troubles.

18 The Lord is nigh unto them that are of a contrite heart: and will save such as be of an humble spirit.

19 Great are the troubles of the righteous: but the Lord delivereth him out of all.

20 He keepeth all his bones: so that not one of them is broken.

21 But misfortune shall slay the ungodly: and they that hate the righteous shall be desolate.

22 The Lord delivereth the souls of his servants: and all they that put their trust in him shall not be destitute.

Morning Prayer.

Psal. xxxv. Judica, Domine.

PLEAD thou my cause, O Lord, with them that strive with me: and fight thou against them that fight against me.

2 Lay hand upon the shield and buckler: and stand up to help me.

3 Bring forth the spear, and stop the way against them that persecute me: say unto my soul, I am thy salvation.

4 Let them be confounded, and put to shame, that seek after my soul: let them be turned back, and brought to confusion, that imagine mischief for me.

5 Let them be as the dust before the wind: and the angel of the Lord scattering them.

6 Let their way be dark and slippery: and let the angel of the Lord persecute them.

7 For they have privily laid their net to destroy me without a cause: yea, even without a cause have they made a pit for my soul.

8 Deued arno ddistryw ni wypo; a'i rwyd yr hon a guddiodd, a'i dalio: syrthied yn y distryw hwnnw.

9 A llawenycha fy enaid i yn yr Arglwydd: efe a ymfryfya yn ei iachlawdwriaeth ef.

10 Fy holl esgryn a ddywedant, O Arglwydd, pwy sy fel tydi, yn gwaredu'r tlawd rhag yr hwn a fyddo trech nag ef; y truan hefyd a'r tlawd, rhag y nob a'i hyspeilio?

11 Tystion gau a gyfodasant: holasant i mi yr hyn ni's gw'n oddi wrtho.

12 Talasant i mi ddrwg dros dda, i yspeilio fy enaid.

13 A minnau, pan glafychent hwy, oeddwn i'm gwsg o sachlen: gostyngais fy enaid ag ymryd, a'm gweddi a ddychwelodd i'm mynwes fy hun.

14 Ymddygais fel pe buasai'n gyfaill, neu yn frawd i mi: ymostyngais mewn galarwisg, fel un yn galaru am ei fam.

15 Ond ymlawenhasant hwy yn fy adfyd i, ac ymgasglasant: i'e, ymgasglodd efryddion yn fy erbyn, ac ni's gw'ddwn; rhwygasant fi, ac ni pheidient.

16 Ym mysq y gwatwarwyr rhagrithiol mewn gwleddoedd, ysgyrnygasant eu dannedd arnaf.

17 Arglwydd, pa hŷd yr edrychi di ar hyn? gwared fy enaid rhag eu distryw hwynt, fy unig enaid rhag y llewod.

18 Mi a'th glodforaf yn y gynulleidfa fawr: moliannaf di yn mhlith pobl lawer.

19 Na lawenychant o'm herwydd y rhai sydd elynion i mi heb achos: y sawl a'm casant

8 Let a sudden destruction come upon him unawares, and his net, that he hath laid privily, catch himself: that he may fall into his own mischief.

9 And, my soul, be joyful in the Lord: it shall rejoice in his salvation.

10 All my bones shall say, Lord, who is like unto thee, who deliverest the poor from him that is too strong for him: yea, the poor, and him that is in misery, from him that spoileth him?

11 False witnesses did rise up: they laid to my charge things that I knew not.

12 They rewarded me evil for good: to the great discomfort of my soul.

13 Nevertheless, when they were sick, I put on sackcloth, and humbled my soul with fasting: and my prayer shall turn into mine own bosom.

14 I behaved myself as though it had been my friend, or my brother: I went heavily, as one that mourneth for his mother.

15 But in mine adversity they rejoiced, and gathered themselves together: yea, the very objects came together against me unawares, making mouths at me, and ceased not.

16 With the flatterers were busy mockers: who gnashed upon me with their teeth.

17 Lord, how long wilt thou look upon this: O deliver my soul from the calamities which they bring on me, and my darling from the lions.

18 So will I give thee thanks in the great congregation: I will praise thee among much people

19 O let not them that are mine enemies triumph over me ungodly: neither let them wink

yn ddŷachos, nac amneidiant â llygad.

20 Gan nad ymddiddanant yn dangnefeddus; eithr dychymyngant eiriau dichellgar yn erbyn y rhai llonydd yn y tir.

21 Lledasant eu safn arnaf, gan ddywedyd. Ha, ha, gwelodd ein llygad.

22 Gwelaist nyn, Arglwydd: na thaw dithau; nac ymbellhâ oddi wrthyf, O Arglwydd.

23 Cyfod, a deffro i'm barn, sef i'm dadl, fy Nuw a'm Harglwydd.

24 Barn fi, Arglwydd fy Nuw, yn ol dy gyfiawnder; ac na lawenhant o'm plegid.

25 Na ddywedant yn eu calon, O ein gwŷnyf: na ddywedant, Llyngasom ef.

26 Cywilyddier a gwaradwydder hwy i gŷd, y rhai sy lawen am fy nrygfyd: gwisger â gwarth ac â chywilydd y rhai a ymfawrygant i'm herbyn.

27 Caned a llawenyched y rhai a hoffant fy nghyfiawnder: dywedant hefyd yn wastud, Mawryger yr Arglwydd, yr hwn a gâr lwyddiant ei was.

28 Fy nhaodf innau a lefara am dy gyfiawnder a'th foliant ar hŷd y dydd.

Psal. xxxvi. *Diast injustus.*

Y Mae anwiredd yr annuwiol yn dywedyd o fewn fy nghalon, nad oes ofn Duw o flaen ei lygaid ef.

2 O herwydd ymwenhieithio y mae efe iddo ei hun yn ei olwg ei hunan, nes cael ei anwiredd yn atcas.

3 Geiriau ei enau ydynt an-

with their eyes that hate me without a cause.

20 And why? their communing is not for peace: but they imagine deceitful words against them that are quiet in the land.

21 They gaped upon me with their mouths, and said: Fie on thee, fie on thee, we saw it with our eyes.

22 This thou hast seen, O Lord: hold not thy tongue then, go not far from me, O Lord.

23 Awake, and stand up to judge my quarrel: avenge thou my cause, my God, and my Lord.

24 Judge me, O Lord my God, according to thy righteousness: and let them not triumph over me.

25 Let them not say in their hearts, There, there, so would we have it: neither let them say, We have devoured him.

26 Let them be put to confusion and shame together, that rejoice at my trouble: let them be clothed with rebuke and dishonour, that boast themselves against me.

27 Let them be glad and rejoice, that favour my righteous dealing: yea, let them say away, Blessed be the Lord, who hath pleasure in the prosperity of his servant.

28 And as for my tongue, it shall be talking of thy righteousness: and of thy praise all the day long.

Psal. xxxvi. *Diast injustus.*

MY heart sheweth me the wickedness of the ungodly: that there is no fear of God before his eyes.

2 For he flattereth himself in his own sight: until his abominable sin be found out.

3 The words of his mouth are unrighteous, and full of deceit:

wiredd a thwyll: peidiodd â bod yn gall i wneuthur daioni.

4 Anwiredd a ddychymmyg efe ar ei wely: efe a'i gesyd ei hun ar ffordd nid yw dda; nid ffiaidd gantho ddrwgioni.

5 Dy drugaredd, Arglwydd, sydd hyd y nefoedd, a'th wirionedd fel y cymmylau.

6 Fel mynyddoedd cedyrn y mae dy gyfiawnder; dyfnder mawr yw dy farnedigaeithau: dyn ac anifail a gedwi di, Arglwydd.

7 Mor werthfawr yw dy drugaredd, O Dduw! am hynny'r ymddiried meibion dynion dan gysgod dy adenydd.

8 Llawn-ddigonir hwynt â brasder dy dŷ; ac âg afon dy hyfrydwch y diodi hwynt.

9 Canys gyd â thi y mae ffynnon y bywyd: yn dy oleuni di y gwelwn oleuni.

10 Estyn dy drugaredd i'r rhai a'th adwaenant, a'th gyfiawnder i'r rhai uniawn o galon.

11 Na ddeued troed balchder i'm herbyn: na syfled llaw yr annuwiol fi.

12 Yno y syrthiodd l gweithwŷr anwiredd: gwthiwyd hwynt i lawr, ac ni allant gyfodi.

Ἠσπυνησῆσιν Ἰσραὴλ.

Psal. xxxvii. *Noli aemulari.*

NAC ymddigia o herwydd y rhai drygionus, ac na chynfigenna wrth y rhai a wnant anwiredd.

2 Canys yn ebrwydd y torrir hwynt i'r llawr fel glaswellt, ac y gwywant fel gwŷrdd-lysiau.

3 Gobeithia yn yr Arglwydd, a gwna dda; felly y trigi yn y tir, a thi a borthir yn ddiâu.

he hath left off to benave himself wisely, and to do good.

4 He imagineth mischief upon his bed, and hath set himself in no good way: neither doth he abhor any thing that is evil.

5 Thy mercy, O Lord, reacheth unto the heavens: and thy faithfulness unto the clouds.

6 Thy righteousness standeth like the strong mountains: thy judgements are like the great deep.

7 Thou, Lord, shalt save both man and beast; How excellent is thy mercy, O God: and the children of men shall put their trust under the shadow of thy wings.

8 They shall be satisfied with the plenteousness of thy house: and thou shalt give them drink of thy pleasures, as out of the river.

9 For with thee is the well of life: and in thy light shall we see light.

10 O continue forth thy loving-kindness unto them that know thee: and thy righteousness unto them that are true of heart.

11 O let not the foot of pride come against me: and let not the hand of the ungodly cast me down.

12 There are they fallen, all that work wickedness: they are cast down, and shall not be able to stand.

Ἠσπυνησῆσιν Ἰσραὴλ.

Psal. xxxvii. *Noli aemulari.*

FRET not thyself because of the ungodly: neither be thou envious against the evil doers.

2 For they shall soon be cut down like the grass: and be withered even as the green herb.

3 Put thou thy trust in the Lord, and be doing good: dwell in the land, and verily thou shalt be fed.

4 Ymddigrifa hefyd yn yr Arglwydd; ac efe a ddyry i ti ddymuniaidau dy galon.

5 Treigla dy ffordd ar yr Arglwydd, ac ymddiried ynddo; ac efe a'i dwg i ben.

6 Efe a ddlwg allan dy gyfiawnder fel y goleuni, a'th farn fel hanner dydd.

7 Distawa yn yr Arglwydd, a disgwyl wrtho: nac ymddigia o herwydd yr hwn a lwyddo ganddo ei ffordd, wrth y gwr sydd yn gwneuthur ei ddrwg amcanion.

8 Paid â digofaint, a gâd ymaith gynddaredd: nac ymddigia er dim i wneuthur drwg.

9 Canys torrir ymaith y drwg ddynion: ond y rhai a ddisgwyliaint wrth yr Arglwydd, hwynt-hwy a etifeddant y tir.

10 Canys etto ychydigyn, ac ni welir yr annuwiol: a thi a edrychi am ei le ef, ac ni bydd dim o hono.

11 Eithr y rhai gostyngedig a etifeddant y ddaear; ac a ymhyfyrdant gan liaws tangnefedd.

12 Yr annuwiol a amcana yn erbyn y cyfiawn, ac a ysgyrnaga ei ddannedd arno.

13 Yr Arglwydd a chwardd am ei ben ef: canys gwel fod ei ddydd ar ddyfod.

14 Yr annuwiolion a dynnasant eu cleddyf, ac a annelasant eu bwa, i fwrw i lawr y tlawd a'r anghenog, ac i ladd y rhai uniawn eu ffordd.

15 Eu cleddyf a â yn eu calon eu hunain, a'u bwaau a ddryllir.

16 Gwell yw'r ychydig sy gan y cyfiawn nâ mawr olud annuwiolion lawer.

17 Canys breichiau'r annuwiolion a dorrir: ond yr Arglwydd a gynnal y rhai cyfiawn.

4 Delight thou in the Lord: and he shall give thee thy heart's desire.

5 Commit thy way unto the Lord, and put thy trust in him: and he shall bring it to pass.

6 He shall make thy righteousness as clear as the light: and thy just dealing as the noon-day.

7 Hold thee still in the Lord, and abide patiently upon him: but grieve not thyself at him, whose way doth prosper, against the man that doeth after evil counsels.

8 Leave off from wrath, and let go displeasure: fret not thyself, else shalt thou be moved to do evil.

9 Wicked doers shall be rooted out: and they that patiently abide the Lord, those shall inherit the land.

10 Yet a little while, and the ungodly shall be clean gone: thou shalt look after his place, and he shall be away.

11 But the meek-spirited shall possess the earth: and shall be refreshed in the multitude of peace.

12 The ungodly seeketh counsel against the just: and gnasheth upon him with his teeth.

13 The Lord shall laugh him to scorn: for he hath seen that his day is coming.

14 The ungodly have drawn out the sword, and have bent their bow: to cast down the poor and needy, and to slay such as are of a right conversation.

15 Their sword shall go through their own heart: and their bow shall be broken.

16 A small thing that the righteous hath: is better than great riches of the ungodly.

17 For the arms of the ungodly shall be broken: and the Lord upholdeth the righteous.

18 Yr Arglwydd a edwyn ddyddiau y rhai perffaith : a'u heifeddiaeth hwy fydd yn dragwydd.

19 Ni's gwaradwyddir hwy yn amser drygfyd : ac yn amser newyn y cânt ddiagon.

20 Eithr collir yr annuwlion : a gelynon yr Arglwydd fel brasder ŵyn a ddiffannant : yn fŵg y diflannant hwy.

21 Yr annuwiol a echwina, ac ni thâl adref : ond y cyfiawn sy drugarog, ac yn rhoddi.

22 Canys y rhai a fendigo efe, a etifeddant y tir ; a'r rhai a felldithio efe, a dorrir ymaith.

23 Yr Arglwydd a fforddia gerddediad gwr da : a da fydd ganddo-ei ffordd ef.

24 Er iddo gwympo, ni lwyrfwrir ef i lawr : canys yr Arglwydd sydd yn ei gynnal ef a'i law.

25 Mi a fum ieuange, ac yr ydwyf yn hen ; etto ni welais y cyfiawn wedi ei adu, na'i had yn cardotta bara.

26 Bob amser y mae efe yn drugarog, ac yn rhoddi benthyg ; a'i had a fendithir.

27 Cilia di oddiwrth ddrwg, a gwna dda ; a chyfannedda yn dragwydd.

28 Canys yr Arglwydd a gâr farn, ac ni edy ei saint ; ceclwir hwynt yn dragwydd : ond had yr annuwiol a dorrir ymaith.

29 Y rhai cyfiawn a etifeddant y ddaear, ac a breswylant ynddi yn dragwydd.

30 Genau y cyfiawn a fynega ddoethineb, a'i dafod a draetha farn.

18 The Lord knoweth the days of the godly : and their inheritance shall endure for ever.

19 They shall not be con-founded in the perilous time : and in the days of dearth they shall have enough.

20 As for the ungodly, they shall perish ; and the enemies of the Lord shall consume as the fat of lambs : yea, even as the smoke, shall they consume away.

21 The ungodly borroweth, and payeth not again : but the righteous is merciful, and liberal.

22 Such as are blessed of God shall possess the land : and they that are cursed of him shall be rooted out.

23 The Lord ordereth a good man's going : and maketh his way acceptable to himself.

24 Though he fall, he shall not be cast away : for the Lord upholdeth him with his hand.

25 I have been young, and now am old : and yet saw I never the righteous forsaken, nor his seed begging their bread.

26 The righteous is ever merciful, and lendeth : and his seed is blessed.

27 Flee from evil, and do the thing that is good : and dwell for evermore.

28 For the Lord loveth the thing that is right : he forsaketh not his that be godly, but they are preserved for ever.

29 The unrighteous shall be punished : as for the seed of the ungodly, it shall be rooted out.

30 The righteous shall inherit the land : and dwell therein for ever.

31 The mouth of the righteous is exercised in wisdom : and his tongue will be talking of judgement.

31 Deddf ei Dduw sydd yn ei galon ef ; a'i gamrau ni lithrant.

32 Yr annuwiol a wylia ar y cyfiawn, ac a gais ei ladd ef.

33 Ni ad yr Arglwydd et yn ei law ef, ac ni ad ef yn euog pan ei barnar.

34 Gobeithia yn yr Arglwydd, a chadw ei ffordd ef, ac efe a'th ddyrchafa fel yr etifeddech y tir : pan ddfether yr annuwlion, ti a'i gweli.

35 Gwelais yr annuwiol yn gadarn, ac yn frigog fel y lawryf gwyrdd.

36 Er hynny efe a aeth ymaith, ac wele, nid oedd mwy o hono : a mi a'i ceisiais, ac nid oedd i'w gael.

37 Ystyr y perffaith, ac edrych ar yr uniawn : canys diwedd y gwr hwnnw fydd tangnefedd.

38 Ond y troseddwr a gyd-ddistrywir : diweld yr annuwlion a dorrir ymaith.

39 A iachawdwrfaeth y cyfiawn sydd oddi wrth yr Arglwydd : efe yw eu nerth yn amser tralod.

40 A'r Arglwydd a'u cymmorth hwynt, ac a'u gwared : efe a'u gwared hwynt rhag yr annuwlion, ac a'u ceidw hwynt, am iddynt ymddiried ynddo.

Woreol Wreddi.

Psal. xxxviii. *Domine, ne in furore.*

ARGLWYDD, na cherydda fi yn dy lid : ac na chospa fi yn dy ddigllonedd.

2 Canys y mae dy saethau ynglŷn ynof, a'th law yn drom arnaf.

3 Nid oes iechyd yn fy nghnawd, o herwydd dy ddigllonedd ; ac nid oes heddwch i'm hesgryn, oblegid fy mhechod.

32 The law of his God is in his heart : and his goings shall not slide.

33 The ungodly seeth the righteous : and seeketh occasion to slay him.

34 The Lord will not leave him in his hand : nor condemn him when he is judged.

35 Hope thou in the Lord, and keep his way, and he shall promote thee, that thou shalt possess the land : when the ungodly shall perish, thou shalt see it.

36 I myself have seen the ungodly in great power : and flourishing like a green bay-tree.

37 I went by, and lo, he was gone : I sought him, but his place could no where be found.

38 Keep innocency, and take heed unto the thing that is right : for that shall bring a man peace at the last.

39 As for the transgressors, they shall perish together : and the end of the ungodly is, they shall be rooted out at the last.

40 But the salvation of the righteous cometh of the Lord : who is also their strength in the time of trouble.

41 And the Lord shall stand by them, and save them : he shall deliver them from the ungodly, and shall save them, because they put their trust in him.

Morning Prayer.

Psal. xxxviii. *Domine, ne in furore.*

PUT me not to rebuke, O Lord, in thine anger : neither chasten me in thy heavy displeasure.

2 For thine arrows stick fast in me : and thy hand presseth me sore.

3 There is no health in my flesh, because of thy displeasure : neither is there any rest in my bones, by reason of my sin.

4 Canys fy nghamweddau a aethant dros fy mhen: megis baich trwm y maent yn rhŷ drwm i mi.

5 Fy nghleisiau a bydrasant, ac a lygrasant, gan fy ynyfdrwydd.

6 Crymmwyd a darostyngwyd fi'n ddirfawr: beunydd yr ydywfy yn myned yn alarus.

7 Canys fy lwynau a lanwyd o ffeidd-glywf; ac nid oes iechyd yn fy nghnawd.

8 Gwanhawyd, a drylliwyd fi'n dramawr: rhuais gan aflonyddwch fy nghalon.

9 O'th flaen di, Arglwydd, y mae fy holl ddymuniaid; ac ni chuddiwyd fy uchenaid oddi wrthyt.

10 Fy nghalon sydd yn llammu; fy nerth a'm gadawodd; a llewyrch fy llygaid nid yw chwaith gennyf.

11 Fy ngharedigion a'm cyfeillion a safent oddi ar gyfer fy mhla; a'm cyfneseifiad a safent o hirbell.

12 Y rhai hefyd a geisient fy einioes a osodasant faglau; a'r rhai a geisient fy niwaid, a draethent anwiredau, ac a ddychymmygent ddichellion ar hŷd y dydd.

13 A minnau fel byddar ni chlywn; eithr oeddwn fel mudan heb agoryd ei enau.

14 Felly'r oeddwn fel gwr ni chlywai, ac heb argoeddion yn ei enau.

15 O herwydd im' obeithio ynot, Arglwydd; ti, Arglwydd fy Nuw, a wrandewi.

16 Canys dywedais, Gwrando fi, rhag llawenychu o honynt i'm herbyn: pan lithrai fy nhroed, ymfawrygent i'm herbyn.

17 Canys parod wy i gloffi a'm dolur sy ger fy mron yn wastad.

4 For my wickednesses are gone over my head: and are like a sore burden, too heavy for me to bear.

5 My wounds stink, and are corrupt: through my foolishness.

6 I am brought into so great trouble and misery: that I go mourning all the day long.

7 For my loins are filled with a sore disease: and there is no whole part in my body.

8 I am feeble, and sore smitten: I have roared for the very disquietness of my heart.

9 Lord, thou knowest all my desire: and my groaning is not hid from thee.

10 My heart panteth, my strength hath failed me: and the sight of mine eyes is gone from me.

11 My lovers and my neighbours did stand looking upon my trouble: and my kinsmen stood afar off.

12 They also that sought after my life laid snares for me: and they that went about to do me evil talked of wickedness, and imagined deceit all the day long.

13 As for me, I was like a deaf man, and heard not: and as one that is dumb, who doth not open his mouth.

14 I became even as a man that heareth not: and in whose mouth are no reproofs.

15 For in thee, O Lord, have I put my trust: thou shalt answer for me, O Lord my God.

16 I have required that they, even mine enemies, should not triumph over me: for when my foot slipped, they rejoiced greatly against me.

17 And I, truly, am set in the plague: and my heaviness is ever in my sight.

18 Diau y mynegaf fy anwredd, ac y pryderaf o herwydd fy mbechod.

19 Ac y mae fy ngelynyon yn fyw, ac yn gedyrn: amlhawyd hefyd y rhai a'm casant ar gam.

20 A'r rhai a dalant ddrwg dros dda, a'm gwrthwynebant; am fy mod yn dilyn daioni.

21 Na ad fi, O Arglwydd: fy Nuw, nac ymbellbâ oddi wrthyf.

22 Brysia i'm cymmorth, O Arglwydd fy iachawdwriaeth.

Psal. xxxix. Divi, custodiam.

DYWEDAIS, Cadwaf fy ffyrdd, rhag pechu a'm tafod: cadwaf ffyrwyn yn fy ngenau, tra fyddo'r annuwiol yn fy ngolwg.

2 T'ewais yn ddistaw, ie, tewais â daioni: a'm dolur a gyffrôdd.

3 Gwresogodd fy nghalon o'm mewn: tra'r oeddwn yn myfyrio, ennynodd tân, a mi a leferais a'm tafod.

4 Arglwydd, par i mi wybod fy niwedd, a pheth yw mesur fy nyddiau; fel y gwypwyf o ba oedran y byddaf fi.

5 Wele, gwnaethost fy nyddiau fel dyrnfedd; a'm heinioes sy megis diddym yn dy olwg di: diau mai cwbl wagedd yw pob dyn, pan fo ar y goreu.

6 Dyn yn ddiau sydd yn rhodio mewn cysgod, ac yn ymdrafferthu yn ofer: efe a dyrra olud, ac ni's gŵyr pwy a'i casgl.

7 Ac yn awr beth a ddisgwyliaf, O Arglwydd? fy ngobaith sydd ynot ti.

8 Gwared fi o'm holl gam-

18 For I will confess my wickedness: and be sorry for my sin.

19 But mine enemies live, and are mighty: and they that hate me wrongfully are many in number.

20 They also that reward evil for good are against me: because I follow the thing that good is.

21 Forsake me not, O Lord my God: be not thou far from me.

22 Haste thee to help me: O Lord God of my salvation.

Psal. xxxix. Divi, custodiam.

ISaid, I will take heed to my ways: that I offend not in my tongue.

2 I will keep my mouth as it were with a bridle: while the ungodly is in my sight.

3 I held my tongue, and spake nothing: I kept silence, yea, even from good words; but it was pain and grief to me.

4 My heart was hot within me, and while I was thus musing the fire kindled: and at the last I spake with my tongue;

5 Lord, let me know mine end, and the number of my days: that I may be certified how long I have to live.

6 Behold, thou hast made my days as it were a span long: and mine age is even as nothing in respect of thee; and verily every man living is altogether vanity.

7 For man walketh in a vain shadow, and disquieteth himself in vain: he heapeth up riches, and cannot tell who shall gather them.

8 And now, Lord, what is my hope: truly my hope is even in thee.

9 Deliver me from all mine

weddau; ac na osod fi yn waradwydd i'r ynyfyd.

9 Aethum yn fud, ac nid agorais fy ngenau : canys ti a wnaethost hyn.

10 Tyn dy bla oddi wrth-yf : gan ddyrnod dy law y darfûm i.

11 Pan gospit ddynd â cheryddon am anwiredd, dattodid fel gwyfyn ei ardderchogwrwydd ef : gwagedd yn ddiâu yw pob dyn.

12 Gwranddo fy ngweddi, Arglwydd, a chlyw fy llef; na thaw wrth fy wylofain : canys ymdeithydd ydwyf gyd â thi, ac alltud, fel fy holl dadau.

13 Paid â mi, fel y cryfhawyf : cyn fy myned, ac na byddwyf mwy.

Psal. xl. *Expectans expectavi.*

DISGWYLIAIS yn ddyfal am yr Arglwydd; ac efe a ymostyngodd attaf, ac a glybu fy llefain.

2 Cyfododd fi hefyd o'r pydew erchyll, allan o'r pridd tomlyd; ac a osododd fy nhraed ar graig, gan hwylio fy ngherddediad.

3 A rhoddodd yn fy ngenau ganiad newydd o foliant i'n Duw ni : llawer a welant hyn, ac a ofnant, ac a ymddiriedlant yn yr Arglwydd.

4 Gwÿn ei fyd y gwr a osodo'r Arglwydd yn ymddiried iddo; ac ni thry at feilchion. nac at y rhai a wyrant at gelwydd.

5 Lliosog y gwnaethost ti, O Arglwydd fy Nuw, dy ryfeddodau, a'th amcanion tu agatom : ni ellir yn drefnus eu cyfrif hwynt i ti : pe mynegwn a phe

offences : and make me not a rebuke unto the foolish.

10 I became dumb, and opened not my mouth : for it was thy doing.

11 Take thy plague away from me : I am even consumed by the means of thy heavy hand.

12 When thou with rebukes dost chasten man for sin, thou makest his beauty to consume away, like as it were a moth fretting a garment : every man therefore is but vanity.

13 Hear my prayer, O Lord, and with thine ears consider my calling : hold not thy peace at my tears.

14 For I am a stranger with thee : and a sojourner, as all my fathers were.

15 O spare me a little, that I may recover my strength : before I go hence, and be no more seen.

Psal. xl. *Expectans expectavi.*

I Waited patiently for the Lord : and he inclined unto me, and heard my calling.

2 He brought me also out of the horrible pit, out of the mire and clay : and set my feet upon the rock, and ordered my goings.

3 And he hath put a new song in my mouth : even a thanksgiving unto our God.

4 Many shall see it, and fear : and shall put their trust in the Lord.

5 Blessed is the man that hath set his hope in the Lord : and turned not unto the proud, and to such as go about with lies.

6 O Lord my God, great are the wondrous works which thou hast done, like as be also thy thoughts which are to us-word : and yet there is no man that ordereth them unto thee.

traethwn hwynt, amlach ydynt nag y gellir eu rhifo.

6 Aberth ac offrwm nid ewyllysiaist; agoraist fy nghlustiau : poeth-offrwm a phech-aberth ni's gofynaist.

7 Yna y dywedais, Wele'r ydwyf yn dyfod : yn rhol y llyfr y ysgrifenyd am danaf.

8 Da gennyf wneuthur dy ewyllys, O fy Nuw : a'th gyfraith sydd o fewn fy nghalon.

9 Pregethais gyfiawnder yn y gynulleidfa fawr : wele, nid attelias fy ngwefusau; ti, Arglwydd, a i gwyddost.

10 Ni chuddiais dy gyfiawnder o fewn fy nghalon; traethais dy ffyddlondeb, a'th iachawdriaeth : ni chelais dy drugaredd na'th wirionedd yn y gynulleidfa liosog.

11 Tithau, Arglwydd, nac attal dy drugareddau oddi wrth-yf : cadwed dy drugaredd a'th wirionedd fi byth.

12 Canys drygau anifeiriol a'm chlychnasant o amgylch : fy mhechodau a'm daliasant, fel na allwn edrych i fynu : amlach ydynt nâ gwallt fy mhen; am hynny y palodd fy nghalon gennyf.

13 Rhynged bodd it', Arglwydd, fy ngwaredu : brysia, Arglwydd, i'm cymmorth.

14 Cyd-gywilyddier a gwaradwydder y rhai a geisiant fy einioes i'w difetha; gyrrer yn eu hol a chywilyddier y rhai a ewyllsiant i mi ddrwg.

15 Anrheithier hwynt yn wobr am eu gwaradwydd, y rhai a ddywedant wrthyf, Ha, ha.

16 Llawenyched ac ymhydryded ynot ti y rhai oll a'th

7 If I should declare them, and speak of them : they should be more than I am able to express.

8 Sacrifice, and meat-offering, thou wouldest not : but mine cars hast thou opened.

9 Burnt-offerings, and sacrifice for sin, hast thou not required : then said I, Lo, I come,

10 In the volume of the book it is written of me, that I should fulfil thy will, O my God : I am content to do it; yea, thy law is within my heart.

11 I have declared thy righteousness in the great congregation : lo, I will not refrain my lips, O Lord, and that thou knowest.

12 I have not hid thy righteousness within my heart : my talk hath been of thy truth, and of thy salvation.

13 I have not kept back thy loving mercy and truth : from the great congregation.

14 Withdraw not thou thy mercy from me, O Lord : let thy loving-kindness and thy truth always preserve me.

15 For innumerable troubles are come about me; my sins have taken such hold upon me that I am not able to look up : yea, they are more in number than the hairs of my head, and my heart hath failed me.

16 O Lord, let it be thy pleasure to deliver me : make haste, O Lord, to help me.

17 Let them be ashamed, and confounded together, that seek after my soul to destroy it : let them be driven backward, and put to rebuke, that wish me evil.

18 Let them be desolate, and rewarded with shame : that say unto me, Fie upon thee, fie upon thee.

19 Let all those that seek thee be joyful and glad in thee : and

geisiant: dyweded y rhai a garant dy iachawdwriaeth bob amser, Mawryger yr Arglwydd.

17 Ond yr wyf fi yn dlawd ac yn anghenus; etto yr Arglwydd a feddwl am danaf: fy nghym-morth a'm gwaredydd ydwyf ti; fy Nuw, na hir drig.

Prapdnhatonol Weddi.

Psal. xli. *Beatus qui intelligit.*

GWYN ei fyd a ystyria G wrth y tlawd: yr Arglwydd a'i gwared ef yn amser adfyd.

2 Yr Arglwydd a'i ceidw, ac a'i bywhâ; gwynfydedig fydd ar y ddaear: na ddod diuthau ef wrth ewyllys ei elynion.

3 Yr Arglwydd a'i nertha ef ar ei glaf wely: cyweiri ei holl wely ef yn ei glefyd.

4 Mi a ddywedais, Arglwydd, trugarhâ wrthyf: iachâ fy enaid; canys pechais i' th erbyn.

5 Fy ngelynyon a lefarant ddrwg am danaf, gan ddywed- yd, Pa bryd y bydd efe farw, ac y derfydd am ei enw ef?

6 Ac os daw i'm hedrych, efe a ddywed gelwydd; ei galon a gasgl atti anwiredd: pan el allan, efe a'i traetha.

7 Fy holl gaseion a gyd- hustyngant i'm herbyn: yn fy erbyu y dychymmygant ddrwg i mi.

8 Afiwydd, meddant, a lŷn wrtho: a chan ei fod yn gor- wedd, ni chyfyd mwy.

9 Hefyd y gwr oedd anwyl gennyf, yr hwn yr ymddiriedais iddo, ac a fwytaodd fy mara, a ddyrchafodd ei sawdl i'm herbyn.

10 Eithr ti, Arglwydd, trugarhâ wrthyf; a chyfod fi, fel y talwyf iddynt.

let such as love thy salvation say away, The Lord be praised.

20 As for me, I am poor and needy: but the Lord careth for me.

21 Thou art my helper and redeemer: make no long tarry- ing, O my God.

Evening Prayer.

Psal. xli. *Beatus qui intelligit.*

BLESSED is he that con- sidereth the poor and needy: the Lord shall deliver him in the time of trouble.

2 The Lord preserve him, and keep him alive, that he may be blessed upon earth: and deliver not thou him into the will of his enemies.

3 The Lord comfort him, when he lieth sick upon his bed: make thou all his bed in his sickness.

4 I said, Lord, be merciful unto me: heal my soul, for I have sinned against thee.

5 Mine enemies speak evil of me: When shall he die, and his name perish?

6 And if he come to see me, he speaketh vanity: and his heart conceiveth falshood within himself, and when he cometh forth he telleth it.

7 All mine enemies whisper together against me: even against me do they imagine this evil.

8 Let the sentence of guilti- ness proceed against him: and now that he lieth, let him rise up no more.

9 Yea, even mine own fami- liar friend, whom I trusted: who did also eat of my bread, hath laid great wait for me.

10 But be thou merciful unto me, O Lord: raise thou me up again, and I shall reward them.

11 Wrth hyn y gwn hoffi o honot fi, am na chaiff fy ngelyn orfoleddu i'm herbyn.

12 Ond am danaf fi, yn fy mherffeithrwydd y'm cynheli, ac y'm gosodi ger dy, fron yn dragywydd.

13 Bendigedig fyddo Ar- glwydd Dduw Israel, o dragy- wyddoldeb a hyd dragywydd- oldeb. Amen, ac Amen.

Psal. xlii. *Quemadmodum.*

FEL y brefa'r hŷdd am yr afonydd dyfroedd: felly'r hiraetha fy enaid am danat ti, O Dduw.

2 Sychedig yw fy enaid am Dduw, am y Duw byw: pa bryd y deuaif ac yr ymdangosaf ger bron Duw?

3 Fy nagrau oedd fywyd im' ddydd a nos, tra dywedant wrthyf bob dydd, Pa le y mae dy Dduw?

4 Tywalltwn fy enaid ynof, pan gofiwn hynny: canys aethwn gyd â'r gynnulleidfa, cerddwn gyd â hwynt i dŷ Dduw, mewn sain cân a moliant, fel tyrfa yn cadw gwyl.

5 Paham, fy enaid, y'th ddar- ostyngir, ac yr ymderfysgi ynof? gobeithia yn Nuw: oblegid mol- iannaif ef etto, am iachawdwr- iaeth ei wynebryd.

6 Fy Nuw, fy enaid a ym- ddarostwng ynof: an hynny y cofiaf di, o dir yr Iorddonen, a'r Hermoniaid o fryn Misar.

7 Dyfnder a eilw ar ddyfnder, wrth swm dy bistylloedd di: dy holl donnau a'th lifeiriaint a aethant drosof fi.

8 Etto yr Arglwydd a orchyn- yn ei drugaredd liw dydd, a'i gân fydd gyd â mi liw nos; sef gweddi ar Dduw fy einioes.

11 By this I know thou fa- vourest me: that mine enemy doth not triumph against me.

12 And when I am in my health, thou upholdest me: and shalt set me before thy face for ever.

13 Blessed be the Lord God of Israel: world without end. Amen.

Psal. xlii. *Quemadmodum.*

LIKE as the hart desireth the water-brooks: so longeth my soul after thee, O God.

2 My soul is athirst for God, yea, even for the living God: when shall I come to appear be- fore the presence of God?

3 My tears have been my meat day and night: while they daily say unto me, Where is now thy God?

4 Now when I think there- upon, I pour out my heart by myself: for I went with the mul- titude, and brought them forth into the house of God;

5 In the voice of praise and thanksgiving: among such as keep holy-day.

6 Why art thou so full of hea- viness, O my soul: and why art thou so disquieted within me?

7 Put thy trust in God: for I will yet give him thanks for the help of his countenance.

8 My God, my soul is vexed with- in me: therefore will I remember thee concerning the land of Jordan, and the little hill of Hermon.

9 One deep calleth another, because of the noise of the wa- ter-pipes: all thy waves and stormis are gone over me.

10 The Lord hath granted his loving-kindness in the day- time: and in the night-season did I sing of him, and made my prayer unto the God of my life.

9 Dywedaf wrth Dduw fy nghraig, Paham yr anghofiaist fi? paham y rhodiaf yn alarus trwy orthrymder y gelyn?

10 Megis â chleddyf yn fy esgyrn y mae fy ngwrthwyneb-wyr yn fy ngwaradwyddo, pan ddywedant wrthyf bob dydd, Pa le y mae dy Dduw?

11 Paham y'th ddarostyngir, fy enaid? a plaham y terfysgi ynof? ymddiried yn Nuw: canys etto y moliannaf ef, sef iachawdwriaeth fy wyneb, a'm Duw.

Psal. xliiii. *Judica me, Deus.*

BARN fi, O Dduw, a dadleu fy nadl yn erbyn y genhedlaeth anhrugarog: gwared fi rhag y dyn twyllodrus ac anghyfiawn.

2 Canys ti yw Duw fy nerth: paham y'm bwri ymaith? paham yr af yn alarus trwy orthrymder y gelyn?

3 Anfon dy oleuni a'th wirionedd: tywysant hwy fi; ac arweiniant fi i fynydd dy sancteiddrwydd, ac i'th bebyll.

4 Yna'r af at allor Duw, at Dduw hyfrydwch fy ngorfoledd; a mi a'th foliannaf ar y delyn, O Dduw, fy Nuw.

5 Paham y'th ddarostyngir, fy enaid? a phaham y terfysgi ynof? gobeithia yn Nuw; canys etto y moliannaf ef, sef iachawdwriaeth fy wyneb, a'm Duw.

Horocol Weddi.

Psal. xliiv. *Deus, auribus.*

DUW, clywsom a'n clustiau, ein tadau a fynegasant i ni,

11 I will say unto the God of my strength, Why hast thou forgotten me: why go I thus heavily, while the enemy oppresseth me?

12 My bones are smitten asunder as with a sword: while mine enemies that trouble me cast me in the teeth;

13 Namely, while they say daily unto me: Where is now thy God?

14 Why art thou so vexed, O my soul: and why art thou so disquieted within me?

15 O put thy trust in God: for I will yet thank him, which is the help of my countenance, and my God.

Psal. xliiii. *Judica me, Deus.*

GIVE sentence with me, O God, and defend my cause against the ungodly people: O deliver me from the deceitful and wicked man.

2 For thou art the God of my strength, why hast thou put me from thee: and why go I so heavily, while the enemy oppresseth me?

3 O send out thy light and thy truth, that they may lead me: and bring me unto thy holy hill, and to thy dwelling.

4 And that I may go unto the altar of God, even unto the God of my joy and gladness: and upon the harp will I give thanks unto thee, O God, my God.

5 Why art thou so heavy, O my soul: and why art thou so disquieted within me?

6 O put thy trust in God: for I will yet give him thanks, which is the help of my countenance, and my God.

Morning Prayer.

Psal. xliiv. *Deus, auribus.*

WE have heard with our ears, O God, our fathers

y weithred a wnaethost yn eu hamser hwynt, yn y dyddiau synt.

2 Ti a'th law a yrraist allan y cenhedloedd, ac a'u plennaist hwythau: ti a ddrygaist y bobloedd, ac a'u cynnyddaist hwythau.

3 Canys nid a'u cleddyf eu hun y goresgynasant y tir, nid eu braich a barodd iachawdwriaeth iddynt; eithr dy ddeheu-law di, a'th fraich, a llewyrch dy wyneb, o herwydd i' eu hoffi hwynt.

4 Ti, Dduw, yw fy Mrenhin: gorchymyn iachawdwriaeth i Jacob.

5 Ynot ti y cilgwthiwn ni ein gelynyon: yn dy Enw di y sathrwn y rhai a gyfodant i'n herbyn.

6 O herwydd nid yn fy mwa'r ymddiriedaf; nid fy nghleddyf echaith a'm hachub.

7 Eithr ti a'n hachubaist ni oddi wrth ein gwrthwynebwyr, ac a waradwyddaist ein caseion.

8 Yn Nuw yr ymfrostriwn drwy'r dydd; a ni a glodforwn dy Enw yn dragywydd.

9 Ond ti a'n bwriaist ni ymaith, ac a'n gwaradwyddaist; ac nid wyt yn myned allan gyd a'n lluoedd.

10 Gwnaethost i ni droi yn ol oddi wrth y gelyn: a'n caseion a arheilthiasant iddynt eu hun.

11 Rhoddaist ni fel defaid i'w bwyttu; a gwasgeraist ni ym mysg y cenhedloedd.

12 Gwerthaist dy bobl heb elw, ac ni 'chwanegaist dy olud o'u gwerth hwynt.

13 Gosodaist ni yn warthrudd i'n cymmydlogion, yn watwargerdd ac yn wawd i'r rhai ydynt o'n hamgylch.

14 Gosodaist ni yn ddiareb

have told us: what thou hast done in their time of old;

2 How thou hast driven out the heathen with thy hand, and planted them in: how thou hast destroyed the nations, and cast them out.

3 For they gat not the land in possession through their own sword: neither was it their own arm that helped them;

4 But thy right hand, and thine arm, and the light of thy countenance: because thou hadst a favour unto them.

5 Thou art my King, O God: send help unto Jacob.

6 Through thee will we overthrow our enemies: and in thy Name will we tread them under, that rise up against us.

7 For I will not trust in my bow: it is not my sword that shall help me;

8 But it is thou that savest us from our enemies: and putttest them to confusion that hate us.

9 We make our boast of God all day long: and will praise thy Name for ever.

10 But now thou art far off, and putttest us to confusion: and goest not forth with our armies.

11 Thou makest us to turn our backs upon our enemies: so that they which hate us spoil our goods.

12 Thou letttest us be eaten up like sheep: and hast scattered us among the heathen.

13 Thou sellest thy people for nought: and takest no money for them.

14 Thou makest us to be rebuked of our neighbours: to be laughed to scorn, and had in derision of them that are round about us.

15 Thou makest us to be a

ym mysg y cenedloedd, yn rhai i ysgwyd pen arnynt ym mysg y bobloedd.

15 Fy ngwarthrudd sy beunydd ger fy mron, a chywilydd fy wyneb a'm tódd:

16 Gan lais y gwarthruddwr a'r cablwr; o herwydd y gelyn a'r ymddialwr.

17 Hyn oll a ddaeth arnom; etto ni'th anghofiasom di, ac ni buom anfyddlon yn dy gyfammod.

18 Ni throdd ein calon yn ei hol, ac nid aeth ein cerddediad allan o'th lwybr di;

19 Er i ti ein curo yn nhrigfa dreigiau, a thoi trosom â chysgod angau.

20 Os anghofiasom Enw ein Duw, neu estyn ein dwylaw at Dduw ðieithr:

21 Oni chwilia Duw hyn allan? canys efe a w'yr ddirgel-oedd y galon.

22 Iê, er dy fwyn di y'n lleddir beunydd; cyfrifir ni fel defaid i'w lladd.

23 Deffro, paham y cysgi, O Arglwydd? cyfod, na fwrw ni ymaith yn dragywydd.

24 Paham y cuddi dy wyneb? ac yr anghofi ein cystudd a'n gorthrymder?

25 Canys gostyngwyd ein henaid i'r llwch; glynodd ein bol wrth y ddaear.

26 Cyfod yn gynhorthwy i ni, a gwared ni er mwyn dy drugaredd.

Psal. xlv. Eructavit cor meum.

TRAETHA fy nghalon beth da: dywedyd yr ydwyf y pethau a wneuthum i'r brenhin: fy nhafod sy bin ysgrifenydd buan.

2 Teccach ydwyf na meibion dynion: tywalltwyd gras ar dy wefusau: o herwydd hynny

by-word among the heathen: and that the people shake their heads at us.

16 My confusion is daily before me: and the shame of my face hath covered me;

17 For the voice of the slanderer and blasphemer: for the enemy and avenger.

18 And though all this be come upon us, yet do we not forget thee: nor behave ourselves frowardly in thy covenant.

19 Our heart is not turned back: neither our steps gone out of thy way;

20 No, not when thou hast smitten us into the place of dragons: and covered us with the shadow of death.

21 If we have forgotten the Name of our God, and holden up our hands to any strange god: shall not God search it out? for he knoweth the very secrets of the heart.

22 For thy sake also are we killed all the day long: and are counted as sheep appointed to be slain.

23 Up, Lord, why sleepest thou: awake, and be not absent from us for ever.

24 Wherefore hidest thou thy face: and forgettest our misery and trouble?

25 For our soul is brought low, even unto the dust: our belly cleaveth unto the ground.

26 Arise, and help us: and deliver us for thy mercy's sake.

Psal. xlv. Eructavit cor meum.

MY heart is inditing of a good matter: I speak of the things which I have made unto the King.

2 My tongue is the pen: of a ready writer.

3 Thou art fairer than the children of men: full of grace

y'th fendithiodd Duw yn dragywydd.

3 Gwregysa dy gleddyf ar dy glun, O Gadarn, a'th ogoniant a'th harddwch.

4 Ac yn dy harddwch marchoga yn llwyddiannus, o herwydd gwirionedd, a ledncisrwydd, a chyfiawnder; a'th ddeheulaw a ddysg i ti bethau ofnadwy.

5 Pobl a syrthiant danat; o herwydd dy saethau llymion yn glynu yughalon gelynyon y Brenhin.

6 Dy orsedd di, O Dduw, sy byth ac yn dragywydd: teyrnwialen uniondeb yw teyrnwialen dy frenhiniaeth di.

7 Ceraist gyfiawnder, a chasaist ddirygoni: am hynny y'th enneiniodd Duw, sef dy Dduw di, âg olew llawenydd yn fwy na'th gyfeillion.

8 Arogl myrr, aloes, a chasia, sydd ar dy holl wisgoedd: allan o'r palasau ifori, a'r rhai y'th lawenhasant.

9 Merched brenhinoedd oedd ym mhllith dy bendefigesau: safai'r frenhines ar dy ddeheulaw mewn aur coeth o Ophir.

10 Gwranddo, ferch, a gwel, a gostwng dy glust; ac anghofia dy bobl dy hun, a thy dy dad.

11 A'r Brenhin a chwennych dy degwch: canys efe yw dy lor di; ymstwgng dithau iddo ef.

12 Merch Tyrus hefyd fydd yno âg arhreg; a chyfoethogion y bobl a ymbiliant a'th wyneb.

13 Merch y Brenhin sydd oll yn ogoneddus o fewn: gemwaith aur yw ei gwisg hi.

14 Mewn gwaith edau a nod-

are thy lips, because God hath blessed thee for ever.

4 Gird thee with thy sword upon thy thigh, O thou most Mighty: according to thy worship and renown.

5 Good luck have thou with thine honour: ride on, because of the word of truth, of meekness, and righteousness; and thy right hand shall teach thee terrible things.

6 Thy arrows are very sharp, and the people shall be subdued unto thee: even in the midst among the King's enemies.

7 Thy seat, O God, endureth for ever: the sceptre of thy kingdom is a right sceptre.

8 Thou hast loved righteousness, and hated iniquity: wherefore God, even thy God, hath anointed thee with the oil of gladness above thy fellows.

9 All thy garments smell of myrrh, aloes, and cassia: out of the ivory palaces, whereby they have made thee glad.

10 Kings' daughters were among thy honourable women: upon thy right hand did stand the queen in a vesture of gold, wrought about with divers colours.

11 Hearken, O daughter, and consider, incline thine ear: forget also thine own people, and thy father's house.

12 So shall the King have pleasure in thy beauty: for he is thy Lord God, and worship thou him.

13 And the daughter of Tyre shall be there with a gift: like as the rich also among the people shall make their supplication before thee.

14 The King's daughter is all glorious within: her clothing is of wrought gold.

15 She shall be brought unto

wydd y dygir hi at y Brenhin : y morwynion y rhai a ddeuant ar ei hol, yn gyfeillesau iddi, a ddygir attat ti.

15 Mewn llawenydd a gorfolodd y dygir hwynt: deuant i lys y Brenhin.

16 Dy feibion fydd yn lle dy cladau, y rhai a wnei yn dywysogion yn yr holl dir.

17 Paraf gofio dy Enw ym mhob cenedlaeth, ac oes: am hynny y bobl a'th fofiannant byth ac yn dragywydd.

Psal. xlii. *Deus noster refugium.*

DUW sy noddfa a nerth i ni, cymmorth hawdd ei gael mewn cyfyngder.

2 Am hynny nid ofnwn pe symmudai'r ddaear, a phe treiglid y mynyddoedd i ganol y môr:

3 Er rhuo a therfysgu o'i ddyfroedd, er crynu o'r mynyddoedd gan ei ymchwydd ef.

4 Y mae afon, a'i ffrydiau a lawenhânt ddinas Dduw; cyssegr preswylfeydd y Goruchaf.

5 Duw sydd yn ei chanol; nid ysgog hi: Duw a'i cynorthwya yn fore iawn.

6 Y cenedloedd a derfysgasant, y teyrnasoedd a ysgogasant: efe a roddes ei lef, toddodd y ddaear.

7 Y mae Arglwydd y lluoedd gyd â ni; y mae Duw Jacob yn amddiffynfa i ni.

8 Deuwch, gwelwch weithredoedd yr Arglwydd; pa anghyfanedd-dra a wnaeth efe ar y ddaear.

9 Gwna i ryfeloedd beidio hyd eithaf y ddaear; efe a drryllia'r bwa, ac a dyr y waywffon, efe a lvsq y cerbydau â than.

the King in raiment of needle-work: the virgins that be her fellows shall bear her company, and shall be brought unto thee.

16 With joy and gladness shall they be brought: and shall enter into the King's palace.

17 Instead of thy fathers thou shalt have children: whom thou mayest make princes in all lands.

18 I will remember thy Name from one generation to another: therefore shall the people give thanks unto thee, world without end.

Psal. xlii. *Deus noster refugium.*

GOD is our hope and strength: a very present help in trouble.

2 Therefore will we not fear, though the earth be moved: and though the hills be carried into the midst of the sea.

3 Though the waters thereof rage and swell: and though the mountains shake at the tempest of the same.

4 The rivers of the flood thereof shall make glad the city of God: the holy place of the tabernacle of the most Highest.

5 God is in the midst of her, therefore shall she not be removed: God shall help her, and that right early.

6 The heathen make much ado, and the kingdoms are moved: but God hath shewed his voice, and the earth shall melt away.

7 The Lord of hosts is with us: the God of Jacob is our refuge.

8 O come hither, and behold the works of the Lord: what destruction he hath brought upon the earth.

9 He maketh wars to cease in all the world: he breaketh the bow, and knappeth the spear in sunder, and burneth the chariots in the fire.

10 Peidiwch, a gwybyddwch mai myfi sy Dduw: dyrcheffir fi ym mysg y cenedloedd, dyrcheffir fi ar y ddaear.

11 Y mae Arglwydd y lluoedd gyd â ni; amddiffynfa i-ni yw Duw Jacob.

Ἄβρονῆωνος ᾠδὴ.

Psal. xlvii. *Omnnes gentes, plaudite.*

YR holl bobl, curwch ddwy law; lafar genwch i Dduw â lef gorfolodd.

2 Canys yr Arglwydd goruchaf sydd ofnadwy; Brenhin mawr ar yr holl ddaear.

3 Efe a ddwg y bobl danom ni, a'r cenedloedd dan ein traed.

4 Efe a ddethol ein hetfeddiaeth i ni, ardderchowgrwydd Jacob, yr hwn a hoffodd efe.

5 Dyrchafodd Duw â llawen-floedd, yr Arglwydd â sain udgorn.

6 Cenwch fawl i Dduw, cenwch: cenwch fawl i'n Brenhin, cenwch.

7 Canys Brenhin yr holl ddaear yw Duw: cenwch fawl yn ddeallus.

8 Duw sydd yn teyrnasu ar y cenedloedd: eistedd y mae Duw ar orseddfaingc ei sanct-eiddrwydd.

9 Pendefigion y bobl a ymgasglasant ynghyd, sef pobl Duw Abraham: canys tarianau y ddaear ydynt eiddo Duw: dirfawr y dyrchafwyd ef.

Psal. xlviii. *Magnus Dominus.*

MAWR yw'r Arglwydd, a thra moliannus, yn ninas ein Duw ni, yn ei fynydd sanct-aidd.

2 Tegwch bro, llawenydd yr holl ddaear, yw mynydd Sion, yn ystlysau'r gogledd, dinas y Brenhin mawr.

3 Duw yn ei phalasaau a adwaenir yn amddiffynfa.

10 Be still then, and know that I am God: I will be exalted among the heathen, and I will be exalted in the earth.

11 The Lord of hosts is with us: the God of Jacob is our refuge.

Ἐβενιν ἄβραη.

Psal. xlvii. *Omnnes gentes, plaudite.*

O Clap your hands together, all ye people: O sing unto God with the voice of melody.

2 For the Lord is high, and to be feared: he is the great King upon all the earth.

3 He shall subdue the people under us: and the nations under our feet.

4 He shall choose out an heritage for us: even the worship of Jacob, whom he loved.

5 God is gone up with a merry noise: and the Lord with the sound of the trump.

6 O sing praises, sing praises unto our God: O sing praises, sing praises unto our King.

7 For God is the King of all the earth: sing ye praises with understanding.

8 God reigneth over the heathen: God sitteth upon his holy seat.

9 The princes of the people are joined unto the people of the God of Abraham: for God, which is very high exalted, doth defend the earth, as it were with a shield.

Psal. xlviii. *Magnus Dominus.*

GREAT is the Lord, and highly to be praised: in the city of our God, even upon his holy hill.

2 The hill of Sion is a fair place, and the joy of the whole earth: upon the north-side lieth the city of the great King; God is well known in her palaces as a sure refuge.

4 Cans wele y brenhinoedd a ymgynnullasant, aethant heibio ynghyd.

5 Hwy a welsant, felly y rhyfeddasant; brawychasant, ac aethant ymaith ar ffwrst.

6 Dychryn a ddaeth arnynt yno, a dolur, megis gwraig yn esgor.

7 A gwŷnt y dwyrain y drylli longau'r môr.

8 Megis y clywsom, felly y gwelsum yn ninas Arglwydd y lluoedd, yn ninas ein Duw ni: Duw a'i sicrhâ hi yn dragywydd.

9 Meddyliasom, O Dduw, am dy drugaredd ynghanol dy deml.

10 Megis y mae dy Enw, O Dduw, felly y mae dy fawl hyd eithafoedd y tir: cyflawn o gyfaiaunder yw dy ddeheulaw.

11 Llawenyched mynydd Sion, ac ymhyfryded merched Judah, o herwydd dy farnedig-aethau.

12 Amgylchwch Sion, ac ewch o'i hamgylch hi; rhifwch ei thyrau hi.

13 Ystyriwch ei rhaufuriau, edrychwch ar ei phalasaau; fel y mynegoch i'r oes a ddelo ar ol.

14 Cans y Duw hwn yw ein Duw ni byth ac yu dragywydd: efe a'n tywys ni hyd angau.

Psal. xlix. *Audite haec, omnes.*

CLYWCH hyn, yr holl bobloedd; gwrandewch hyn, holl drigolion y byd:

2 Yn gystal gwreng a bonheddig, cyfoethog a thlawd ynghyd.

3 Fy ngenau a draetha ddoethineb; a myfyrddod fy nghalon fydd am ddeall.

4 Gostyngaf fy nghlust at ddiareb; fy nannmeg a ddat-guddiaf gyd â'r delyn.

5 Paham yr ofnaf yn amser

3 For lo, the kings of the earth: are gathered, and gone by together.

4 They marvelled to see such things: they were astonished, and suddenly cast down.

5 Fear came there upon them, and sorrow: as upon a woman in her travail.

6 Thou shalt break the ships of the sea: through the east-wind.

7 Like as we have heard, so have we seen in the city of the Lord of hosts, in the city of our God: God upholdeth the same for ever.

8 We wait for thy loving-kindness, O God: in the midst of thy temple.

9 O God, according to thy Name, so is thy praise unto the world's end: thy right hand is full of righteousness.

10 Let the mount Sion rejoice, and the daughter of Judah be glad: because of thy judgements.

11 Walk about Sion, and go round about her: and tell the towers thereof.

12 Mark well her bulwarks, set up her houses: that ye may tell them that come after.

13 For this God is our God for ever and ever: he shall be our guide unto death.

Psal. xlix. *Audite haec, omnes.*

O Hear ye this, all ye people: ponder it with your ears, all ye that dwell in the world;

2 High and low, rich and poor: one with another.

3 My mouth shall speak of wisdom: and my heart shall muse of understanding.

4 I will incline mine ear to the parable: and shew my dark speech upon the harp.

5 Wherefore should I fear in

adfyd, pan y'm hamgylchyno anwiredd fy sodlau?

6 Rhai a ymddiriedant yn eu golud, ac a ymfrostant yn llïos-owgrwydd eu cyfoeth.

7 Gan waredu ni wared neb ei frawd, ac ni all efe roddi iawn drosto i Dduw:

8 (Cans gwerthfawr yw pryniad eu henaid, a hynny a baid byth:)

9 Fel y byddo efe byw byth, ac na welo lygredigaeth.

10 Cans efe a wel fod y doethion yn meirw, yr un ffunud y derfydd am ffôl ac ynfyd, galawant eu golud i eraill.

11 Eu meddwl yw, y pery eu tai yn dragywydd, a'u trigfeydd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth: henwant eu tiroedd ar eu hennaw eu hunain.

12 Er hynny dyn mewn anrhydedd, nid erys: tebyg yw i anifeiliaid a ddifethir.

13 Eu ffôrdd yma yw eu hynfydrwydd: etto eu hiliogaeth dydynt foddllon i'w hymadrodd.

14 Fel defaid y gosodir hwynt yn uffern; angau a ymborth arnynt; a'r rhai cyfiawn a lywodraetha arnynt y bore; a'u tegwch a dderfydd yn y bedd, o'u cartref.

15 Etto Duw a wared fy enaid i o feddiant uffern: cans efe a'm derbyn i.

16 Nac ofna pan gyfoethogo un, pan ychwanego gogoniant ei dy ef.

17 Cans wrth farw ni ddwg efe ddim ymaith, ac ni ddisgyn ei ogoniant ar ei ol ef.

the days of wickedness: and when the wickedness of my heels compasseth me round about?

6 There be some that put their trust in their goods: and boast themselves in the multitude of their riches.

7 But no man may deliver his brother: nor make agreement unto God for him;

8 For it cost more to redeem their souls: so that he must let that alone for ever;

9 Yea, though he live long: and see not the grave.

10 For he seeth that wise men also die, and perish together: as well as the ignorant and foolish, and leave their riches for other.

11 And yet they think that their houses shall continue for ever: and that their dwelling-places shall endure from one generation to another; and call the lands after their own names.

12 Nevertheless, man will not abide in honour: seeing he may be compared unto the beasts that perish; this is the way of them.

13 This is their foolishness: and their posterity praise their saying.

14 They lie in the hell like sheep, death gnaweth upon them, and the righteous shall have domination over them in the morning: their beauty shall consume in the sepulchre out of their dwelling.

15 But God hath delivered my soul from the place of hell: for he shall receive me.

16 Be not thou afraid, though one be made rich: or if the glory of his house be increased;

17 For he shall carry nothing away with him when he dieth: neither shall his pomp follow him.

18 Er iddo yn ei fywyd fendithio ei enaid : canmolant dithau, o byddi da wrthyt dy hun.

19 Efe a â at genhedlaeth ei dadau, ac ni welant oleuni byth.

20 Dyn mewn anrhydedd, ac heb ddeall, sy gyffelyb i anifeiliaid a ddifethir.

Boreol Weddi.

Psal. l. *Deus deorum.*

Duw y duwiau, sef yr Arglwydd, a lefarodd ac a alwodd y ddaear, o godiad haul hyd ei fachludiad.

2 Allan o Sion, perffeihrwydd tegwch, y llewyrchodd Duw.

3 Ein Duw ni a ddaw, ac ni bydd distaw : tân a ysa o'i flaen ef, a thymestl ddirfawr fydd o'i amgylch.

4 Geilw ar y nefoedd oddi uchod, ac ar y ddaear, i farnu ei bobl.

5 Cesglwch fy saint ynghyd attaf fi, y rhai a wnaethant gyfammod â mi trwy aberth.

6 A'r nefoedd a fynegant ei gyfiawnder ef : canys Duw ein hun sy farnwr.

7 Clywch, fy mhobl, a mi a lefaraf ; O Israel, a mi a dystiolaethaf i'th erbyn : Duw, sef dy Dduw di, ydyw fi.

8 Nid am dy aberthau y'th geryddaf, na'th boeth-offrymmau, am nad oeddynt ger fy mron i yn wastad.

9 Ni chymmeraf fustach o'th dŷ, na bychod o'th gorlandau.

10 Canys holl fwystfilod y coed ydynt eiddof fi, a'r anifeiliaid ar fil o fynyddoedd.

11 Adwaen holl adar v myn-

18 For while he lived, he counted himself an happy man : and so long as thou doest well unto thyself, men will speak good of thee.

19 He shall follow the generation of his fathers : and shall never see light.

20 Man being in honour hath no understanding : but is compared unto the beasts that perish.

Morning Prayer.

Psal. l. *Deus deorum.*

THE Lord, even the most mighty God, hath spoken : and called the world, from the rising up of the sun, unto the going down thereof.

2 Out of Sion hath God appeared : in perfect beauty.

3 Our God shall come, and shall not keep silence : there shall go before him a consuming fire, and a mighty tempest shall be stirred up round about him.

4 He shall call the heaven from above : and the earth, that he may judge his people.

5 Gather my saints together unto me : those that have made a covenant with me with sacrifice.

6 And the heaven shall declare his righteousness : for God is Judge himself.

7 Hear, O my people, and I will speak : I myself will testify against thee, O Israel ; for I am God, even thy God.

8 I will not reprove thee because of thy sacrifices, or for thy burnt-offerings : because they were not alway before me.

9 I will take no bullock out of thine house : nor he-goat out of thy folds.

10 For all the beasts of the forest are mine : and so are the cattle upon a thousand hills.

11 I know all the fowls upon

yddoedd : a gwyllt anifeiliaid y maes ydynt eiddof fi.

12 Os bydd newyn arnaf, ni ddywedaf i ti : canys y byd a'i gyflawnder sydd eiddof fi.

13 A fwytâf fi gig teirw ? neu a yfaf fi waed bychod ?

14 Abertha foliant i Dduw ; a thâl i'r Goruchaf dy addunedau :

15 A galw arnaf fi yn nydd tralod : mi a'th waredaf, a thi a'm gogoneddi.

16 Ond wrth yr annuwiol y dywedodd Duw, Beth sydd i ti a fynegech ar fy neddfau, neu a gymmereich ar fy nghyfammod yn dy enau ?

17 Gan dy fod yn casâu addysg, ac yn taflu fy ngeiriau i'th ol.

18 Pan welaist leidr, cyttun-aist âg ef ; a'th gyfran oedd gyd â'r godinebwyr.

19 Gollyngaist dy safn i ddrygoni, a'th dafod a gyd-bletha ddichell.

20 Eisteddaist a dywedaist yn erbyn dy frawd : rhoddaist enllib i fab dy fam.

21 Hyn a wnaethost, a mi a dewais : tybiaist dithau fy mod yn gwbl fel ti dy hun : ond mi a'th argyoeddaf, ac a'u trefnaf o flaen dy lygaid.

22 Deallwch hyn yn awr, y rhai ydych yn anghofio Duw ; rhag i mi eich rhwygo, ac na byddo gwaredydd.

23 Yr hwn a abertho foliant, a'm gogonedda i : a'r neb a osodo ei ffordd yn iawn, dangosaf iddo iachawdwriaeth Duw.

Psal. li. *Miserere mei, Deus.*

TRUGARHA wrthyf, O Dduw, yn ol dy drugar-

the mountains : and the wild beasts of the field are in my sight.

12 If I be hungry, I will not tell thee : for the whole world is mine, and all that is therein.

13 Thinkest thou that I will eat bulls' flesh : and drink the blood of goats ?

14 Offer unto God thanksgiving : and pay thy vows unto the most Highest.

15 And call upon me in the time of trouble : so will I hear thee, and thou shalt praise me.

16 But unto the ungodly said God : Why dost thou preach my laws, and takest my covenant in thy mouth ;

17 Whereas thou hatest to be reformed : and hast cast my words behind thee ?

18 When thou sawest a thief, thou consentedst unto him : and hast been partaker with the adulterers.

19 Thou hast let thy mouth speak wickedness : and with thy tongue thou hast set forth deceit.

20 Thou satest, and spakest against thy brother : yea, and hast slandered thine own mother's son.

21 These things hast thou done, and I held my tongue, and thou thoughtest wickedly, that I am even such a one as thyself : but I will reprove thee, and set before thee the things that thou hast done.

22 O consider this, ye that forget God : lest I pluck you away, and there be none to deliver you.

23 Whoso offereth me thanks and praise, he honoureth me : and to him that ordereth his conversation right will I shew the salvation of God.

Psal. li. *Miserere mei, Deus.*

HAve mercy upon me, O God, after thy great good-

owgrwydd : yn ol lliaws dy dosturiaethau, dilea fy anwireddau.

2 Golch fi yn llwyr-ddwys oddi wrth fy anwiredd : a glanhâ fi oddi wrth fy mhechod.

3 Canys yr wyf yn cydnabod fy nghamweddau : a'm pechod sydd yn wastad ger fy mron.

4 Yn dy erbyn di, dydi dy hunan, y pechais, ac y gwneuthum y drwg hwn yn dy olwg : fel y'th gyfiawnhâer pan lereych, ac y byddit bur pan farnech.

5 Wele, mewn anwiredd y'm lluniwyd ; ac mewn pechod y bechiogodd fy mam arnaf.

6 Wele, ceraiſt wirionedd oddi mewn : a pheri i mi wybod doethineb yn y dirgel.

7 Glanhâ fi âg isop, a mi a lanhêir : golch fi, a byddaf wÿnnach nâr eira.

8 Par i mi glywed gorfoledd a llawenydd ; fel y llawenychor'esgryn a ddrylliaist.

9 Cuddia dy wyneb oddi wrth fy mhechodau, a dilea fy holl anwireddau.

10 Crea galon lân ynof, O Dduw ; ac adnewyddda yspryd niawn o'm mewn.

11 Na fwrw fi ymaith oddi ger dy fron ; ac na chymmer dy Yspryd sanctaidd oddi wrthyf.

12 Dyro drachefn i mi orfoledd dy iachawdwriaeth ; ac a'th hael Yspryd cynnal fi.

13 Yna y dysgaf dy ffyrdd i rai anwir : a phechaduriaid a droir attat.

14 Gwared fi oddi wrth waed, O Dduw, Duw fy iachawdwriaeth : a'm tafod a gân yn llafar am dy gyfiawnder.

15 Arglwydd, agor fy ngwefusau : a'm genau a fynega dy foliant.

ness : according to the multitude of thy mercies do away mine offences.

2 Wash me thoroughly from my wickedness : and cleanse me from my sin.

3 For I acknowledge my faults : and my sin is ever before me.

4 Against thee only have I sinned, and done this evil in thy sight : that thou mightest be justified in thy saying, and clear when thou art judged.

5 Behold, I was shapen in wickedness : and in sin hath my mother conceived me.

6 But lo, thou requirest truth in the inward parts : and shalt make me to understand wisdom secretly.

7 Thou shalt purge me with hyssop, and I shall be clean : thou shalt wash me, and I shall be whiter than snow.

8 Thou shalt make me hear of joy and gladness : that the bones which thou hast broken may rejoice.

9 Turn thy face from my sins : and put out all my misdeeds.

10 Make me a clean heart, O God : and renew a right spirit within me.

11 Cast me not away from thy presence : and take not thy holy Spirit from me.

12 O give me the comfort of thy help again : and stablish me with thy free Spirit.

13 Then shall I teach thy ways unto the wicked : and sinners shall be converted unto thee.

14 Deliver me from blood-guiltiness, O God, thou that art the God of my health : and my tongue shall sing of thy righteousness.

15 Thou shalt open my lips, O Lord : and my mouth shall shew thy praise.

16 Canys ni chwennychi a-berth ; pe amgen, mi a'i rhoddwn : poeth-offrwm ni fynni.

17 Aberthau Duw ydynt yspryd drrylliedig : calon ddrylliog gystuddiedig, O Dduw, ni ddirmygi.

18 Gwna ddaioni yn dy ewyllysgarwch i Sion : adelada furiau Jerusalem.

19 Yna y byddi foddlon i ebyrth cyfiawnder, i boeth-offrwm ac aberth llosg : yna'r offrymmant fustych ar dy allor.

Psal. lii. *Quid gloriaris?*

PAHAM yr ymfrosti mewn drygioni, O gadarn? y mae trugaredd Duw yn parhau yn wastadol.

2 Dy dafod a ddychymmyg ysgelerder ; fel ellyn llym, yn gwneuthur twyll.

3 Hoffaist ddrygioni yn fwy nâ daioni ; a chelwydd yn fwy nâ thraethu cyfiawnder.

4 Hoffaist bob geiriau distryw, O dafod twyllodrus.

5 Duw a'th ddistrywia dithau yn dragywydd : efe a'th gipia di ymaith, ac a'th dymn allan o'th babbell, ac a'th ddiwreiddia o dir y rhai byw.

6 Y cyfiawn hefyd a welant, ac a ofnant, ac a chwarddant am ei ben.

7 Wele'r gwr ni osododd Dduw yn gadernid iddo ; eithr ymddiriedodd yn lliosowgrwydd ei olud, ac a ymnerthodd yn ei ddrygioni.

8 Ond myfi sy fel olewydden werdd yn nhŷ Dduw : ymddiriedaf yn nhrugaredd Duw byth ac yn dragywydd.

9 Clodforaf di yn dragywydd, o herwydd i ti wneuthur hyn : a

16 For thou desirest no sacrifice, else would I give it thee : but thou delightest not in burnt-offerings.

17 The sacrifice of God is a troubled spirit : a broken and contrite heart, O God, shalt thou not despise.

18 O be favourable and gracious unto Sion : build thou the walls of Jerusalem.

19 Then shalt thou be pleased with the sacrifice of righteousness, with the burnt-offerings and oblations : then shall they offer young bullocks upon thine altar.

Psal. lii. *Quid gloriaris?*

WHY boastest thou thyself, thou tyrant : that thou canst do mischief ;

2 Whereas the goodness of God : endureth yet daily ?

3 Thy tongue imagineth wickedness : and with lies thou cuttest like a sharp razor.

4 Thou hast loved unrighteousness more than goodness : and to talk of lies more than righteousness.

5 Thou hast loved to speak all words that may do hurt : O thou false tongue.

6 Therefore shall God destroy thee for ever : he shall take thee, and pluck thee out of thy dwelling, and root thee out of the land of the living.

7 The righteous also shall see this, and fear : and shall laugh him to scorn ;

8 Lo, this is the man that took not God for his strength : but trusted unto the multitude of his riches, and strengthened himself in his wickedness.

9 As for me, I am like a green olive-tree in the house of God : my trust is in the tender mercy of God for ever and ever.

10 I will always give thanks unto thee for that thou hast

disgwyliaf wrth dy Enw; canys da yw ger bron dy saint.

Prifodhgwyliaf Mleddi.

Psal. liii. Dixit insipiens.

DYWEDODD yr yntyd yn ei galon, Nid oes un Duw. Ymlygrasant, a gwnaethant ffi-aidd anwiredd: nid oes un yn gwneuthur daioni.

2 Edrychodd Duw i lawr o'r nefoedd ar feibion dynion, i edrych i oedd neb yn ddeallus, ac yn ceisio Duw.

3 Ciliaesai pob un o'honynt yn wysg ei gefn: cyd-ymddiffwyn-asant: nid oes a wnel ddaioni, nac oes un.

4 Oni wŷr gweithredwŷr anwiredd? y rhai sydd yn bwyttfa fy mhobl, fel y bwyttaent fara: ni alwasant ar Dduw.

5 Yno'r ofnasant gan ofn, lle nid oedd ofn: canys Duw a wasgarodd esgyrn yr hwn a'th warchaeodd: gwaradwyddaist hwynt, am i Dduw eu dirmygu hwy.

6 O na roddid iachawldwriaeth i Israel o Sion! pan ymchwelo Duw gaethiwed ei bobl, y llawenyha Jacob, ac yr ymhydryda Israel.

Psal. liv. Deus, in nomine.

ACHUB fi, O Dduw, yn dy Enw; a barni fi yn dy gadernid.

2 Duw, clyw fy ngweddi; gwrando ymadrodd fy ngenau.

3 Canys dŷeithriaid a gyfodasant i'm herbyn, a'r trawision a geisiant fy enaid: ni osodasant Dduw o'u blaen.

4 Wele, Duw sydd yn fy nghynorthwyo: yr Arglwydd sydd ym mysg y rhai a gynhaliant fy enaid.

done: and I will hope in thy Name, for thy saints like it well.

Evening Prayer.

Psal. liii. Dixit insipiens.

THE foolish body hath said in his heart: There is no God. 2 Corrupt are they, and become abominable in their wickedness: there is none that doeth good.

3 God looked down from heaven upon the children of men: to see if there were any, that would understand, and seek after God.

4 But they are all gone out of the way, they are altogether become abominable: there is also none that doeth good, no not one.

5 Are not they without understanding that work wickedness: eating up my people as if they would eat bread? they have not called upon God.

6 They were afraid where no fear was: for God hath broken the bones of him that besieged thee; thou hast put them to confusion, because God hath despised them.

7 Oh, that the salvation were given unto Israel out of Sion: Oh, that the Lord would deliver his people out of captivity!

8 Then should Jacob rejoice: and Israel should be right glad.

Psal. liv. Deus, in nomine.

SAVE me, O God, for thy Name's sake: and avenge me in thy strength.

2 Hear my prayer, O God: and hearken unto the words of my mouth.

3 For strangers are risen up against me: and tyrants, which have not God before their eyes, seek after my soul.

4 Behold, God is my helper. The Lord is with them that uphold my soul.

5 Efe a dâl ddrwg i'm gelnyon: tor hwynt ymaith yn dy wirionedd.

6 Aberthaf it' yn ewyllysgar: clodforaf dy Enw, O Arglwydd; canys da yw.

7 Canys efe a'm gwaredodd o bob trallod; a'm llygad a welodd ei ewyllys ar fy ngelynyon.

Psal. lv. Exaudi, Deus.

GWRANDO fy ngweddi, O Dduw; ac nac ymguddia rhag fy neisfyfiad.

2 Gwrando arnaf, ac erglyw fi: cwynfan yr ydwyf yn fy ngweddi, a thuchan,

3 Gan lais y gelyn, gan orthrymder yr annuwiol: o herwydd y maent yn bwrw anwiredd arnaf, ac yn fy nghasau yn lliidiog.

4 Fy nghalon a ofidia o'm mewn: ac ofn angau a syrthiodd arnaf.

5 Ofn ac arswyd a ddaeth arnaf, a dychryn a'm gorchuddiodd.

6 A dywedais, O na bai i mi adenydd fel colommen! yna'r ebhedwn ymaith, ac y gorphwyswn.

7 Wele, crwydrwn yn mhell, ac arhoswn yn yr anialwch.

8 Brysiwn i ddiangc, rhag y gwŷnt ystormus a'r dymmestl.

9 Dinystrïa, O Arglwydd, a gwahan eu tafodau: canys gwelais drawsder a chynnen yn y dlinas.

10 Dydd a nos yr amgylchant hi ar ei muriau: ac y mae anwiredd a blinder yn ei chanol hi.

11 Anwireddau sydd yn ei chanol hi; ac ni chilia twyll a dichell o'i heolydd hi.

12 Canys nid gelyn a'm dif-

5 He shall reward evil unto mine enemies: destroy thou them in thy truth.

6 An offering of a free heart will I give thee, and praise thy Name, O Lord: because it is so comfortable.

7 For he hath delivered me out of all my trouble: and mine eye hath seen his desire upon mine enemies.

Psal. lv. Exaudi, Deus.

HEAR my prayer, O God: and hide not thyself from my petition.

2 Take heed unto me, and hear me: how I mourn in my prayer, and am vexed.

3 The enemy crieth so, and the ungodly cometh on so fast: for they are minded to do me some mischief; so maliciously are they set against me.

4 My heart is disquieted within me: and the fear of death is fallen upon me.

5 Fearfulness and trembling are come upon me: and an horrible dread hath overwhelmed me.

6 And I said, O that I had wings like a dove: for then would I flee away, and be at rest.

7 Lo, then would I get me away far off: and remain in the wilderness.

8 I would make haste to escape: because of the stormy wind and tempest.

9 Destroy their tongues, O Lord, and divide them: for I have spied unrighteousness and strife in the city.

10 Day and night they go about within the walls thereof: mischief also and sorrow are in the midst of it.

11 Wickedness is therein: deceit and guile go not out of their streets.

12 For it is not an open ene-

enwodd; yna y dioddefaswn: nid fy nghasddyn a ymfawrygodd i'm herbyn; yna mi a ymguddiaswn rhagddo ef:

13 Eithr tydi, ddyn, fy nghydradd, fy florddwr, a'm cydnabod,

14 Y rhai oedd felus gennym gyd-gyfrinach, ac a rodiasom i dy Dduw ynghyd.

15 Rhuthred marwolaeth arnynt, a disgynant i uffern yn fyw: canys drygioni sydd yn eu cartref, ac yn eu mysg.

16 Myfi a waeddaf ar Dduw; a'r Arglwydd a'm hachub i.

17 Hwyr a bore, a hanner dydd, y gweddïaf, a byddaf daer: ac efe a glyw fy lleferdydd.

18 Efe a waredodd fy enaid mewn heddwch oddi wrth y rhyfel oedd i'm herbyn: canys yr oedd llawer gyd â mi.

19 Duw a glyw, ac a'u darostwng hwynt, yr hwn sydd yn aros erioed: am nad oes gyfnewidiau iddynt, am hynny nid ofnant Dduw.

20 Efe a estynodd ei law yn erbyn y rhai oedd heddychlon âg ef: efe a dorrodd ei gyfammod.

21 Llyfnach oedd ei enau nag ymenyn, a rhyfel yn ei galon: tynerach oedd ei eriau nag olew, a hwynt yn gleddyfau noethion.

22 Bwrw dy faich ar yr Arglwydd, ac efe a'th gynnal di: ni ad i'r cyfiawn ysgogi byth.

23 Tithau, Dduw, a'u disgyni hwynt i byleu dinystr: gwyr gwaedlyd a thwyllodrus

my, that hath done me this dishonour: for then I could have borne it.

13 Neither was it mine adventure I would have hid myself from him.

14 But it was even thou, my companion: my guide, and mine own familiar friend.

15 We took sweet counsel together: and walked in the house of God as friends.

16 Let death come hastily upon them, and let them go down quick into hell: for wickedness is in their dwellings, and among them.

17 As for me, I will call upon God: and the Lord shall save me.

18 In the evening, and morning, and at noon-day will I pray, and that instantly: and he shall hear my voice.

19 It is he that hath delivered my soul in peace from the battle that was against me: for there were many with me.

20 Yea, even God, that endureth for ever, shall hear me, and bring them down: for they will not turn, nor fear God.

21 He laid his hands upon such as be at peace with him: and he brake his covenant.

22 The words of his mouth were softer than butter, having war in his heart: his words were smoother than oil, and yet be they very swords.

23 O cast thy burden upon the Lord, and he shall nourish thee: and shall not suffer the righteous to fall for ever.

24 And as for them: thou, O God, shalt bring them into the pit of destruction.

ni byddant byw hanner eu dyddiau; ond myfi a obeithiaf ynot ti.

Boreol Weddi.

Psal. lvi. *Miserere mei, Deus.*

TRUGARHA wrthyf, O Dduw: canys dyn a'm llyngcai: beunydd, gan ymladd, y'm gorthrymma.

2 Beunydd y'm llyngcai fy ngelynyon: canys llawer sydd yn rhyfela i'm herbyn, O Dduw Goruchaf.

3 Y dydd yr ofnywyt, mi a ymddiedaf ynot ti.

4 Yn Nuw y clodforaf ei air, yn Nuw y gobeithiaf; nid ofnaf beth a wnel cnawd i mi.

5 Beunydd y cam-gymmerant fy ngeiriau: eu holl feddyliau sydd i'm herbyn er drwg.

6 Hwyr a ymgasglant, a lechaut, ac a wylant fy nghamrau, pan ddisgwyliant am fy enaid.

7 A ddiangant hwy trwy anwired? disgyn y bobloedd hyn, O Dduw, yn dy lidiogwrwydd.

8 Ti a gyfrifaist fy symudiadau: dod fy nagrau yn dy gostrel: onid ydynt yn dy lyfr di?

9 Y dydd y llefwyf arnat, yna y dychwelir fy ngelynyon yn eu gwrthol: hyn a wn; am fod Duw gyd â mi.

10 Yn Nuw y molianaf ei air: yn yr Arglwydd y molianaf ei air.

11 Yn Nuw'r ymddiriedais: nid ofnaf beth a wnel dyn i mi.

12 Arnaf fi, O Dduw, y mae dy addunedau: talaf i ti foliant.

13 Canys gwaredaist fy enaid

25 The blood-thirsty and deceitful men shall not live out half their days: nevertheless, my trust shall be in thee, O Lord.

Morning Prayer.

Psal. lvi. *Miserere mei, Deus.*

BE merciful unto me, O God, for man goeth about to devour me: he is daily fighting, and troubling me.

2 Mine enemies are daily in hand to swallow me up: for they be many that fight against me, O thou most Highest.

3 Nevertheless, though I am sometime afraid: yet put I my trust in thee.

4 I will praise God, because of his word: I have put my trust in God, and will not fear what flesh can do unto me.

5 They daily mistake my words: all that they imagine is to do me evil.

6 They hold all together, and keep themselves close: and mark my steps, when they lay wait for my soul.

7 Shall they escape for their wickedness: thou, O God, in thy displeasure shalt cast them down.

8 Thou tellest my fittings; put my tears into thy bottle: are not these things noted in thy book?

9 Whosoever I call upon thee, then shall mine enemies be put to flight: this I know; for God is on my side.

10 In God's word will I rejoice: in the Lord's word will I comfort me.

11 Yea, in God have I put my trust: I will not be afraid what man can do unto me.

12 Unto thee, O God, will I pay my vows: unto thee will I give thanks.

13 For thou hast delivered my

rhag angau : oni waredi fy nhraed rhag syrthio, fel y rhod-iwyf ger bron Duw yngoleuni y rhai byw?

Psal. lvii. Miserere mei, Deus.

TRUGARHA wrthyf, O Dduw, trugarhâ wrthyf : canys ynot y gobeithiodd fy enaid ; iê, ynghysgod dy adenydd y gobeithiaf, hyd onid el yr affwydd hwn heibio.

2 Galwaf ar Dduw goruchaf ; ar Dduw a gwblhâ â mi.

3 Efe a enfyu o'r nefoedd, ac a'm gwared oddi wrth warthrudd yr hwn a m slyngai. Denfyn Duw ei drugaredd a'i wirionedd.

4 Fy enaid sydd ym mysg llewod : gorwedd yr wyf ym mysg dynion poethion, sef meibion dynion, y rhai y mae eu dannedd yn wayffyn a saethau, a'u tafod yn gleddyf llym.

5 Ymddyrycha, Dduw, uwch y nefoedd ; a bydded dy ogoniant ar yr holl ddaear.

6 Darparasant rwyd i'm traed ; crymmwyd fy enaid : cloddiasant bydew o'm blaen ; syrthiasant yn ei ganol.

7 Parod yw fy nghalon, O Dduw, parod yw fy nghalon : canaf a chanmolaf.

8 Deffro, fy ngogoniant ; deffro, nabl a thelyn : deffroaf yn fore.

9 Clodforaf di, Arglwydd, ym mysg y bobloedd : canmolaf di ym mysg y cenhedloedd.

10 Canys mawr yw dy drugaredd hyd y nefoedd, a' th wirionedd hyd y cymmylau.

11 Ymddyrycha, Dduw, uwch y nefoedd ; a bydded dy ogoniant ar yr holl ddaear.

soul from death, and my feet from falling : that I may walk before God in the light of the living.

Psal. lvii. Miserere mei, Deus.

BE merciful unto me, O God, be merciful unto me, for my soul trusteth in thee : and under the shadow of thy wings shall be my refuge, until this tyranny be over-past.

2 I will call unto the most high God : even unto the God that shall perform the cause which I have in hand.

3 He shall send from heaven : and save me from the reproof of him that would eat me up.

4 God shall send forth his mercy and truth : my soul is among lions.

5 And I lie even among the children of men, that are set on fire : whose teeth are spears and arrows, and their tongue a sharp sword.

6 Set up thyself, O God, above the heavens : and thy glory above all the earth.

7 They have laid a net for my feet, and pressed down my soul : they have digged a pit before me, and are fallen into the midst of it themselves.

8 My heart is fixed, O God, my heart is fixed : I will sing, and give praise.

9 Awake up, my glory ; awake, lute and harp : I myself will awake right early.

10 I will give thanks unto thee, O Lord, among the people : and I will sing unto thee among the nations.

11 For the greatness of thy mercy reacheth unto the heavens : and thy truth unto the clouds.

12 Set up thyself, O God, above the heavens : and thy glory above all the earth.

Psal. lviii. Si vere utique.

AI cyflawnder yn ddiâu a draethwch chwi, O gyn-nulleidfa? a fernwch chwi uniondeb, O feibion dynion?

2 Anwiredd yn hytrach weithredwch yn y galon : trawser eich dwylaw yr ydych yn ei bwyo ar y ddaear.

3 O'r groth-yr ymddieithriodd y rhai annuwiol : o'r bru y cyfeiliornasant, gan ddywedyd celwydd.

4 Eu gwenwyn sy fel gwenwyn sarph : y maent fel y neidr fyddar yr hon a gau ei chlustiau ;

5 Yr hon ni wrendy ar lais y rhinwyr, er cyfarwydded fyddo'r swynwr.

6 Dryllia, O Dduw, eu dannedd yn eu geneuau : tor, O Arglwydd, gil-ddannedd y llewod ieuaingc.

7 Todder hwynt fel dyfroedd sydd yn rhedeg yn wastad : pan saetho eu saethau, byddant megis wedi eu torri.

8 Aed ymaith fel malwoden dawdd, neu erthyl gwraig ; fel na welont yr haul.

9 Cyn i'ch crochanau glywed y mieri, efe a'u cymmer hwynt ymaith megis â chorwyt, yn fyw, ac yn ei ddigofaint.

10 Y cyfiawn a lawenycha pan welo ddial : efe a ylch ei draed yngwâed yr annuwiol.

11 Fel y dywedo dyn, Dïâu fod ffwyth i'r cyfiawn : dïâu fod Duw a farna ar y ddaear.

Prayer.

Psal. lix. Eripe me de inimicis.

DEY Nuw, gwared fi oddi wrth fy ngelynyon : amddiffyn fi oddi wrth y rhai a ymglyfodant i'm herbyn.

2 Gwared fi oddi wrth weith-

Psal. lviii. Si vere utique.

ARE your minds set upon righteousness, O ye congregation : and do ye judge the thing that is right, O ye sons of men?

2 Yea, ye imagine mischief in your heart upon the earth : and your hands deal with wickedness.

3 The ungodly are froward, even from their mother's womb : as soon as they are born, they go astray, and speak lies.

4 They are as venomous as the poison of a serpent : even like the deaf adder that stoppeth her ears ;

5 Which refuseth to hear the voice of the charmer : charm he never so wisely.

6 Break their teeth, O God, in their mouths ; smite the jaw-bones of the lions, O Lord : let them fall away like water that runneth apace ; and when they shoot their arrows let them be rooted out.

7 Let them consume away like a snail, and be like the untimely fruit of a woman : and let them not see the sun.

8 Or ever your pots be made hot with thorns : so let indignation vex him, even as a thing that is raw.

9 The righteous shall rejoice when he seeth the vengeance : he shall wash his footsteps in the blood of the ungodly.

10 So that a man shall say, Verily there is a reward for the righteous : doubtless there is a God that judgeth the earth.

Evening Prayer.

Psal. lix. Eripe me de inimicis.

DELIVER me from mine enemies, O God : defend me from them that rise up against me.

2 O deliver me from the

redwyr anwiredd, ac achub fi rhag y gwyr gwaedlyd.

3 Canys wele, cynllwynasant yn erbyn fy enaid: ymgasglodd cedryn i'm herbyn; nid ar fy mai na'm pechod i, O Arglwydd.

4 Rhedant, ymbarottoant, heb anwiredd ynof fi: deffro dithau i'm cymmorth, ac edrych.

5 A thi, Arglwydd Dduw'r lloedd, Duw Israel, deffro i ymwelod â'r holl genhedloedd: na thrugarhâ wrth neb a wnant anwiredd yn faleisus.

6 Dychwelant gyd â'r hwy'r, cyfarthant fel cwn, ac angylehant y ddinas.

7 Wele, bytheiriant â'u genau: cledlyfau sydd yn eu gwefusau: canys pwy, (meddant) a glyw?

8 Ond tydi, O Arglwydd, a'u gwatwori hwynt; ac a chwerddi am ben yr holl genhedloedd.

9 O herwydd ei nerth ef, y disgwyliaf wrthyt ti: canys Duw yw fy amddiffynfa.

10 Fy Nuw trugarog a'm rhagflaena: Duw a wna i mi welod fy ewyllys ar fy ngelynyon.

11 Na ladd hwynt, rhag i'm pobl anghofio: gwasgar hwynt yn dy nerth, a darostwng hwynt, O Arglwydd, ein tarian.

12 Am bechod eu genau, ac ymadrodd eu gwefusau, dalier hwynt yn eu balchder: ac am y felddiath a'r celwydd a draethant.

13 Difa hwynt yn dy lid, difa, fel na byddont: a gwybyddant mai Duw sydd yn llywodraethu yn Jacob, hyd eithafoedd y ddaear.

14 A dychwelant gyd â'r hwy'r, a chyfarthant fel cwn, ac angylehant y ddinas.

15 Crwydrant am fwyd; ac oni's digonir, grwgnachant.

wicked doers: and save me from the blood-thirsty men.

3 For lo, they lie waiting for my soul: the mighty men are gathered against me, without any offence or fault of me, O Lord.

4 They run and prepare themselves without my fault: arise thou therefore to help me, and behold.

5 Stand up, O Lord God of hosts, thou God of Israel, to visit all the heathen: and be not merciful unto them that offend of malicious wickedness.

6 They go to and fro in the evening: they grin like a dog, and run about through the city.

7 Behold, they speak with their mouth, and swords are in their lips: for who doth hear?

8 But thou, O Lord, shalt have them in derision: and thou shalt laugh all the heathen to scorn.

9 My strength will I ascribe unto thee: for thou art the God of my refuge.

10 God sheweth me his goodness plentifully: and God shall let me see my desire upon mine enemies.

11 Slay them not, lest my people forget it: but scatter them abroad among the people, and put them down, O Lord, our defence.

12 For the sin of their mouth, and for the words of their lips, they shall be taken in their pride: and why? their preaching is of cursing and lies.

13 Consume them in thy wrath, consume them, that they may perish: and know that it is God that ruleth in Jacob, and unto the ends of the world.

14 And in the evening they will return: grin like a dog, and will go about the city.

15 They will run here and there for meat: and grudge if they be not satisfied.

16 Minnau a ganaf am dy nerth, ie, llafar-ganaf am dy drugaredd yn fore: canys buost yn amddiffynfa i mi, ac yn noddfa yn y dydd y bu cyfyngder arnaf.

17 I ti, fy nerth, y canaf: canys Duw yw fy amddiffynfa, a Duw fy nhrugaredd.

Psal. lx. *Deus, repulisti nos.*
O Dduw, bwriast ni ymaith, gwasgeraist ni, a sorraist: dychwel attom drachefn.

2 Gwnaethost i'r ddaear grynu, a holltaist hi: iachâ ei briwiau; canys y mae yn crynu.

3 Dangosaist i'th bobl galedi: diodaist ni â gwin madronod.

4 Rhoddaist faner i'r rhai a'th ofnant, i'w dyrchafu o herwydd y gwirionedd.

5 Fel y gwareder dy rai anwyl: achub a'th ddeheulaw, a gwranddo fi.

6 Duw a lefarodd yn ei sancteiddrwydd, Llawenyachaf: rhanaf Sichem, a mesuraf ddlyffryn Succoth.

7 Eiddof fi yw Gilead, ac eiddof fi Manasseh: Ephraim hefyd yw nerth fy mhen; Judah yw fy neddfwr.

8 Moab yw fy nghrochan golchi; dros Edom y bwriaf fy esgid; Philistia, ymorfoledda di o'm plegid i.

9 Pwy a'm dwg i'r ddinas gadarn? pwy a'm harwain hyd yn Edom?

10 Onid tydi, Dduw, yr hwn a'n bwriast ymaith? a thydi, O Dduw, yr hwn nid ait allan gyd a'n luoedd?

11 Moes i ni gynhorthwy rhag cyfyngder: canys ofer yw ymwared dyn.

12 Yn Nuw y gwnawn wrodeb: canys efe a sathr ein gelynyon.

16 As for me, I will sing of thy power, and will praise thy mercy betimes in the morning: for thou hast been my defence and refuge in the day of my trouble.

17 Unto thee, O my strength, will I sing: for thou, O God, art my refuge, and my merciful God.

Psal. lx. *Deus, repulisti nos.*
O God, thou hast cast us out, and scattered us abroad: thou hast also been displeased; O turn thee unto us again.

2 Thou hast moved the land, and divided it: heal the sores thereof, for it shaketh.

3 Thou hast shewed thy people heavy things: thou hast given us a drink of deadly wine.

4 Thou hast given a token for such as fear thee: that they may triumph because of the truth.

5 Therefore were thy beloved delivered: help me with thy right hand, and hear me.

6 God hath spoken in his holiness, I will rejoice, and divide Sichem: and mete out the valley of Succoth.

7 Gilead is mine, and Manasses is mine: Ephraim also is the strength of my head; Judah is my law-giver;

8 Moab is my wash-pot; over Edom will I cast out my shoe: Philistia, be thou glad of me.

9 Who will lead me into the strong city: who will bring me into Edom?

10 Hast not thou cast us out, O God: wilt not thou, O God, go out with our hosts?

11 O be thou our help in trouble: for vain is the help of man.

12 Through God will we do great acts: for it is he that shall tread down our enemies.

Psal. lxi. *Exaudi, Deus.*

CLYW, O Dduw, fy llefain; gwyrando ar fy ngweddli.

2 O eithaf y ddaer y llefain attat, pan lesmeirio fy nghalon: arwain fi i graig a fyddo uwch nâ mi.

3 Canys buost yn noddfa i mi, ac yn dŵr cadarn rhag y gelyn.

4 Preswyliaf yn dy babel byth: a'm hymddiried fydd dan orchudd dy adenydd.

5 Canys ti, Dduw, a glywaist fy addunedau; rhoddaist etifeddiaeth i'r rhai a ofnant dy Enw.

6 Ti a estyni oes y Brenhin; ei flynyddoedd fyddant fel cenhedlaethau lawer.

7 Efe a crys byth ger bron Duw: darpar drugaredd a gwirionedd, fel y cadwont ef.

8 Felly y canmolaf dy Enw yn dragwydd, fel y talwyf fy addunedau beunydd.

Boreol Reddi.

Psal. lxi. *Nonne Deo?*

WRTH Dduw yn unig y disgwyl fy enaid: o hono ef y daw fy iachawdwriaeth.

2 Efe yn unig yw fy nghraig, a'm hiachawdwriaeth, a'm hamddiffyn; ni'm mawr ysgogir.

3 Pa hŷd y bwriedwch aflwydd yn erbyn gwr? lleddir chwi oll; a byddwch fel magwyr ogywddedig, neu bared ar ei ogwydd.

4 Ymgynghorasant yn unig i'w fwrw ef i lawr o'i fawredd; hoffasant gelwydd: â'u geneau y bendithiant, ond o'u mewn y melldithiant.

5 O fy enaid, disgwyl wrth Dduw yn unig: canys ynddo ef y mae fy ngobaith.

6 Efe yn unig yw fy nghraig,

Psal. lxi. *Exaudi, Deus.*

HEAR my crying, O God: give ear unto my prayer.

2 From the ends of the earth will I call upon thee: when my heart is in heaviness.

3 O set me up upon the rock that is higher than I: for thou hast been my hope, and a strong tower for me against the enemy.

4 I will dwell in thy tabernacle for ever: and my trust shall be under the covering of thy wings.

5 For thou, O Lord, hast heard my desires: and hast given an heritage unto those that fear thy Name.

6 Thou shalt grant the King a long life: that his years may endure throughout all generations.

7 He shall dwell before God for ever: O prepare thy loving mercy and faithfulness, that they may preserve him.

8 So will I alway sing praise unto thy Name: that I may daily perform my vows.

Morning Prayer.

Psal. lxi. *Nonne Deo?*

MY soul truly waiteth still upon God: for of him cometh my salvation.

2 He verily is my strength and my salvation: he is my defence, so that I shall not greatly fall.

3 How long will ye imagine mischief against every man: ye shall be slain all the sort of you; yea, as a tottering wall shall ye be, and like a broken hedge.

4 Their device is only how to put him out whom God will exalt: their delight is in lies; they give good words with their mouth, but curse with their heart.

5 Nevertheless, my soul, wait thou still upon God: for my hope is in him.

6 He truly is my strength and

a'm hiachawdwriaeth; efe yw fy amddiffynfa: ni'm hysgogir.

2 Yn Nuw y mae fy iachawdwriaeth a'm gogoniant: craig fy nghadernid, a'm noddfa sydd yn Nuw.

3 Gobeithiwch ynddo ef bob amser; O bobl, tywelltwch eich calon ger ei fron ef: Duw sy noddfa i ni.

4 Gwagedd yn ddiâu yw meibion dynion, geudab yw meibion gwŷr: i'w gosod yn y clorian, ysgafnach ydynt hwy i gyd nâ gwegi.

5 Nac ymddriedwch mewn trawder, ac mewn trais na fyddwch ofer: os cynnydda golud, na roddwch eich calon arno.

6 Unwaith y dywedodd Duw, clywais hynny ddwywaith; mai eiddo Duw yw cadernid.

7 Trugaredd hefyd sydd eiddot ti, O Arglwydd: canys ti a deli i bob dyn yn ol ei weithred.

Psal. lxi. *Deus, Deus meus.*

TI, O Dduw, yw fy Nuw ti; yn fore y'th geisiaf: sychedodd fy enaid am danat, hiraethodd fy nghnawd am danat, mewn tir cras a sychedig heb ddwfr;

2 I welod dy nerth a'th ogoniant, fel y'th welais yn y cyssegr.

3 Canys gwell yw dy drugaredd di nâ'r bywyd: fy ngwefusau a'th foliannant.

4 Fel hyn y'th glofforaf yn fy mywyd: dyrchafaf fy nwyllaw yn dy Enw.

5 Megis â mer ac â brasder y digonir fy enaid; a'm geneau a'th fawl â gwefusau llafar:

6 Pan y'th gofiwyf ar fy ngwey, myfyriaf am danat yngwyladwriaethau'r nos.

7 Canys buost gynhorthwy i mi; am hynny ynghysgol dy adenydd y gorfoleddaf.

my salvation: he is my defence, so that I shall not fall.

7 In God is my health, and my glory: the rock of my might, and in God is my trust.

8 O put your trust in him alway, ye people: pour out your hearts before him, for God is our hope.

9 As for the children of men, they are but vanity: the children of men are deceitful upon the weights, they are altogether lighter than vanity itself.

10 O trust not in wrong and robbery, give not yourselves unto vanity: if riches increase, set not your heart upon them.

11 God spake once, and twice I have also heard the same: that power belongeth unto God;

12 And that thou, Lord, art merciful: for thou rewardest every man according to his work.

Psal. lxi. *Deus, Deus meus.*

O God, thou art my God: early will I seek thee.

2 My soul thirsteth for thee, my flesh also longeth after thee: in a barren and dry land where no water is.

3 Thus have I looked for thee in holiness: that I might behold thy power and glory.

4 For thy loving-kindness is better than the life itself: my lips shall praise thee.

5 As long as I live will I magnify thee on this manner: and lift up my hands in thy Name.

6 My soul shall be satisfied, even as it were with marrow and fatness: when my mouth praiseth thee with joyful lips.

7 Have I not remembered thee in my bed: and thought upon thee when I was waking?

8 Because thou hast been my helper: therefore under the shadow of thy wings will I rejoice.

8 Fy enaid a lŷn wrthyt: dy ddeheulaw a'm cymal.

9 Ond y rhai a geisiant fy enaid i ddistryw, a ant i iselderau'r ddaear.

10 Syrthiant ar fin y cleddyf: rhan llwynogod fyddant.

11 Ond y Brenhin a lawenycheia yn Nuw: gorfoledda pob un a dyngo iddo ef: eithr cauir genau y rhai a ddywedant gelywydd.

Psal. lxiv. Exaudi, Deus.

CLYW fy llef, O Dduw, yn fy ngweddi: cadw fy einioes rhag ofn y gelyn.

2 Cudd fi rhag cyfrinach y rhai drygionus; rhag terfysg gweithredwyr anwireld:

3 Y rhai a hogant eu tafod fel cleddyf, ac a ergydiant eu saethlau, sef gciriau chwervon:

4 I saethu'r perffaieth yn ddirgel: yn ddisymmwnth y saethant ef, ac nid ofnant.

5 Ymwrolant mewn peth drygionus: ymchwedlleuant am osod maglau yn ddirgel; dywedant, Pwy a'u gwel hwynt?

6 Chwiliant allan anwireddau; gorphenant ddyfal chwilio: ceudod a chalon pob un o honant sy ddofn.

7 Eithr Duw a'u saetha hwynt; â saeth ddisymmwnth yr archollir hwynt.

8 Felly hwy a wnant i'w tafodau eu hun syrthio arnynt: pob un a'u gwelo a gilia.

9 A phob dyn a ofna, ac a fynega waith Duw: canys doethystyriant ei waith ef.

10 Y cyfiawn a lawenycheia yn yr Arglwydd, ac a obeithia ynddo; a'r rhai uniawn o galon oll a orfoleddant.

9 My soul hangeth upon thee: thy right hand hath upholden me.

10 These also that seek the hurt of my soul: they shall go under the earth.

11 Let them fall upon the edge of the sword: that they may be a portion for foxes.

12 But the King shall rejoice in God; all they also that swear by him shall be commended: for the mouth of them that speak lies shall be stopped.

Psal. lxiv. Exaudi, Deus.

HEAR my voice, O God, in my prayer: preserve my life from fear of the enemy.

2 Hide me from the gathering together of the froward: and from the insurrection of wicked doers;

3 Who have whet their tongue like a sword: and shoot out their arrows, even bitter words;

4 That they may privily shoot at him that is perfect: suddenly do they hit him, and fear not.

5 They encourage themselves in mischief: and commune among themselves how they may lay snares, and say, that no man shall see them.

6 They imagine wickedness, and practise it: that they keep secret among themselves, every man in the deep of his heart.

7 But God shall suddenly shoot at them with a swift arrow: that they shall be wounded.

8 Yea, their own tongues shall make them fall: insomuch that whoso seeth them shall laugh them to scorn.

9 And all men that see it shall say, This hath God done: for they shall perceive that it is his work.

10 The righteous shall rejoice in the Lord, and put his trust in him: and all they that are true of heart shall be glad.

Prarhauon Weddi.

Psal. lxxv. Te decet hymnus.

MAWL a'th erys di yn Sion, O Dduw: ac i ti y telir yr adduned.

2 Tŷ yr hwn a wrandewi weddi, attat ti y daw pob cnawd.

3 Pethau anwir a'm gorchfygasant: ein camweddu ni, ti a'u glanhêi.

4 Gwŷn ei fyd yr hwn a ddeuwisech, ac a nesâech attat; fel y trigo yn dy gyntedd-oedd: nynt a ddigonir â dationi dy dŷ, sef dy deml sanctaidd.

5 Attebi i ni trwy bethau ofnadwy, yn dy gyfiawnder, O Dduw ein hiachawdwrïaeth; gobraith holl gyrrau'r ddacar, a'r rhai sy bell ar y môr.

6 Yr hwn a sicrhâ'r mynyddoedd trwy ei nerth, ac a wregysir â chadernid.

7 Yr hwn a ostega dwrf y moroedd, twrf eu tonnau, a therfysg y bobloedd.

8 A phlreswylwyr eithafoedd y byd a ofnant dy arwyddion: gwnt i derfyn bore a hwyr lawenychu.

9 Yr wyt yn ymweled â'r ddacar, ac yn ei dyfrhâu hi: yr ydwynt yn ei chyfoethogi hi yn ddirfawr âg afon Duw, yr hon sydd yn llawn dwrf: yr wyt yn parottôi yd iddynt, pan ddarperaist felly iddi.

10 Gan ddyfrhâu ei chefnau, a gostwng ei rhychau, yr ydwynt yn ei mwydo hi â chafodau, ac yn bendithio ei chnwd hi.

11 Coroni yr ydwynt y flwyddyn a'th ddaioni; a'th lwybrau a ddiferant frasder.

12 Diferant ar borfeydd yr

Evening Prayer.

Psal. lxxv. Te decet hymnus.

THOU, O God, art praised in Sion: and unto thee shall the vow be performed in Jerusalem.

2 Thou that hearest the prayer: unto thee shall all flesh come.

3 My misdeeds prevail against me: O be thou merciful unto our sins.

4 Blessed is the man, whom thou choosest, and receivest unto thee: he shall dwell in thy court, and shall be satisfied with the pleasures of thy house, even of thy holy temple.

5 Thou shalt shew us wonderful things in thy righteousness, O God of our salvation: thou that art the hope of all the ends of the earth, and of them that remain in the broad sea.

6 Who in his strength setteth fast the mountains: and is girded about with power.

7 Who stilleth the raging of the sea: and the noise of his waves, and the madness of the people.

8 They also that dwell in the uttermost parts of the earth shall be afraid at thy tokens: thou that inakest the outgoings of the morning and evening to praise thee.

9 Thou visitest the earth, and blessest it: thou makest it very plenteous.

10 The river of God is full of water: thou preparest their corn, for so thou providest for the earth.

11 Thou waterest her furrows, thou sendest rain into the little valleys thereof: thou makest it soft with the drops of rain, and blessest the increase of it.

12 Thou crownest the year with thy goodness: and thy clouds drop fatness.

13 They shall drop upon the

anialwch : a'r bryniau a ymwregysant : a hyfrydwch.

13 Y dolydd a wisgir â defaid, a'r dyffrnoedd a orchuddir âg yd; am hynny y bloeddiant, ac y canant.

Psal. lxxvi. Jubilate Deo.

LAWEN-FLOEDDIWCH i Dduw, yr holl ddaear.

2 Datgenwch ogoniant ei Enw : gwnewch ei foliant yn ogoneddus.

3 Dywedwch wrth Dduw, Mor ofnadwy wyt yn dy weithredoedd! o herwydd maint dy nerth, y cymmer dy elynion arnynt fod yn ddarostyngedig i ti.

4 Yr holl ddaear a'th addolant di, ac a ganant i ti; i'e, canant i'th Enw.

5 Deuwch, a gwelwch weithredoedd Duw : ofnadwy yw yn ei weithred tu ag at feibion dynion.

6 Trôdd efe 'r môr yn sychdir : aethant trwy'r afon ar draed : yna y llawenychasom ynddo.

7 Efe a lywodraetha trwy ei gadernid byth; ei lygaid a edrychant ar y cenhedloedd : nac ynddyrchafed y rhai anuffudd.

8 O bobloedd, bendithiwch ein Duw, a pherwch glywed llais ei fawl ef :

9 Yr hwn sydd yn gosod ein henaid mewn bywyd, ac ni ad i'n troed lithro.

10 Canys profaist ni, O Dduw : coethaist ni, fel coethi arian.

11 Dygaist ni i'r rhwyd; gosodaist wasgfa ar ein llwynau.

12 Peraist i ddynion farchogaeth ar ein pennau; aethom trwy'r tân a'r dwfr : a thi a'n dygaist allan i le diwall.

dwellings of the wilderness : and the little hills shall rejoice on every side.

14 The folds shall be full of sheep : the valleys also shall stand so thick with corn, that they shall laugh and sing.

Psal. lxxvi. Jubilate Deo.

O Be joyful in God, all ye lands : sing praises unto the honour of his Name, make his praise to be glorious.

2 Say unto God, O how wonderful art thou in thy works : through the greatness of thy power shall thine enemies be found liars unto thee.

3 For all the world shall worship thee : sing of thee, and praise thy Name.

4 O come hither, and behold the works of God : how wonderful he is in his doing toward the children of men.

5 He turned the sea into dry land : so that they went through the water on foot ; there did we rejoice thereof.

6 He ruleth with his power for ever ; his eyes behold the people : and such as will not believe shall not be able to exalt themselves.

7 O praise our God, ye people : and make the voice of his praise to be heard ;

8 Who holdeth our soul in life : and suffereth not our feet to slip.

9 For thou, O God, hast proved us : thou also hast tried us, like as silver is tried.

10 Thou broughtest us into the snare : and laidest trouble upon our loins.

11 Thou sufferedst men to ride over our heads : we went through fire and water, and thou broughtest us out into a wealthy place.

13 Deuaf i'th dy âg offrymmau poeth : talaf it' fy addunedau,

14 Y rhai a adroddodd fy ngwefusau, ac a ddywedodd fy ngenau yn fy nghyfyngder.

15 Offrymmaf it' boeth-offrymmau breision, ynghyd âg arogl-darth hyrddod; aberthaf ychen a bychod.

16 Deuwch, gwrandewch, y rhai oll a ofnwch Dduw; a mynegef yr hyn a wnaeth efe i'm henaid.

17 Llefais arno â'm genau, ac efe a ddyrchafwyd â'm tafod.

18 Pe edrychaswn ar anwredd yn fy nghalon, ni wrandawsai'r Arglwydd.

19 Duw yn ddiâu a glybu ac a wrandawodd ar lais fy ngweddi.

20 Bendigedig fyddo Duw, yr hwn ni thrôdd fy ngweddi oddi wrtho, na'i drugaredd ef oddi wrthyf finnau.

Psal. lxxvii. Deus misericatur.

DUW a drugarhao wrthym, ac a'n bendithio : a thywynned ei wyneb arnom.

2 Fel yr adwaener dy ffordd ar y ddaear, a'th iachawdwriaeth ym mhllith yr holl genhedloedd.

3 Molianned y bobl di, O Dduw; molianned yr holl bobl dydi.

4 Llawnhâed y cenhedloedd, a byddant hyfryd : canys ti a fermi'r bobl yn uniawn, ac a lywodraethi'r cenhedloedd ar y ddaear.

5 Molianned y bobl di, O Dduw; molianned yr holl bobl dydi.

6 Yna'r ddaear a rydd ei ffwyth; a Duw, sef ein Duw ni, a'n bendithia.

7 Duw a'n bendithia; a holl

12 I will go into thine house with burnt-offerings : and will pay thee my vows, which I promised with my lips, and spake with my mouth, when I was in trouble.

13 I will offer unto thee fat burnt-sacrifices, with the incense of rams : I will offer bullocks and goats.

14 O come hither, and hearken, all ye that fear God : and I will tell you what he hath done for my soul.

15 I called unto him with my mouth : and gave him praises with my tongue.

16 If I incline unto wickedness with mine heart : the Lord will not hear me.

17 But God hath heard me : and considered the voice of my prayer.

18 Praised be God who hath not cast out my prayer : nor turned his mercy from me.

Psal. lxxvii. Deus miscreatur.

GOD be merciful unto us, and bless us : and shew us the light of his countenance, and be merciful unto us ;

2 That thy way may be known upon earth : thy saving health among all nations.

3 Let the people praise thee, O God : yea, let all the people praise thee.

4 O let the nations rejoice and be glad : for thou shalt judge the folk righteously, and govern the nations upon earth.

5 Let the people praise thee, O God : let all the people praise thee.

6 Then shall the earth bring forth her increase : and God, even our own God, shall give us his blessing.

7 God shall bless us : and all

derfynau'r ddaear a'i hofnart ef.

Corol Meddi.

Psal. lxxviii. *Exurgat Deus.*

CYFODED Duw, gwasgarer ei elynion: a ffloed ci gaseion o'i flaen ef.

2 Chweli hwynt fel chwalu mwg: fel y tawdd cwyr wrth y tân, difether y rhai annuwiol o flaen Duw.

3 Ond llawenycher y rhai cyfiawn, a gorfoleddant ger bron Duw; a byddant hyfryd o lawenydd.

4 Cenwch i Dduw, canmolwch ei enw: dyrchefwch yr hwn sydd yn marchogaeth ar y nefoedd, a'i Enw yn JAH, a gorfoleddwch ger ei fron ef.

5 Tad yr amddifaid a Barnwr y gweddwn yw Duw yn ei breswylfa sanctaidd.

6 Duw sydd yn gosod yr unig mewn teulu; yn dwyn allan y rhai a rwymwyd mewn gefynnau; ond y rhai cyndyn a breswylant gras-dir.

7 Pan aethost, O Dduw, o flaen dy bobl, pan gerddaist trwy'r anialwch;

8 Y ddaear a grynodd, a'r nefoedd a ddirasant o flaen Duw: Sinai yntau a grynodd o flaen Duw, sef Duw Israel.

9 Dyhidlaist wlaw graslawm, O Dduw, ar dy etifeddiaeth: ti a'i gwrteithiaist wedi ei blino.

10 Dy gynnulleidfa di sydd yn trigo ynddi: yn dy ddaion, O Dduw, yr wyt yn darparu i'r tlawd.

11 Yr Arglwydd a roddes y

the ends of the world shall fear him.

Morning Prayer.

Psal. lxxviii. *Exurgat Deus.*

LET God arise, and let his enemies be scattered: let them also that hate him flee before him.

2 Like as the smoke vanisheth, so shalt thou drive them away: and like as wax melteth at the fire, so let the ungodly perish at the presence of God.

3 But let the righteous be glad and rejoice before God: let them also be merry and joyful.

4 O sing unto God, and sing praises unto his Name: magnify him that rideth upon the heavens, as it were upon an horse; praise him in his Name JAH, and rejoice before him.

5 He is a Father of the fatherless, and defendeth the cause of the widows: even God in his holy habitation.

6 He is the God that maketh men to be of one mind in an house, and bringeth the prisoners out of captivity: but letteth the runagates continue in scarceness.

7 O God, when thou wentest forth before the people: when thou wentest through the wilderness,

8 The earth shook, and the heavens dropped at the presence of God: even as Sinai also was moved at the presence of God, who is the God of Israel.

9 Thou, O God, sentest a gracious rain upon thine inheritance: and refreshedst it when it was weary.

10 Thy congregation shall dwell therein: for thou, O God, hast of thy goodness prepared for the poor.

11 The Lord gave the word

gair; mawr oedd mintai y rhai a'i pregethent.

12 Brenhinoedd byddiog a ffoisant ar ffwrst: a'r hon a drigodd yn tŷ a rannodd yr yspail.

13 Er gorwedd o honoch ymmysg y crochanau, byddwch fel esgyll colommen wedi eu gwisgo ag arian, a'i hadenydd ag aur melyn.

14 Pan wasgarodd yr Hollalluog frenhinoedd ynddi, yr oedd hi yn wen fel eira yn Salmon.

15 Mynydd Duw sy fel mynydd Basan; yn fynydd cribog fel mynydd Basan.

16 Paham y llemmwch, chwi fynyddoedd cribog? dyma'r mynydd a chwemychodd Duw ei breswyllo; i.e. preswylia'r Arglwydd ynddo byth.

17 Cerbydau Duw ydynt ugain mil, sef miloedd o angylion: yr Arglwydd sydd yn eu plith megis yn Sinai yn y cyssegr.

18 Dyrchefaist i'r uchelder, caeth-gludaist gaethiwed: derbyniaist roddion i ddynion; i.e. i'r rhai cyndyn hefyd, fel y preswylia'r Arglwydd Dduw yn eu plith.

19 Bendigedig fyddo'r Arglwydd, yr hwn a'n llwytha beunydd a daioni; sef Duw ein hiachawdwriaeth.

20 Ein Duw ni sy Dduw iachawdwriaeth; ac i'r Arglwydd Dduw y perthyn diangfau rhag marwolaeth.

21 Duw yn ddiâu a archolla ben ei elynion; a choppa wallt-og yr hwn a rodio rhagddo yn ei gamweddau.

22 Dywedodd yr Arglwydd, Dygaf fy mhobl drachefn o Basan, dygaf hwynt drachefn o ddyfnder y môr.

great was the company of the preachers.

12 Kings with their armies did flee, and were discomfited: and they of the household divided the spoil.

13 Though ye have lien among the pots, yet shall ye be as the wings of a dove: that is covered with silver wings, and her feathers like gold.

14 When the Almighty scattered kings for their sake: then were they as white as snow in Salmon.

15 As the hill of Basan, so is God's hill: even an high hill, as the hill of Basan.

16 Why hop ye so, ye high hills? this is God's hill, in the which it pleaseth him to dwell: yea, the Lord will abide in it for ever.

17 The chariots of God are twenty thousand, even thousands of angels: and the Lord is among them, as in the holy place of Sinai.

18 Thou art gone up on high, thou hast led captivity captive, and received gifts for men: yea, even for thine enemies, that the Lord God might dwell among them.

19 Praise be the Lord daily: even the God who helpeth us, and poureth his benefits upon us.

20 He is our God, even the God of whom cometh salvation: God is the Lord, by whom we escape death.

21 God shall wound the head of his enemies: and the hairy scalp of such a one as goeth on still in his wickedness.

22 The Lord hath said, I will bring my people again, as I did from Basan: mine own will I bring again, as I did sometime from the deep of the sea.

23 Fel y trocher dy droed yngwâed dy elynion, a thafod dy gŵn yn yr unrhyw.

24 Gwelsant dy fynediad, O Dduw; mynediad fy Nuw, fy Mrenhin, yn y cyssegr.

25 Y cantorion a aethant o'r blaen; a'r cerddorion ar ol; yn eu mysg yr oedd y llangesau yn canu tympanau.

26 Bendithiwd Dduw yn y cynulleidfaoedd, sef yr Arglwydd, y rhai ydych o ffynnon Israel.

27 Yno y mae Benjamin fychan a'u llywydd, tywysogion Judah a'u cynulleidfa; tywysogion Zabulon, a thywysogion Naphthali.

28 Dy Dduw a orchymynodd dy nerth: cadarnhâ, O Dduw, yr hyn a wnaethost ynom ni.

29 Brenhinoedd a ddygant i ti anrheg er mwyn dy deim yn Jerusalem.

30 Cerydda dyrfa'r gwaywffyn, cynulleidfa y gwrdddeirw, gyd â llofr bobl, fel y delont yn ostyngedig â darnau arian: gwasgar y bobl sy dda ganddynt ryfel.

31 Pendefigion a ddeuant o'r Aipht; Ethiopia a estyn ei dwylaw'n brysur at Dduw.

32 Teyrnasoedd y ddaear, cenwch i Dduw; canmolwch yr Arglwydd:

33 Yr hwn a ferchyg ar nef y nesoedd, y rhai oedd erioed: wele efe yn anfon ei lef, a honno yn llef nerthol.

34 Rhoddwch i Dduw gadernid: ei oruchelder sydd ar Israel, a'i nerth yn yr wybrennau.

35 Ofnadwy wyt, O Dduw,

23 That thy foot may be dipped in the blood of thine enemies: and that the tongue of thy dogs may be red through the same.

24 It is well seen, O God, how thou goest: how thou, my God and King, goest in the sanctuary.

25 The singers go before, the minstrels follow after: in the midst are the damsels playing with the timbrels.

26 Give thanks, O Israel, unto God the Lord in the congregations: from the ground of the heart.

27 There is little Benjamin their ruler, and the princes of Judah their counsel: the princes of Zabulon, and the princes of Nephthali.

28 Thy God hath sent forth strength for thee: establish the thing, O God, that thou hast wrought in us,

29 For thy temple's sake at Jerusalem: so shall kings bring presents unto thee.

30 When the company of the spear-men, and multitude of the mighty are scattered abroad among the beasts of the people, so that they humbly bring pieces of silver: and when he hath scattered the people that delight in war;

31 Then shall the princes come out of Egypt: the Morians' land shall soon stretch out her hands unto God.

32 Sing unto God, O ye kingdoms of the earth: O sing praises unto the Lord;

33 Who sitteth in the heavens over all from the beginning: lo, he doth send out his voice, yea, and that a mighty voice.

34 Ascribe ye the power to God over Israel: his worship, and strength is in the clouds.

35 O God, wonderful art thou

o'th gyssegr: Duw Israel yw efe sydd yn rhoddi nerth a chadernid i'r bobl. Bendigedig fyddo Duw.

Prŷdnhatonol Weddi.

Psal. lxxix. *Salvum me fac.*

ACHUB fi, O Dduw; canys y dyfroedd a ddaethant i mewn byd at fy enaid.

2 Soddaais mewn tom dwfn, lle nid oes sefyllfa: daethum i ddyfnder dyfroedd, a'r ffrwd a lifodd drosof.

3 Bliniais yn llefain, sychodd fy nghog: pallodd fy llygaid, tra'r ydwyf yn disgwyl wrth fy Nuw.

4 Amlach nâ gwallt fy mhen yw y rhai a'm casant heb achos: celyrn yw fy ngelynyon diachos, y rhai a'm difethent: yna y telais yr hyn ni chymmerais.

5 O Dduw, ti a adwaenost fy ynfydrwydd; ac nid yw fy nghamweddau guddiedig rhagot.

6 Na chywilyddier o'm plegid i y rhai a obeithiant ynot ti, Arglwydd Dduw y lluoedd: na waradwydder o'm plegid i y rhai a'th geisiant di, O Dduw Israel.

7 Canys er dy fwyn di y dygais warthrudd, ac y toddd cywilydd fy wyneb.

8 Aethum yn ddiëithr i'm brodyr, ac fel estron gan blant fy mam.

9 Canys zel dy dy a'm hysodd; a gwaradwyddiad y rhai a'th waradwyddent di a syrthiodd arnaf fi.

10 Pan wylais, gan gystuddio fy enaid âg ympryd, bu hynny yn waradwydd i mi.

11 Gwisgais hefyd sachliain; ac aethum yn ddiareb iddynt.

12 Yn fy erbyn y chwedleuai'r rhai a eisteddent yn y porth;

in thy holy places: even the God of Israel; he will give strength and power unto his people; blessed be God.

Evening Prayer.

Psal. lxxix. *Salvum me fac.*

SAVE me, O God: for the waters are come in, even unto my soul.

2 I stick fast in the deep mire, where no ground is: I am come into deep waters, so that the floods run over me.

3 I am weary of crying; my throat is dry: my sight faileth me for waiting so long upon my God.

4 They that hate me without a cause are more than the hairs of my head: they that are mine enemies, and would destroy me guiltless, are mighty.

5 I paid them the things that I never took: God, thou knowest my simpleness, and my faults are not hid from thee.

6 Let not them that trust in thee, O Lord God of hosts, be ashamed for my cause: let not those that seek thee be confounded through me, O Lord God of Israel.

7 And why? for thy sake have I suffered reproof: shame hath covered my face.

8 I am become a stranger unto my brethren: even an alien unto my mother's children.

9 For the zeal of thine house hath even eaten me: and the rebukes of them that rebuked thee are fallen upon me.

10 I wept, and chastened myself with fasting: and that was turned to my reproof.

11 I put on sackcloth also: and they jested upon me.

12 They that sit in the gate speak against me: and the

ac i'r meddwl yn yr oeddwn yn wawd.

13 Ond myfi, fy ngweddi sydd attat ti, O Arglwydd, mewn amser cymmeradwy: O Dduw, yn lliosowgrwydd dy drugaredd gwrando fi, yngwirionedd dy iachawdwriaeth.

14 Gwared fi o'r dom, ac na soddwyf: gwareder fi oddi wrth fy nghaseion, ac o'r dyfroedd dyfnion.

15 Na lifed y ffrwl ddwfr drosaf, ac na lyngced y dyfnder fi; na chawed y pydew chwaith ei safn arnaf.

16 Clyw fi, Arglwydd; canys da yw dy drugaredd: yn ol lliaws dy dosturiaethau edrych arnaf.

17 Ac na chuddia dy wyneb oddi wrth dy was; canys y mae cyfyngder arnaf: brysia, gwrando fi.

18 Nesâ at fy enaid, a gwared ef: achub fi o herwydd fy ngelnyion.

19 Ti a adwaenost fy ngwarthrudd, a'm cywilydd, a'm gwaradwydd: fy holl elynion ydynt ger dy fron di.

20 Gwarthrudd a dorrodd fy nghalon; yr ydwyf mewn gofid: a disgwyliais am rai i dosturio wrthyf, ac nid oedd neb; ac am gysurwyr, ac ni chefais neb.

21 Rhoddasant hefyd fustl yn fy mwyd, ac a'm diodasant yn fy syched â finegr.

22 Bydded eu bwrdd yn fagl ger eu bron, a'u llwyddiant yn dramgwyddl.

23 Tywyller eu llygaid, fel na welont; a gwna i'w llwynau grynu bob amser.

24 Tywallt dy ddig arnynt; a chyrrhaedded llioiowgrwydd dy ddigofaint hwynt.

drunkards make songs upon me.

13 But, Lord, I make my prayer unto thee: in an acceptable time.

14 Hear me, O God, in the multitude of thy mercy: even in the truth of thy salvation.

15 Take me out of the mire, that I sink not: O let me be delivered from them that hate me, and out of the deep waters.

16 Let not the water-flood drown me, neither let the deep swallow me up: and let not the pit shut her mouth upon me.

17 Hear me, O Lord, for thy loving-kindness is comfortable: turn thee unto me according to the multitude of thy mercies.

18 And hide not thy face from thy servant, for I am in trouble: O haste thee, and hear me.

19 Draw nigh unto my soul, and save it: O deliver me, because of mine enemies.

20 Thou hast known my reproach, my shame, and my dishonour: mine adversaries are all in thy sight.

21 Thy rebuke hath broken my heart; I am full of heaviness: I looked for some to have pity on me, but there was no man, neither found I any to comfort me.

22 They gave me gall to eat: and when I was thirsty they gave me vinegar to drink.

23 Let their table be made a snare to take themselves withal: and let the things that should have been for their wealth be unto them an occasion of falling.

24 Let their eyes be blinded, that they see not: and ever bow thou down their backs.

25 Pour out thine indignation upon them: and let thy wrathful displeasure take hold of them.

25 Bydded eu preswylfod yn anghyfannedd; ac na fydded a drigo yn eu pebyll.

26 Canys erlidiasant yr hwn a darawsit ti; ac am ofid y rhai a archollaist ti, y chwedlleuant.

27 Dod di a wiredd at eu hanwyrdd hwynt; ac na ddelont i'w gyflawnder di.

28 Dilêr hwynt o lyfr y rhai byw: ac na ysgrifener hwynt gyd â'r rhai cyfiawn.

29 Minnau, truan a gofidus ydwyf: dy iachawdwriaeth di, O Dduw, a'm dyrchafo.

30 Moliannaf Enw Duw ar gân, a mawrygaf ef mewn mawl.

31 A hyn fydd well gân yr Arglwydd nag ych neu fustach corniog, carnol.

32 Y trueiniaid a lawenychant pan welant hyn: eich calon chwithau, y rhai a geisiwch Dduw, a fydd byw.

33 Canys gwrendy'r Arglwydd ar dlodion, ac ni ddïystyra efe ei garcharion.

34 Nefoedd a dleear, y môr, a'r hyn oll a ymlusgo ynddo, molant ef.

35 Canys Duw a achub Sion, ac a adeilada ddinasoedd Judah; fel y trigont yno, ac y meddiannont hi.

36 A hilogaeth ei weision a'i meddiannant hi: a'r rhai a hoffant ei Enw ef, a breswylant ynddi.

Psal. lxx. *Deus in adiutorium.*

O Dduw, prysura i'm gwaredu; brysia, Arglwydd, i'm cymmorth.

2 Cywlyddier a gwarthrudder y rhai a geisiant fy enaid: trôer yn eu hol a gwaradwydder y rhai a ewyllysiant ddrwg i mi.

3 Datrôer yn lle gwobr am

26 Let their habitation be void: and no man to dwell in their tents.

27 For they persecute him whom thou hast smitten: and they talk how they may vex them whom thou hast wounded.

28 Let them fall from one wickedness to another: and not come into thy righteousness.

29 Let them be wiped out of the book of the living: and not be written among the righteous.

30 As for me, when I am poor and in heaviness: thy help, O God, shall lift me up.

31 I will praise the Name of God with a song: and magnify it with thanksgiving.

32 This also shall please the Lord: better than a bullock that hath horns and hoofs.

33 The humble shall consider this, and be glad: seek ye after God, and your soul shall live.

34 For the Lord heareth the poor: and despiseth not his prisoners.

35 Let heaven and earth praise him: the sea, and all that moveth therein.

36 For God will save Sion, and build the cities of Judah: that men may dwell there, and have it in possession.

37 The posterity also of his servants shall inherit it: and they that love his Name shall dwell therein.

Psal. lxx. *Deus in adiutorium.*

HASTE thee, O God, to deliver me; make haste to help me, O Lord.

2 Let them be ashamed and confounded that seek after my soul: let them be turned backward and put to confusion that wish me evil.

3 Let them for their reward

eu cywilydd, y rhai a ddywedant, Ha, ha.

4 Llawenyched, a gorfoledded ynot ti y rhai oll a'th geisiant; a dywedded y rhai a garant dy iachawdwriaeth yn wastad, Mawryger Duw.

5 Minnau ydwyf dlawd ac anghenus; O Dduw, brysia ataf: fy nghymmorth a'm gwardydd ydwyf ti, O Arglwydd; na hir drig.

Boreol Cwedd.

Psal. lxxi. *In te, Domine, speravi.*

YNOT ti, O Arglwydd, y gobethiais; na'm cywilyddier byth.

2 Achub fi, a gwared fi yn dy gyfiawnder: gostwng dy glust ataf, ac achub fi.

3 Bydd i mi yn drigfa gadarn, i ddyfod iddi bob amser: gorchymynaist fy achub; canys ti yw fy nghraig a'm hamddiffynfa.

4 Gwared fi, O fy Nuw, o law'r annuwiol: o law'r anghyfiion a'r traws.

5 Canys ti yw fy ngobaith, O Arglwydd Dduw; fy ymddiried o'm hieuengctid.

6 Wrthyt ti y'm cynhaliwyd o'r bru; ti a'm tynnaist o groth fy mam: fy mawl fydd yn wastad am danat ti.

7 Oeddwn i lawer megis yn rhyfeddod: eithr tydi yw fy nghadarn noddfa.

8 Llanwer fy ngenau a'th foliant, ac a'th ogoniant beunydd.

9 Na fwrw fi ymaith yn amser henaint: na wrthod fi pan ballo fy nerth.

10 Canys fy ngelynyon sydd yn dywedyd i'm herbyn; a'r

be soon brought to shame: that cry over me, There, there.

4 But let all those that seek thee be joyful and glad in thee: and let all such as delight in thy salvation say always, The Lord be praised.

5 As for me, I am poor and in misery: haste thee unto me, O God.

6 Thou art my helper, and my redeemer: O Lord, make no long tarrying.

Mornng Prayer.

Psal. lxxi. *In te, Domine, speravi.*

IN thee, O Lord, have I put my trust, let me never be put to confusion: but rid me, and deliver me, in thy righteousness; incline thine ear unto me, and save me.

2 Be thou my strong hold, whereunto I may always resort: thou hast promised to help me, for thou art my house of defence, and my castle.

3 Deliver me, O my God, out of the hand of the ungodly: out of the hand of the unrighteous and cruel man.

4 For thou, O Lord God, art the thing that I long for: thou art my hope, even from my youth.

5 Through thee have I been holden up ever since I was born: thou art he that took me out of my mother's womb; my praise shall be always of thee.

6 I am become as it were a monster unto many: but my sure trust is in thee.

7 O let my mouth be filled with thy praise: that I may sing of thy glory and honour all the day long.

8 Cast me not away in the time of age: forsake me not when my strength faileth me.

9 For mine enemies speak against me, and they that lay

rhai a ddisgwylant am fy enaid a gyd-ymgynghorant,

11 Gan ddywedyd, Duw a'i gwrthododd ef: erlidiwch a deliwch ef; canys nid oes gwardydd.

12 O Dduw, na fydd bell oddi wrthyf: fy Nuw, brysia i'm cymmorth.

13 Cywilyddier a difether y rhai a wrthwynebant fy enaid: â gwarth ac â gwaradwydd y gorchuddier y rhai a geisiant ddrwg i mi.

14 Minnau a obeithiaf yn wastad, ac a'th foliannaf di fwyfwy.

15 Fy ngenau a fynega dy gyfiawnder a'th iachawdwriaeth beunydd: canys ni wn rifedi arnynt.

16 Ynghadernid yr Arglwydd Dduw y cerddaf: dy gyfiawnder di yn unig a gofaff fi.

17 O'm hieuengctid y'm dyg-aist, O Dduw: hyd yn hyn y mynegais dy ryfeddodau.

18 Na wrthod fi chwaith, O Dduw, mewn henaint a phenllwydni: hyd oni fynegwyf dy nerth i'r genhedlaeth hon, a'th gadernid i bob un a ddelo.

19 Dy gyfiawnder hefyd, O Dduw, sydd uchel, yr hwn a wnaethost bethau mawrion: pwy, O Dduw, sy debyg i ti?

20 Ti, yr hwn a wnaethost i mi weled aml a blin gystuddiau, a'm bywhâi drachefn, ac a'm cyfodi drachefn o orddyfnder y ddaeiar.

21 Amlhâi fy mawredd, ac a m cysuri oddi amgylch.

22 Minnau a'th foliannaf ar offeryn nabl, sef dy wirionedd

wait for my soul take their counsel together, saying: God hath forsaken him; persecute him, and take him, for there is none to deliver him.

10 Go not far from me, O God: my God, haste thee to help me.

11 Let them be confounded and perish that are against my soul: let them be covered with shame and dishonour that seek to do me evil.

12 As for me, I will patiently abide always: and will praise thee more and more.

13 My mouth shall daily speak of thy righteousness and salvation: for I know no end thereof.

14 I will go forth in the strength of the Lord God: and will make mention of thy righteousness only.

15 Thou, O God, hast taught me from my youth up until now: therefore will I tell of thy wondrous works.

16 Forsake me not, O God, in mine old age, when I am gray-headed: until I have shewed thy strength unto this generation, and thy power to all them that are yet for to come.

17 Thy righteousness, O God, is very high: and great things are they that thou hast done; O God, who is like unto thee?

18 O what great troubles and adversities hast thou shewed me! and yet didst thou turn and refresh me: yea, and broughtest me from the deep of the earth again.

19 Thou hast brought me to great honour: and comforted me on every side.

20 Therefore will I praise thee and thy faithfulness, O God, playing upon an instrument of

O fy Nuw: cauf it' a'r delyn,
O Sanct Israel.

23 Fy ngwefusau a fyddant
hyfyd pan ganwyf i ti; a'm
henaid, yr hwn a waredaist.

24 Fy nhafod hefyd a draetha
dy gyfiawnder beunydd: o her-
wydd cywilyddiwyd a gwarad-
wyddwyd y rhai a geisiant niw-
eid i mi.

Psal. lxxii. *Deus, iudicium.*
O Dduw, dod i'r Brenhin dy
farnedigaeithau, ac i fab y
Brenhin dy gyfiawnder.

2 Efe a farn dy bobl mewn
cyfiawnder, a'th drueiniaid a
barn.

3 Y mynyddoedd a ddygant
heddwch i'r bobl, a'r bryniau,
trwy gyfiawnder.

4 Efe a farn drueiniaid y
bobl, efe a achub feibion yr
anghenus, ac a ddryllia'r gor-
thrymmydd.

5 Tra fyddo haul a lleuad
v'th ofnant, yn oes oesoedd.

6 Efe a ddisgyn fel gwlaw ar
gnu gwlan; fel cawodydd yn
dyfrhâu'r ddaear.

7 Yn ei ddyddiau ef y blodeu-
a'r cyfiawn; ac amler o hedd-
wch fydd tra fyddo lleuad.

8 Ac efe a lywodraetha o för
hyd för, ac o'r afon hyd derfyn-
au y ddaear.

9 O'i flaen ef yr ymgrymma
trigolion yr anialwch: a'i elyn-
ion a lyfant y llwch.

10 Brenhinoedd Tarsis a'r
ynysoedd a dalant anrheg:
brenhinoedd Sheba a Seba a
ddygant rodd.

11 Ie, r holl frenhinoedd a
ymgrymmant iddo: yr holl gen-
hedloedd a'i gwasanaethant ef.

12 Canys efe a wared yr ang-

musick: unto thee will I sing
upon the harp, O thou Holy
One of Israel.

21 My lips will be fain when
I sing unto thee: and so will my
soul whom thou hast delivered.

22 My tongue also shall talk
of thy righteousness all the day
long: for they are confounded
and brought unto shame that
seek to do me evil.

Psal. lxxii. *Deus, iudicium.*
GIVE the King thy judge-
ments, O God: and thy
righteousness unto the King's
son.

2 Then shall he judge thy
people according unto right:
and defend the poor.

3 The mountains also shall
bring peace: and the little hills
righteousness unto the people.

4 He shall keep the simple
folk by their right: defend the
children of the poor, and punish
the wrong doer.

5 They shall fear thee, as long
as the sun and moon endureth:
from one generation to another.

6 He shall come down like the
rain into a fleece of wool: even
as the drops that water the earth.

7 In his time shall the right-
eous flourish: yea, and abun-
dance of peace, so long as the
moon endureth.

8 His dominion shall be also
from the one sea to the other:
and from the flood unto the
world's end.

9 They that dwell in the wil-
derness shall kneel before him:
his enemies shall lick the dust.

10 The kings of Tharsis and
of the isles shall give presents:
the kings of Arabia and Saba
shall bring gifts.

11 All kings shall fall down
before him: all nations shall do
him service.

12 For he shall deliver the

henog pan waeddo: y truan
hefyd, a'r hwn ni byddo cyn-
northwywr iddo.

13 Efe a arbed y tlawd a'r
rheidus, ac a achub eneidiau'r
rhai anghenus.

14 Efe a wared eu henaid
oddi wrth dwyll a thrawsder: a
gwerthfawr fydd eu gwaed yn
ei olwg ef.

15 Byw hefyd fydd efe, a
rhoddir iddo o aur Seba:
gweddiant hefyd drosto ef yn
wastad: beunydd y clodforir
ef.

16 Bydd dyrnoid o yd ar y
ddaear ym mhen y mynydd-
oedd: ei frwyth a ysgwyd fel
Libanus; a phobl y ddinas a
fioeau fel gwellt y ddaear.

17 Ei Enw fydd yn dragy-
wydd: ei Enw a bery tra fyddo
haul; ac yfendithiant yddo:
yr holl genhedloedd a'i galwant
yn wynyfiedig.

18 Bendigedig fyddo'r Ar-
glwydd Dduw, Duw Israel, yr
hwn yn unig sydd yn gwneuth-
ur rhyfeddodau.

19 Bendigedig hefyd fyddo ei
Enw gogoneddus ef yn dragy-
wydd; a'r holl ddaear a lanwer
o'i ogoniant. Amen, ac Amen.

Ysgrifeddiad Penrhodri.

Psal. lxxiii. *Quam bonus Israel!*

Y N ddiaw da yw Duw i
Israel; sef i'r rhai glân
o galon.

2 Minnau, braidd na lithrodd
fy nhraed: prin na thripiodd fy
ngherddeddiad.

3 Canys cefigennais wrth y
rhai ynfyd, pan welais lwydd-
iant y rhai annuwiol.

4 Canys nid oes rywmau
yn eu marwolaeth; a'u cryfder
sydd heini.

5 Nid ydynt mewn blinder fel

poor when he crieth: the needy
also, and him that hath no
help.

13 He shall be favourable to
the simple and needy: and shall
preserve the souls of the poor.

14 He shall deliver their souls
from falshood and wrong: and
dear shall their blood be in his
sight.

15 He shall live, and unto
him shall be given of the gold
of Arabia: prayer shall be made
ever unto him, and daily shall
he be praised.

16 There shall be an heap of
corn in the earth, high upon the
hills: his fruit shall shake like
Libanus, and shall be green in
the city like grass upon the earth.

17 His Name shall endure for
ever; his Name shall remain
under the sun among the poste-
rities: which shall be blessed
through him; and all the hea-
then shall praise him.

18 Blessed be the Lord God,
even the God of Israel: which
only doeth wondrous things;

19 And blessed be the Name
of his Majesty for ever: and all
the earth shall be filled with his
Majesty. Amen, Amen.

Evening Prayer.

Psal. lxxiii. *Quam bonus Israel!*

TRULY God is loving unto
Israel: even unto such as
are of a clean heart.

2 Nevertheless, my feet were
almost gone: my treadings had
well-nigh slipt.

3 And why? I was grieved
at the wicked: I do also see the
ungodly in such prosperity.

4 For they are in no peril
of death: but are lusty and
strong.

5 They come in no misfor-

dynion eraill; ac ni ddialeddir arnynt hwy gyd â dynion eraill.

6 Am hynny y cadwynodd balchder hwynt, ac y gwisg trawser am danynt fel dilledyn.

7 Eu llygaid a saif allan gan frasler: aethant dros feddwl calon o gyfoeth.

8 Y maent wedi llygru, yn chwedleu'n ddrygionus am drawsder; yn dywedyd yn uchel.

9 Gosodasant eu genau yn erbyn y nefoedd: a'u tafod a gerdd trwy'r ddaear.

10 Am hynny y dychwel ei bobl ef yma; ac y gwesgir iddwynt ddwfr phiol lawn.

11 Dywedant hefyd, Pa fodd y gwyr Duw? a oes gwybodaeth gan y Goruchaf?

12 Wele, dyma y rhai annuwol, a'r rhai sy lwyddianus yn y byd, ac a amlhasant olud.

13 Diau mai yn ofer y glanhais fy nghalon, ac y golchais fy nwyllaw mewn diniweidrydd.

14 Canys ar hŷd y dydd y'm maeddwyd; fy ngherydd a ddeuai bob bore.

15 Os dywedwn, Mynegaf fel hyn; wele, â chenedlaeth dy blant di y gwnawn gam.

16 Pan amcenis wybod hyn, blin oedd hynny yn fy ngolwg i;

17 Hyd onid aethum i gyssegr Duw: yna y deallais eu diwedd hwynt.

18 Diau osod o honot hwynt mewn llithrigfa, a chwmpo o honot hwynt i ddinystyr.

19 Mor ddisymwth yr aethant yn anghyffanedd! pallasant, a darfuant gan ofn!

20 Fel breuddwyd wrth ddi-huno un; felly, O Arglwydd,

tune like other folk: neither are they plagued like other men.

6 And this is the cause that they are so holden with pride and overwhelmed with cruelty.

7 Their eyes swell with fatness: and they do even what they lust.

8 They corrupt other, and speak of wicked blasphemy: their talking is against the most High.

9 For they stretch forth their mouth unto the heaven: and their tongue goeth through the world.

10 Therefore fall the people unto them: and thereout suck they no small advantage.

11 Tush, say they, how should God perceive it: is there knowledge in the most High?

12 Lo, these are the ungodly, these prosper in the world, and these have riches in possession: and I said, Then have I cleansed my heart in vain, and washed mine hands in innocency.

13 All the day long have I been punished: and chastened every morning.

14 Yea, and I had almost said even as they: but lo, then I should have condemned the generation of thy children.

15 Then thought I to understand this: but it was too hard for me,

16 Until I went into the sanctuary of God: then understood I the end of these men;

17 Namely, how thou dost set them in slippery places: and castest them down, and destroyest them.

18 Oh, how suddenly do they consume: perish, and come to a fearful end!

19 Yea, even like as a dream when one awaketh: so shalt

pan ddeffrôech, y dirmygi eu gwedd hwynt.

21 Fel hyn y gofidodd fy nghalon, ac y'm pigwyd yn fy aennaau.

22 Mor ynyfyd oeddwn, ac heb wybod; anifail oeddwn o'th flaen di.

23 Etto yr ydwyf yn wastad gyd â thi: ymalfaist yn fy llaw ddehau.

24 A'th gyngor y'm harweini; ac wedi hynny y'm cymmeri i ogoniant.

25 Pwy sy gennyf fi yn y nefoedd ond tydi? ac ni ewyllysiais ar y ddaear neb gyd â thydi.

26 Pallodd fy nghnawd a'm calon: ond nerth fy nghalon a'm rhan yw Duw yn dragywydd.

27 Canys wele, difethir y rhai a bellhant oddi wrthyt: torraist ymaith bob un a butteinio oddi wrthyt.

28 Minnau, nesâu at Dduw sy dda i mi: yn yr Arglwydd Dduw y gosodais fy ngobaith, i draethu dy holl weithred-oedd.

Psal. lxxiv. *Ut quid, Deus?*

PAHAM, Dduw, y'n bwriast heibio yn dragywydd, ac y myga dy ddigofaint yn erbyn defaid dy borfa?

2 Cofia dy gynnulleidfa yr hon a brynaist gynt; a llwyth dy etifeddiaeth yr hwn a waredaist; mynydd Sion, hwn y preswylh ynddo.

3 Dyrcha dy draed at anrhaith dragywyddol; sef at yr holl ddrwg a wnaeth y gelyn yn y cyssegr.

4 Dy elynion a ruasant ynghanol dy gynnulleidfaoedd; gosodasant eu banerau yn arwyddion.

thou make their image to vanish out of the city.

20 Thus my heart was grieved: and it went even through my reins.

21 So foolish was I, and ignorant: even as it were a beast before thee.

22 Nevertheless, I am always by thee: for thou hast holden me by my right hand.

23 Thou shalt guide me with thy counsel: and after that receive me with glory.

24 Whom have I in heaven but thee: and there is none upon earth that I desire in comparison of thee.

25 My flesh and my heart faileth: but God is the strength of my heart, and my portion for ever.

26 For lo, they that forsake thee shall perish: thou hast destroyed all them that commit fornication against thee.

27 But it is good for me to hold me fast by God, to put my trust in the Lord God: and to speak of all thy works in the gates of the daughter of Sion.

Psal. lxxiv. *Ut quid, Deus?*

O God, wherefore art thou absent from us so long: why is thy wrath so hot against the sheep of thy pasture?

2 O think upon thy congregation: whom thou hast purchased, and redeemed of old.

3 Think upon the tribe of thine inheritance: and mount Sion, wherein thou hast dwelt.

4 Lift up thy feet, that thou mayest utterly destroy every enemy: which hath done evil in thy sanctuary.

5 Thine adversaries roar in the midst of thy congregations: and set up their banners for tokens.

5 Hynod oedd gwr, fel y codasai fwyll mewn dyrys-goed.

6 Ond yn awr y maent yn dryllio ei cherfiadau ar unwaith â bwyll ac â morth-wylion.

7 Bwriasant dy gyssegroedd yn tân; hyd lawr yr halogasant bresywlfâ dy Enw.

8 Dywedasant yn eu calonau, Cyd-anrheithiwn hwynt: llosgasant holl synagogau Duw yn y tir.

9 Ni welwn ein harwyddion: nid oes brophwyd mwy, nid oes gennym a wŷr pa hŷl.

10 Pa hyd, Dduw, y gwarth-rudda'r gwrthwynebw'r? a gabl-a'r gelyn dy Enw yn dragywydd?

11 Paham y tynni yn ei holl dy law, sef dy ddeheulaw? tyn hi allan o ganol dy fynwes.

12 Canys Duw yw fy Mrenhin o'r dechreuad, gwneuthur-wr iachawdwr iaeth o fewn y tir.

13 Ti yn dy nerth a berthais't y môr: drylliaist bennau dreigiau yn y dyfroedd.

14 Ti a ddrylliaist ben lefathan; rhoddaist ef yn fwyd i'r bobl yn yr anialwch.

15 Ti a holltaist y ffynnon a'r afon: ti a ddyhysbyddaist afonydd cryfion.

16 Y dydd sydd eiddot ti, y nos hefyd sydd eiddot ti: ti a barottoaist oleuni a haul.

17 Ti a osodaist holl derfynau'r ddaear: ti a luniaist haf a gauaf.

18 Cofia hyn, i'r gelyn gablu, O Arglwydd, ac i'r bobl ynfyd ddifenwi dy Enw

6 He that hewed timber afore out of the thick trees: was known to bring it to an excellent work.

7 But now they break down all the carved work thereof: with axes and hammers.

8 They have set fire upon thy holy places: and have defiled the dwelling-place of thy Name, even unto the ground.

9 Yea, they said in their hearts, Let us make havock of them altogether: thus have they burnt up all the houses of God in the land.

10 We see not our tokens, there is not one prophet more: no, not one is there among us, that understandeth any more.

11 O God, how long shall the adversary do this dishonour: how long shall the enemy blaspheme thy Name, for ever?

12 Why withdrawest thou thy hand: why pluckest thou not thy right hand out of thy bosom to consume the enemy?

13 For God is my King of old: the help that is done upon earth he doeth it himself.

14 Thou didst divide the sea through thy power: thou braktest the heads of the dragons in the waters.

15 Thou smotest the heads of Leviathan in pieces: and gavest him to be meat for the people in the wilderness.

16 Thou broughtest out fountains and waters out of the hard rocks: thou driedst up mighty waters.

17 The day is thine, and the night is thine: thou hast prepared the light and the sun.

18 Thou hast set all the borders of the earth: thou hast made summer and winter.

19 Remember this, O Lord, how the enemy hath rebuked: and how the foolish people hath blasphemed thy Name.

19 Na ddyro enaid dy durtur i gynnulleidfa'r gelynyon: nac anghofia gynnulleidfa dy drueiniaid byth.

20 Edrych ar y cyfammod: canys llawn yw tywyll-leoedd y ddaear o drigfannau trawsler.

21 Na ddychweled y tlawd yn waradwyddus: molianned y truan a'r anghenus dy Enw.

22 Cyfod, O Dduw, dadleu dy ddadl: cofia dy waradwydd gan yr ynfyd beunyddl.

23 Nac anghofia lais dy elynyon: dadwrdd y rhai a godant i'th erbyn sydd yn dringo yn wastadol.

Boreol Meddi.

Psal. lxxv. *Confitebimur tibi.*

CLODFORWN dydi, O Dduw, clodforwn; canys agos yw dy Enw; dy ryfeddodau a fynegant hynny.

2 Pan dderbyniwyf y gynnulleidfa, mi a farnaf yn uniawn.

3 Ymddattododd y ddaear a'i holl driglion: myfi sydd yn cynnal ei cholofnau.

4 Dywedais wrth y rhai ynfyd, Nac ynfydwch; ac wrth y rhai annuwiol, Na ddyrchefwch eich corn.

5 Na ddyrchefwch eich corn yn uchel: na ddywedwch yn warsyth.

6 Canys nid o'r dwyrain, nac o'r gorllewin, nac o'r dehau, y daw goruchafiaeth.

7 Ond Duw sydd yn barnu; efe a ostwng y naill, ac a gyfyd y llall.

8 Oblegid y mae phïol yn llaw'r Arglwydd, a'r gwin sy goch; yn llawn cymmysg, ac efe a dywalltodd o hono: etto

20 O deliver not the soul of thy turtle-dove unto the multitude of the enemies: and forget not the congregation of the poor for ever.

21 Look upon the covenant: for all the earth is full of darkness, and cruel habitations.

22 O let not the simple go away ashamed: but let the poor and needy give praise unto thy Name.

23 Arise, O God, maintain thine own cause: remember how the foolish man blasphemeth thee daily.

24 Forget not the voice of thine enemies: the presumption of them that hate thee increaseth ever more and more.

Morning Prayer.

Psal. lxxv. *Confitebimur tibi.*

UNTO thee, O God, do we give thanks: yea, unto thee do we give thanks.

2 Thy Name also is so nigh: and that do thy wondrous works declare.

3 When I receive the congregation: I shall judge accordingly unto right.

4 The earth is weak, and all the inhabitants thereof: I bear up the pillars of it.

5 I said unto the fools, Deal not so madly: and to the ungodly, Set not up your horn.

6 Set not up your horn on high: and speak not with a stiff neck.

7 For promotion cometh neither from the east, nor from the west: nor yet from the south.

8 And why? God is the Judge: he putteth down one, and setteth up another.

9 For in the hand of the Lord there is a cup, and the wine is red: it is full mixed, and he poureth out of the same.

holl annuwiolion y tir a wasgant, ac a yfant ei waelodion.

9 Minnau a fynegaf yn dragywydd, ac a ganaf i Dduw Jacob.

10 Torraf hefyd holl gyrn y rhai annuwiol; a chyryn y rhai cyfiawn a ddyrchefir.

Psal. lxxvi. *Notus in Judæa.*

HYNOD yw Duw yn Judah; mawrywei Enwef yn Israel.

2 Ei babel hefyd sydd yn Salem, a'i drigfa yn Sion.

3 Yna y torrodd efe saethau'r bwa, y tarian, y cleddyf hefyd a'r frwydr.

4 Gogoneddusach wyt a chadarnach nâ mynyddoedd yr yspail.

5 Yspeiliwyd y cedyrn galon, hunasant eu hûn: a'r holl wŷr o nerth ni chawsant eu dwylaw.

6 Gan dy gerydd di, O Dduw Jacob, y rhoedd v cerbyd a'r march i gysgu.

7 Tydi, tydi, wyt ofnadwy; a phwy a saif o'th flaen pan ennyno dy ddigter?

8 O'r nefoedd y peraisit glywed barn; ofnodd, a gostegodd y ddaear,

9 Pan gyfododd Duw i farn, i achub holl rai llednais y tir.

10 Diau cynddaredd dyn a'th folianna di: gweddill cynddaredd a waherddi.

11 Addunedwch, a thelwch i'r Arglwydd eich Duw: y rhai oll ydynt o'i amgylch ef, dygant anrheg i'r Ofnadwy.

12 Efe a dyr ymaith yspryd tywysogion: y mae yn ofnadwy i frenhinoedd ddaear.

Psal. lxxvii. *Voce mea ad Dominum.*

AM llef y gwaeddais ar Dduw, a'm llef ar Dduw, ac efe a'm gwrandaodd.

10 As for the dregs thereof: all the ungodly of the earth shall drink them, and suck them out.

11 But I will talk of the God of Jacob: and praise him for ever.

12 All the horns of the ungodly also will I break: and the horns of the righteous shall be exalted.

Psal. lxxvi. *Notus in Judæa.*

IN Jewry is God known: his Name is great in Israel.

2 At Salem is his tabernacle: and his dwelling in Sion.

3 There brake he the arrows of the bow: the shield, the sword, and the battle.

4 Thou art of more honour and might: than the hills of the robbers.

5 The proud are robbed, they have slept their sleep: and all the men whose hands were mighty have found nothing.

6 At thy rebuke, O God of Jacob: both the chariot and horse are fallen.

7 Thou, even thou art to be feared: and who may stand in thy sight when thou art angry?

8 Thou didst cause thy judgement to be heard from heaven: the earth trembled, and was still,

9 When God arose to judgement: and to help all the meek upon earth.

10 The fierceness of man shall turn to thy praise: and the fierceness of them shalt thou refrain.

11 Promise unto the Lord your God, and keep it, all ye that are round about him: bring presents unto him that ought to be feared.

12 He shall refrain the spirit of princes: and is wonderful among the kings of the earth.

Psal. lxxvii. *Voce mea ad Dominum.*

I Will cry unto God with my voice: even unto God will I cry with my voice, and he shall hearken unto me.

2 Yn nydd fy nhrallod y ceisiais yr Arglwydd: fy archoll a redodd liw nos, ac ni pheidiodd: fy enaid a wrthododd ei ddiddanu.

3 Cofiais Dduw, ac a'm cythryblwyd: cwynais, a therfysgwyd fy yspryd.

4 Deliaist fy llygaid yn nefro: synnodd arnaf, fel na allaf sefaru.

5 Ystyriais y dyddiau gynt, blynyddoedd yr hen oesoedd.

6 Cofio yr ydwyf fy nghân y nos: yr ydwyf yn ymddiddan a'm calon; fy yspryd sydd yn chwilio yn ddyfal.

7 Ai yn dragywydd y bwrw'r Arglwydd heibio? ac oni bydd efe boddlon mwy?

8 A ddarfu ei drugaredd ef dros byth? a balla ei addewid ef yn oes oesoedd?

9 A anghofiodd Duw drugarhâu? a gauodd efe ei drugareddau mewn soriant?

10 A dywedais, Dyma fy ngwendid: etto cofiaf flynyddoedd deheulaw y Goruchaf:

11 Cofiaf weithredoedd yr Arglwydd: ie, cofiaf dy wŷrthiau gynt.

12 Myfyriaf nefyd ar dy holl waith, ac am dy weithredoedd y chwedleuaf.

13 Dy ffordd, O Dduw, sydd yn y cyssegr: pa dduw mor fawr a'n Duw ni?

14 Ti yw Duw sydd yn gwneuthur rhyfeddodau: dangosaist dy nerth ym mysg y bobloedd.

15 Gwaredaist a'th fraich dy bobl, meibion Jacob a Joseph.

16 Y dyfroedd a'th welsant, O Dduw, y dyfroedd a'th welsant: hwy a ofnasant; y dyfnderau hefyd a gynhyrfwyd.

17 Y cymmylau a dywallt-

2 In the time of my trouble I sought the Lord: my sore ran, and ceased not in the night-season; my soul refused comfort.

3 When I am in heaviness, I will think upon God: when my heart is vexed, I will complain.

4 Thou holdest mine eyes waking: I am so feeble, that I cannot speak.

5 I have considered the days of old: and the years that are past.

6 I call to remembrance my song: and in the night I commune with mine own heart, and search out my spirits.

7 Will the Lord absent himself for ever: and will he be no more intreated?

8 Is his mercy clean gone for ever: and is his promise come utterly to an end for evermore?

9 Hath God forgotten to be gracious: and will he shut up his loving-kindness in displeasure?

10 And I said, It is mine own infirmity: but I will remember the years of the right hand of the most Highest.

11 I will remember the works of the Lord: and call to mind thy wonders of old time.

12 I will think also of all thy works: and my talking shall be of thy doings.

13 Thy way, O God, is holy: who is so great a God as our God?

14 Thou art the God that doest wonders: and hast declared thy power among the people.

15 Thou hast mightily delivered thy people: even the sons of Jacob and Joseph.

16 The waters saw thee, O God, the waters saw thee, and were afraid: the depths also were troubled.

17 The clouds poured out

asant ddwfr: yr wybrennau a roddasant dwrf: dy saethau hefyd a gerddasant.

18 Twrf dy daran a glywyd o amgylch: meltt a oleuasant y byd; cyffrodd a chrynodd y ddaear.

19 Dy ffordd sydd yn y môr, a'th lwybrau yn y dyfroedd mawrion; ac nid adweinir dy ôl.
20 Tywysaist dy bobl fel defaid, trwy law Moses ac Aaron.

Prŷdnhammol Weddi.

Psal. lxxviii. *Attendite, popule.*

GWRANDO fy nghyfraith, fy mhobl: gostyngwch eich clust at eiriau fy ngenau.

2 Agoraf yn ngenau mewn diareb: traethaf ddamhegion o'r cynfyd:

3 Y rhai a glywsom ac a wybuom, ac a fynegodd ein tadau i ni.

4 Ni chelwn rhag eu meibion, gan fynegi i'r oes a ddél foliant yr Arglwydd, a'i nerth, a'i ryfeddodau y rhai a wnaeth efe.

5 Canys efe a sicraodd dystiolaeth yn Jacob, ac a osododd gyfraith yn Israel, y rhai a orchymynodd efe i'n tadau eu dylgu i'w plant:

6 Fel y gwybyddai'r oes a ddél, sef y plant a enid; a phan gyfodent, y mynegent hwy i'w plant hwythau:

7 Fel y gosodent eu gobaith ar Dduw, heb anghosio gweithredoedd Duw, eithr cadw ei orchymynion ef:

8 Ac na byddent fel eu tadau, yn genhedlaeth gyndyn a gwrthryfelgar; yn genhedlaeth ni osododd ei chalon yn union,

water, the air thundered: and thine arrows went abroad.

18 The voice of thy thunder was heard round about: the lightnings shone upon the ground; the earth was moved, and shook withal.

19 Thy way is in the sea, and thy paths in the great waters: and thy footsteps are not known.

20 Thou ledest thy people like sheep: by the hand of Moses and Aaron.

Evening Prayer.

Psal. lxxviii. *Attendite, popule.*

HEAR my law, O my people: incline your ears unto the words of my mouth.

2 I will open my mouth in a parable: I will declare hard sentences of old;

3 Which we have heard and known: and such as our fathers have told us;

4 That we should not hide them from the children of the generations to come: but to shew the honour of the Lord, his mighty and wonderful works that he hath done.

5 He made a covenant with Jacob, and gave Israel a law: which he commanded our forefathers to teach their children;

6 That their posterity might know it: and the children which were yet unborn;

7 To the intent that when they came up: they might shew their children the same;

8 That they might put their trust in God: and not to forget the works of God, but to keep his commandments;

9 And not to be as their forefathers, a faithless and stubborn generation: a generation that set not their heart aright, and

ac nid yw ei hyspryd ffyddlon gyd â Duw.

9 Meibion Ephraim, yn arfog ac yn saethu â bwa, a droisant eu cefnau yn nydd y frwydr.

10 Ni chadwasant gyfammod Duw, eithr gwrthodasant rodio yn ei gyfraith ef;

11 Ac anghofiasant ei weithredoedd a'i ryfeddodau, y rhai a d dangosasant efe iddynt.

12 Efe a wnaethai wŷrthiau o flaen eu tadau hwynt yn nhir yr Aipht, ym maes Soan.

13 Efe a barthodd y môr, ac a aeth â hwynt drwodd; gwnaeth hefyd i'r dwfr sefyll fel pentwr.

14 Y dydd hefyd y tywysodd efe hwynt â chwmml, ac ar hyd y nos â goleuni tân.

15 Efe a holltodd y creigiau yn yr anialwch; a rhoddes ddiödd oddi yno megis o ddyfnederau dirfawr.

16 Canys efe a ddug ffrydiau allan o'r graig, ac a dynnodd i lawr megis afonydd o ddyfroedd.

17 Er hynny 'chwanegasant etto bechu yn ei erbyn ef, gan ddiöio'r Goruchaf yn y diffaethwch.

18 A themtiasant Dduw yn eu calon, gan ofyn bwyd wrth eu blys.

19 Llefarasant hefyd yn erbyn Duw; dywedasant, A ddiöchon Duw arlwyö bwrdd yn yr anialwch?

20 Wele, efe a darawodd y graig, fel y pistylodd dwfr, ac y llifodd afonydd; a ddiöchon efe roddi bara hefyd? a ddarpara efe gig i'w bobl?

21 Am hynny y clybu'r Arglwydd, ac y digiodd: a thân a ennyodd yn erbyn Jacob, a digofaint hefyd a gynneuodd yn erbyn Israel;

whose spirit cleaveth not steadfastly unto God;

10 Like as the children of Ephraim: who being harnessed, and carrying bows, turned themselves back in the day of battle.

11 They kept not the covenant of God: and would not walk in his law;

12 But forgot what he had done: and the wonderful works that he had shewed for them.

13 Marvellous things did he in the sight of our forefathers, in the land of Egypt: even in the field of Zoan.

14 He divided the sea, and let them go through: he made the waters to stand on an heap.

15 In the day-time also he led them with a cloud: and all the night through with a light of fire.

16 He clave the hard rocks in the wilderness: and gave them drink thereof, as it had been out of the great depth.

17 He brought waters out of the stony rock: so that it gushed out like the rivers.

18 Yet for all this they sinned more against him: and provoked the most Highest in the wilderness.

19 They tempted God in their hearts: and required meat for their lust.

20 They spake against God also, saying: Shall God prepare a table in the wilderness?

21 He smote the stony rock indeed, that the water gushed out, and the streams flowed withal: but can he give bread also, or provide flesh for his people?

22 When the Lord heard this, he was wroth: so the fire was kindled in Jacob, and there came up heavy displeasure against Israel;

22 Am na chredent yn Nuw, ac na obeithient yn ei iachawd-wriaeth ef :

23 Er iddo ef orchymyn i'r wybrennau oddi uchod, ac agoryd drysau'r nefoedd,

24 A gwlawio manna arnynt i'w fwytta, a rhoddi iddynt yd y nefoeld.

25 Dyn a fwytaodd fara angylion: anfonodd iddynt fwyd yn ddigonol.

26 Gyrrodd y dwyrein-wynt yn y nefoedd: ac yn ei nerth y dug efe ddeheu-wynt.

27 Gwlaiodd hefyd gig arnynt fel llwch, ac adar asgellog fel tywod y môr.

28 Ac a wnaeth iddynt gwmpo o fewn eu gwrsyll, o amgylch eu preswylfeydd.

29 Felly y bwyttasant, ac y llwyr-ddiwallwyd hwynt; ac efe a barodd eu dymuniad iddynt.

30 Ni ommeddwyd hwynt o'r hyn a flysiasant: Er hynny, tra yr ydoedd eu bwyd yn eu safnau, 31 Digllonedd Duw a gynneuoedd yn eu herbyn hwynt, ac a laddodd y rhai brasaf o'honynt, ac a gwmpodd etholedigion Israel.

32 Er hyn oll pechasant etto, ac ni chredasant i'w ryfeddodau ef.

33 Am hynny y treuliodd efe eu dyddiau hwynt mewn oferedd, a'u blynyddoedd mewn dychryn.

34 Pan laddai efe hwynt, hwy a'i ceisient ef, ac a ddychwelent, ac a geisient Dduw yn fore.

35 Cofient hefyd mai Duw oedd eu Craig, ac mai'r Goruchaf Dduw oedd eu Gwaredydd.

36 Er hynny, rhagrithio yr oeddynt iddo ef â'u genau, a dywedwyd celwydd wrtho â'u tafod:

37 A'u calon heb fod vn un-

23 Because they believed not in God : and put not their trust in his help.

24 So he commanded the clouds above : and opened the doors of heaven.

25 He rained down manna also upon them for to eat : and gave them food from heaven.

26 So man did eat angels' food : for he sent them meat enough.

27 He caused the east-wind to blow under heaven : and through his power he brought in the south-west-wind.

28 He rained flesh upon them as thick as dust : and feathered fowls like as the sand of the sea.

29 He let it fall among their tents : even round about their habitation.

30 So they did eat, and were well filled; for he gave them their own desire : they were not disappointed of their lust.

31 But while the meat was yet in their mouths, the heavy wrath of God came upon them, and slew the wealthiest of them : yea, and smote down the chosen men that were in Israel.

32 But for all this they sinned yet more : and believed not his wondrous works.

33 Therefore their days did he consume in vanity : and their years in trouble.

34 When he slew them, they sought him : and turned them early, and enquired after God.

35 And they remembered that God was their strength : and that the high God was their redeemer.

36 Nevertheless, they did but flatter him with their mouth : and dissembled with him in their tongue.

37 For their heart was not whole

iawn gyd âg ef, na'u bod yn fyddlon yn ei gyfammod ef.

38 Er hynny efe yn drugarog a faddeuodd eu hanwiredd, ac ni ddifethodd hwynt: i'e, trodd ymaith ei ddigofaint yn fynych, ac ni chyfrôdd ei holl lid.

39 Canys efe a gofiai mai cnawd oeddynt, a gwÿnt yn myned, ac heb ddychwelyd.

40 Pa sawl gwaith y digiasant ef yn yr anialwch, ac y gofidiasant ef yn y diffaethwch?

41 I'e, troisai a phrofasant Dduw, ac a osodasant derfyn i Sanct yr Israel.

42 Ni chofiasant ei law ef, na'r dydd y gwaredodd efe hwynt oddi wrth y gelyn.

43 Fel y gosodasai efe ei arwyddion yn yr Aipht, a'i ryfeddodau yn maes Soan:

44 Ac y troisai eu hafonydd yn waed; a'u ffrydiau, fel ua allent yfed.

45 Anfonodd gymmysgbla yn eu plith, yr hon a'u difaodd hwynt; a llyffaint i'w difetha.

46 Ac efe a roddodd eu cnwd hwynt i'r lindys, a'u llafur i'r locust.

47 Distrywiodd eu gwin-wydd â chenlysg, a'u sycomor-wydd â rhew.

48 Rhoddodd hefyd eu hani-feiliaid i'r cenllysg, a'u golud i'r mell.

49 Anfonodd arnynt gyn-ddaredd ei lid, lliديوgrwydd, a digter, a chyfyngder, trwy anfon angylion drwg.

50 Cymhwysodd ffordd i'w ddigofaint: nid attaliodd eu henaid oddi wrth angau; ond eu bewyd a roddodd efe i'r haint.

51 Tarawodd hefyd bob cyntaf-anedig yn yr Aipht; sef

with him : neither continued they stedfast in his covenant.

38 But he was so merciful, that he forgave their misdeeds : and destroyed them not.

39 Yea, many a time turned he his wrath away : and would not suffer his whole displeasure to arise.

40 For he considered that they were but flesh : and that they were even a wind that passeth away, and cometh not again.

41 Many a time did they provoke him in the wilderness : and grieved him in the desert.

42 They turned back, and tempted God : and moved the Holy One in Israel.

43 They thought not of his hand : and of the day when he delivered them from the hand of the enemy ;

44 How he had wrought his miracles in Egypt : and his wonders in the field of Zoan.

45 He turned their waters into blood : so that they might not drink of the rivers.

46 He sent lice among them, and devoured them up : and frogs to destroy them.

47 He gave their fruit unto the caterpillar : and their labour unto the grasshopper.

48 He destroyed their vines with hail-stones : and their mulberry-trees with the frost.

49 He smote their cattle also with hail-stones : and their flocks with hot thunder-bolts.

50 He cast upon them the furiousness of his wrath, anger, displeasure, and trouble : and sent evil angels among them.

51 He made a way to his indignation, and spared not their soul from death : but gave their life over to the pestilence ;

52 And smote all the first-born in Egypt : the most prin-

blaenion eu nerth hwynt ym mhebyll Ham :

52 Ond efe a yrrodd ei bobl ei hun fel defaid, ac a'u harweiodd hwynt fel praidd yn yr anialwch.

53 Tywysodd hwynt hefyd yn ddiogel, fel nacl ofnasant : a'r môr a orchuddiodd eu gelynyion hwynt.

54 Hwytiau a ddug efe i oror ei sancteiddrwydd ; i'r mynydd hwn a ynnillodd ei ddeheulaw ef.

55 Ac efe a yrrodd allan y cenhedloedd o'u blaen hwynt, ac a rannodd iddynt etifeddiaeth wrth linynt, ac a wnaeth i lwythau Israel drigo yn eu pebyll hwynt.

56 Er hynny tentiasant a digiasant Dduw Goruchaf, ac ni chadwasant ei dystiolaethau :

57 Eithr ciliasant a buant auffyddlon fel eu tadau : troisiant fel bwa twyllodrus.

58 Digiasant ef hefyd a'u huchel-fannau ; a gyrrasant eiddgedd arno a'u cerfedig ddelwau.

59 Clybu Duw hyn, ac a ddigiodd, ac a ffeiddiodd Israel yn ddirfawr :

60 Fel y gadawodd efe da-bernacl Siloh, y babbell a osodasai efe ym mysg dynion ;

61 Ac y rhoddodd ei nerth mewn caethiwed, a'i brydferthwch yn llaw'r gelyn.

62 Rhoddes hefyd ei bobl i'r cleddyf ; a digiodd wrth ei etifeddiaeth.

63 Tân a ysodd eu gwyr ieu-aingc ; a'u morwynion ni phriodwyd.

64 Eu hofferiaid a laddwyd â'r cleddyf ; a'u gwragedd gweddwon nid wylasant.

65 Yna y deffrôdd yr Arglwydd fel un o gysgu, fel cadarn yn bloeddio gwedi gwin.

cipal and mightiest in the dwellings of Ham.

53 But as for his own people, he led them forth like sheep : and carried them in the wilderness like a flock.

54 He brought them out safely, that they should not fear : and overwhelmed their enemies with the sea.

55 And brought them within the borders of his sanctuary : even to his mountain which he purchased with his right hand.

56 He cast out the heathen also before them : caused their land to be divided among them for an heritage, and made the tribes of Israel to dwell in their tents.

57 So they tempted, and displeased the most high God : and kept not his testimonies ;

58 But turned their backs, and fell away like their forefathers : starting aside like a broken bow.

59 For they grieved him with their hill-altars : and provoked him to displeasure with their images.

60 When God heard this, he was wroth : and took sore displeasure at Israel.

61 So that he forsook the tabernacle in Silo : even the tent that he had pitched among men.

62 He delivered their beauty into captivity : and their beauty into the enemy's hand.

63 He gave his people over also unto the sword : and was wroth with his inheritance.

64 The fire consumed their young men : and their maidens were not given to marriage.

65 Their priests were slain with the sword : and there were no widows to make lamentation.

66 So the Lord awaked as one out of sleep : and like a giant refreshed with wine.

66 Ac efe a darawodd ei elynion o'r tu ol : rhoddes iddynt wrth tragrwyddol.

67 Gwrthododd hefyd babbell Joseph, ac ni etholodd lwyth Ephraim :

68 Ond efe a etholodd lwyth Judah, mynydd Sion, yr bwn a hoffodd.

69 Ac a adeiladodd ei gyssegr fel llys uchel, fel y ddaear yr hon a seiliodd efe yn dragrwydd.

70 Etholodd hefyd Ddafydd ei was, ac a'i cymmerth o gornannau'r defaid :

71 Oddi ar ol y defaid cyfebron, y daeth âg ef i borthi Jacob ei bobl, ac Israel ei etifeddiaeth.

72 Yntau a'u porthodd hwynt yn ol perfeithrwydd ei galon ; ac a'u trinodd wrth gyfarwyddyd ei ddwyllaw.

Borcol Meddi.

Psal. lxxix. *Deus, venerunt.*

Y Cenhedloedd, O Dduw, a ddaethant i'th etifeddiaeth ; halogasant dy deml sanctaidd : gosodasant Jerusalem yn garneldau.

2 Rhoddasant gelanedd dy weision yn fwyd i adar y nefoedd, a chig dy saint i fwystfilod y ddaear.

3 Tywalltasant eu gwaed fel dwfr o amgylch Jerusalem : ac nid oedd a'u claddai.

4 Yr ydym ni yn warthrudd i'n cymmydogion ; dirmyg a gwatwargerdd i'r rhai sydd o'n hamgylch.

5 Pa hŷd, Arglwydd ? a ddigi d'n dragrwydd ? a lysg dy eiddgedd di fel tân ?

6 Tywallt dy lid ar y cenhedloedd ni'th adnabuant, ac ar

67 He smote his enemies in the hinder parts : and put them to a perpetual shame.

68 He refused the tabernacle of Joseph : and chose not the tribe of Ephraim ;

69 But chose the tribe of Judah : even the hill of Sion which he loved.

70 And there he built his temple on high : and laid the foundation of it like the ground which he hath made continually.

71 He chose David also his servant : and took him away from the sheep-folds.

72 As he was following the ewes great with young ones he took him : that he might feed Jacob his people, and Israel his inheritance.

73 So he fed them with a faithful and true heart : and ruled them prudently with all his power.

Morning Prayer.

Psal. lxxix. *Deus, venerunt.*

O God, the heathen are come into thine inheritance : thy holy temple have they defiled, and made Jerusalem an heap of stones.

2 The dead bodies of thy servants have they given to be meat unto the fowls of the air : and the flesh of thy saints unto the beasts of the land.

3 Their blood have they shed like water on every side of Jerusalem : and there was no man to bury them.

4 We are become an open shame to our enemies : a very scorn and derision unto them that are round about us.

5 Lord, how long wilt thou be angry : shall thy jealousy burn like fire for ever ?

6 Pour out thine indignation upon the heathen that have not

y teyrnaoedd ni alwasant ar dy Enw.

7 Canys yasant Jacob, ac a wnaethant ei breswylfa yn anghyfnedd.

8 Na chofia'r anwiredau gynt i'n herbyn: brysia, rhagflaened dy dostur drugreddau ni: canys lless iawn y'n gwnaethpwyd.

9 Cynnothwya ni, O Dduw ein hiachawdwriaeth, er mwyn gogoniant dy Enw: gwared ni hefyd, a thrugarhâ wrth ein pechodau, er mwyn dy Enw.

10 Paham y dywed y cenedloedd, Pa le y mae eu Duw hwynt? bydded hyspys ym mhlith y cenedloedd yn ein golwg ni, wrth ddial gwaed dy weision yr hwn a dywalltwyd.

11 Deued uchenaid y charorion ger dy fron: yn ol mawredd dy nerth cadw blant marwolaeth.

12 A thâl i'n cymmydogion ar y seithfed i'w mynwes, eu cabled trwy'r hon y'th gablasant di, O Arglwydd.

13 A ninnau dy bobl a defaid dy borfa, a'th foliannwn di yn dragwydd: datganwn dy foliant o genhedlaeth i genhedlaeth.

Psal. lxxx. *Qui regis Israel.*

GWRANDO, O Fugail Israel, yr hwn wyt yn arwain Joseph fel praidd; ymddisgleiria, yr hwn wyt yn eistedd rhwng y cerubiaid.

2 Cyfod dy nerth o flaen Ephraim a Benjamin a Manasses, a thyrdd yn iachawdwriaeth i ni.

3 Dychwel ni, O Dduw, a llewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

4 O Arglwydd Dduw'r lluoedd, pa hŷd y sorri wrth weddi dy bobl?

known thee: and upon the kingdoms that have not called upon thy Name.

7 For they have devoured Jacob: and laid waste his dwelling-place.

8 O remember not our old sins, but have mercy upon us, and that soon: for we are come to great misery.

9 Help us, O God of our salvation, for the glory of thy Name: O deliver us, and be merciful unto our sins, for thy Name's sake.

10 Wherefore do the heathen say: Where is now their God?

11 O let the vengeance of thy servants' blood that is shed: be openly shewed upon the heathen in our sight.

12 O let the sorrowful sighing of the prisoners come before thee: according to the greatness of thy power, preserve thou those that are appointed to die.

13 And for the blasphemy wherewith our neighbours have blasphemed thee: reward thou them, O Lord, seven-fold into their bosom.

14 So we, that are thy people, and sheep of thy pasture, shall give thee thanks for ever: and will always be shewing forth thy praise from generation to generation.

Psal. lxxx. *Qui regis Israel.*

HEAR, O thou Shepherd of Israel, thou that leadest Joseph like a sheep: shew thyself also, thou that sittest upon the cherubims.

2 Before Ephraim, Benjamin, and Manasses: stir up thy strength, and come, and help us.

3 Turn us again, O God: shew the light of thy countenance, and we shall be whole.

4 O Lord God of hosts: how long wilt thou be angry with thy people that prayeth?

5 Porthaist hwynt â bara dagrau; a diodaist hwynt â dagrau wrth fesur mawr.

6 Gosodaist ni yn gynnen i'n cymmydogion; a'n gelynion a'n gwatwarant yn eu mysg eu hun.

7 O Dduw'r lluoedd, dychwel ni, a llewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

8 Mudaist winwŷdden o'r Aipht: bwriaist y cenhedloedd allan, a phlennaist hi.

9 Arloesaist o'i blaen, a pheraist i'w gwraidd wreiddio, a hi a lanwodd y tir.

10 Cuddiwyd y mynyddoedd gan ei chysgod; a'i changhennau oedd fel cedrwydd rhagorol.

11 Hi a estynodd ei changau hyd y môr, a'i blagur hyd yr afon.

12 Paham y rhwygaist ei chaeau, fel y tynno pawb a elo heibio ar hŷd y ffordd ei grawn hi?

13 Y baedd o'r coed a'i turia, a bwystfil y maes a'i pawr.

14 O Dduw'r lluoedd, dychwel, attolwg: edrych o'r nefoedd, a chenfydd, ac ymwel â'r winwŷdden hon;

15 A'r winllan a blannodd dy ddeheulaw, ac â'r planhigyn a gadarnhaist i ti dy hun.

16 Llosgwyd hi â thân; torwyd hi i lawr: gan gerydd dy wyneb y defithir hwynt.

17 Bydded dy law dros wr dy ddeheulaw, a throes fab y dyn yr hwn a gadarnhaist i ti dy hun.

18 Felly ni chiliwn ni o' oddi wrthyt ti: bywhâ ni, a ni a alwn ar dy Enw.

19 O Arglwydd Dduw'r lluoedd, dychwel ni, llewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

5 Thou feedest them with the bread of tears: and givest them plenteousness of tears to drink.

6 Thou hast made us a very strife unto our neighbours: and our enemies laugh us to scorn.

7 Turn us again, thou God of hosts: shew the light of thy countenance, and we shall be whole.

8 Thou hast brought a vine out of Egypt: thou hast cast out the heathen, and planted it.

9 Thou madest room for it: and when it had taken root it filled the land.

10 The hills were covered with the shadow of it: and the boughs thereof were like the goodly cedar-trees.

11 She stretched out her branches unto the sea: and her boughs unto the river.

12 Why hast thou then broken down her hedge: that all they that go by pluck off her grapes?

13 The wild boar out of the wood doth root it up: and the wild beasts of the field devour it.

14 Turn thee again, thou God of hosts, look down from heaven: behold, and visit this vine;

15 And the place of the vineyard that thy right hand hath planted: and the branch that thou madest so strong for thyself.

16 It is burnt with fire, and cut down: and they shall perish at the rebuke of thy countenance.

17 Let thy hand be upon the man of thy right hand: and upon the son of man, whom thou madest so strong for thine own self.

18 And so will not we go back from thee: O let us live, and we shall call upon thy Name.

19 Turn us again, O Lord God of hosts: shew the light of thy countenance, and we shall be whole.

Psal. lxxxii. *Exultate Deo.*

CENWCH yn llafar i Dduw ein cadernid: cenwch yn llawen i Dduw Jacob.

2 Cymmerwch psalm, a moeswch dympan, y delyn fwyn a'r nabl.

3 Udgenwch udgorn yn y lloer newydd, yn yr amser nodedig, yn nydd ein huchel-wyl.

4 Canys deddf yw hyn i Israel, a deſod i Dduw Jacob.

5 Efe a'i gosododd yn dystiolaeth yn Joseph, pan aeth efe allan trwy dir yr Aiph: lle y clywais iaith ni ddeallwn.

6 Tynnais ei ysgwydd oddi wrth y baich: ei ddwyllaw a ymadawsant a'r crochanau.

7 Mewn cyfyngder y gelwaist, ac mi a'rh waredais: gwrandewais di yn nirgelwch y daran: profais di wrth ddyfiroedd Meribah.

8 Clyw, fy mhobl, a mi a dystiolaethaf i ti: Israel, os gwrandewi arnaf;

9 Na fydded ynot dduw arall; ac nac yngrymma i dduw dieithr.

10 Myfi yr Arglwydd dy Dduw yw'r hwn a'rh ddug di allan o dir yr Aiph: lleda dy safn, a mi a'i llanwaf.

11 Ond ni wrandawai fy mhobl ar fy llef; ac Israel ni'm mynnai.

12 Yna y gollyngais hwynt ynghyndynrwydd eu calon: aethant wrth eu cyngor eu hunain.

13 O na wrandawsai fy mhobl arnaf; na rodiasai Israel yn fy ffyrdd!

14 Buan y gostyngaswn eu gelynyon, ac y troiswn fy llaw yn erbyn eu gwrthwynebwyr.

15 Caseion yr Arglwydd a gymmerasant arnynt ymostwng

Psal. lxxxii. *Exultate Deo.*

SING we merrily unto God our strength: make a cheerful noise unto the God of Jacob.

2 Take the psalm, bring hither the tabret: the merry harp with the lute.

3 Blow up the trumpet in the new-moon: even in the time appointed, and upon our solemn feast-day.

4 For this was made a statute for Israel: and a law of the God of Jacob.

5 This he ordained in Joseph for a testimony: when he came out of the land of Egypt, and had heard a strange language.

6 I eased his shoulder from the burden: and his hands were delivered from making the pots.

7 Thou calledst upon me in troubles, and I delivered thee: and heard thee what time as the storm fell upon thee.

8 I proved thee also: at the waters of strife.

9 Hear, O my people, and I will assure thee, O Israel: if thou wilt hearken unto me,

10 There shall no strange god be in thee: neither shalt thou worship any other god.

11 I am the Lord thy God, who brought thee out of the land of Egypt: open thy mouth wide, and I shall fill it.

12 But my people would not hear my voice: and Israel would not obey me.

13 So I gave them up unto their own hearts' lusts: and let them follow their own imaginations.

14 O that my people would have hearkened unto me: for if Israel had walked in my ways,

15 I should soon have put down their enemies: and turned my hand against their adversaries.

16 The haters of the Lord should have been found liars

iddo ef: a'u hamser hwythau fuasai'n dragywydd.

16 Bwydasai hwynt nefyd â brasder gwenith: ac â mel o'r graig y'rh ddiwallaswn.

†*Prdnhawol Ddedd.*

Psal. lxxxii. *Deus stetit.*

DUW sydd yn sefyll ynghyn-nulleidfar galluog: ym mhlith y duwiau y barn efe.

2 Pa hyd y bernwch ar gam? ac y derbyniwch wyneb y rhai annuwiol?

3 Bernwch y tlawd a'r amdlifad: cyfiawnhewch y cystuddiedig a'r rheidus.

4 Gwaredwch y tlawd a'r anghenus: achubwch hwynt o law y rhai annuwiol.

5 Ni wyddant, ac ni ddeallant: mewnt tywyllwch y rhodiant: holl sylfaenau y ddaear a symmudwyd o'u lle.

6 Myfi a ddywedais, Duwiau ydych chiwi; a meibion y Goruchaf ydych chiwi oll.

7 Eithr byddwch feirw fel dynion, ac fel un o'r tywysogion y syrthiwch.

8 Cyfod, O Dduw, barna'r ddaear: canys ti a etifeddi'r holl genhedloedd.

Psal. lxxxiii. *Deus, quis similis?*

ODduw, na ostega: na thaw, ac na fydd lonydd, O Dduw.

2 Canys wele, dy elynion sydd yn terfysgu; a'rh gaseion yn cyfodi eu pennau.

3 Ymgyfrinachasant yn ddichellgar yn erbyn dy bobl, ac ynghynghorasant yn erbyn dy rai dirgel di.

4 Dywedasant, Deuwch, a difethwn hwynt, fel na byddont yn genedl; ac na chofier Enw Israel mwyach.

5 Canys ymgynghorasant yn

but their time should have endured for ever.

17 He should have fed them also with the finest wheat-flour: and with honey out of the stony rock should I have satisfied thee.

†*Evening Prayer.*

Psal. lxxxii. *Deus stetit.*

GOD standeth in the congregation of princes: he is a Judge among gods.

2 How long will ye give wrong judgement: and accept the persons of the ungodly?

3 Defend the poor and fatherless: see that such as are in need and necessity have right.

4 Deliver the out-cast and poor: save them from the hand of the ungodly.

5 They will not be learned nor understand, but walk on still in darkness: all the foundations of the earth are out of course.

6 I have said, Ye are gods: and ye are all the children of the most Highest.

7 But ye shall die like men: and fall like one of the princes.

8 Arise, O God, and judge thou the earth: for thou shalt take all heathen to thine inheritance.

Psal. lxxxiii. *Deus, quis similis?*

HOLD not thy tongue, O God, keep not still silence: refrain not thyself, O God.

2 For lo, thine enemies make a murmuring: and they that hate thee have lift up their head.

3 They have imagined craftily against thy people: and taken counsel against thy secret ones.

4 They have said, Come, and let us root them out, that they be no more a people: and that the name of Israel may be no more in remembrance.

5 For they have cast their

unfryd; ac ymwnaethant i'th erbyn.

6 Pebyll Edom, a'r Ismael-iaid; y Moabaiad, a'r Hagar-iaid;

7 Gebal, ac Ammon, ac Amalek; y Philistiaid, gyd â phreswylwyr Tyrus.

8 Assur hefyd a ymgwplysodd â hwynt: buant fraich i blant Lot.

9 Gwna di iddynt fel i Mid-ian: megis i Sisera, megis i Jabin, wrth afon Cison:

10 Yn Endor y difethwyd hwynt: aethant yn dail i'r ddaear.

11 Gwna eu pendefigion fel Oreb, ac fel Zeeb; a'u holl dywysogion fel Zebah, ac fel Zal-munnah:

12 Y rhai a ddywedasant, Cymmerwn i ni gyfanneddau Duw i'w meddiannu.

13 Gosod hwynt, O fy Nuw, fel olwyn; fel sofr o flaen y gwynt.

14 Fel y llysg tân goed, ac fel y goddeithia fflam fynydd-oedd;

15 Felly erlid di hwynt â'th dymmestl, a dychryna hwynt â'th gorwynt.

16 Llanw eu hwynebau â gwarth; fel y ceisient dy Enw, O Arglwydd.

17 Cywilyddier a thralloder hwynt yn dragwydd; i'e, gwar-adydder, a difether hwynt:

18 Fel y gwyponnt mai tydi, yr hwn yn unig wyt JEHOFAH wrth dy Enw, wyt Oruchaf ar yr holl ddaear.

Psal. lxxxiv. *Quam dilecta!*

MOR hawddgar yw dy bebyll di, O Arglwydd y lluoedd!

2 Fy enaid a hiraetha, i'e, ac a flysia am gynteddau'r Arglwydd: fy nghalon a'm cnawd a waeddant am y Duw byw.

3 Aderyn y to hefyd a gafodd

heads together with one consent: and are confederate against thee;

6 The tabernacles of the Edomites, and the Ismaelites: the Moabites, and Hagarens;

7 Gebal, and Ammon, and Amalek: the Philistines, with them that dwell at Tyre.

8 Assur also is joined with them: and have holpen the children of Lot.

9 But do thou to them as unto the Medianites: unto Sisera, and unto Jabin at the brook of Kison:

10 Who perished at Endor: and became as the dung of the earth.

11 Make them and their princes like Oreb and Zeb: yea, make all their princes like as Zeba and Salmana;

12 Who say, Let us take to ourselves: the houses of God in possession.

13 O my God, make them like unto a wheel: and as the stubble before the wind;

14 Like as the fire that burneth up the wood: and as the flame that consumeth the mountains.

15 Persecute them even so with thy tempest: and make them afraid with thy storm.

16 Make their faces ashamed, O Lord: that they may seek thy Name.

17 Let them be confounded and vexed ever more and more: let them be put to shame, and perish.

18 And they shall know that thou, whose Name is Jehovah: art only the most Highest over all the earth.

Psal. lxxxiv. *Quam dilecta!*

O How amiable are thy dwellings: thou Lord of hosts!

2 My soul hath a desire and longing to enter into the courts of the Lord: my heart and my flesh rejoice in the living God.

3 Yea, the sparrow hath found

dy, a'r wennol nýth iddi, lle y gesyd e'i chywion; sef dy allorau di, O Arglwydd y lluoedd, fy Mrenhin, a'm Duw.

4 Gwýn fyd preswylwyr dy dy: yn wastad v'th folianant.

5 Gwýn ei fyd y dyn y mae ei gadernid ynot; a'th ffyrdd yn eu calon:

6 Y rhai yn myned trwy ddyffryn Bacha, a'i gwnant yn ffynnon: a'r gwlaw a leinw'r llynau.

7 Ant o nerth i nerth; ymddengys pob un ger bron Duw yn Sion.

8 O Arglwydd Dduw'r lluoedd, clyw fy ngweddi: gwrando, O Dduw Jacob.

9 O Dduw ein tarian, gwel, ac edrych ar wyneb dy Enneiniog.

10 Canys gwell yw diwrnod yn dy gynteddau di ná mil: dewiswn gadw drws yn nhý fy Nuw, o flaen trigo ym mhebyll annuwioldeb.

11 Canys haul a tharian yw'r Arglwydd Dduw: yr Arglwydd a rydd ras a gogoniant: ni attal efe ddim daioni oddi wrth y rhai a rodiant yn berffaith.

12 O Arglwydd y lluoedd, gwýn fyd y dyn a ymddiried ynot.

Psal. lxxxv. *Benedixisti, Domine.*

GRASLAWN fuost, O Arglwydd, i'th dir: dychwel-aiast gaethiwed Jacob.

2 Maddeuaist anwiredd dy bobl: cuddiaist eu holl bechod.

3 Tynnaist ymaith dy holl lid: troaist oddi wrth lidiowgrwydd dy ddigter.

4 Tro ni, O Dduw ein hiachawdwriaeth, a thor ymaith dy ddigofaint wrthym

her an nouse, and the swallow a nest where she may lay her young: even thy altars, O Lord of hosts, my King and my God.

4 Blessed are they that dwell in thy house: they will be always praising thee.

5 Blessed is the man whose strength is in thee: in whose heart are thy ways.

6 Who going through the vale of misery use it for a well: and the pools are filled with water.

7 They will go from strength to strength: and unto the God of gods appeareth every one of them in Sion.

8 O Lord God of hosts, hear my prayer: hearken, O God of Jacob.

9 Behold, O God our defender: and look upon the face of thine Anointed.

10 For one day in thy courts: is better than a thousand.

11 I had rather be a door-keeper in the house of my God: than to dwell in the tents of ungodliness.

12 For the Lord God is a light and defence: the Lord will give grace and worship, and no good thing shall he withhold from them that live a godly life.

13 O Lord God of hosts: blessed is the man that putteth his trust in thee.

Psal. lxxxv. *Benedixisti, Domine.*

LORD, thou art become gracious unto thy land: thou hast turned away the captivity of Jacob.

2 Thou hast forgiven the offence of thy people: and covered all their sins.

3 Thou hast taken away all thy displeasure: and turned thyself from thy wrathful indignation.

4 Turn us then, O God our Saviour: and let thine anger cease from us.

5 Ai byth y digi wrthym? a estyni di dy soriant hyd genhedlaeth a chenhedlaeth?

6 Oni throi di a'n bywhâu ni, fel y llawenycho dy bobl ynot ti?

7 Dangos i ni, Arglwydd, dy drugaredd, a dod i ni dy iachawdwriaeth.

8 Gwrandawaf beth a ddywed yr Arglwydd Dduw: canys efe a draetha heddwch i'w bobl, ac i'w saint: ond na throant at ynyfydrwydd.

9 Dïau fod ei iechyd ef yn agos i'r rhai a'i hofnant; fel y trigo gogoniant yn ein tir ni.

10 Trugaredd a gwirionedd a ymgylfarfuant; cyfiawnder a heddwch a ymgusanasant.

11 Gwirionedd a dardda o'r ddaear; a chyfiawnder a edrych i lawr o'r nefoedd.

12 Yr Arglwydd hefyd a rydd ddaioni; a'n daear a rydd ei chnwd.

13 Cyfiawnder a â o'i flaen ef; ac a esyd ei draed ef ar y ffordd.

Boreol Meddi.

Psal. lxxxvi. *Inclina, Domine.*

GOSTWNG, O Arglwydd, dy glust, gwrando fi: canys truan ac anghenus ydyf.

2 Cadw fy enaid; canys sanctaidd ydyf: achub di dy was, O fy Nuw, yr lwn sydd yn ynddiried ynot.

3 Trugarhâ wrthyf, Arglwydd: canys arnat y llefaf beunydd.

4 Llawenhâ enaid dy was: canys attat ti, Arglwydd, y dyrchafaf fy enaid.

5 Canys ti, O Arglwydd, ydyf dda a maddeugar; ac o fawr drugaredd i'r rhai oll a alwant arnat.

6 Clyw, Arglwydd, fy ngwedd-

5 Wilt thou be displeas'd at us for ever: and wilt thou stretch out thy wrath from one generation to another?

6 Wilt thou not turn again, and quicken us: that thy people may rejoice in thee?

7 Shew us thy mercy, O Lord: and grant us thy salvation.

8 I will hearken what the Lord God will say concerning me: for he shall speak peace unto his people, and to his saints, that they turn not again.

9 For his salvation is nigh them that fear him: that glory may dwell in our land.

10 Mercy and truth are met together: righteousness and peace have kissed each other.

11 Truth shall flourish out of the earth: and righteousness hath looked down from heaven.

12 Yea, the Lord shall shew loving-kindness: and our land shall give her increase.

13 Righteousness shall go before him: and he shall direct his going in the way.

Morning Prayer.

Psal. lxxxvi. *Inclina, Domine.*

BOW down thine ear, O Lord, and hear me: for I am poor, and in misery.

2 Preserve thou my soul, for I am holy: my God, save thy servant that putteth his trust in thee.

3 Be merciful unto me, O Lord: for I will call daily upon thee.

4 Comfort the soul of thy servant: for unto thee, O Lord, do I lift up my soul.

5 For thou, Lord, art good and gracious: and of great mercy unto all them that call upon thee.

6 Give ear, Lord, unto my

i; ac ymwrando â llais fy ymbil.

7 Yn nydd fy nghyfyngder y llefaf arnat: canys gwrandewi fi.

8 Nid oes fel tydi ym mys v duwiau, O Arglwydd; na gweithredoedd fel dy weithredoedd di.

9 Yr holl genhedloedd y rhai a wnaethost a ddeuant ac a addollant ger dy fron di, O Arglwydd; ac a ogoneddant dy Enw.

10 Canys ydyf fawr, ac yn gwneuthur rhyfeddodau: ti yn umg wyt Dduw.

11 Dysg i mi dy ffordd, O Arglwydd; mi a rodiaf yn dy wirionedd: una fy nghalon i ofni dy Enw.

12 Moliannaf di, O Arglwydd fy Nuw, a'm holl galon: a gogoneddaf dy Enw yn dragywydd.

13 Canys mawr yw dy drugaredd tu ag attaf fi: a gwar-edaist fy enaid o uffern isol.

14 Rhai beilchion a gyfodasant i'm herbyn, O Dduw, a chynulleidfa y trawson a geisiasant fy enaid; ac ni' th osodasant di ger eu bron.

15 Eithr ti, O Arglwydd, wyt Dduw trugarog a graslawn; hwyrfrydig i lid, a helaeth o drugaredd a gwirionedd.

16 Edrych arnaf, a thrugarhâ wrthyf: dyro dy nerth i' th was, ac achub fab dy wasan-aeth-ferch.

17 Gwna i mi arwydd er daioni: fel y gwelo fy nghaseion, ac y gwaradwydder hwynt; am i ti, O Arglwydd, fy nghyn-northwyo a'm diddanu.

Psal. lxxxvii. *Fundamenta ejus.*
EI sail sydd ar y nynyddoedd sanctaidd.

prayer: and ponder the voice of my humble desires.

7 In the time of my trouble I will call upon thee: for thou hearest me.

8 Among the gods there is none like unto thee, O Lord: there is not one that can do as thou doest.

9 All nations whom thou hast made shall come and worship thee, O Lord: and shall glorify thy Name.

10 For thou art great, and doest wondrous things: thou art God alone.

11 Teach me thy way, O Lord, and I will walk in thy truth: O knit my heart unto thee, that I may fear thy Name.

12 I will thank thee, O Lord my God, with all my heart: and will praise thy Name for evermore.

13 For great is thy mercy toward me: and thou hast delivered my soul from the nethermost hell.

14 O God, the proud are risen against me: and the congregations of naughty men have sought after my soul, and have not set thee before their eyes.

15 But thou, O Lord God, art full of compassion and mercy: long-suffering, plenteous in goodness and truth.

16 O turn thee then unto me, and have mercy upon me: give thy strength unto thy servant, and help the son of thine handmaid.

17 Shew some token upon me for good, that they who hate me may see it, and be ashamed: because thou, Lord, hast holpen me, and comforted me.

Psal. lxxxvii. *Fundamenta ejus.*
HER foundations are upon the holy hills: the Lord

2 Yr Arglwydd a gâr byrth Sion yn fwy nâ holl breswylfeydd Jacob.

3 Gogoneddus bethau a ddywedir am danat ti, O ddinas Duw.

4 Cofiaf Rahab a Babilon wrth fy nghydnabod : wele Philistia, a Thyrus, ynghyd âg Ethiopia ; yno y ganwyd hwn.

5 Ac am Sion y dywedir, Y gwr a'r gwr a anwyd ynddi : a'r Goruchaf ei hun a'i sicrhâ hi.

6 Yr Arglwydd a gyfrif pan ysgrifeno'r bobl, eni hwn yno.

7 Y cantorion a'r cerddorion a fyddant yno : fy holl ffynhonnau sydd ynot ti.

Psal. lxxxviii. Domine Deus.

O Arglwydd Dduw fy iachawdwriaeth, gwaeddais o'th flaen ddydd a nos.

2 Deued fy ngweddi ger dy fron : gostwng dy glust at fy llefain.

3 Canys fy enaid a lanwyd o ffinderâu ; a'm heinioes a nesâ i'r beddrod.

4 Cyfrifwyd fi gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll : ydwyf fel gwr heb nerth.

5 Yn rhydd ym mysg y meirw, fel rhai wedi eu lladd, yn gorwedd mewn bedd, y rhai ni chofi niwly ; a hwy a dorrtwyd oddi wrth dy law.

6 Gosodaist fi yn y pwll isaf, mewn tywyllwch, yn y dyfnderâu.

7 Y mae dy ddigofaint yn pwysu arnaf ; ac â'th holl donnau y'm cystuddiaist.

8 Pellheist fy nghydnabod oddi wrthyf ; gwnaethost fi yn ffeidd-dra iddynt : gwarchaewyd fi, fel nad awn allan.

loveth the gates of Sion more than all the dwellings of Jacob.

2 Very excellent things are spoken of thee : thou city of God.

3 I will think upon Rahab and Babylon : with them that know me.

4 Behold ye the Philistines also : and they of Tyre, with the Morians ; lo, there was he born.

5 And of Sion it shall be reported that he was born in her : and the most High shall stablish her.

6 The Lord shall rehearse it when he writeth up the people : that he was born there.

7 The singers also and trumpeters shall he rehearse : All my fresh springs shall be in thee.

Psal. lxxxviii. Domine Deus.

O Lord God of my salvation, I have cried day and night before thee : O let my prayer enter into thy presence, incline thine ear unto my calling.

2 For my soul is full of trouble : and my life draweth nigh unto hell.

3 I am counted as one of them that go down into the pit : and I have been even as a man that hath no strength.

4 Free among the dead, like unto them that are wounded, and lie in the grave : who are out of remembrance, and are cut away from thy hand.

5 Thou hast laid me in the lowest pit : in a place of darkness, and in the deep.

6 Thine indignation lieth hard upon me : and thou hast vexed me with all thy storms.

7 Thou hast put away mine acquaintance far from me : and made me to be abhorred of them.

8 I am so fast in prison : that I cannot get forth.

9 Fy llygad a ofdiodd gan fy nghystudd : llelais arnat, Arglwydd, beunydd ; estynais fy nwyllaw atant.

10 Ai i'r meirw y gwnai ryfeddod? a gyfyd y meirw a'th foliannu di?

11 A draethir dy drugaredd mewn bedd? a'th wirionedd yn nistrw?

12 A adwaenir dy ryfeddod yn y tywyllwch? a'th gyfiawnder yn nhir anghof?

13 Ond myfi a iefais arnat, Arglwydd ; yn fore yr achub fy ngweddi dy flaen.

14 Paham, Arglwydd, y gwrthodi fy enaid? y cuddi dy wyneb oddi wrthyf?

15 Truan ydwyf fi, ac ar drangedigaeth o'm hieuengeidd : dygais dy ofn, ac yr ydwyf yn petruso.

16 Dy soriant a aeth drosof ; dy ddychrynedigaethau a'm torrodd ymaith.

17 Fel dwfr y'm cylchynasant beunydd, ac y'm cyd-amgylchasant.

18 Câr a chyfaill a yrraist ym mhell oddi wrthyf, a'm cydnabod i dywyllwch.

Prŷdnhatmol Beddi.

Psal. lxxxix. Misericordias Domini.

TRUGAREDDAU yr Arglwydd a ddatganaf byth : a'm genau y mynegaf dy wirionedd o genhedlaeth hyd genhedlaeth.

2 Canys dywedais, Adeiledir trugaredd yn dragywydd : yn y nefoedd y sicrhâi dy wirionedd.

3 Gwnaethum ammod a'm hetholedig, tyngais i'm gwas Dafydd.

4 Yn dragywydd y sicrhâf

9 My sight faileth for very trouble : Lord, I have called daily upon thee, I have stretched forth my hands unto thee.

10 Dost thou shew wonders among the dead : or shall the dead rise up again, and praise thee?

11 Shall thy loving-kindness be shewed in the grave : or thy faithfulness in destruction?

12 Shall thy wondrous works be known in the dark : and thy righteousness in the land where all things are forgotten?

13 Unto thee have I cried, O Lord : and early shall my prayer come before thee.

14 Lord, why abhorrest thou my soul : and hidest thou thy face from me?

15 I am in misery, and like unto him that is at the point to die : even from my youth up thy terrors have I suffered with a troubled mind.

16 Thy wrathful displeasure goeth over me : and the fear of thee hath undone me.

17 They came round about me daily like water : and compassed me together on every side.

18 My lovers and friends hast thou put away from me : and hid mine acquaintance out of my sight.

Evening Prayer.

Psal. lxxxix. Misericordias Domini.

MY song shall be always of the loving-kindness of the Lord : with my mouth will I ever be shewing thy truth from one generation to another.

2 For I have said, Mercy shall be set up for ever : thy truth shalt thou stablish in the heavens.

3 I have made a covenant with my chosen : I have sworn unto David my servant ;

4 Thy seed will I stablish for

dy had di; ac o genhedlaeth i genhedlaeth yr adeiladaf dy orseddfainge di.

5 A'r nefoedd, O Arglwydd, a foliannant dy ryfeddod; a'th wirionedd ynghynulleidfa'r saint.

6 Canys pwy yn y nef a gysteddir â'r Arglwydd? pwy a gyfelybir i'r Arglwydd ym mysg meibion y cedyrn?

7 Duw sydd ofnadwy iawn ynghynulleidfa'r saint, ac i'w arswydo yn ei holl amgylchoedd.

8 O Arglwydd Dduw'r lluoedd, pwy sy fel tydi, yn gadarn Ior? a'th wirionedd o'th amgylch?

9 Ti wyt yn llywodraethu ymchwyd y môr: pan gyfodo ei donnau, ti a'u gostegi.

10 Ti a ddrylliaist yr Aipht, fel un lladdedig: trwy nerth dy fraich y gwasgeraist dy elnion.

11 Y nefoedd ydynt eiddot ti, a'r ddaear sydd eiddot ti: ti a seiliaist y byd a'i gyflawnder.

12 Ti a greaist ogledd a deheu: Tabor a Hermon a lawenychant yn dy Enw.

13 Y mae i ti fraich a chadernid: cadarn yw dy law, ac uchel yw dy ddeheulaw.

14 Cyfiawnder a barn yw trigfa dy orseddfainge: trugaredd a wirionedd a ragflaeniant dy wyneb.

15 Gwyn eu byd y bobl a adwaenent yr hyfrydlais: yn llewyrch dy wyneb, O Arglwydd, y rhodiant hwy.

16 Yn dy Enw di y gorfoleddant beunydd; ac yn dy gyfiawnder yr ymddyrchafant.

ever: and set up thy throne from one generation to another.

5 O Lord, the very heavens shall praise thy wondrous works: and thy truth in the congregation of the saints.

6 For who is he among the clouds: that shall be compared unto the Lord?

7 And what is he among the gods: that shall be like unto the Lord?

8 God is very greatly to be feared in the council of the saints: and to be had in reverence of all them that are round about him.

9 O Lord God of hosts, who is like unto thee: thy truth, most mighty Lord, is on every side.

10 Thou rulest the raging of the sea: thou stillest the waves thereof when they arise.

11 Thou hast subdued Egypt, and destroyed it: thou hast scattered thine enemies abroad with thy mighty arm.

12 The heavens are thine, the earth also is thine: thou hast laid the foundation of the round world, and all that therein is.

13 Thou hast made the north and the south: Tabor and Hermon shall rejoice in thy Name.

14 Thou hast a mighty arm: strong is thy hand, and high is thy right hand.

15 Righteousness and equity are the habitation of thy seat: mercy and truth shall go before thy face.

16 Blessed is the people, O Lord, that can rejoice in thee: they shall walk in the light of thy countenance.

17 Their delight shall be daily in thy Name: and in thy righteousness shall they make their boast.

17 Canys godidowgrwydd eu cadernid hwynt ydwynt ti; ac yn dy ewylls da y dyrchefir ein corn ni.

18 Canys yr Arglwydd yw ein tarian; a Sanct Israel yw ein Brenhin.

19 Yna'r ymddiddenaist mewn gwledigaeth â'th Sanct, ac a ddywedaist, Gosodais gymmorth ar un cadarn: dyrchefais un ethoeddig o'r bobl.

20 Cefais Ddafydd fy ngwasanaethwr: enneiniais ef â'm holer sanctaidd:

21 Yr hwn y sicrhêir fy llaw gyd âg ef; a'm braich a'i nertha ef.

22 Ni orthrymma'r gelyn ef; a'r mab anwir ni's cystuddia ef.

23 Ac mi a goethaf ei elynion o'i flaen; a'i gaseion a darawaf.

24 Fy ngwirionedd liefyd a'm trugaredd fydd gyd âg ef; ac yn fy Enw y dyrchefir ei gorn ef.

25 A gosodaf ei law yn y môr, a'i ddeheulaw yn yr afonydd.

26 Efe a lefa arnaf, Ti yw fy Nhad, fy Nuw, a chraig fy iachawdwriaeth.

27 Minnau a'i gwnaf yntau yn gynfah, goruwch brenhin-oedd y ddaear.

28 Cadwaf iddo fy nhrugaredd yn dragywydd; a'm cyfammod fydd sicr iddo.

29 Gosodaf hefyd ei had yn dragywydd; a'i orseddfainge fel dyddiau'r nefoedd.

30 Os ei feibion a adawant fy nghlyfraith, ac ni rodiant yn fy marnedigaethau;

31 Os fy neddfau a halogant, a'm gorchymynion ni chadwant;

32 Yna mi a ymwelaf â'u camwedd â gwialen, ac â'u hanwiredt â ffrewyllau.

18 For thou art the glory of their strength: and in thy loving-kindness thou shalt lift up our horns.

19 For the Lord is our defence: the Holy One of Israel is our King.

20 Thou spakest sometime in visions unto thy saints, and saidst: I have laid help upon one that is mighty; I have exalted one chosen out of the people.

21 I have found David my servant: with my holy oil have I anointed him.

22 My hand shall hold him fast: and my arm shall strengthen him.

23 The enemy shall not be able to do him violence: the son of wickedness shall not hurt him.

24 I will smite down his foes before his face: and plague them that hate him.

25 My truth also and my mercy shall be with him: and in my Name shall his horn be exalted.

26 I will set his dominion also in the sea: and his right hand in the floods.

27 He shall call me, Thou art my Father: my God, and my strong salvation.

28 And I will make him my first-born: higher than the kings of the earth.

29 My mercy will I keep for him for evermore: and my covenant shall stand fast with him.

30 His seed also will I make to endure for ever: and his throne as the days of heaven.

31 But if his children forsake my law: and walk not in my judgements;

32 If they break my statutes, and keep not my commandments: I will visit their offences with the rod, and their sin with scourges.

33 Ond ni thorraf fy nhrugar-
edd oddi wrtho, ac ni phallaf o'm
gwirionedd.

34 Ni thorraf fy nghyfammod,
ac ni newidiaf yr hyn a ddaeth
allan o'm genau.

35 Tyngais unwaith i'm sanct-
eiddrwydd, na ddywedwn gel-
wydd i Ddafydd.

36 Bydd ei had ef yn dragy-
wydd, a'i orseddfaingc fel yr
haul ger fy mron i.

37 Sicrheir ef yn dragywydd
fel y lleuad, ac fel tyst ffydd-
lon yn y nef.

38 Ond ti a wrthodaist ac a
ffieiddiaist, ti a ddigiaist wrth
dy Enneiniog.

39 Diddymmaist gyfammod dy
was; halogaist ei goron gan ei
thafu i lawr.

40 Drylliaist ei holl gaeau ef;
gwnaethost ei amddiffynfeydd
yn adwyau.

41 Yr holl fforddion a'i hys-
peiliant ef: aeth yn warthrudd
i'w gymydogion.

42 Dyrchefaist ddeheulaw ei
wrthwynebwy'r; llawenheiaist ei
holl elynion.

43 Troaist hefyd fin ei gledd-
yf, ac ni chadarnheiaist ef mewn
rhyfel.

44 Peraist i'w harddwch ddar-
fod, a bwriaist ei orseddfaingc i
awr.

45 Byrheiaist ddyddiau ei ieu-
engctid: toaist gywilydd drosto
ef.

46 Pa hyd, Arglwydd, yr
ymguddi? ai yn dragywydd? a
lysg dy ddigofaint di fel tân?

47 Cofia pa amser sydd i mi:
paham y creiaist holl blant dyn-
ion yn ofer?

48 Pa wr a fydd byw, ac ni
wel farwolaeth? a wared efe
ei enaid o law'r bedd?

49 Pa le y mae dy hen dru-
gareddau, O Arglwydd y rhai

33 Nevertheless, my loving-
kindness will I not utterly take
from him: nor suffer my truth
to fail.

34 My covenant will I not
break, nor alter the thing that
is gone out of my lips: I have
sworn once by my holiness, that
I will not fail David.

35 His seed shall endure for
ever: and his seat is like as the
sun before me.

36 He shall stand fast for ever-
more as the moon: and as the
faithful witness in heaven.

37 But thou hast abhorred
and forsaken thine Anointed:
and art displeased at him.

38 Thou hast broken the co-
venant of thy servant: and cast
his crown to the ground.

39 Thou hast overthrown all
his hedges: and broken down
his strong holds.

40 All they that go by spoil
him: and he is become a re-
proach to his neighbours.

41 Thou hast set up the right
hand of his enemies: and made
all his adversaries to rejoice.

42 Thou hast taken away the
edge of his sword: and givest
him not victory in the battle.

43 Thou hast put out his
glory: and cast his throne down
to the ground.

44 The days of his youth hast
thou shortened: and covered
him with dishonour.

45 Lord, how long wilt thou
hide thyself, for ever: and shall
thy wrath burn like fire?

46 O remember how short my
time is: wherefore hast thou
made all men for nought?

47 What man is he that liv-
eth, and shall not see death:
and shall he deliver his soul
from the hand of hell?

48 Lord, where are thy old
loving-kindnesses which thou

a dyngaist i Ddafydd yn dy
wirionedd?

50 Cofia, O Arglwydd, war-
adwydd dy weision, yr hwn a
ddygaist yn fy mynwes gan yr
holl bobloedd fawrion;

51 A'r hwn y gwaradwydd-
odd dy elynion, O Arglwydd;
a'r hwn y gwaradwyddasant ôl
troed dy Enneiniog.

52 Bendigedig fyddo'r Ar-
glwydd yn dragywydd. Amen,
ac Amen.

Boreol Beddi.

Psal. xc. *Domine, refugium.*

TI, Arglwydd, fuost yn bres-
wylfa i ni ym mhob cen-
hedlaeth.

2 Cyn gwneuthur y mynydd-
oedd, a llunio o honot y ddaear,
a'r byd; ti hefyd wyt Dduw,
o dragywyddoldeb hyd dragy-
wyddoldeb.

3 Troi ddyn i ddinystyr; a
dywedi, Dychwelwch, feibion
dynion.

4 Canys mil o flynyddoedd
ydynt yn dy olwg di fel doe:
wedi'r el heibio, ac fel gwyliad-
wriaeth nos.

5 Dygi hwynt ymaith megis
â llifeiriant; y maent fel hŷn
y bore; y maent fel llysieuyn a
newidir.

6 Y bore y blodeua, ac y tyf;
prydawn y torrir ef ymaith,
ac y gwywa.

7 Canys yn dy ddig y difeth-
wyd ni, ac yn dy lidiowgrwydd
v'n brawychwyd.

8 Gosodaist ein hanwiredd ger
dy fron, ein dirgel bechodau
yngoleuni dy wyneb.

9 Canys ein holl ddyddiau ni
a ddarfuant gan dy ddigofaint
di: treuliasom ein blynyddoedd
fel chwedl.

10 Yn nyddiau ein blynydd-
oedd y mae deng mlynedd a

swarest unto David in thy
truth?

49 Remember, Lord, the re-
buke that thy servants have:
and how I do bear in my bosom
the rebukes of many people;

50 Wherewith thine enemies
have blasphemed thee, and
slandered the footsteps of thine
Anointed: Praised be the Lord
for evermore. Amen, and A-
men.

Morning Prayer.

Psal. xc. *Domine, refugium.*

LORD, thou hast been our
refuge: from one genera-
tion to another.

2 Before the mountains were
brought forth, or ever the earth
and the world were made: thou
art God from everlasting, and
world without end.

3 Thou turnest man to destruc-
tion: again thou sayest, Come
again, ye children of men.

4 For a thousand years in thy
sight are but as yesterday: see-
ing that is past as a watch in
the night.

5 As soon as thou scatterest
them they are even as a sleep:
and fade away suddenly like the
grass.

6 In the morning it is green,
and groweth up: but in the
evening it is cut down, dried
up, and withered.

7 For we consume away in
thy displeasure: and are afraid
at thy wrathful indignation.

8 Thou hast set our misdeeds
before thee: and our secret sins
in the light of thy countenance.

9 For when thou art angry all
our days are gone: we bring
our years to an end, as it were
a tale that is told.

10 The days of our age are
threescore years and ten; and

thrugain: ac os o gryfder y cyrhaeddir pedwar ugain mlynedd, etto eu nerth yf boen a blinder; canys ebrwydd y derfydd, a ni a ehedwn ymaith.

11 Pwy a edwyn nerth dy soriant? canys fel y mae dy ofn, y mae dy ddigter.

12 Dysg i ni felly gyfrif ein dyddiau, fel y dygom ein calon i ddoethineb.

13 Dychwel, Arglwydd, pa hŷd? ac edifarhâ o ran dy weision.

14 Diwalla ni yn fore â' th drugaredd; fel y gorfoleddom ac y llawenydom dros ein holl ddyddiau.

15 Llawenhâ ni yn ol y dyddiau y cystuddiaist ni, a'r blynyddoedd y gwelsom ddyrygyd.

16 Gweler dy waith tu ag at dy weision, a' th ogoniant tu ag at eu plant hwy.

17 A bydded prydferthwch yr Arglwydd ein Duw arnom ni: a threfna weitnred ein dwylaw ynom ni; ïe, trefna waith ein dwylaw.

Psal. xci. Qui habitat.

YR hwn sydd yn trigo yn nîrgelwch y Goruchaf, a erys ynghysgod yr Holl-alluog.

2 Dywedaf am yr Arglwydd, Fy noddfa a'm hamddiffynfa ydyw: fy Nuw; ynddo yr ymddiriedaf.

3 Canys efe a' th wareda di o fagl yr heliwr, ac oddi wrth haint echryslon.

4 A'i asgell y cysgoda efe trosot, a than ei adenydd y byddi diogel: ei wirionedd fydd darian ac astalch i ti.

5 Nid ofni rhag dychryn nos; na rhag y saeth a ehedo'r dydd.

though men be so strong that they come to fourscore years: yet is their strength then but labour and sorrow; so soon passeth it away, and we are gone.

11 But who regardeth the power of thy wrath: for even thereafter as a man feareth, so is thy displeasure.

12 So teach us to number our days: that we may apply our hearts unto wisdom.

13 Turn thee again, O Lord, at the last: and be gracious unto thy servants.

14 O satisfy us with thy mercy, and that soon: so shall we rejoice and be glad all the days of our life.

15 Comfort us again now after the time that thou hast plagued us: and for the years wherein we have suffered adversity.

16 Shew thy servants thy work: and their children thy glory.

17 And the glorious Majesty of the Lord our God be upon us: prosper thou the work of our hands upon us, O prosper thou our handy-work.

Psal. xci. Qui habitat.

WHOSO dwelleth under the defence of the most High: shall abide under the shadow of the Almighty.

2 I will say unto the Lord, Thou art my hope, and my strong hold: my God, in him will I trust.

3 For he shall deliver thee from the snare of the hunter: and from the noisome pestilence.

4 He shall defend thee under his wings, and thou shalt be safe under his feathers: his faithfulness and truth shall be thy shield and buckler.

5 Thou shalt not be afraid for any terror by night: nor for the arrow that flieth by day;

6 Na rhag yr haint a rodio yn y tywyllwch; na rhag y dinystr a ddinystrio ganol dydd.

7 Wrth dy ystlys y cwmpmil, a dengmil wrth dy ddehulaw: ond ni ddaw yn agos attat ti.

8 Yn unig ti a ganfyddi â' th lygaid, ac a welî dâl y rhai annuwiol.

9 Am i ti wneuthur yr Arglwydd fy noddfa, sef y Goruchaf, yn breswylfa i ti;

10 Ni ddigwydd i ti niweid, ac ni ddaw pla yn agos i' th babell.

11 Canys efe a orchymyn i' w angylion am danat ti, dy gadw yn dy holl ffyrdd.

12 Ar eu dwylaw y' th ddygant, rhag taro dy droed wrth garreg.

13 Ar y llew a'r asp y cerddi: y cenaw llew a'r ddraig a fethri.

14 Am iddo roddi ei serch arnaf, am hynny y gwaredaf ef: dyrchafaf ef, am iddo adnabod fy Enw.

15 Efe a eilw arnaf, a mi a'i gwrandawaf: mewn ing y byddaf fi gyd âg ef, y gwaredaf, ac y gogoneddaf ef.

16 Digonaf ef â hir ddyddiau; a dangosaf iddo fy iachawdwriaeth.

Psal. xcii. Bonum est confiteri.

DA yw molianu'r Arglwydd, a chanu mawl i' th Enw di, y Goruchaf:

2 A mynegi'r bore am dy drugaredd, a' th wirionedd y nosweithiau;

3 Ar ddegant, ac ar y nabl; ac ar y delyn yn fyfyrîol.

6 For the pestilence that walketh in darkness: nor for the sickness that destroyeth in the noon-day.

7 A thousand shall fall beside thee, and ten thousand at thy right hand: but it shall not come nigh thee.

8 Yea, with thine eyes shalt thou behold: and see the reward of the ungodly.

9 For thou, Lord, art my hope: thou hast set thine house of defence very high.

10 There shall no evil happen unto thee: neither shall any plague come nigh thy dwelling.

11 For he shall give his angels charge over thee: to keep thee in all thy ways.

12 They shall bear thee in their hands: that thou hurt not thy foot against a stone.

13 Thou shalt go upon the lion and adder: the young lion and the dragon shalt thou tread under thy feet.

14 Because he hath set his love upon me, therefore will I deliver him: I will set him up, because he hath known my Name.

15 He shall call upon me, and I will hear him: yea, I am with him in trouble; I will deliver him, and bring him to honour.

16 With long life will I satisfy him: and shew him my salvation.

Psal. xcii. Bonum est confiteri.

IT is a good thing to give thanks unto the Lord: and to sing praises unto thy Name, O most Highest;

2 To tell of thy loving-kindness early in the morning: and of thy truth in the night-season;

3 Upon an instrument of ten strings, and upon the lute: upon a loud instrument, and upon the harp.

4 Canys llawenychaist fi, O Arglwydd, a'th weithred : yngwaith dy ddwyllaw y gorfoleddaf.

5 Mor fawredig, O Arglwydd, yw dy weithredoedd ! dwfn iawn yw dy feddyliau.

6 Gwr annoeth ni w'yr, a'r ynfyd ni ddeall hyn.

7 Pan flodeu'r rhai annuwiol fel y llysiuyn, a blaguro holl weithredwyr anwiredd ; hynny sydd i'w dinstrio byth bythoedd.

8 Tithau, Arglwydd, wyt ddyrchafedig yn dragywydd.

9 Canys wele, dy elynion, O Arglwydd, wele, dy elynion a ddifethir : gwasgerir holl weithredwyr anwiredd.

10 Ond fy nghorn i a ddyrchefi fel unicorn : ag olew i'r ym henneinir.

11 Fy llygad hefyd a wél fy ngwýnyfud ar fy ngwrthwynebwyr : fy nghlustiau a glywant fy ewyllys am y rhai drygonus a gyfodant i'm herbyn.

12 Y cyfiawn a flodeua fel palm-wýdden ; ac a gynnydda fel cedr-wýdden yn Libanus.

13 Y rhai a blannwyd yn nhý'r Arglwydd, a flodeuant ynghyntedoedd ein Duw.

14 Ffrwvthant etto yn eu henaint ; tirfion ac iraidd fyddant :

15 I fynegi mai uniawn yw'r Arglwydd fy nghraig ; ac nad oes anwiredd ynddo.

Prwydhatuol Cereddi.

Psal. xciii. *Dominus regnavit.*

YR Arglwydd sydd yn teyrnasu, efe a wisgodd ardderchogwrwydd ; gwisgodd yr Arglwydd nerth, ac ym wregysodd :

4 For thou, Lord, hast made me glad through thy works : and I will rejoice in giving praise for the operations of thy hands.

5 O Lord, how glorious are thy works : thy thoughts are very deep.

6 An unwise man doth not well consider this : and a fool doth not understand it.

7 When the ungodly are green as the grass, and when all the workers of wickedness do flourish : then shall they be destroyed for ever ; but thou, Lord, art the most Highest for evermore.

8 For lo, thine enemies, O Lord, lo, thine enemies shall perish : and all the workers of wickedness shall be destroyed.

9 But mine horn shall be exalted like the horn of an unicorn : for I am anointed with fresh oil.

10 Mine eye also shall see his lust of mine enemies : and mine ear shall hear his desire of the wicked that arise up against me.

11 The righteous shall flourish like a palm-tree : and shall spread abroad like a cedar in Libanus.

12 Such as are planted in the house of the Lord : shall flourish in the courts of the house of our God.

13 They also shall bring forth more fruit in their age : and shall be fat and well-liking.

14 That they may shew how true the Lord my strength is : and that there is no unrighteousness in him.

Evening Prayer.

Psal. xciii. *Dominus regnavit.*

THE Lord is King, and hath put on glorious apparel : the Lord hath put on his apparel, and girded himself with strength.

y byd hefyd a sichhawyd, fel na syfio.

2 Darparwyd dy orseddfaingc eriôd : ti wyt er tragywydd-oldeb.

3 Y llifeiriaint, O Arglwydd, a ddyrchafasant, y llifeiriaint a ddyrchafasant eu twrf ; y llifeiriaint a ddyrchafasant eu tonnau.

4 Yr Arglwydd yn yr uchelder sy gadarnach nâ thwrf dyfroedd lawer, nâ chedyrn donnau y môr.

5 Sicr iawn yw dy dystiolaethau : sancteiddrwydd a weddai i'th dy, O Arglwydd, byth.

Psal. xciv. *Deus ultionum.*

O Arglwydd Dduw'r dial, O Dduw'r dial, ymddisgleiria.

2 Ymddyrycha, Farnwr y byd : tâl eu gwobr i'r beilchion.

3 Pa hyd, Arglwydd, y caiff yr annuwiolion, pa hyd y caiff yr annuwiol orfoleddu ?

4 Pa hyd y siaradant ac y dywedant yn galed ? yr ymfawryga holl weithredwyr anwiredd ?

5 Dy bobl, Arglwydd, a ddyrlliant ; a'th etifeddiaeth a gystuddiant.

6 Y weddw a'r dieithr a laddant, a'r amddifaf a ddieneidiant.

7 Dywedant hefyd, Ni wél yr Arglwydd ; ac nid ystyria Duw Jacob hyn.

8 Ystyriwch, chwi rai annoeth ym mys y bobl : ac ynfydion, pa bryd y deallwch ?

9 Oni chlyw'r hwn a blannodd y glust ? oni wél yr hwn a lunoidd y llygad ?

10 Oni cherydda'r hwn a gopa'r cenhedloedd ? oni w'yr yr hwn sydd yn dysgu gwybod-aeth i ddyd ?

11 Gw'yr yr Arglwydd feddyl-

2 He hath made the round world so sure : that it cannot be moved.

3 Ever since the world began hath thy seat been prepared : thou art from everlasting.

4 The floods are risen, O Lord, the floods have lift up their voice : the floods lift up their waves.

5 The waves of the sea are mighty, and rage horribly : but yet the Lord, who dwelleth on high, is mightier.

6 Thy testimonies, O Lord, are very sure : holiness becometh thine house for ever.

Psal. xciv. *Deus ultionum.*

O Lord God, to whom vengeance belongeth : thou God, to whom vengeance belongeth, shew thyself.

2 Arise, thou Judge of the world : and reward the proud after their deserving.

3 Lord, how long shall the ungodly : how long shall the ungodly triumph ?

4 How long shall all wicked doers speak so disdainfully : and make such proud boasting ?

5 They smite down thy people, O Lord : and trouble thine heritage.

6 They murder the widow, and the stranger : and put the fatherless to death.

7 And yet they say, Tush, the Lord shall not see : neither shall the God of Jacob regard it.

8 Take heed, ye unwise among the people : O ye fools, when will ye understand ?

9 He that planted the ear, shall he not hear : or he that made the eye, shall he not see ?

10 Or he that nurtur eth the heathen : it is he that teacheth man knowledge, shall not he punish ?

11 The Lord knoweth the

iau dyn, mai gwagedd ydynt.

12 Gwyn ei fyd y gwr a geryddi di, O Arglwydd, ac a ddysgi yn dy gyfraith:

13 I beri iddo lonydd oddi wrth ddyddiau drygfyd, hyl oni chloddir ffos i'r annuwiol.

14 Canys ni ad yr Arglwydd ei bobl, ac ni wrthyd efe ei etifeddiaeth.

15 Eithr barn a ddychwel at gyfiawnder: a'r holl rai uniawn o galon a ant ar ei ol.

16 Pwy a gyfyd gyd â mi yn erbyn y rhai drygionus? pwy a saif gyd â mi yn erbyn gweithredwyr anwiredd?

17 Oni buasai'r Arglwydd yn gymmorth i mi, braidd na thrigaasai fy enaid mewn distawrwydd.

18 Pan ddywedais, Llithrodd fy nbroed: dy drugaredd di, O Arglwydd, a'm cynhaliodd.

19 Yn amlder fy meddyliau o'm mewn, dy ddiidanwch di a lawenycha fy enaid.

20 A fydd cyd-ymdeithas i ti â gorseddfaingc anwiredd yr hon a lunia anwiredd yn lle cyfraith?

21 Yn finteioedd y deuant yn erbyn enaid y cyfiawn, a gwaed gwirion a farnant yn euog.

22 Eithr yr Arglwydd sydd yn amddiffynfa i mi; a'm Duw yw craig fy nodded.

23 Ac efe a dâl iddynt eu hanwiredd, ac a'u tyr ymaith yn eu drygioni: yr Arglwydd ein Duw a'u tyr hwynt ymaith.

Boreol Weddi.

Psal. xcvi. *Venite, exultemus.*

DEUWCH, canwn i'r Arglwydd: ymlawenhawn yn nerth ein hiechyd.

thoughts of man: that they are but vain.

12 Blessed is the man whom thou chastenest, O Lord: and teachest him in thy law;

13 That thou mayest give him patience in time of adversity: until the pit be digged up for the ungodly.

14 For the Lord will not fail his people: neither will he forsake his inheritance;

15 Until righteousness turn again unto judgement: all such as are true in heart shall follow it.

16 Who will rise up with me against the wicked: or who will take my part against the evil-doers?

17 If the Lord had not helped me: it had not failed but my soul had been put to silence.

18 But when I said, My foot hath slept: thy mercy, O Lord, held me up.

19 In the multitude of the sorrows that I had in my heart: thy comforts have refreshed my soul.

20 Wilt thou have any thing to do with the stool of wickedness: which imagineth mischief as a law?

21 They gather them together against the soul of the righteous: and condemn the innocent blood.

22 But the Lord is my refuge: and my God is the strength of my confidence.

23 He shall recompense them their wickedness, and destroy them in their own malice: yea, the Lord our God shall destroy them.

Morning Prayer.

Psal. xcvi. *Venite, exultemus.*

O Come, let us sing unto the Lord: let us heartily rejoice in the strength of our salvation.

2 Deuwn ger ei fron ef â diolch: canwn yn llafar iddo â psalmau.

3 Canys yr Arglwydd y Dduw mawr, a Brenhin mawr goruwch yr holl dduwiau.

4 Yr hwn y mae gorddyfnderau'r ddaear yn ei law, ac uchelderau'r mynyddoedd yn eiddo.

5 Y môr sydd eiddo, ac efe a'i gwnaeth: a'i ddwyllaw a luniasant y sychdir.

6 Deuwch, addolwn, ac ymgrymmwn: gostyngwn ar ein giniau ger bron yr Arglwydd ein Gwneuthurwr.

7 Canys efe yw ein Duw ni: a ninnau ym bobl ei borfa, a defaid ei law. Heddyw, os gwrandewch ar ei leferydd,

8 Na chaledwch eich calonau, megis yn yr ymrysonfa, fel yn nydd profedigaeath yn yr anialwch:

9 Pan demtiodd eich tadau fi, y profasant fi, ac y gwelsant fy ngweithredoedd,

10 Deugain mlynedd yr ymrysonais a'r genhedlaeth hon, a dywedais, Pobl gyfeiliornus yn eu calon ydynt hwy, ac nid adnabuant fy ffyrdd:

11 Wrth y rhai y tyngais yn fy lliid, na ddelent i'm gorphwysfa.

Psal. xcvi. *Cantate Domino.*

CENWCH i'r Arglwydd ganiad newydd: cenwch i'r Arglwydd, yr holl ddaear.

2 Cenwch i'r Arglwydd, bendigwch ei Enw; cyhoeddwch o ddydd i ddydd ei iachawdwr-iaeth ef.

3 Datgenwch ym mysg y cenhedloedd ei ogoniant ef, ym mhlith yr holl bobloedd ei ryfeddodau.

4 Canys mawr yw'r Arglwydd,

2 Let us come before his presence with thanksgiving: and shew ourselves glad in him with psalms.

3 For the Lord is a great God: and a great King above all gods.

4 In his hand are all the corners of the earth: and the strength of the hills is his also.

5 The sea is his, and he made it: and his hands prepared the dry land.

6 O come, let us worship and fall down: and kneel before the Lord our Maker.

7 For he is the Lord our God: and we are the people of his pasture, and the sheep of his hand.

8 To-day if ye will hear his voice, harden not your hearts: as in the provocation, and as in the day of temptation in the wilderness;

9 When your fathers tempted me: proved me, and saw my works.

10 Forty years long was I grieved with this generation, and said: It is a people that do err in their hearts, for they have not known my ways;

11 Unto whom I sware in my wrath: that they should not enter into my rest.

Psal. xcvi. *Cantate Domino.*

O Sing unto the Lord a new song: sing unto the Lord, all the whole earth.

2 Sing unto the Lord, and praise his Name: be telling of his salvation from day to day.

3 Declare his honour unto the heathen: and his wonders unto all people.

4 For the Lord is great, and

a chanmoladwy iawn: ofnadwy yw efe goruwch yr holl dduwiau.

5 Canys holl dduwiau'r bobloedd ydynt eilunod: ond yr Arglwydd a wnaeth y nefoedd.

6 Gogoniant a harddwch sydd o'i flaen ef; nerth a hyfrydwch sydd yn ei gyssegr.

7 Tylwythau'r bobl, rhoddwch i'r Arglwydd, rhoddwch i'r Arglwydd ogoniant a nerth.

8 Rhoddwch i'r Arglwydd ogoniant ei Enw: dygwch offrrwm, a deuwhwch i'w gynteddodd.

9 Addolwch yr Arglwydd mewn prydfferthwch sancteiddrwydd: yr holl ddaear, ofnwch ger ei fron ef.

10 Dywedwch ym mysg y cenhedloedd, Yr Arglwydd sydd yn teyrnasu; a'r byd a sicrhodd efe, fel nad ysgogo: efe a farna'r bobl yn uniawn.

11 Llawnhæd y nefoedd, a gorfoledded y ddaear; rhued y môr a'i gyflawnder.

12 Gorfoledded y maes, a'r hyn oll y sydd ynddo: yna holl breniau'r coed a ganant.

13 O flaen yr Arglwydd: canys y mae yn dyfod, canys y maen dyfod i farnu'r ddaear: efe a farna'r byd trwy gyflawnder, a'r bobloedd â'i wirionedd.

Psal. xcvi. *Domini regnavit.*
Yr Arglwydd sydd yn teyrnasu; gorfoledded y ddaear: llawenyched ynysodd lawer.

2 Cymmylau a thywyllwch sydd o'i amgylch ef: cyflawnder a barn yw trigfa ei orseddfaingef.

3 Tân a â allan o'i flaen ef, ac a lysg ei eilynion o amgylch.

cannot worthily be praised: he is more to be feared than all gods.

5 As for all the gods of the heathen, they are but idols: but it is the Lord that made the heavens.

6 Glory and worship are before him: power and honour are in his sanctuary.

7 Ascribe unto the Lord, O ye kindreds of the people: ascribe unto the Lord worship and power.

8 Ascribe unto the Lord the honour due unto his Name: bring presents, and come into his courts.

9 O worship the Lord in the beauty of holiness: let the whole earth stand in awe of him.

10 Tell it out among the heathen that the Lord is King: and that it is he who hath made the round world so fast that it cannot be moved; and how that he shall judge the people righteously.

11 Let the heavens rejoice, and let the earth be glad: let the sea make a noise, and all that therein is.

12 Let the field be joyful, and all that is in it: then shall all the trees of the wood rejoice before the Lord.

13 For he cometh, for he cometh to judge the earth: and with righteousness to judge the world, and the people with his truth.

Psal. xcvi. *Domini regnavit.*
THE Lord is King, the earth may be glad thereof: yea, the multitude of the isles may be glad thereof.

2 Clouds and darkness are round about him: righteousness and judgement are the habitation of his seat.

3 There shall go a fire before him: and burn up his enemies on every side.

4 Ei felt a lewyrchasant y byd: y ddaear a welodd, ac a grynnodd.

5 Y mynyddoedd a doddasant fel cwy'r o flaen yr Arglwydd, o flaen Arglwydd yr holl ddaear.

6 Y nefoedd a fynegant ei gyflawnder ef, a'r holl bobl a welant ei ogoniant.

7 Gwaradwydder y rhai oll a wasanaethant ddelw gerfedig, y rhai a ymfrostiant mewn eilunod: addolwch ef, yr holl dduwiau.

8 Sion a glywodd, ac a lawenychoedd; a merched Judah a orfoleddasant, o herwydd dy farn-edigaethau di, O Arglwydd.

9 Canys ti, Arglwydd, wyt oruchel goruwch yr holl ddaear: dirfawr y'th ddyrchafwyd goruwch yr holl dduwiau.

10 Y rhai a gerwch yr Arglwydd, casewch ddyrygioni: efe sydd yn cadw eneidiau ei saint; efe a'u gwared o law y rhai annuwiol.

11 Hauwyd goleuni i'r cyf-iawn, a llawenydd i'r rhai uniawn o galon.

12 Y rhai cyfiawn, llawenychwch yn yr Arglwydd; a molienwch wrth goffadwriaeth ei sancteiddrwydd ef.

Prwydhwanol Weddi.

Psal. xcvi. *Cantate Domino.*

CENWCH i'r Arglwydd ganiad newydd: canys efe a wnaeth bethau rhyfeld: ei ddeheulaw a'i fraich sanctaidd a barodd iddo fuddugoliaeth.

2 Hyspysodd yr Arglwydd ei iachawdwriaeth: datguddiodd ei gyflawnder yngolwg y cenhedloedd.

3 Cofiodd ei drugaredd a'i

4 His lightnings gave shine unto the world: the earth saw it, and was afraid.

5 The hills melted like wax at the presence of the Lord: at the presence of the Lord of the whole earth.

6 The heavens have declared his righteousness: and all the people have seen his glory.

7 Confounded be all they that worship carved images, and that delight in vain gods: worship him, all ye gods.

8 Sion heard of it, and rejoiced: and the daughters of Judah were glad, because of thy judgements, O Lord.

9 For thou, Lord, art higher than all that are in the earth: thou art exalted far above all gods.

10 O ye that love the Lord, see that ye hate the thing which is evil: the Lord preserveth the souls of his saints; he shall deliver them from the hand of the ungodly.

11 There is sprung up a light for the righteous: and joyful gladness for such as are true-hearted.

12 Rejoice in the Lord, ye righteous: and give thanks for a remembrance of his holiness.

Evening Prayer.

Psal. xcvi. *Cantate Domino.*

O Sing unto the Lord a new song: for he hath done marvellous things.

2 With his own right hand, and with his holy arm: hath he gotten himself the victory.

3 The Lord declared his salvation: his righteousness hath he openly shewed in the sight of the heathen.

4 He hath remembered his

wrionedd i dŷ Israel: holl defynau'r ddaear a welsant iach-awdwriaeth ein Duw ni.

4 Cenwch yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaear: llefwch, ac ymlawenhewch, a chenwch.

5 Cenwch i'r Arglwydd gyd â'r delyn; gyd â'r delyn, â llef psalm.

6 Ar udgyrn a sain cornet cenwch yn llafar o flaen yr Arglwydd y Brenhin.

7 Rhued y môr a'i gyflawnder; y byd a'r rhai a drigant o'i fewn.

8 Cured y llifeiriant eu dwylaw; a chyd-ganed y mynyddoedd.

9 O flaen yr Arglwydd: canys y mae'n dyfod i farnu'r ddaear: efe a farna'r byd â chyflawnder, a'r bobloedd âg uniondeb.

Psal. xcix. *Dominus regnavit.*

YR Arglwydd sydd yn teyrnasu; cryned y bobloedd: eistedd y mae rhwng y cerubiaid; ymgynhyrfed y ddaear.

2 Mawr yw'r Arglwydd yn Sion, a dyrchafedig yw efe goruwch yr holl bobloedd.

3 Moliannant dy Enw mawr ac ofnadwy; canys sanctaidd yw.

4 A nerth y Brenhin a hoffa farn: ti a sicrhêi uniondeb, barn a chyflawnder a wna'i di yn Jacob.

5 Dyrchafwch yr Arglwydd ein Duw, ac ymgrymmwch o flaen ei 'stol-draed ef: canys sanctaidd yw.

6 Moses ac Aaron ym mhilith ei offeiriad ef; a Samuel ym msg y rhai a alwant ar ei Enw: galwasant ar yr Arglwydd, ac efe a'u gwrandawodd hwynt.

7 Llefardd wrthyn yn y golofn gwmmwl: cadwasant ei

mercy and truth toward the house of Israel: and all the ends of the world have seen the salvation of our God.

5 Shew yourselves joyful unto the Lord, all ye lands: sing, rejoice, and give thanks.

6 Praise the Lord upon the harp: sing to the harp with a psalm of thanksgiving.

7 With trumpets also, and shawms: O shew yourselves joyful before the Lord the King.

8 Let the sea make a noise, and all that therein is: the round world, and they that dwell therein.

9 Let the floods clap their hands, and let the hills be joyful together before the Lord: for he is come to judge the earth.

10 With righteousness shall he judge the world: and the people with equity.

Psal. xcix. *Dominus regnavit.*

THE Lord is King, be the people never so impatient: he sitteth between the cherubims, be the earth never so unquiet.

2 The Lord is great in Sion: and high above all people.

3 They shall give thanks unto thy Name: which is great, wonderful, and holy.

4 The King's power loveth judgement; thou hast prepared equity: thou hast executed judgement and righteousness in Jacob.

5 O magnify the Lord our God: and fall down before his footstool, for he is holy.

6 Moses and Aaron among his priests, and Samuel among such as call upon his Name: these called upon the Lord, and he heard them.

7 He spake unto them out of the cloudy pillar: for they kept

dystiolaethau, a'r ddeddf a roddodd efe iddynt.

8 Gwrandawst arnynt, O Arglwydd ein Duw: Duw, oedditi yn eu harbed, Ie, pan ddielit am eu dychymygion.

9 Dyrchafwch yr Arglwydd ein Duw, ac ymgrymmwch ar ei fynydd sanctaidd: canys sanctaidd yw'r Arglwydd ein Duw.

Psal. c. *Jubilate Deo.*

CENWCH yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaear.

2 Gwasanaethwch yr Arglwydd mewn llawenydd: deuwch o'i flaen ef â chàn.

3 Gwybyddwch mai'r Arglwydd sy Dduw; efe a'n gwnaeth, ac nid ni ein hunain: ei bobl ef ydym, a defaid ei borfa.

4 Ewch i mewn i'w byrth ef â dŷolch, ac i'w gynteddau â mawl: dŷolchwch iddo, a bendithiwch ei Enw.

5 Canys da yw'r Arglwydd: ei drugaredd sydd yn dragywydd; a'i wirionedd hyd genhedlaeth a chenedlaeth.

Psal. ci. *Misericordiam et iudicium.*

CANAF am drugaredd a barn: i ti, Arglwydd, y canaf.

2 Byddaf ddeallus mewn ffordd berffaith. Pa bryd y deui ataf? rhodiaf mewn perffethrwydd fy nghalon o fewn fy nhŷ.

3 Ni osodaf ddim anwir o flaen fy llygaid: cas gennyf waith y rhai cildynnus; ni lŷn wrthryf fi.

4 Calon gyndyn a gilia oddi wrthryf: nid adnabyddaf ddyn drygionus.

5 Torraf ymaith yr hwn a enllibio ei gymmydog yn ddirgel: yr uchel o olwg, a'r balch ei galon, ni allaf ei ddi-oddef.

his testimonies, and the law that he gave them.

8 Thou heardest them, O Lord our God: thou forgavest them, O God, and punishedst their own inventions.

9 O magnify the Lord our God, and worship him upon his holy hill: for the Lord our God is holy.

Psal. c. *Jubilate Deo.*

O Be joyful in the Lord, all ye lands: serve the Lord with gladness, and come before his presence with a song.

2 Be ye sure that the Lord he is God: it is he that hath made us, and not we ourselves; we are his people, and the sheep of his pasture.

3 O go your way into his gates with thanksgiving, and into his courts with praise: be thankful unto him, and speak good of his Name.

4 For the Lord is gracious, his mercy is everlasting: and his truth endureth from generation to generation.

Psal. ci. *Misericordiam et iudicium.*

MY song shall be of mercy and judgement: unto thee, O Lord, will I sing.

2 O let me have understanding: in the way of godliness.

3 When wilt thou come unto me: I will walk in my house with a perfect heart.

4 I will take no wicked thing in hand; I hate the sins of unfaithfulness: there shall no such cleave unto me.

5 A froward heart shall depart from me: I will not know a wicked person.

6 Whoso privily slandereth his neighbour: him will I destroy.

7 Whoso hath also a proud look and high stomach: I will not suffer him.

6 Fy llygaid fydd ar ffyddloniaid y tir, fel y trigont gyd â mi : yr hwn a roddio mewn ffordd berffaith, hwnnw a'm gwasanaetha i.

7 Ni thrig o fewn fy nhŷ yr un a wnelo dwyll : ni thrig yn fy ngolwg yr un a ddywedo gelwydd.

8 Yn fore y torraf ymaith holl annuwiolion y tir, i ddiwreiddio holl weithredwyr anwiredo o ddinas yr Arglwydd.

Boreol Weddi.

Psal. cii. *Domine, exaudi.*

ARGLWYDD, clyw fy ngweddï, a deled fy llef atat.

2 Na chudd dy wyneb oddi wrthyf yn nydd fy nghyfyngder, gostwng dy glust ataf : yn y dydd y galwyf, brysia, gwrandaw fi.

3 Canys fy nyddiau a ddarfuant fel mŵg, a'm hesgyrn a boethasant fel aelwyd.

4 Fy nghalon a darawyd, ac a wywodd fel llysiuyn ; fel yr anghofiais fwytta fy mara.

5 Gan lais fy nhuchan y glynnodd fy esgyrn wrth fy nghnawd.

6 Tebyg wyf i belican yr anialwch : ydwyf fel dylluan y diffaethwch.

7 Gwyliais, ac ydwyf fel aderyn y tô, unig ar ben y tŷ.

8 Fy ngelnyion a'm gwaradwyddant beunydd : y rhai a nyfydant wrthyf, a dyngasant yn fy erbyn.

9 Canys bwytteais ludw fel bara, a chymmysgais fy nŵd âg wylofaïn ;

10 O herwydd dy lid di a'th ddiogofaint : canys codaist fi i fynu, a thefaist fi i lawr.

8 Mine eyes look upon such as are faithful in the land : that they may dwell with me.

9 Whoso leadeth a godly life : he shall be my servant.

10 There shall no deceitful person dwell in my house : he that telleth lies shall not tarry in my sight.

11 I shall soon destroy all the ungodly that are in the land : that I may root out all wicked doers from the city of the Lord.

Morning Prayer.

Psal. cii. *Domine, exaudi.*

HEAR my prayer, O Lord : and let my crying come unto thee.

2 Hide not thy face from me in the time of my trouble : incline thine ear unto me when I call ; O hear me, and that right soon.

3 For my days are consumed away like smoke : and my bones are burnt up as it were a fire-brand.

4 My heart is smitten down, and withered like grass : so that I forget to eat my bread.

5 For the voice of my groaning ; my bones will scarce cleave to my flesh.

6 I am become like a pelican in the wilderness : and like an owl that is in the desert.

7 I have watched, and am even as it were a sparrow : that sitteth alone upon the house-top.

8 Mine enemies revile me all the day long : and they that are mad upon me are sworn together against me.

9 For I have eaten ashes as it were bread : and mingled my drink with weeping ;

10 And that because of thine indignation and wrath : for thou hast taken me up, and cast me down.

11 Fy nyddiau sy fel cysgod yn cilio ; a minnau fel glaswelltyn a wywais.

12 Tithau, Arglwydd, a barhêi yn dragywyddol, a'th goffadwriaeth hyd genhedlaeth a chenedlaeth.

13 Ti a gyfodi, ac a drugarhêi wrth Sion : canys yr amser i drugarhau wrthi, i.e. yr amser nodedig, a ddaeth.

14 Oblegid y mae dy weision yn hoffi ei meini, ac yn tosturio wrth ei llwch hi.

15 Felly'r cenhedloedd a ofnant Enw'r Arglwydd Sion, y gwelir ef yn ei ogoniant ;

16 Pan adeilado'r Arglwydd Sion, y gwelir ef yn ei ogoniant ;

17 Efe a edrych ar weddi'r gwael, ac ni ddiystyrodd eu dymuniad.

18 Hyn a ysgrifenis i'r genhedlaeth a ddél : a'r bobl a grêir a foliamant yr Arglwydd.

19 Canys efe a edrychodd o uchelder ei gyssegr : yr Arglwydd a edrychodd o'r nefoedd ar y ddaear ;

20 I wrando uchenaid y carcharorion ; ac i ryddhâu plant angau ;

21 I fynegi Enw'r Arglwydd yn Sion, a'i foliant yn Jerusalem ;

22 Pan gasgler y bobl ynghyd, a'r teyrnasoedd i wasanaethu'r Arglwydd.

23 Gostyngodd efe fy nerth ar y ffordd ; byrhaodd fy nyddiau.

24 Dywedais, Fy Nuw, na chymmer fi ymaith ynghanol fy nyddiau : dy flynyddoedd di sydd yn oes oesoedd.

25 Yn y dechreuad y seiliaist

11 My days are gone like a shadow : and I am withered like grass.

12 But, thou, O Lord, shalt endure for ever : and thy remembrance throughout all generations.

13 Thou shalt arise, and have mercy upon Sion : for it is time that thou have mercy upon her, yea, the time is come.

14 And why? thy servants think upon her stones : and it pitieth them to see her in the dust.

15 The heathen shall fear thy Name, O Lord : and all the kings of the earth thy Majesty ;

16 When the Lord shall build up Sion : and when his glory shall appear ;

17 When he turneth him unto the prayer of the poor destitute : and despiseth not their desire.

18 This shall be written for those that come after : and the people which shall be born shall praise the Lord.

19 For he hath looked down from his sanctuary : out of the heaven did the Lord behold the earth ;

20 That he might hear the mournings of such as are in captivity : and deliver the children appointed unto death ;

21 That they may declare the Name of the Lord in Sion : and his worship at Jerusalem ;

22 When the people are gathered together : and the kingdoms also, to serve the Lord.

23 He brought down my strength in my journey : and shortened my days.

24 But I said, O my God, take me not away in the midst of mine age : as for thy years, they endure throughout all generations.

25 Thou, Lord, in the begin-

y ddaear; a'r nefoedd ydynt waith dy ddwyllaw.

26 Hwy a ddarfyddant, a thi a barhél: i'e, hwy oll a heneiddiant fel dilledyn; fel gwisg y newidi hwynt, a hwy a newidir.

27 Tithau'r un ydwyt, a'th fynyddoedd ni ddarfyddant.

28 Plant dy weision a barhânt, a'u had a sicrhêr ger dy fron di.

Psal. ciii. *Benedic, anima mea.*
FY enaid, bendithia'r Arglwydd; a chwbl sydd ynof, ei Enw sanctaidd ef.

2 Fy enaid, bendithia'r Arglwydd; ac nac anghofia ei holl ddoniau ef;

3 Yr hwn sydd yn maddeu dy holl anwreddau; yr hwn sydd yn iachâu dy holl lesgedd;

4 Yr hwn sydd yn gwaredu dy fywyd o ddistryw: yr hwn sydd yn dy goroni â thrugaredd ac â thosturi;

5 Yr hwn sydd yn diwallu dy enau â daioni; fel yr adnewyddir dy ieuengctid fel yr eryr.

6 Yr Arglwydd sydd yn gwneuthur cyfiawnder a barn i'r rhai gorthrymmedig oll.

7 Hyspysodd ei ffyrdd i Moses; ei weithredoedd i feibion Israel.

8 Trugarog a graslawn yw'r Arglwydd; hwyrfrydig i lid, a mawr o drugarowgrwydd.

9 Nid byth yr ymryson efe: ac nid byth y ceidw efe ei ddigofaint.

10 Nid yn ol ein pechodau y gwnaeth efe â ni; ac nid yn ol ein hanwreddau y talodd efe i ni.

11 Canys cyfuwch ag yw'r nefoedd uwchlaw'r ddaear, y rhagorodd ei drugaredd ef ar y rhai a'i hofnant ef.

12 Cyn belled ag yw'r dwyr-

ning hast laid the foundation of the earth: and the heavens are the work of thy hands.

26 They shall perish, but thou shalt endure: they all shall wax old as doth a garment;

27 And as a vesture shalt thou change them, and they shall be changed: but thou art the same, and thy years shall not fail.

28 The children of thy servants shall continue: and their seed shall stand fast in thy sight.

Psal. ciii. *Benedic, anima mea.*
PRAISE the Lord, O my soul: and all that is within me praise his holy Name.

2 Praise the Lord, O my soul: and forget not all his benefits;

3 Who forgiveth all thy sin: and healeth all thine infirmities;

4 Who saveth thy life from destruction: and crowneth thee with mercy and loving-kindness;

5 Who satisfieth thy mouth with good things: making thee young and lusty as an eagle.

6 The Lord executeth righteousness and judgement: for all them that are oppressed with wrong.

7 He shewed his ways unto Moses: his works unto the children of Israel.

8 The Lord is full of compassion and mercy: long-suffering, and of great goodness.

9 He will not always be chiding: neither keepeth he his anger for ever.

10 He hath not dealt with us after our sins: nor rewarded us according to our wickednesses.

11 For look how high the heaven is in comparison of the earth: so great is his mercy also toward them that fear him.

12 Look how wide also the

ain oddi wrth y gorllewin, y pellhaodd efe ein camweddau oddi wrthym.

13 Fel y tosturia tad wrth ei blant, felly y tosturia'r Arglwydd wrth y rhai a'i hofnant ef.

14 Canys efe a edwyn ein defnydd ni: cofia mai llwch ydym.

15 Dyddiau dyn sy fel glaswelltyn: megis blodeuyn y maes, felly y blodeua efe.

16 Canys y gwyt a â drosto, ac ni bydd mwy o hono; a'i le nid edwyn ddim o hono ef mwy.

17 Ond trugaredd yr Arglwydd sydd o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb, ar y rhai a'i hofnant ef; a'i gyfiawnder i blant eu plant;

18 I'r sawl a gadwant ei gyfammold ef, ac a gofiant ei orchymynion i'w gwneuthur.

19 Yr Arglwydd a barottôdd ei orseddfa yn y nefoedd: a'i frenhiniaeth ef sydd yn llywodraethu ar bob peth.

20 Bendithiwch yr Arglwydd, ei angylion ef, cedyrn o nerth, yn gwneuthur ei air ef, gan wrando ar lesferydd ei air ef.

21 Bendithiwch yr Arglwydd, ei holl luoedd ef; ei holl weision yn gwneuthur ei ewyllys ef.

22 Bendithiwch yr Arglwydd, ei holl weithredoedd ef, ym mhob man o'i lywodraeth: fy enaid, bendithia'r Arglwydd.

Prifyspysoddiadau.

Psal. civ. *Benedic, anima mea.*

FY enaid, bendithia'r Arglwydd: O Arglwydd fy Nuw, tra mawr ydwyt; gwisgaist ogoniant a harddwch.

2 Yr hwn wyt yn gwisgo

east is from the west: so far hath he set our sins from us.

13 Yea, like as a father pitieth his own children: even so is the Lord merciful unto them that fear him.

14 For he knoweth whereof we are made: he remembereth that we are but dust.

15 The days of man are but as grass: for he flourisheth as a flower of the field.

16 For as soon as the wind goeth over it, it is gone: and the place thereof shall know it no more.

17 But the merciful goodness of the Lord endureth for ever and ever upon them that fear him: and his righteousness upon children's children;

18 Even upon such as keep his covenant: and think upon his commandments to do them.

19 The Lord hath prepared his seat in heaven: and his kingdom ruleth over all.

20 O praise the Lord, ye angels of his, ye that excel in strength: ye that fulfil his commandment, and hearken unto the voice of his words.

21 O praise the Lord, all ye his hosts: ye servants of Lis that do his pleasure.

22 O speak good of the Lord, all ye works of his, in all places of his dominion: praise thou the Lord, O my soul.

Evening Prayer.

Psal. civ. *Benedic, anima mea.*

PRAISE the Lord, O my soul: O Lord my God, thou art become exceeding glorious; thou art clothed with majesty and honour.

2 Thou deckest thyself with light as it were with a gar-

goleuni fel dilledyn : ac yn taen-
u'r nefoedd fel llen.

3 Yr hwn sy'n gosod tylathau
ei 'stafelloedd yn y dyfroedd ;
yn gwneuthur y cymmylau yn
gerbyd iddo ; ac yn rhodio ar
adenydd y gwynnt.

4 Yr hwn sydd yn gwneuthur
ei genhadon yn ysprydion ; a'i
weinidogion yn dân ffamlyd.

5 Yr hwn a seiliodd y ddaear
ar ei sylfeini, fel na symmudo
byth yn dragywydd.

6 Tfoaist hi â'r gorddyfnder,
megis â gwisg : y dyfroedd a
safent goruwch y mynyddoedd.

7 Gan dy gerydd di y ffoi-
sant : rhag swm dy daran y prys-
urasant ymaith.

8 Gan y mynyddoedd yr ym-
godant : ar hyd y dyffrynoedd
y disgynant, i'r lle a seiliaist
iddynt.

9 Gosodaist derfyn, fel nac
elont drosodd ; fel na ddychwel-
ont i orchuddio'r ddaear.

10 Yr hwn a yrr y ffynhon-
nau i'r dyffrynoedd, y rhai a
gerddant rhwng y brynau.

11 Diodont holl fwystfilod y
maes : yr asynod gwyltiau a
dorrant eu syched.

12 Adar y nefoedd a drigant
ger llaw iddynt, y rhai a leisiant
oddi rhwng y cangau.

13 Y mae efe'n dyfrhâu'r
brynau o'i 'stafelloedd : y ddaear
a ddigonir o frwyth dy
weithredoedd.

14 Y mae yn peri i'r gwellt
dyfu i'r anifelliad, a llysiâu i
wasanaeth dyn : fel y dycco fara
allan o'r ddaear.

15 A gwin, yr hwn a lawen-
ycha galon dyn ; ac olew, i beri
i'w wyneb ddisgleirio ; a bara,
yr hwn a gynnal galon dyn.

16 Preniau'r Arglwydd sy

ment : and spreadest out the
heavens like a curtain.

3 Who layeth the beams of
his chambers in the waters :
and maketh the clouds his cha-
riot, and walketh upon the
wings of the wind.

4 He maketh his angels spi-
rits : and his ministers a flam-
ing fire.

5 He laid the foundations of
the earth : that it never should
move at any time.

6 Thou coveredst it with the
deep like as with a garment :
the waters stand in the hills.

7 At thy rebuke they flee :
at the voice of thy thunder they
are afraid.

8 They go up as high as the
hills, and down to the valleys
beneath : even unto the place
which thou hast appointed for
them.

9 Thou hast set them their
bounds which they shall not
pass : neither turn again to co-
ver the earth.

10 He sendeth the springs
into the rivers : which run
among the hills.

11 All beasts of the field drink
thereof : and the wild asses
quench their thirst.

12 Beside them shall the fowls
of the air have their habitation :
and sing among the branches.

13 He watereth the hills from
above : the earth is filled with
the fruit of thy works.

14 He bringeth forth grass
for the cattle : and green herb
for the service of men ;

15 That he may bring food
out of the earth, and wine that
maketh glad the heart of man :
and oil to make him a cheer-
ful countenance, and bread to
strengthen man's heart.

16 The trees of the Lord also

lawn sugn : cedrwydd Libanus,
y rhai a blannodd efe ;

17 Lle y nytha'r adar : y
ffynnid-wydd yw tŷ'r ciconia.

18 Y mynyddoedd uchel sy
noddfa i'r geifr ; a'r creigiau i'r
cwningod.

19 Efe a wnaeth y lleuad i
amserau nodedig : yr haul a
edwyn ei fachludiad.

20 Gwnai dywyllwch, a nos
fydd : ynddi yr ymlusga pob
bwystfil coed.

21 Y cenawon llewod a ruant
am ysglyfaeth, ac a geisiant eu
bwyd gan Dduw.

22 Pan godo haul, ymgasgl-
ant, a gorweddant yn eu lloch-
esau.

23 Dyn a â allan i'w waith,
ac i'w orchwyl hyd yr hwyr.

24 Mor liosog yw dy weith-
redoedd, O Arglwydd ! gwnaeth-
ost hwynt oll mewn doethineb :
llawn yw'r ddaear o'th gyfoeth.

25 Felly y mae'r môr mawr,
llydan : yno y mae ymlusgiaid
heb rifedi, bwystfilod bychain a
mawrion.

26 Yno'r â'r llongau : yno y
mae'r lefiathan, yr hwn a lun-
iaist i chwarae ynddo.

27 Y rhai hyn oll a ddisgwyl-
iant wrhyt ; am roddi iddynt eu
bwyd yn ei bryd.

28 A roddech iddynt, a gasgl-
ant : agori dy law, a diwellir
hwynt â daioni.

29 Ti a guddi dy wyneb,
hwythau a drallodir : dygi y-
maith eu hanadl, a threngant,
a dychwelant i'w llwch.

30 Pan ollyngych dy yspryd,
y crëir hwynt ; ac yr adnew-
yddi wyneb y ddaear.

are full of sap : even the ce-
dars of Libanus which he hath
planted ;

17 Wherein the birds make
their nests : and the fir-trees are
a dwelling for the stork.

18 The high hills are a refuge
for the wild goats : and so arc
the stony rocks for the conies.

19 He appointed the moon for
certain seasons : and the sun
knoweth his going down.

20 Thou makest darkness that
it may be night : wherein all the
beasts of the forest do move.

21 The lions roaring after
their prey : do seek their meat
from God.

22 The sun ariseth, and they
get them away together : and
lay them down in their dens.

23 Man goeth forth to his
work, and to his labour : until
the evening.

24 O Lord, how manifold are
thy works : in wisdom hast thou
made them all ; the earth is full
of thy riches.

25 So is the great and wide
sea also : wherein are things
creeping innumerable, both
small and great beasts.

26 There go the ships, and
there is that Leviathan : whom
thou hast made to take his pas-
time therein.

27 These wait all upon thee :
that thou mayest give them meat
in due season.

28 When thou givest it them
they gather it : and when thou
openest thy hand they are filled
with good.

29 When thou hidest thy face
they are troubled : when thou tak-
est away their breath they die, and
are turned again to their dust.

30 When thou lettest thy
breath go forth they shall be
made : and thou shalt renew
the face of the earth.

31 Gogoniant yr Arglwydd fydd yn dragywydd : yr Arglwydd a lawenycha yn ei weithredoedd.

32 Efe a edrych ar y ddaear, a hi a gryna : efe a gyffwrdd â'r mynyddoedd, a hwy a fygant.

33 Canaf i'r Arglwydd tra fyddwyf fyw : canaf i'm Duw tra fyddwyf.

34 Bydd melus fy myfyrdod am dano : mi a lawenychaf yn yr Arglwydd.

35 Darfydded y pechaduriaid o'r tir, na fydded yr annuwiolion mwy. Fy enaid, bendithia di'r Arglwydd. Molwch yr Arglwydd.

Boreol Weddi.

Psal. cv. *Consistentini Domino.*

CLODFORWCH yr Arglwydd ; gelwch ar ei Enw : mynegwch ei weithredoedd yn mysg y bobloedd.

2 Cenwch iddo, eanmolwch ef : ymddiddennwch am ei holl ryfeddodau ef.

3 Gorfoleddwch yn ei Enw sanctaidd : llawenyched calon y rhai a geisiant yr Arglwydd.

4 Ceisiwch yr Arglwydd a'i nerth : ceisiwch ei wyneb ef bob amser.

5 Cofiwch ei ryfeddodau y rhai a wnaeth efe ; ei wyrthiau, a barnedigaethau ei enau ;

6 Chwi had Abraham ei was ef, chwi meibion Jacob ei etholegion.

7 Efe yw'r Arglwydd ein Duw ni : ei farnedigaethau ef sy trwy'r holl ddaear.

8 Cofiodd ei gyfammod byth, y gair a orchymynodd efe i fil o genhedlaethau :

9 Yr hyn a ammododd efe âg Abraham, a'i lw i Isaac ;

31 The glorious Majesty of the Lord shall endure for ever : the Lord shall rejoice in his works.

32 The earth shall tremble at the look of him : if he do but touch the hills, they shall smoke.

33 I will sing unto the Lord as long as I live : I will praise my God while I have my being.

34 And so shall my words please him : my joy shall be in the Lord.

35 As for sinners, they shall be consumed out of the earth, and the ungodly shall come to an end : praise thou the Lord, O my soul, praise the Lord.

Morning Prayer.

Psal. cv. *Consistentini Domino.*

O Give thanks unto the Lord, and call upon his Name : tell the people what things he hath done.

2 O let your songs be of him, and praise him : and let your talking be of all his wondrous works.

3 Rejoice in his holy Name : let the heart of them rejoice that seek the Lord.

4 Seek the Lord and his strength : seek his face evermore.

5 Remember the marvellous works that he hath done : his wonders, and the judgements of his mouth,

6 O ye seed of Abraham his servant : ye children of Jacob his chosen.

7 He is the Lord our God : his judgements are in all the world.

8 He hath been alway mindful of his covenant and promise : that he made to a thousand generations ;

9 Even the covenant that he made with Abraham : and the oath that he sware unto Isaac ;

10 A'r hyn a osododd efe yn ddeddf i Jacob, ac yn gyfammod dragywyddol i Israel ;

11 Gan ddywedyd, I ti y rhoddaf dir Canaan, rhandir eich etifeddiaeth.

12 Pan oeddynt ychydig o rifiedi, i'e, ychydig, a dieithriaid ynddi :

13 Pan rodient o genhedlaeth i genhedlaeth, o'r naill deyrnas at bobl arall :

14 Ni adawodd i neb eu gor-thrymmu : i'e, ceryddodd frenhinoedd o'u plegid ;

15 Gan ddywedyd, Na chyffyrddwch â'm rhai enneiniog, ac na ddyrgwch fy mhrophwyd.

16 Galwodd hefyd am newyn ar y tir : a dinystriodd holl gynghaeth bara.

17 Anfonodd wr o'u blaen hwynt, Joseph, yr hwn a werthwyd yn was.

18 Cystuddiasant ei draed ef mewn gefyn : ei enaid a aeth mewn heigrn :

19 Hyd yr amser y daeth ei air ef : gair yr Arglwydd a'i profodd ef.

20 Y brenhin a anfonodd, ac a'i gollyngodd ef ; llywodraethwr y bobl, ac a'i rhyddhaodd ef.

21 Gosododd ef yn arglwydd ar ei dŷ, ac yn llywydd ar ei holl gyfoeth :

22 I rwymo ei dlywysogion ef wrth ei ewyllys ; ac i ddlysgu doethineb i'w hienuriaid ef.

23 Aeth Israel hefyd i'r Aipt ; a Jacob a ymdeithiodd yn nhir Ham.

24 Ac efe a gynnyddodd ei bobl yn ddirfawr ; ac a'u gwnaeth yn gryfach na'u gwrthwynebwyr.

25 Trôdd eu calon hwynt i gasâu ei bobl ef, i wneuthur yn ddichellgar a'i weision.

26 Efe a anfonodd Moses ei

10 And appointed the same unto Jacob for a law : and to Israel for an everlasting testament ;

11 Saying, Unto thee will I give the land of Canaan : the lot of your inheritance ;

12 When there were yet but a few of them : and they strangers in the land ;

13 What time as they went from one nation to another : from one kingdom to another people ;

14 He suffered no man to do them wrong : but reprov'd even kings for their sakes ;

15 Touch not mine Anointed : and do my prophets no harm.

16 Moreover, he called for a dearth upon the land : and destroyed all the provision of bread.

17 But he had sent a man before them : even Joseph, who was sold to be a bond-servant ;

18 Whose feet they hurt in the stocks : the iron entered into his soul ;

19 Until the time came that his cause was known : the word of the Lord tried him.

20 The king sent, and delivered him : the prince of the people let him go free.

21 He made him lord also of his house : and ruler of all his substance ;

22 That he might inform his princes after his will : and teach his senators wisdom.

23 Israel also came into Egypt : and Jacob was a stranger in the land of Ham.

24 And he increased his people exceedingly : and made them stronger than their enemies ;

25 Whose heart turned so, that they hated his people : and dealt untruly with his servants.

26 Then sent he Moses his

11 A'r dyfroedd a doisant eu gwrthwynebwyr; ni adawyd un o honynt.

12 Yna y credasant ei eiriau ef; canasant ei fawl ef.

13 Yn y fan yr anghofiasant ei weithredoedd ef; ni ddis-gwylasant am ei gyngor ef:

14 Eithr blysiasant yn ddir-fawr yn yr anialwch; a themtiasant Dduw yn y diffaethwch.

15 Ac efe a roddes eu dymuniad iddynt; eithr efe a anfonodd gulni i'w henaid.

16 Cenfigennasant hefyd wrth Moses yn y gwerysll, ac wrth Aaron sant yr Arglwydd.

17 Y ddaear a agorodd ac a lyngcodd Dathan, ac a orchuddiodd gynmulleidfa Abiram.

18 Cynneodd tân hefyd yn eu cynmulleidfa hwynt: ffam a losgodd y rhai annuwiol.

19 Llo a wnaethant yn Horeb; ac ymgrymmasant i'r ddelw dawdd.

20 Felly y troisant eu gogoniant i lun eidion yu pori glas-wellt.

21 Anghofiasant Dduw eu Hachubwr, yr hwn a wnalsai bethau mawrion yn yr Aipht;

22 Pethau rhyfedd yn nhir Ham; pethau ofnadwy wrth y môr coch.

23 Am hynny y dywedodd y dinystrïai efe hwynt, oni buasai i Moses ei etholedig sefyll ar yr adwy o'i flaen ef; i droi ymaith ei lidowgrwydd ef, rhag eu dinystrïo.

24 Dystyrasant hefyd y tir dymunol: ni chredasant ei air ef;

25 Ond grwgnachasant yn eu pebyll; ac ni wrandawsant ar lais yr Arglwydd.

26 Yna y dyrchafodd efe ei law yn eu herbyn hwynt, i'w cwmpo yn yr anialwch;

11 As for those that troubled them, the waters overwhelmed them: there was not one of them left.

12 Then believed they his words: and sang praise unto him.

13 But within a while they forgot his works: and would not abide his counsel.

14 But lust came upon them in the wilderness: and they tempted God in the desert.

15 And he gave them their desire: and sent leanness withal into their soul.

16 They angered Moses also in the tents: and Aaron the saint of the Lord.

17 So the earth opened, and swallowed up Dathan: and covered the congregation of Abiram.

18 And the fire was kindled in their company: the flame burnt up the ungodly.

19 They made a calf in Horeb: and worshipped the molten image.

20 Thus they turned their glory: into the similitude of a calf that eateth hay.

21 And they forgot God their Saviour: who had done so great things in Egypt;

22 Wondrous works in the land of Ham: and fearful things by the Red sea.

23 So he said, he would have destroyed them, had not Moses his chosen stood before him in the gap: to turn away his wrathful indignation, lest he should destroy them.

24 Yea, they thought scorn of that pleasant land: and gave no credence unto his word;

25 But murmured in their tents: and hearkened not unto the voice of the Lord.

26 Then lift he up his hand against them: to overthrow them in the wilderness;

27 Ac i gwmpo eu had ym mysg y cenhedloedd; ac i'w gwasgaru yn y tiroedd.

28 Ymgysylltasant hefyd â Baal-peor, a bwyttasant ebyrth y meirw.

29 Felly y digiasant ef a'u dychymygion eu hun; ac y tarawodd pla yn eu mysg hwy.

30 Yna y safodd Phinees, ac a iawn-farnodd: a'r pla a attaliwyd.

31 A chyfrifwyd hyn iddo yn gyflawnder, o ghenhedlaeth i ghenhedlaeth byth.

32 Llidasant ef hefyd wrth ddyfroedd y gynnen; fel y bu ddrwg i Moses o'u plegid hwynt.

33 O herwydd cythruddo o honynt ei yspryd ef, fel y camddywedodd a'i wefusau.

34 Ni ddinystriasant y bobloedd, am y rhai y dywedasai'r Arglwydd wrthynt:

35 Eithr ymgymysgasant a'r cenhedloedd; a dysgasant eu gweithredoedd hwynt;

36 A gwasanaethasant eu delwau hwynt; y rhai a fu yn fagl iddynt.

37 Aberthasant hefyd eu meibion a'u merched i gythreuliaid,

38 Ac a dywalltasant waed gwirion, sef gwaed eu meibion a'u merched, y rhai a aberthasant i ddelwau Canaan: a'r tir a halogwyd â gwaed.

39 Felly'r ymhalogasant yn eu gweithredoedd eu hun, ac y putteiniasant gyd a'u dychymygion.

40 Am hynny y cynneodd dig yr Arglwydd yn erbyn ei bobl, fel y ffeiddiodd efe ei etifeddiaeth.

41 Ac efe a'u rhoddes hwynt yn llaw'r cenhedloedd; a'u cascion a lywodraethasant arnynt.

27 To cast out their seed among the nations: and to scatter them in the lands.

28 They joined themselves unto Baal-peor: and ate the offerings of the dead.

29 Thus they provoked him to anger with their own inventions: and the plague was great among them.

30 Then stood up Phinees and prayed: and so the plague ceased.

31 And that was counted unto him for righteousness: among all posterities for evermore.

32 They angered him also at the waters of strife: so that he punished Moses for their sakes;

33 Because they provoked his spirit: so that he spake unadvisedly with his lips.

34 Neither destroyed they the heathen: as the Lord commanded them;

35 But were mingled among the heathen: and learned their works.

36 Inasmuch that they worshipped their idols, which turned to their own decay: yea, they offered their sons and their daughters unto devils;

37 And shed innocent blood, even the blood of their sons and of their daughters: whom they offered unto the idols of Canaan: and the land was defiled with blood.

38 Thus were they stained with their own works: and went a whoring with their own inventions.

39 Therefore was the wrath of the Lord kindled against his people: insomuch that he abhorred his own inheritance.

40 And he gave them over into the hand of the heathen: and they that hated them were lords over them.

42 Eu gelynion hefyd a'u gorthymmasant ; a darostyngwyd hwynt dan eu dwylaw hwy.

43 Llauer gwaith y gwaredodd efe hwynt ; hwythau a'i digiasant ef a'u cyngor eu hun, a hwy a wanhychwyd am eu hanwiredd.

44 Etto efe a edrychodd pan oedd ing arnynt, pan glywodd eu llefain hwynt.

45 Ac efe a gofiodd ei gyfammod a hwynt, ac a edifarhaodd yn ol lliosowgrwydd ei drugareddau :

46 Ac a wnaeth iddynt gael trugaredd gan y rhai oll a'u caethiwai.

47 Achub ni, O Arglwydd ein Duw, a chynnull ni o blith y cenhedloedd, i glodfori dy Enw sanctaidd, ac i orfoleddu yn dy foliant.

48 Bendigedig fyddo Arglwydd Dduw Israel erioed ac yn dragywydd : a dyweded yr holl bobl, Amen. Molwch yr Arglwydd.

Ysodeol Meddi.

Psal. cvii. *Confitemini Domino.*

CLODFORWCH yr Arglwydd ; canys da yw : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

2 Felly dyweded gwaredigion yr Arglwydd, y rhai a waredodd efe o law y gelyn ;

3 Ac a gasglodd efe o'r tir-oedd, o'r dwyrain, ac o'r gorllewin, o'r gogledd, ac o'r de-hau.

4 Crwydrasant yn yr anialwch mewn ffordd ddisathr, heb gael dinas i aros ynddi :

5 Yn newynog ac yn sychedig, eu henaid a lewygodd ynddynt.

6 Yna y llefasant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder ; ac efe a'u gwaredodd o'u gorthymderau.

41 Their enemies oppressed them : and had them in subjection.

42 Many a time did he deliver them : but they rebelled against him with their own inventions, and were brought down in their wickedness.

43 Nevertheless, when he saw their adversity : he heard their complaint.

44 He thought upon his covenant, and pitied them, according unto the multitude of his mercies : yea, he made all those that led them away captive to pity them.

45 Deliver us, O Lord our God, and gather us from among the heathen : that we may give thanks unto thy holy Name, and make our boast of thy praise.

46 Blessed be the Lord God of Israel from everlasting, and world without end : and let all the people say, Amen.

Morning Prayer.

Psal. cvii. *Confitemini Domino.*

O Give thanks unto the Lord, for he is gracious : and his mercy endureth for ever.

2 Let them give thanks whom the Lord hath redeemed : and delivered from the hand of the enemy ;

3 And gathered them out of the lands, from the east, and from the west : from the north, and from the south.

4 They went astray in the wilderness out of the way : and found no city to dwell in ;

5 Hungry and thirsty : their soul fainted in them.

6 So they cried unto the Lord in their trouble : and he delivered them from their distress.

7 Ac a'u tywysodd hwynt ar hyd y ffordd uniawn, i fyned i ddinas gyfanneddol.

8 O na foliantent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion !

9 Canys efe a ddiwalla'r enaid sychedig, ac a leinw'r enaid newynog a daioni.

10 Y rhai a breswylant yn y tywyllwch a chysgod angau, yn rhwym mewn cystudd a haiarn ;

11 O herwydd anufuddhau o honynt eiriau Duw, a dirmygu cyngor y Goruchaf.

12 Am hynny yntau a ostyngodd eu calon a blinder : syrthiasant, ac nid oedd cynnorthwywr.

13 Yna y gwaedasant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder ; ac efe a'u hachubodd o'u gorthymderau.

14 Dug hwynt allan o drywyllwch a chysgod angau ; a drylliodd eu rhwymau hwynt.

15 O na foliantent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion !

16 Canys efe a dorrodd y pyrth pres, ac a ddrylliodd y barrau heigrn.

17 Ynfydion, oblegid eu camweddau, ac o herwydd eu hanwireddau, a gystuddir.

18 Eu henaid a ffeiddiai bob bywd ; a daethant hyd byrth angau.

19 Yna y gwaedasant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder ; ac efe a'u hachubodd o'u gorthymderau.

20 Anfonodd ei air, ac iachodd hwynt, ac a'u gwaredodd o'u dinystr.

21 O na foliantent yr Ar-

7 He led them forth by the right way : that they might go to the city where they dwelt.

8 O that men would therefore praise the Lord for his goodness : and declare the wonders that he doeth for the children of men !

9 For he satisfieth the empty soul : and filleth the hungry soul with goodness.

10 Such as sit in darkness, and in the shadow of death : being fast bound in misery and iron ;

11 Because they rebelled against the words of the Lord : and lightly regarded the counsel of the most Highest ;

12 He also brought down their heart through heaviness : they fell down, and there was none to help them.

13 So when they cried unto the Lord in their trouble : he delivered them out of their distress.

14 For he brought them out of darkness, and out of the shadow of death : and brake their bonds in sunder.

15 O that men would therefore praise the Lord for his goodness : and declare the wonders that he doeth for the children of men !

16 For he hath broken the gates of brass : and smitten the bars of iron in sunder.

17 Foolish men are plagued for their offence : and because of their wickedness.

18 Their soul abhorred all manner of meat : and they were even hard at death's door.

19 So when they cried unto the Lord in their trouble : he delivered them out of their distress.

20 He sent his word, and healed them : and they were saved from their destruction.

21 O that men would therefore

glwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion!

22 Aberthant hefyd aberth moliant; a mynegant ei weithredoedd ef mewn gorfoledd.

23 Y rhai a ddisgynant mewn llongau i'r môr, gan wneuthur eu gorchwyl mewn dyfroedd mawrin.

24 Hwy a welant weithredoedd yr Arglwydd, a'i ryfeddodau yn y dyfnder.

25 Canys efe a orchymyn, a chyfyd tymmestl-wynt, yr hwn a ddyrchafa ei donnau ef.

26 Hwy a esgynant i'r nefoedd, disgynant i'r dyfnder: tawld eu henaid gan ffinder.

27 Ymdroant, ac ymsymmudant fel meddwyn: a'u holl ddoethineb a ballodd.

28 Yna y gwaeddant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder; ac efe a'u dwg allan o'u gorthymderau.

29 Efe a wna'r ystorm yn dawel; a'i thonnau a ostegant.

30 Yna y llawenhânt am eu gostegu; ac efe a'u dwg i'r porthladd a ddyment.

31 O na foliant yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion!

32 A dyrchafant ef ynghynulleidfâ'r bobl, a moliantant ef yn esteddfod yr henuriaid.

33 Efe a wna afonydd yn ddiffaethwch, a ffynhonnau dyfroedd yn sychdir;

34 A thir ffrwythlawn yn ddifffrwyth, am ddrygioni'r rhai a drigant ynddo.

35 Efe a dry'r anialwch yn

praise the Lord for his goodness: and declare the wonders that he doeth for the children of men!

22 That they would offer unto him the sacrifice of thanksgiving: and tell out his works with gladness!

23 They that go down to the sea in ships: and occupy their business in great waters;

24 These men see the works of the Lord: and his wonders in the deep.

25 For at his word the stormy wind ariseth: which lifteth up the waves thereof.

26 They are carried up to the heaven, and down again to the deep: their soul melteth away because of the trouble.

27 They reel to and fro, and stagger like a drunken man: and are at their wit's end.

28 So when they cry unto the Lord in their trouble: he delivereth them out of their distress.

29 For he maketh the storm to cease: so that the waves thereof are still.

30 Then are they glad, because they are at rest: and so he bringeth them unto the haven where they would be.

31 O that men would therefore praise the Lord for his goodness: and declare the wonders that he doeth for the children of men!

32 That they would exalt him also in the congregation of the people: and praise him in the seat of the elders!

33 Who turneth the floods into a wilderness: and drieth up the water-springs.

34 A fruitful land maketh he barren: for the wickedness of them that dwell therein.

35 Again, he maketh the wil-

llyn dwfr, a'r tir cras yn ffynhonnau dwfr.

36 Ac yno y gwna i'r newynog aros; fel y darparont ddinas i gyfanneddu:

37 Ac yr hauont feusydd, ac y plannont winllannoedd, y rhai a ddygant ffrwyth toreithiog.

38 Ac efe a'u bendithia hwynt fel yr amhlânt yn ddirfawr, ac ni ad i'w hanifeiliaid leihâu.

39 Lleihêir hwynt hefyd, a gostyngir hwynt, gan gyfyngder, drygyd, a chyni.

40 Efe a dywallt ddirmyg ar foneddigion, ac a wna iddynt grwydro mewn anialwch heb ffordd.

41 Ond efe a gyfyd y tlawd o gystudd, ac a wna iddo deuluoedd fel praidd.

42 Y rhai uniawn a welant hyn, ac a lawenychant: a phob anwiredd a gau ei safn.

43 Y neb sy ddoeth, ac a gadwo hyn, hwy a ddeallant drugareddau'r Arglwydd.

Prwydhatonol Weddi.

Psal. cviii. *Paratum cor meum.*

PAROD yw fy nghalon, O Dduw: canaf a chanmolaf a'm gogoniant.

2 Dreffro, y nabl a'r delyn: minnau a ddeffroaf yn fore.

3 Clodforaf di, Arglwydd, ym mysg y bobloedd: canmolaf di ym mysg y cenhedloedd.

4 Canys mawr yw dy drugaredd oddi ar y nefoedd: a'th wironedd a gyrhaedd hyd yr wybren.

5 Ymddyrycha, O Dduw, uwch y nefoedd: a bydded dy ogoniant ar yr holl ddaear;

6 Fel y gwareder dy rai an-

derness a standing water: and water-springs of a dry ground.

36 And there he setteth the hungry: that they may build them a city to dwell in;

37 That they may sow their land, and plant vineyards: to yield them fruits of increase.

38 He blesseth them, so that they multiply exceedingly: and suffereth not their cattle to decrease.

39 And again, when they are diminished, and brought low: through oppression, through any plague, or trouble;

40 Though he suffer them to be evil intreated through tyrants: and let them wander out of the way in the wilderness;

41 Yet helpeth he the poor out of misery: and maketh him households like a flock of sheep.

42 The righteous will consider this, and rejoice: and the mouth of all wickedness shall be stopped.

43 Whoso is wise will ponder these things: and they shall understand the loving-kindness of the Lord.

Ebening Prayer.

Psal. cviii. *Paratum cor meum.*

O God, my heart is ready, my heart is ready: I will sing and give praise with the best member that I have.

2 Awake, thou lute, and harp: I myself will awake right early.

3 I will give thanks unto thee, O Lord, among the people: I will sing praises unto thee among the nations.

4 For thy mercy is greater than the heavens: and thy truth reacheth unto the clouds.

5 Set up thyself, O God, above the heavens: and thy glory above all the earth.

6 That thy beloved may be

wyl: achub a'th ddeheulaw, a gwranddo fi.

7 Duw a lefarodd yn ei sancteiddrwydd, Llawenyfach, rhannaf Sichein, a mesuraf ddyffryn Succoth.

8 Eiddoffi yw Gilead; eiddoffi Manasseh; Ephraim hefyd yw nerth fy inhen: Judah yw fy neddfwr.

9 Moab yw fy nghrochian golchi; tros Edom y tafaf fy esgid: buddugoliaethaf ar Philistia.

10 Pwy a'm dwg i'r ddinas gadarn? pwy a'm dwg hyd yu Edom?

11 Onid tydi, O Dduw, yr hwn a'n bwriais ymaith? ac onid ai di allan, O Dduw, gyd a'n lluoedd?

12 Dyro i ni gynhorthwy rhag cyfyngder: canys gau yw ymwared dyn.

13 Trwy Dduw y gwnawn wroldeb: canys efe a sathr ein gelynyon.

Psal. cix. *Deus laudum.*

NA thaw, O Dduw fy moliant.

2 Canys genau'r annuwiol a genau'r twyllodrus a ymagorasant arnaf: a thafod celwyddog y llefarasant i'm herbyn.

3 Cylchynasant fi hefyd a geriau cas; ac ymladdasant a mi heb achos.

4 Am fy ngharedigrwydd y'm gwrthwynebant: minnau a arferaf weddi.

5 Talasant hefyd i mi ddrwg am ŷda, a chas am fy nglar- iad.

6 Gosod dithau un annuwiol arno ef; a safed Satan wrth ei ddeheulaw ef.

7 Pan farner ef, eled yn euog; a bydded ei weddi yn bechod.

delivered: let thy right hand save them, and hear thou me.

7 God hath spoken in his holiness: I will rejoice therefore, and divide Sichein, and mete out the valley of Succoth.

8 Gilead is mine, and Manasses is mine: Ephraim also is the strength of my head.

9 Judah is my law-giver, Moab is my wash-pot: over Edom will I cast out my shoe; upon Philistia will I triumph.

10 Who will lead me into the strong city: and who will bring me into Edom?

11 Hast not thou forsaken us, O God: and wilt not thou, O God, go forth with our hosts?

12 O help us against the enemy: for vain is the help of man.

13 Through God we shall do great acts: and it is he that shall tread down our enemies.

Psal. cix. *Deus laudum.*

HOLD not thy tongue, O God of my praise: for the mouth of the ungodly, yea, the mouth of the deceitful is opened upon me.

2 And they have spoken against me with false tongues: they compassed me about also with words of hatred, and fought against me without a cause.

3 For the love that I had unto them, lo, they take now my contrary part: but I give myself unto prayer.

4 Thus have they rewarded me evil for good: and hatred for my good will.

5 Set thou an ungodly man to be ruler over him: and let Satan stand at his right hand.

6 When sentence is given upon him, let him be condemned: and let his prayer be turned into sin.

8 Ychydig fyddo ei ddyddiau; a chymmered arall ei swydd ef.

9 Bydded ei blant yn amddifaid, a'i wraig yn weddw.

10 Gan grwydro hefyd crwydered ei blant ef, a charddant: ceisiant hefyd eu bara o'u hanghyfannedd leoedd.

11 Rhwyded y ceisid yr hyn oll sy ganddo; ac aurheithied diethriaid ei lafur ef.

12 Na fydded neb a estyuo drugaredd iddo; ac na fydded neb a drugarhao wrth ei amddifaid ef.

13 Torrer ymaith ei hiliogaeth ef: dilëer eu henw yn yr oes nesaf.

14 Cofier anwiredd ei dadau o flaen yr Arglwydd; ac na ddilëer pechod ei fam ef.

15 Byddant bob amser ger bron yr Arglwydd, fel y torro efe ymaith eu cofadwriaeth o'r tir.

16 Am na chofiodd wneuthur trugaredd, eithr erlid o hono y truan a'r tlawd, a'r cystuddiedig o galon, i'w ladd.

17 Hoffodd felldith, a hi a ddaeth iddo: ni fynnai fendith, a hi a bellhaodd oddi wrtho.

18 Ië, gwisgodd felldith fel dilledyn; a hi a ddaeth fel dwfr i'w fewn, ac fel olew i'w esgryn.

19 Bydded iddo fel dilledyn yr hwn a wisgo efe, ac fel gwregys a'i gwregyso ef yn wastadol.

20 Hyn fyddo tâl fy ngwrthwynebwyr gan yr Arglwydd, a'r rhai a ddywedant ddrwg yn erbyn fy enaid.

21 Tithau, Arglwydd Dduw, gwna erof fi er mwyn dy Enw:

7 Let his days be few: and let another take his office.

8 Let his children be fatherless: and his wife a widow.

9 Let his children be vagabonds, and beg their bread: let them seek it also out of desolate places.

10 Let the extortioner consume all that he hath: and let the stranger spoil his labour.

11 Let there be no man to pity him: nor to have compassion upon his fatherless children.

12 Let his posterity be destroyed: and in the next generation let his name be clean put out.

13 Let the wickedness of his fathers be had in remembrance in the sight of the Lord: and let not the sin of his mother be done away.

14 Let them always be before the Lord: that he may root out the memorial of them from off the earth;

15 And that, because his mind was not to do good: but persecuted the poor helpless man, that he might slay him that was vexed at the heart.

16 His delight was in cursing, and it shall happen unto him: he loved not blessing, therefore shall it be far from him.

17 He clothed himself with cursing, like as with a raiment: and it shall come into his howels like water, and like oil into his bones.

18 Let it be unto him as the cloke that he hath upon him: and as the girdle that he is always girded withal.

19 Let it thus happen from the Lord unto mine enemies: and to those that speak evil against my soul.

20 But deal thou with me, O Lord God, according unto

am fod yn dda dy drugaredd, gwared fi.

22 Canys truan a thlawd ydywf fi, a'm calon a archollwyd o'm mewn.

23 Aethum fel cysgod pan gilio: fel locust y'm hysgydwir.

24 Fy ngliniau a aethant yn egwan gan ymryd; a'm cnawd a guriodd o eisiau brasder.

25 Gwaradwydd hefyd oeddwn iddynt: pan welent fi, sigl-ent eu pennau.

26 Cynnorthwya fi, O Arglwydd fy Nuw; achub fi yn ol dy drugaredd:

27 Fel y gwyppont mai dy law ci yw hyn; mai ti, Arglwydd, a'i gwnaethost.

28 Mellidhiant hwy, ond bendithia di: cywilyddier hwynt, pan gyfodant; a llawenyched dy was.

29 Gwisger fy ngwrthwynebwyr â gwarth, ac ymwisgant a'u cywilydd, megis â chochl.

30 Clodforaf yr Arglwydd yn ddirfawr a'm genau; ie, molianaf ef ym mys g llawer.

31 O herwydd efe a saif ar ddehulaw 'r tlawd, i'w achub oddi wrth y rhai a farnant ei enaid.

Boreol Meddi.

Psal. cx. Dixit Dominus.

DYWEDODD yr Arglwydd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheulaw, hyd oni osodwyd dy elynion yn faingc i'th draed.

2 Gwialen dy nerth a enfynt yr Arglwydd o Sion: llywodraetha di ynghanol dy elynion.

3 Dy bobl a fyddant ewyllsger yn nydd dy nerth, mewn harddwch sancteiddrwydd: o

thy Name: for sweet is thy mercy.

21 O deliver me, for I am helpless and poor: and my heart is wounded within me.

22 I go hence like the shadow that departeth: and am driven away as the grasshopper.

23 My knees are weak through fasting: my flesh is dried up for want of fatness.

24 I became also a reproach unto them: they that looked upon me shaked their heads.

25 Help me, O Lord my God: O save me according to thy mercy;

26 And they shall know, how that this is thy hand: and that thou, Lord, hast done it.

27 Though they curse, yet bless thou: and let them be confounded that rise up against me; but let thy servant rejoice.

28 Let mine adversaries be clothed with shame: and let them cover themselves with their own confusion, as with a cloke.

29 As for me, I will give great thanks unto the Lord with my mouth: and praise him among the multitude;

30 For he shall stand at the right hand of the poor: to save his soul from unrighteous judges.

Fforning Praper.

Psal. cx. Dixit Dominus.

THE Lord said unto my Lord: Sit thou on my right hand, until I make thine enemies thy footstool.

2 The Lord shall send the rod of thy power out of Sion: be thou ruler, even in the midst among thine enemies.

3 In the day of thy power shall the people offer thee free-will offerings with an holy wor-

groth y wawr y mae gwllith dy enedigaeth i ti.

4 Tyngodd yr Arglwydd, ac nid edifarhâ, Ti wyt offeiriad yn dragwyddol, yn ol urdd Melchisedec.

5 Yr Arglwydd ar dy ddehulaw a drywana frenhinoedd yn nydd ei ddigofaint.

6 Efe a farn ym mys g y cenhedloedd; lleinw leoedd â chelaneddau: archolla ben llawer gwlad.

7 Efe a yf o'r afon ar y ffordd: am hynny y dyrcha efe ei ben.

Psal. cxi. Confitebor tibi.

MOLWCH yr Arglwydd. Clodforaf yr Arglwydd a'm holl galon, ynghymmanfa y rhai uniawn, ac yn y gynnulleidfa.

2 Mawr yw gweithredoedd yr Arglwydd, wedi eu ceisio gan bawb a'u hoffant.

3 Gogoniant a harddwch yw ei waith ef; a'i gyfiawnder sydd yn parhâu byth.

4 Gwnaeth gofio ei ryfeddodau: graslawn a thrugarog yw'r Arglwydd.

5 Rhoddodd ymborth i'r rhai a'i hofnant ef: efe a gofia ei gyfammod yn dragwydd.

6 Mynegodd i'w bobl gadernid ei weithredoedd, i roddi iddynt etifeddiaeth y cenhedloedd.

7 Gwirionedd a barn yw gweithredoedd ei ddwyllaw ef: ei holl orchymynion ydynt sicr:

8 Wedi eu sicrhau byth ac yn dragwydd, a'u gwneuthur mewn gwirionedd ac uniawnder.

9 Anfonodd ymwarded i'w bobl: gorchymynodd ei gyfammod yn dragwyddol: sancteiddiol ac ofnadwy yw ei Enw ef.

ship: the dew of thy birth is of the womb of the morning.

4 The Lord sware, and will not repent: Thou art a Priest for ever after the order of Melchisedech.

5 The Lord upon thy right hand: shall wound even kings in the day of his wrath.

6 He shall judge among the heathen; he shall fill the places with the dead bodies: and smite in sunder the heads over divers countries.

7 He shall drink of the brook in the way: therefore shall he lift up his head.

Psal. cxi. Confitebor tibi.

I Will give thanks unto the Lord with my whole heart: secretly among the faithful, and in the congregation.

2 The works of the Lord are great: sought out of all them that have pleasure therein.

3 His work is worthy to be praised, and had in honour: and his righteousness endureth for ever.

4 The merciful and gracious Lord hath so done his marvellous works: that they ought to be had in remembrance.

5 He hath given meat unto them that fear him: he shall ever be mindful of his covenant.

6 He hath shewed his people the power of his works: that he may give them the heritage of the heathen.

7 The works of his hands are verity and judgement: all his commandments are true.

8 They stand fast for ever and ever: and are done in truth and equity.

9 He sent redemption unto his people: he hath commanded his covenant for ever; holy and reverend is his Name.

graig yn llyn dwfr, a'r gallestr yn fynnnon dyfroedd.

Psal. cxv. *Non nobis, Domine.*

NID i ni, O Arglwydd, nid i ni, ond i'rh Enw dy hun dod ogoniant, er mwyn dy drugaredd, ac er mwyn dy wirionedd.

2 Paham y dywedai'r cenhedloedd, Pa le yn awr y mae eu Duw hwynt?

3 Ond ein Duw ni sydd yn y nefoedd: efe a wnaeth yr hyn a fynnodd oll.

4 Eu delwau hwy ydynt o aur ac arian, gwaith dwylaw dynion.

5 Genau sydd iddynt, ond ni lefarant; llygaid sy ganddynt, ond ni welant:

6 Y mae clustiau iddynt, ond ni chlywant; ffroenau sy ganddynt, ond ni aroglant:

7 Dwyllaw sydd iddynt, ond ni theimlant; traed sydd iddynt, ond ni cherddant; ni leisiant chwaith a'u gwddf.

8 Y rhai a'u gwnant ydynt fel hwythau, a phob un a ymddiriedo ynddynt.

9 O Israel, ymddiried di yn yr Arglwydd: efe yw eu porth a'u tarian.

10 Tŷ Aaron, ymddiriedwch yn yr Arglwydd: efe yw eu porth a'u tarian.

11 Y rhai a ofnwch yr Arglwydd, ymddiriedwch yn yr Arglwydd: efe yw eu porth a'u tarian.

12 Yr Arglwydd a'n cofiodd ni: efe a'n bendithia: bendithia efe dŷ Israel; bendithia efe dŷ Aaron.

13 Bendithia efe y rhai a ofnant yr Arglwydd, fychain a mawrion.

14 Yr Arglwydd a'ch 'chwanega chwi fwyfwy, chwychwi a'ch plant hefyd.

into a standing water: and the flint-stone into a spring well.

Psal. cxv. *Non nobis, Domine.*

NOT unto us, O Lord, not unto us, but unto thy Name give the praise: for thy loving mercy, and for thy truth's sake.

2 Wherefore shall the heathen say: Where is now their God?

3 As for our God, he is in heaven: he hath done whatsoever pleased him.

4 Their idols are silver and gold: even the work of men's hands.

5 They have mouths, and speak not: eyes have they, and see not.

6 They have ears, and hear not: noses have they, and smell not.

7 They have hands, and handle not; feet have they, and walk not: neither speak they through their throat.

8 They that make them are like unto them: and so are all such as put their trust in them.

9 But thou, house of Israel, trust thou in the Lord: he is their succour and defence.

10 Ye house of Aaron, put your trust in the Lord: he is their helper and defender.

11 Ye that fear the Lord, put your trust in the Lord: he is their helper and defender.

12 The Lord hath been mindful of us, and he shall bless us: even he shall bless the house of Israel, he shall bless the house of Aaron.

13 He shall bless them that fear the Lord: both small and great.

14 The Lord shall increase you more and more: you and your children.

15 Bendigedig ydychi chwigan yr Arglwydd, yr lwn a wnaeth nef a daear.

16 Y nefoedd, Ie, 'r nefoedd ydynt eiddo'r Arglwydd: a'r ddaear a roddes efe i feibion dynion.

17 Y meirw ni foliannant yr Arglwydd, na'r neb sydd yn disgyn i ddistawrwydd.

18 Ond nyni a fendithiwn yr Arglwydd o hyn allan ac yn dragywydd. Molwch yr Arglwydd.

Boreol Bethdi.

Psal. cxvi. *Dilexi, quoniam.*

DA gennyf wrando o'r Arglwydd ar fy llef, a'm gweddiau.

2 Am ostwng o hono ei glust attaf, am hynny llefaf dros fy nyddiau arno ef.

3 Gofidion angau a'm cylchynasant, a gofidiau uffern a'm daliasant: ing a blinder a gefais.

4 Yna y gelwais ar Enw'r Arglwydd; Attolwg, Arglwydd, gwared fy enaid.

5 Graslaw'n yw'r Arglwydd, a chyfiawn; a thosturiol yw ein Duw ni.

6 Yr Arglwydd sydd yn cadw'r rhai annichellgar: tlodais, ac efe a'm hachubodd.

7 Dychwel, O fy enaid, i'rh orphwysfa; canys yr Arglwydd fu dda wrthyf.

8 O herwydd it' waredu fy enaid oddi wrth angau, fy llygaid oddi wrth ddagrau, a'm traed rhag lithro.

9 Rhodiaf o flaen yr Arglwydd yn nhir y rhai byw.

10 Credais, am hynny y lleferais: cystuddiwyd f'n ddirfawr.

11 Mi a ddywedais yn fy ffrwst, Pob dyn sy gelwyddog.

12 Beth a dalaf i'r Arglwydd, an' ei holl ddoniau i mi?

15 Ye are the blessed of the Lord: who made heaven and earth.

16 All the whole heavens are the Lord's: the earth hath he given to the children of men.

17 The dead praise not thee, O Lord: neither all they that go down into silence.

18 But we will praise the Lord: from this time forth for evermore. Praise the Lord.

Morning Prayer.

Psal. cxvi. *Dilexi, quoniam.*

I Am well pleased: that the Lord hath heard the voice of my prayer;

2 That he hath inclined his ear unto me: therefore will I call upon him as long as I live.

3 The snares of death compassed me round about: and the pains of hell gat hold upon me.

4 I shall find trouble and heaviness, and I will call upon the Name of the Lord: O Lord, I beseech thee, deliver my soul.

5 Gracious is the Lord, and righteous: yea, our God is merciful.

6 The Lord preserveth the simple: I was in misery, and he helped me.

7 Turn again then unto thy rest, O my soul: for the Lord hath rewarded thee.

8 And why? thou hast delivered my soul from death: mine eyes from tears, and my feet from falling.

9 I will walk before the Lord: in the land of the living.

10 I believed, and therefore will I speak; but I was sore troubled: I said in my haste, All men are liars.

11 What reward shall I give unto the Lord: for all the benefits that he hath done unto me?

13 Phïol iachawdwriaeth a gymmeraf, ac ar Enw'r Arglwydd y galwaf.

14 Fy addunedau a dalaf i'r Arglwydd, yn awr yngŵydd ei holl bobl ef.

15 Gwerthfawr yngolwg yr Arglwydd yw marwolaeth ei saint ef.

16 O Arglwydd, yn ddiâu dy was di ydwyf fi; dy was di ydwyf fi, mab dy wasanaethwraig: dattodaist fy rhwymau.

17 Aberthaf i ti aberth moliant; a galwaf ar Enw'r Arglwydd.

18 Talaf fy addunedau i'r Arglwydd, yn awr yngŵydd ei holl bobl:

19 Ynghynteddoedd tŷ'r Arglwydd, yn dy ganol di, O Jerusalem. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cxvii. Laudate Dominum.

MOLWCH yr Arglwydd, yr holl genhedloedd: clodforwch ef, yr holl bobloedd.

2 O herwydd ei drugaredd ef tu ag attom ni sy fawr: a gwirionedd yr Arglwydd a bery yn dragywydd. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cxviii. Confitemini Domino.

CLODFORWCH yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd ei drugaredd a bery yn dragywydd.

2 Dyweded Israel yr awr hon, fod ei drugaredd ef yn parhâu yn dragywydd.

3 Dyweded tŷ Aaron yn awr, fod ei drugaredd ef yn parhâu yn dragywydd.

4 Yn awr dyweded y rhai a ofnant yr Arglwydd; fod ei drugaredd ef yn parhâu yn dragywydd.

5 Mewn ing y gelwais ar yr Arglwydd; yr Arglwydd a'm clybu, ac a'm gosododd mewn ehangder.

12 I will receive the cup of salvation: and call upon the Name of the Lord.

13 I will pay my vows now in the presence of all his people: right dear in the sight of the Lord is the death of his saints.

14 Behold, O Lord, how that I am thy servant: I am thy servant, and the son of thine handmaid; thou hast broken my bonds in sunder.

15 I will offer to thee the sacrifice of thanksgiving: and will call upon the Name of the Lord.

16 I will pay my vows unto the Lord, in the sight of all his people: in the courts of the Lord's house, even in the midst of thee, O Jerusalem. Praise the Lord.

Psal. cxvii. Laudate Dominum.

O Praise the Lord, all ye heathen: praise him, all ye nations.

2 For his merciful kindness is ever more and more towards us: and the truth of the Lord endureth for ever. Praise the Lord.

Psal. cxviii. Confitemini Domino.

O Give thanks unto the Lord, for he is gracious: because his mercy endureth for ever.

2 Let Israel now confess, that he is gracious: and that his mercy endureth for ever.

3 Let the house of Aaron now confess: that his mercy endureth for ever.

4 Yea, let them now that fear the Lord confess: that his mercy endureth for ever.

5 I called upon the Lord in trouble: and the Lord heard me at large.

6 Yr Arglwydd sy gyd â mi, nid ofnaf; beth a wna dyn i mi?

7 Yr Arglwydd sy gyd â mi ym mhlith fy nghynorthwyr: am hynny y caf weled fy ewyllys ar fy nghaseion.

8 Gwell yw gobeithio yn yr Arglwydd, nag ymddiried mewn dyn.

9 Gwell yw gobeithio yn yr Arglwydd nag ymddiried mewn tywysogion.

10 Yr holl genhedloedd a'm hamgylchynasant: ond yn Enw'r Arglwydd mi a'u torraf hwynt ymaith.

11 Amgylchynasant fi; i.e., amgylchynasant fi: ond yn Enw'r Arglwydd mi a'u torraf hwynt ymaith.

12 Amgylchynasant fi fel gwenyn; diffoddasant fel tân drain: o herwydd yn Enw'r Arglwydd mi a'u torraf hwynt ymaith.

13 Gan wthio y gwthiaist fi, fel y syrthiwn: ond yr Arglwydd a'm cynnorthwyodd.

14 Yr Arglwydd yw fy nerth a'm cân; ac sydd iachawdwriaeth i mi.

15 Llef gorfoledd a iachawdwriaeth sydd ym mhabyll y cyffawn: deheulaw'r Arglwydd sydd yn gwneuthur grymmusder.

16 Deheulaw'r Arglwydd a ddyrchafwyd: deheulaw'r Arglwydd sydd yn gwneuthur grymmusder.

17 Ni byddaf farw, ond byw; a mynegaf weithredoedd yr Arglwydd.

18 Gan gospi y'm cospodd yr Arglwydd: ond ni'm rhoddodd i farwolaeth.

19 Agorwch i mi byrth cyfiawnder: af i mewn iddynt, a chlodforaf yr Arglwydd.

6 The Lord is on my side: I will not fear what man doeth unto me.

7 The Lord taketh my part with them that help me: therefore shall I see my desire upon mine enemies.

8 It is better to trust in the Lord: than to put any confidence in man.

9 It is better to trust in the Lord: than to put any confidence in princes.

10 All nations compassed me round about: but in the Name of the Lord will I destroy them.

11 They kept me in on every side, they kept me in, I say, on every side: but in the Name of the Lord will I destroy them.

12 They came about me like bees, and are extinct even as the fire among the thorns: for in the Name of the Lord I will destroy them.

13 Thou hast thrust sore at me, that I might fall: but the Lord was my help.

14 The Lord is my strength, and my song: and is become my salvation.

15 The voice of joy and health is in the dwellings of the righteous: the right hand of the Lord bringeth mighty things to pass.

16 The right hand of the Lord hath the pre-eminence: the right hand of the Lord bringeth mighty things to pass.

17 I shall not die, but live: and declare the works of the Lord.

18 The Lord hath chastened and corrected me: but he hath not given me over unto death.

19 Open me the gates of righteousness: that I may go into them, and give thanks unto the Lord.

20 Dyma borth yr Arglwydd; y rhai cyfiawn a aut i mewn iddo.

21 Clodforaf di, o herwydd i ti fy ngwrando, a'th fod yn iachawdwriaeth i mi.

22 Y maen a wrthododd yr adeiladwyr, a aeth yn ben i'r gongl.

23 O'r Arglwydd y daeth hyn; hyn oedd ryfedd yn ein golwg ni.

24 Dyma'r dydd a wnaeth yr Arglwydd; gorfoleddwn a llawenychnwn ynddo.

25 Attolwg, Arglwydd, achub yn awr: attolwg, Arglwydd, par yn awr lwyddiant.

26 Bendigedig yw a ddél yn Enw'r Arglwydd: bendithiasom chwi o dy'r Arglwydd.

27 Duw yw'r Arglwydd, yr hwn a lewyrchodd i ni: rhwymwch yr aberth â rhaffau, hyd wrthi gyrn yr allor.

28 Fy Nuw ydwyt ti, a mi a'th glodforaf: dyrchafaf di, fy Nuw.

29 Clodforwch yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd yn dragwydd y pery ei drugaredd ef.

Prwydhwanol Meddi.

Psal. cxix. *Beati immaculati.*

GWYN fyd y rhai perffaith eu ffordd, y rhai a rodiant ynghyfraith yr Arglwydd.

2 Gwyn fyd y rhai a gadwant ei dystiolaethau ef: ac a'i ceisiant ef a'u holl galon.

3 Y rhai hefyd ni wnant anwreidd, hwy a rodiant yn ei ffyrddeff.

4 Ti a orchymynaist gadw dy orchymynion yn ddyfal.

5 O am gyfeirio fy ffyrddeff i gadw dy ddeddfau!

6 Yna ni'm gwaradwyddid, pan edrychwn ar dy holl orchymynion.

20 This is the gate of the Lord: the righteous shall enter into it.

21 I will thank thee, for thou hast heard me: and art become my salvation.

22 The same stone which the builders refused: is become the head-stone in the corner.

23 This is the Lord's doing: and it is marvellous in our eyes.

24 This is the day which the Lord hath made: we will rejoice and be glad in it.

25 Help me now, O Lord: O Lord, send us now prosperity.

26 Blessed be he that cometh in the Name of the Lord: we have wished you good luck, ye that are of the house of the Lord.

27 God is the Lord who hath shewed us light: yea, even unto the horns of the altar.

28 Thou art my God, and I will thank thee: thou art my God, and I will praise thee.

29 O give thanks unto the Lord, for he is gracious: and his mercy endureth for ever.

Evening Prayer.

Psal. cxix. *Beati immaculati.*

BLESSED are those that are undefiled in the way: and walk in the law of the Lord.

2 Blessed are they that keep his testimonies: and seek him with their whole heart.

3 For they who do no wickedness: walk in his ways.

4 Thou hast charged: that we shall diligently keep thy commandments.

5 O that my ways were made so direct: that I might keep thy statutes!

6 So shall I not be confounded: while I have respect unto all thy commandments.

7 Clodforaf di âg uniondeb calon, pan ddysgwylf farnedig-aethau dy gyfiawnder.

8 Cadwaf dy ddeddfau: O na ad fi'n hollol.

In quo corriget?

PA fodd y glanhâ llange ei lwybr? wrth ymgadw yn ol dy air di.

10 A'm holl galon y'th geisais: na ad i mi gyfeiliorni oddi wrth dy orchymynion.

11 Cuddiais dy ymadroddion yn fy nghalon, fel na phechwn i'th erbyn.

12 Ti, Arglwydd, wyt fendigelig: dysg i mi dy ddeddfau.

13 A'm gwefusau y traethais holl farnedigaethau dy enau.

14 Bu mor llawen gennyf ffordd dy dystiolaethau, a'r holl olud.

15 Yn dy orchymynion y myfyriaf, ac ar dy lwybrau yr edrychaf.

16 Yn dy ddeddfau'r ymddigrifaf: nid anghofiaf dy air.

Retribue servo tuo.

BYDD dda wrth dy was, fel y byddwyf byw, ac y cadwyf dy air.

18 Datguddia fy llygaid, fel y gwelwyf bethau rhyfedd allan o'th gyfraith di.

19 Diethr ydwyf fi ar y ddacar: na chudd di rhagof dy orchymynion.

20 Drylliwyd fy enaid gan awydd i'th farnedigaethau bob amser.

21 Ceryddaist y beilchion melligedig, y rhai a gyfeiliornant oddi wrth dy orchymynion.

22 Tro oddi wrthyf gywilydd a dirmyg: oblegid dy dystiolaethau di a gedwais.

23 Tywysogion hefyd a eis-

7 I will thank thee with an unfeigned heart: when I shall have learned the judgements of thy righteousness.

8 I will keep thy ceremonies. O forsake me not utterly.

In quo corriget?

WHEREWITHAL shall a young man cleanse his way: even by ruling himself after thy word.

10 With my whole heart have I sought thee: O let me not go wrong out of thy commandments.

11 Thy words have I hid within my heart: that I should not sin against thee.

12 Blessed art thou, O Lord O teach me thy statutes.

13 With my lips have I been telling: of all the judgements of thy mouth.

14 I have had as great delight in the way of thy testimonies: as in all manner of riches.

15 I will talk of thy commandments: and have respect unto thy ways.

16 My delight shall be in thy statutes: and I will not forget thy word.

Retribue servo tuo.

O Do well unto thy servant. that I may live, and keep thy word.

18 Open thou mine eyes: that I may see the wondrous things of thy law.

19 I am a stranger upon earth: O hide not thy commandments from me.

20 My soul breaketh out for the very fervent desire: that it hath alway unto thy judgements.

21 Thou hast rebuked the proud: and cursed are they that do err from thy commandments.

22 O turn from me shame and rebuke: for I have kept thy testimonies.

23 Princes also did sit and

teddasant, ac a ddywedasant i'm herbyn: dy was dithau a fyfyr-iai yn dy ddeddfau.

24 A'th dystiolaethau oeddynt fy hyfrydwch a'm cynghorwyr.

Adhæsit pavimento.

GLYNODD fy enaid wrth y gwllwch: bywhâ fi'n ol dy air.

26 Fy ffyrdd a fynegais, a gwrandawst fi: dysg i mi dy ddeddfau.

27 Gwna i mi ddeall ffordd dy orchymynion; a mi a fyfyr-iaf yn dy ryfeddodau.

28 Diferodd fy enaid gan ofid: nertha fi'n ol dy air.

29 Cymmer oddi wrthyf ffordd y celwydd; ac yn raslawn dod i mi dy gyfraith.

30 Dewisais ffordd gwirionedd: gosodais dy farnedigaethau o'm blaen.

31 Glynais wrth dy dystiolaethau: O Arglwydd, na'm gwaradwydda.

32 Ffordd dy orchymynion a redaf, pan echangech fy nghalon.

Boreol Wreddi.

Legem pone.

DYSG i mi, O Arglwydd, ffordd dy ddeddfau, a chadwaf hi hyd y diwedd.

34 Gwna i mi ddeall, a chadwaf dy gyfraith; ie, cadwaf hi a'm holl galon.

35 Gwna i mi gerdded yn llwybr dy orchymynion: canys ynddo y mae fy ewyllys.

36 Gostwng fy nghalon at dy dystiolaethau, ac nid at gybydd-dra.

37 Tro heibio fy llygaid rhag edrych ar wagedd; a bywhâ fi yn dy ffyrdd.

speak against me: but thy servant is occupied in thy statutes.

24 For thy testimonies are my delight: and my counsellors.

Adhæsit pavimento.

MY soul cleaveth to the dust: O quicken thou me, according to thy word.

26 I have acknowledged my way, and thou heardest me: O teach me thy statutes.

27 Make me to understand the way of thy commandments: and so shall I talk of thy wondrous works.

28 My soul melteth away for very heaviness: comfort thou me according unto thy word.

29 Take from me the way of lying: and cause thou me to make much of thy law.

30 I have chosen the way of truth: and thy judgements have I laid before me.

31 I have stuck unto thy testimonies: O Lord, confound me not.

32 I will run the way of thy commandments: when thou hast set my heart at liberty.

Morning Prayer.

Legem pone.

TEACH me, O Lord, the way of thy statutes: and I shall keep it unto the end.

34 Give me understanding, and I shall keep thy law: yea, I shall keep it with my whole heart.

35 Make me to go in the path of thy commandments: for therein is my desire.

36 Incline my heart unto thy testimonies: and not to covetousness.

37 O turn away mine eyes, lest they behold vanity: and quicken thou me in thy way.

38 Sicrhâ dy air i'th was, yr hwn sy'n ymroddi i'th ofn di.

39 Tro heibio fy ngwaradwydd yr wyf yn ei ofni: canys dy farnedigaethau sy dda.

40 Wele, awyddus ydwyf i'th orchymynion: gwna i mi fyw yn dy gyflawnder.

Et veniat super me.

DEUED i mi dy drugaredd, O Arglwydd, a'th iachawd-wriaeth yn ol dy air.

42 Yna yr atebaf i'm cablwydd: o herwydd yn dy air y gobethiais.

43 Na ddwg dithau air y gwirionedd o'm genau yn llwyr: o herwydd yn dy farnedigaethau di y gobethiais.

44 A'th gyfraith a gadwaf yn wastadol, byth ac yn dragywydd.

45 Rhodiaf hefyd mewn ehangder: o herwydd dy orchymynion di a geisïaf.

46 Ac am dy dystiolaethau di y llefaraf o flaen brenhinoedd, ac ni byld cywilydd gennyf.

47 Ac ymddigrifaf yn dy orchymynion, y rhai a hoffais.

48 A'm dwylaw a ddyrchafaf at dy orchymynion y rhai a gerais; a mi a fyfyrïaf yn dy ddeddfau.

Memor esto servi tui.

COFIA'R gair wrth dy was, O yn yr hwn y perais i mi obeithio.

50 Dyma fy nghysur yn fy nghystudd: canys dy air di a'm bywhaodd i.

51 Y beilchion a'm gwatwarasant yn ddirfawr: er hynny ni throais oddi wrth dy gyfraith di.

52 Cofiais, O Arglwydd, dy farnedigaethau erioed; ac ymgystrais.

53 Dychryn a ddaeth arnaf,

38 O stablish thy word in thy servant: that I may fear thee.

39 Take away the rebuke that I am afraid of: for thy judgements are good.

40 Behold, my delight is in thy commandments: O quicken me in thy righteousness.

Et veniat super me.

LET thy loving mercy come also unto me, O Lord: even thy salvation, according unto thy word.

42 So shall I make answer unto my blasphemers: for my trust is in thy word.

43 O take not the word of thy truth utterly out of my mouth: for my hope is in thy judgements.

44 So shall I always keep thy law: yea, for ever and ever.

45 And I will walk at liberty: for I seek thy commandments.

46 I will speak of thy testimonies also, even before kings: and will not be ashamed.

47 And my delight shall be in thy commandments: which I have loved.

48 My hands also will I lift up unto thy commandments, which I have loved: and my study shall be in thy statutes.

Memor esto servi tui.

O Think upon thy servant, O as concerning thy word: wherein thou hast caused me to put my trust.

50 The same is my comfort in my trouble: for thy word hath quickened me.

51 The proud have had me exceedingly in derision: yet have I not shrunk from thy law.

52 For I remembered thine everlasting judgements, O Lord: and received comfort.

53 I am horribly afraid: for

oblegid yr annuwiolion, y rhai sydd yn gadu dy gyfraith di.

54 Dy ddeddfau oedd fy nghân yn nhŷ fy mhererindod.

55 Cofiais dy Enw, Arglwydd, y nos; a chedwais dy gyfraith.

56 Hyn oedd gennyf, am gadw o honof dy orchymynion di.

Portio mea, Domine.

O Arglwydd, fy rhan ydwyf; dywedais y cadwn dy eiriau.

58 Ymbiliais a'th wyneb a'm holl galon: trugarhâ wrthyf yn ol dy air.

59 Meddyliais am fy ffyrdd, a throais fy nbraed at dy dystiolaethau di.

60 Brysiais, ac nid oedais gadw dy orchymynion.

61 Minteioedd yr annuwiolion a'm hyspeillasant: ond nid anghofiais dy gyfraith di.

62 Hanner nos y cydodaf i'th foliannu, am farnedigaeathau dy gyfiawnder.

63 Cyfaill ydwyf fi i'r rhai oll a'th ofnant, ac i'r rhai a gadwant dy orchymynion.

64 Llaw'n yw'r ddaear o'th drugaredd, O Arglwydd: dysg i mi dy ddeddfau.

Bonitatem fecisti.

GWNAETHOST yn dda a'th was, O Arglwydd, yn ol dy air.

66 Dysg i mi iawn ddeall a gwybodaeth: o herwydd dy orchymynion di a gredais.

67 Cyn fy nghystuddio, yr oeddwn yn cyfeillorni: ond yn awr cedwais dy air di.

68 Da ydwyf a daionus: dysg i mi dy ddeddfau.

69 Y beilchion a glytiasant

the ungodly that forsake thy law.

54 Thy statutes have been my songs: in the house of my pilgrimage.

55 I have thought upon thy Name, O Lord, in the night-season: and have kept thy law.

56 This I had: because I kept thy commandments.

Portio mea, Domine.

THOU art my portion, O Lord: I have promised to keep thy law.

58 I made my humble petition in thy presence with my whole heart: O be merciful unto me, according to thy word.

59 I called mine own ways to remembrance: and turned my feet unto thy testimonies.

60 I made haste, and prolonged not the time: to keep thy commandments.

61 The congregations of the ungodly have robbed me: but I have not forgotten thy law.

62 At midnight I will rise to give thanks unto thee: because of thy righteous judgements.

63 I am a companion of all them that fear thee: and keep thy commandments.

64 The earth, O Lord, is full of thy mercy: O teach me thy statutes.

Bonitatem fecisti.

O Lord, thou hast dealt graciously with thy servant: according unto thy word.

66 O learn me true understanding and knowledge: for I have believed thy commandments.

67 Before I was troubled, I went wrong: but now have I kept thy word.

68 Thou art good and gracious: O teach me thy statutes.

69 The proud have imagined

gelwydd i'm herbyn: minnau a gadwaf dy orchymynion a'm holl galon.

70 Cyn frased a'r bloneg yw eu calon: minnau a ymddigrifais yn dy gyfraith di.

71 Da yw i mi fy nghystuddio; fel y dysgw'n dy ddeddfau.

72 Gwell i mi gyfraith dy enau, nâ miloedd o aur ac arian.

Manus tuas fecerunt me.

Manus tuas fecerunt me.

DY ddwyllaw a'm gwnaethant, ac a'm lluniasant: par i mi ddeall, fel y dysgwylf dy orchymynion.

74 Y rhai a'th ofnant a'm gwelant, ac a lawenychant; oblegid gobeithio o honof yn dy air di.

75 Gwn, Arglwydd, mai cyfiawn yw dy farnedigaeathau; ac mai mewn ffyddlondeb y'n cystuddiaist.

76 Bydded, attolwg, dy drugaredd i'm cysuro, yn ol dy air i'th wasanaethwr.

77 Deued i mi dy drugareddau, fel y byddwyf byw: o herwydd dy gyfraith yw fy nigrifwch.

78 Cywilyddier y beilchion, canys gwnant gam â mi yn ddiachos: ond myfi a fyfyrfaif yn dy orchymynion di.

79 Tröer attaf fi y rhai a'th ofnant di, a'r rhai a adwaeniant dy dystiolaethau.

80 Bydded fy nghalon yn berffaith yn dy ddeddfau; fel na'm cywilyddier

Defecit anima mea.

DIFFYGIODD fy enaid am dy iachawdwriaeth: wrth dy air yr ydwyf yn disgwyl.

82 Y mae fy llygaid yn pallu am dy air, gan ddywedyd, Pa bryd y'm diddeni?

a lie against me: but I will keep thy commandments with my whole heart.

70 Their heart is as fat as brawn: but my delight hath been in thy law.

71 It is good for me that I have been in trouble: that I may learn thy statutes.

72 The law of thy mouth is clearer unto me: than thousands of gold and silver.

Evening Prayer.

Manus tuas fecerunt me.

THY hands have made me and fashioned me: O give me understanding, that I may learn thy commandments.

74 They that fear thee will be glad when they see me: because I have put my trust in thy word.

75 I know, O Lord, that thy judgements are right: and that thou of very faithfulness hast caused me to be troubled.

76 O let thy merciful kindness be my comfort: according to thy word unto thy servant.

77 O let thy loving mercies come unto me, that I may live: for thy law is my delight.

78 Let the proud be confounded, for they go wickedly about to destroy me: but I will be occupied in thy commandments.

79 Let such as fear thee, and have known thy testimonies: be turned unto me.

80 O let my heart be sound in thy statutes: that I be not ashamed.

Defecit anima mea.

MY soul hath longed for thy salvation: and I have a good hope because of thy word.

82 Mine eyes long sore for thy word: saying, O when wilt thou comfort me?

83 Canys ydwyf fel costrel mewn mŵg; ond nid anghofiaid dy ddeddfau.

84 Pa nifer yw dyddiau dy was? pa bryd y gwnei farn ar y rhai a'm herliant?

85 Y beilchion a gloddiasant byllau i mi, yr hyn nid yw wrth dy gyfraith di.

86 Dy holl orchymynion ydynt wirionedd: ar gam y'm herliant; cymmorth fi.

87 Braidd na'm difasant ar y ddaear: minnau ni adewais dy orchymynion.

88 Bywhâ fi yn ol dy drugaredd; felly y cadwaf dystiolaeth dy enau.

In aeternum, Domine.

YN dragywydd, O Arglwydd, y mae dy air wedi ei sicrnâu yn y nefoedd.

90 Dy wirionedd sydd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth: seiliaist y ddaear, a hi a saif.

91 Wrth dy farnedigaethau y safant heddyw: canys dy weision yw pob peth.

92 Oni bai fod dy ddeddf yn hyfrydwch i mi, darfuasai yna am danaf yn fy nghystudd.

93 Byth nid anghofiaf dy orchymynion: canys â hwynt y'm bywheast.

94 Eiddot ti ydwyf, cadw fi: o herwydd dy orchymynion a geisiais.

95 Y rhai annuwiol a ddisgwyliasant am danaf i'm difetha: ond dy dystiolaethau di a ystyriaf fi.

96 Yr ydwyf vn gweled diwedd ar bob perfeithrwydd: ond dy orchymyn di sy dra ehang.

Quomodo dilexi!

MOR gu gennyf dy gyfraith di! hi yw fy myfyrdod beunydd.

98 A th orchymynion yr

83 For I am become like a bottle in the smoke: yet do I not forget thy statutes.

84 How many are the days of thy servant: when wilt thou be avenged of them that persecute me?

85 The proud have digged pits for me: which are not after thy law.

86 All thy commandments are true: they persecute me falsely; O be thou my help.

87 They had almost made an end of me upon earth: but I forsook not thy commandments.

88 O quicken me after thy loving-kindness: and so shall I keep the testimonies of thy mouth.

In aeternum, Domine.

O Lord, thy word: endureth for ever in heaven.

90 Thy truth also remaineth from one generation to another: thou hast laid the foundation of the earth, and it abideth.

91 They continue this day according to thine ordinance: for all things serve thee.

92 If my delight had not been in thy law: I should have perished in my trouble.

93 I will never forget thy commandments: for with them thou hast quickened me.

94 I am thine, O save me: for I have sought thy commandments.

95 The ungodly laid wait for me to destroy me: but I will consider thy testimonies.

96 I see that all things come to an end: but thy commandment is exceeding broad.

Quomodo dilexi!

LORD, what love have I unto thy law: all the day long is my study in it.

98 Thou through thy com-

ydwyf yn fy ngwneuthur yn ddoethach na'm gelynyon: canys byth y maent gyda mi.

99 Deallais fwy na'm holl athrawon: o herwydd dy dystiolaethau yw fy myfyrdod.

100 Deallais yn well na'r henuriaid, am fy mol yn cadw dy orchymynion di.

101 Attelais fy nhraed, oddi wrth bob llwybr drwg, fel y cadwn dy air di.

102 Ni chiliais oddi wrth dy farnedigaethau: o herwydd ti a'm dysgaist.

103 Mor felus yw dy eiriau i'm genau! melusach na mel i'm safn.

104 Trwy dy orchymynion di y pywllais: am hynny y caseais bob gau lwybr.

Boreol Credol.

Lucerna pedibus meis.

LUSERN yw dy air i'm traed, a llewyrch i'm llwybr.

106 Tyngais, a chyflawnaf, y cadwn farnedigaethau dy gyf-iawnder.

107 Cystuddiwyd fi yn ddirfawr: bywhâ fi, O Arglwydd, yn ol dy air.

108 Attolwg, Arglwydd, bydd foddlon i ewyllysgar offrym-nau fy genaau, a dysg i mi dy farnedigaethau.

109 Y mae fy enaid yn fy llaw yn wastadol: er hynny nid wyf yn anghofio dy gyfraith.

110 Y rhai annuwiol a osodasant fagl i mi: ond ni chyfeilioriais oddi wrth dy orchymynion.

111 Cymmerais dy orchymynion yn etifeddiaeth dros byth: o herwydd llawenydd fy nghalon ydynt.

112 Gostyngais fy nghalon i wneuthur dy ddeddfau byth, hyd y diwedd.

commandments hast made me wiser than mine enemies: for they are ever with me.

99 I have more understanding than my teachers: for thy testimonies are my study.

100 I am wiser than the aged: because I keep thy commandments.

101 I have refrained my feet from every evil way: that I may keep thy word.

102 I have not shrunk from thy judgements: for thou teachest me.

103 O how sweet are thy words unto my throat: yea, sweeter than honey unto my mouth.

104 Through thy commandments I get understanding: therefore I hate all evil ways.

Morning Prayer.

Lucerna pedibus meis.

THU word is a lantern unto my feet: and a light unto my paths.

106 I have sworn, and am steadfastly purposed: to keep thy righteous judgements.

107 I am troubled above measure: quicken me, O Lord, according to thy word.

108 Let the free-will offerings of my mouth please thee, O Lord: and teach me thy judgements.

109 My soul is always in my hand: yet do I not forget thy law.

110 The ungodly have laid a snare for me: but yet I swerved not from thy commandments.

111 Thy testimonies have I claimed as mine heritage for ever: and why? they are the very joy of my heart.

112 I have applied my heart to fulfil thy statutes alway: even unto the end.

Iniquos odio habui.

MEDDYLIAU oſer a gaeis; a'th gyfraith di a hoffais.

114 Fy lloches a'm tarian ydwyt: yn dy air y gobeithiaf.

115 Ciliwch oddi wrthyf, rai drygionus: canys cadwaf orchymynion fy Nuw.

116 Cynnal fi yn ol dy air, fel y byddwyf byw: ac na ad i mi gywilyddio am fy ngo-baith.

117 Cynnal fi, a diangol fyddaf: ac ar dy ddeddfau yr edrychaf yn wastadol.

118 Sethraist y rhai oll a gyfeiliornant oddi wrth dy ddeddfau: canys twyllodrus yw eu dichell hwyt.

119 Bwriaist heibio holl anuwiolion y tir fel sothach: am hynny'r hoffais dy dystiolaethau.

120 Dyelrhynodd fy nghnawd rhag dy ofn, ac ofnais rhag dy farnedigaethau.

Feci iudicium.

GWNAETHUM farn a chyfiawnder: na ad fi i'm gor-thrymmwyr.

122 Mechnia dros dy was er daioni: na ad i'r beilchion fy ngorthrymmu.

123 Fy llygaid a ballasant am dy iachawdwriaeth, ac am ymadrodd dy gyfiawnder.

124 Gwna i'th was yn ol dy drugaredd, a dysg i mi dy ddeddfau.

125 Dy was ydwyf fi; par i mi ddeall, fel y gwypwyf dy dystiolaethau.

126 Amser yw i'r Arglwydd weithio: diddymmasant dy gyfraith di.

127 Am hynny'r hoffais dy orchymynion nag aur; ie, yn fwy nag aur coeth.

128 Am hynny uniawn y cyfi-

Iniquos odio habui.

I Hate them that imagine evil things: but thy law do I love.

114 Thou art my defence and shield: and my trust is in thy word.

115 Away from me, ye wicked: I will keep the commandments of my God.

116 O establish me according to thy word, that I may live: and let me not be disappointed of my hope.

117 Hold thou me up, and I shall be safe: yea, my delight shall be ever in thy statutes.

118 Thou hast trodden down all them that depart from thy statutes: for they imagine but deceit.

119 Thou puttest away all the ungodly of the earth like dross: therefore I love thy testimonies.

120 My flesh trembleth for fear of thee: and I am afraid of thy judgements.

Feci iudicium.

I Deal with the thing that is lawful and right: O give me not over unto mine oppressors.

122 Make thou thy servant to delight in that which is good: that the proud do me no wrong.

123 Mine eyes are wasted away with looking for thy health: and for the word of thy righteousness.

124 O deal with thy servant according unto thy loving mercy: and teach me thy statutes.

125 I am thy servant, O grant me understanding: that I may know thy testimonies.

126 It is time for thee, Lord, to lay to thine hand: for they have destroyed thy law.

127 For I love thy commandments: above gold and precious stone.

128 Therefore hold I straight

rifais dy orchymynion am bob peth; a chascas bob gau lwybr.

Mirabilia.

RHYFEDD yw dy dystiolaethau: am hynny y ceidw fy enaid hwyt.

130 Agoriad dy eiriau a rydd oleuni: pair ddeall i rai an-nichellgar.

131 Agorais fy ngenau, a dyheais: oblegid awyddus oeddwn i'th orchymynion di.

132 Edrych arnaf, a thrugarhâ wrthyf, yn ol dy arfer i'r rhai a garant dy Enw.

133 Cyfarwydda fy nghamrau yn dy air: ac na lywodraethed dim anwired arnaf.

134 Gwared fi oddi wrth orthrymder dynion: felly y cadwaf dy orchymynion.

135 Llewyrcha dy wyneb ar dy was: a dysg i mi dy ddeddfau.

136 Afonydd o ddyfroedd a redant o'm llygaid: am na chadwasant dy gyfraith di.

Iustus es, Domine.

CYFLAWN ydwyt ti, O Arglwydd, ac uniawn yw dy farnedigaethau.

138 Dy dystiolaethau y rhai a orchymynaist, ydynt gyfiawn, a ffyddlon iawn.

139 Fy zel a'm difaodd: o herwydd i'm gelynion anghofio dy eiriau di.

140 Purwyd dy ymadrodd yn ddirfawr: am hynny y mae dy was yn ei hoffi.

141 Bychan ydwyf fi a dirnygus: ond nid anghofiais dy orchymynion.

142 Dy gyfiawnder sy gyfiawnder byth, a'th gyfraith sydd wirionedd.

143 Adfyd a chystudd a'm goddiweddasant: a'th orchymynion oedd fy nigrifwch.

144 Cyfiawnder dy dystiol-

all thy commandments: and all false ways I utterly abhor.

Mirabilia.

TH Y testimonies are wonderful: therefore doth my soul keep them.

130 When thy word goeth forth: i giveth light and understanding unto the simple.

131 I opened my mouth, and drew in my breath: for my delight was in thy commandments.

132 O look thou upon me, and be merciful unto me: as thou usest to do unto those that love thy Name.

133 Order my steps in thy word: and so shall no wickedness have dominion over me.

134 O deliver me from the wrongful dealings of men: and so shall I keep thy commandments.

135 Shew the light of thy countenance upon thy servant: and teach me thy statutes.

136 Mine eyes gush out with water: because men keep not thy law.

Iustus es, Domine.

RIGHTEOUS art thou, O Lord: and true is thy judgement.

138 The testimonies that thou hast commanded: are exceeding righteous and true.

139 My zeal hath even consumed me: because mine enemies have forgotten thy words.

140 Thy word is tried to the uttermost: and thy servant loveth it.

141 I am small, and of no reputation: yet do I not forget thy commandments.

142 Thy righteousness is an everlasting righteousness: and thy law is the truth.

143 Trouble and heaviness have taken hold upon me: yet is my delight in thy commandments.

144 The righteousness of thy

aethau a bery yn dragywydd: gwna i mi ddeall, a byw fyddaf.

Prædicationes Meæ.

Clamavi in toto corde meo.

LLEFAIS a'm holl galon; clyw fi, O Arglwydd: dy ddeddfau a gadwaf.

146 Llefais arnat; achub fi, a chadwaf dy dystiolaethau.

147 Achubais flaen y cyfddydd, a gwaeddais; wrth dy air y disgwyliais.

148 Fy llygaid a achubasant flaen gywiadwriaethau'r nos, i fyfyrion yn dy air di.

149 Clyw fy llef yn ol dy drugaredd: Arglwydd, bywhâ fi yn ol dy farnedigaethau.

150 Y rhai a ddilynant ysgelder a nesasant arnaf: ymbellasant oddi wrth dy gyfraith di.

151 Tithau, Arglwydd, wyt agos; a'th holl orchymynion sydd wirionedd.

152 Er ys talm y gwyddwn am dy dystiolaethau, seilio o honot hwynt yn dragywydd.

Vide humilitatem.

GWEL fy nghystudd, a gwared fi: canys nid anghofiais dy gyfraith.

154 Dadleu fy nadl, a gwared fi: bywhâ fi yn ol dy air.

155 Pell yw iachawdwriaeth oddi wrth y rhai annuwiol: o herwydd ni cheisiant dy ddeddfau di.

156 Dy drugareddau, Arglwydd, sydd aml: bywhâ fi yn ol dy farnedigaethau.

157 Llauer sydd yn fy erlid, ac yn fy ngwrthwynebu; er hynny ni throais oddi wrth dy dystiolaethau.

158 Gwelais y troseddwy'r, a

testimonies is everlasting: O grant me understanding, and I shall live.

Evening Prayer.

Clamavi in toto corde meo.

I Call with my whole heart: I hear me, O Lord, I will keep thy statutes.

146 Yea, even unto thee do I call: help me, and I shall keep thy testimonies.

147 Early in the morning do I cry unto thee: for in thy word is my trust.

148 Mine eyes prevent the night-watches: that I might be occupied in thy words.

149 Hear my voice, O Lord, according unto thy loving-kindness: quicken me, according as thou art wont.

150 They draw nigh that of malice persecute me: and are far from thy law.

151 Be thou nigh at hand, O Lord: for all thy commandments are true.

152 As concerning thy testimonies, I have known long since: that thou hast grounded them for ever.

Vide humilitatem.

O Consider mine adversity, and deliver me: for I do not forget thy law.

154 Avenge thou my cause, and deliver me: quicken me, according to thy word.

155 Health is far from the ungodly: for they regard not thy statutes.

156 Great is thy mercy, O Lord: quicken me, as thou art wont.

157 Many there are that trouble me, and persecute me: yet do I not swerve from thy testimonies.

158 It grieveth me when I

gresynais; am na chadwent dy air di.

159 Gwel fy mod yn hoffi dy orchymynion: Arglwydd, bywhâ fi yn ol dy drugarowgrwydd.

160 Gwirionedd o'r dechreuad yw dy air; a phob un o'th gyfiawn farnedigaethau a bery yn dragywydd.

Principes persecuti sunt.

TYWYSOGION a'm herlidiasant heb achos: er hynny fy nghalon a grynai rhag dy air di.

162 Llawn ydwyf fi oblegid dy air, fel un yn cael ysglyfaeth lawer.

163 Celwydd a gaseais, ac a ffeiddiais: a'th gyfraith di a hoffais.

164 Seithwaith yn y dydd yr ydwyf yn dy glodfori; o herwydd dy gyfiawn farnedigaethau.

165 Heddwch mawr fydd i'r rhai a garant dy gyfraith: ac nid oes dramgwydd iddynt.

166 Disgwyliais wrth dy iachawdwriaeth di, O Arglwydd; a gwnaethum dy

167 Fy enaid a gadwodd dy dystiolaethau; a hoff iawn genyfy hwynt.

168 Cedwais dy orchymynion a'th dystiolaethau: canys y mae fy holl fyrded ger dy fron di.

Appropinquet deprecatio.

NESAE D fy ngwaedd o'th flaen, Arglwydd: gwna i mi ddeall yn ol dy air.

170 Deued fy ngweddi ger dy fron: gwared fi yn ol dy air.

171 Fy ngwefusau a draetha foliant, pan ddysgech i mi dy ddeddfau.

172 Fy nhafod a ddatgan dy air: o herwydd dy holl orchymynion sy gyfiawnder.

173 Bydded dy law i'm cyn-

see the transgressors: because they keep not thy law.

159 Consider, O Lord, how I love thy commandments: O quicken me, according to thy loving-kindness.

160 Thy word is true for everlasting: all the judgements of thy righteousness endure for evermore.

Principes persecuti sunt.

PRINCES have persecuted me without a cause: but my heart standeth in awe of thy word.

162 I am as glad of thy word: as one that findeth great spoils.

163 As for lies, I hate and abhor them: but thy law do I love.

164 Seven times a day do I praise thee: because of thy righteous judgements.

165 Great is the peace that they have who love thy law: and they are not offended at it.

166 Lord, I have looked for thy saving health: and done after thy commandments.

167 My soul hath kept thy testimonies: and loved them exceedingly.

168 I have kept thy commandments and testimonies: for all my ways are before thee.

Appropinquet deprecatio.

LET my complaint come before thee, O Lord: give me understanding, according to thy word.

170 Let my supplication come before thee: deliver me, according to thy word.

171 My lips shall speak of thy praise: when thou hast taught me thy statutes.

172 Yea, my tongue shall sing of thy word: for all thy commandments are righteous.

173 Let thine hand help me:

northwyo : o herwydd dy orchymynion di a ddewisais.

174 Hiraethais, O Arglwydd, am dy iachawdwriaeth; a' th gyfraith yw fy hyfrydwch.

175 Bydded byw fy enaid, fel y' th folianno di; a chynnorthwyed dy farnedigaethau fi.

176 Cyfeiliornais fel dafad wedi colli : cais dy was; oblegid nid anghofiais dy orchymynion.

Barcol Weddi.

Psal. cxx. *Ad Dominum.*

AR yr Arglwydd y gwaeddais yn fy nghlyfngder, ac efe a'm gwrandawodd i.

2 Arglwydd, gwared fy enaid oddi wrth wefusau celwyddog, ac oddi wrth dafod twyllodrus.

3 Beth a roddir i ti? neu pa beth a wneir i ti, dydi dafod twyllodrus?

4 Llymion saethau cawr, ynghyd â marwor meryw.

5 Gwae fi, fy mod yn preswyllo ym Mesech, yn cyfanneiddu ym mhebyll Cedar.

6 Hir y trigodd fy enaid gyd â'r hwn oedd yn casâu tangnefedd.

7 Heddychol ydyw fi : ond pan lefarwyf, y maent yn barod i ryfel.

Psal. cxxi. *Levavi oculos.*

DYRCHAFAF fy llygaid i'r mynyddoedd, o'r lle y daw fy nghymmorth.

2 Fy nghymmorth a ddaw oddi wrth yr Arglwydd, yr hwn a wnaeth nefeodd a ddear.

3 Ni ad efe i' th droed lithro : ac ni hun a dy geidwad.

4 Wele, ni hun a ac ni chwsg ceidwad Israel.

5 Yr Arglwydd yw dy geidwad : yr Arglwydd yw dy gysgod ar dy ddeheulaw.

for I have chosen thy commandments.

174 I have longed for thy saving health, O Lord : and in thy law is my delight.

175 O let my soul live, and it shall praise thee : and thy judgements shall help me.

176 I have gone astray like a sheep that is lost : O seek thy servant, for I do not forget thy commandments.

Morning Prayer.

Psal. cxx. *Ad Dominum.*

WHEN I was in trouble I called upon the Lord : and he heard me.

2 Deliver my soul, O Lord, from lying lips : and from a deceitful tongue.

3 What reward shall be given or done unto thee, thou false tongue : even mighty and sharp arrows, with hot burning coals.

4 Wo is me, that I am constrained to dwell with Mesech : and to have my habitation among the tents of Kedar.

5 My soul hath long dwelt among them : that are enemies unto peace.

6 I labour for peace, but when I speak unto them thereof : they make them ready to battle.

Psal. cxxi. *Levavi oculos.*

I Will lift up mine eyes unto the hills : from whence cometh my help.

2 My help cometh even from the Lord : who hath made heaven and earth.

3 He will not suffer thy foot to be moved : and he that keepeth thee will not sleep.

4 Behold, he that keepeth Israel : shall neither slumber nor sleep.

5 The Lord himself is thy keeper : the Lord is thy defence upon thy right hand ;

6 Ni' th dery'r haul y dydd, na'r lleuad y nos.

7 Yr Arglwydd a' th geidw rhag pob drwg : efe a geidw dy enaid.

8 Yr Arglwydd a geidw dy fynediad, a' th ddyfodiad, o'r pryd hwn hyd yn dragywydd.

Psal. cxxii. *Laelatus sum.*

LAWENYCHAIS pan ddywedent wrthyf, Awn i dy'r Arglwydd.

2 Ein traed a safant o fewn dy byrth di, O Jerusalem.

3 Jerusalem a adeiladwyd fel dinas wedi ei chyd-gyssylltu ynddi ei hun.

4 Yno 'r esgyn y llwythau, llwythau'r Arglwydd, yn dystiolaeth i Israel, i foliannu Enw'r Arglwydd.

5 Canys yno y gosodwyd gorseddfeingiau barn, gorseddfeingiau tŷ Ddafydd.

6 Dymunwch heddwch Jerusalem : llwydded y rhai a' th hoffant.

7 Heddwch fyddo o fewn dy ragfur, a ffyniant yn dy balasau.

8 Er mwyn fy mrodyr a'm cyfeillion y dywedaf yn awr, Heddwch fyddo i ti.

9 Er mwyn tŷ'r Arglwydd ein Duw, y ceisiaf i ti ddaioni.

Psal. cxxiii. *Ad te levavi oculos meos.*

ATTAT ti y dyrchafaf fy llygaid, ti yr hwn a breswylti yn y nefeodd.

2 Wele, fel y mae llygaid gwesion ar law eu meistraid, neu fel y mae llygaid llawforyn ar law ei meistres ; felly y mae ein llygaid ni ar yr Arglwydd ein Duw, hyd oni thrugarhao efe wrthym ni.

3 Trugarhâ wrthym, Arglwydd, trugarhâ wrthym ; canys llanwyd ni â dirmyg yn ddirfawr.

6 So that the sun shall not burn thee by day : neither the moon by night.

7 The Lord shall preserve thee from all evil : yea, it is even he that shall keep thy soul.

8 The Lord shall preserve thy going out, and thy coming in : from this time forth for evermore.

Psal. cxxii. *Laelatus sum.*

I WAS glad when they said unto me : We will go into the house of the Lord.

2 Our feet shall stand in thy gates : O Jerusalem.

3 Jerusalem is built as a city : that is at unity in itself.

4 For thither the tribes go up, even the tribes of the Lord : to testify unto Israel, to give thanks unto the Name of the Lord.

5 For there is the seat of judgement : even the seat of the house of David.

6 O pray for the peace of Jerusalem : they shall prosper that love thee.

7 Peace be within thy walls : and plenteousness within thy palaces.

8 For my brethren and companions' sakes : I will wish thee prosperity.

9 Yea, because of the house of the Lord our God : I will seek to do thee good.

UNTO thee lift I up mine eyes : O thou that dwellest in the heavens.

2 Behold, even as the eyes of servants look unto the hand of their masters, and as the eyes of a maiden unto the hand of her mistress : even so our eyes wait upon the Lord our God, until he have mercy upon us.

3 Have mercy upon us, O Lord, have mercy upon us : for we are utterly despised.

4 Yn ddirfawr y llanwyd ein henaid â gwatwargerdd y rhai goludog, ac â diystyrwch y beilchion.

Psal. cxxiv. *Nisi quia Dominus.*

ONI buasai yr Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni, y gall Israel ddywedyd yu awr;

2 Oni buasai'r Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni, pan gyfododd dynion yn ein herbyn:

3 Yna y'n llyngasent ni yn fyw, pan ennynodd eu llid hwynt i'n herbyn:

4 Yna y dyfroedd a lifasai drosom, y ffrwd a aethai dros ein henaid:

5 Yna'r aethai dros ein henaid ddyfroedd chwyddedig.

6 Bendligedig fyddo'r Arglwydd, yr hwn ni roddodd ni yn ysglyfaeth i'w dannedd hwynt.

7 Ein henaid a ddiangodd fel aderyn o fagl yr adarwyr: y fagl a dorwyd, a ninnau a ddi anghasom.

8 Ein porth ni sydd yn Enw'r Arglwydd, yr hwn a wnaeth nefoedd a daear.

Psal. cxxv. *Qui confidunt.*

YRhai a ymddiriedant yn yr Arglwydd, fyddant fel mynydd Sion, yr hwn ni syflir, ond a bery yn dragywydd.

2 Fel y mae Jerusalem a'r mynyddoedd o'i hamgylch; felly y mae'r Arglwydd o amgylch ei bobl, o'r pryd hwn hyd yn dragywydd.

3 Canys ni orphwys gwialen annuwioldeb ar randir y rhai cyflawn; rhag i'r rhai cyflawn estyn eu dwylaw at anwiredd.

4 O Arglwydd, gwna ddaionii i'r rhai daionus, ac i'r rhai uniawn yn eu calonnau.

5 Ond y rhai a ymdroant i'w trofeydd, yr Arglwydd a'u gyr

4 Our soul is filled with the scornful reproof of the wealthy: and with the despitifulness of the proud.

Psal. cxxiv. *Nisi quia Dominus.*

IF the Lord himself had not been on our side, now may Israel say: if the Lord himself had not been on our side, when men rose up against us;

2 They had swallowed us up quick: when they were so wrathfully displeased at us.

3 Yea, the waters had drowned us: and the stream had gone over our soul.

4 The deep waters of the proud: had gone even over our soul.

5 But praised be the Lord: who hath not given us over for a prey unto their teeth.

6 Our soul is escaped even as a bird out of the snare of the fowler: the snare is broken, and we are delivered.

7 Our help standeth in the Name of the Lord: who hath made heaven and earth.

Psal. cxxv. *Qui confidunt.*

THEY that put their trust in the Lord shall be even as the mount Sion: which may not be removed, but standeth fast for ever.

2 The hills stand about Jerusalem: even so standeth the Lord round about his people, from this time forth for evermore.

3 For the rod of the ungodly cometh not into the lot of the righteous: lest the righteous put their hand unto wickedness.

4 Do well, O Lord: unto those that are good and true of heart.

5 As for such as turn back unto their own wickedness: the

gyd â gweithredwyr anwiredd: a bydd tangnefedd ar Israel.

Prwydhatnol Ceredi.

Psal. cxxvi. *In convertendo.*

PAN ddychwelodd yr Arglwydd gaethiwed Sion, yr oeddyd fel rhai yn breuddwydio.

2 Yna y llanwyd ein genau â chwerthin, a'n tafod â chanu: yna y dywedasant ym mysg y cenhedloedd, Yr Arglwydd a wnaeth bethau mawrion i'r rhai hyn.

3 Yr Arglwydd a wnaeth i ni bethau mawrion; am hynny'r ydym yn llawen.

4 Dychwel, Arglwydd, ein caethiwed ni, fel yr afonydd yn y dehaul.

5 Y rhai sydd yn hau mewn dagrau a felant mewn gorfoledd. 6 Yr hwn sydd yn myned rhagddo, ac yn wylo, gan ddwyn had gwerthfawr, gan ddyfod a ddaw mewn gorfoledd, dan gludo ei ysgubau.

Psal. cxxvii. *Nisi Dominus.*

OS yr Arglwydd nid adeilada'r tŷ, ofer y llafuria ei adeiladwyr wrtho: os yr Arglwydd ni cheidw'r ddinas, ofer y gwylia'r ceidwad.

2 Ofer i chwi fore-godi, myned yn hwy i gysgu, bwytta bara gofidiau: felly y rhydd efe hŷn i'w anwylyd.

3 Wele, plant ydynt etifedd-iaeth yr Arglwydd: ei wobwr ef yw ffirwy y groth.

4 Fel y mae saethau yn llaw y cadarn: felly y mae plant ieu-entgid.

5 Gwŷn ei fyd y gwr a lanwodd ei gawell saethau â hwynt: ni's gwaradwyddir hwy

Lord shall lead them forth with the evil-doers; but peace shall be upon Israel.

Ebening Prager.

Psal. cxxvi. *In convertendo.*

WHEN the Lord turned again the captivity of Sion: then were we like unto them that dream.

2 Then was our mouth filled with laughter: and our tongue with joy.

3 Then said they among the heathen: The Lord hath done great things for them.

4 Yea, the Lord hath done great things for us already: whereof we rejoice.

5 Turn our captivity, O Lord: as the rivers in the south.

6 They that sow in tears: shall reap in joy.

7 He that now goeth on his way weeping, and beareth forth good seed: shall doubtless come again with joy, and bring his sheaves with him.

Psal. cxxvii. *Nisi Dominus.*

EXCEPT the Lord build the house: their labour is but lost that build it.

2 Except the Lord keep the city: the watchman waketh but in vain.

3 It is but lost labour that ye haste to rise up early, and so late take rest, and eat the bread of carefulness: for so he giveth his beloved sleep.

4 Lo, children and the fruit of the womb: are an heritage and gift that cometh of the Lord.

5 Like as the arrows in the hand of the giant: even so are the young children.

6 Happy is the man that hath his quiver full of them: they shall not be ashamed when they

pan ymddiddanant â'r gelynyon yn y porth.

Psal. cxxviii. Beati omnes.

GWYN ei fyd pob un sydd hwn sydd yn rhodio yn ei ffydd ef.

2 Canys mwynhâi lafur dy ddwyllaw: gwyn dy fyd, a da fydd it'.

3 Dy wraig fydd fel gwin-wyddden ffrwythlawn ar hÿd ystlysau dy dÿ: dy blant fel planhigion olew-wydd o amgylch dy ford.

4 Wele, fel hyn yn ddiâu y bendithir y gwr a ofno'r Arglwydd.

5 Yr Arglwydd a'th fendithia allan o Sion; a thi a gai weled daioni Jerusalem holl ddyddiau dy einioes;

6 A thi a gai weled blant dy blant, a thangnefedd ar Israel.

Psal. cxxix. Sæpe expugnauerunt.

LLAWER gwaith y'm cystuddiasant o'm hieuengctid, y dichon Israel ddywedyd yn awr:

2 Llauer gwaith y'm cystuddiasant o'm hieuengctid: etto ni'm gorfuant.

3 Yr arddwyr a arddasant ar fy nghefn: estynasant eu cwysau yn hirion.

4 Yr Arglwydd sy gyfiawn: efe a dorrodd raffau y rhai anuwiol.

5 Gwaradwydder nwy oll, a gyrrer yn eu hol, y rhai a gasânt Sion.

6 Byddant fel glaswellt pen tai, yr hwn a wywa cyn y tynner ef ymaith:

7 A'r hwn ni leinw y pladurwr ei law; na'r hwn fyddo yn rhwymo yr ysgubau, ei fynwes.

Speak with their enemies in the gate.

Psal. cxxviii. Beati omnes.

BLESSED are all they that fear the Lord: and walk in his ways.

2 For thou shalt eat the labours of thine hands: O well is thee, and happy shalt thou be.

3 Thy wife shall be as the fruitful vine: upon the walls of thine house.

4 Thy children like the olive-branches: round about thy table.

5 Lo, thus shall the man be blessed: that feareth the Lord.

6 The Lord from out of Sion shall so bless thee: that thou shalt see Jerusalem in prosperity all thy life long.

7 Yea, that thou shalt see thy children's children: and peace upon Israel.

Psal. cxxix. Sæpe expugnauerunt.

MANY a time have they fought against me from my youth up: may Israel now say.

2 Yea, many a time have they vexed me from my youth up: but they have not prevailed against me.

3 The plowers plowed upon my back: and made long furrows.

4 But the righteous Lord: hath hewn the snares of the ungodly in pieces.

5 Let them be confounded and turned backward: as many as have evil will at Sion.

6 Let them be even as the grass growing upon the housetops: which withereth afore it be plucked up;

7 Whereof the mower filleth not his hand: neither he that bindeth up the sheaves his bosom.

8 Ac ni ddywed y rhai a ant heibio, Bendith yr Arglwydd anrloch; bendithiwn chwi yn Enw'r Arglwydd.

Psal. cxxx. De profundis.

OR dyfnder y llelais arnat, O Arglwydd.

2 Arglwydd, clyw fy llefain; ystyriedd glustiau wrth lef fy ngweddiau.

3 Os creffi ar anwireddau, Arglwydd: O Arglwydd, pwy a saif?

4 Ond y mae gyd â thi fadd-euant, fel y'th ofner.

5 Disgwylaf am yr Arglwydd, disgwyl fy enaid, ac yn ei air ef y gobeithiaf.

6 Fy enaid sydd yn disgwyl am yr Arglwydd, yn fwy nag y mae y gwylwyr am y bore; yn fwy nag y mae y gwylwyr am y bore.

7 Disgwylid Israel am yr Arglwydd: o herwydd y mae trugaredd gyd â'r Arglwydd, ac anl ymwardd gyd âg ef.

8 Ac efe a wared Israel oddi wrth ei holl anwireddau.

Psal. cxxxii. Domine, non est.

O Arglwydd, nid ymfalchiodd fy nghalon, ac nid ymddyrfachodd fy llygaid: ni rodiais chwaith mewn pethau rhÿ fawr, a rhÿ uchel i mi.

2 Eithr gosodais a gostegais fy enaid, fel un wedi ei ddidlyfnu oddi wrth ei fam: fy enaid sydd ynof fel un wedi ei ddidlyfnu.

3 Disgwylid Israel wrth yr Arglwydd, o'r pryd hwn hyd yn dragydd.

Boreol Wreddf.

Psal. cxxxii. Memento, Domine.

O Arglwydd, cofia Ddafydd, a'i holl flinder.

2 Y modd y tyngodd efe wrth

8 So that they who go by say not so much as, The Lord prosper you: we wish you good luck in the Name of the Lord.

Psal. cxxx. De profundis.

OUT of the deep have I called unto thee, O Lord: Lord, hear my voice.

2 O let thine ears consider well: the voice of my complaint.

3 If thou, Lord, wilt be extreme to mark what is done a-miss: O Lord, who may abide it?

4 For there is mercy with thee: therefore shalt thou be feared.

5 I look for the Lord; my soul doth wait for him: in his word is my trust.

6 My soul fleeth unto the Lord: before the morning watch, I say, before the morning watch.

7 O Israel, trust in the Lord, for with the Lord there is mercy: and with him is plenteous redemption.

8 And he shall redeem Israel. from all his sins.

Psal. cxxxii. Domine, non est.

LORD, I am not high-minded: I have no proud looks.

2 I do not exercise myself in great matters: which are too high for me.

3 But I refrain my soul, and keep it low, like as a child that is weaned from his mother: yea, my soul is even as a weaned child.

4 O Israel, trust in the Lord: from this time forth for evermore.

Morning Prayer.

Psal. cxxxii. Memento, Domine.

LORD, remember David: and all his trouble;

2 How he sware unto the

yr Arglwydd, ac yr addunodd i rymmus Dduw Jacob.

3 Ni ddeuaf i fewn pabell fy nhŷ, ni ddringaf ar erchwyn fy ngwely;

4 Ni roddaf gwsg i'm llygaid, na hŷn i'm hamrantau,

5 Hyd oni chaffwyf le i'r Arglwydd, preswylfod i rymmus Dduw Jacob.

6 Wele, clywsom am dani yn Ephratah: cawsom hi ym meusydd y coed.

7 Awn i'w bebyll ef; ym-grymmwn o flaen ei fainge draed ef.

8 Cyfod, Arglwydd, i'th orphwysfa; tŷ, ac arch dy gadernid.

9 Gwisged dy offeiriad gyfjawnder; a gorfoledded dy saint.

10 Er mwyn Dafydd dy was, na thro ymaith wyneb dy Enneiniog.

11 Tyngodd yr Arglwydd mewn gwirionedd i Ddafydd; ni thry efe oddi wrth hynny; O ffrwyth dy gorph y gosodaf ar dy orseddfainge.

12 Os ceidw dy feibion fy nghyfammed a'm tystiolaeth, y rhai a ddysgwylf iddynt; eu meibion hwythau yn dragwydd a eisteddant ar dy orseddfainge.

13 Canys dewisodd yr Arglwydd Sion; ac a'i chwenychodd yn drigfa iddo ei hun.

14 Dyma fy ngorphwysfa yn dragwydd: yma y trigaf; canys chwenychais hi.

15 Gan fendithio y bendithiaf ei llunjaeth: diwallaf ei thlodion â bara.

16 Ei hoffeiriad hefyd a wisgaf âg iachawdrwaeth: a'i saint dan ganu a ganant.

17 Yna y paraf i gorn Dafydd

Lord: and vowed a vow unto the Almighty God of Jacob;

3 I will not come within the tabernacle of mine house: nor climb up into my bed;

4 I will not suffer mine eyes to sleep, nor mine eye-lids to slumber: neither the temples of my head to take any rest;

5 Until I find out a place for the temple of the Lord: an habitation for the mighty God of Jacob.

6 Lo, we heard of the same at Ephrata: and found it in the wood.

7 We will go into his tabernacle: and fall low on our knees before his footstool.

8 Arise, O Lord, into thy resting-place: thou, and the ark of thy strength.

9 Let thy priests be clothed with righteousness: and let thy saints sing with joyfulness.

10 For thy servant David's sake: turn not away the presence of thine Anointed.

11 The Lord hath made a faithful oath unto David: and he shall not shrink from it;

12 Of the fruit of thy body: shall I set upon thy seat.

13 If thy children will keep my covenant, and my testimonies that I shall learn them: their children also shall sit upon thy seat for evermore.

14 For the Lord hath chosen Sion to be an habitation for himself: he hath longed for her.

15 This shall be my rest for ever: here will I dwell, for I have a delight therein.

16 I will bless her victuals with increase: and will satisfy her poor with bread.

17 I will deck her priests with health: and her saints shall rejoice and sing.

18 There shall I make the

flaguro: darperais lamp i'm Henneiniog.

18 Ei elynion ef a wisgaf â chywilydd: arno yntau y blod-eua ei goron.

Psal. cxxxiii. *Ecce, quam bonum!*

WELE, mor ddaionus ac mor hyfryd yw trigo o frodyr ynghyd!

2 Y mae fel yr ennaint gwerthfawr ar y pen, yn disgyn ar hŷd y farf, sef barf Aaron; yr hwn oedd yn disgyn ar hŷd ymyl ei wisgoedd ef:

3 Fel gwllth Hermon, ac fel y gwllth yn disgyn ar fynyddoedd Sion: canys yno y gorchymynodd yr Arglwydd y fendith, sef bywyd yn dragwydd.

Psal. cxxxiv. *Ecce nunc.*

WELE, holl weision yr Arglwydd, bendithiwch yr Arglwydd, y rhai ydych yn sefyll yn nhŷ'r Arglwydd y nos.

2 Dyrchefwch eich dwylaw yn y cyssegr, a bendithiwch yr Arglwydd.

3 Yr Arglwydd yr hwn a wnaeth nefoedd a daear, a'th fendithio di allan o Sion.

Psal. cxxxv. *Laudate Nomen.*

MOLWCH yr Arglwydd. Molwch Enw'r Arglwydd; gwision yr Arglwydd, molwch ef.

2 Y rhai ydych yn sefyll yn nhŷ'r Arglwydd, ynghyntedd-oedd tŷ eu Duw ni.

3 Molwch yr Arglwydd; canys da yw'r Arglwydd: cenwch i'w Enw; canys hyfryd yw.

4 Oblegid yr Arglwydd a ddetholodd Jacob iddo ei hun, ac Israel yn brudoriaeth iddo.

5 Canys mi a wn mai mawr

horn of David to flourish: I have ordained a lantern for mine Anointed.

19 As for his enemies, I shall clothe them with shame: but upon himself shall his crown flourish.

Psal. cxxxiii. *Ecce, quam bonum!*

BEHOLD, how good and joyful a thing it is: brethren, to dwell together in unity!

2 It is like the precious ointment upon the head, that ran down unto the beard: even unto Aaron's beard, and went down to the skirts of his clothing.

3 Like as the dew of Hermon: which fell upon the hill of Sion.

4 For there the Lord promised his blessing: and life for evermore.

Psal. cxxxiv. *Ecce nunc.*

BEHOLD now, praise the Lord: all ye servants of the Lord;

2 Ye that by night stand in the house of the Lord: even in the courts of the house of our God.

3 Lift up your hands in the sanctuary: and praise the Lord.

4 The Lord that made heaven and earth: give thee blessing out of Sion.

Psal. cxxxv. *Laudate Nomen.*

O Praise the Lord, laud ye the Name of the Lord: praise it, O ye servants of the Lord;

2 Ye that stand in the house of the Lord: in the courts of the house of our God.

3 O praise the Lord, for the Lord is gracious: O sing praises unto his Name, for it is lovely.

4 For why? the Lord hath chosen Jacob unto himself: and Israel for his own possession.

5 For I know that the Lord

yw'r Arglwydd; a bod ein Harglwydd ni goruwch yr holl dduwiau.

6 Yr Arglwydd a wnaeth yr nyn oll a fynnai yn y nefoedd, ac yn y ddaear, yn y môr, ac yn yr holl ddyfnderau.

7 Y mae yn codi tarth o eithafodd y ddaear; mellt a wnaeth efe ynghyd â'r gwlaw; gan ddwyn y gwylt allan o'i drysorau.

8 Yr hwn a darawodd gyntaf-anedig yr Aipht, yn ddyn ac yn anifail.

9 Danfonodd arwyddion a rhyfeddodau i'th ganol di, yr Aipht; ar Pharaoh, ac ar ei holl weision.

10 Yr hwn a darawodd genhedloedd lawer, ac a laddodd frenhinoedd cryfion;

11 Sehon brenhin yr Amor-iaid, ac Og brenhin Basan, a holl frenhiniaethau Canaan:

12 Ac a roddodd eu tir hwynt yn etifeddiaeth, yn etifeddiaeth i Israel ei bobl.

13 Dy Enw, O Arglwydd, a bery yn dragywydd; dy goffadwriaeth, O Arglwydd, o genhedlaeth i genhedlaeth.

14 Canys yr Arglwydd a farna ei bobl, a bydd edifar gantho o ran ei weision.

15 Delwau'r cenhedloedd ydynt arian ac aur, gwaith dwylaw dyn.

16 Genau sydd iddynt, ond ni lefarant; llygaid sy ganddynt, ond ni welant.

17 Y mae clustiau iddynt, ond ni chlywiant: nid oes chwaith anadl yn eu genau.

18 Fel hwynt y mae y rhai a'u gwnant, a phob un a ymddiriedo ynddynt.

19 Tŷ Israel, bendithiwch yr Arglwydd: bendithiwch yr Arglwydd, tŷ Aaron.

20 Tŷ Levi, bendithiwch yr

is great: and that our Lord is above all gods.

6 Whatsoever the Lord pleased, that did he in heaven, and in earth: and in the sea, and in all deep places.

7 He bringeth forth the clouds from the ends of the world: and sendeth forth lightnings with the rain, bringing the winds out of his treasures.

8 He smote the first-born of Egypt: both of man and beast.

9 He hath sent tokens and wonders into the midst of thee, O thou land of Egypt: upon Pharaoh, and all his servants.

10 He smote divers nations: and slew mighty kings;

11 Sehon king of the Amorites, and Og the king of Basan: and all the kingdoms of Canaan;

12 And gave their land to be an heritage: even an heritage unto Israel his people.

13 Thy Name, O Lord, endureth for ever: so doth thy memorial, O Lord, from one generation to another.

14 For the Lord will avenge his people: and be gracious unto his servants.

15 As for the images of the heathen, they are but silver and gold: the work of men's hands.

16 They have mouths, and speak not: eyes have they, but they see not.

17 They have ears, and yet they hear not: neither is there any breath in their mouths.

18 They that make them are like unto them: and so are all they that put their trust in them.

19 Praise the Lord, ye house of Israel: praise the Lord, ye house of Aaron.

20 Praise the Lord, ye house

Arglwydd: y rhai a ofnwch yr Arglwydd, bendithiwch yr Arglwydd.

21 Bendithier yr Arglwydd o Sion, yr hwn sydd yn trigo yn Jerusalem. Molwch yr Arglwydd.

Prdnhatnol Bredf.

Psal cxxxvi. *Confitemini.*

CLODFORWCH yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

2 Clodforwch Dduw y duwiau: oblegid ei drugaredd sydd yn dragywydd.

3 Clodforwch Arglwydd yr arglwyddi: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

4 Yr hwn yn unig sydd yn gwneuthur rhyfeddodau: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

5 Yr hwn a wnaeth y nefoedd mewn doethineb: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

6 Yr hwn a estynnodd y ddaear oddi ar y dyfroedd: oblegid ei drugaredd sydd yn dragywydd.

7 Yr hwn a wnaeth oleuadau mawrion: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd;

8 Yr haul, i lywodraethu'r dydd: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd;

9 Y lleuad a'r ser, i lywodraethu'r nos: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

10 Yr hwn a darawodd yr Aipht yn eu cyntaf-anedig: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

11 Ac a ddug Israel o'u mysg hwynt: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

12 A llaw gref, ac â braich estynedig: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

13 Yr hwn a ramodd y môr coch yn ddwy ran: o herwydd

of Levi: ye that fear the Lord, praise the Lord.

21 Praised be the Lord out of Sion: who dwelleth at Jerusalem.

Ebening Prager.

Psal. cxxxvi. *Confitemini.*

O Give thanks unto the Lord, for he is gracious: and his mercy endureth for ever.

2 O give thanks unto the God of all gods: for his mercy endureth for ever.

3 O thank the Lord of all lords: for his mercy endureth for ever.

4 Who only doeth great wonders: for his mercy endureth for ever.

5 Who by his excellent wisdom made the heavens: for his mercy endureth for ever.

6 Who laid out the earth above the waters: for his mercy endureth for ever.

7 Who hath made great lights: for his mercy endureth for ever;

8 The sun to rule the day: for his mercy endureth for ever;

9 The moon and the stars to govern the night: for his mercy endureth for ever.

10 Who smote Egypt with their first-born: for his mercy endureth for ever;

11 And brought out Israel from among them: for his mercy endureth for ever;

12 With a mighty hand, and stretched out arm: for his mercy endureth for ever.

13 Who divided the Red sea

ei drugaredd sydd yn dragywydd;

14 Ac a wnaeth i Israel fyned trwy ei ganol: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

15 Ac a ysgytiodd Pharaoh a'i lu yn y môr coch: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

16 Ac a dywysodd ei bobl trwy'r anialwch: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

17 Yr hwn a darawodd frenhinoedd mawrion: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

18 Ac a laddodd frenhinoedd ardderchog: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

19 Sehon brenhin yr Amoriaid: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

20 Ac Og brenhin Basan: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

21 Ac a roddodd eu tir hwynt yn etifeddiaeth: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

22 Yn etifeddiaeth i Israel ei was: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

23 Yr hwn yn ein hisel radd a'n cofodd ni: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

24 Ac a'n hachubodd ni oddi wrth ein gelynynt: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

25 Yr hwn sydd yn rhoddi ymborth i bob cnawd: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

26 Clodforwch Dduw'r nefoedd: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

Psal. cxxxvii. *Super flumina.*

WRTH afonydd Babilon, yno yr eisteddasom, ac wylasom, pan feddylasom am Sion.

2 Ar yr helyg o'u mewn y crogasom ein telynuau.

in two parts: for his mercy endureth for ever;

14 And made Israel to go through the midst of it: for his mercy endureth for ever.

15 But as for Pharaoh and his host, he overthrew them in the Red sea: for his mercy endureth for ever.

16 Who led his people through the wilderness: for his mercy endureth for ever.

17 Who smote great kings: for his mercy endureth for ever;

18 Yea, and slew mighty kings: for his mercy endureth for ever;

19 Sehon king of the Amorites: for his mercy endureth for ever;

20 And Og the king of Basan: for his mercy endureth for ever;

21 And gave away their land for an heritage: for his mercy endureth for ever;

22 Even for an heritage unto Israel his servant: for his mercy endureth for ever.

23 Who remembered us when we were in trouble: for his mercy endureth for ever;

24 And hath delivered us from our enemies: for his mercy endureth for ever.

25 Who giveth food to all flesh: for his mercy endureth for ever.

26 O give thanks unto the God of heaven: for his mercy endureth for ever.

27 O give thanks unto the Lord of lords: for his mercy endureth for ever.

Psal. cxxxvii. *Super flumina.*

BY the waters of Babylon we sat down and wept: when we remembered thee, O Sion.

2 As for our harps, we hanged them up: upon the trees that are therein.

3 Canys yno y gofynodd y rhai a'n caethwasent i ni gan; a'r rhai a'n hanrheithiasai, lawenydd, gan ddywedyd; Cewch i ni rai o ganiadau Sion.

4 Pa fodd y canwn gerdd yr Arglwydd mewn gwlad ddi-eithr?

5 Os anghofiaf di, Jerusalem, anghofied fy neheulaw ganu.

6 Glyned fy uhafof wrth dafod fy ngenau, oni chofiaf di; oni chodaf Jerusalem goruwch fy llawenydd pennaf.

7 Cofia, Arglwydd, blant Edom yn nydd Jerusalem; y rhai a ddywedant, Dinoethwch, dinoethwch hi, hyd ei sylfaen.

8 O ferch Babilon a anrheithir: gwyn ei fyd a dalo i ti fel y gwnaethost i ninnau.

9 Gwyn ei fyd a gymmero ac a darawo dy rai bach wrth y meini.

Psal. cxxxviii. *Confitebor tibi.*
CLODFORAF di a'm holl galon: yngwlydd y duwiau y canaf i'.

2 Ymgrymmaf tu a'th deml sanctaidd, a chlodforaf dy Enw, am dy drugaredd a'th wirionedd: oblegid ti a fawrhaest dy air uwchlaw dy Enw oll.

3 Y dydd y llefais, y'm gwrandedaist: ac a'm cadarnhaest â nerth yn fy enaid.

4 Holl frenhinoedd y ddaear a'th glodforant, O Arglwydd, pan glywiant eiriau dy enau.

5 Canant hefyd am ffyrdd yr Arglwydd. canys mawr yw gogoniant yr Arglwydd.

6 Er bod yr Arglwydd yn uchel, etto efe a edrych ar yr isel: ond y balch a edwyn efe o hirbell.

3 For they that led us away captive required of us then a song, and melody, in our heaviness: Sing us one of the songs of Sion.

4 How shall we sing the Lord's song: in a strange land?

5 If I forget thee, O Jerusalem: let my right hand forget her cunning.

6 If I do not remember thee, let my tongue cleave to the roof of my mouth: yea, if I prefer not Jerusalem in my mirth.

7 Remember the children of Edom, O Lord, in the day of Jerusalem: how they said, Down with it, down with it, even to the ground.

8 O daughter of Babylon, wasted with misery: yea, happy shall he be that rewardeth thee, as thou hast served us.

9 Blessed shall he be that taketh thy children: and throweth them against the stones.

Psal. cxxxviii. *Confitebor tibi.*
I Will give thanks unto thee, O Lord, with my whole heart: even before the gods will I sing praise unto thee.

2 I will worship toward thy holy temple, and praise thy Name, because of thy loving-kindness and truth: for thou hast magnified thy Name, and thy Word, above all things.

3 When I called upon thee, thou heardest me: and enduedst my soul with much strength.

4 All the kings of the earth shall praise thee, O Lord: for they have heard the words of thy mouth.

5 Yea, they shall sing in the ways of the Lord: that great is the glory of the Lord.

6 For though the Lord be high, yet hath he respect unto the lowly: as for the proud, he beholdeth them afar off.

7 Pe rhodiwn ynghanol cyfyngder, ti a'm bywhât: estynit dy law yn erbyn digofaint fy ngelynion, a'th ddeheulaw a'm hachubai.

8 Yr Arglwydd a gyflawna â mi: dy drugaredd, Arglwydd, sydd yn dragywydd: nac esgeul-
usa waith dy ddwyllaw.

Boreol Weddi.

Psal. cxxxix. *Domine, probasti.*

A RGLWYDD, chwiliaist. ac adnabuost fi.

2 Ti a adwaenost fy eisteddiad a'm cyfodiad: dealli fy meddwl o bell.

3 Amgylchyni fy llwybr a'm gorweddfa; a hyspys wyt yn fy holl ffyrdd.

4 Canys nid oes air ar fy nhafod, ond wele, Arglwydd, ti a'i gwyddost oll.

5 Amgylchynaist fi yn ol ac ym mlaen, a gosodaist dy law arnaf.

6 Dyma wybodaeth rŷ ryfedd i mi: uchel yw, ni fedraf oddi wrthi.

7 I ba le yr af oddi wrth dy Yspryd? ac i ba le y ffoaf o'th wydd?

8 Os dringaf i'r nefoedd, yno yr wyt ti: os cyweiriaf fy ngwely yn uffern, wele di yno.

9 Pe cymmerwn adenydd y wawr, a phe trigwn yn eithaf-
oedd y môr:

10 Yno hefyd y'm tywysai dy law, ac y'm dalai dy ddeheulaw.

11 Pe dywedwn, Dŷau y tywyllwch a'm cuddiai; yna y byddai y nos yn oleuni o'm hamgylch.

12 Ni thwylla y tywyllwch rhagot ti; ond y nos a oleua fel dydd: yn ffunud yw tywyllwch a goleuni i ti.

7 Though I walk in the midst of trouble, yet shalt thou refresh me: thou shalt stretch forth thy hand upon the furiousness of mine enemies, and thy right hand shall save me.

8 The Lord shall make good his loving-kindness toward me: yea, thy mercy, O Lord, endureth for ever; despise not then the works of thine own hands.

Morning Prayer.

Psal. cxxxix. *Domine, probasti.*

O Lord, thou hast searched me out, and known me: thou knowest my down-sitting, and mine up-rising; thou understandest my thoughts long before.

2 Thou art about my path, and about my bed: and spiest out all my ways.

3 For lo, there is not a word in my tongue: but thou, O Lord, knowest it altogether.

4 Thou hast fashioned me behind and before: and laid thine hand upon me.

5 Such knowledge is too wonderful and excellent for me: I cannot attain unto it.

6 Whither shall I go then from thy Spirit: or whither shall I go then from thy presence?

7 If I climb up into heaven, thou art there: if I go down to hell, thou art there also.

8 If I take the wings of the morning: and remain in the uttermost parts of the sea;

9 Even there also shall thy hand lead me: and thy right hand shall hold me.

10 If I say, Peradventure the darkness shall cover me: then shall my night be turned to day.

11 Yea, the darkness is no darkness with thee, but the night is as clear as the day: the darkness and light to thee are both alike.

13 Canys ti a feddiennaist fy arenau: toaist fi ynghrôth fy inan.

14 Clodforaf di; canys ofnadwy a rhyfedd y'm gwnaed: rhyfedd yw dy weithredoedd; a'm henaid a wŷr hynny yn dda.

15 Ni chuddiwyd fy sylwedd oddi wrthyf, pan y'm gwnaethpwyd yn ddirgel, ac y'm cywe-reiniwyd yn iselder y ddaear.

16 Dy lygaid a welsant fy anelwig ddefnydd; ac yn dy lyfr di yr ysgrifenyd hwynt oll, y dydd y lluniwyd hwynt, pan nad oedd yr un o honynt.

17 Am hynny mor werthfawr yw dy feddyliau gennyf, O Dduw! mor fawr yw eu swm hwynt!

18 Pe cyfrifwn hwynt, amlach ydynt na'r tywod: pan ddefrowyf, gyd â thi'r ydwyf yn wastad.

19 Yn ddiâu, O Dduw, ti a leddi'r annuwiol: am hynny, y gwŷr gwaedlyd, ciliwch oddi wrthyf:

20 Y rhai a ddywedant ysgelderer yn dy erbyn; dy elynion a gymmerant dy Enw yn ofer.

21 Onid cas gennyf, O Arglwydd, dy gaseion di? onid ffaidd gennyf y rhai a gyfodant i'th erbyn?

22 A chas cyflawn y caseais hwynt: cyfrifais hwynt i mi yn elynion.

23 Chwilia fi, O Dduw, a gwybydd fy nghalon: prawf fi, a gwybydd fy meddyliau.

24 A gwel a oes ffordd annuwiol gennyf, a thywys fi yn y ffordd dragywyddol.

Psal. cxl. *Eripe me, Domine.*

GWARDIETHYD Y DYN DRWG: CADW FI RHAG Y GWR TRAWS.

12 For my reins are thine: thou hast covered me in my mother's womb.

13 I will give thanks unto thee, for I am fearfully and wonderfully made: marvellous are thy works, and that my soul knoweth right well.

14 My bones are not hid from thee: though I be made secretly, and fashioned beneath in the earth.

15 Thine eyes did see my substance, yet being imperfect. and in thy book were all my members written;

16 Which day by day were fashioned: when as yet there was none of them.

17 How dear are thy counsels unto me, O God: O how great is the sum of them!

18 If I tell them, they are more in number than the sand: when I wake up I am present with thee.

19 Wilt thou not slay the wicked, O God: depart from me, ye blood-thirsty men.

20 For they speak unrighteously against thee: and thine enemies take thy Name in vain.

21 Do not I hate them, O Lord, that hate thee: and am not I grieved with those that rise up against thee?

22 Yea I hate them right sore: even as though they were mine enemies.

23 Try me, O God, and seek the ground of my heart: prove me, and examine my thoughts.

24 Look well if there be any way of wickedness in me: and lead me in the way everlasting.

Psal. cxl. *Eripe me, Domine.*

DELIVER ME, O LORD, FROM THE EVIL MAN: AND PRESERVE ME FROM THE WICKED MAN.

2 Y rhai sydd yn bwriadu drygioni yn eu calon : ymgasglant beunydd i ryfel.

3 Gueymmasant eu tafodau fel sarph : gwenwyn asp sy dan eu gwefusau.

4 Cadw fi, O Arglwydd, rhag dwylaw'r annuwiol ; cadw fi rhag y gwr traws : y rhai a fwriadasant fachellu fy nhraed.

5 Y beilchion a guddiasant faglau i mi, ac a estynasant rwyd wrth dannaau ar ymyl y llwybrau : gosodasant hoenyn-nau ar fy medr.

6 Dywedais wrth yr Arglwydd, Fy Nuw ydwyf ti : clyw, O Arglwydd, lef fy ngweddiau.

7 Arglwydd Dduw, nerth fy iachawdwriaeth, gorchuddiasant fy mhen yn nydd brwydr.

8 Na chaniattâ, Arglwydd, ddymuniad yr annuwiol : na lwydda ei ddrwg feddwl ; rhag eu balchio hwynt.

9 Y pennafl o'r rhai a'm hain-gylchyno, blinder eu gwefusau a'u gorchuddio.

10 Syrthied marwor arnynt : a bwrier hwynt yn tân ; ac mewn ceu-ffosydd, fel na chyfo-dant.

11 Na sierhâer dyn siaradus ar y ddaear : drwg a hela y gwr traws i'w ddistryw.

12 Gwn y dadleu'r Arglwydd ddad y truan, ac y barna efe y tlodion.

13 Y cyfiawn yn ddiâu a glodforant dy Enw di : y rhai uniawn a drigant ger dy fron di.

Psal. cxli. *Domine, clamavi.*

ARGLWYDD, yr wyf yn gwgeddi arnat : brysia attaf ; clyw fy llais, pan lefwyf arnat.

2 Cyfeirier fy ngweddi ger dy fron fel arogl-darth, a dyrchafiad fy nwyllaw fel yr offwm prydnhawol.

2 Who imagine mischief in their hearts : and stir up strife all the day long.

3 They have sharpened their tongues like a serpent : adder's poison is under their lips.

4 Keep me, O Lord, from the hands of the ungodly : preserve me from the wicked men, who are purposed to overthrow my goings.

5 The proud have laid a snare for me, and spread a net abroad with cords : yea, and set traps in my way.

6 I said unto the Lord, Thou art my God : hear the voice of my prayers, O Lord.

7 O Lord God, thou strength of my health : thou hast covered my head in the day of battle.

8 Let not the ungodly have his desire, O Lord : let not his mischievous imagination prosper, lest they be too proud.

9 Let the mischief of their own lips fall upon the head of them : that compass me about.

10 Let hot burning coals fall upon them : let them be cast into the fire, and into the pit, that they never rise up again.

11 A man full of words shall not prosper upon the earth : evil shall hunt the wicked person to overthrow him.

12 Sure I am that the Lord will avenge the poor : and maintain the cause of the helpless.

13 The righteous also shall give thanks unto thy Name : and the just shall continue in thy sight.

Psal. cxli. *Domine, clamavi.*

LORD, I call upon thee, haste thee unto me : and consider my voice when I cry unto thee.

2 Let my prayer be set forth in thy sight as the incense : and let the lifting up of my hands be an evening sacrifice.

3 Gosod, Arglwydd, gadwr-aeth o flaen fy ngenau : cadw ddrws fy ngwefusau.

4 Na ostwng fy nghalon at ddim drwg, i fwriadu gweithredoedd drygioni gyd â gwŷr a weithredant anwiredd : ac na ad i mi fwytta o'u danteithion hwynt.

5 Cured y cyfiawn fi yn gar-edig, a cherydded fi : na thorred eu holew pennafl hwynt fy mhen : canys fy ngweddi fydd etto yn eu drygau hwynt.

6 Pan dafler eu barnwŷr i lawr mewn lleoedd carregog, clywant fy ngeiriau ; canys melus ydynt.

7 Y mae ein hesgyrn ar wasgar ar fin y bedd, megis un yn torri neu yn hollti coed ar y ddaear.

8 Eithr arnat ti, O Arglwydd Dduw, y mae fy llygaid : ynot ti y gobethiais ; na ad fy enaid yn ddiamegledl.

9 Cadw fi rhag y fagl a osodasant i mi, a hoenymiau gweithredwŷr anwiredd.

10 Cyd-gwmped y rhai annuwiol yn eu rhyddau eu hun, tra'r elwyf fy heibio.

Prydnhawol Weddi.

Psal. cxlii. *Voce mea ad Dominum.*

GWAEDDAIS a'm llef ar yr Arglwydd ; a'm llef yr ymbiliais â'r Arglwydd.

2 Tywalltais fy myfyrdod o'i flaen ef ; a mynegais fy nghystudd ger ei fron ef.

3 Pan ballodd fy yspryd o'm mewn, tithau a adwaenit fy llwybr. Yn y ffordd y rhodiwn, y cuddiasant i mi fagl.

4 Edrychais ar y tu dehau, a deliais sulw, ac nid oedd neb a'm hadwaenit ; pallodd nodded i mi ; nid oedd neb yn ymofyn am fy enaid.

3 Set a watch, O Lord, before my mouth : and keep the door of my lips.

4 O let not mine heart be inclined to any evil thing : let me not be occupied in ungodly works with the men that work wickedness, lest I eat of such things as please them.

5 Let the righteous rather smite me friendly : and reprove me.

6 But let not their precious balms break my head : yea, I will pray yet against their wickedness.

7 Let their judges be overthrown in stony places : that they may hear my words, for they are sweet.

8 Our bones lie scattered before the pit : like as when one breaketh and heweth wood upon the earth.

9 But mine eyes look unto thee, O Lord God : in thee is my trust, O cast not out my soul.

10 Keep me from the snare that they have laid for me : and from the traps of the wicked doers.

11 Let the ungodly fall into their own nets together : and let me ever escape them.

Evening Prayer.

Psal. cxlii. *Voce mea ad Dominum.*

ICried unto the Lord with my voice : yea, even unto the Lord did I make my supplication.

2 I poured out my complaints before him : and shewed him of my trouble.

3 When my spirit was in heaviness thou knewest my path : in the way wherein I walked have they privily laid a snare for me.

4 I looked also upon my right hand : and saw there was no man that would know me.

5 I had no place to flee unto and no man cared for my soul.

5 Llefais arnat, O Arglwydd ; a dlywedais, Ti yw fy ngo-baith, a'm rhan yn nhir y rhai byw.

6 Ystyr wrth fy ngwaedd ; canys truan iawn ydwyf : gwarded fi oddi wrth fy erlidwyr ; canys trech ydynt nâ mi.

7 Dwg fy enaid allan o garchar, fel y molianwyf dy Enw : y rhai cyfiawn a'm cylchynant ; canys ti a fyddi da wrthf.

Psal. cxliii. *Domine, exaudi.*

A RGLWYDD, dlyw fy ngweddi, a gwranddo ar fy neisfyddau : erglyw fi yn dy wirionedd, ac yn dy gyfiawnder.

2 Ac na ddos i farn â' th was ; o herwydd ni chyflawnhêir neb byw yn dy olwg di.

3 Canys y gelyn a erlidiodd fy enaid : curodd fy enaid i lawr : gwnaeth i mi drigo mewn tywyllwch, fel y rhai a fu feirw er ys talm.

4 Yna y pallodd fy yspryd o'm mewn : ac y syniodd fy nghalon ynof.

5 Cofiais y dyddiau gynt ; myfyriais ar dy holl waith : ac yngweithredoedd dy ddwyllaw y myfyriaf.

6 Lledais fy nwyllaw attat : fy enaid fel tir sychedig sydd yn hiraethu am danat.

7 O Arglwydd, gwranddo fi yn ebrwydd : pallodd fy yspryd : na chuddia dy wyneb oddi wrthf ; rhag fy mod yn gyffelyb i'r rhai a ddisgynant i'r pwll.

8 Par i mi glywed dy drugarowgrwydd y bore ; o herwydd ynot ti y gobeithiaf : par i mi wybod y ffordd y rhod-iwyf ; oblegid attat ti y dyrchafaf fy enaid.

9 Gwarded fi oddi wrth fy ngel-

6 I cried unto thee, O Lord, and said : Thou art my hope, and my portion in the land of the living.

7 Consider my complaint : for I am brought very low.

8 O deliver me from my persecutors : for they are too strong for me.

9 Bring my soul out of prison, that I may give thanks unto thy Name : which thing if thou wilt grant me, then shall the righteous resort unto my company.

Psal. cxliii. *Domine, exaudi.*

H EAR my prayer, O Lord, and consider my desire : hearken unto me for thy truth and righteousness' sake.

2 And enter not into judgment with thy servant : for in thy sight shall no man living be justified.

3 For the enemy hath persecuted my soul ; he hath smitten my life down to the ground : he hath laid me in the darkness, as the men that have been long dead.

4 Therefore is my spirit vexed within me : and my heart within me is desolate.

5 Yet do I remember the time past ; I muse upon all thy works : yea, I exercise myself in the works of thy hands.

6 I stretch forth my hands unto thee : my soul gaspeth unto thee as a thirsty land.

7 Hear me, O Lord, and that soon, for my spirit waxeth faint : hide not thy face from me, lest I be like unto them that go down into the pit.

8 O let me hear thy loving-kindness betimes in the morning, for in thee is my trust : shew thou me the way that I should walk in, for I lift up my soul unto thee.

9 Deliver me, O Lord, from

ynion, O Arglwydd : gyd â thi'r ymguddiais.

10 Dysg i mi wneuthur dy ewyllys di ; canys ti yw fy Nuw : tywysed dy Yspryd daionus fi i dir uniondeb.

11 Bywhâ fi, O Arglwydd, er mwyn dy Enw : dwg fy enaid allan o ing, er mwyn dy gyfiawnder.

12 Ac er dy drugaredd dinstyria fy ngelynion, a difetha holl gystuddwyr fy enaid ; oblegid dy was di ydwyf fi.

Boreol Meddi.

Psal. cxliv. *Benedictus Dominus.*

B ENDIGEDIG fyddo'r Arglwydd fy nerth, yr hwn sydd yn dysgu fy nwyllaw i ymladd, a'm bysedd i ryfela.

2 Fy nhrugaredd, a'm hamddiffynfa ; fy nhŵr, a'm gwardydd : fy nharian yw efe, ac ynddo y gobeithiais ; yr hwn sydd yn darostwng fy mhobl danaf.

3 Arglwydd, beth yw dyn, pan gydnabyddit ef? neu fab dyn, pan wnaith gyfrif o hono?

4 Dyn sy debyg i wagedd ; ei ddyddiau sy fel cysgod yn myned heibio.

5 Arglwydd, gostwng dy nefoedd, a disgyn : cyffwrdd â'r mynyddoedd, a mygant.

6 Saetha felt, a gwasgar hwynt : ergydia dy saethau, a difa hwynt.

7 Anfon dy law oddi uchod ; achub a gwarded fi o ddyfroedd mawrion, o law plant estron ;

8 Y rhai y llefara eu genau wagedd, ac y mae eu deheulaw yn ddeheulaw ffalsder.

9 Canaf i ti, O Dduw, ganiad newydd : ar y nabl a'r degtant y canaf i ti.

10 Efe sydd yn rhoddi iach-

mine enemies : for I flee unto thee to hide me.

10 Teach me to do the thing that pleaseth thee, for thou art my God : let thy loving Spirit lead me forth into the land of righteousness.

11 Quicken me, O Lord, for thy Name's sake : and for thy righteousness' sake bring my soul out of trouble.

12 And of thy goodness slay mine enemies : and destroy all them that vex my soul ; for I am thy servant.

Morning Prayer.

Psal. cxliv. *Benedictus Dominus.*

B LESSED be the Lord my strength : who teacheth my hands to war, and my fingers to fight ;

2 My hope and my fortress, my castle and deliverer, my defender in whom I trust : who subdueth my people that is under me.

3 Lord, what is man, that thou hast such respect unto him : or the son of man, that thou so regardest him?

4 Man is like a thing of nought : his time passeth away like a shadow.

5 Bow thy heavens, O Lord, and come down : touch the mountains, and they shall smoke.

6 Cast forth thy lightning, and tear them : shoot out thine arrows, and consume them.

7 Send down thine hand from above : deliver me, and take me out of the great waters, from the hand of strange children ;

8 Whose mouth talketh of vanity : and their right hand is a right hand of wickedness.

9 I will sing a new song unto thee, O God : and sing praises unto thee upon a ten-stringed lute.

10 Thou hast given victory

awdwriaeth i frenhinoedd ; yr hwn sydd yn gwaredu Dafydd ei was oddi wrth y cleddyf niwediol.

11 Achub fi, a gwared fi o law meibion estron, y rhai y llefara eu genau wagedd, ac y mae eu deheulaw yn ddeheulaw ffalsder :

12 Fel y byddo ein meibion fel planwydd yn tyfu yn eu hieuengetid ; a'n merched fel congfaen nadd, wrth gyffelybwydd palas :

13 Fel y byddo ein celloedd yn llawn, yn trefnu pob rhyw luniaeth ; a'n defaid yn dwyn miloedd a myrddiwn yn ein heolydd :

14 A'n hychen yn gryffion i lasurio ; heb na rhuthro i mewn, na myned allan ; na gwaedd yn ein heolydd.

15 Gwyn eu byd y bobl y mae felly iddynt : gwyn eu byd y bobl y mae'r Arglwydd yn Dduw iddynt.

Psal. cxlv. Exaltabo te, Deus.

DYRCHAFAF di, fy Nuw, O Frenhin ; a bendithiaf dy Enw byth ac yn dragywydd.

2 Beunydd yth fendithiaf ; a'th Enw a folaf byth ac yn dragywydd.

3 Mawr yw'r Arglwydd, a chamoladwy iawn ; a'i fawredd sydd anchwiliadwy.

4 Cenhedlaeth wrth genhedlaeth a fawl dy weithredoedd, ac a fynega dy gadernid.

5 Ardderchowgrwydd gogoniant dy fawredd, a'th beithau rhyfedd, a draethaf ;

6 Traethant hwy gadernid dy weithredoedd ofnadwy : mynegaf finnau dy fawredd.

7 Coffadwriaeth amllder dy ddaioni a draethant ; a'th gyf-iawnder a ddatganant.

unto kings : and hast delivered David thy servant from the peril of the sword

11 Save me, and deliver me from the hand of strange children : whose mouth talketh of vanity, and their right hand is a right hand of iniquity.

12 That our sons may grow up as the young plants : and that our daughters may be as the polished corners of the temple.

13 That our garners may be full and plenteous with all manner of store : that our sheep may bring forth thousands and ten thousands in our streets.

14 That our oxen may be strong to labour, that there be no decay : no leading into captivity, and no complaining in our streets.

15 Happy are the people that are in such a case : yea, blessed are the people who have the Lord for their God.

Psal. cxlv. Exaltabo te, Deus.

I Will magnify thee, O God, my King : and I will praise thy Name for ever and ever.

2 Every day will I give thanks unto thee : and praise thy Name for ever and ever.

3 Great is the Lord, and marvellous, worthy to be praised : there is no end of his greatness.

4 One generation shall praise thy works unto another : and declare thy power.

5 As for me, I will be talking of thy worship : thy glory, thy praise, and wondrous works ;

6 So that men shall speak of the might of thy marvellous acts : and I will also tell of thy greatness.

7 The memorial of thine abundant kindness shall be shewed : and men shall sing of thy righteousness.

8 Graslaw'n a thrugarog yw'r Arglwydd ; hwyrfrydig i ddiog, a mawr ei drugaredd.

9 Daionus yw'r Arglwydd i bawb : a'i drugaredd sydd ar ei holl weithredoedd.

10 Dy holl weithredoedd a'th glodforant, O Arglwydd ; a'th saint a'th fendithiant.

11 Dywedant am ogoniant dy frenhiniaeth ; a thraethant dy gadernid :

12 I beri i feibion dynion adnabod ei gadernid ef, a gogoniant ardderchowgrwydd ei frenhiniaeth.

13 Dy frenhiniaeth di sy frenhiniaeth dragywyddol : a'th lywodraeth a bery yn oes oes-oedd.

14 Yr Arglwydd sydd yn cynnal y rhai oll a syrthiant, ac sydd yn codi pawb a ddarostyngwyd.

15 Llygaid pob peth a ddis-gwylliant wrthyt ; ac yr ydwynt yn rhoddi eu bwyd iddynt yn ei bryd.

16 Gan agoryd dy law, a di-wallu pob peth byw a'th ewllyys da.

17 Cyfiawn yw'r Arglwydd yn ei holl ffyrdd, a sanctaidd yn ei holl weithredoedd.

18 Agos yw'r Arglwydd at y rhai oll a alwant arno, at y rhai oll a alwant arno mewn gwirionedd.

19 Efe a wna ewllyys y rhai a'i hofnant : gwrendy hefyd eu llefain, ac a'u hachub hwynt.

20 Yr Arglwydd sydd yn cadw pawb a'i carant ef ; ond yr holl rai annuwiol a ddifetha efe.

21 Traetha fy ngenau foliant yr Arglwydd : a bendithied pob cnawd ei Enw sanctaidd ef byth ac yn dragywydd.

Psal. cxlvi. Laudate, anima mea.

MOLWCH yr Arglwydd. Fy enaid, mola di'r Arglwydd.

8 The Lord is gracious, and merciful : long-suffering, and of great goodness.

9 The Lord is loving unto every man : and his mercy is over all his works.

10 All thy works praise thee, O Lord : and thy saints give thanks unto thee.

11 They shew the glory of thy kingdom : and talk of thy power ;

12 That thy power, thy glory, and mightiness of thy kingdom : might be known unto men.

13 Thy kingdom is an everlasting kingdom : and thy dominion endureth throughout all ages.

14 The Lord upholdeth all such as fall : and lifteth up all those that are down.

15 The eyes of all wait upon thee, O Lord : and thou givest them their meat in due season.

16 Thou openest thine hand : and fillest all things living with plenteousness.

17 The Lord is righteous in all his ways : and holy in all his works.

18 The Lord is nigh unto all them that call upon him : yea, all such as call upon him faithfully.

19 He will fulfil the desire of them that fear him : he also will hear their cry, and will help them.

20 The Lord preserveth all them that love him : but scattereth abroad all the ungodly.

21 My mouth shall speak the praise of the Lord : and let all flesh give thanks unto his holy Name for ever and ever.

Psal. cxlvi. Laudate, anima mea.

PRAISE the Lord, O my soul ; while I live will I praise the Lord : yea, as long

2 Molaf yr Arglwydd yn fy myw : canaf i'm Duw tra fyddwyf.

3 Na hyderwch ar dywysogion, nac ar fab dyn, yr hwn nid oes iachawdwriaeth ynddo.

4 Ei anadl a â allan, efe a ddychwel i'w ddaear : y dydd hwnnw y derfydd am ei holl amcanion ef.

5 Gwŷn ei fyd yr hwn y mae Duw Jacob yn gymmorth iddo, sydd â'i obaith yn yr Arglwydd ei Dduw ;

6 Yr hwn a wnaeth nefoedd a daear, y môr, a'r hyn oll y sydd ynddynt : yr hwn sydd yn cadw gwirionedd yn dragywydd :

7 Yr hwn sydd yn gwneuthur barn i'r rhai gorthrymmedig, yn rhoddi bara i'r newynog. Yr Arglwydd sydd yn gollwng y carcharorion yn rhydd.

8 Yr Arglwydd sydd yn agoryd llygaid y deillion : yr Arglwydd sydd yn codi'r rhai a ddarostyngwyd : yr Arglwydd sydd yn hofsi'r rhai cyfiawn.

9 Yr Arglwydd sydd yn cadw'r dieithriaid : efe a gynnal yr amddifad a'r weddw ; ac a ddadymchwel ffordd y rhai annuwiol.

10 Yr Arglwydd a deyrnasa byth, sef dy Dduw di, Sion, dros genhedlaeth a chenhedlaeth. Molwch yr Arglwydd.

Prifysbennol Meddi.

Psal. cxlvii. *Laudate Dominum.*

MOLWCH yr Arglwydd : canys da yw canu i'n Duw ni ; o herwydd hyfryd yw, i'e, gweddus yw mawl.

2 Yr Arglwydd sydd yn adeiladu Jerusalem : efe a gasgl wasgaregion Israel.

3 Efe sydd yn iachâu y rhai briwedig o galon, ac yn rhwymo eu doluriau.

4 Y mae efe yn rhifo rhifedi'r

as I have any being, I will sing praises unto my God.

2 O put not your trust in princes, nor in any child of man : for there is no help in them.

3 For when the breath of man goeth forth he shall turn again to his earth : and then all his thoughts perish.

4 Blessed is he that hath the God of Jacob for his help : and whose hope is in the Lord his God ;

5 Who made heaven and earth, the sea, and all that therein is : who keepeth his promise for ever ;

6 Who helpeth them to right that suffer wrong : who feedeth the hungry.

7 The Lord looseth men out of prison : the Lord giveth sight to the blind.

8 The Lord helpeth them that are fallen : the Lord careth for the righteous.

9 The Lord careth for the strangers ; he defendeth the fatherless and widow : as for the way of the ungodly, he turneth it upside down.

10 The Lord thy God, O Sion, shall be King for evermore : and throughout all generations.

Evening Prayer.

Psal. cxlvii. *Laudate Dominum.*

O Praise the Lord, for it is a good thing to sing praises unto our God : yea, a joyful and pleasant thing it is to be thankful.

2 The Lord doth build up Jerusalem : and gather together the out-casts of Israel.

3 He healeth those that are broken in heart : and giveth medicine to heal their sickness.

4 He telleth the number of

ser : geilw hwynt oll wrth eu henwau.

5 Mawr yw ein Harglwydd, a mawr ei nerth : aneirif yw ei ddeall.

6 Yr Arglwydd sydd yn dyrchafu y rhai llariaidd ; gan ostwng y rhai annuwiol hyd lawr.

7 Cyd-genwch i'r Arglwydd newn diolchgarwch : cenwch i'n Duw a'r delyn ;

8 Yr hwn sydd yn toi'r nefoedd â chymmylau, yn parottôï gwlaw i'r ddaear, gan beri i'r gwellt dyfu ar y mynyddoedd.

9 Efe sydd yn rhoddi i'r anifail ei borthiant, ac i gywion y gigfran, pan lefant.

10 Nid oes hyfrydwch ganddo yn nerth march : ac nid ynhoffa efe yn esgeiriau gwr.

11 Yr Arglwydd sydd hoff ganddo y rhai a'i hofnant ef ; sef y rhai a ddisgwyliant wrth ei drugaredd ef.

12 Jerusalem, mola di'r Arglwydd : Sion, molianna dy Dduw.

13 O herwydd efe a gadarnhaodd farrau dy byrth : efe a fendithiodd dy blant o' th fewn.

14 Yr hwn sydd yn gwneuthur dy fro yn heddychol, ac a' th ddiwalla di â brasder gwenith.

15 Yr hwn sydd yn anfon ei orchymyn ar y ddaear : a'i air a red yn dra buan.

16 Yr hwn sydd yn rhoddi eira fel gwlan ; ac a daena rew fel lludw.

17 Yr hwn sydd yn bwrw ei iâ fel tammedia : pwy a erys gan ei oerni ef ?

18 Efe a enfyu ei air, ac a'u tawdd hwynt : a'i wŷnt y chwyth efe, a'r dyfroedd a lifant.

19 Y mae efe yn mynegi ei eiriau i Jacob, ei ddeddfau a'i farmedigaethau i Israel.

the stars : and calleth them all by their names.

5 Great is our Lord, and great is his power : yea, and his wisdom is infinite.

6 The Lord setteth up the meek : and bringeth the ungodly down to the ground.

7 O sing unto the Lord with thanksgiving : sing praises upon the harp unto our God ;

8 Who covereth the heaven with clouds, and prepareth rain for the earth : and maketh the grass to grow upon the mountains, and herb for the use of men ;

9 Who giveth fodder unto the cattle : and feedeth the young ravens that call upon him.

10 He hath no pleasure in the strength of an horse : neither delighteth he in any man's legs.

11 But the Lord's delight is in them that fear him : and put their trust in his mercy.

12 Praise the Lord, O Jerusalem : praise thy God, O Sion.

13 For he hath made fast the bars of thy gates : and hath blessed thy children within thee.

14 He maketh peace in thy borders : and filleth thee with the flour of wheat.

15 He sendeth forth his commandment upon earth : and his word runneth very swiftly.

16 He giveth snow like wool : and scattereth the hoar-frost like ashes.

17 He casteth forth his ice like morsels : who is able to abide his frost ?

18 He sendeth out his word, and melteth them : he bloweth with his wind, and the waters flow.

19 He sheweth his word unto Jacob : his statutes and ordinances unto Israel.

20 Ni wnaeth efe felly âg un genedl; ac nid adnabuant ei farnedigaethau ef. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cxlviii. Laudate Dominum.
MOLWCH yr Arglwydd. Molwch yr Arglwydd o'r nefoedd: molwch ef yn yr uchelderau.

2 Molwch ef, ei holl angylion: molwch ef, ei holl luoedd.

3 Molwch ef, haul a lleuad: molwch ef, yr holl ser goleuni.

4 Molwch ef, nef y nefoedd; a'r dyfroedd y rhai ydych oddi ar y nefoedd.

5 Molant Enw'r Arglwydd: o herwydd efe a orchymynodd, a hwy a grewyd.

6 A gwnaeth iddynt barhau byth yn dragywydd: gosododd ddeddf, ac ni's troseddih.

7 Molwch yr Arglwydd o'r ddaear, y dreigiau, a'r holl ddyfnderau:

8 Tân, a chenllysg; eira, a tharth; gwânt ystormus, yn gwneuthur ei air ef:

9 Y mynyddoedd, a'r bryniau oll; y coed ffrwythlawn, a'r holl gedrwydd:

10 Y bwystfilod, a phob anifail; yr ymlusgiaid, ac adar asgellog:

11 Brenhinoedd y ddaear, a'r holl bobloedd; tywysogion, a holl farnwyr y byd:

12 Gwyr ieuainc, a gwryfon hefyd; henafgwyr, a llangiau.

13 Molant Enw'r Arglwydd: o herwydd ei Enw ef yn unig sy ddyrchafadwy; ei ardderchogrwydd ef sydd uwchlaw daear a nefoedd.

14 Ac efe sydd yn dyrchafu corn ei bobl, moliant ei holl saint; sef meibion Israel, pobl agos atto. Molwch yr Arglwydd.

20 He hath not dealt so with any nation: neither have the heathen knowledge of his laws.

Psal. cxlviii. Laudate Dominum.
O Praise the Lord of heaven: praise him in the height.

2 Praise him, all ye angels of his: praise him, all his host.

3 Praise him, sun and moon: praise him, all ye stars and light.

4 Praise him, all ye heavens: and ye waters that are above the heavens.

5 Let them praise the Name of the Lord: for he spake the word, and they were made; he commanded, and they were created.

6 He hath made them fast for ever and ever: he hath given them a law which shall not be broken.

7 Praise the Lord upon earth: ye dragons, and all deeps;

8 Fire and hail, snow and vapours: wind and storm, fulfilling his word;

9 Mountains and all hills: fruitful trees and all cedars;

10 Beasts and all cattle: worms and feathered fowls;

11 Kings of the earth and all people: princes and all judges of the world;

12 Young men and maidens, old men and children, praise the Name of the Lord: for his Name only is excellent, and his praise above heaven and earth.

13 He shall exalt the horn of his people; all his saints shall praise him: even the children of Israel, even the people that serveth him.

Psal. cxlix. Cantate Domino.

MOLWCH yr Arglwydd. Cenwch i'r Arglwydd gan iad newydd, a'i foliant ef yng-hynnulleidfâr saint.

2 Llawenâed Israel yn yr hwn a'i gwnaeth: gorfoledded meibion Sion yn eu Brenhin.

3 Molant ei Enw ef ar y dawns: canant iddo ar dympan a thelyn.

4 O herwydd hoffodd yr Arglwydd ei bobl: efe a brydfertha y rhai llednais â iachawdwriaeth.

5 Gorfoledded y saint mewn gogoniant. a chanant ar eu gwelyau.

6 Bydded ardderchog foliant Duw yn eu genau, a chleddyf dau-finiog yn eu dwylaw;

7 I wneuthur dial ar y cennedloedd, a chosp ar y bobloedd;

8 I rwymo eu brenhinoedd â chadwynau, a'u pendefigion â gefynnau heyrn;

9 I wneuthur arnynt y farn ysgrifenedig: yr ardderchogrwydd hwn sydd i'w holl saint ef. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cl. Laudate Dominum.

MOLWCH yr Arglwydd. Molwch Dduw yn ei sancteiddrwydd: molwch ef yn fuffafen ei nerth.

2 Molwch ef am ei gadernid: molwch ef yn ol amler ei fawredd.

3 Molwch ef â llais udgorn: molwch ef â nabl ac â thelynn.

4 Molwch ef â thympan ac â dawns: molwch ef â thannau ac âg organ.

5 Molwch ef â symbalau soniarus: molwch ef â symbalau llafar.

6 Pob perchen anadl, molianed yr Arglwydd. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cxlix. Cantate Domino.

O Sing unto the Lord a new song: let the congregation of saints praise him.

2 Let Israel rejoice in him that made him: and let the children of Sion be joyful in their King.

3 Let them praise his Name in the dance: let them sing praises unto him with tabret and harp.

4 For the Lord hath pleasure in his people: and helpeth the meek-hearted.

5 Let the saints be joyful with glory: let them rejoice in their beds.

6 Let the praises of God be in their mouth: and a two-edged sword in their hands;

7 To be avenged of the heathen: and to rebuke the people;

8 To bind their kings in chains: and their nobles with links of iron.

9 That they may be avenged of them, as it is written: Such honour have all his saints.

Psal. cl. Laudate Dominum.

O Praise God in his holiness: praise him in the firmament of his power.

2 Praise him in his noble acts: praise him according to his excellent greatness.

3 Praise him in the sound of the trumpet: praise him upon the lute and harp.

4 Praise him in the cymbals and dances: praise him upon the strings and pipe.

5 Praise him upon the well-tuned cymbals: praise him upon the loud cymbals.

6 Let every thing that hath breath: praise the Lord.

FFURFIAU O WEDDI I'W HARFER AR Y MÔR.

¶ *Y Boreol a'r Prydhaenol Wasanaeth i'w harfer beunydd ar y Môr, a fyddant yr un ag a osodwyd yn y Llyfr Gweddî Gysfedin.*

¶ *Y ddwy Weddî hyn hefyd yn canlyn a arferir yn Llynges Maerhûdi y Brenhin bob dydd.*

O Dragywyddol Arglwydd Dduw, yr hwn yn unig wyt yn taenu'r nefoedd, ac yn rhcoli ymchwydd y môr; yr lwn a amgylchaist y dyfroedd â therfynau, hyd oni ddarfyddo dydd a nos; Rhynged bodd i' ein derbyn ni dy weision, a'r Llynges yn yr hon yr ym yn gwasanaethu, i'th Holl-alluog a'th rasusaf nodded. Cadw ni rhag pergyllon y môr, a rhuthr y gelyn; fel y byddom yn amddiffyn i'n grasusaf oruchel Arglwydd, y Brenhin *GEORGE*, a'i Arglwyddiaethau, ac yn ddiogelwch i'r sawl a gynniweiriant ar hÿd y moroedd ar eu negeseuau cyfreithlawn; fel y bo i breswylwyr ein Hynys dy wasanaethu di ein Duw, mewn heddwch a llonyddwch; ac i ninnau ddychwelyd adref mewn diogelwch i'w yn hâu bendithion y wlad, gyd â ffrwyth ein llafur; ac mewn diolchgar goffa am dy drugareddau, i foliannu a gogoneddu dy Enw bendigedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Y Colect.

RHAGFLAENA ni, **O** Arglwydd, yn ein holl weithredoedd â'th radlonaf hoffler, a rhwyddhâ ni â'th barhâus gymmorth; fel, yn ein holl weithredoedd, dechreuedig, annherfynedig, a therfynedig ynot ti, y moliannom dy sanctaidd Enw, ac yn y diwedd y caffom gan dy

¶ *These two following Prayers are to be also used in his Majesty's Navy every day.*

O Eternal Lord God, who alone spreadest out the heavens, and rulest the raging of the sea; who hast compassed the waters with bounds until day and night come to an end; Be pleased to receive into thy Almighty and most gracious protection the persons of us thy servants, and the Fleet in which we serve. Preserve us from the dangers of the sea, and from the violence of the enemy; that we may be a safeguard unto our most gracious Sovereign Lord, King *GEORGE*, and his Dominions, and a security for such as pass on the seas upon their lawful occasions; that the inhabitants of our Island may in peace and quietness serve thee our God; and that we may return in safety to enjoy the blessings of the land, with the fruits of our labours, and with a thankful remembrance of thy mercies to praise and glorify thy holy Name; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Collect.

PREVENT us, **O** Lord, in all our doings, with thy most gracious favour, and further us with thy continual help; that in all our works begun, continued, and ended in thee, we may glorify thy holy Name, and finally by thy mercy obtain everlasting life;

Efurfiau o Weddî i'w harfer ar y Môr.

drugaredd fywyd tragywyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Gweddian i'w harfer yn amser Tymhestloedd ar y Môr.*

¶ *Prayers to be used in Storms at Sea.*

O Alluocaf a thra-gogoneddus Arglwydd Dduw, wrth orchymyn yr hwn y mae'r gwÿntoedd yn chwythu, ac yn dyrchafu tonnau'r môr, a'r hwn wyt yn gostegu ei ryferthwy ef; Yr ym ni dy greaduriaid, eithr pechaduriaid truaïn, yn ein dirfawr gyfyngder hwn, yn llefain arnat am dy gymmorth. Achub, Arglwydd, onid è, darfu am danom. Tra'r oeddyn yn ddiogel, ac yn gweled pob peth yn heddychol o'n hamgylch, yr ym yn cyffesu anghofio o honom dydi ein Duw, a gwrthod gwranddo ar lef ddistaw dy air di, ac ufuddhâu i'th orchymynion. Eithr yr awrhon ni a welwn nor ofnadwy ydwyt ti yn dy holl weithredoedd rhyfedd; y Duw mawr i'w ofni goruwch oll: ac am hynny yr addolwn dy Ddwylol Fawredd, gan gyd-nabod dy allu, ac attolygu dy dosturi. Cymmorth, Arglwydd, ac achub ni, er mwyn dy drugaredd yn Iesu Grist dy Fab, ein Harglwydd. *Amen.*

Neu hon.

O Dra-gogoneddus a grasusaf Arglwydd Dduw yr hwn wyt yn preswyllo yn y nef, eithr yn canfod pob peth isod; Edrych i lawr, ni a attolygwn i ti, a gwranddo ni yn galw arnat o eigion trueni, ac o safn yr angau hwn sy barod yr awrhon i'n trafnyngu. Achub, Arglwydd; onid è, darfu am danom. Y byw, y byw, efc a'th fawl di. **O** danfon air dy orchymyn i geryddu angerdd y gwÿntoedd, a rhuad y môr; fel, gan gael ein gwared allan o'r cyfyngder

O Most powerful and glorious Lord God, at whose command the winds blow, and lift up the waves of the sea, and who stillest the rage thereof; We thy creatures, but miserable sinners, do in this our great distress cry unto thee for help: Save, Lord, or else we perish. We confess, when we have been safe, and seen all things quiet about us, we have forgot thee our God, and refused to hearken to the still voice of thy word, and to obey thy commandments: But now we see, how terrible thou art in all thy works of wonder; the great God to be feared above all: And therefore we adore thy Divine Majesty, acknowledging thy power, and imploring thy goodness. Help, Lord, and save us for thy mercy's sake in Jesus Christ thy Son, our Lord. *Amen.*

Or this.

O Most glorious and gracious Lord God, who dwellest in heaven, but beholdest all things below; Look down, we beseech thee, and hear us, calling out of the depth of misery, and out of the jaws of this death, which is ready now to swallow us up: Save, Lord, or else we perish. The living, the living, shall praise thee. **O** send thy word of command to rebuke the raging winds, and the roaring sea; that we, being delivered from this distress, may live to

hwn, y byddom byw i'rh was-
anaethu di, ac i foliannu dy
Enw holl ddyddiau ein bywyd.
Gwrando, Arglwydd, ac achub ni,
er anfeidrol ryglyddon ein gwyn-
fydedig Iachawdwr dy Fab, ein
Harglwydd Iesu Grist. Amen.

¶ *The Prayer to be said before a
Battle at Sea against any En-
emy.*

OAlluoccaf ac ardderchoccaf
Arglwydd Dduw, Arglwydd
y lluoedd, yr hwn wyt yn
llywodraethu ac yn rheoli pob
peth; Tydi wyt yn eistedd ar
yr orseddfainge, yn barnu yn
gyfiawn. Am hynny yr erfyn-
iwn ar dy Ddwyfol Fawredd
yn ein haugenocid hyn, fod i ti
gymmeryd yr achos i'rh law dy
hun, a barnu rhyngom a'n gel-
nyion. Cyfod dy nerth, O Ar-
glwydd, a thyred i'n cymmorth:
canys nid wyt bob amser yn
rhoddi y rhyfel i'r cedyrn; eithr
ti a ddichon achub trwy la-
wer, neu trwy ychydig. O na
fydded i'n pechodau sefain yr
awrhon i'n herbyn am ddiâl;
eithr gwrando ni dy weision tru-
ain yn ymbil am dy drugaredd,
ac yn eiriol am dy gymmorth,
ac am fod o honot yn amddif-
ffyn i ni rhag wyneb y gelyn.
Gwna yn hyspys mai tydi yw
ein Hachubwr, a'n cadarn War-
edwr, trwy Iesu Grist ein Har-
glwydd. Amen.

¶ *General Prayers.*

ARGGLWYDD, trugarhâ
wrthym ni bechaduriaid,
ac achub ni er mwyn dy dru-
gareddau.

Ti yw y Duw mawr, yr hwn
a wnaethost ac wyt yn llywio
pob peth: O gwared ni er mwyn
dy Enw.

serve thee, and to glorify thy
Name all the days of our life.
Hear, Lord, and save us, for
the infinite merits of our bless-
ed Saviour, thy Son, our Lord
Jesus Christ. Amen.

¶ *The Prayer to be said before a
Fight at Sea against any En-
emy.*

O Most powerful and glori-
ous Lord God, the Lord
of hosts, that rulest and com-
mandest all things; Thou sit-
test in the throne judging right,
and therefore we make our ad-
dress to thy Divine Majesty in
this our necessity, that thou
wouldest take the cause into
thine own hand, and judge be-
tween us and our enemies. Stir
up thy strength, O Lord, and
come and help us; for thou
givest not alway the battle to
the strong, but canst save by
many or by few. O let not
our sins now cry against us
for vengeance; but hear us thy
poor servants begging mercy,
and imploring thy help, and
that thou wouldest be a defence
unto us against the face of the
enemy. Make it appear that
thou art our Saviour and migh-
ty Deliverer, through Jesus
Christ our Lord. Amen.

¶ *Short Prayers for single persons,
that cannot meet to join in Prayer
with others, by reason of the Fight,
or Storm.*

LORD, be merciful to us
sinners, and save us for
thy mercy's sake.

Thou art the great God, that
hast made and rulest all things:
O deliver us for thy Name's
sake.

Ti yw y Duw mawr, ofnadwy
goruwch pawb oll: O achub ni,
fel y moliannom di.

*Gweddïau hyspysol o herwydd y
Gelyn.*

TYDI, O Arglwydd, wyt
gyfiawn a galluog: O am-
ddiffyn ein hachos yn erbyn
wyneb y gelyn.

O Dduw, tydi wyt gadarn
dŵr amddiffyn i bawb a sffant
attat: O achub ni rhag traha
y gelyn.

O Arglwydd y lluoedd, ym-
ladd drosom, fel y gogoneddom
di.

O na ad i ni suddo dan
bwyis ein pechodau, na traha
y gelyn.

O Arglwydd, cyfod, cymmorth
ni, a gwared ni er mwyn dy Enw.

*Gweddïau byrion o herwydd y
Dymnestl.*

TYDI, O Arglwydd, yr hwn
wyt yn dyhuddo terfysg y
môr, gwrando, gwrando ni, ac
achub ni, fel na'n cyfrgoller.

O fendigedig Iachawdwr, yr
hwn a achubaist dy ddisgyblion,
pan oeddynt ar ddarfod am danynt
gan dymnestl, gwrando ni, ac
achub ni, ny ni a attolygwn i ti.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.
Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.
O Arglwydd, clyw ny ni.

O Crist, clyw ny ni.
Duw Dad, Duw Fab, Duw
Yspryd Glân, trugarhâ wrthym,
achub ni yr awrhon, ac yn dra-
gywydd. Amen.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydd-
ed dy ewyllys ar y ddaear, Meg-
is y mae yn y nefoedd. Dyro i
ni heddyw ein bara beunyddiol.
A maddeu i ni ein dyledion, Fel
y maddeuwn ni i'n dyledwyr.

Thou art the great God to be
feared above all: O save us, that
we may praise thee.

*Special Prayers with respect to
the Enemy.*

THOU, O Lord, art just and
powerful: O defend our
cause against the face of the
enemy.

O God, thou art a strong
tower of defence to all that flee
unto thee: O save us from the
violence of the enemy.

O Lord of hosts, fight for us,
that we may glorify thee.

O suffer us not to sink under
the weight of our sins, or the
violence of the enemy.

O Lord, arise, help us, and
deliver us for thy Name's sake.

*Short Prayers in respect of a
Storm.*

THOU, O Lord, that stillest
the raging of the sea, hear,
hear us, and save us, that we
perish not.

O blessed Saviour, that didst
save thy disciples ready to perish
in a storm, hear us, and save us,
we beseech thee.

Lord, have mercy upon us.
Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.
O Lord, hear us.

O Christ, hear us.
God the Father, God the Son,
God the Holy Ghost, have mer-
cy upon us, save us now and
evermore. Amen.

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As
it is in heaven. Give us this
day our daily bread. And for-
give us our trespasses, As we for-
give them that trespass against

Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg; Canys eiddot ti yw'r deyrnas, A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Pan fo enbydrwydd yn gyfagos, cynnifer ag a aller eu hepgor oddi wrth wasanaeth angenrheidiol yn y Llong, a elwir ynghyd, a hwy a wnant Gysfes ostyngedig i Dduw o'u pechodau: yn yr hon y dylai pob un gymmeryd atto ei hun yn ddirifol bob un o'r pechodau hynny am y rhai y bo ei gydwylod yn ei gylhndio; gan ddywedyd, fel y nae yn canlyn,*

Y Gysfes.

HOLL-alluog Dduw, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, Gwneuthurwr pob dim, Barnwr pob dyn; Yr ym ni yn cydnabod ac yn ymofidio dros ein hamryw bechodau a'n hanwired, Y rhai o ddydd i ddydd yn orthrymnaf a wnaethom, Ar feddlw, gair, a gweithred, Yn erbyn dy Ddwyf Fawredd, Gan annog yn gyf-iawnaf dy ddirifol a'th lid i'n herbyn. Yr ydym yn ddirifol yn edifarhau, Ac yn ddrwg gan ein calonnau dros ein cam-weithredoedd hyn: Eu coffa sy drwm gennym; Eu baich sydd anoddefadwy. Trugarhâ wrthym, Trugarliâ wrthym, drugaroccaf Dad; Er mwyn dy un Mab ein Harglwydd Iesu Grist, Maddeu i ni yr hyn oll a aeth heibio; A chaniattâ i ni allu byth o hyn allan dy wasanaethu a'th foddloni mewn newydd-deb buchedd, Er anrhydedd a gogoniant dy Enw; Trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna y datgan yr Offeriad, os bydd un yn y Llong, y Gollyngdod hwn.*

HOLL-alluog Dduw, ein Tad nefol, yr hwn o'i fawr drugaredd a addawodd faddeuant pechodau i hawb gan edifeirwch calon a gwir ffydd a ymchwel

us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil: For thine is the kingdom, The power, and the glory, For ever and ever. Amen.

¶ *When there shall be imminent danger, as many as can be spared from necessary service in the Ship shall be called together, and make an humble Confession of their sin to God: In which every one ought seriously to reflect upon those particular sins of which his conscience shall accuse him; saying as followeth,*

The Confession.

ALMIGHTY God, Father of our Lord Jesus Christ, Maker of all things, Judge of all men; We acknowledge and bewail our manifold sins and wickedness, Which we, from time to time, most grievously have committed, By thought, word, and deed, Against thy Divine Majesty, Provoking most justly thy wrath and indignation against us. We do earnestly repent, And are heartily sorry for these our misdoings; The remembrance of them is grievous unto us; The burden of them is intolerable. Have mercy upon us, Have mercy upon us, most merciful Father; For thy Son our Lord Jesus Christ's sake, Forgive us all that is past; And grant that we may ever hereafter Serve and please thee In newness of life, To the honour and glory of thy Name; Through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then shall the Priest, if there be any in the Ship, pronounce this Absolution.*

ALMIGHTY God, our heavenly Father, who of his great mercy hath promised forgiveness of sins to all them that with hearty repentance and true

atto; A drugarhao wrthych, a faddeuo i chwi, ac a'ch gwaredo oddi wrth eich holl bechodau, a'ch cadarnhao ac a'ch cryfhao ym mhob daioni, ac a'ch dygo i fywyd tragwyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Diolch ar ol Tymmestl.

Jubilate Deo. Psal. lxxvi.

LAWEN-FLOEDDIWCH i Dduw, yr holl ddaear.

Datgenwch ogoniant ei Enw: gwneuch ei foliant yn ogoneddus, &c.

Gogoniant i'r Tad, &c.

Megis yr oedd yn y dechreu, &c.

Confitemini Domino. Psal. cvii.

CLODFORWCH yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd, &c.

Gogoniant i'r Tad, &c.

Megis yr oedd yn y dechreu, &c.

Colectau o Ddiolch.

ODra-bendigedig a gogoneddus Arglwydd Dduw, yr hwn wyt o anfeidrol ddaioni a thrugaredd; Nyni dy greaduriaid truan, y rhai a luniaist ac a gynheliaist ti, gan gadw yn fyw ein heneidiau, a'n hachub yr awr hon allan o safn angau, ym eilwaith yn ein cyflwyno ein hunain o flaen dy Ddwyf Fawredd, i offrymmu i ti aberth o foliant a diolch, o herwydd i ti ein gwrandao pan yn ein blinder y galwasom arnat, ac ni fwriaist ymaith ein gweddi a wnaethom ger dy fron di yn ein dirfawr gyfyngder: i.e, pan gyfrifem bob peth yn golledig, ein llong, ein dâ, ein bywyd; yna tydi a edrychaist yn drugarog arnom, ac a orchymynaist ymwared rhyfeddol; am yr hwn yr ym ni, gan ein bod yr awr hon

faith turn unto him; Have mercy upon you; pardon and deliver you from all your sins; confirm and strengthen you in all goodness, and bring you to everlasting life; through Jesus Christ our Lord. Amen.

Thanksgiving after a Storm.

Jubilate Deo. Psal. lxxvi.

OBe joyful in God, all ye lands: sing praises unto the honour of his Name, make his praise to be glorious, &c.

Glory be to the Father, &c.

As it was in the beginning, &c.

Confitemini Domino. Psal. cvii.

OGive thanks unto the Lord, for he is gracious: and his mercy endureth for ever, &c.

Glory be to the Father, &c.

As it was in the beginning, &c.

Collects of Thanksgiving.

OMost blessed and glorious Lord God, who art of infinite goodness and mercy; We thy poor creatures, whom thou hast made and preserved, holding our souls in life, and now rescuing us out of the jaws of death, humbly present ourselves again before thy Divine Majesty, to offer a sacrifice of praise and thanksgiving, for that thou heardest us when we called in our trouble, and didst not cast out our prayer, which we made before thee in our great distress: Even when we gave all for lost, our ship, our goods, our lives, then didst thou mercifully look upon us, and wonderfully command a deliverance; for which we, now being in safety, do give all praise

mewn diogelwch, yn rhoddi yr holl foliant a'r gogoniant i'th Enw bendigedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Neu hwn :

O Alluocaf Dduw, grasusol a daionus, y mae dy drugaredd ar dy holl weithredoedd; ond hi a estynwyd mewn modd hynod tu ag attom ni, y rhai a amddiffyniaist mor alluog a rhyfeddol. Ti a ddangosaist i ni bethau ofnadwy, a rhyfeddodau yn y dyfnder; fel y gwelem pa Dduw galluog a grasol ydwyt ti; mor ddigonol a pharod i gymmorth y sawl a ymddiriedant ynot. Ti a ddangosaist i ni y modd y mae'r gwynioedd a'r moroedd yn ufuddhâu i'th orchymyn; fel y dysgom, hyd yn nod ganddynt hwy, fod o hyn allan yn ostyngedig i'th lais, a gwneuthur dy ewyllys. O herwydd palam nyini a fendigwn ac a ogoneddwn dy Enw, am dy drugaredd hon yn ein hachub, pan oeddym ar ddarfod am danom. Ac yr ym yn attolwg i ti, gwna ni yr awr hon mor wir ystyriol o'th drugaredd, megis yr oeddym y pryd hwnnw o'r enbydrwydd; a dyro i ni galonau parod bob amser i ddatgan ein diolchgarwch, nid ar eiriau yn unig, eithr yn ein bucheddau hefyd, gan fod yn fwy ufudd i'th orchymynion bendigedig. Estyn, attolwg, dy ddaioni hwn i ni; fel y bo i ni, y rhai a achubaist, dy wasanaethu mewn sancteiddrwydd ac uniondeb holl ddyddiau ein bywyd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd a'n Hiachawdwr. *Amen.*

Emyn o Fawl a Diolchgarwch ar ol Tymmechl beryglus.

DEUWCH, clodforwn yr Arglwydd; canys da yw:

and glory to thy holy Name; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Or this :

O Most mighty and gracious good God, thy mercy is over all thy works, but in special manner hath been extended toward us, whom thou hast so powerfully and wonderfully defended. Thou hast shewed us terrible things, and wonders in the deep, that we might see how powerful and gracious a God thou art; how able and ready to help them that trust in thee. Thou hast shewed us how both winds and seas obey thy command; that we may learn, even from them, hereafter to obey thy voice, and to do thy will. We therefore bless and glorify thy Name, for this thy mercy in saving us, when we were ready to perish. And, we beseech thee, make us as truly sensible now of thy mercy, as we were then of the danger: And give us hearts always ready to express our thankfulness, not only by words, but also by our lives, in being more obedient to thy holy commandments. Continue, we beseech thee, this thy goodness to us; that we, whom thou hast saved, may serve thee in holiness and righteousness all the days of our life; through Jesus Christ our Lord and Saviour. *Amen.*

An Hymn of Praise and Thanksgiving after a dangerous Tempest.

O Come, let us give thanks unto the Lord, for he is

a'i drugaredd a bery yn dragwydd.

Mawr yw'r Arglwydd, a thra molianus: felly dywedel gwar-edigion yr Arglwydd, y rhai a waredodd efe o anwar ymchwydd y nôr.

Trugarog a graslawn yw'r Arglwydd: hwyrfrydig i lid, a mawr o drugarowgrwydd.

Nid yn ol ein pechodau y gwnaeth efe â ni: ac nid yn ol ein hanwireklau y talodd efe i ni.

Canys cyfuwch ag yw'r nefoedd uwchlaw'r ddaear: y rhagorodd ei drugaredd ef tu ag attom ni.

Ing a blinder a gawsom: daethom hyd borth angau.

Dyfroedd y môr oedd ar lifo drosom: dyfroedd chwyddedig oeddynt ar fyned dros ein henaid.

Rhuodd y môr: a'r tymhestl-wynt a ddyrchafodd ei donau ef.

Nyni a esgynasom megis i'r nefoedd; disgynasom eilwaith i'r dyfnder: ein henaid a doddodd ynom gan flinder.

Yna y gwaeddasom arnat ti, O Arglwydd: tithau a'n dygaist o'n gorthrymder.

Bendigedig fyddo dy Enw, yr hwn ni ddirmygaist weddi dy weision: eithr grawdewaist ar ein llef, ac achubaist ni.

Anfonaist allan dy air: gos-tegodd y gwynt ystormus, ac hi seth yn dawel.

O molianwn ninnau'r Arglwydd gan hynny am ei ddaioni: a mynegwn y rhyfeddodau a wnaeth, ac y mae yn wastad yn eu gwneuthur i feibion dynion!

Molianus fyddo'r Arglwydd beunydd: sef yr Arglwydd yr hwn sydd yn ein cymmorth, ac yn tywallt ei fendithion arnom.

gracious: and his mercy endureth for ever.

Great is the Lord, and greatly to be praised; let the redeemed of the Lord say so: whom he hath delivered from the merciless rage of the sea.

The Lord is gracious and full of compassion: slow to anger, and of great mercy.

He hath not dealt with us according to our sins: neither rewarded us according to our iniquities.

But as the heaven is high above the earth: so great hath been his mercy towards us.

We found trouble and heaviness: we were even at death's door.

The waters of the sea had well-nigh covered us: the proud waters had well-nigh gone over our soul.

The sea roared: and the stormy wind lifted up the waves thereof.

We were carried up as it were to heaven, and then down again into the deep: our soul melted within us, because of trouble;

Then cried we unto thee, O Lord: and thou didst deliver us out of our distress.

Blessed be thy Name, who didst not despise the prayer of thy servants: but didst hear our cry, and hast saved us.

Thou didst send forth thy commandment: and the windy storm ceased, and was turned into a calm.

O let us therefore praise the Lord for his goodness: and declare the wonders that he hath done, and still doeth for the children of men.

Praised be the Lord daily: even the Lord that helpeth us, and poureth his benefits upon us.

Efe yw ein Duw ni, sef y Duw oddi wrth yr hwn y daw iachawdwriaeth : Duw yw yr Arglwydd, trwy yr hwn y diangasom rhag angau.

Tydi, Arglwydd, a'n llawenychaist ni â gweithred dy ddwyllaw : ac ni a orfoleddwn yn dy folliant.

Bendigedig fyddo'r Arglwydd Dduw : sef yr Arglwydd Dduw, yr hwn yn unig sydd yn gwneuthur rhyfeddodau ;

A bendigedig fyddo Enw ei Fawredd ef byth : A dywedel pob un o honom, Amen, Amen.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. *Amen.*

Ar ol Buddugoliaeth, neu Ymwared oddi wrth y Gelyn.

Psalm neu Emyn o Fwyl a Di-olchgarwch ar ol Buddugoliaeth.

ONI buasai'r Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni, y gallwn ddywedyd yn awr : oni buasai'r Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni, pan gyfododd dynion yn ein herbyn ;

Yna y'n llyngcasent ni yn fyw : pan enynnodd eu llid hwynt i'n herbyn.

Yna y dyfroedd a lifasai drosom ni, y firwd a aethai dros ein henaid : yna'r aethai dros ein henaid ddyfroedd chwyddedig.

Eithr bendigedig fyddo'r Arglwydd : yr hwn ni'n rhoddodd ni yn ysglyfaeth i'w dannedd uwynt.

Yr Arglwydd a wnaeth iachawdwriaeth : nerthol i ni.

He is our God, even the God of whom cometh salvation : God is the Lord by whom we have escaped death.

Thou, Lord, hast made us glad through the operation of thy hands : and we will triumph in thy praise.

Blessed be the Lord God : even the Lord God, who only doeth wondrous things ;

And blessed be the Name of his Majesty for ever : and let every one of us say, Amen, Amen.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be . world without end. Amen.

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. *Amen.*

After Victory or Deliverance from an Enemy.

A Psalm or Hymn of Praise and Thanksgiving after Victory.

IF the Lord had not been on our side, now may we say : if the Lord himself had not been on our side, when men rose up against us ;

They had swallowed us up quick : when they were so wrathfully displeas'd at us.

Yea, the waters had drowned us, and the stream had gone over our soul : the deep waters of the proud had gone over our soul.

But praised be the Lord : who hath not given us over as a prey unto them.

The Lord hath wrought : a mighty salvation for us.

Nid a'n cleddyf ein hun y goresgynasom ; nid ein braich ein hun a barodd i ni iachawdwriaeth : eithr dy ddeheulaw di, a'th fraich, a llewyrch dy wynneb ; o herwydd i't ein hoffi ni.

Yr Arglwydd a ymddangosodd drosom ni : yr Arglwydd a orchuddiodd ein pennau, ac a wnaeth i ni sefyll yn nydd y frwydr.

Yr Arglwydd a ymddangosodd drosom ni : yr Arglwydd a ddadymchwelodd ein gelynyon, ac a ddrylliodd y rhai a godasant i'n herbyn.

O herwydd paham, nid i ni, O Arglwydd, nid i ni : ond i'th Enw dy hun rhodder y gogoniant.

Yr Arglwydd a wnaeth i ni bethau mawrion : yr Arglwydd a wnaeth bethau mawrion i ni ; am yr hyn yr ydym yn llawen.

Ein porth ni sydd yn Enw'r Arglwydd : yr hwn a wnaeth nefoedd a daear.

Bendigedig fyddo Enw'r Arglwydd : o'r pryd hwn hyd yn dragywydd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

† *Ar ol yr Emyn yma, gellir canu y Te Deum.*

† *Yna y Collect hwn.*

HOLL-alluog Dduw, Goruchaf Lywiawdwr yr holl fyd, yn llaw yr hwn y mae nerth a chadernid na ddichon neb eu gwrthsefyll ; Nyni a fendithiwn ac a sawrygwn dy Enw mawr a gogoneddus, am y Fuddugoliaeth lwyddiannus hon : yr holl ogoniant o honi a ddodwn i ti, yr hwn wyt unig Roddwr Goruchafiaeth. Ac nyni a atolygwn i ti, roddi i ni ras i ddefnyddio dy fawr drugaredd

We gat not this by our own sword, neither was it our own arm that saved us : but thy right hand, and thine arm, and the light of thy countenance, because thou hadst a favour unto us.

The Lord hath appeared for us : the Lord hath covered our heads, and made us to stand in the day of battle.

The Lord hath appeared for us : the Lord hath overthrown our enemies, and dashed in pieces those that rose up against us.

Therefore not unto us, O Lord, not unto us : but unto thy Name be given the glory.

The Lord hath done great things for us : the Lord hath done great things for us, for which we rejoice.

Our help standeth in the Name of the Lord : who hath made heaven and earth.

Blessed be the Name of the Lord : from this time forth for evermore.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

† *After this Hymn may be sung the Te Deum.*

† *Then this Collect.*

O Almighty God, the Sovereign Commander of all the world, in whose hand is power and might which none is able to withstand ; We bless and magnify thy great and glorious Name for this happy Victory, the whole glory whereof we do ascribe to thee, who art the only giver of Victory. And, we beseech thee, give us grace to improve this great mercy to thy glory, the advancement

hon er dy ogoniant di, er dyrchafiad dy Efiengyl, er anrhydedd ein Brenhin, ac, hyd y bo ynom, er llesâd holl ddydol-ryw. Ac ni a attolygwn i ti roddi i ni y cyfryw ymsyniad o'th fawr drugaredd hon, ag a'n rhwymo ni i wir ddiolchgarwch a ymddangoso yn ein bucheddau, trwy ymarweddiad gostyngedig, sanct-eiddlân, ac ufudd, ger dy fron di dros ein holl ddyddiau, trwy Iesu Grist ein Harglwydd; i'i hwn, gyd â thi a'r Yspryd Glân, megis am dy holl drugareddau, felly yn enwedig am yr Oruchafiaeth a'r Ymwarded presennol, y byddo'r holl ogoniant a'r anrhydedd, hyd yn oes oesoedd. Amen.

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. Amen.

Wrth Gladdu eu Meirw ar y Môr.

¶ Gellir arfer y Gwasanaeth yn y Llyfr Gweddî Gysfredin; yn unig yn lle y geiriau hyn [Gan hynny yr ym ni yn rhoddi ei gorph ef i'r ddaear, &c.] dyweder,

GAN hynny yr ym ni yn rhoddi ei gorph ef i'r dyfnder, i'w droi i lygredigaeth; gan ddisgwyl am adgyfodiad y corph (pan roddo'r Môr i fynu ei feirw) ac am fywyd y byd y sydd ar ddyfod, trwy ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn ar ei ddyfodiad a newidia ein corph gwael ni, fel y byddo yn gyffelyb i'w gorphi gogoneddus ef, yn ol y galluog weithrediad, trwy'r hwn y dichon efe ddarostwng pob peth iddo ei hun.

of thy Gospel, the honour of our Sovereign, and, as much as in us lieth, to the good of all mankind. And, we beseech thee, give us such a sense of this great mercy, as may engage us to a true thankfulness, such as may appear in our lives by an humble, holy, and obedient walking before thee all our days, through Jesus Christ our Lord; to whom with thee and the Holy Spirit, as for all thy mercies, so in particular for this Victory and Deliverance, be all glory and honour, world without end. Amen.

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. Amen.

At the Burial of their Dead at Sea.

¶ The Office in the Common Prayer-book may be used; only instead of these words [We therefore commit his body to the ground, earth to earth, &c.] say,

WE therefore commit his body to the deep, to be turned into corruption, looking for the resurrection of the body, (when the Sea shall give up her dead,) and the life of the world to come, through our Lord Jesus Christ; who at his coming shall change our vile body, that it may be like his glorious body, according to the mighty working, whereby he is able to subdue all things to himself.

FFURFIAU O WEDDI GYD Â DÏOLCH I'R HOLL-ALLUOG DDUW:

I'w harfer ym mhob Eglwys a Chapel o fewn y Deyrnas hon, bob Blwyddyn, ar Gylchwyli Dydd Dyfodiad y Brenhin i'r Orsedd, neu ar ryw Ddydd arall a bennodir drwy Awdurdod.

I.

¶ Yn y Foreol a'r Brydnhawol Weddî gellir arfer y Psalmau, Llithiau, Cyd-eirchion, a'r Colectau a ganlyn:

Psalmu Priodol, xx., ci., cxxi.

Llithiau Priodol.

Y Gyntaf, Jos. i. hyd adn. 10, neu Diar. viii. hyd adn. 17.

Yr Ail, Rhuf. xiii. hyd adn. 11, neu Dat. xxi. 22—xxii. 4.

¶ Y Cyd-eirchion neaf ar ol y Credo. Offeiriad. Arglwydd, dangos dy drugaredd arnom.

Atteb. A chaniattâ i ni dy iachawduraeth.

Offeiriad. Arglwydd, cadw y Brenhin;

Atteb. Yr hwn sydd yn ymddiried ynot.

Offeiriad. Anfon iddo gymmorth o'th gyssegrfa.

Atteb. Ac byth yn nerthol amddiffyn ef.

Offeiriad. Bydd iddo, O Arglwydd, yn dŵr cadarn;

Atteb. Rhag wyneb ei eilynion.

Offeiriad. Gwisg dy Weinidogion ag lawnder.

Atteb. A gwna dy ddewisol bobl yn llawen.

Offeiriad. Arglwydd, cadw dy bobl.

Atteb. A bendithia dy etifedd-iaeth.

Offeiriad. Arglwydd, dyro dang-nesedd yn ein dyddiau.

Atteb. Gan nad oes neb arall a ymladd drosom, ond tydi, Dduw, yn unig.

Offeiriad. Arglwydd, gwrando ein gweddïau.

Atteb. A dewed ein llef hyd attat.

¶ At Mattins and Evensong the following Psalms, Lessons, Suffrages, and Collects may be used:

Proper Psalms, xx., ci., cxxi.

Proper Lessons.

The First, Josh. i. to ver. 10, or Prov. viii. to ver. 17.

The Second, Rom. xiii. to ver 11, or Rev. xxi. 22—xxii. 4.

¶ The Suffrages next after the Creed. Priest. O Lord, shew thy mercy upon us.

Answer. And grant us thy salvation.

Priest. O Lord, save the King.

Answer. Who putteth his trust in thee.

Priest. Send him help from thy holy place.

Answer. And evermore mightily defend him.

Priest. Be unto him, O Lord, a strong tower.

Answer. From the face of his enemies.

Priest. Endue thy Ministers with righteousness.

Answer. And make thy chosen people joyful.

Priest. O Lord, save thy people.

Answer. And bless thine inheritance.

Priest. Give peace in our time, O Lord.

Answer. Because there is none other that fighteth for us, but only thou, O God.

Priest. O Lord, hear our prayer.

Answer. And let our cry come unto thee.

¶ *Ar ol y Collect cyntaf, yn y Foreol neu'r Brydnhaenol Weddi, y Collect canlynol:*

O Dduw, yr hwn wyt yn darparu i'th bobl drwy dy nerth, ac yn teyrnasu arnynt mewn cariad; Teilynga felly fendithio dy Was ein Brenhin, fel, dano ef, y byddo i'r genedl hon gael ei llywodraethu mewn doethineb, ac i'th Eglwys di dy wasanaethu ym mhob duwiol heddwch; a chaniattâ iddo ef, gan roddi ei hunan i ti â'i holl galon, a dyfalbarhau hyd y diwedd mewn gweithredoedd da, drwy dy arweiniad di, gaffael mynediad i'th deyrnas dragwyddol; trwy Iesu Grist, dy Fab di ein Harglwydd ni, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drangena gorphen. *Amen.*

¶ *Os y cenir neu y dywedir y Litani, y Gweddïau hyn yn ebrwyd ar ol y Weddi, Nyni yn utudd a atolygwyn i ti: ac oni ddwyedir y Litani, yna'r Gweddïau hyn yn lle'r Gweddïau dros y Brenhin a throis y Brenhinol Deulu yn y Foreol neu'r Brydnhaenol Weddi.*

O Arglwydd ein Duw, yr hwn wyt yn cynnal ac yn llywio pob peth drwy air dy north; Derbyn ein hufudd weddïau dros ein goruchel Arglwydd *GEORGE*, yr hwn, ar *gyfnew i'r dydd heddyo*, a osodwyd, drwy dy ras a'th ragluniaeth di, yn Frenhin arnom; a chyd â ef, bendithia, nyni a atolygwyn i ti, ein grasulol Frenhines *Elizabeth, Mary y Fam Frenhines, y Dywysoges Elizabeth*, a'r holl Frenhinol Deulu; fel, gan ymddiried yn wastad yn dy ddaioni, a chael eu hamddiffyn gan dy allu, a'u coronni a'th rasol a diball ffafir, y byddo iddynt hir barhau ger dy hon mewn heddwch a diogelwch, llawenydd ac anrhydedd, ac ar ol y fuchedd hon fwynhau bywyd a gogoniant tragwyddol, drwy Haeddedignethau a Chyfringiad Crist Iesu ein Hiachawdwr, yr hwn gyd â thi a'r Yspryd Glân, sydd yn byw ac yn teyrnasu byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

¶ *After the first Collect, at Morning or Evening Prayer, the following Collect:*

O God, who providest for thy people by thy power, and rulest over them in love; Vouchsafe so to bless thy Servant our King, that under him this nation may be wisely governed, and thy Church may serve thee in all godly quietness; and grant that he being devoted to thee with his whole heart, and persevering in good works unto the end, may, by thy guidance, come to thine everlasting kingdom; through Jesus Christ thy Son our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

¶ *If the Litany be sung or said, these Prayers immediately after the Prayer, We humbly beseech thee: and if the Litany be not said, then these Prayers instead of the Prayers for the King and for the Royal Family at Mattins or Evensong.*

O Lord our God, who upholdest and governeest all things by the word of thy power; Receive our humble prayers for our Sovereign Lord *GEORGE*, as on this day, set over us by thy grace and providence to be our King; and, together with him, bless, we beseech thee, our gracious Queen *Elizabeth, Mary the Queen Mother, the Princess Elizabeth*, and all the Royal Family; that they, ever trusting in thy goodness, protected by thy power, and crowned with thy gracious and endless favour, may long continue before thee in peace and safety, joy and honour, and after death may obtain everlasting life and glory; by the merits and mediation of Christ Jesus our Saviour, who with thee and the Holy Ghost liveth and reigneth, ever one God, world without end. *Amen.*

HOLL-alluog Ddaw, yr hwn wyt yn llywodraethu ar holl deyrnasoddy byd, ac yn eu trefnu wrth dy ewyllys daionus; Nyni a ddiolchwn i ti yn ddiffuant am deilyngu o honot osod dy Wasanaethwr ein goruchel Arglwydd, y Brenhin *GEORGE*, ar *gyfnew i'r dydd heddyo*, ar orseddfainge y Deyrnas hon. Bydded i'th doethineb di ei dywys ef, ac â'th fraich nertha ef; blodened gwirionedd a chyfiawnder, sanct-oiddwydd ac uniondeb, heddwch a chariad yn ei ddyddiau. Llywia ei holl gynghorion a'i lafur er dy ogoniant di a lleshâd ei ddeiliaid: dyro i ninnau ras i ufuddhau iddo yn siriol, er mwyn cydwybod; a meddianned yn wastad galonnau ei bobl; bydded ei Deyrnasiad yn hir ac yn llyddiannus, a chorona ef â bywyd tragwyddol yn y byd a ddaw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gweddï am Undeb.

DUW, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, ein hunig Iachawdwr, Tywysog Tangnefedd; Dyro i ni ras i ystyried yn ddirifol y mawr beryglon yr ym ynddynt trwy ein hymranniadau annedwydd. Dwg ymaith bob digasedd a rhagfarn, a pha beth bynnag arall a ddichon ein rhwystro ni i dduwiol Undeb a Chyd-gordio: fel, megis nad oes ond un Corph, ac un Yspryd, ac un Gobaiith ein Galwedigaeth, yn Arglwydd, yn Ffydd, yn Beddyd, yn Duw a Thad i ni oll, felly y byddom oll o hyn allan o un galon, ac o un enaid, wedi ein huno mewn un sanctaidd gwllwm Gwirionedd a Thangnefedd, Ffydd a Chariad; ac y gallom, âg un meddwl ac un genau, dy ogoneddu di; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

ALMIGHTY God, who rulest over all the kingdoms of the world, and dost order them according to thy good pleasure; We yield thee unfeigned thanks, for that thou wast pleased, as on this day, to set thy Servant our Sovereign Lord, King *GEORGE*, upon the throne of this Realm. Let thy wisdom be his guide, and let thine arm strengthen him; let truth and justice, holiness and righteousness, peace and charity, abound in his days. Direct all his counsels and endeavours to thy glory, and the welfare of his subjects; give us grace to obey him cheerfully for conscience sake, and let him always possess the hearts of his people; let his Reign be long and prosperous, and crown him with everlasting life in the world to come; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer for Unity.

O God, the Father of our Lord Jesus Christ, our only Saviour, the Prince of Peace; Give us grace seriously to lay to heart the great dangers we are in by our unhappy divisions. Take away all hatred and prejudice, and whatsoever else may hinder us from godly Union and Concord: that, as there is but one Body, and one Spirit, and one Hope of our Calling, one Lord, one Faith, one Baptism, one God and Father of us all, so we may henceforth be all of one heart, and of one soul, united in one holy bond of Truth and Peace, of Faith and Charity, and may with one mind and one mouth glorify thee; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

II.

Y CYMMUN BENDIGAID.

¶ *Yn Nhrefn Gueinyddiad y Cymmun Bendigaid, yn lle y Colect, yr Epistol, a'r Efyngul am y dydd, dywedir y canlynol:*

Y Colect.

O Dduw, yr hwn wyt yn darparu i'th bobl drwy dy nerth,

¶ *In the Order of the Administration of Holy Communion, in place of the Collect, Epistle, and Gospel of the day, shall be said the following:*

The Collect.

O God, who providest for thy people by thy power, and rulest

ac yn teyrnasu arnynt mewn cariad; Tellynau felly fendithio dy Was ein Brenhin, fel, dano ef, y byddo i'r genedl hon gael ei llywodraethu mewn doethineb, ac i'th Eglwys di dy wasanaethu ym mhob duwio heddwch; a chaniattâ iddo ef, gan roddi ei hunan i ti â'i holl galon, a dyfalbarhâu hyd y diwedd mewn gweithredoedd da, drwy dy arwein- iad di, gaffael mynediad i'th deyrnas dragywyddol; trwy Iesu Grist, dy Fab di ein Harglwydd ni, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drange na gorphen. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Petr. ii. 11.

ANWYLYD, yr wyf yn atolwg i chwi, megis dieithriaid a phererinion, ymgedwch oddi wrth chwariantau cnaudol, y rhai sydd yn rhyfela yn erbyn yr enaid: gan fod â'ch ymarweddiad yn onest ym mysg y Cenhedloedd; fel, lle maent yn eich goganu megis drwg-weithredwyr, y gallont, o herwydd eich gweithredoedd da a welant, ogoneddu Duw yn nydd yr ymweliad. Ymddarostyngwch oblegid hyn i bob dynol ordinad, o herwydd yr Arglwydd; pa un bynnag ai i'r Brenhin, megis goruchaf; ai i'r llywiawdwyr, megis trwyddo ef wedi eu danfon, er dîal ar y drwgweithredwyr, a mawl i'r gweithredwyr da. Canys felly y mae ewyllys Duw, fod i chwi, trwy wneuthur daioni, ostegu anwybod- aeth dynion folion: megis yn rhyddion, ac nid â rhyddid gennyh megis cochl malais; eithr fel gwasanaethwyr Duw. Perchwch bawb. Cerwch y brawdoliaeth. Ofnwch Dduw. Anrhydeddwch y Brenhin.

Yr Efengyl. St. Matth. xxii. 16.

AHwy a ddanfonasant atto eu disgyblion ynghyd a'r Herod- ianiaid, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddom dy fod yn eirwir, ac yn dysgyffordd Duw mewn gwirionedd, ac nad oes arnat ofal rhag neb: oblegid nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion. Dywed i ni gan hynny, Beth yr wyt ti yn ei dyhied? Ai cyfreithlawn rhoddi teyrnedd i Cesar, ai nid yw? Ond yr Iesu a

over them in love; Vouchsafe so to bless thy Servant our King, that under him this nation may be wisely governed, and thy Church may serve thee in all godly quietness; and grant that he being devoted to thee with his whole heart, and persevering in good works unto the end, may, by thy guidance, come to thine everlasting kingdom; through Jesus Christ thy Son our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. Amen.

The Epistle. 1 St. Pet. ii. 11.

DEARLY beloved, I beseech you as strangers and pilgrims, abstain from fleshly lusts, which war against the soul; having your conversation honest among the Gentiles: that, whereas they speak against you as evildoers, they may, by your good works which they shall behold, glorify God in the day of visitation. Submit yourselves to every ordinance of man for the Lord's sake: whether it be to the King, as supreme; or unto governors, as unto them that are sent by him for the punishment of evildoers, and for the praise of them that do well. For so is the will of God, that with well doing ye may put to silence the ignorance of foolish men: as free, and not using your liberty for a cloke of maliciousness, but as the servants of God. Honour all men. Love the brotherhood. Fear God. Honour the King.

The Gospel. St. Matth. xxii. 16.

AND they sent out unto him their disciples with the Herodians, saying, Master, we know that thou art true, and teachest the way of God in truth, neither carest thou for any man: for thou regardest not the person of men. Tell us therefore, What thinkest thou? Is it lawful to give tribute unto Cesar, or not? But Jesus perceived their wickedness, and said, Why tempt

wybu eu drygion i hwy, ac a ddywed- odd, Paham yr ydych yn fy nhemtio i, chwi ragrithwyr? Dangoswch i mi arian y deyrnedd. A hwy a ddygasant atto geiniog. Ac efe a dywedodd wrthynt, Eiddo pwy yw y ddelw hon a'r argraph? Dywed- asant wrtho, Eiddo Cesar. Yna y dywedodd wrthynt, Telwch chwithau yr eiddo Cesar i Cesar, a'r eiddo Duw i Dduw. A phan glyw- sant hwy hyn, rhyfeddu a wnaeth- ant, a'i adael ef, a myned ymaith.

¶ *Os atgwydd y dydd hum ar ddydd Sul, neu ryw ddydd gwyl arall, y Colect, yr Epistol, a'r Efengyl am y dydd a arferir, a dycedir y Colect, O Dduw, yr hwn wyt yn darparu, ar ol y Colect am y dydd.*

ye me, ye hypocrites? Shew me the tribute money. And they brought unto him a penny. And he saith unto them, Whose is this image and superscription? They say unto him, Cesar's. Then saith he unto them, Render therefore unto Cesar the things which are Cesar's; and unto God the things that are God's. When they had heard these words, they marvelled, and left him, and went their way.

¶ *If this day should fall on a Sunday or other holy day, the Collect, Epistle, and Gospel of the day shall be used, and the Collect, O God, who providest, shall be said after the Collect of the day.*

III

¶ *Gellir arfer y Gwasanaeth canlynol hefyd yr un dydd ar unrhyw amser cyfeus.*

Te Deum Laudamus.

TU, Dduw, a folwn: ti a gyd- nabyddwn yn Arglwydd.

Yr holl ddaear a'th fawl di: y Tad dragywyddol.

Arnat ti y llefa'r holl Angylion: y Nefoedd, a'r holl Nerthoedd o'u mewn.

Arnat ti y llefa Cerubin a Seraphin: â lleferydd ddiabaid, Sanct, Sanct, Sanct: Arglwydd Dduw Sabaoth.

Nefoedd a Daear sydd yn llawn: o'th Ogoniant.

Gogoneddus gor yr Apostolion: a'th fawl di.

Moliannus nifer y Prophwydi: a'th fawl di.

Ardderchog lu y Merthyri: a'th fawl di.

Yr Eglwys Lân trwy'r holl fyd: a'th addef di;

Y Tad: o anfeidrol Fawredd;

Dy anrhydeddus, wir: ac unig Fab;

Hefyd yr Yspryd Glân: y Di- ddanydd.

¶ *The following Service may also be used on the same day at any convenient time.*

Te Deum Laudamus.

WE praise thee, O God: we acknowledge thee to be the Lord.

All the earth doth worship thee: the Father everlasting.

To thee all Angels cry aloud: the Heavens, and all the Powers therein.

To thee Cherubin, and Seraphim: continually do cry,

Holy, Holy, Holy: Lord God of Sabaoth;

Heaven and earth are full of thy Majesty: of thy Glory.

The glorious company of the Apostles: praise thee.

The goodly fellowship of the Prophets: praise thee.

The noble army of Martyrs: praise thee.

The holy Church throughout all the world: doth acknowledge thee;

The Father: of an infinite Majesty;

Thine honourable, true: and only Son;

Also the Holy Ghost: the Comforter.

Ti, Crist : yw Brenhin y Gogoniant.

Ti yw tragwyddol Fab : y Tad.

Pan gymmeriaist arnat waredu dyn : ni ddiystyriaist fru y Wryf.

Pan orchfygaist holl nerth angau : yr agoraist Deyrnas Nef i bawb a gredant.

Ti sydd yn eistedd ar Ddeheulaw Dduw : yngogoniant y Tad.

Yr ym ni yn credu mai tydi a ddaw : yn Farnwr arnom.

Gan hynny yr attolygwn i ti gynnorthwyo dy weision : y rhai a brynaist a' th werthfawr Waed.

Par iddynt gael eu cyfrif gyd a' th Saint : yn y Gogoniant tragwyddol.

ARGLWYDD, cadw dy bobl : a bendithia dy etifeddiaeth.

Llywia hwy : a dyrcha hwy yn dragwydd.

Beunydd ac fyth : y clodforwn dydi.

Ac anrhydeddwn dy Enw : byth ac yn oes oesoedd.

Teilynga, Arglwydd : ein cadw y dydd hwn yn ddiibechod.

Arglwydd, trugarhâ wrthym : trugarhâ wrthym.

Arglwydd, poed dy drugaredd a ddél arnom : megis yr ym yn ymddiried ynot.

Arglwydd, ynot yr ymddiriedais : na'm gwaradwydder yn dragwydd.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

Yr Arglwydd a fo gyd a' chwi.

Atteb. A chyd a' th yspryd dithau.

Gweddiwn.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nef oedd; Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara benyddiol. A maddu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Thou art the King of Glory : O Christ.

Thou art the everlasting Son : of the Father.

When thou tookest upon thee to deliver man : thou didst not abhor the Virgin's womb.

When thou hadst overcome the sharpness of death : thou didst open the Kingdom of Heaven to all believers.

Thou sittest at the right hand of God : in the Glory of the Father.

We believe that thou shalt come : to be our Judge.

We therefore pray thee, help thy servants : whom thou hast redeemed with thy precious blood.

Make them to be numbered with thy Saints : in glory everlasting.

O LORD, save thy people : and bless thine heritage.

Govern them : and lift them up for ever.

Day by day : we magnify thee ;

And we worship thy Name : ever world without end.

Vouchsafe, O Lord : to keep us this day without sin.

O Lord, have mercy upon us : have mercy upon us.

O Lord, let thy mercy lighten upon us : as our trust is in thee.

O Lord, in thee have I trusted : let me never be confounded.

¶ *Then the Priest shall say,*

The Lord be with you.

Answer. And with thy spirit.

Let us pray.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done, in earth as it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

¶ *Yna'r Offeiriad yn ei sefyll a ddywed,*

Arglwydd, cadw y Brenhin.

Atteb. Yr hwn sydd yn ymddiried ynot.

Offeiriad. Anfon iddo gymmorth o' th gyssegrfa.

Atteb. Ac byth yn nerthol amddiffyn ef.

Offeiriad. Na âd i'w elynion gael y llaw uchaf arno.

Atteb. Nac i'r awwir nesáu i'w ddrygu.

Offeiriad. Arglwydd, gwrandao ein gweddian.

Atteb. A deued ein llef hyd attat.

Gweddiwn.

O Dduw, yr hwn wyt yn darparu i' th bobl drwy dy nerth, ac yn teyrnasu arnynt mewn cariad; Teilynga felly fendithio dy Was ein Brenhin, fel, dano ef, y byddo i'r gened hon gael ei llywodraethu mewn doethineb, ac i' th Eglwys di dy wasanaethu ym mhob duwiol heddwch; a chaniattâ iddo ef, gan roddi ei hunan i ti a' i holl galon, a dyfalbarhau hyd y diwedd mewn gweithredoedd da, drwy dy arweinriad di, gaffael mynediad i' th deyrnas dragwyddol; trwy Iesu Grist, dy Fab di ein Harglwydd ni, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drangc na gorphen. Amen.

O Arglwydd ein Duw, yr hwn wyt yn cynnal ac yn llywio pob peth drwy air dy nerth; Derbyn ein hufudd weddiâu dros ein goruchel Arglwydd *GEORGE*, yr hwn, ar *gyfeno i'r dydd heddyw*, a osodwyd drwy dy ras a' th ragluniaeth di, yn Frenhin arnom; a chyd âg ef, bendithia, ny ni a atolygwn i ti, ein grasusol Frenhines *Elizabeth, Mary* y Fam Frenhines, y Dywysoges *Elizabeth*, a'r holl Frenhinol Denlu; fel, gan ymddiried yn wastad yn dy ddaioni, a chael eu hamddiffyn gan dy allu, a'u coronni a' th rasol a diball ffaf, y byddo iddynt hir barhau ger dy fron mewn heddwch a diogelwch, llawenydd ac anrhydedd, ac ar ol y fuchedd hon fwynhau bywyd a gogoniant tragy-

¶ *Then the Priest standing up shall say,*

O Lord, save the King.

Answer. Who putteth his trust in thee.

Priest. Send him help from thy holy place.

Answer. And evermore mightily defend him.

Priest. Let his enemies have no advantage of him.

Answer. Nor the wicked approach to hurt him.

Priest. O Lord, hear our prayer.

Answer. And let our cry come unto thee.

Let us pray.

O God, who providest for thy people by thy power, and rulest over them in love; Vouchsafe so to bless thy Servant our King, that under him this nation may be wisely governed, and thy Church may serve thee in all godly quietness; and grant that he being devoted to thee with his whole heart, and persevering in good works unto the end, may, by thy guidance, come to thine everlasting kingdom; through Jesus Christ thy Son our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. Amen.

O Lord our God, who upholdest and governest all things by the word of thy power; Receive our humble prayers for our Sovereign Lord *GEORGE*, as on this day, set over us by thy grace and providence to be our King; and, together with him, bless, we beseech thee, our gracious Queen *Elizabeth, Mary* the Queen Mother, the Princess *Elizabeth*, and all the Royal Family; that they, ever trusting in thy goodness, protected by thy power, and crowned with thy gracious and endless favour, may long continue before thee in peace and safety, joy and honour, and after death may obtain everlasting life and glory; by the merits and mediation of Christ Jesus our Saviour,

wyddol, drwy Haeddeditaethau a Chyfringiad Crist Iesu ein Hiachawdwr, yr hwn gyd â thi a'r Yspryd Glân, sydd yn byw ac yn teyrnasu byth yn nn Daw, heb drange na gorphen. *Amen.*

HOLL-alluog Dduw, yr hwn wyt yn llywodraethu ar holl deyrnasod y byd, ac yn eu trefnu wrth dy ewyllys daionus; Nyni a ddiolchwn i ti yn ddiffuant am deilyngu o honot osod dy Wasanaethwr ein goruchel Arglwydd, y Brenhin *GEORGE*, ar gyfnew i'r dydd hedd-*uw*, ar orseddfainge y Deyrnas hon. Bydded i'th ddoethineb di ei dywys ef, ac â'th fraich nertha ef; blodoned gwirionedd a chyfiawnder, sanct-eiddrwydd ac uniondeb, heddwch a chariad yn ei ddyddiau. Llywia ei holl gynghorion a'i lafur er dy ogoniant di a lleshâd ei ddeiliaid: dyro i ninnau ras i ufuddhâu iddo yn sirol, er mwyn cydwybod; a meddian- ned yn wastad galonnau ei bobl; bydded ei Deyrnasiad yn hir ac yn llwyddiannus, a chorona ef â bywyd tragwyddol yn y byd a ddaw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gwedi am Undeb.

DUW, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, ein hunig Iachawdwr, Tywysog Tangnefedd; Dyro i ni ras i ystyried yn ddirifol y mawr beryglon yr fym ynddynt trwy ein hymranuadara annedwydd. Dwg ymaith bob digasedd a rhagfarn, a pha beth bynnag arall a ddichon ein rhwystro ni i dduwiol Undeb a Chyd-gordio: fel, megis nad oes ond un Corph, ac un Yspryd, ac un Gobaith ein Galwedigaeth, un Arglwydd, un Ffydd, un Bedydd, un Duw a Thad i ni oll, felly y byddom oll o hyn allan o un galon, ac o un enaid, wedi ein huno mewn un sanctaidd gwllwm Gwirionedd a Thangnefedd, Ffydd a Chariad; ac y gallom, âg un meddwl ac un genau, dy ogoneddu di; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

HOLL-alluog Dduw, ffynnon yr holl ddoethineb, yr hwn wyt yn gwybod ein hangenrheidiau cyn eu gofynom, a'n hanwybodaeth

who with thee and the Holy Ghost liveth and reigneth, ever one God, world without end. *Amen.*

ALMIGHTY God, who rulest over all the kingdoms of the world, and dost order them according to thy good pleasure; We yield thee unfeigned thanks, for that thou wast pleased, *as on this day*, to set thy Servant our Sovereign Lord, King *GEORGE*, upon the throne of this Realm. Let thy wisdom be his guide, and let thine arm strengthen him; let truth and justice, holiness and righteousness, peace and charity, abound in his days. Direct all his counsels and endeavours to thy glory, and the welfare of his subjects; give us grace to obey him cheerfully for conscience sake, and let him always possess the hearts of his people; let his Reign be long and prosperous, and crown him with everlasting life in the world to come; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer for Unity.

O God, the Father of our Lord Jesus Christ, our only Saviour, the Prince of Peace; Give us grace seriously to lay to heart the great dangers we are in by our unhappy divisions. Take away all hatred and prejudice, and whatsoever else may hinder us from holy Union and Concord: that, as there is but one Body, and one Spirit, and one Hope of our Calling, one Lord, one Faith, one Baptism, one God and Father of us all, so we may henceforth be all of one heart, and of one soul, united in one holy bond of Truth and Peace, of Faith and Charity, and may with one mind and one mouth glorify thee; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

ALMIGHTY God, the fountain of all wisdom, who knowest our necessities before we ask, and our ignorance in asking; We be-

yn gofyn; Ni a attolygwn i ti dosturio wrth ein gwendid; a'r pethau hynny, y rhai oblegid ein hannheil- yngdod ni feiddiwn, ac oblegid ein dallineb ni fedrwn eu gofyn, fod yn deilwng gennyt eu rhoddi i ni, er teilyngdod dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

BENDITH Dduw Holl-alluog, y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, a fyddo i'ch plith, ac a drigo gyd â chwi yn wastad. *Amen.*

seech thee to have compassion upon our infirmities; and those things, which for our unworthiness we dare not, and for our blindness we cannot ask, vouchsafe to give us, for the worthiness of thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

THE blessing of God Almighty, The Father, the Son, and the Holy Ghost, be amongst you, and remain with you always. *Amen.*

"GEORGE R. I.

"**Y**N GYMAINT â darfod, trwy Frenhinol Warant Ei Fawrhydi gynt, y Brenhin Edward yr Wythfed, dyddiedig yr ail ddydd ar bymtheg o Chwefror, Un fil naw cant tri deg a chwech, wneuthur Ffurflau o Weddi a Gwasanaeth ar gyfer yr Ugeinfed dydd o Ionawr, a gorchymyn eu hargraffu a'u cyhoeddi a'u cydgynnwys yn Llyfr Gwedi Gyffredin a Litwrgi Eglwys Loegr, i'w harfer yn ffynydol yn mhob Eglwys a Chapel o fewn Taleithiau Caergatol a Chaerefrog:

"**Y**N AWR, gan hynny, Eio Hewyllys a'n Bodd ydwy bod y ddywediedig Frenhinol Warant i'w galw yn ôl, a bod arfer y dywediedig Ffurflau o Weddi a Gwasanaeth i'w beldio; a bod y Ffurflau o Weddi a Gwasanaeth a gysylltir â hynny'n ddiatreg i'w hargraffu, a'u cyhoeddi, a'u cydgynnwys yn Llyfr Gwedi Gyffredin a Litwrgi Eglwys Loegr i'w harfer yn ffynydol ar yr Unfed dydd ar ddeg o Bagfyr yn mhob Eglwys a Chapel o fewn Taleithiau Caergatol a Chaerefrog.

"**RHODDWDY** yn Ein Llys yn Sandringham yr ail ddydd ar hugan o Ionawr, 1937; Ym Mlwyddyn Gyntaf Ein Teyrnasiad.

"Trwy Orchymyn Ei Fawrhydi,

"JOHN SIMON."

ERTHYGLAU

A gyttunwyd arnynt gan ARCH-ESGOBION ac ESGOBION y ddwy Dalaith, a'r holl OFFEIRIAID, yn y Gymmanfa a gynhaliwyd yn LLUNDAIN yn y Flwyddyn 1562, er mwyn gochelyd amrywiaeth barn, a chadarnhau Cyssondeb ynghylch gwir Grefydd. A ail-argraphwyd trwy Orchymyn Ei FAWRHYDI, gyd â'i Frenhinol Gyhoeddiad o'u blaen hwynt.

CYHOEDDIAD Y BRENHIN.

GAN Ein bod wrth Ordinhad Duw, yn ol Ein cysfawr Dill, yn Amddiffynnydd y Ffydd, a Goruwch-Lywiawdwr yr Eglwys, yn Ein Harglwyddiaethau hyn; yr ydym yn ei gyfrif yn dra chytunol â'n Swydd Frenhinol hon, a'n Zel grefyddol Ein Hun, gadw ac amddiffyn yr Eglwys a roddwyd dan Ein Gofal, yn Undeb gwir Grefydd, ac ynghlwmwm Tangnesedd; ac nid dioddes i Ymddadleuon afreidiol, Ymrasfacion, neu Gwestiynau, gyfodi, a'r a allo fawr Ymryson yn yr Eglwys a'r Wladwriaeth. Tybiamon gan hynny, ar Bwyll ystyriol, ac wrth Gyngor cynnifer o'n Hesgobion ag a elid yn gyfeus eu galw ynghyd, yn gymmwys wneud y Cyhoeddiad sy'n canlyn.

Bod Erthyglau Eglwys Loegr (y rhai a gynmeradwywyd ac a awdurdodwyd hyd yn hyn, a'r rhai y darfu i'n Hoffeiriad yn gyffredin ddodi eu awylaw wrthynt) yn cynnwys gwir Athrawiaeth Eglwys Loegr, yn gyttunol â Gair Duw: y rhai yr ydym gan hynny yn eu sicrhau ac yn eu cadarnhau; gan orchymyn i'n holl Ddoleidiai caredig barhau yn yr Unffurf broffes o honnynt, a gwehardd yr Anghydfod lleiaf oddi wrth y dywededig Erthyglau; y rhai i'r diben hynny yr ydym yn gorchymyn eu hargraphu o newydd, a rhoddi allan Ein Cyhoeddiad hwn gyd â hwynt.

Ein bod yn Oruwch-Lywiawdwr Eglwys Loegr: a bod, os cyfyd dim Ymryson ynghylch y Llywodraeth allanol, am Orchymynion, Canonau a Gosodedigaethau erull pa rai bynnag yn perthyn iddi, i'r Offeiriad yn eu Gymmanfa eu trefnu a'u sefydlu, wedi cael Cennad yn gyntaf dan Ein Sel Lydan i wneuthur felly, a Ninnau yn cynmeradwyo eu Hordinhadau hynny a'u Gosodedigaethau; tra na wneuler un o honnynt yn wrthwyneb i Gyfreithiau a Defodau y Deyrnas.

Bod, o'n Gofal Tywysogol, i'r Gwŷr Eglwysig wneuthur y Gwaith sy briddol iddynt; yr Esgobion a'r Offeiriad, o amser bwygrydd mewn Gymmanfa, ar eu lusfudd Ddymuniad, a gant Cennad dan Ein Sel Lydan, i ymgynghori ynghylch, a gwneuthur yr holl gyfyrw Bethau ag a wneuler yn eglur gunddylnt, ac y cytunom Ni â hwynt, a berthyn i ddyfsgog barhau Athrawiaeth a Disgyblaeth Eglwys Loegr sydd yr awr hon yn sefydledig; oddi wrth yr hon ni ddioddeswn Ni ddim cyfnewidid neu ymudariad yn y radd leiaf.

Ein bod am yr amser presennol, er darfad codi rhai Ymrasfacion annedwydd, etto yn ymgysturo yn hyn; Ddarfad i'r holl Offeiriad o fewn Ein Teyrnas bob amser yn ewyllysgoraf ddodi eu awylaw wrth yr Erthyglau gosodedig hyn: yr hyn sy Brwaf i Ni, eu bod hwy oll yn cytuno yn gywir, arferol, a llythrennol fadawl y dywededig Erthyglau; a bod, hyd yn oed yn y Pyngeiau manylaidd hynny lle mae'r Ymrasfacion presennol yn sefyll, pobl o bob muth yn cymmeryd fod Erthyglau Eglwys Loegr drostynt: yr hyn sy Brwaf yn mhellach etto, nad oes neb o honnynt yn chwennych ymudael â'r Erthyglau safadwy hyn.

Y mynnwn gan hynny, yn yr Ymrasfacion manylaidd ac annedwydd hyn, y rhai dros gynnifer cant o Rynyddoedd, ac mewn gwahanol amseroedd a mannau a swnt wailh i Eglwys Grist i'w wneuthur, adael heibio bob manylaidd chwilio yn mhellach, a chan i fyddu yr Ymddadleuon hynny yn Add-

ewidion Duw, fel y gosodir hwynt allan yn gyffredin i ni yn yr Ysgrhythyr Lân, ac Ystyr cyffredin Erthyglau Eglwys Lougr yn ei hol hi: ac na chuffo neb o hyn allan nac Argraffu na Phregethu i wyrdroi yr Erthyglau mewn un modd, eithr ymostwng iddynt yn eu Hystyr eglur a chyhoedd; ac ni chaiff roi ei Synwyr neu ei Ddcongliad ei hun i fod yn Feddal yr Erthyglau, eithr eu cynmeryd yn Ystyr y Llythlyren a'r Grammadeg.

Bod, os rhydd rhyw Ddarllenydd cyhoedd yn un o'n drey Brif-Ysgol, neu ryw Ben neu Feistr Coleg, neu neb arall yn neillduol yn un o honnynt, ryw Ystyriaeth newydd i un o'r Erthyglau, neu ddarllain ar gyhoedd, trefnu, neu gynnal, un Ddadl gyhoeddus, neu oddef cynnal un o'r cyfryw mewn un wedd yn un o'n dwy Brif-Ysgol, neu'n Colegau yn neillduol; neu, os pregetha un Difynydd yn y Prif-Ysgolion, neu argraffu dim yn un wedd, yn amgen nag a sefydlwyd cisoes mewn Cymnanfa trwy Ein Cyd-syniad Brenhinol; iddo ef neu hwy y Troseddwyr, fod dan Bwys Ein Hanfodllonrwydd, a Barn yr Eglwys yn Ein Commissiwn Eglwysig, yn gystal a neb arall: ac Nyni a fynnw weled gwneuthur Cospedigach addas arnynt.

Y NAMYN UN DEUGAIN ERTHYGLAU CREFYDD.

I. Am Ffydd yn y Drindod Sanctaidd.

NID oes ond un gwir Dduw byw, tragwyddol, heb gorph, heb rannau, heb ddiodefiadau; o anfeidrol allu, doethineb, a daioni; Gwneuthurwr a Chynhaliwr pob peth gweledig ac anweledig. Ac yn Undod y Duwdod yma y mae tri Person, o un sylwedd, galluowgrwydd, a thragywyddoldeb; y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân.

II. Am y Gair, neu Fab Duw, yr hwn a unaethpwyd yn wir Ddyn.

YMab, yr hwn yw Gair y Tad, cenhedledig er tragwyddoldeb gan y Tad, gwir a thragywyddol Dduw, ac o'r un sylwedd a'r Tad, a gymmerodd natur dyn ym mru'r Wryf fendigaid, o'i sylwedd hi: fel y mae dwy natur berffaith gyfangwbl, sef y Duwdod a'r Dydod, wedi eu cyssylltu ynghyd yn un Person, na wahanir byth, o'r rhai y mae un Crist, gwir Dduw a gwir Ddyn, yr hwn a wirddioddefodd, a groeshoeliwyd, a fu farw, ac a gladdwyd, i gymmodi ei Dad a nynt, ac i

I. Of Faith in the Holy Trinity.

THERE is but one living and true God, everlasting, without body, parts, or passions; of infinite power, wisdom, and goodness; the Maker, and Preserver of all things both visible and invisible. And in unity of this Godhead there be three Persons, of one substance, power, and eternity; the Father, the Son, and the Holy Ghost.

II. Of the Word or Son of God, which was made very Man.

THE Son, which is the Word of the Father, begotten from everlasting of the Father, the very and eternal God, and of one substance with the Father, took Man's nature in the womb of the blessed Virgin, of her substance: so that two whole and perfect Natures, that is to say, the Godhead and Manhood, were joined together in one Person, never to be divided, whereof is one Christ, very God, and very Man; who truly suffered, was crucified, dead and buried, to reconcile

fod yn aberth, nid yn unig dros euogrwydd pechod gwreiddiol, eithr hefyd dros weithredol bechodau dynion.

III. Am Ddsgyniad Crist i Uffern.

MEGIS y bu Crist farw drosom, ac y claddwyd ef; felly hefyd y mae i'w greu, iddo ddsigyn i Uffern.

IV. Am Adgyfodiad Crist.

CRIST a wir-adgyfododd o feirw, ac a gymmerodd drachefn ei gorph, gyd â chnawd ac esgryn, a phob peth a berthyn i berffeithrwydd naturiaeth Dyn; a'r hyn y dyrchafodd efe i'r Nefoedd, ac yno y mae yn eistedd hyd oni ddychwelo i farnu pob dyn y dydd diweddaf.

V. Am yr Yspryd Glân.

YR Yspryd Glân, yn deiliaw oddiwrth y Tad a'r Mab, sydd o un sylwedd, mawrhydi, a gogoniant, a'r Tad a'r Mab, gwir a thragywyddol Dduw.

VI. Bod yr Ysgrhythyr Lân yn ddigonol i Iachawdwriaeth.

YMae yr Ysgrhythyr Lân yn cynnwys pob peth angenrheidiol i Iachawdwriaeth: fel nad yllys yn gofyn bod i neb greu beth bynnag ni ddarllenir ynddi, neu na ellir ei brofi wrthi, megis erthygl o'r Ffydd, na'i fod yn anghenraid i Iachawdwriaeth. Dan Enw yr Ysgrhythyr Lân yr ydym yn deall y cyfryw Lyfrau caوناidd o'r Hen Destament a'r Newydd, a'r na bu erioed ddim ammeu yn yr Eglwys am eu hawdurdod.

Enwau a rhifedi y LLYFRAU Canonaidd.

GENESIS,
Exodus,
Leviticus,
Numeri,

his Father to us, and to be a sacrifice, not only for original guilt, but also for all actual sins of men.

III. Of the going down of Christ into Hell.

AS Christ died for us, and was buried, so also is it to be believed, that he went down into Hell.

IV. Of the Resurrection of Christ.

CHRISt did truly rise again from death, and took again his body, with flesh, bones, and all things appertaining to the perfection of Man's nature; wherewith he ascended into Heaven, and there sitteth, until he return to judge all Men at the last day.

V. Of the Holy Ghost.

THE Holy Ghost, proceeding from the Father and the Son, is of one substance, majesty, and glory, with the Father and the Son, very and eternal God.

VI. Of the Sufficiency of the holy Scriptures for salvation.

HOLY Scripture containeth all things necessary to salvation: so that whatsoever is not read therein, nor may be proved thereby, is not to be required of any man, that it should be believed as an article of the Faith, or be thought requisite or necessary to salvation. In the name of the holy Scripture we do understand those canonical Books of the Old and New Testament, of whose authority was never any doubt in the Church.

Of the Names and Number of the Canonical BOOKS.

GENESIS
Exodus,
Leviticus,
Numbers,

Deuteronomium,

Josua,
Barnwŷr,
Ruth,
 I. *Samuel,*
 II. *Samuel,*
 I. *Brenhinoedd,*
 II. *Brenhinoedd,*
 I. *Chronici,*
 II. *Chronici,*
 I. *Esdras; neu, Ezra,*
 II. *Esdras; neu, Nehemiah,*
Esther,
Job,
Psalmau,
Diarhebon,
Ecclesiastes; neu, y Pregethur,
Cantica; neu, Ganiadau Salomon,
Y IV Prophwyd mwyaf,
Y XII Prophwyd lleiaf.

A'r Llyfrau eraill (fel y dywed *Hierom*) y mae'r Eglwys yn eu darllain er esampl buchedd, ac addysg moesau; etto nid yw yn eu gosod i sicrhau un athrawiaeth; y cyfryw yw y rhai sy'n canlyn:

III. *Esdras,*
 IV. *Esdras,*
Tobit,
Judith,
Y darn arall o Llyfr Esther,
Llyfr y Doethineb,
Llyfr Jesu sub Sirach,
Baruch Brophwyd,
Cân y tri Llang,
Histori Susanna,
Histori Bel a'r Ddraig
Gueddi Manasses,
 I. *Maccabeaid,*
 II. *Maccabeaid.*

Holl Lyfrau y Testament Newydd, fel yr ydys yn eu derbyn yn gyffredin, yr ydym ni yn eu derbyn, ac yn eu cyfrif yn Ganonaidd.

VII. *Am yr Hen Destament.*

NID yw'r Hen Destament wrthwyneb i'r Newydd:

Deuteronomy,

Joshua,
Judges,
Ruth,
The First Book of Samuel,
The Second Book of Samuel,
The First Book of Kings,
The Second Book of Kings,
The First Book of Chronicles,
The Second Book of Chronicles,
The First Book of Esdras,
The Second Book of Esdras,
The Book of Esther,
The Book of Job,
The Psalms,
The Proverbs,
Ecclesiastes or Preacher,
Cantica, or Songs of Solomon,
Four Prophets the greater,
Twelve Prophets the less.

And the other Books (as *Hierome* saith) the Church doth read for example of life and instruction of manners; but yet doth it not apply them to establish any doctrine; such are these following:

The Third Book of Esdras,
The Fourth Book of Esdras,
The Book of Tobias,
The Book of Judith,
The rest of the Book of Esther
The Book of Wisdom,
Jesus the Son of Sirach,
Baruch the Prophet,
The Song of the Three Children,
The Story of Susanna,
Of Bel and the Dragon,
The Prayer of Manasses,
The First Book of Maccabees,
The Second Book of Maccabees.

All the Books of the New Testament, as they are commonly received, we do receive, and account them Canonical.

VII. *Of the Old Testament.*

THE Old Testament is contrary to the New: for

oblegid yn yr Hen Destament a'r Newydd y cynnygir bywyd tragywyddol i ddyr trwy Grist, yr hwn yw'r unig Gyfryngwr rhwng Duw a dyn, ac efe yn Dduw ac yn Ddyn. Am hynny nid iawn gwranddo ffuant y rhai sy'n tybied nad oedd yr hen Dadau yn disgwyl ond am addewidion trangedig. Er nad yw'r Gyfraith a roddwyd gan Dduw trwy Moses, hyd y perthyn i Seremoniau a Defodau, yn rhwymo Cristionogion, ac nad yw anghenraid derbyn ei Gorchymynion hi am Lywodraeth bydol mewn un wladwriaeth; etto er hynny nid oes un Cristion yn rhŷdd oddi wrth Ufuddod i'r Gorchymynion a elwir Moesol.

VIII. *Am y tri Chredo.*

Y Tri Chredo, sef, *Credo Nicea,* *Credo Athanasius,* a'r hwn a elwir yn gyffredin *Credo'r Apostolion*, a ddylid yn gwbl eu derbyn a'u credu: oblegid fe ellir eu profi trwy ddi-ddadl warantrwydd yr Ysgrhythyr Lân.

IX. *Am Bechod Gwreiddiol, neu Anedigol.*

NID yw Pechod Gwreiddiol yn sefyll o ddilyn *Adda* (megis yr ofer siarad y *Morganiaid*) eithr bai a llygredigaeth natur pob dyn ydyw a'r a genhedlir yn naturiol o hil *Adda*, trwy'r hyn y mae dyn wedi myned yn dra-phell oddi wrth gyfiawnder gwreiddiol, ac y mae o'i naturiaeth ei hun a'i ddychwant ar ddyrygioni, fel y mae'r cnawd bob amser yn chwenychu yn erbyn yr Yspryd; ac am hynny ym mhob dyn a enir i'r byd hwn, yr haeddaid ddi-gofaint Duw, a damnedigaeth. Ac y mae'r llwgr natur yma yn aros, ie, yn y rhai a ad-genhedlwyd;

both in the Old and New Testament everlasting life is offered to Mankind by Christ, who is the only Mediator between God and Man, being both God and Man. Wherefore they are not to be heard, which feign that the old Fathers did look only for transitory promises. Although the Law given from God by Moses, as touching Ceremonies and Rites, do not bind Christian men, nor the Civil precepts thereof ought of necessity to be received in any commonwealth; yet notwithstanding, no Christian man whatsoever is free from the obedience of the Commandments which are called Moral.

VIII. *Of the Three Creeds.*

THE Three Creeds, *Nicea* Creed, *Athanasius's* Creed, and that which is commonly called the *Apostles' Creed*, ought thoroughly to be received and believed: for they may be proved by most certain warrants of holy Scripture.

IX. *Of Original or Birth-sin.*

ORIGINAL Sin standeth not in the following of *Adam*, (as the *Pelagians* do vainly talk;) but it is the fault and corruption of the Nature of every man, that naturally is ingendered of the offspring of *Adam*; whereby man is very far gone from original righteousness, and is of his own nature inclined to evil, so that the flesh lusteth always contrary to the spirit; and therefore in every person born into this world, it deserveth God's wrath and damnation. And this infection of nature doth remain, yea in them that are regenerated; whereby the

o herwydd paham nid yw chwant y cnawd, a elwir yn y Groeg, *φρόνημα σαρκός*, yr hyn a ddeongl rhai doethineb, rhai gwŷn, rhai tuecl, rhai chwant, y cnawd, yn ddarostyngedig i Gyfraith Dduw. Ac er nad oes damnedigaeth i'r rhai a gredant, ac a fedyddir; etto mae'r Apostol yn cyfaddef, fod mewn gwŷn a thrachwant, o hono ei hun, naturiaeth pechod.

X. Am Ewyllys Rhifedd.

CYFRYW yw cyflwr dyn, wedi Cwmp *Adda*, na's gall o'i nerth naturiol a'i weithredoedd da ei hun ymchwelyd nac ymddarparu i ffydd, ac i alw ar Dduw: o herwydd paham ni allwn ni wneuthur gweithredoedd da, hoff a chymmeradwy gan Dduw, heb ras Duw trwy Grist yn ein rhagflaenu, fel y bo ynom ewyllys da, ac yn cydweithio â ni, wedi y del ynom yr ewyllys da hwnnw.

XI. Am Gyfiawnhâd Dyn.

FEN cyfrifir yn gyfiawn ger bron Duw, yn unig er mwyn Haeddedigaethau ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist, trwy Ffydd, ac nid o herwydd ein gweithredoedd neu ein haeddiant ein hunain. Am hynny Athrawaeth gwbl-iachus, dra-llawn o ddiddanwch, yw, mai trwy Ffydd yn unig y'n cyfiawnhêir ni; fel yr hyspysir yn helaethach yn yr Homili am Gyfiawnhâd.

XII. Am Weithredoedd da.

ER na ddichon Gweithredoedd da, y rhai yw ffrwyth Ffydd, ac sy'n canlyn Gyfiawnhâd, ddilêu ein pechodau, a goddef eithaf cyfiawn Farn Duw; etto maent yn foddlon ac yn gymmeradwy gan Dduw yng Nghrist, ac yn tarddu yn angenrheidiol allan o wir a yw iol Ffydd; yn gymmaint ag y gellir

lust of the flesh, called in Greek, *φρόνημα σαρκός*, which some do expound the wisdom, some sensuality, some the affection, some the desire, of the flesh, is not subject to the Law of God. And although there is no condemnation for them that believe and are baptized, yet the Apostle doth confess, that concupiscence and lust hath of itself the nature of sin.

X. Of Free-Will.

THE condition of Man after the fall of *Adam* is such, that he cannot turn and prepare himself, by his own natural strength and good works, to faith, and calling upon God: Wherefore we have no power to do good works pleasan. and acceptable to God, without the grace of God by Christ preventing us, that we may have a good will, and working with us, when we have that good will.

XI. Of the Justification of Man.

WE are accounted righteous before God, only for the merit of our Lord and Saviour Jesus Christ by Faith, and not for our own works or deservings: Wherefore, that we are justified by Faith only is a most wholesome Doctrine, and very full of comfort, as more largely is expressed in the Homily of Justification.

XII. Of Good Works.

ALBEIT that Good Works, which are the fruits of Faith, and follow after Justification, cannot put away our sins, and endure the severity of God's Judgement; yet are they pleasing and acceptable to God in Christ, and do spring out necessarily of a true and lively Faith; insomuch that by them

adnabod Ffydd fywiol wrthyt hwy, mor amlwg ag y gellir adnabod pren wrth y ffrwyth.

XIII. Am Weithredoedd cyn Gyfiawnhâd.

NID yw'r gweithredoedd a wneler cyn (cael) gras Crist, ac Ysprydoliaeth ei Yspryd ef, yn boddloni Duw, yn gymmaint ag nad ydynt yn tarddu o ffydd yn Iesu Grist; ac nid ynt chwaith yn gwneuthur dynion yn addas i dderbyn gras, neu (fel y dywed yr Ysgol-ddifinwyr) yn haeddu gras o gymhesurwydd: eithr yn hytrach, am nad ydys yn eu gwneuthur megis yr ewyllysiodd ac y gorchymynodd Duw eu gwneuthur hwynt, nid ydym yn ammeu nad oes natur pechod ynddynt.

XIV. Am Weithredoedd dros ben a orchymynwyd.

GWEITHREDOEDD o ewyllys dyn ei hun, heblaw a thros ben Gorchymynion Duw, y rhai a alwant yn Weithredoedd *Supererogation*, ni ellir eu dysgu heb ryfyg ac annuwioldeb. Oblegid trwyddylnt y mae dynion yn dangos eu bod yn talu i Dduw, nid yn unig gymmaint ag y maent yn rhwymedig i'w wneuthur, ond eu bod yn gwneuthur mwy er ei fwyn ef nag sydd angenrheidiol wrth rwymedig ddyled; pan y mae Crist yn dywedyd yn oleu, Gwedi i chwi wneuthur y cwbl oll a'r a orchymynwyd i chwi, dywedwch, Gweision anffuddiol ydym.

XV. Am Grist yn unig yn ddi-bechod.

CRIST, yngwirionedd ein naturiaeth ni, a wnaethpwyd yn gyffelyb i ni ym mhob peth, oddi eithr pechod yn unig, yr hwn yr oedd efe yn gwbl

a lively Faith may be as evidently known as a tree discerned by the fruit.

XIII. Of Works before Justification.

WORKS done before the grace of Christ, and the Inspiration of his Spirit, are not pleasant to God, forasmuch as they spring not of faith in Jesus Christ, neither do they make men meet to receive grace, or (as the School-authors say) deserve grace of congruity: yea rather, for that they are not done as God hath willed and commanded them to be done, we doubt not but they have the nature of sin.

XIV. Of Works of Supererogation.

VOLUNTARY Works besides, over and above, God's Commandments, which they call Works of Supererogation, cannot be taught without arrogancy and impiety: for by them men do declare, that they do not only render unto God as much as they are bound to do, but that they do more for his sake, than of bounden duty is required: whereas Christ saith plainly, When ye have done all that are commanded to you, say, We are unprofitable servants.

XV. Of Christ alone without Sin.

CHRIST in the truth of our nature was made like unto us in all things, sin only except, from which he was clearly void, both in his flesh, and

iach oddi wrtho, yn gystal yn ei gnawd ac yn ei yspryd. Efe a ddaeth i fod yn Oen difrycheu-lyd, yr hwn, trwy ei aberthu ei hun unwaith, a ddilcai bechodau'r byd: a phechod (fel y dywaid Sant *Ioan*) nid oedd ynddo ef. Eithr nyni bawb erall (er ein bedyddio a'n hail-eni yng Nghrist) ydym er hynny yn llithro mewn llawer o bethau; ac os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom.

XVI. Am Bechod gwedi Bedydd.

NID yw pob pechod marwol a wneler o wirfodd gwedi Bedydd, yn bechod yn erbyn yr Yspryd Glân, ac yn anfaddeuol. O herwydd pahan, nid iawn naccâu caniatâd edifeirwch i'r sawl a syrthiant mewn pechod ar ol Bedydd. Gwedi darfod i ni dderbyn yr Yspryd Glân, ni a allwn ymadael â'r Gras a roddwyd i ni, a syrthio mewn pechod, a thrwy Ras Duw gyfodi drachefn, a gwellhâu ein bucheddau. Ac am hynny y mae'r cyfryw i'w condemnio, a ddywedant, na allant bechu mwy tra byddont byw yma; neu a wadant nad oes lle i'r rhai a wir edifarhao i gael maddeuant.

XVII. Am Rhagluniaeth ac Ethledigaeth.

RHAGLUNIAETH i fywyd Duw, trwy'r hon (cyn gosod seiliau'r byd) y darfu iddo trwy ei Gyngor, dirgel i ni, ddiawadal derynu gwared oddi wrth felldith a damnedigaeth, y rhai a ddarfu iddo ddethol yng Nghrist o ddydol ryw a'u dwyn trwy Grist i Iachawdwriaeth dragywyddol, megis llestri a wnaethpwyd i anrhydedd. O herwydd pahan, y rhai a ddarfu i Dduw

in his spirit. He came to be the Lamb without spot, who, by sacrifice of himself once made, should take away the sins of the world, and sin, as Saint *John* saith, was not in him. But all we the rest, although baptized, and born again in Christ, yet offend in many things; and if we say we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us.

XVI. Of Sin after Baptism.

NOT every deadly sin wilfully committed after Baptism is sin against the Holy Ghost, and unpardonable. Wherefore the grant of repentance is not to be denied to such as fall into sin after Baptism. After we have received the Holy Ghost, we may depart from grace given, and fall into sin, and by the grace of God we may arise again, and amend our lives. And therefore they are to be condemned, which say, they can no more sin as long as they live here, or deny the place of forgiveness to such as truly repent.

XVII. Of Predestination and Election.

PREDESTINATION to Life is the everlasting purpose of God, whereby (before the foundations of the world were laid) he hath constantly decreed by his counsel secret to us, to deliver from curse and damnation those whom he hath chosen in Christ out of mankind, and to bring them by Christ to everlasting salvation, as vessels made to honour. Wherefore, they which be en-

eu cynnysgaedu â chyfryw ragorol dduw, a alwyd yn ol arfaeth Duw, trwy ei Yspryd ef yn gweithio mewn pryd amserol: hwynt-hwy sy trwy ras yn ufuddhâu i'r alwedigaeth: hwynt-hwy a gyfaawnhêir yn rhad: hwynt-hwy a wneir yn feibion i Dduw trwy fabwys: hwynt-hwy a wneir yn gyffelyb i ddelw ei unig-anedig Fab ef Iesu Grist: hwynt-hwy a rodiant yn grefyddol mewn gweithredoedd da; ac o'r diwedd, trwy drugaredd Duw, a feddiannant ddedwydd-fyd tragywyddol.

Megis y mae duwiol ystyried Rhagluniaeth, a'n Hetholedigaeth ni yng Nghrist, yn llawn o dddidannwch melus, hyfryd, ac annhraethol, i'r duwiolion, a'r rhai sydd yn clywed ynddynt eu hunain weithrediad Yspryd Crist, yn marwhâu gweithredoedd y cnawd a'u haelodau daearol, ac yn tynnu i fynu eu meddwl at bethau uchel a nefol; yn gystal oblegid ei fod yn caelarnhâu yn fawr ac yn cryfhâu eu fydd am Iachawdwriaeth dragywyddol, i'w mwynhâu trwy Grist, ag oblegid ei fod yn gwresog-ennynu eu cariad tu ag at Dduw: felly i'r rhai manylaidd, a chnawdol sydd heb Yspryd Crist ganddynt, fod Barn Rhagluniaeth Duw yn wastadol ger bron eu llygaid, sydd yn dramgwydd tra pheryglus, trwy'r hwn y mae'r diafol yn eu gwthio, naill ai i anobaith, ai ynte i ddifrawwch aflanaf fuchedd, nid dim llai perlyglus nag anobaith.

Heblaw hynny, mae'n rhaid ni dderbyn addewidion Duw yn y cyfryw fodd ag y maent wedi eu gosod allan i ni yn gyffredin yn yr Ysgrythyr Lân; ac yn ein gweithredoedd ganlyn ewyllys Duw, yr hon a eglurwyd i ni yn amlwg yng Ngair Duw.

duced with so excellent a benefit of God be called according to God's purpose by his Spirit working in due season: they through Grace obey the calling: they be justified freely: they be made sons of God by adoption: they be made like the image of his only-begotten Son Jesus Christ: they walk religiously in good works, and at length, by God's mercy, they attain to everlasting felicity.

As the godly consideration of Predestination, and our Election in Christ, is full of sweet, pleasant, and unspeakable comfort to godly persons, and such as feel in themselves the working of the Spirit of Christ, mortifying the works of the flesh, and their earthly members, and drawing up their mind to high and heavenly things, as well because it doth greatly establish and confirm their faith of eternal Salvation to be enjoyed through Christ, as because it doth fervently kindle their love towards God: So, for curious and carnal persons, lacking the Spirit of Christ, to have continually before their eyes the sentence of God's Predestination, is a most dangerous downfall, whereby the Devil doth thrust them either into desperation, or into wretchedness of most unclean living, no less perilous than desperation.

Furthermore, we must receive God's promises in such wise, as they be generally set forth to us in holy Scripture: and, in our doings, that Will of God is to be followed, which we have expressly declared unto us in the Word of God.

XVIII. *Am gaffael Iachawdwr-iaeth draggywyddol trwy Enw Crist yn unig.*

Y Mae'n rhaid hefyd cyfrif yn felledigedig y sawl a ryfygant ddywedyd y bydd pob dyn yn gadwedig trwy'r Gyfraith neu'r Sect y mae yn ei phroffesu, os bydd efe ddiwyd i lunio ei fuchedd yn ol y Gyfraith honno, a goleuni Natur. Canys y mae'r Ysgrythr Lân yn gosod allan i ni yn unig Enw Iesu Grist, trwy'r hwn y bydd raid i ddyinion fod yn gadwedig.

XIX. Am yr Eglwys.

EGLWYS weledig Crist yw Cynulleidfa y Ffyddlon-iaid, yn yr hon y pregethir pur Air Duw, ac y gweinyddir y Sacramentau yn ddyladwy yn ol ordinhâd Crist, ym mhob peth a'r sydd angenrheidiol eu bod yn yr unrhyw.

Megis y cyfeiliornodd Eglwys *Jerusalem*, *Alexandria*, ac *Antiochia*; felly hefyd y cyfeiliornodd Eglwys *Rufain*, nid yn unig yn eu buchedd a dull eu Seremoniau, eithr hefyd mewn matterion Ffydd.

XX. Am Awdurdod yr Eglwys.

Y Mae i'r Eglwys allu i gosod Defodau a Seremoniau, ac awdurdod mewn Ymrafaelion ynghylch y Ffydd; ac etto nid cyfreithlon i'r Eglwys ordeinio dim a'r y sydd wrthwyneb i ysgrifenedig Air Duw, ac ni's gall felly esponio un lle o'r Ysgrythr Lân, fel y bo yn wrthwyneb i le arall. Am hynny, er bod yr Eglwys yn dyst ac yn geidwad ar yr Ysgrythr Lân; er hynny, megis na's dylai hi ordeinio dim yn erbyn yr unrhyw, felly heblaw'r unrhyw ni ddylai hi gymniell dim i'w gredu er anghenraid i Iachawdwriaeth.

XVIII. *Of obtaining eternal Salvation only by the Name of Christ.*

THEY also are to be had accursed that presume to say, That every man shall be saved by the Law or Sect which he professeth, so that he be diligent to frame his life according to that Law, and the light of Nature. For holy Scripture doth set out unto us only the Name of Jesus Christ, whereby men must be saved.

XIX. Of the Church.

THE visible Church of Christ is a congregation of faithful men, in the which the pure Word of God is preached, and the Sacraments be duly ministered according to Christ's ordinance in all those things that of necessity are requisite to the same.

As the Church of *Jerusalem*, *Alexandria*, and *Antioch*, have erred; so also the Church of *Rome* hath erred, not only in their living and manner of Ceremonies, but also in matters of Faith.

XX. Of the Authority of the Church.

THE Church hath power to decree Rites or Ceremonies, and authority in Controversies of Faith: And yet it is not lawful for the Church to ordain any thing that is contrary to God's Word written, neither may it so expound one place of Scripture, that it be repugnant to another. Wherefore, although the Church be a witness and a keeper of holy Writ, yet, as it ought not to decree any thing against the same, so besides the same ought it not to enforce any thing to be believed for necessity of Salvation.

XXI. *Am Awdurdod Cynghorau Cuffredin.*

CYNGHORAU Cyffredin ni's gellir eu casglu ynghyd heb orchymyn ac Ewyllys Tywysogion. Ac wedi eu casglu ynghyd (yn gymmaint ag nad ydynt ond Cynulleidfa o ddyinion, o'r rhai ni lywodraethir pawb gan Yspryd a Gair Duw) hwy a allant gyfeiliorni, ac weithiau fe ddarfu iddynt gyfeiliorni, a hynny mewn pethau a berthynant i Dduw. O herwydd pahan, y pethau a ordeinir ganddynt megis yn anghenraid i Iachawdwriaeth, nid oes iddynt na nerth nac awdurdod, oni ellir dangos ddarod eu tynnu allan o'r Ysgrythr Lân.

XXII. Am y Purdan.

NID yw Athrawiaeth Eglwys *Rufain* ynghylch Purdan, Pardybau, anrhydeddu ac addoli Delwau a Chreiriau, ac hefyd galw a gweddio ar y Saint, ond peth ysmala, o wag ddychymyg, ac heb ei seilio ar un warrant o'r Ysgrythr Lân, ond yn hytrach yngwrthwyneb i Air Duw.

XXIII. Am Weini yn y Gynulleidfa.

NID cyfreithlon i neb gymeryd arno swydd pgregethu ar gyhoedd, neu weinyddu y Sacramentau yn y Gynulleidfa, hyd oni alwer ef yn gyfreithlon, a'i ddanfôn i wasanaethu'r unrhyw. A'r rhai hynny a ddylem ni farnu eu bod wedi eu galw yn gyfreithlon a'u danfôn, a ddetholwyd ac a lwyd i'r gwaith hwn gan ddyinion sydd ag awdurdod gyhoedd wedi ei rhoddi iddynt yn y Gynulleidfa, i alw a danfôn Gweinidogion i winllan yr Arglwydd.

XXI. *Of the Authority of General Councils.*

GENERAL Councils may not be gathered together without the commandment and will of Princes. And when they be gathered together, (forasmuch as they be an assembly of men, whereof all be not governed with the Spirit and Word of God,) they may err, and sometimes have erred, even in things pertaining unto God. Wherefore things ordained by them as necessary to salvation have neither strength nor authority, unless it may be declared that they be taken out of holy Scripture.

XXII. Of Purgatory.

THE Romish Doctrine concerning Purgatory, Pardons, Worshipping and Adoration, as well of Images as of Reliques, and also invocation of Saints, is a fond thing vainly invented, and grounded upon no warranty of Scripture, but rather repugnant to the Word of God.

XXIII. Of Ministering in the Congregation.

IT is not lawful for any man to take upon him the office of public preaching, or ministering the Sacraments in the Congregation, before he be lawfully called, and sent to execute the same. And those we ought to judge lawfully called and sent, which be chosen and called to this work by men who have public authority given unto them in the Congregation, to call and send Ministers into the Lord's vineyard.

XXIV. *Am lefuru yn y Gyn-nulleidfa yn y cyfryw dafodiaith ag a ddeallor bobl.*

PETH llwyr wrthwyneb i Air Duw, ac i arfer y Brif Eglwys gynt, yw gweddio yn gyhoedd yn yr Eglwys, neu weinyddu'r Sacramentau, mewn tafodiaith na bo'r bobl yn ei deall.

XXV. *Am y Sacramentau.*

NID yw'r Sacramentau a ordeiniwyd gan Grist, yn unig yn arwyddion neu yn argeolion o broffes Cristionogion; ond yn hytrach y maent yn rhyw dystion diogel ac arwyddion effeithiol o ras Duw, a'i ewyllys da tu ag attom ni, trwy y rhai y mae efe yn gweithio yn anweledig ynom ni; ac nid yn unig yn bywhâu, ond hefyd yn nerthu ac yn cadarnhâu ein ffydd ni ynddo ef.

Y mae dau Sacrament a ordeiniwyd gan Grist ein Harglwydd yn yr Efengyl; sef, Bedydd, a Swpper yr Arglwydd.

Y pump hynny a elwir yn gyffredinol yn Sacramentau; sef, Conffirmasiwn, Penyd, Urddau, Priodas, ac Enneiniad diweddfaf; nid iawn eu cyfrif yn Sacramentau'r Efengyl, eithr yn gyfryw ag a dyfasant, rhai o lygredig ddilyn yr Apostolion, rhai ydynt ystâd o fuchedd a gymmeradwyir yn yr Ysgrythyr Lân; ond etto nid oes ynddynt gyffelyb natur Sacramentau, ag mewn Bedydd a Swpper yr Arglwydd; am nad oes ynddynt nac arwydd gwledig na Seremoni a ordeiniwyd gan Dduw.

Ni ordeiniwyd mo'r Sacramentau gan Grist i lygad-rythu arnynt, neu i'w dwyn oddi amgylch; ond er mwyn bod ni eu harfer yn ddyledus. Ac yn y cyfryw rai yn unig a'r sydd yn

XXIV. *Of speaking in the Congregation in such a tongue as the people understandeth.*

IT is a thing plainly repugnant to the Word of God, and the custom of the Primitive Church, to have publick Prayer in the Church, or to minister the Sacraments in a tongue not understood of the people.

XXV. *Of the Sacraments.*

SACRAMENTS ordained of Christ be not only badges or tokens of Christian men's profession, but rather they be certain sure witnesses, and effectual signs of grace, and God's good will towards us, by the which he doth work invisibly in us, and doth not only quicken, but also strengthen and confirm our Faith in him.

There are two Sacraments ordained of Christ our Lord in the Gospel, that is to say, Baptism, and the Supper of the Lord.

Those five commonly called Sacraments, that is to say, Confirmation, Penance, Orders, Matrimony, and extreme Unction, are not to be counted for Sacraments of the Gospel, being such as have grown partly of the corrupt following of the Apostles, partly are states of life allowed in the Scriptures; but yet have not like nature of Sacraments with Baptism, and the Lord's Supper, for that they have not any visible sign or ceremony ordained of God.

The Sacraments were not ordained of Christ to be gazed upon, or to be carried about, but that we should duly use them. And in such only as worthily receive the same they

eu derbyn yn deilwng, y mae ganddynt efaith neu weithrediad iachus: ond y sawl a'u derbynlant yn annheilwng, a ynnillat iddynt eu hunain farnedigaeth; fel y dywed Sant Paul.

XXVI. *Nad yw Annheilyngdod y Gweinidogion yn rhwystru gweithrediad y Sacramentau.*

ER bod yn yr Eglwys welledig bob amser rai drwg ynghymmysg a'r rhai da, a bod weithiau i'r rhai drwg yr awdurdod bennaf yngweinidogaeth y Gair a'r Sacramentau; etto, yn gymmaint ag nad ydynt yn gwneuthur hynny yn eu henw eu hunain, ond yn enw Crist, ac mai trwy ei gommisiwn a'i awdurdod ef y maent yn gweinyddu; nyni a allwn arfer eu gweinidogaeth hwy, trwy wrando'r Gair, a derbyn y Sacramentau. Ac nid yw eu hanwiredd hwy yn tynnu ymaith ffryth ordinhâd Crist, nac yn lleihâu gras doniau Duw oddi wrth y cyfryw rai a'r sy trwy ffydd yn iawn dderbyn y Sacramentau a weinyddir iddynt, y rhai sydd effeithiol oblegid ordinhâd Crist a'i addewid, er eu gweinyddu gan ddynion drwg.

Er hynny i gyd, fe berthyn i ddisgyblaeth yr Eglwys, bod ymofyn am Weindogion drwg, a bod i'r rhai a fo'n gwybod eu beiau, achwyn arnynt: ac o'r diwedd, gwedi eu cael yn euog, trwy farn gyfiawn bod eu diswyddo.

XXVII. *Am Fedydd.*

NID yw Bedydd yn unig yn arwydd o broffes, neu yn nôd gwahaniaeth, i adnabod Cristionogion oddi wrth Anghristionogion; eithr y mae hefyd yn arwydd o'r Adgenhedliad, neu'r Ail-enedigaeth; trwy'r hyn,

have a wholesome effect or operation: but they that receive them unworthily purchase to themselves damnation, as Saint Paul saith.

XXVI. *Of the Unworthiness of the Ministers, which hinders not the effect of the Sacrament.*

ALTHOUGH in the visible Church the evil be ever mingled with the good, and sometimes the evil have chief authority in the Ministration of the Word and Sacraments, yet forasmuch as they do not the same in their own name, but in Christ's, and do minister by his commission and authority, we may use their Ministry, both in hearing the Word of God, and in the receiving of the Sacraments. Neither is the effect of Christ's ordinance taken away by their wickedness, nor the grace of God's gifts diminished from such as by faith and rightly do receive the Sacraments ministered unto them; which be effectual, because of Christ's institution and promise, although they be ministered by evil men.

Nevertheless, it appertaineth to the discipline of the Church, that enquiry be made of evil Ministers, and that they be accused by those that have knowledge of their offences; and finally being found guilty, by just judgement be deposed.

XXVII. *Of Baptism.*

BAPTISM is not only a sign of profession, and mark of difference, whereby Christian men are discerned from others that be not christened, but it is also a sign of Regeneration or new Birth, whereby, as by an

megis trwy offeryn, yr impir yn yr Eglwys y rhai a dderbyniant Fedydd yn iawn; yr arwyddir yn weledig, ac y selir trwy'r Yspryd Glân, yr addewidion am faddeuant pechodau, a'n mabwysiad i fod yn feibion i Dduw; y cadarnheir Ffydd, ac yr ychwanegir Gras, trwy rinweith gweddi at Dduw. Bedydd Plant ieuainc a ddylid er dim ei gadw yn yr Eglwys, megis peth yn cwbl gyttuno âg ordinhâd Crist.

XXVIII. Am Swpper yr Arglwydd.

NID yw Swpper yr Arglwydd yn unig yn arwydd o'r cariad a ddylai fod gan Gristionogion i'w gilydd; ond yn hytrach Sacrament yw o'n Prynedigaeth trwy farwolaeth Crist: yn gymmiant ag i'r rhai a'i derbyniant yn iawn, yn deilwng, ac mewn ffydd, y Bara yr ydym ni yn ei dorri, sy gyfrannogaeth Corph Crist; a'r un modd Cwppan y Fendith sy gyfrannogaeth Gwaed Crist.

Traws-sylweddiad (neu newidiad sylwedd y Bara a'r Gwin) yn Swpper yr Arglwydd, ni ellir ei brofi wrth yr Ysgrhythyr Lân; ond y mae yngwrthwyneb i eglur eiriau'r Ysgrhythyr, yn dadymchwelyd naturiaeth Sacrament, ac wedi rhoddi achlysur i lawer o ofer-goelion.

Corph Crist a roddir, a dderbynir, ac a fwyttêir yn y Swpper, yn unig mewn modd nefol ac ysprydol. A'r cyfrwng trwy'r hwn y derbynir ac y bwyttêir Corph Crist yn y Swpper, yw Ffydd.

Sacrament Swpper yr Arglwydd, wrth Ordinhâd Crist, ni roid i'w gadw, ni ddygid oddi amgylch, ni ddyrchefid, ac nid addolid.

instrument, they that receive Baptism rightly are grafted into the Church; the promises of the forgiveness of sin, and of our adoption to be the sons of God by the Holy Ghost, are visibly signed and sealed; Faith is confirmed, and Grace increased by virtue of prayer unto God. The Baptism of young Children is in any wise to be retained in the Church, as most agreeable with the institution of Christ.

XXVIII. Of the Lord's Supper.

THE Supper of the Lord is not only a sign of the love that Christians ought to have among themselves one to another; but rather it is a Sacrament of our Redemption by Christ's death: insomuch that to such as rightly, worthily, and with faith, receive the same, the Bread which we break is a partaking of the Body of Christ; and likewise the Cup of Blessing is a partaking of the Blood of Christ.

Transubstantiation (or the change of the substance of Bread and Wine) in the Supper of the Lord, cannot be proved by holy Writ; but it is repugnant to the plain words of Scripture, overthroweth the nature of a Sacrament, and hath given occasion to many superstitions.

The Body of Christ is given, taken, and eaten, in the Supper, only after an heavenly and spiritual manner. And the mean whereby the Body of Christ is received and eaten in the Supper is Faith.

The Sacrament of the Lord's Supper was not by Christ's ordinance reserved, carried about, lifted up, or worshipped.

XXIX. Nad yw'r Annuwoliôn yn bwytta Corph Crist wrth arfer Swpper yr Arglwydd.

Yrai nid oes ganddynt Ffydd fywiol, er eu bod yn gnawdol ac yn weledig â'u dannedd yn cnoi (fel y dywed Sant *Austin*) Sacrament Corph a Gwaed Crist; er hynny nid ydynt mewn modd yn y byd yn gyfrannogion o Grist, ond yn hytrach i'w barn-edigaeth eu hunain, yn bwytta ac yn yfed arwydd neu Sacrament peth mor fawr.

XXX. Am y ddau rhy.

NI ddylid naccâu Cwppan yr Arglwydd i'r Llêygion: canys dwy ran Sacrament yr Arglwydd, wrth ordinhâd a gorchymyn Crist, a ddylid eu gweinyddu i bob Cristion yn gyffelyb.

XXXI. Am un Aberth Crist a gyflawnwyd ar y Groes.

ABERTHIAD Crist, a wnaed unwaith, sy berffaith brynedigaeth, boddhâd, ac iawn dros holl bechodau'r byd i gyd, yn gystal gwreiddiol a gweithredol; ac nid oes iawn arall am bechod, ond hwnnw yn unig. O herwydd paham, nid oedd aberthau'r Offerennau, y rhai yn gyffredin y dywedid fod yr Offeriad yn aberth Crist ynddynt dros y byw a'r meirw, i gael maddeuant am y gorp neu'r euogrywydd, ond chwedlau cablaidd, a siommedigaethau peryglus.

XXXII. Am Briodas Gweinidogion.

NI orchymynir i Esgobion, Offeiriad, a Diaconiaid, trwy Gyfraith Duw, nac i addunedu buchedd annyweddiath, nac i ymgadw rhag priodas; am hynny mae'n gyfreithlon iddynt hwythau, megis i bob Cristion arall, wreicca yn ol eu

XXIX. Of the Wicked which eat not the Body of Christ in the use of the Lord's Supper.

THE Wicked, and such as be void of a lively faith, although they do carnally and visibly press with their teeth (as Saint *Augustine* saith) the Sacrament of the Body and Blood of Christ, yet in no wise are they partakers of Christ: but rather, to their condemnation, do eat and drink the sign or Sacrament of so great a thing.

XXX. Of both kinds.

THE Cup of the Lord is not to be denied to the Lay-people: for both the parts of the Lord's Sacrament, by Christ's ordinance and commandment, ought to be ministered to all Christian men alike.

XXXI. Of the one Oblation of Christ finished upon the Cross.

THE Offering of Christ once made is that perfect redemption, propitiation, and satisfaction, for all the sins of the whole world, both original and actual; and there is none other satisfaction for sin, but that alone. Wherefore the sacrifices of Masses, in the which it was commonly said, that the Priest did offer Christ for the quick and the dead, to have remission of pain or guilt, were blasphemous fables, and dangerous deceits.

XXXII. Of the Marriage of Priests.

BISHOPS, Priests, and Deacons, are not commanded by God's Law, either to vow the estate of single life, or to abstain from marriage: therefore it is lawful also for them, as for all other Christian men, to marry at their own discretion, as they shall

deall eu hunain, fel y bônt yn barnu fod yr unrhyw yn gwasanaethu oreu i dduwioldeb.

XXXIII. *Am Ddynion a ysgymmunwyd, pa wedd y dylid eu gochel.*

Y Dyn trwy eglur gyhoeddiad yr Eglwys a iawn dorser ymaith oddi wrth undeb yr Eglwys, ac a ysgymmuner, a ddylid ei gymmyr, gan holl llawys y ffyddloniaid, megis Ethnig a Phublican, hyd oni chymmoder ef yn gyhoedd trwy benyd, a'i dderbyn i'r Eglwys gan Farnwr y bo iddo awdurdod i hynny.

XXXIV. *Am Draddodiadau'r Eglwys.*

NID yw anghenraid bod Traddodiadau a Seremoniau ym mhob lle yn yr un modd, neu yn gwbl gyffelyb: canys nwy a fuant bob amser o amrywiol fodd, ac a ellir eu newid mewn amrywiol wledydd, amserau, ac arferion dynion, tra na ordeinier dim yn erbyn Gair Duw. Pwy bynnag o'i farn neillduol ei hun, o'i fodd, ac o lwyr fryd, yn gyhoeddus a dorro draddodiadau a seremoniau'r Eglwys, y rhai nid ydynt wrthwyneb i Air Duw, ac a ordeiniwyd ac a gymmeradwywyd trwy awdurdod gyffredin, a ddylid ei geryddu yn gyhoeddus, fel yr ofno eraill wneuthur y cyffelyb, megis un yn troseddu yn erbyn trefn gyffredin yr Eglwys, ac yn briwo awdurdod y Llywodraethwr, ac yn archolli cydwybodau y brodyr gweinion.

Y mae gan Eglwys wahanol pob cenedl awdurdod i ordeinio, newid, a diddymu seremoniau neu ddefodau'r Eglwys, a ordeiniwyd yn unig

judge the same to serve better to godliness.

XXXIII. *Of excommunicate Persons, how they are to be avoided.*

THAT person which by open denunciation of the Church is rightly cut off from the unity of the Church, and excommunicated, ought to be taken of the whole multitude of the faithful, as an Heathen and Publican, until he be openly reconciled by penance, and received into the Church by a Judge that hath authority thereunto.

XXXIV. *Of the Traditions of the Church.*

IT is not necessary that Traditions and Ceremonies be in all places one, or utterly like; for at all times they have been divers, and may be changed according to the diversities of countries, times, and men's manners, so that nothing be ordained against God's Word. Whosoever through his private judgement, willingly and purposely, doth openly break the traditions and ceremonies of the Church, which be not repugnant to the Word of God, and be ordained and approved by common authority, ought to be rebuked openly, (that others may fear to do the like,) as he that offendeth against the common order of the Church, and hurteth the authority of the Magistrate, and woundeth the consciences of the weak brethren.

Every particular or national Church hath authority to ordain, change, and abolish, ceremonies or rites of the Church ordained only by man's autho-

trwy awdurdod dyn, cyd gwneir pob peth er adeiladaeth.

XXXV. *Am Homiliau.*

Y Mae ail Lyfr yr Homiliau, y cyssylltasom eu hamryw enwau dan yr Erthygl yma, yn cynnwys Athrawiaeth dduwiol ac iachus, ac angenrheidiol i'r amserau hyn; megis y mae llyfr cyntaf yr Homiliau, a osodwyd allan yn amser *Edward* y Chweched: am hymny yr ydym yn barnu fod eu darllain hwy yn yr Eglwys gan y Gweinidogion, yn ddiessgeulus, ac yn llawn llythyrl, fel y gallo'r bobl eu deall.

Am Enwau'r Homiliau.

- 1 *Am iawn Arfer yr Eglwys.*
- 2 *Yn erbyn perygl Deho-addohad.*
- 3 *Am adgyweirio a chadw Eglwys yn lân.*
- 4 *Am Weithredoedd da: yn gyntaf am Ymptydio.*
- 5 *Yn erbyn Glythineb a Meddwdod.*
- 6 *Yn erbyn Dillad rhŷ wychion.*
- 7 *Am Weddi.*
- 8 *Am Le ac Amser Gweddi.*
- 9 *Y dylid gweinyddu Gweddi Guffredin a Sacramentau mewn iaith gydnabyddus.*
- 10 *Am barchus gymmeriad Gair Duw.*
- 11 *Am roi Elusen.*
- 12 *Am Enedigaeth Crist.*
- 13 *Am Ddiodeffaint Crist.*
- 14 *Am Adgyfodiad Crist.*
- 15 *Am dderbyn Sacrament Corph a Gwaed Crist yn deihwng.*
- 16 *Am ddoniau'r Yspryd Glân.*
- 17 *Ar Wythnos y Gweddiâu.*
- 18 *Am Ystâd Priodas.*
- 19 *Am Edifeirwch.*
- 20 *Yn erbyn Seguryd.*
- 21 *Yn erbyn Gwrthryfel.*

trwy, so that all things be done to edifying.

XXXV. *Of Homilies.*

THE second Book of Homilies, the several titles whereof we have joined under this Article, doth contain a godly and wholesome Doctrine, and necessary for these times, as doth the former Book of Homilies, which were set forth in the time of *Edward* the Sixth; and therefore we judge them to be read in Churches by the Ministers, diligently and distinctly, that they may be understood of the people.

Of the Names of the Homilies.

- 1 *Of the right Use of the Church.*
- 2 *Against perill of Idolatry.*
- 3 *Of the repairing and keeping clean of Churches.*
- 4 *Of good Works: first of Fasting.*
- 5 *Against Gluttony and Drunkenness.*
- 6 *Against Excess of Apparel.*
- 7 *Of Prayer.*
- 8 *Of the Place and Time of Prayer.*
- 9 *That Common Prayers and Sacraments ought to be ministered in a known tongue.*
- 10 *Of the reverend estimation of God's Word.*
- 11 *Of Alms-doing.*
- 12 *Of the Nativity of Christ.*
- 13 *Of the Passion of Christ.*
- 14 *Of the Resurrection of Christ.*
- 15 *Of the worthy receiving of the Sacrament of the Body and Blood of Christ.*
- 16 *Of the Gifts of the Holy Ghost.*
- 17 *For the Rogation-days.*
- 18 *Of the state of Matrimony.*
- 19 *Of Repentance.*
- 20 *Against Illness.*
- 21 *Against Rebellion.*

XXXVI. *Am Gyssegriad Esgobion a Gweinidogion.*

MAE Llyfr Cyssegriad Arch-
esgobion ac Esgobion, ac
Urddiad Offeiriad a Diaconiaid,
a osodwyd allan yn ddiweddar
yn amser *Edward* y Chweched,
ac a gadarnhawyd yr un amser
trwy awdurdod Parliament, yn
cynnwys ynddo bob peth angen-
rheidiol i gyfryw Gyssegriad ac
Urddiad: ac nid oes ynddo ddim
y sydd o hono ei hun yn ofer-
goelus ac annuwiol. Ac am
hynny, pw y bynnag a gyssegr-
wyd neu a urddwyd yn ol
Defodau'r Llyfr hwnnw, er yr
ail fwyddyn o'r unrhyw Fren-
hin *Edward* hyd yr amser yma,
neu ar ol hyn a gyssegrer neu a
urdder yn ol yr unrhyw Ddefo-
dau, yr ydym ni yn ordeinio,
bod y cyfryw rai oll wedi eu
cyssegru a'u hurddo yn iawn, yn
drefnus, ac yn gyfreithlon.

XXXVII. *Am Lywodraethwyr
Dinasaid.*

MAWRHYDI y Brenhin
biau y Gallu pennaf o
fewn y Deyrnas hon o *Loegr*, ac
eraill o'i Arglwyddiaethau: i'r
hwn y perthyn Pen-rheolaeth
pob Ystad y Deyrnas hon, pa
un bynnag fônt ai Eglwysig ai
Dinasaid, yn mhob rhyw
achosion: ac nid yw, ac ni's
dylai fod, yn ddarostyngedig i
un Lywodraeth estronol.

Llêr ydym yn rhoi i Fawr-
hydi'r Brenhin y Llywodraeth
bennaf, wrth ba enwau yr ydym
ni yn deall fod meddyliau rhyw
bobl enllibus yn ymrwystro; nid
ydym ni yn caniatâu i'n Ty-
wysogion na Gweinidogaeth Gair
Duw, na'r Sacramentau; yr hyn
beth hefyd y mae'r Gorchym-
yn a osodwyd allan yn ddi-
weddar gan ein Brenhines *Elisa-
beth*, yn ei dystiolaethu'n gwbl

XXXVI. *Of Consecration of Bi-
shops and Ministers.*

THE Book of Consecration
of Archbishops and Bi-
shops, and Ordering of Priests
and Deacons, lately set forth
in the time of *Edward* the
Sixth, and confirmed at the
same time by authority of Parli-
ament, doth contain all things
necessary to such Consecration
and Ordering: neither hath it
any thing, that of itself is su-
perstitious and ungodly. And
therefore whosoever are conse-
crated or ordered according to
the Rites of that Book, since
the second year of the fore-
named King *Edward* unto this
time, or hereafter shall be conse-
crated or ordered according
to the same Rites; we decree
all such to be rightly, orderly,
and lawfully consecrated and
ordered.

XXXVII. *Of the Civil Magis-
trates.*

THE King's Majesty hath
the chief power in this
Realm of *England*, and other
his Dominions, unto whom the
chief Government of all Es-
tates of this Realm, whether
they be Ecclesiastical or Civil,
in all causes doth appertain,
and is not, nor ought to be,
subject to any foreign Juris-
diction.

Where we attribute to the
King's Majesty the chief gov-
ernment, by which Titles we
understand the minds of some
slanderous folks to be offended;
we give not to our Princes the mi-
nistering either of God's Word,
or of the Sacraments, the which
thing the Injunctions also late-
ly set forth by *Elisabeth* our
Queen do most plainly testify;
but that only prerogative, which

eglug: ond y Rhagor-fraint
honno'n unig, yr ydym yn
gwelod ei rhoi bob amser i bob
Tywysog duwiol yn yr Ys-
grythyr Lân gan Dduw ei hun;
hynny yw, y dylent lywodraethu
ar bob cyflwr a graad a
orchymynwyd dan eu gofal gan
Dduw, pa un bynnag fyddont ai
Eglwysig ai Tymhorol, ac attal
a'r cleddyf dinasaidd y rhai cyn-
dyn a'r drwg-weithredwyr.

Nid oes i Esgob *Rhufain* lyw-
odraeth o fewn y Deyrnas hon
o *Loegr*.

Fe ddichon Cyfreithiau y
Deyrnas gopsi Cristionogion âg
angau, am feiau ysgeler, trym-
ion.

Y mae'n gyfreithlon i Grist-
ionogion, wrth orchymyn y
Llywodraeth, wisgo arfau, a
gwasanaethu mewn rhyfeloedd.

XXXVIII. *Am Oud Cristion-
ogion, nad yw guffrein.*

GOLUD Cristionogion, o
ran eu hawl, a'u titl, a'u
meddiant arno, nid yw gyff-
redin; megis y mae rhyw Ana-
baptistiaid yn gwag ymfrostio.
Er hynny, fe ddylai pob dyn,
o'r cyfryw bethau a fo yn ei
helw, roi elusen yn hael i'r
tlawd, yn ol ei allu.

XXXIX. *Am Lu Cristion.*

MEGIS yr ydym yn cyfadd-
ef, bod llwon ofer ac ehud
wedi eu gwahardd i Gristionog-
ion gan ein Harglwydd Iesu
Grist, a'i Apostol *Iago*; felly yr
ydym yn barnu, nad yw Crefydd
Gristionogol yn gwahardd, na's
gall dyn dyngu pan fo'r Llyw-
odraethwr yn erchi, mewn
matter o ffydd a chariad perff-
faith, os gwneir hynny yn ol
addysg y Prophwyd, mewn cyf-
iawnder, a barn, a gwirionedd.

we see to have been given al-
ways to all godly Princes in
holy Scriptures by God him-
self; that is, that they should
rule all estates and degrees com-
mitted to their charge by God,
whether they be Ecclesiastical or
Temporal, and restrain with
the civil sword the stubborn and
evil-doers.

The Bishop of *Rome* hath no
jurisdiction in this Realm of
England.

The Laws of the Realm may
punish Christian men with
death, for heinous and grievous
offences.

It is lawful for Christian men,
at the commandment of the Ma-
gistrate, to wear weapons, and
serve in the wars.

XXXVIII. *Of Christian men's
Goods, which are not common.*

THE Riches and Goods of
Christians are not common,
as teaching the right, title, and
possession of the same, as cer-
tain Anabaptists do falsely boast.
Notwithstanding, every man
ought, of such things as he pos-
sesseth, liberally to give alms to
the poor, according to his ability.

XXXIX. *Of a Christian man's
Oath.*

AS we confess that vain and
rash Swearing is forbidden
Christian men by our Lord Je-
sus Christ, and *James* his Apo-
stle, so we judge, that Christian
Religion doth not prohibit, but
that a man may swear when the
Magistrate requireth, in a cause
of faith and charity, so it be
done according to the Prophet's
teaching, in justice, judgement,
and truth.

Y SICRHAD.

Y Llyfr hwn o'r Erthyglau rhag-ddyodedig a brofwyd drachefn, ac a gymmeradwywyd i'w gynnal a'i arfer o fewn y Deyrnas, trwy Gytundeb a Chud-syniad ein goruchel Arglwyddes ELISABETH, trwy Ras Duw, Brenhines Lloegr, Ffrainc, a'r Iwerddon, Amddiffynydd y Ffydd, &c. Yr unrhyw Erthyglau a ddarllewyd yn bwyllig, ac a gadarnhawyd drachefn dan ddywlaw'r Archbep a'r Esgobion o'r Tŷ uchaf, a than ddywlaw'r holl Offeriaid o'r Tŷ isaf, yn eu Cymmansfa, yn y flwyddyn o oedran yr Arglwydd 1571.

TAFLEN Y NAMYN UN DEUGAIN ERTHYGLAU.

1 A M Ffydd yn y Drindod Sanct-aidd.	21 Am Awdurdod Cynghorau Cyffredin.
2 Am y Gair, neu Fab Duw, yr hwn a wnaethpwyd yn wir Ddlyn.	22 Am y Purdan.
3 Am Ddsgymiad Crist i Uffern.	23 Am Weini yn y Gynnulltidsfa.
4 Am Adgyfodiad Crist.	24 Am Lefaru yn y Gynnulltidsfa yn y cyfryw dafodiath ag a ddeallo'r Bobl.
5 Am yr Yspryd Glân.	25 Am y Sacramentau.
6 Bod yr Ysgrhythyr Lân yn ddi-gonol i Iachawdwriaeth.	26 Nad yw Annhcllyngdod y Gweinidogion yn rhwystro Gweithrediad y Sacramentau.
7 Am yr Hen Destament.	27 Am Fedydd.
8 Am y tri Chredo.	28 Am Swpper yr Arglwydd.
9 Am Bechod Gwreiddiol, neu An-edigol.	29 Nad yw'r Annwiliolion yn bwyllta Corph Crist wrth arfer Swpper yr Arglwydd.
10 Am Ewyllys Rhŷdd.	30 Am y ddau ryw.
11 Am Gyflawnhâd Dyn.	31 Am un Aberth Crist a gyflawnwyd ar y Groes.
12 Am Weithredoedd da.	32 Am Briodas Gweinidogion.
13 Am Weithredoedd cyn Cyflawnhâd.	33 Am Ddnyion a ysgymmunwyd, pa wedd y dylid eu gochel.
14 Am Weithredoedd dros ben a orchymynwyd.	34 Am Draddodiadau'r Eglwys.
15 Am Grist yn unig yn ddibechod.	35 Am Homiliau.
16 Am Bechod gwedi Bedydd.	36 Am Gyssegriad Esgobion a Gweinidogion.
17 Am Ragluniaeth ac Etholedig-aeth.	37 Am Lywodraethwyr Dinasaudd.
18 Am gaffael Iachawdwriaeth dragywyddol trwy Enw Crist yn unig.	38 Am Olud Cristionogion, nad yw gyffredin.
19 Am yr Eglwys.	39 Am Lw Cristion.
20 Am Awdurdod yr Eglwys.	

TAFLEN

Y GRADDAU CARENNYDD A CHYFATHRACH,

GWAHARDDDEDIG YN YR YSGRITHYR, AC WRTH EIN CYFREITHIAU NINNAU, I NES BRIODI YNDYNT.

Nid oes i Fab briodi

- 1 **E**i Nain,
- 2 Gwraig ei Daid,
- 3 Nain ei Wraig.
- 4 Chwaer ei Dad,
- 5 Chwaer ei Fam,
- 6 Gwraig Brawd ei Dad.
- 7 Gwraig Brawd ei Fam,
- 8 Chwaer Tad ei Wraig,
- 9 Chwaer Mam ei Wraig.
- 10 Ei Fam,
- 11 Ei Lysfam,
- 12 Mam ei Wraig.
- 13 Ei Ferch,
- 14 Merch ei Wraig,
- 15 Gwraig ei Fab.
- 16 Ei Chwaer,
- 17 Chwaer ei Wraig,
- 18 Gwraig ei Frawd.
- 19 Merch ei Fab,
- 20 Merch ei Ferch,
- 21 Gwraig Mab ei Fab.
- 22 Gwraig Mab ei Ferch,
- 23 Merch Mab ei Wraig,
- 24 Merch Merch ei Wraig.
- 25 Merch ei Frawd,
- 26 Merch ei Chwaer,
- 27 Gwraig Mab ei Frawd.
- 28 Gwraig Mab ei Chwaer,
- 29 Merch Brawd ei Wraig,
- 30 Merch Chwaer ei Wraig.

Nid oes i Ferch briodi

- 1 **E**i Thaid,
- 2 Gwr ei Nain,
- 3 Taid ei Gwr.
- 4 Brawd ei Thad,
- 5 Brawd ei Mam,
- 6 Gwr Chwaer ei Thad.
- 7 Gwr Chwaer ei Mam,
- 8 Brawd Tad ei Gwr,
- 9 Brawd Mam ei Gwr.
- 10 Ei Thad,
- 11 Ei Llysdad,
- 12 Tad ei Gwr.
- 13 Ei Mab,
- 14 Mab ei Gwr,
- 15 Gwr ei Merch.
- 16 Ei Brawd,
- 17 Brawd ei Gwr,
- 18 Gwr ei Chwaer.
- 19 Mab ei Mab,
- 20 Mab ei Merch,
- 21 Gwr Merch ei Mab.
- 22 Gwr Merch ei Merch,
- 23 Mab Mab ei Gwr,
- 24 Mab Merch ei Gwr.
- 25 Mab ei Brawd,
- 26 Mab ei Chwaer,
- 27 Gwr Merch ei Brawd.
- 28 Gwr Merch ei Chwaer,
- 29 Mab Brawd ei Gwr,
- 30 Mab Chwaer ei Gwr.

PRINTED IN
GREAT BRITAIN
AT THE
UNIVERSITY PRESS
OXFORD
BY
JOHN JOHNSON
PRINTER
TO THE
UNIVERSITY